

STRUCTURI DE PARTID ŞI DE STAT ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST

ANUARUL INSTITUTULUI DE INVESTIGARE A CRIMELOR COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA

Volumul III, 2008



Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România
Preşedinte: Marius Oprea
Director General: Stejărel Olaru
Secretar General: Lucia Hossu Longin
www.crimelecomunismului.ro

© 2008 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33; O.P. 37, P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

INSTITUTUL DE INVESTIGARE A CRIMELOR COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA (Bucureşti)

Structuri de partid şi de stat în timpul regimului comunist / Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România – Iaşi: Polirom, 2008

ISSN 1842-5771

Printed in ROMANIA

ANUARUL
INSTITUTULUI DE INVESTIGARE A CRIMELOR COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA

ADVISORY BOARD

Dennis Deletant (School of Slavonic and East European Studies, University College of London)
Vladimir Tismăneanu (Department of Government and Politics, University of Maryland)
Radu Ioanid (Center for Advanced Holocaust Studies, US Holocaust Memorial Museum)
Stelian Tănase (Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti)
Cristian Pârvulescu (Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti)
Virgil Ţărău (Facultatea de Istorie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca)
Dorin Dobrincu (Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iaşi)
Marius Oprea (Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România)

COLEGIUL EDITORIAL

Mihai Burcea, Dan Drăghia, Dumitru Lăcătuşu, Marius Stan

REDACTOR-ŞEF

Dumitru Lăcătuşu

SECRETAR DE REDACŢIE

Mihai Bumbeş

Adresa: Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România,
str. David Praporgescu, nr. 33, sector 2, Bucureşti, 020968
Telefon: 021.316.75.65; 021.316.75.57
e-mail: office@iiccr.ro
www.crimelecomunismului.ro

Cuprins

Prezentarea autorilor

ŞTEFAN BOSOMITU (n. 1982, Vaslui). Doctorand în istorie la Facultatea de Istorie, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iaşi, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

GABRIEL CATALAN (n. 1970, Bucureşti). Absolvent al Masterului din cadrul Şcolii Naţionale de Ştiinţe Politice şi Administrative, inspector principal la Arhivele Naţionale, Direcţia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Serviciul Arhive Contemporane.

DAN DRĂGHIA (n. 1982, Piteşti). Doctorand în ştiinţe politice, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

CSONGOR JÁNOSI (n. 1980, Sovata). Doctorand în istoria Bisericii, Facultatea de Teologie Reformată, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.

LUCIANA-MARIOARA JINGA (n. 1982, Vaslui). Doctorandă în istorie la Facultatea de Istorie, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iaşi, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

DUMITRU LĂCĂTUŞU (n. 1982, Râmnicu Vâlcea). Absolvent al Masterului din cadrul Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

ANDREI MURARU (n. 1982, Iaşi). Doctorand în istorie la Facultatea de Istorie, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iaşi, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

CORINA PĂLĂŞAN (n. 1980, Braşov). Absolventă a Masterului în Nationalism Studies din cadrul Central European University, Budapesta (2004) şi a Masterului din cadrul Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti (2007), expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

ADELINA ŢÎNŢARIU (n. 1986, Alexandria). Masterandă la Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea Bucureşti, expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Abrevieri

ACNSAS – Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AERA – Arhivele Eparhiei Reformate Ardelene
AGERPRES – Agenţia Română de Presă
ALA – Apărarea Locală Antiaeriană
AMAE – Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
AMIRA – Arhiva Ministerului de Interne şi Reformei Administrative
AMR – Arhivele Militare Române
ANIC – Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ARLUS – Asociaţia Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică
ASRI – Arhiva Serviciului Român de Informaţii
ASSC – Arhivele Subsecretariatului de Stat pentru Culte
ASSP – Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice
BOR – Biserica Ortodoxă Română
CFD – Comitetul Femeilor Democrate
CFR – Căile Ferate Române
CG – Corpul Grănicerilor
CR – Crucea Roşie
CTG – Comandamentul Trupelor de Grăniceri
CTMAI – Comandamentul Trupelor Ministerului Afacerilor Interne
DALA – Direcţia Apărării Locale Antiaeriene
DGM – Direcţia Generală a Miliţiei
DGP – Direcţia Generală a Poliţiei
DGPCM – Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă
DGSP – Direcţia Generală a Securităţii Poporului
DGSS – Direcţia Generală a Securităţii Statului
DIE – Departamentul de Informaţii Externe
DJAN – Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale
DMPCA – Direcţia Miliţiei Posturilor şi Comunicărilor pe Apă
DMPO – Direcţia Miliţiei Pază şi Ordine
DMRU – Direcţia Management şi Resurse Umane
DO – domiciliu obligatoriu
DOMO – Direcţia Organizare, Mobilizare şi Operaţii
DRSP – Direcţia Regională a Securităţii Poporului
DSC – Direcţia Securităţii Capitalei
DSECP – Direcţia Superioară pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă
ECP – Educaţie, Cultură şi Propagandă
FDFR – Federaţia Democrată a Femeilor din România
FIFD – Federaţia Internaţională a Femeilor Democrate

FND	– Frontul Naţional Democrat
GAC	– Gospodăria Agricolă Colectivă
HCM	– Hotărârea Consiliului de Miniştri
KGB	– Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnosti (Comitetul Securităţii Statului)
MADOSZ	– Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România)
MAI	– Ministerul Afacerilor Interne
MAN	– Marea Adunare Naţională
MApN	– Ministerul Apărării Naţionale
MFA	– Ministerul Forţelor Armate
MSS	– Ministerul Securităţii Statului
PC(b)US	– Partidul Comunist (Bolşevic) al Uniunii Sovietice
PCA	– (Direcţia Miliţiei) Posturilor şi Comunicaţiilor pe Apă
PCdR	– Partidul Comunist din România
PCR	– Partidul Comunist Român
PCTF	– Puncte de Control Trecere a Frontierei
PMR	– Partidul Muncitoresc Român
PNL	– Partidul Naţional Liberal
PNŢ	– Partidul Naţional Ţărănesc
RADOR	– Agenţia de Informaţii Telegrafice „Orient-Radio”
RPR	– Republica Populară România
RSR	– Republica Socialistă România
SRR	– Societatea Română de Radiodifuziune
SUA	– Statele Unite ale Americii
TPCI	– Trupele de Pază Contra Incendiilor
UFAR	– Uniunea Femeilor Antifasciste din România
UFDR	– Uniunea Femeilor Democrate din România
UM	– Unitatea Militară
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
UTC	– Uniunea Tineretului Comunist
UTM	– Uniunea Tineretului Muncitoresc

Argument

Volumul III al Anuarului Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România cuprinde studii despre organizarea, funcţionarea şi atribuţiile structurilor de partid şi de stat din timpul regimului comunist. Prin tematică, volumul de faţă propune o analiză a perioadei comuniste prin cercetarea *structurilor* care au asigurat funcţionarea şi perpetuarea sistemului totalitar.

*

În cei douăzeci de ani care au trecut de la căderea regimului comunist, au fost publicate numeroase lucrări de specialitate şi memorialistice despre perioada comunistă. Cercetarea şi analiza instituţiilor statului comunist nu au reprezentat, cu câteva excepţii, un interes real pentru cercetătorii istoriei recente ; puţinele studii care s-au oprit asupra *structurilor* au fost publicate îndeosebi în ultimii ani şi aparţin unor tineri cercetători[1].

Considerăm că fără astfel de studii care să analizeze funcţionarea, organizarea şi atribuţiile aparatului de partid şi de stat nu putem realiza o cercetare instituţională cât mai completă. Principalele atribuţii ale aparatului birocratic comunist erau implementarea deciziilor şi hotărârilor adoptate în „Olimpul" politicii româneşti din perioada 1948-1989, şi anume în cadrul organelor de conducere ale Comitetului Central al Partidului Comunist.

Prin cercetarea structurilor de partid şi a instituţiilor de stat putem decripta rolul acestora în instaurarea, consolidarea şi supravieţuirea regimului comunist şi, de ce nu, inclusiv căderea lui în decembrie 1989.

O altă problematică insuficient analizată de cercetători o constituie relaţia dintre structurile locale, de stat sau de partid, şi cele de la centru. O analiză atentă poate evidenţia funcţionarea politico-administrativă a structurilor regimului comunist la nivel de regiune, raion, oraş şi comună, dar şi dacă deciziile adoptate în teritoriu, ordonate de la centru erau aplicate *ad litteram* sau erau adaptate la situaţia specifică a fiecărei unităţi administrative locale.

Chiar dacă cercetarea aparatului de stat şi de partid nu a reprezentat o prioritate pentru cercetările de după 1989, aşa cum am menţionat anterior, semnalăm totuşi studiile din domeniu apărute în ultimii ani. În cadrul acestora, se poate observa preferinţa cercetătorilor pentru anumite instituţii represive ale regimului comunist, cum ar fi Securitatea, penitenciarele şi Miliţia.

Despre Securitate, considerată o instituţie reprezentativă a regimului comunist, au fost publicate nenumărate studii şi au fost editate mai multe volume de documente, în special pentru

1. Majoritatea lucrărilor publicate după 1989 au analizat cu predilecţie câteva dintre temele majore ale istoriei comunismului, cum ar fi : colectivizarea, represiunea comunistă, rezistenţa anticomunistă, deportările din anii '50 şi politica externă a statului comunist.

perioada ’48-’64. Majoritatea lucrărilor prezintă organizarea Securităţii şi rolul ei în represiunea comunistă, dar până în prezent nu a fost scrisă încă o monografie a acestei instituţii[1].

Penitenciarele sunt o altă instituţie a statului comunist – complementară Securităţii – şi constituie tematica lucrărilor memorialistice publicate de supravieţuitorii Gulagului românesc imediat după 1989, dar şi înainte, prin lucrări editate în străinătate. Studiile de specialitate au analizat organizarea acestei structuri, au descris regimul de detenţie şi au portretizat principalele figuri de torţionari. Ponderea cea mai importantă o deţin lucrările referitoare la închisorile emblematice pentru regimul concentraţionar comunist din România, cum ar fi Sighet, Piteşti, Aiud, Gherla şi Râmnicu Sărat[2].

De asemenea, în ultimii ani au fost publicate câteva articole despre Miliţie[3]. Transformările instituţionale din primii ai regimului de democraţie populară au fost tratate şi de Nicoleta Ionescu-Gură în lucrarea de sinteză *Stalinizarea României*[4]. În volumul menţionat, autoarea

1. Menţionăm aici contribuţia adusă de Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii prin editarea mai multor volume de documente privind organizarea Securităţii, dintre care le enumerăm selectiv pe următoarele : Florica Dobre (coord.), *„Bande, bandiţi şi eroi”. Grupurile de rezistenţă şi Securitatea (1948-1968) : Documente*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003 ; *idem*, *Securitatea. Structuri-cadre : obiective şi metode*, vol. I-II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006 ; *Partiturile Securităţii. Directive, ordine, instrucţiuni (1947-1989)* – documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Mirela Matiu, studii introductive de Cristina Anisescu şi Silviu B. Moldovan, glosar de termeni de Cristina Anisescu, Editura Nemira, Bucureşti, 2007. Dintre lucrările care au analizat organizarea şi funcţionarea Securităţii, menţionăm : Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, traducere din limba engleză de Delia Răzdolescu, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997 ; *idem*, *Ceauşescu şi securitatea : constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, traducere din limba engleză de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998 ; *idem*, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965*, Editura Polirom, Iaşi, 2001 ; Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente : 1948-1989*, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Polirom, Iaşi, 2002 ; *idem*, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securităţii (1948-1968)*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.
2. Vom menţiona aici doar lucrările pe care le considerăm reprezentative : Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România. 1945-1964*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000 ; Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conştiinţa românească : memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Polirom, Iaşi, 2005 ; Andrei Muraru (coord)., Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008 ; Alin Mureşan, *Piteşti. Cronica unei sinucideri asistate*, Editura Polirom, Iaşi, 2007 ; Romulus Rusan (ed.), *Memoria închisorii Sighet*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2003.
3. Menţionăm aici următoarele studii ale istoricului Florian Banu : „Câteva consideraţii privind relaţiile dintre Securitate şi Miliţie în primii ani ai «dictaturii proletariatului» (1945-1956)”, *Cetatea Bihariei – revistă de cultură şi istorie militară*, seria a II-a, nr. 1, 2004, pp. 102-109 ; „Locul şi rolul Miliţiei în cadrul structurilor represive ale regimului comunist din România (1949-1956)”, în Constantin Moşincat, Dan Poinar (coord.), *Pietre de hotar*, vol. V, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, pp. 349-365 ; „Miliţia din RPR şi instaurarea «dictaturii proletariatului». 1949-1956”, *Arhivele totalitarismului*, anul XII, nr. 42-43 (1-2/2004), pp. 77-95 ; „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)”, *Dosarele istoriei*, nr. 2 (126), 2007, pp. 51-60 ; „Securitatea şi Miliţia la frontieră cu Iugoslavia (1949)”, în CNSAS, *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2006, pp. 287-316 (în colaborare cu Liviu Ţăranu). Menţionăm aici şi teza de doctorat a tânărului cercetător Ciprian Cîrnială : *Ordine, linişte, siguranţă. Reprezentări ale miliţiei publice în RSR, RDG şi CSSR şi legitimarea puterii comuniste. 1964-1989*.
4. Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română, 1948-1950 : Modificări instituţionale*, Editura All, Bucureşti, 2005.

surprinde principalele etape ale reorganizării aparatului de stat, care au constat în desfiinţarea vechilor instituţii „burgheze" şi înfiinţarea altora noi, după model sovietic. Alţi autori au analizat în lucrări recente organizarea, atribuţiile şi funcţiile Marii Adunări Naţionale[1], ale Academiei „Ştefan Gheorghiu"[2] şi ale Secţiei de Cadre[3].

*

Volumul de faţă este şi un prim rezultat al unui amplu proiect de cercetare iniţiat la începutul anului 2008 de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Scopurile generale ale proiectului sunt :

– realizarea unei baze de date cu ofiţeri de Securitate şi Miliţie, activişti care au contribuit la instaurarea şi consolidarea regimului comunist pe plan local[4] ;
– redactarea unor studii şi editarea unor documente privind organizarea, atribuţiile şi funcţionarea instituţiilor administrative locale ;
– redactarea de studii şi editarea de documente privind organizarea, atribuţiile şi funcţionarea structurilor locale de partid ;
– fotocopierea fişelor deţinuţilor politici din filialele judeţene ale Arhivelor Naţionale care au preluat acest fond de la unele penitenciare ce au funcţionat în perioada comunistă[5].
– identificarea pe baza documentelor din arhivele judeţene a crimelor şi abuzurilor săvârşite în timpul regimului comunist.

În timpul derulării proiectului, experţii şi colaboratorii IICCR s-au deplasat la filialele judeţene ale Arhivelor Naţionale pentru a identifica şi consulta fondurile create de către fostul Partid Comunist şi cele ale instituţiilor regimului comunist aflate în custodia Arhivelor Judeţene, precum şi pentru a fotocopia documentele reprezentative privind funcţionarea, organizarea şi atribuţiile instituţiilor şi structurilor locale de stat şi de partid.

Majoritatea fondurilor au fost preluate de către Arhivele Judeţene după evenimentele din decembrie 1989 şi puse la păstrare în depozitele acestora. Accesul la fondurile fostului Partid Comunist, considerate „sensibile", a fost strict limitat, putând fi consultate doar de către

1. Mihai Burcea, „Marea Adunare Naţională, girantul CC al PCR", în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 37-59.
2. Mihăiţă Lupu, „Funcţionarea Academiei «Ştefan Gheorghiu» sau ce putem recupera în folosul mobilităţii elitelor actuale din România", în Raluca Grosescu (ed.), *Elite comuniste înainte şi după 1989,* Anuarul IICCR, vol. II, Editura Polirom, Iaşi, 2008, pp. 265-281.
3. Andrei Muraru, „Secţia de cadre ca instrument de verificare şi control în interiorul Partidului Comunist", în *De ce trebuie condamnat comunismul*, Anuarul IICCR, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2007. Vezi şi Florica Dobre (coord.), *Membrii CC ai PCR : 1945-1989. Dicţionar*, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004.
4. Fondurile Secţiilor de Cadre (Organul Comitetului Judeţean care întocmea dosarele de partid) nu sunt disponibile în toate filialele judeţene ale Arhivelor Naţionale. De exemplu, la DJAN Constanţa nu exista un fond cadre (dosare personale) dat în cercetare la sala de studiu. Motivul invocat de directorul instituţiei a fost lipsa personalului care să realizeze prelucrarea arhivistică a acestui fond, ce era păstrat în condiţii improprii, într-un depozit dărăpănat al acestei arhive. O situaţie similară se întâlneşte şi la DJAN Vrancea. De asemenea, o parte dintre dosarele Fondului de Cadre al Comitetului Judeţean Cluj se află încă la Instituţia Prefectului. La DJAN Vâlcea, fondul cadre conţine numai dosarele de intrare în partid ale membrilor PCR, nu şi cele personale.
5. La DJAN Cluj au fost fotografiate de către experţii IICCR câteva sute de fişe matricole penale ale deţinuţilor politici din penitenciarele Cluj-Tribunal, Turda şi Zalău. Aceste fişe au fost postate în 2008 pe site-ul IICCR la adresa http : //www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici.

privilegiaţii unui „sistem abuziv şi discriminatoriu”[1]. La jumătatea anului 2007, noua conducere a Arhivelor Naţionale a considerat oportun ca fondurile PCR să fie date spre studiere atât cercetătorilor, cât şi persoanelor interesate[2]. La filialele judeţene ale Arhivelor Naţionale, experţii şi colaboratorii IICCR au consultat fondurile comitetelor regionale, raionale, judeţene, orăşeneşti şi municipale ale Partidului Comunist şi ale organizaţiilor subordonate, fondurile Sfaturilor/Consiliilor Populare, fondurile Birourilor de Securitate[3] şi Miliţie regionale, raionale, judeţene şi orăşeneşti, fondurile penitenciarelor care au funcţionat în perioada comunistă.

În dosarele studiate au fost identificate rapoarte, dări de seamă, planuri de activitate ale organizaţiilor de bază ale Partidului Comunist din diferite instituţii, inclusiv din cele represive (Securitate, Miliţie, Procuratură), precum şi dosare de cadre ale nomenclaturii locale (activişti, ofiţeri de Securitate şi Miliţie, procurori).

*

Volumul de faţă cuprinde nouă studii ce analizează organizarea, funcţionarea şi atribuţiile unor structuri de partid sau de stat din timpul regimului comunist. Ele sunt rezultatul cercetărilor efectuate de autori la Arhivele Naţionale şi filialele lor judeţene, precum şi în alte arhive (Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Arhiva Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, Arhiva Eparhiei Reformate Ardelene din Cluj, Arhivele Subsecretariatului de Stat pentru Culte). Totodată, unele studii incluse în volum sunt părţi ale unor proiecte de cercetare pe care autorii le desfăşoară în cadrul IICCR, iar în unele cazuri fac parte din lucrările lor de doctorat.

În structura volumului pot fi diferenţiate trei părţi. Prima are ca tematică structuri ale Partidului Comunist, cum ar fi Secţia de Cadre PCR Iaşi, Secţia de Propagandă şi Agitaţie, Organizaţiile de Femei ale partidului ; a doua parte analizează instituţiile statului comunist, cum ar fi Trupele de Grăniceri şi Miliţia, iar ultima parte a volumului tratează relaţia dintre puterea religioasă (Biserica) şi cea politică (partidul-stat).

În primul studiu al volumului, Ştefan Bosomitu analizează modul în care partidul şi-a concentrat atenţia către crearea unui aparat de propagandă capabil să îndeplinească scopul politic urmărit de acesta : preluarea puterii politice şi consolidarea acestei poziţii până la dobândirea controlului total. Autorul identifică existenţa unei scheme evolutive în care putem încadra procesul de apariţie şi dezvoltare a aparatului de propagandă comunist, care a presupus existenţa a trei etape distincte : planificarea, implementarea şi controlul. Textul tratează cronologic perioada de după intrarea în legalitate a partidului şi până la Plenara a V-a a Comitetului Central al PMR (23-24 ianuarie 1950).

Apariţia şi modificarea formelor de încadrare instituţională a femeilor, motivaţiile şi principiile ideologice care au stat la baza măsurilor luate de PCR în privinţa „muncii cu femeile” constituie tematica celui de-al doilea studiu al volumului. Luciana Jinga subliniază faptul că politica Partidului Comunist faţă de Organizaţiile de Femei a fost adoptată după cea sovietică, astfel încât nu se poate vorbi despre un model propriu. Pentru o analiză completă, autoarea prezintă şi modul în care Uniunea Sovietică a rezolvat „problema femeii”, dar şi ideologia care a constituit suportul pe care sovieticii şi-au construit planul de măsuri privind munca cu Organizaţiile de Femei.

---

1. Şerban Marin (coord.), *Raportul Arhivelor Naţionale pe anul 2007*, p. 20, accesibil online la adresa http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/Pdf-uri/Raport%20de%20activitate_ANR_2007.pdf (10 octombrie 2008).
2. În urma formării Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România, experţii acesteia au avut acces la fondurile fostului Partid Comunist încă din 2006.
3. Trebuie precizat că, cu foarte puţine excepţii legate mai ales de principiul integrităţii fondurilor, documentele privind Securitatea nu se mai găsesc astăzi la Arhivele Naţionale, ci la Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii.

Activitatea Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi în perioada 1945-1948 reprezintă tema celui de-al treilea studiu al volumului. Andrei Muraru analizează apariţia, funcţionarea, activitatea şi atribuţiile resortului cadrelor din Comitetul Judeţean Iaşi al Partidului Comunist, fiind prima încercare de a contura activitatea unei structuri locale de cadre. Studiul are la bază documente inedite din fondul de cadre al Direcţiei Judeţene a Arhivelor Naţionale Iaşi.

În al patrulea studiu al cărţii, Corina Pălăşan analizează statutul ştiinţific şi funcţiile pe care ştiinţele sociale le-au avut în primii ani ai regimului Ceauşescu. Autoarea evidenţiază principalele direcţii de evoluţie ale ştiinţelor sociale, care au condus în cele din urmă la înfiinţarea Academiei de Studii Sociale şi Politice şi de Pregătire a Cadrelor de Conducere în Economie şi Administraţie „Ştefan Gheorghiu". Studiul de caz din a doua parte a articolului urmăreşte modul în care hotărârile luate la nivel central erau puse în practică la nivel local.

Secţiunea a doua a volumului reuneşte texte ce tratează organizarea, funcţionarea şi atribuţiile instituţiilor statului comunist, precum şi modul de reacţie al acestora în cazul unei revolte împotriva regimului.

Dan Drăghia se ocupă de una dintre instituţiile fundamentale ale unui stat, fie el democratic sau totalitar : Trupele de Grăniceri. Autorul analizează rolul acestora în prima parte a regimului comunist, reorganizările aparatului grăniceresc, care au dus la subordonarea acestei structuri intereselor partidului-stat, precum şi legislaţia care a stat la baza activităţii Trupelor de Grăniceri. Din punct de vedere cronologic, studiul tratează perioada cuprinsă între 23 august 1944 şi martie 1960.

Funcţionarea, organizarea şi rolul Miliţiei constituie subiectul unui studiu semnat de Dumitru Lăcătuşu. Autorul prezintă măsurile care au dus la desfiinţarea vechilor instituţii ale Poliţiei şi Jandarmeriei şi înlocuirea lor cu o instituţie organizată după model sovietic – Miliţia. De asemenea, sunt analizate funcţiile pe care această structură le-a îndeplinit în prima parte a regimului (controlul mişcării populaţiei şi monitorizarea persoanelor considerate suspecte de către autorităţile vremii). Sunt prezentate totodată şi principalele acţiuni ale Miliţiei din anii '50 : „reprimarea bandelor din munţi", adică a grupurilor de rezistenţă anticomunistă, şi deportarea unor categorii de persoane declarate „periculoase" de către partid, din cauza statului lor socioprofesional şi a funcţiilor deţinute în „regimul burghezo-moşieresc".

Studiul Adelinei Ţînţariu, „Motru – 1981, o revoltă a disperării", tratează unul dintre evenimentele puţin cunoscute ale perioadei comuniste : revolta din 1981 a minerilor din bazinul carbonifer al Olteniei. Autoarea reconstituie momentele esenţiale ale grevei din 1981, acţiunile premergătoare acesteia şi măsurile luate de autorităţile comuniste pentru reprimarea protestului.

Partea a treia a volumului grupează două studii care abordează relaţia dintre puterea religioasă şi cea politică din prima perioadă a regimului comunist.

În primul studiu al acestei părţi, Gabriel Catalan analizează măsurile adoptate de Partidul Comunist pentru a-şi subordona Biserica Ortodoxă. Autorul consideră că, pentru a o controla, partidul a încurajat „retragerea" din funcţii a ierarhilor incomozi şi a promovat în posturile vacante persoane ataşate „noului regim democrat" – chiar dacă aveau în unele cazuri un trecut pătat, activaseră în cadrul unor mişcări de extremă dreapta – sau unii clerici legaţi prin relaţii de prietenie sau rudenie cu nomenclatura partidului-stat. La finalul studiului, autorul a anexat materialele din care s-a documentat.

Ultimul studiu al volumului analizează alegerile pentru funcţia de episcop în cadrul Eparhiei Reformate Cluj şi implicarea puterii politice în aceste alegeri. Csongor Jánosi evidenţiază că, deşi episcopul era ales pe viaţă de către Adunarea Eparhială, conform legilor cultului reformat, un rol esenţial în desemnarea candidatului potrivit pentru funcţia de episcop îl avea Departamentul Cultelor şi, implicit, Partidul Comunist. Autorul precizează şi argumentează pe baza documentelor că puterea politică a urmărit alegerea unui „candidat potrivit" care să accepte subordonarea Eparhiei de Cluj partidului-stat şi să o conducă în conformitate cu directivele venite de la centru.

*

Le mulţumim tuturor celor care au facilitat accesul cercetătorilor la documente, fără de care acest volum nu ar fi fost posibil.

În primul rând, aducem calde mulţumiri personalului Direcţiilor Judeţene ale Arhivelor Naţionale şi de la Serviciul Arhive Contemporane din cadrul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, precum şi directorului general al acestei instituţii, domnul Dorin Dobrincu, care au răspuns cu promptitudine tuturor solicitărilor noastre.

Totodată, mulţumim pe această cale colegilor noştri care ne-au pus la dispoziţie mai multe documente utile în redactarea studiilor şi celor care au avut răbdarea să parcurgă textele prezentului volum, contribuind cu sugestii şi adnotări ce s-au dovedit de un real folos : Mihai Burcea, Mihai Bumbeş, Cosmin Budeancă, Raluca Grosescu, Clara Mareş, Alin Mureşan, Ada Speteanu şi Iulia Vladimirov.

Dumitru Lăcătuşu

STRUCTURI DE PARTID

Ştefan Bosomitu

Planificare – implementare – control. Apariţia şi dezvoltarea aparatului de propagandă comunist în România. 1944-1950

Introducere

Consideraţii teoretice

Comunismul poate fi considerat o mişcare prozelitistă care, prin însăşi natura sa expansionistă, se voia a fi un concept universal. Din această perspectivă, existenţa comunismului depindea de o propagandă activă, constantă şi consecventă[1]. Mai mult decât atât, cultura politică comunistă vedea efortul propagandistic ca fiind consubstanţial actului de conducere, performanţele acestuia din urmă fiind calificate de foarte multe ori din prisma performanţelor propagandei[2]. Atunci când propaganda nu funcţiona, politica partidului putea să aibă de suferit :

> Se poate reglementa în chip satisfăcător componenţa partidului şi apropierea organelor conducătoare de munca organizaţiilor de bază ; se poate organiza în chip satisfăcător înaintarea cadrelor, alegerea şi repartizarea lor ; dar dacă, cu toate acestea, propaganda noastră de partid începe, dintr-un moment sau altul, să şchiopăteze, dacă munca de educare în spirit marxist-leninist a cadrelor noastre începe să lâncezească, dacă munca noastră de ridicare a nivelului politic şi teoretic al acestor cadre slăbeşte şi cadrele, ca urmare, încetează să se intereseze de perspectivele mersului nostru înainte, încetează să înţeleagă justeţea cauzei noastre şi se transformă în practicanţi strâmţi, lipsiţi de perspective, care execută orbeşte şi mecanic directivele primite de sus, apoi începe neapărat să lâncezească toată munca noastră de stat şi de partid[3].

1. John C. Clews, *Communist Propaganda Techniques*, Methuen & Co LTD, Londra, 1964, p. 31.
2. Adrian Cioflâncă, „Pentru o genealogie culturală a modelului propagandistic comunist”, în Andi Mihalache, Adrian Cioflâncă (ed.), *In medias res. Studii de istorie culturală*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 2007, p. 159.
3. Iosif Vissarionovici Stalin, *Problemele leninismului*, Editura Partidului Muncitoresc Român, Bucureşti, 1948, p. 941.

În lucrarea *Rape of the Masses*[1], Serge Chakotin afirma că reacţiile tuturor organismelor vii au la bază patru instincte fundamentale : 1. instinctul de a te opune morţii şi pericolului ; 2. instinctul alimentar ; 3. instinctul sexual, fie în forma sa primitivă, fie într-o formă mai sofisticată ; 4. instinctul maternal, manifestat prin compătimire sau furie. În opinia aceluiaşi autor, acestea sunt şi instinctele asupra cărora acţionează tehnicile propagandei. Plecând de la această idee, Chakotin afirmă că orice campanie de propagandă, dacă se vrea eficientă, trebuie să fie planificată. O astfel de campanie trebuie să însumeze următoarele aspecte : 1. definirea fiecărui grup asupra căruia propaganda urmează să acţioneze ; 2. fundamentarea abordării psihologice a fiecărui grup în parte ; 3. crearea instrumentelor care vor duce la îndeplinirea acţiunilor specifice fiecărui grup ; 4. continua supervizare a campaniei în timp şi spaţiu.

Observăm că întreaga schemă a lui Chakotin are la bază regulile elementare ale unei organizări eficiente. Definirea exactă a fiecărui grup în parte reprezintă elementul cel mai important din cadrul acestui tip de abordare. Propaganda presupune activarea unor emoţii, iar acest deziderat poate fi atins mai lesne atunci când individul-ţintă este vulnerabil din punct de vedere psihologic.

Tot Chakotin este cel care a fundamentat o teorie a grupurilor care va influenţa acţiunile de propagandă ale comuniştilor pentru mai mult de jumătate de secol. El i-a împărţit pe oameni în două grupuri clar definite : 1. minoritatea activă, care însuma aproximativ 10% din populaţie, şi 2. majoritatea pasivă, ce reprezenta restul de 90%. Deşi simplistă, această clasificare va deveni elementară în cadrul sistemelor comuniste. Minoritatea activă era reprezentată de „avangarda conştientă a proletariatului”[2] sau, mai simplu, cadrele partidului. În schimb, majoritatea reprezenta ceea ce filozofia marxistă definea sub titulatura de „mase”, a căror conştiinţă de clasă trebuie în prealabil rafinată, educată şi antrenată să lupte într-o sferă mai largă de interese. Pentru cei dintâi, propaganda era sofisticată ; pentru ceilalţi, era simplă, categorică şi directă, menită să influenţeze emoţiile, şi nu intelectul. Publicul căruia i se adresa partidul devenea astfel clar delimitat. Minorităţii urma să i se prezinte o varietate de idei, în timp ce majorităţii una singură, repetată de mai multe ori. Practic, diferenţa dintre propagandă şi agitaţie era deja definită. Propagandistul trebuia să expună o gamă largă de concepte, într-atât de largă, încât să nu se adreseze decât unui grup minoritar, ce avea capacitatea să le înţeleagă[3]. Pe de altă parte, agitatorul avea misiunea să-şi concentreze eforturile către prezentarea unei singure idei, cu scopul de „atragere” a majorităţii către realizarea unor obiective imediate. Mai exact, rolul său era să antreneze masele, să le activeze şi să le mobilizeze.

Scopul Partidului Comunist era acela de a-şi apropia aceste categorii, de a le câştiga încrederea şi de a le controla. Tactica presupunea nu doar excluderea părerilor divergente, ci şi un efort de armonizare a fluxului de idei în conformitate cu obiectivele cauzei comunismului. Unui aparat de propagandă masiv, arborescent, tentacular îi va reveni misiunea de a duce la îndeplinire această sarcină.

---

1. Vezi în acest sens Serge Chakotin, *Rape of the Masses : The Psychology of Totalitarian Political Propaganda*, Routledge, Londra, 1940.
2. Jean-Marie Domenach, *Propaganda politică*, traducere de Dana Lungu şi Dan Lungu, Editura Institutul European, Bucureşti, 2004, pp. 37-38.
3. John A. Armstrong, *Ideology, Politics, and Government in the Soviet Union. An Introduction*, Frederick A. Praeger, New York, 1962, p. 71.

Problematica

După 23 august 1944, o sarcină importantă a Partidului Comunist din România a fost aceea de a crea o structură şi o politică propagandistică pentru câştigarea şi păstrarea puterii. Scopul strategic era acela de preluare a puterii, iar după 6 martie 1945 de consolidare a acestei poziţii câştigate – concentrarea puterii în mâinile noii elite conducătoare şi coordonarea politicii cu cea a Uniunii Sovietice şi a celorlalte state-satelit ale URSS, până la obţinerea controlului total.

Studiul nostru pleacă de la ideea existenţei unei scheme evolutive în care putem încadra procesul de apariţie şi dezvoltare al aparatului de propagandă comunist după reintrarea partidului în legalitate. A existat un model conştiincios urmat de comuniştii români, care a presupus existenţa a trei etape succesive. Din punct de vedere cronologic, acestea pot fi încadrate între momentul intrării în legalitate a partidului (23 august 1944) şi formarea Secţiei de Propagandă şi Agitaţie a CC, reorganizată după modelul PC(b)US (Plenara a V-a a CC al PMR, 23-24 ianuarie 1950).

Într-o primă etapă, *planificarea* funcţiilor din cadrul propagandei a reprezentat una dintre preocupările principale ale conducătorilor partidului. Problemele pertinente care pot fi supuse discuţiei în legătură cu acest aspect se referă la sursa autorităţii propagandei şi la procesul efectiv de „pregătire a terenului” în vederea implementării politicii dorite. Am plecat de la ideea că momentul reintrării în legalitate a reprezentat un punct de cotitură în istoria partidului, care a conştientizat nevoia unei schimbări de paradigmă. Necesitatea reorganizării şi demararea unui atac propagandistic fără precedent au reprezentat punctele principale ale acestui prim aspect din schema pe care am propus-o.

Al doilea segment al modelului propus de noi l-a reprezentat *implementarea*. Din punct de vedere politic, scopul strategic al comuniştilor l-a reprezentat preluarea şi consolidarea puterii. Unul dintre mecanismele importante care au facilitat acest proces a fost propaganda. O propagandă eficientă presupunea însă controlul asupra „actorilor” propagandei. Astfel, această etapă a implementării a presupus un „asediu” asupra structurilor creatoare de propagandă. În aceste condiţii, o funcţie importantă a procesului a fost preluată de Ministerul Propagandei (devenit apoi al Informaţiilor), reînfiinţat, controlat de comunişti. Acest organism părea să fie o soluţie mult mai eficientă în condiţiile în care partidul era o structură politică insignifiantă, fără nici un fel de influenţă în teritoriu. Desigur, procesul de dezvoltare a aparatului propagandistic ce aparţinea partidului va continua, în paralel cu ritmul ameţitor de creştere al acestuia din punct de vedere numeric. Tot legat de acest aspect, am ales să exemplificăm „asaltul” propagandistic asupra societăţii româneşti prin prezentarea metodelor prin care comuniştii şi-au subordonat „actorii” propagandei, presa şi radioul fiind primele vizate.

În fine, ultimul element al întregului îl constituie *controlul* total instituit asupra mijloacelor de propagandă. După 1948, Partidul Muncitoresc Român reprezenta singura forţă politică din cadrul unui regim de democraţie populară ca expresie a dictaturii proletariatului. Rolul propagandei oficiale a partidului a fost preluat în totalitate de Direcţia de Propagandă şi Agitaţie a Comitetului Central, structură condusă de Iosif Chişinevschi şi Leonte Răutu. Ultima etapă a procesului a reprezentat-o însă reorganizarea partidului după modelul PC(b)US, odată cu Plenara a V-a a Comitetului Central al PMR din 23-24 ianuarie 1950. Noua Secţie de Propagandă şi Agitaţie a CC va deveni o structură masivă, care se va dezvolta „tentacular”, ajungând să controleze fiecare segment al societăţii cu scopul de a convinge poporul de justeţea cauzei partidului.

Planificarea

Nevoia de organizare

Situaţia Partidului Comunist din România la 23 august 1944 era una dificilă. Partidul „celor sub o mie" era asemenea unui „cap în căutarea unui corp"[1]. Din 1924, anul *Legii Mârzescu*, şi până la Conferinţa Naţională a PCR (16-21 octombrie 1945), partidul nu a existat ca un corp politic organizat. PCdR a cunoscut chiar perioade în care elitele conducătoare nu deţineau controlul efectiv asupra partidului. Evenimentele din 23 august 1944 au adus PCdR reîntoarcerea în legalitate, însă au reprezentat şi momentul în care comuniştii au înţeles că o organizare în rândurile partidului era necesară.

Elita comunistă românească apărea ca un segment exterior, neintegrat, cu o influenţă politică insignifiantă[2]. Ea era complet nefamiliarizată cu mecanismele de funcţionare ale instituţiilor democratice. Întreaga societate era privită cu suspiciune. Burghezia era autoarea dezastrului în care se afla ţara, vinovată de alianţa cu Hitler şi de războiul dus împotriva URSS. Mai mult decât atât, burghezia era cea care scosese PCR în afara legii şi avea o atitudine vădit antisovietică. În plus, burghezia proteja interesele marelui capital, fiind astfel adversara proletariatului. De asemenea, mica burghezie era asociată cu mediul care proliferase extrema dreaptă, în timp ce ţărănimea era o categorie conservatoare ce îi privea pe comunişti cu suspiciune, de teamă că vor fi deposedaţi de loturile de pământ şi forţaţi să intre în colhozuri. Chiar şi muncitorimea oferea imaginea unei cetăţi greu de cucerit. Nu foarte numeroasă şi relativ sindicalizată, muncitorimea părea puţin atrasă de idealurile promovate de către comunişti.

Astfel, întreaga societate românească apărea ca un mediu străin, cu posibilităţi minime de penetrare[3]. Comuniştii aveau nevoie de foarte multă putere, răbdare şi influenţă pentru a controla această societate care îi respingea. Cum tacticile normale de câştigare a puterii – prin lărgirea treptată a influenţei în rândul societăţii – presupuneau un efort îndelungat pe care comuniştii nu păreau dispuşi să-l facă, ei au utilizat metode atipice pentru a ajunge la putere : infiltrarea în partidele adverse, folosirea Serviciilor Secrete, provocările, mobilizarea străzii, ocuparea „revoluţionară" a prefecturilor şi primăriilor, folosirea muncitorilor ca batalioane de asalt. Toate acestea au fost dublate de un efort propagandistic însemnat. Întreaga societate românească a fost supusă, după 23 august 1944, unei „agresiuni propagandistice" fără precedent în istorie, atât din punctul de vedere al intensităţii, cât şi al duratei[4].

Partidul, secondat de o armată de „consilieri" sovietici, profitând şi de prezenţa pe teritoriul României a trupelor Armatei Roşii, a înţeles că succesul lor politic depindea şi de o propagandă eficientă. Perioada ilegalităţii avusese un impact negativ asupra eficienţei propagandei comuniste, iar acest aspect este subliniat chiar de Ana Pauker în cadrul unui discurs ţinut în faţa responsabililor regionali ai resorturilor de propagandă :

1. Victor Frunză, *Istoria comunismului în România*, ediţia a III-a, Editura Victor Frunză, Bucureşti, 1999, p. 180.
2. Stelian Tănase, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej. 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 46.
3. *Ibidem*, p. 47.
4. Eugen Denize, Cezar Mâţă, *România comunistă. Statul şi propaganda (1948-1953)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2005, p. 102.

> Noi am fost lungă vreme ilegali. Fără îndoială că aceasta a îngreunat munca noastră de organizare şi de propagandă [...]. Munca pentru popularizarea Partidului Bolşevic şi a celui din România e o muncă grea. Propaganda şi agitaţia sunt grele nu numai pentru cei care nu ne cunosc şi ar trebui să ne cunoască. Sunt grele şi pentru tovarăşii noştri mai tineri şi pentru cei mai vechi din partid. Sunt grele, căci după ani şi ani de ilegalitate, ieşim la legalitate cu o situaţie neobişnuită, cu o situaţie politică cu care nu am fost obişnuiţi în timpul ilegalităţii noastre[1].

În aceste condiţii, propaganda comunistă a consemnat o schimbare de paradigmă după 23 august 1944 : ieşirea din ilegalitate a impus o revizuire a modului în care trebuie să acţioneze propaganda partidului. Aceeaşi Ana Pauker sintetizează această idee în cadrul unui discurs susţinut în cadrul Conferinţei pe probleme de propagandă a PCR (28 ianuarie 1945) :

> Până la începutul acestui război, până la mijlocul lui, ne era clar ce vrem, căci este simplu : pe de o parte, avem o clasă, clasa muncitoare, cu aliaţii ei, ţăranii săraci, intelectualii, pe de alta, o altă clasă, şi ea clar definită, burghezia, cu rămăşiţele feudale – moşierii, care se ţin împreună cu burghezia. Ne erau clare cele două tabere de luptă, interesele pe de o parte şi de alta, ciocnirea dintre ele şi linia pe care avem de mers [...]. Acum, în perioada legalităţii, situaţia pare mai complicată, şi se întâmplă des că nu ne descurcăm cum trebuie. S-a văzut aceasta acum şi la Constanţa[2], se vede şi în presă, se rătăcesc chiar şi în presa noastră centrală devieri de acest fel. Situaţia pe care o avem acum e că în faţa noastră stă un duşman intern şi extern nou, în sensul agresivităţii lui mai ascuţite şi în sensul acum al posibilităţii noastre şi necesităţii de a-i da definitiv la cap. Avem în faţa noastră fascismul, Germania hitleristă, ca cel mai tipic reprezentant al fascismului, în care, chiar dacă e conducător şi hotărâtor imperialismul german, găsim însă un amestec şi de alţi imperialişti şi de elemente din alte pături care sunt atraşi de ei[3].

Duşmanul de clasă nu mai erau acum doar burghezia şi „rămăşiţele feudale – moşierii". Sub spectrul luptei împotriva fascismului intra oricine părea să aibă simpatii în acest sens, devenind „duşman de clasă". Concepţia aceasta abstractă şi confuză despre „duşman" era dublată şi de cea a „complotului imperialist mondial". „Duşmanul", cu trăsături sociale invizibile, există pretutindeni, ameninţând în orice clipă să dea lovitura mortală comunismului. Scopul acestui proces de prezentare a duşmanului, care ameninţă cuceririle democratice, îl reprezintă trezirea fricii şi alimentarea ei, frică ce generează teama şi nesiguranţa unor categorii importante ale populaţiei. Cu cât acest obiect al fricii este mai nebulos şi mai nedeterminat, cu atât există şanse ca propaganda să aibă succes[4].

„Lumina" vine de la răsărit ?

Tocmai aceste două aspecte particulare – nevoia de organizare din cadrul PCR şi necesitatea unui efort propagandistic fără precedent – sunt premisele care ne pot lămuri în privinţa primului aspect din schema pe care am propus-o, şi anume planificarea. O primă problemă

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 2/1945, ff. 2-3.
2. Acest discurs al Anei Pauker era susţinut cu ocazia încheierii primei Conferinţe de Propagandă a PCR pe ţară. În cadrul acestei conferinţe, în urma raportului prezentat de Moise Cohn, responsabilul resortului de propagandă al Regionalei Constanţa, activitatea acestuia a fost aspru criticată, fiind acum dată drept exemplu negativ (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, ff. 5-9).
3. *Ibidem*, f. 126.
4. Eugen Denize, Cezar Mâţă, *op. cit.*, pp. 103-104.

pe care o vom avea în vedere se referă la sursa autorităţii în ceea ce priveşte propaganda. Tendinţa este de a localiza această sursă a autorităţii în cercurile de conducere ale PCUS. Acest aspect este dificil de demonstrat şi, mai mult decât atât, apare ca o explicaţie mult simplificată. Este adevărat că liderii comunişti sunt primii care admit că inspiraţia ideologică provine de la Rusia sovietelor şi mai admit şi faptul că ei le impun urmaşilor să vadă în doctrina bolşevică modelul care trebuie urmat în vederea creării societăţii socialiste. Mai mult decât atât, chiar derularea evenimentelor ulterioare momentului 23 august pare să confirme această idee. Moscova părea să fie „portavocea" care călăuzea drumul către putere al comuniştilor români.

La 31 decembrie 1944, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în calitatea sa de ministru al comunicaţiilor, a efectuat o vizită la Moscova. Sub pretextul unor discuţii care vizau un proiect de refacere a căilor ferate din România, Dej, însoţit de o delegaţie importantă de membri de partid, printre care şi Ana Pauker, a zăbovit în capitala Uniunii Sovietice până la 12 decembrie. De fapt, delegaţia comuniştilor români a primit instrucţiuni asupra modului în care trebuia condusă bătălia finală pentru preluarea puterii de către PCdR. Frontului Naţional Democrat[1], condus de comunişti, i s-a cerut să provoace agitaţii pe teritoriul întregii ţări, cu scopul de a-l compromite pe liderul Partidului Naţional Ţărănesc, Iuliu Maniu, şeful celei mai puternice formaţiuni politice din opoziţie. Se preconizau şi manifestaţii de stradă, ce ar fi avut menirea să demonstreze incapacitatea de acţiune a cabinetului condus de Nicolae Rădescu. În acelaşi timp, Iuliu Maniu trebuia prezentat ca un inamic al Uniunii Sovietice şi vinovat de colaborarea cu mareşalul Ion Antonescu. Acest program nu reprezenta neapărat o noutate, dar punerea sa în aplicare presupunea o intensificare a acţiunilor împotriva opoziţiei.

Nu mult după aceea, la 24 ianuarie 1945, a avut loc la Bucureşti şedinţa consiliului Frontului Naţional Democrat, a cărei ordine de zi cuprindea două puncte : o informare asupra celor discutate la Moscova de delegaţia condusă de Gheorghiu-Dej şi dezbaterea manifestului-program al FND. Programul preconiza declanşarea unei crize politice menită să ducă la răsturnarea guvernului de coaliţie prezidat de Nicolae Rădescu[2]. Acest deziderat politic presupunea atât o mobilizare a tuturor forţelor, cât şi o intensificare a eforturilor partidului, îndeosebi a Secţiei de Propagandă a Comitetului Central, care avea misiunea să promoveze şi să popularizeze noul program al FND. La doar patru zile de la acest moment, tot la Bucureşti, responsabilii resorturilor de propagandă din teritoriu au fost convocaţi la prima Conferinţă a propagandei pe ţară, unde, printre altele, au fost trasate sarcinile ce le reveneau structurilor de propagandă în noile condiţii.

Din acest punct de vedere, evidenţele par să ne indice un lucru cert : politica partidului era „coordonată" de la Moscova. Intenţia noastră este însă de a stabili dacă, în ceea ce priveşte propaganda, directivele primite de la Moscova erau urmate întocmai. În această privinţă, ar trebui să avem în vedere două aspecte :

1. Teoria „partidului în căutarea unui corp" este dublată, pentru perioada 23 august 1944 – 16-21 octombrie 1945 (Conferinţa Naţională a PCR) şi de inexistenţa unui „cap"

---

1. FND (Frontul Naţional Democratic) – coaliţie politică ce cuprindea Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioţilor (formată în 1942 de intelectuali cu vederi de stânga care se opuneau dictaturii lui Antonescu şi promovau ideea unei păci separate cu Aliaţii), Apărarea Patriotică (organizaţie de masă formată în 1940 la iniţiativa PCR), MADOSZ (organizaţie politică de stânga a minorităţii maghiare, formată în 1934 la Târgu Mureş) (Keith Hitchins, *Romania. 1866-1947*, Clarendon Press, Oxford, 1994, p. 503).
2. Dumitru Şandru, *Comunizarea societăţii româneşti în anii 1944-1947*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2007, p. 77.

sau, mai precis, de existenţa mai multor surse ale autorităţii. Lipsa unei organizări la nivelul conducerii PCR, cel puţin pentru perioada respectivă, este evidentă – chiar presa comunistă ne demonstrează acest lucru : diversele nume de conducători comunişti apar în ziare fără a le fi menţionată funcţia pe care o îndeplineau în cadrul partidului[1]. Deşi se poate afirma că este vorba despre un act deliberat, din motive tactice, aceste omisiuni explică mai degrabă situaţia în care partidul se afla cu adevărat : existenţa mai multor cercuri de putere care luptau pentru obţinerea controlului. Situaţia internă din PCR nu se poate să nu fi avut un efect negativ şi asupra coordonării politicii dictate de Moscova. Prin extensie, putem afirma că nici propaganda, cel puţin în această perioadă, nu a beneficiat de o coordonare eficientă din partea „centrului". Ne-am putea întreba astfel în ce măsură directivele Moscovei erau urmate întocmai.

2. Directivele venite de la Moscova ajungeau la liderii PCR pe diferite „canale". Astfel, exista posibilitatea ca mesajul să ajungă la receptori distorsionat. Mai mult decât atât, comuniştii români nu au afirmat niciodată că modelul sovietic trebuie urmat întocmai[2]. De multe ori, liderii comunişti români au evidenţiat pericolul comiterii unei astfel de greşeli[3]. Se atrăgea atenţia asupra faptului că Uniunea Sovietică era un stat al cărui nivel de dezvoltare era „superior", astfel că simpla copiere a structurilor acestuia părea a fi un nonsens. Legat de acest aspect, trebuie să adăugăm faptul că respectivele directive urmau şi alte canale în păienjenişul birocratic al partidului. Nu este exclus astfel ca mesajul, în cele din urmă, să sufere unele distorsiuni şi să ajungă la destinaţie (responsabilii resorturilor de propagandă din teritoriu) difuz, imprecis, confuz sau neclar.

Deşi sunt câteva semne de întrebare în privinţa acestui aspect, nu putem afirma că „lumina" emanată de „patria sovietelor" nu îşi găsea aplicabilitatea în România acelor vremi. Ne putem edifica în această privinţă doar la o analiză a surselor sovietice, a mesajului care pleca de la centrele de putere de la Moscova, coroborată cu o cercetare a modului în care aceste mesaje au fost sau nu duse la îndeplinire la Bucureşti.

Preambuluri

O imagine fidelă asupra eforturilor de organizare a unui sistem de propagandă eficient, menit să acopere, conform vocaţiei totalitare a regimului, întreaga societate şi fiecare segment al ei, ne-o oferă prima Conferinţă a Propagandei pe Ţară a PCR, susţinută la Bucureşti în 28 ianuarie 1945. Multe dintre discuţiile purtate în cadrul acestei conferinţe au sintetizat intenţiile liderilor partidului în ceea ce priveşte propaganda şi rezultatele vizate. Practic, intenţia mea este de a determina ce a presupus de fapt această etapă a planificării, care au fost primele măsuri ale responsabililor în acest domeniu, cum a fost pregătit terenul în vederea implementării şi eficientizării propagandei comuniste.

Un prim scop a fost crearea unui aparat de propagandă stufos, arborescent, menit să acopere întreaga societate şi fiecare segment important al ei. Sarcina nu s-a dovedit a fi

1. Există câteva excepţii în acest sens : de câteva ori, numele lui Constantin Pârvulescu este însoţit de titlul de secretar general (Victor Frunză, *op. cit.*, p. 180).
2. „Folosind bogata experienţă a Partidului Comunist (bolşevic) al URSS în domeniul propagandei *şi aplicând-o la condiţiunile specifice ale ţării noastre* [subl. n.], Partidul Muncitoresc Român a organizat un sistem larg de propagare a ideilor marxism-leninismului" (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 66/1949, f. 24).
3. „Este greşit să copiem, ci să învăţăm din experienţa Uniunii Sovietice, să vedem ce se potriveşte la noi şi cum trebuie făcut la noi" (Alexandru Moghioroş) (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 105/1949, f. 9).

foarte facilă. În teritoriu, partidul era o grupare politică fără însemnătate. Rezonanţa „discursului” său politic era redusă şi nu avea vreun impact asupra societăţii. Cu toate acestea, comuniştii au întreprins eforturi substanţiale pentru a-şi lărgi aria de influenţă. Rapoartele din cadrul conferinţei din ianuarie 1945 exemplifică acest aspect : în judeţul Tecuci, dat fiind că nu existau fabrici sau întreprinderi, mişcarea comunistă era inexistentă[1]. În ciuda lipsei unei „mase muncitoreşti”, s-a constituit o organizaţie de partid a cărei activitate de agitaţie politică era pe cât de ineficientă, pe atât de absurdă. La Sibiu, reintrarea în legalitate a găsit organizaţia de partid formată numai din doi membri. Chiar şi în aceste condiţii, comitetul de partid se va dovedi extrem de activ[2]. Dezorganizarea şi ineficacitatea acţiunilor de propagandă par a fi constante ale tuturor structurilor din teritoriu. Lipsa cadrelor, a pregătirii profesionale şi politice, precum şi a experienţei cadrelor existente, lipsa materialului propagandistic şi manifestările ostile[3] erau greutăţile cel mai des invocate de către responsabilii din teritoriu.

O altă preocupare a partidului a reprezentat-o impunerea unor măsuri menite să permită implementarea politicii de propagandă comuniste : editarea unor ziare locale, epurarea bibliotecilor, „naţionalizarea” unor librării şi tipografii, înfiinţarea unei edituri, controlul asupra unor periodice, colaborarea cu „forţele creatoare burgheze”.

Printre primele măsuri pe linie de propagandă instituite de către comitetele de partid din teritoriu s-a numărat înfiinţarea unor ziare locale. Rolul acestora era de a promova ideologia Partidului în acele zone unde „propaganda oficială” nu reuşea să acţioneze. Rând pe rând, comitetele regionale vor impune apariţia pe piaţă a unor periodice mai mult sau mai puţin „profesioniste”.

La Constanţa apărea *Cuget liber*, un ziar a cărui misiune era de a „face cunoscut maselor muncitoare din oraş şi din judeţ că se poate profita de momentul politic şi că se poate începe organizarea”[4]. La Tulcea, în ciuda condiţiilor dificile – „Tulcea nu are o tipografie cum trebuie, există una mică, mai mult o jucărie, lipsesc numerele de tipar, nu există hârtie şi nici personal redacţional”[5] –, s-a reuşit editarea ziarului *Voinţa Tulcei*, care a apărut doar în patru numere. La Timişoara, imediat după intrarea în legalitate, s-a editat ziarul *Luptătorul Bănăţean*, în redacţia căruia au fost recrutaţi muncitori (!), din lipsa unui personal calificat[6]. La Braşov, în redacţia nou-înfiinţatului ziar *Drum Nou* nu lucra nici un membru de partid, fapt pentru care ziarul „nu era legat de mase şi nu vorbea de chestiunile actuale”[7]. Şi la Galaţi s-au depus eforturi pentru apariţia unui cotidian, în ciuda

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, f. 30.
2. „După 23 august, membrii de partid din Sibiu erau în număr de 2. S-au răspândit lozinci împotriva hitlerismului, împotriva legionarilor, împotriva dictaturii, pentru Armata Roşie, pentru aliaţi, pentru democraţie, pentru Partidul Comunist, pentru Blocul Naţional Democrat. S-au tipărit manifeste şi s-au făcut pregătiri pentru primirea Armatei Roşii, pentru inaugurarea sediului. S-au ţinut adunări pentru inaugurarea sediului, o adunare sindicală şi una a Frontului Unic Muncitoresc.” (raportul lui Ghiran Moraru, responsabil cu propaganda al Comitetului Judeţean de Partid Sibiu, *ibidem*, f. 25)
3. „La început, acţiunea reacţionarilor contra noastră s-a manifestat cu aruncări de grenate [sic !], sabotarea ziarelor noastre, cumpărarea stocurilor de ziare ca să nu se poată vinde.” (raportul Constanţei Crăciun, responsabil cu propaganda al Regionalei Braşov, *ibidem*, f. 22)
4. *Ibidem*, f. 5.
5. *Ibidem*, f. 10.
6. „Ne-am zbătut în lipsă de ziarişti, căci presa noastră nu a fost scrisă de ziarişti profesionişti. Am căutat să ridicăm muncitor şi să facem o legătură între organizaţiile de masă şi ziar. Am reuşit astfel să avem în redacţie şi muncitori.” (*ibidem*, f. 18)
7. *Ibidem*, f. 22.

dificultăţilor de tot felul : „nici unul dintre cei care am început să scriem ziarul nu am fost pregătiţi, nici politiceşte, nici din punct de vedere profesional [...] nu avem hârtie, nici tipografie şi trebuie să luptăm cu concurenţa a două ziare locale conduse de profesionişti [...] în condiţiile lipsei radioului, a mijloacelor de comunicaţii şi a contactului cu centrul, ne-a fost foarte greu să ne menţinem pe linie"[1]. Şi în Focşani apăruse un ziar local controlat de către comunişti, *Zorile*, caracterizat ca fiind slab, întrucât cei care lucrau la redactarea lui nu erau profesionişti[2].

Un alt aspect asupra căruia comuniştii şi-au îndreptat atenţia a fost cel al epurării bibliotecilor. În vederea implementării politicii de propagandă dorite, care viza crearea „omului nou" şi a „intelectualului de tip nou", partidul a întreprins acţiuni având ca scop distrugerea identităţii naţionale şi falsificarea trecutului. În aceste tipare s-au înscris şi acţiunile de „purificare" a fondului de valori al unei societăţi care nu corespundea modelului pe care comuniştii doreau să-l impună. Epurarea bibliotecilor româneşti a căpătat un caracter decisiv odată cu emiterea Decretului-lege nr. 364 la 2 mai 1945, care anunţa înfiinţarea unei Comisii în cadrul Ministerului Propagandei cu scopul „întocmirii listei tuturor publicaţiilor periodice şi neperiodice apărute în România de la 1 ianuarie 1917 până la 23 August 1944 cu caracter legionar, fascist, hitlerist, şovinist, nazist sau pasagii dăunătoare bunelor relaţii ale României cu Naţiunile Unite"[3].

Epurarea efectivă a bibliotecilor debutase cu mult înainte de acest moment. Prevederile armistiţiului cu Puterile Aliate acorda Comisiei Aliate controlul asupra „tipăririi, importului şi răspândirii în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice". Sub protectoratul clauzei prevăzute în armistiţiu, comitetele regionale şi judeţene ale partidului au întreprins acţiuni în acest sens ; Tenner Ecaterina, responsabila ziarului *Luptătorul Bănăţean* din Timişoara, anunţa înfiinţarea unor biblioteci noi şi epurarea celor vechi[4] ; Carol Littmann, responsabilul pe probleme de propagandă al Comitetului Judeţean Bacău, anunţa şi el înfiinţarea unei biblioteci în cadrul Casei de Cultură care conţinea „15 000 de volume, şi anume cărţi din literatura română şi străină fără tendinţe, *provenite din bibliotecile părăsite care au fost epurate*" [subl. n.][5]. Stricteţea cu care conducătorii de la centru urmăreau să îndeplinească acest deziderat nu admitea erori[6], astfel încât lui Littmann i s-a cerut să trimită o listă cu acele volume ce urmau să „suporte" încă o epurare şi din partea „centrului" : „Cred că tovarăşii care iau parte la această conferinţă vor fi de acord să ni se trimită şi nouă un catalog, căci cred că *din 15 000 de volume e mai bine să rămână numai 500 bune, decât să rămână cărţi fasciste*" [subl. n.][7].

În paralel cu acţiunea de epurare a bibliotecilor, s-au întreprins şi măsuri care vizau umplerea golului care se crease. Una dintre acestea a fost înfiinţarea Editurii Partidului,

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, f. 37.
2. *Ibidem*, f. 39.
3. *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXIII, nr. 102, 4 mai 1945, p. 3175.
4. „S-au organizat biblioteci, respectiv în fabrici, iar cele existente au fost epurate." (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, f. 20)
5. *Ibidem*, f. 55.
6. „Se impune crearea de biblioteci pe lângă fiecare organ cultural, dar nu [...] cu 15 000 de volume, căci [ar] cuprinde desigur pe toţi cei care au servit intereselor celor ce au fost la cârma ţării până acum. *Nici Cezar Petrescu, nici Ionel Teodoreanu n-au ce căuta în aceste biblioteci şi nu cu ei vom face noi educarea maselor. Bibliotecile trebuie să conţină numai ce a fost riguros controlat din literatura clasică, potrivit momentelor actuale, tot ce e editat de Cartea Rusă şi o serie de alte edituri, fără să mai vorbim de a noastră.*" (raportul Fediei Rudenko referitor la munca culturală, *ibidem*, ff. 88-89)
7. *Ibidem*.

imediat după 23 august 1944. Înainte de a-şi începe activitatea, editura a funcţionat ca un serviciu de propagandă, ocupându-se doar cu distribuirea cărţilor venite din Uniunea Sovietică odată cu Armata Roşie[1]. Timp de cinci luni de zile – din momentul înfiinţării şi până în ianuarie 1945 –, editura tipărise 31 de lucrări, însumând 500 000 de exemplare, plus 100 000-120 000 de portrete ale lui Lenin şi Stalin. Receptivitatea societăţii vizavi de acest „asalt propagandistic" era totuşi limitată. Dintre cele 500 000 de exemplare tipărite şi cele 120 000 de portrete ale lui Lenin şi Stalin, se reuşise vânzarea a puţin peste jumătate. Cu toate acestea, responsabilii editurii invocau lipsa hârtiei, care împiedica realizarea unor tiraje mai mari[2]. Alte nemulţumiri în acelaşi sens se refereau la distribuţia deficitară a cărţilor[3], la lipsa banilor, a mijloacelor de transport, precum şi a lipsei de interes şi înţelegere a „tovarăşilor noştri asupra importanţei difuzării literaturii noastre de partid"[4].

Un alt aspect, asupra căruia comuniştii şi-au concentrat atenţia încă de la început a fost cel al „muncii culturale", care

> cuprindea multe laturi ale activităţii propagandistice, atât în domeniu literar, muzical, artistic, cât şi o serie de alte manifestări artistice, care servesc în mâna unui propagandist, fiind arme puternice pentru ridicarea oamenilor, pentru lărgirea nivelului cultural politic, pentru crearea unei atmosfere mai clare, decât se face prin munca de agitprop prin presă sau verbală[5].

În vederea atingerii acestui deziderat, comuniştii au întreprins acţiuni pentru stimularea dezvoltării unei literaturi specifice, revoluţionare, subordonate scopurilor urmărite de partid. Şi în acest caz, rezultatele nu erau satisfăcătoare. În afară de traduceri din limba rusă, producţia originală lăsa mult de dorit, singurii evidenţiaţi în acest sens fiind „tov. Toma, un bătrân de peste 70 de ani, şi câţiva alţi tovarăşi mai tineri, dar cu puţină originalitate"[6]. Tot în acelaşi scop, s-a încercat o colaborare cu „forţele creatoare burgheze, rămase din perioada de dinainte de război", fără a se ajunge la un rezultat. De asemenea, s-a pus problema obţinerii controlului asupra unor publicaţii periodice : „S-au făcut o serie de încercări, de consfătuiri, *pentru a se controla o serie de reviste* [subl. n.], ca programul lor să fie mai bun [...], dar cu foarte puţine rezultate"[7].

Intenţiile comuniştilor în acest domeniu erau însă clare. Obţinerea controlului şi subordonarea acestor tipuri de acţiuni scopurilor urmărite de propagandă şi agitaţie erau deziderate ce trebuiau atinse în viitor. Partidul îşi asuma astfel rolul de îndrumător al tuturor „forţelor creatoare" :

> Trebuie folosite toate forţele progresiste democratice creatoare în domeniul artistic, *fie chiar şi dintre burghezi, dacă ştim să ni-i apropiem şi să-i controlăm* [subl. n.]. Dar cu mobilizarea

1. „Înainte de a tipări noi cărţi, ne-am ocupat cu difuzarea cărţilor venite din Uniunea Sovietică, odată cu intrarea Armatei Roşii [...] din cărţile primite din URSS am difuzat 12 lucrări diferite în 100 000 de exemplare." (raport asupra Editurii de Partid, *ibidem*, f. 78)
2. „Tirajul cărţilor este foarte redus. Numai 5 din toate lucrările întrec 20 000 de exemplare. Multe au fost tipărite în 5-10 000 de exemplare. Explicaţia pentru aceasta este lipsa grozavă de hârtie care ne împiedică să scoatem cărţi în cantităţi mai mari." (*ibidem*)
3. „Mi-am dat de mult seama că nu e de ajuns să răspândim cărţile noastre numai printre tovarăşi, ci că trebuiesc date şi la librării. În această direcţie s-a făcut foarte puţin. În Bucureşti sunt introduse numai în 16 librării şi din suma de 24 de milioane cât s-a vândut în total, la librării s-a vândut de 3 milioane. În restul ţării s-a dat la librării numai în 5 oraşe, în cantităţi mici." (*ibidem*)
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 83.
6. *Ibidem*, f. 85.
7. *Ibidem*.

forţelor muncitoreşti sau a celor din provincie nu se rezolvă chestiunea. Centrul principal este tot Bucureştiul şi abia *aici rămâne sarcina îndrumării forţelor creatoare în ceea ce priveşte scrisul, teatrul, cât şi folosirea acestora la agitaţie şi propagandă* [subl. n.], la ridicarea acestor probleme, la discutarea lor prin conferinţe, prin alte manifestări vorbite, la cât mai variate ocazii. *Trebuie să pătrundem în Societatea Scriitorilor* [subl. n.], care rămâne şi până azi izolată[1].

Primii paşi fuseseră făcuţi. Planul şi obiectivele erau, la rândul lor, definitivate. Ultimul obstacol pe care comuniştii trebuiau să-l depăşească îl reprezenta obţinerea controlului asupra guvernului, situaţie în care implementarea politicii coordonate a partidului se putea realiza mult mai facil.

Implementarea

„Agenţia" de control

Dezvoltarea aparatului de propagandă de la un sistem de structuri independente către un sistem foarte bine structurat şi coordonat central a urmat un anumit model. Comuniştii au vizat iniţial obţinerea controlului asupra tuturor canalelor media. Şi-au concentrat apoi eforturile în vederea eficientizării propagandei, pentru ca, în final, singura preocupare să vizeze maximizarea controlului în vederea facilitării procesului de implementare a politicii dorite.

O primă preocupare a comuniştilor a vizat *obţinerea controlului* asupra tuturor canalelor media. Procesul pare să fi debutat imediat după reintrarea în legalitate a Partidului Comunist, însă odată cu semnarea Convenţiei de Armistiţiu, dar mai ales după instalarea unui guvern procomunist condus de Petru Groza s-au înregistrat intensificări. Semnarea Convenţiei de Armistiţiu instituia „tutela" unei instituţii, Comisia Aliată de Control (sovietică), care nu putea decât să faciliteze politica Partidului Comunist. Instalarea unui guvern subordonat intereselor comuniştilor a reprezentat ultima piesă a acestui puzzle. Partidul a obţinut o influenţă nemărginită asupra instituţiilor statului, care i-au permis să-şi continue şi mai eficient „asediul" asupra democraţiei româneşti. Pentru o propagandă coerentă şi eficientă în acelaşi timp era nevoie de o coordonare a tuturor structurilor ce puteau armoniza mesajul propagandistic. Controlul asupra radiodifuziunii, sabotarea ziarelor opoziţiei, cenzura instituită asupra cinematografiei, asupra tuturor tipăriturilor periodice şi neperiodice reprezintă ţintele pe care comuniştii le-au vizat în această etapă.

Un al doilea element din cadrul acestei scheme l-a reprezentat preocuparea pentru *eficientizarea propagandei*. O asemenea sarcină putea fi îndeplinită mai uşor în contextul creării unei structuri ce ar fi integrat toată mass-media sub o singură autoritate. Instituţia care coordona acţiunile de propagandă ale partidului – Secţia de Propagandă şi Agitaţie – nu se putea ridica la nivelul unei astfel de sarcini. Mai mult decât atât, structura din teritoriu a Secţiei părea a fi mai degrabă un balast, un corp ce trebuia încă „educat" şi „instruit", total ineficient şi lipsit de mijloacele necesare implementării politicii partidului. O soluţie mai sigură o reprezenta înfiinţarea unei structuri de stat controlate de comunişti, cu ajutorul căreia aceştia puteau infiltra structurile vizate, urmând ca mai apoi să şi le subordoneze în totalitate. Această sarcină a revenit Ministerului Propagandei (ulterior al Informaţiilor).

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, f. 87.

La 20 septembrie 1944, prin Legea 462, Ministerul Propagandei Naţionale era desfiinţat, arătându-se că „regimul democratic instaurat la 23 august [...] nu are nevoie de un instrument de dirijare politică a opiniei publice prin metodele de propagandă ale regimurilor dictatoriale”[1]. Odată ajunşi la putere, comuniştii au reînfiinţat acest minister prin Decretul-lege nr. 201 din 24 martie 1945[2]. Noul resort avea următoarele atribuţii :

> dirijarea şi conducerea tuturor acţiunilor de propagandă şi informaţiuni în ţară şi, împreună cu Ministerul Afacerilor Străine, în străinătate ; centralizarea oricăror acţiuni similare venite de la departamente şi menite să fie difuzate ; înfiinţarea unui Oficiu menit să răspândească prin scris toate informaţiile culturale (artistice, ştiinţifice etc.).

Executarea acestora revenea unor Direcţii nou-formate[3]. Deşi expunerea de motive care a stat la baza desfiinţării Ministerului la 20 septembrie 1944 puncta caracterul nedemocratic al unei astfel de structuri, noua „ordine”, prin vocea viitorului ministru al Propagandei, Petre Constantinescu-Iaşi, semnala necesitatea unui „organism propagandistic” care părea să fie „în spiritul general al vremii”. Noul Minister se voia a fi o structură total diferită de predecesorul omonim, care „ani de zile a servit intereselor străine de nevoile şi aspiraţiile poporului, identificându-se cu scopurile regimurilor de dictatură”. Înfiinţarea unui astfel de Minister se încadra într-o schemă gândită de comunişti ce urmărea substituirea vechilor structuri cu instituţii similare, subordonate însă puterii politice unice. Schema viza dezarticularea vechilor structuri şi a punctelor de raliere între acestea.

Conceptul de *propagandă* implica însă, la nivelul opiniei publice, o serie de aspecte imorale : cinism, manipulare, tehnici de înşelare, minciună[4]. Acest fapt este subliniat chiar de ministrul Propagandei, care, la 5 martie 1946, cere printr-un raport transformarea respectivului Minister într-unul al Informaţiilor[5]. Noua structură, deşi similară celei precedente, dorea să atenueze „falsa impresie” şi rezervele pe care opinia publică le avea faţă de această instituţie[6].

În fine, un ultim aspect asupra căruia comuniştii au trebuit să se concentreze era cel al *maximizării controlului*, cu scopul de a facilita implementarea politicii proprii şi de a produce efectele dorite. În acest sens, un mare efort a fost canalizat către evaluarea continuă a reţelei de propagandă în scopul eficientizării controlului asupra structurilor subordonate. În acest tipar se înscrie şi restructurarea Ministerului de resort odată cu

1. Legea nr. 462 pentru desfiinţarea Ministerului Propagandei Naţionale, publicată în *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXII, nr. 218, 21 septembrie 1944.
2. Legea nr. 201 pentru înfiinţarea Ministerului Propagandei, publicată în *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXIII, nr. 69, 24 martie 1945.
3. Organele executive din cadrul Ministerului Propagandei erau : 1. Direcţiunea Presei ; 2. Direcţiunea Propagandei ; 3. Direcţiunea Cinematografiei ; 4. Oficiul de Studii şi Documentare ; 5. Direcţiunea Contabilităţii ; 6. Direcţiunea Personalului, Contabilităţii şi Administraţiei ; 6. Direcţiunea Contenciosului ; 7. Centrul de Radio-ascultare ; 8. Direcţiunea Publicităţii (*ibidem*).
4. Ralph K. White, „Propaganda : Morally Questionable and Morally Unquestionable Techniques”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1971, p. 27, accesibil online la adresa http ://ann.sagepub.com/cgi/content/abstract/398/1/26 (10.05.2008).
5. Decret-lege nr. 130 privitor la transformarea Ministerului Propagandei în Ministerul Informaţiilor şi organizarea şi funcţionarea Ministerului Informaţiilor, publicat în *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXIV, nr. 54, 5 martie 1946.
6. „Denumirea actuală a Ministerului Propagandei provoacă rezervă şi lasă impresia – falsa impresie – că activitatea acestui important resort public constă în prezentarea exagerată a principiilor, scopurilor şi realizărilor democraţiei progresiste, a sistemului care îmbrăţişează, pe lângă sectorul public, şi pe cel economic şi social.” (*ibidem*)

schimbarea titulaturii din Ministerul Propagandei în cel al Informaţiilor. Noul resort cuprindea, pe lângă vechile direcţii (presă, cinematografie), o Direcţie a Relaţiilor Culturale cu Străinătatea[1], o Direcţie Culturală[2], o Direcţie Radio[3] şi o Direcţie a Regionalelor. Aceasta din urmă coordona nou-formatele servicii regionale, organe exterioare de executare a atribuţiilor departamentului, de informare şi control în regiunile respective. Serviciile regionale, în număr de paisprezece, erau conduse de un consilier regional, ajutat de secretari regionali şi de personalul administrativ necesar.

Schema propusă de mine are în primul rând un caracter teoretic. Emergenţa structurilor de propagandă nu a urmat un curs liniar, fără obstacole. O serie de dificultăţi au cauzat defecţiuni în cadrul acestui proces. Astfel că, din punct de vedere cronologic, au existat interacţiuni permanente între cele trei etape.

Una dintre greutăţile majore pe care le-au întâmpinat comuniştii în procesul de implementare a structurilor menite să le rafineze mesajul propagandistic a reprezentat-o „rezistenţa pasivă” a unor elemente din cadrul mass-mediei. Preluarea controlului asupra diverselor structuri mediatice nu a însemnat o schimbare automată de optică în ceea ce priveşte orientarea acestora. O mare parte din personalul lucrativ din cadrul respectivelor structuri a trebuit să fie păstrat. Epurările imediate i-au vizat doar pe adversarii cei mai periculoşi ai comuniştilor. Sub pretextul că aceştia reprezintă „reacţiunea”, că sunt „fascişti”, „criminali de război, responsabili pentru dezastrul în care se află ţara”, ei au fost imediat îndepărtaţi. Au existat însă şi foarte multe persoane printre editori, scriitori, oficiali ai Radiodifuziunii care nu au fost vizate de acest prim val al epurărilor, deşi nu aveau neapărat simpatii faţă de comunişti. Trăind sub stigmatul îndepărtării din poziţiile pe care le ocupau, o parte dintre aceştia au ales alinierea faţă de modelul ideologic impus de către partid. Alţii însă au încercat mai mult sau mai puţin să se opună politicii agresive a comuniştilor, care viza obţinerea controlului total. Aceste „piedici” nu au putut decât să îngreuneze procesul de comunizare instituit de conducerea PCR.

Presa

Într-o societate fără televiziune şi în care radioul, deşi în plină ascensiune, nu reuşea să deţină monopolul asupra informaţiei, presa scrisă reprezenta elementul-cheie dintr-un

1. Această direcţie avea rolul de a organiza, conduce şi coordona lucrările în legătură cu acţiunea de informare şi propaganda în străinătate. Aceste atribuţii erau executate de : 1. Serviciul Corpului de Presă ; 2. Serviciul Corpului Cultural ; 3. Serviciul Documentare ; 4. Serviciul Delegaţiilor în Străinătate şi al Asociaţiilor Române din Străinătate (*ibidem*).
2. Direcţia Culturală, condusă de un director, avea ca atribuţii dirijarea, controlarea şi organizarea acţiunilor de informare şi propagandă în ţară. Această direcţie înlocuia vechea Direcţie a Propagandei din cadrul Ministerului Propagandei şi avea în componenţă mai multe servicii : 1. Serviciul de Studii şi Documentare ; 2. Serviciul Expoziţiilor ; 3. Serviciul Publicaţiilor ; 4. Serviciul Muzical al Teatrelor, Ateneelor Populare şi Conferinţelor (*ibidem*).
3. Direcţia Radio se ocupa cu înregistrarea ştirilor transmise prin posturile de radio străine şi de către agenţiile de presă, atât prin aparatele de înregistrare, cât şi prin alfabetul morse pentru întocmirea buletinului, redactarea, imprimarea şi distribuirea buletinelor radio-informative. Aceasta mai dădea avize cu privire la audiţiile radio. De asemenea, avea sarcina să strângă şi să coordoneze materialul din buletin în legătură cu diverse evenimente, să se ocupe cu difuzarea acţiunilor de informare întreprinse de minister, prin posturi speciale de radio-amplificare. Nu în ultimul rând, Direcţia se ocupa cu întreţinerea staţiilor de radio-amplificare şi a posturilor de radio-amplificare (*ibidem*).

sistem coerent de propagandă. Considerată o mass-media „nobilă”[1], presa era şi un instrument de propagandă fiabil.

În concepţia conducerii PCdR, presa nu reprezenta doar un simplu mijloc de promovare a ideologiei partidului, ci un mijloc activ de organizare şi mobilizare a maselor, de „demascare” a „duşmanului de clasă”, cât şi un instrument important al sistemului de represiune pus în funcţiune de comunişti. În studiul său „Ce-i de făcut ? ”, Lenin sintetiza rolul pe care un ziar ar trebui să-l îndeplinească, considerând că un ziar „nu este doar un agitator şi un propagandist colectiv, ci îndeplineşte şi rolul de organizator”[2]. Ca agitator, ziarul trebuia să ştie să mobilizeze masele în acţiune, să desluşească anumite fapte, să antreneze masele la lupta politică şi pentru revendicări personale. Ca propagandist, ziarul trebuia să elucideze linia politică a partidului, să lămurească masele asupra problemelor sociale şi economice, pecum şi asupra programului de guvernare, să popularizeze Uniunea Sovietică. În fine, ziarul avea şi un rol organizatoric, arătând cum se fac unele acţiuni în întreprinderi şi acţiunile de masă. Ziarul mai trebuia să înveţe masele cum să organizeze aceste acţiuni. În acelaşi timp, prin cercul său de cititori pe care trebuie să-l creeze, ziarul lărgea cadrele organizatorice ale partidului, creând noi cadre de viitor ale partidului[3].

Procesul de subordonare a presei şi armonizare a mesajului transmis prin intermediul acestui tip de mass-media a urmat două căi. Pe de o parte, comuniştii au ales să-şi dezvolte un aparat al presei de partid menit să servească scopurilor pe care le urmăreau. Concomitent, a fost instituit un „asalt” asupra ziarelor opoziţiei, acuzate că apără interesele forţelor obscure ce ameninţau „democraţia” românească. Acuzaţi ca fiind „fascişti” şi „susţinători ai unui regim odios”, nume marcante ale presei româneşti au fost supuse oprobriului public.

La 24 august 1944 apare, pentru prima dată în legalitate, *România liberă*. Cotidianul avusese apariţii sporadice începând cu 28 ianuarie 1943, în ilegalitate, ca organ al Uniunii Patrioţilor[4]. Tribuna propagandismului Comitetului Central al PCR va deveni însă *Scânteia*, ziar ce reapare începând cu 21 septembrie 1944, sub conducerea lui Miron Constantinescu. Pe lângă aceste două cotidiene, comuniştii vor crea o adevărată reţea a presei de partid. La nivel central mai apăreau *Scânteia tineretului*, *Sportul popular*, *Glasul armatei, Lupta de clasă, Agenda agitatorului* etc., iar în teritoriu mai apăreau 21 de cotidiene, 13 bisăptămânale, 27 săptămânale, 9 publicaţii lunare, 2 trimestriale, 13 ziare de uzină, 6 publicaţii religioase, toate însumând tiraje de peste 700 000 de exemplare[5].

Numărul mare al publicaţiilor din provincie se datorează lipsei, cel puţin la început, a unui sistem eficient de distribuţie a cotidienelor centrale. După 23 august 1944, în condiţiile grele provocate de starea de beligeranţă, ziarele centrale ajungeau cu mare dificultate în teritoriu[6]. Comuniştii s-au văzut astfel nevoiţi să creeze o reţea stufoasă a presei de

1. Etienne F. Augé, *Petit traité de propagande à l'usage de ceux qui la subissent*, De Boeck & Larcier, Bruxelles, 2007, p. 42.
2. V.I. Lenin, „Ce-i de făcut ? ”, în *Opere complete*, vol. V, Editura pentru Literatură Politică, Bucureşti, 1953, p. 48.
3. „Cum trebuie organizat un ziar şi cum trebuie scris un articol” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, ff. 90-91).
4. Tiberiu Troncotă, *România comunistă. Propaganda şi cenzura*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2006, p. 45.
5. Cătălin Hentea, *Propaganda fără frontiere*, Editura Nemira, Bucureşti, 2002, p. 260.
6. Majoritatea rapoartelor regionale prezentate la Conferinţa de Propagandă a PCR pe ţară (28 ianuarie 1945) subliniază greutatea cu care cotidienele centrale comuniste ajung în teritoriu : la Constanţa, *Scânteia* ajunge doar de două ori pe săptămână (f. 7) ; la Sibiu, „ziarele centrale nu vin la timp, însă nici nu se vând bine” (f. 25) ; la Galaţi şi Brăila, cotidienele centrale „vin rar şi în

provincie. Această necesitate este exprimată de Ilie Zaharia în cadrul unui discurs ţinut în faţa responsabililor cu propaganda din teritoriu; în cadrul Conferinţei Partidului pe Probleme de Propagandă (28 ianuarie 1945), acesta aminteşte de „condiţiile obiective speciale care dau o importanţă covârşitoare presei din provincie”, adăugând că „prin faptul că ziarele din Bucureşti vin rar, populaţia din provincie, ahtiată după ştiri, cere cu insistenţă presa din provincie”[1]. Cu ajutorul acestei organizări dense şi diversificate a presei de partid, se dorea obţinerea unei influenţe cât mai puternice asupra întregii populaţii.

Presa din provincie trebuia astfel să fie „oglinda liniei politice a partidului pentru chestiunile sociale, economice, militare interne şi internaţionale”, iar redactorii acestor ziare aveau ca sarcină să „înlocuiască şi presa din capitală”[2]. Deşi, în plan teoretic, această „schemă” părea destul de simplă, în plan concret, distribuţia deficitară a ziarelor centrale avea consecinţe dezastruoase asupra propagandei oficiale a partidului. Responsabilii cotidienelor regionale nu dispuneau de o pregătire profesională corespunzătoare şi nu erau familiarizaţi cu „linia partidului”. Cunoştinţele lor referitoare la ideologia promovată de partid se înscriau într-o schemă destul de simplificată şi vagă în acelaşi timp:

> Nici unul dintre cei care am început să scriem ziarul n-am fost pregătiţi, nici politiceşte şi nici din punct de vedere profesional. Am avut norocul să fim controlaţi de tovarăşi mai pregătiţi, dar aceştia ne-au părăsit, plecând la altă muncă organizatorică, aşa că am rămas numai cu ce ştiam noi. Dintre noi, nimeni nu ştia ce are de făcut. Nu avem hârtie, nici tipografie şi avem de luptat cu concurenţa a două gazete locale conduse de profesionişti. În condiţiunile lipsei de radio, de mijloace de comunicaţii, de lipsă de contact cu centrul, nouă ne-a fost greu să ne păstrăm pe linie [...]. De multe ori nu ştiam cum trebuie comentat un articol şi căutam pe tovarăşii mai pregătiţi, ca să ne lămurească [...]. Am reuşit să ne apropiem cunoştinţe cu totul străine de noi până la acea dată. Eu, spre exemplu, sunt străin de orice linie comunistă [...]. Suntem 5 tovarăşi în redacţie, dintre care unul singur are oarecare pregătire politică şi puţină şcoală. Restul, suntem toţi limitaţi la patru clase primare. Vă puteţi da seama ce lupte ducem noi pentru a scoate ziarul[3].

Mai mult decât atât, aceste neajunsuri trebuiau corectate permanent de către activiştii trimişi de la centru care aveau sarcina să supravegheze şi să îndrume activitatea redacţiilor ziarelor locale:

> La început, problemele din ziar erau scoase la iveală de cei care lucrau în redacţie. Mai târziu, Partidul ne-a dat ajutor prin membrii săi, care au luat contact cu oamenii din redacţie, atrăgându-le atenţia asupra materialului ce trebuie prelucrat în ziar[4].

În paralel cu acest proces, comuniştii au lansat atacuri împotriva presei opoziţiei, sub pretextul epurării din rândul oamenilor de presă a „fasciştilor”, a tuturor celor care au susţinut regimul dictaturii „odioase” a lui Antonescu.

La 15 octombrie 1944, Sindicatul Unic al Ziariştilor, prin vocea lui N.D. Cocea, Eugen Jebeleanu şi Scarlat Calimachi, şi Asociaţia Generală a Presei, reprezentată de G. Macovescu,

---

număr nesatisfăcător” (ff. 31-35); la Tutova, „*Scânteia* vine o dată la 4-5 zile” (f. 39); la Râmnicu Sărat, „*Scânteia* nu prea vine şi nu e prea citită” (f. 41); la Bacău, „ziarele din Bucureşti vin neregulat şi cu întârzieri” (f. 54) (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945).

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1945, f. 90.
2. *Ibidem*.
3. Raportul redactorului-şef al ziarului *Înainte* din Galaţi, Rusu Militeanu (*ibidem*, ff. 37-38).
4. Raportul lui Carol Littmann, responsabilul sectorului de propagandă al Comitetului Judeţean de Partid Bacău (*ibidem*, f. 53).

au cerut epurarea foştilor fascişti din rândul oamenilor de presă din România. În acest sens, a fost formată şi o comisie de epurare, formată din Scarlat Calimachi, Emil Socor, Ion Pas, N.D. Cocea, Nicolae Carandino, Miron Constantinescu şi N. Moraru. Această structură îşi ia atribuţiile foarte în serios, în scurt timp fiind publicată o listă cu autori şi ziarişti cărora le era interzis dreptul de a mai publica : Pamfil Şeicaru, Stelian Popescu, Dem. Teodorescu, Nichifor Crainic, Romulus Seişanu, Mircea Grigorescu, Toma Vlădescu, Eugen Titeanu, Emil Ciuceanu[1]. Un alt pas în acest sens l-a constituit publicarea în *Monitorul Oficial*, la 12 februarie 1945, a Decretului-lege 102 pentru epurarea presei. Acest decret-lege lovea direct în publicaţiile grupărilor politice democratice, şi aşa boicotate prin sistemul de difuzare şi prin cenzura exercitată de tipografii comunişti[2].

Un episod important al procesului de aservire a presei l-a constituit „Procesul ziariş-tilor", o manifestare publică a „voinţei poporului" şi a intransigenţei cu care partidul îşi urmărea şi atingea scopurile. Acuzaţi atât de „propagandă fascistă sau hitleristă", cât şi de „susţinerea unui regim odios", paisprezece ziarişti, nume prestigioase din presa interbelică şi din anii celui de-al Doilea Război Mondial, au fost inculpaţi de un Tribunal al Poporului, într-un proces-spectacol : Stelian Popescu (fondatorul şi conducătorul ziarului *Universul*), Pamfil Şeicaru (fondatorul şi conducătorul ziarului *Curentul*), Nichifor Crainic (mentorul revistei *Gândirea*), dr. Ilie Rădulescu (directorul ziarului de extremă dreaptă *Porunca Vremii*), Radu Gyr, Romulus Dianu, Alexandru Hodoş, Ion Dumitrescu, A. Cosma, Gabriel Bălănescu, Romulus Seişanu, Ilie Popescu-Prundeni, Justin Ilieşu şi Nicolae Iliescu. Actul de acuzare, aprobat de Consiliul de Miniştri la 17 mai 1945 cu semnăturile lui Petru Groza şi Gheorghe Tătărascu şi dat publicităţii, menţiona :

> prin articolele din ziare, broşuri sau conferinţe, cei trimişi în judecată s-au pus în slujba propagandei fasciste sau hitleriste şi au contribuit, prin acţiunea lor, la menţinerea unui regim odios şi a unei politici externe nefaste.

Procesul, care s-a desfăşurat între 23 mai şi 4 iunie, l-a avut ca preşedinte al completului de judecată pe Ilie Tabrea, fost consilier la Curtea de Apel, numit în această funcţie de către Lucreţiu Pătrăşcanu. Cei paisprezece ziarişti au fost condamnaţi ca fiind „criminali de război şi vinovaţi de dezastrul ţării"[3].

Preluarea totală a puterii de către comunişti a însemnat desfiinţarea oricărei forme de opoziţie a presei. Controlul total al statului asupra activităţilor editoriale, naţionalizarea editurilor, a tipografiilor şi chiar a fabricilor de hârtie au dus la suprimarea oricărei forme de libertate şi de creaţie în presă. Din acest moment, singurele voci abilitate să exprime o idee vor fi doar cele agreate de putere. În această schemă se înscrie şi crearea la 20 mai 1949 a Agenţiei Române de Presă (AGERPRES), înfiinţată prin Decretul nr. 217 din 20 mai 1949 al Consiliului de Miniştri[4]. Instituţia prelua atribuţiile, patrimoniul şi personalul Agenţiei de Informaţii Telegrafice Orient-Radio (RADOR) şi funcţiona „pe lângă" Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Române.

Agenţia cuprindea trei servicii : 1. Serviciul Intern ; 2. Serviciul pentru Străinătate ; 3. Serviciul Administrativ-tehnic. Fiecare dintre ele cuprindea mai multe secţii cu atribuţii

1. Tiberiu Troncotă, *op. cit.*, p. 53.
2. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 308.
3. Tiberiu Troncotă, *op. cit.*, p. 60.
4. „Hotărârea nr. 343 pentru stabilirea modului de funcţionare a Agenţiei Române de Presă – Agerpres" (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 158/1949, f. 1).

specifice[1]. Serviciul Intern cuprindea şase secţii (Secţia de Ştiri Externe, Secţia de Informare Economică, Secţia de Ştiri Interne, Secţia Buletinelor Interne, Secţia de Reportaj Extern şi Secţia de Emisiuni pentru Provincie) şi avea următoarele atribuţii:

> redactarea de buletine de ştiri externe pe baza informaţiilor emise de agenţiile de presă străine, [...] redactarea de buletine de informaţii economice pentru autorităţi, instituţii şi întreprinderi de stat interesate, [...] culegerea de ştiri şi informaţii prin reporteri cu privire la realizări, manifestări economice, politice, culturale, pe baza cărora redactează un buletin de ştiri pentru presa internă şi radio, [...] redactarea materialelor de informare asupra realizărilor din Uniunea Sovietică, ţările de democraţie populară, precum şi despre mişcarea muncitorească şi democratică din lumea întreagă, [...] transmiterea către ziarele din provincie, prin postul de emisiuni al Agenţiei sau prin alte mijloace, a ştirilor cu caracter oficial, precum şi alte ştiri interne şi externe[2].

Serviciul pentru Străinătate cuprindea cinci secţii (Secţia de Ştiri Externe pentru Străinătate, Secţia de Reportaj pentru Străinătate, Secţia de Corespondenţi în Străinătate, Secţia de Reportaj Fotografic şi Secţia de Documentare), iar atribuţiile sale erau:

> redactarea de buletine informative în limbi străine care erau transmise prin radio-telegrafie străinătăţii, [...] redactarea de reportaje pentru străinătate în limbi străine din toate domeniile de activitate din RPR, [...] îndrumarea corespondenţilor din străinătate şi primirea ştirilor transmise de aceştia pentru presa internă, [...] executarea de foto-reportaje pentru presa din ţară şi străinătate, [...] pregătirea de materiale documentare necesare serviciilor agenţiei, presei, organelor de stat şi gazetarilor străini[3].

În fine, Serviciul Administrativ-tehnic cuprindea şase secţii (Secţia Administrativă, Secţia de Cadre, Secţia Contabilităţii, Secţia Registraturii, Arhivei şi Informaţiilor, Secţia Tehnică şi Secţia Imprimării şi Expediţiei), fiecare având atribuţii specifice[4].

Agenţia Română de Presă devenea astfel singura instituţie autorizată cu informarea mass-mediei româneşti. Colectarea, stocarea sau prelucrarea informaţiilor din alte surse decât cea oficială constituia acum o gravă abatere de la directivele impuse de către conducerea partidului.

Radioul

Dintre toate canalele mediatice prin care propaganda putea acţiona, radioul era de departe cel mai eficient. Interesul partidului pentru radio era pe deplin justificat, dacă ne gândim că fără mijloace eficiente propaganda comunistă ar fi rămas „un noian de vorbe într-o adunare a propriilor săi membri"[5]. Ziarele centrale comuniste, *Scânteia* şi *România liberă*, nu dispuneau de o bună distribuţie în teritoriu. Erau zone unde ziarele ajungeau de două-trei ori pe săptămână, iar în altele ajungeau şi mai rar. Nici ziarele locale controlate de către comunişti nu puteau fi considerate mijloace eficiente în cadrul mecanismului masiv şi agresiv gândit de comunişti. În redacţiile acestora lucrau, în general, oameni nepregătiţi din punct de vedere profesional, mulţi dintre ei nefamiliarizaţi cu „linia

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 158/1949, f. 1.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 2.
4. *Ibidem*.
5. Victor Frunză, *op. cit.*, p. 213.

partidului". Activitatea acestor „mici propagandişti" se încadra deseori într-un pattern ideologic destul de general şi de vag, aspect care putea produce declaraţii şi puncte de vedere contradictorii, creându-se astfel o confuzie generală la nivelul populaţiei. În aceste condiţii, mesajul care ajungea către receptori putea fi unul difuz. Un alt impediment în acest sens îl constituia şi gradul de penetrabilitate al ziarelor comuniste. În condiţiile în care ziarele nu erau citite, eficienţa propagandei ar fi fost drastic limitată. Radioul era însă un mijloc naţional, iar comuniştii aveau fără îndoială nevoie de el.

Numai că Radiodifuziunea naţională, prin însăşi caracterul ei, nu putea deveni apanajul unui singur partid. La undele radiofonice aveau acces deopotrivă toate partidele intrate în legalitate la 23 august, iar părtinirea unuia în defavoarea celuilalt însemna încălcarea principiilor constituţionale, crearea unui precedent periculos pentru sistemul „fragedei" democraţii pluraliste din România[1]. Partidul Comunist avea un acces limitat la microfonul posturilor naţionale, în aceleaşi condiţii cu celelalte partide politice. Comuniştii nu au vizat doar accesul său prioritar la comunicarea prin radio, ci instituirea unui monopol asupra acestui mijloc, prin excluderea celorlalţi.

Un prim pas în acest proces de subordonare a Radiodifuziunii l-a constituit semnarea Convenţiei de Armistiţiu cu Puterile Aliate. Acest fapt a avut loc la Moscova, în noaptea de 12-13 septembrie 1944. Deşi era o Convenţie de Armistiţiu pentru încetarea ostilităţilor armate, documentul semnat în capitala Uniunii Sovietice nu cuprindea doar probleme strict militare, ci impunea României clauze în domeniul politicii, economiei şi al aspectelor teritoriale.

Articolul 16 din Convenţie asigura controlul Înaltului Comandament Aliat (sovietic) asupra mijloacelor de comunicaţie şi a instalaţiilor de utilitate publică din România. Înaltul Comandament Aliat (sovietic) exercita controlul asupra tiparului, importului şi răspândirii în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice, asupra prezentării de spectacole de teatru şi film, a funcţionării staţiilor TFF, a poştei, telegrafului şi telefonului. Anexa acestui articol instituia controlul Comisiei Aliate de Control (sovietică) şi asupra „comunicaţiilor fără fir", printre acestea numărându-se, desigur, şi radiodifuziunea[2]. Controlul sovietic asupra radiofoniei româneşti era asigurat de prezenţa şi prerogativele maiorului Nikolai Petrovici Krasnov, reprezentant permanent al Comandamentului Militar Aliat (sovietic) pe lângă Societatea Română de Radiodifuziune[3].

„Asaltul" asupra Radiodifuziunii Române a fost dus pe mai multe planuri, cele mai importante fiind lupta sindicală şi atacurile din presă la adresa conducerii Radiodifuziunii.

Un instrument foarte eficient prin care comuniştii au intervenit în activitatea Radiodifuziunii l-a reprezentat activitatea sindicală. Încă din septembrie 1944 s-a constituit Sindicatul Artiştilor şi al Tuturor Salariaţilor din Întreprinderile de Spectacole din Bucureşti, în care erau înscrişi şi unii salariaţi şi colaboratori ai Societăţii Române de Radiodifuziune[4].

1. Victor Frunză, *op. cit.*, p. 218.
2. „Tipărirea, importul şi răspândirea în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor, funcţionarea staţiilor de TFF, poştă, telegraf şi telefon vor fi efectuate în acord cu Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) ; Anexă la art. 16. Guvernul Român se obligă ca mijloacele de comunicare fără fir, corespondenţa telegrafică şi poştală, corespondenţa cifrată şi prin curier, precum şi comunicările telefonice cu ţările străine ale Ambasadelor, Legaţiunilor şi Consulatelor aflătoare în România să fie dirijate potrivit modului stabilit de Înaltul Comandament Aliat (sovietic)" – vezi „United States-Great Britain-Soviet Union Armistice with Romania", în *The American Journal of International Law*, vol. 39, nr. 2, Supplement : *Official Documents* (apr. 1945), pp. 91-93.
3. Filaret Acatrinei, *Radiodifuziunea română de la înfiinţare la etatizare*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005, p. 306.
4. *Ibidem*, pp. 317-318.

Acest sindicat îşi constituise o comisie de epurare încă înainte de apariţia reglementărilor legale în acest domeniu. Apropierea sindicatului de comunişti respectiv s-a amplificat odată cu afilierea la Sindicatele Unite din România şi la Confederaţia Generală a Muncii[1]. Un prim conflict între sindicate şi conducerea Radiodifuziunii are loc la 19 ianuarie 1945. Exprimându-şi dezacordul faţă de „cenzurarea cuvântării tov. Chivu Stoica”, Sindicatul Salariaţilor de la Radiodifuziune a declanşat o acţiune de protest, prin depunerea unei rezoluţii semnate de compozitorul Matei Socor. Textul acestei rezoluţii incrimina şi următorul fapt :

> cei care l-au cenzurat pe Chivu Stoica au interzis şi radiodifuzarea discursului Anei Pauker despre personalitatea mareşalului Stalin, cu prilejul sărbătoririi zilei de naştere a conducătorului armatelor eliberatoare[2].

Un nou episod al conflictului dintre conducerea Radiodifuziunii şi mişcarea sindicală a avut loc cu prilejul Congresului General al Sindicatelor Unite (26-30 ianuarie 1945). Conducerea Radiodifuziunii a refuzat să implice Societatea în lupta politică şi nu a aprobat iniţial radiodifuzarea lucrărilor Congresului. Reacţiile faţă de această atitudine nu au întârziat. Printre altele, în cadrul acestui Congres a fost adusă în discuţie şi situaţia Radiodifuziunii, care era considerată un „gigant mijloc de propagandă şi educaţie [care] nu se află în mâna democraţiei şi nu este controlat de cei ce au încrederea poporului”, fapt pentru care „el nu poate da roadele cerute”. Obiectivul comuniştilor era acela de a scoate Radiodifuziunea de sub controlul Ministerului de Externe (portofoliu deţinut în guvernul Nicolae Rădescu de către Constantin Vişoianu),

> unde Radiodifuziunea nu are ce căuta […] şi să fie trecută la Ministerul Comunicaţiilor, deoarece radioul este un mijloc de comunicaţie. La acest minister, Radiodifuziunea poporului va fi controlată de un fiu al poporului, tovarăşul Gheorghiu-Dej[3].

Atacurile presei comuniste la adresa conducerii Societăţii Române de Radiodifuziune au continuat : pe 9 februarie, *Scânteia* a preluat în paginile sale un atac al postului Radio Moscova prin care sovieticii criticau pe un ton virulent refuzul Radiodifuziunii de a retransmite lucrările Congresului. Tonul ameninţător anunţa asaltul final pe care comuniştii îl pregăteau pentru câştigarea controlului asupra radioului : „de ce oare se pune la o atât de grea încercare răbdarea democraţiei româneşti ? ”[4]. La 27 februarie, oficiosul comunist denunţa din nou conducerea Radiodifuziunii : „Societatea de radiodifuziune este o oficină importantă a reacţiuni române, care prin posturile ei împroaşcă lumea cu veninul ştirilor false şi al atacurilor împotriva poporului”[5].

Instaurarea guvernului Petru Groza a grăbit declanşarea epurărilor din cadrul societăţii româneşti. Erau vizaţi toţi cei care, într-un moment sau altul, s-au pronunţat împotriva mişcării comuniste, a Uniunii Sovietice sau a prezenţei trupelor sovietice de ocupaţie în România. Printre instituţiile vizate se afla şi SRR, guvernul român fiind decis să realizeze

1. Filaret Acatrinei, *Radiodifuziunea română de la înfiinţare la etatizare*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2005, p. 318.
2. „Salariaţii de la Radiodifuziune protestează împotriva cenzurii cuvântării tov. Chivu Stoica”, *Scânteia*, anul II, nr. 113, 19 ianuarie 1945.
3. „Congresul general al Sindicatelor Unite. Cuvântarea dr. Duma, în numele Comitetului de (la) Radiodifuziune”, *Scânteia*, anul II, nr. 123, 29 ianuarie 1945.
4. „Un avertisment Radiodifuziunii”, *Scânteia*, anul II, nr. 135/9 februarie 1945.
5. „Reacţionarii din conducerea Societăţii din Radiodifuziune uneltesc împotriva democraţiei”, *Scânteia*, anul I, nr. 52/27 februarie 1945.

„cu un ceas mai devreme curăţirea celui mai important instrument de propagandă naţională de toată murdăria fascistă”[1].

Procesul de epurare a „indezirabililor” din cadrul structurilor Societăţii Române de Radiodifuziune a început în iunie 1945, când este eliminat un prim lot. Prin Decizia Ministerului Propagandei, au fost înlăturaţi fără preaviz V.I. Ionescu şi N. Rădulescu (definitiv), H. Blazian, Gh. Ciocan, I. Popovici, V. Mugur, Paul Bârzeanu şi Liuba Gavaliugov (pentru cinci ani), Gh. Banu, Pavlu Panait şi V. Voiculescu (pentru trei ani), Gh. Mugur şi C. Prichici (pentru un an), V. Popovici şi Gh. Soare (pentru o lună)[2]. Alţi 22 de funcţionari vor fi înlăturaţi definitiv câteva zile mai târziu, dar după plata preavizului de desfacere a contractului de muncă. La mijlocul lunii noiembrie 1945 a fost constituită o nouă Comisie de Epurare a Angajaţilor Radiodifuziunii. Noua comisie, formată din I. Bumbăcilă (preşedinte), Al. Graur şi I. Niculescu (membri), a continuat activitatea vechii comisii, în perioada următoare fiind îndepărtaţi M. Ciovârnache, Caius Jiga, N. Dumitrescu (definitiv), I. Timuş, I. Tinescu (cinci ani) şi Lucia Gordian (trei ani)[3]. O altă cale de epurare a reprezentat-o şi punerea în practică a Hotărârii de Guvern privind „folosirea raţională a forţei de muncă în Bucureşti” (HCM, 834/12 iulie 1947), prin care au fost înlăturaţi alţi 110 angajaţi ai Societăţii Române de Radiodifuziune[4].

Momentul preluării controlului asupra guvernului de către comunişti a însemnat şi trecerea acestui „conflict” în planul secund. Radiodifuziunea era o agenţie guvernamentală, iar comuniştii controlau acum această instituţie. Însuşi Matei Socor, viitorul director al Societăţii Române de Radiodifuziune, sintetiza această idee în cadrul unei şedinţe a serviciilor exterioare ale propagandei din 23 iunie 1945:

> Cred că se poate spune că, de când conducerea este în mâinile noastre, Radiodifuziunea a introdus în programul ei linia noastră. Cred că noi am contribuit la lupta generală pentru instalarea guvernului de concentrare democratică şi la toate campaniile pe care le-am dus. *Poate că în unele am făcut mai mult decât am dispus de mijloacele de propagandă* [subl. n.][5].

Paşii care trebuiau urmaţi în acel moment erau simpli şi au fost înfăptuiţi sistematic. La 24 martie 1945, Ministerul Propagandei a fost reînfiinţat[6] prin Legea nr. 201[7], în fruntea acestuia fiind numit Petre Constantinescu-Iaşi. În urma altor acţiuni sindicale, Petre Constantinescu-Iaşi a decis suspendarea activităţii Consiliului de Administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune[8]. Ministrul a mai solicitat şi modificarea Legii de Organizare şi funcţionare a Radiodifuziunii,

1. „La Radiodifuziune, slugile lui Hitler se menţin”, *Scânteia*, anul II, nr. 159/6 martie 1946, p. 2.
2. Filaret Acatrinei, *op. cit.*, p. 326.
3. *Ibidem*, p. 326.
4. *Ibidem*.
5. „Proces-verbal al şedinţei serviciilor exterioare ale propagandei din 23 iunie 1945” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 52/1945, f. 3).
6. Ministerul Propagandei Naţionale fusese desfiinţat la data de 21 septembrie 1944, prin Legea nr. 462. Până în momentul reînfiinţării acestuia, sub denumirea de Ministerul Propagandei, toate serviciile care au ţinut de acest minister au trecut la Ministerul Afacerilor Străine, în cadrul Direcţiei Presei şi Informaţiilor „care va cuprinde şi actuala direcţiune culturală, de presă, de propagandă şi informaţii din Ministerul Afacerilor Străine” (*Monitorul Oficial*, anul CXII, partea I, nr. 218/21 septembrie 1944).
7. *Ibidem*, anul CXIII, partea I, nr. 69/24 martie 1945.
8. Filaret Acatrinei, *op. cit.*, p. 316.

> pentru ca aceasta să-şi poată dezvolta viitoarea activitate de propagandă a Statului Român democrat, în cadrul Ministerului Propagandei şi pentru ca marile interese financiare şi politice ale Statului la această societate să fie cât mai bine reprezentate şi apărate[1].

Modificările legii au stabilit modul în care urma să fie format noul Consiliu de Administraţie. Consiliul urma să aibă 11 membri, dintre care şapte erau numiţi prin decizii ale Ministerului Propagandei „ca reprezentanţi ai colectivităţii publice", iar patru erau aleşi de acţionari particulari. Durata mandatului pentru membri era de patru ani, dar Ministerul Propagandei putea dizolva Consiliul „ori de câte ori va constata că interesele economice sau politice ale statului nu sunt asigurate"[2]. În baza noilor prevederi legale, Ministerul Propagandei l-a numit pe C.I. Parhon preşedinte al Consiliului de Administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune.

„Lovitura de graţie" dată Societăţii Române de Radiodifuziune a reprezentat-o naţionalizarea din 1948. La 11 iunie 1948, la numai două zile după publicarea decretului de convocare a Marii Adunări Naţionale, noul „Parlament" a votat Legea nr. 119 pentru naţionalizarea întreprinderilor industriale, de asigurări, miniere şi de transporturi. Conţinutul legii nu se limita însă la naţionalizarea obiectivelor menţionate în titlu, ci viza:

> toate bogăţiile solului care nu se găsesc în proprietatea statului la data intrării în vigoare a Constituţiei Republicii Populare Române, precum şi întreprinderile industriale, societăţile de orice fel şi asociaţiunile particulare industriale, bancare, miniere, de transport şi telecomunicaţii, enumerate mai jos după criteriile indicate pentru fiecare categorie.

La poziţia 76 din această listă figura şi Societatea Română de Radiodifuziune. Toate obiectivele vizate au suferit modificări în ceea ce priveşte structurile de conducere. Vechile organe de conducere au fost dizolvate, în vederea numirii altora noi. În fruntea noii Societăţi Române de Radiodifuziune, ministrul Artelor şi al Informaţiilor Octav Livezeanu l-a numit pe Matei Socor, care, în noua calitate, va exercita toate atribuţiile vechilor organe de conducere ale SRR.

Controlul

Vizita la Moscova

După preluarea puterii politice, Partidul Muncitoresc Român a trecut la construirea noii ordini sociale, aşa-numita „democraţie populară". Acest proces presupunea transpunerea în societatea românească a modelului stalinist al socialismului. Astfel, partidul în primul rând avea nevoie de o restructurare. După 23 august, scopul esenţial al liderilor comunişti a fost acela de a transforma partidul într-un instrument capabil să preia puterea[3]. În acest sens,

1. „Raportul dlui Ministru al Propagandei către M.S. Regele", *Monitorul Oficial*, anul CXII, partea I, nr. 74/30 martie 1945, p. 2440.
2. Legea nr. 227 pentru abrogarea şi modificarea unor articole din Legea pentru organizarea şi funcţionarea Radiodifuziunii, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 188, 15 august 1940, cu modificările la zi.
3. Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 51.

cooptarea de noi membri şi lărgirea considerabilă a rândurilor partidului au fost unele dintre preocupările principale ale comuniştilor români. În numai patru ani, din momentul intrării în legalitate şi până la obţinerea totală a puterii, Partidul Comunist a crescut din punct de vedere numeric într-un ritm ameţitor[1]. O asemenea creştere face partidul de necontrolat, un haos de structuri paralele, de fiefuri personale, cu graniţe imprecise între partid şi societate[2]. Astfel, după 1948, partidul a trecut printr-o perioadă de instituţionalizare, ce a presupus şi o reorganizare în ceea ce priveşte structurile de conducere ale partidului.

Prima modificare a structurii partidului a avut loc chiar în 1948, odată cu lucrările Congresului al VI-lea al PCR (21-23 februarie). Comitetul Central a fost reorganizat în patru direcţii (Direcţia Organizatorică, Direcţia de Propagandă şi Agitaţie, Direcţia de Cadre, Direcţia Administrativă), o secţie externă şi patru comisii (Comisia Sindicală, Comisia Agricolă, Munca în Rândul Tineretului şi Munca în Rândul Femeilor)[3]. În cadrul primei repartizări a muncii între membrii Biroului Politic desfăşurată la 16 mai 1948, Direcţia de Propagandă şi Agitaţie a fost încredinţată Anei Pauker[4]. Aceasta nu se va ocupa niciodată efectiv de activitatea de propagandă, atribuţiile în acest sens revenindu-i lui Iosif Chişinevschi, conducătorul în fapt al Direcţiei, şi lui Leonte Răutu, adjunctul său[5]. Această structură a Comitetului Central se va dovedi a fi în scurt timp ineficientă, întrucât nu corespundea modelului sovietic.

Modelul reorganizării trebuia să fie cel al Partidului Comunist (bolşevic) al URSS, Gheorghe Gheorghiu-Dej afirmând că „pe linia de stat folosim construcţia socialismului în URSS, iar în construcţia de partid experienţa construcţiei PC(b) al URSS”[6]. Noua structură organizatorică a PMR a fost aprobată de Plenara a V-a a Comitetului Central al PMR din 23-24 ianuarie 1950. Hotărârea fusese luată cu un an mai devreme, în cadrul unei şedinţe a Secretariatului CC, din 17 ianuarie 1949, iar procesul de reorganizare a presupus şi o vizită la Moscova pentru „documentare”.

La 16 mai 1949, în cadrul şedinţei Secretariatului CC, Iosif Chişinevschi a propus ca o delegaţie din care făceau parte Leonte Răutu, Simion Bughici, Alexandru Drăghici, Dumitru Petrescu, Raia Vidraşcu şi un translator să efectueze o vizită de lucru la Moscova care avea drept sarcină studierea funcţionării aparatului de partid sovietic[7]. Vizita delegaţiei româneşti la Moscova a avut loc în vara anului 1949, iar la 18 iulie 1949 şedinţa Biroului Politic al CC al PMR avea pe ordinea de zi „Raportul delegaţiei care a studiat la Moscova probleme în legătură cu organizarea aparatului central al partidului”[8]. Darea de seamă colectivă a fost prezentată de Leonte Răutu, care a menţionat că în cele trei săptămâni petrecute la Moscova sarcina principală a delegaţiei a fost „studierea funcţionării aparatului

1. Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României. Republica Populară Română 1948-1950 : transformări instituţionale*, Editura All, Bucureşti, 2005, p. 211.
2. Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 56.
3. Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 14.
4. Eugen Denize, „Structura de organizare a propagandei comuniste din România. 1948-1953”, *Studii şi material de istorie contemporană*, serie nouă, volumul IV, 2005, p. 90.
5. Lavinia Betea, *Psihologie politică. Individ, lider, mulţime în regimul comunist*, Editura Polirom, Iaşi, 2001, p. 139.
6. Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României*..., p. 225.
7. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 49/1949, f. 9.
8. Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României*..., p. 226.

de partid şi a vieţii de partid”[1]. Astfel, delegaţia comuniştilor români a vizitat „toate secţiile CC al PC(b) URSS (afară de una), toate sectoarele principalelor două secţii ; Comisia de Control ; Şcoala Superioară de Partid ; Cabinetul de partid”[2], acordând o atenţie sporită „acelor probleme care sunt deosebit de actuale pentru noi”. Pe lângă raportul propriu-zis, delegaţia care se deplasase la Moscova a întocmit şi o listă de propuneri : se viza crearea unui al treilea organ de conducere, Biroul Organizatoric, pe lângă cele deja existente, Secretariatul şi Biroul Politic, cât şi a unui aparat al Comitetului Central, format din secţii pe ramuri de activitate.

Şedinţa din 18 iulie a Biroului Politic al CC a mai hotărât ca Secretariatul să formeze o comisie de partid care să analizeze materialul prezentat de Răutu şi, „folosind experienţa sovietică în condiţiile noastre”, să întocmească un proiect cu propuneri pentru îmbunătăţirea treptată a structurii organizatorice şi a metodelor de muncă, ţinând seama de sarcinile cele mai importante şi imediate ale partidului[3]. La 6 decembrie 1949, în cadrul Secretariatului CC al PMR a fost adusă din nou în discuţie problema reorganizării partidului după modelul PC(b) al URSS. Discuţiile au vizat aspecte mai mult teoretice, atât Alexandru Moghioroş, cât şi Ana Pauker atrăgând atenţia asupra faptului că modelul partidului sovietic trebuie urmat, însă nu copiat : „este greşit să copiem, ci să învăţăm din experienţa Uniunii Sovietice, să vedem ce se potriveşte la noi şi cum trebuie făcut la noi”[4].

În cele de urmă, probabil după multe discuţii, propuneri şi contrapropuneri, noua structură organizatorică a Partidului Muncitoresc Român, având ca model PC(b) al URSS, a fost discutată şi aprobată de Plenara a V-a a Comitetului Central, desfăşurată în zilele de 23 şi 24 ianuarie 1950. Deciziile principale au vizat înfiinţarea unui al treilea organ de conducere al CC al PMR – Biroul Organizatoric –, precum şi a secţiilor şi nomenclaturii propriu-zise a partidului. În lunile următoare, aceste decizii au fost puse în practică, definitivându-se în linii generale modificarea structurii de conducere a partidului.

Secţia de Propagandă şi Agitaţie a CC al PMR

Nou-formata Secţie de Propagandă şi Agitaţie a CC al PMR făcea parte din aparatul CC al PMR. Ea se ocupa de selecţionarea şi repartizarea cadrelor, precum şi de controlul executării hotărârilor partidului şi ale guvernului în domeniul propagandei de partid, al presei şi editurii, al agitaţiei politice şi al muncii culturale de masă, al învăţământului public, al ştiinţei, literaturii, artei şi în toate celelalte sectoare ale vieţii culturale[5]. Secţia avea ca domeniu de activitate studierea diferitelor probleme din domeniul ei de activitate, pe baza unui plan de muncă aprobat de Secretariatul CC sau pe baza unor însărcinări speciale ale CC al PMR. De asemenea, secţia pregătea şi materialele informative necesare CC, iar atunci când era nevoie, Secretariatul îi dădea sarcina de a elabora proiecte de hotărâre ale CC al PMR. La însărcinarea CC al PMR, secţia mai studia documentele privind domeniul ei de activitate, supuse Comitetului Central al PMR de către organele de partid, organele de stat şi conducerile organizaţiilor de masă.

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 172/1949, f. 1.
2. *Ibidem*.
3. Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României*..., p. 226.
4. *Ibidem*.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 117/1950, f. 22.

Fiind o parte a aparatului CC al PMR, Secţia de Propagandă şi Agitaţie nu avea dreptul să dea directive. La însărcinarea CC al PMR, Secţia putea da indicaţii cu caracter de directive în chestiunile propagandei şi agitaţiei, cât şi în alte chestiuni ce intră în competenţa ei. De asemenea, Secţia avea şi sarcina selecţionării şi repartizării cadrelor din sfera ei de activitate.

Secţia de Propagandă şi Agitaţie era formată din douăsprezece sectoare (Sectorul Propagandei de Partid, Sectorul Agitaţiei, Sectorul Învăţământului Public, Sectorul Presei Centrale, Sectorul Presei din Provincie, Sectorul Muncii Culturale de Masă, Sectorul Ştiinţă, Sectorul Literatură şi Artă, Sectorul Edituri, Sectorul Sport, Sectorul Radio, Sectorul Evidenţei Cadrelor şi al Informării), la care se adăugau un grup de instructori propagandişti, grupul de conferenţiari ai CC al PMR, un secretariat tehnic, iar în subordinea ei se afla şi Biblioteca Comitetului Central[1].

1. Atribuţiile fiecărui sector în parte erau următoarele : a) Sectorul propagandei de partid se ocupa cu controlul executării hotărârilor partidului în domeniul „ridicării nivelului politic şi teoretic al cadrelor de partid şi al masei de membri ai partidului". Acest sector se ocupa de universităţile şi şcolile serale de marxism-leninism, de cabinetele de partid, de cercurile de studiere a cursului scurt al istoriei PC(b) al URSS şi a altor opere ale „clasicilor marxişti-leninişti", de studiul individual al membrilor de partid, de şcolile de partid serale, de şcolile de partid duminicale, de cercurile de politică curentă, de cursuri şi seminarii de propagandişti, de cursuri de calificare a cadrelor pedagogice pentru şcolile de partid de toate gradele. b) Sectorul agitaţiei politice de masă avea drept sarcină studierea diferitelor forme şi metode ale agitaţiei politice de masă, organizarea schimbului de experienţă şi răspândirea celor mai bune metode de agitaţie în organizaţiile de partid, elaborarea materialelor în vederea instruirii agitatorilor, redactarea *Carnetului agitatorului*, studierea problemelor agitaţiei vizuale, analizarea activităţii organelor de partid în domeniul presei de perete şi al muncii de agitaţie a organizaţiilor de masă. c) Sectorul învăţământului public se ocupa de controlul executării hotărârilor partidului în domeniul învăţământului public. d) Sectorul presei centrale, având ca domeniu de activitate al acestui sector toate ziarele şi publicaţiile periodice din capitală (cu excepţia unor publicaţii de specialitate, a căror activitate este urmărită de alte secţii sau sectoare), radiojurnalul, agenţiile de ştiri, difuzarea presei, gazetele de întreprindere, şcolile şi seminariile de gazetari. e) Sectorul presei de provincie. În sfera lui de activitate intră toate ziarele şi publicaţiile din provincie. Sectorul colaborează cu sectorul presei centrale în munca de calificare a cadrelor gazetăreşti. f) Sectorul muncii culturale de masă, care avea sarcina să controleze executarea hotărârilor partidului în activitatea căminelor culturale, a bibliotecilor, a echipelor culturale şi artistice şi în diferite alte forme ale muncii culturale de masă. g) Sectorul de ştiinţă, care avea sarcina de a controla executarea hotărârilor partidului în domeniul activităţii ştiinţifice. Acest sector se ocupă şi de publicaţiile ştiinţifice. h) Sectorul de literatură şi artă, care se ocupa de controlul executării hotărârilor partidului în ceea ce priveşte problemele de literatură şi artă. Această structură se ocupa şi de activitatea Uniunilor Scriitorilor, Artiştilor Plastici şi Compozitorilor. i) Sectorul de edituri, ce avea ca sarcină controlul executării hotărârilor partidului în domeniul activităţii editoriale. j) Sectorul de radio, care controla executarea hotărârilor partidului în domeniul radiodifuziunii şi studia toate problemele propagandei prin radio. k) Sectorul de sport, care controla executarea hotărârilor partidului în domeniul activităţii sportive, atât a celei organizate de Comitetul pentru Cultură Fizică şi Sport, cât şi cele organizate de alte organizaţii de masă şi de Ministerul Învăţământului Public. l) Sectorul evidenţei cadrelor şi informării, care era format din două structuri : a) grupul de evidenţă al cadrelor, care ţinea evidenţa cadrelor din nomenclatura secţiei, păstra un dosar sumar al fiecărui activist numit într-o funcţie din această nomenclatură şi studia mişcarea şi compoziţia cadrelor din cuprinsul acestei nomenclaturi ; b) grupul de informare, ce avea ca sarcină să sintetizeze materialele informative primite de secţie şi să studieze procese-verbale ale şedinţelor Comitetelor Judeţene trimise către CC ; de asemenea, grupul de informare edita şi *Buletinul Informativ al Secţiei* (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 3/1950, ff. 36-38).

De asemenea, Secţia de Propagandă şi Agitaţie a CC conducea direct o serie de „organisme de partid exterioare" : Şcoala Superioară de Ştiinţe Sociale „A.A. Jdanov"[1], Institutul de Istorie al Partidului[2], Editura PRM, revista teoretică *Lupta de clasă*[3].

Scânteia, publicaţia Comitetului Central al PMR, era condusă direct de către Secretariatul CC al PMR ; Secţia de Propagandă studia doar aplicarea de către oficiosul Comitetului Central a politicii partidului şi guvernului, ocupându-se în acelaşi timp de selecţionarea şi repartizarea cadrelor pentru *Scânteia*.

Printre alte atribuţii, Secţia de Propagandă trebuia să mai controleze executarea hotărârilor partidului de către Ministerul Învăţământului, Ministerul Artelor, Academia RPR, Comitetul pentru Radioficare şi Radiodifuziune, Comitetul pentru Cinematografie, Comitetul Aşezămintelor Culturale, Comitetul pentru Cultură Fizică şi Sport, Direcţia Generală a Industriei Poligrafice, Editurilor şi Difuzării Cărţilor şi Presei, Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, Agenţia AGERPRES, ARLUS, Uniunea Scriitorilor din RPR, Uniunea Compozitorilor din RPR, Uniunea Artiştilor Plastici din RPR, Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii în RPR[4]. Secţia nu avea drept de amestec operativ în activitatea structurilor enumerate mai sus, atribuţiile ei limitându-se la studierea şi controlul punerii în aplicare de către aceste instituţii a hotărârilor partidului şi a organelor executive ale statului.

Mai mult decât atât, tot Secţia de Propagandă şi Agitaţie, în colaborare cu Secţia Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale şi de Tineret, controla executarea hotărârilor partidului în ceea ce priveşte munca ideologică şi politico-culturală de masă desfăşurată de către sindicate, organizaţii de femei şi tineret, organizaţiile naţionalităţilor conlocuitoare şi a altor organizaţii de masă[5].

---

1. Şcoala Superioară de Ştiinţe Sociale „A.A. Jdanov" funcţiona în subordinea Comitetului Central şi avea drept scop pregătirea cadrelor teoretice pentru instituţiile centrale ale partidului, pentru conducerea învăţământului de partid şi a activităţii ştiinţifice la nivel central şi în teritoriu. Conducătorii şi profesorii de la celelalte şcoli de partid, lectorii şi conferenţiarii catedrelor de ştiinţe sociale din învăţământul superior, redactorii revistelor ideologice, precum şi conducătorii secţiilor de propagandă ai publicaţiilor centrale trebuiau să urmeze cursurile acestei şcoli de partid. Numărul anual al studenţilor era de 120, 50-60% dintre aceştia fiind selecţionaţi din cadrul aparatului de partid (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 69/1954, f. 6).
2. Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lângă CC al PCR (ISISP) a devenit funcţional la 26 martie 1951, sub denumirea de Institutul de Istorie a Partidului, având ca principal scop cercetarea şi (re)scrierea istoriei mişcării muncitoreşti, socialiste (social-democrate) şi comuniste din România şi din lume în conformitate cu propaganda oficială şi linia politico-ideologică a PMR/PCR. Problema înfiinţării unui asemenea institut s-a discutat încă din anul 1950, când prin Hotărârea Biroului Politic al CC al PMR nr. 2 s-a decis formal organizarea Institutului de Istorie a Partidului, dar noua instituţie şi-a început oficial activitatea pe 8 mai 1951. Schema de organizare a Institutului, aprobată de Iosif Chişinevschi, cuprindea : 1. Secţia Arhive, care avea ca scop principal organizarea colectării materialelor (Arhiva Mişcării Revoluţionare până la 1917, Arhiva Partidului Comunist Român, Fototeca, Filmoteca, Discoteca). 2. Secţia Redacţională, care se ocupa de publicarea de documente, monografii, studii, articole şi lucrări legate de istoria partidului ; 3. Secţia Muzeului Luptei Revoluţionare a Poporului din RPR. 4. Secţia Bibliotecă şi Documentară, ce cuprindea biblioteca şi un cabinet de consultaţii. 5. Serviciul Tehnic, care cuprindea secretarii, dactilografele, fotografii, restauratorii de documente şi curierii (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 135/1950, f. 1).
3. Revista *Lupta de clasă* era organul teoretic al CC al PMR, cu apariţie lunară. Revista avea un colegiu redacţional şi un secretariat de redacţie în frunte cu un secretar responsabil (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 3/1950, f. 51).
4. *Ibidem*, ff. 33-34.
5. *Ibidem*, f. 34.

După cum observăm, din punctul de vedere al influenţei, Secţia de Propagandă şi Agitaţie depăşea cu mult limitele oricărei alte structuri a partidului. Schema arborescentă a aparatului de propagandă avea menirea să acopere şi să controleze fiecare segment al societăţii care avea legătură cu activitatea culturală, ştiinţifică, educaţională, editorială şi chiar sportivă. Întregul sistem părea să devină o „pânză de păianjen” ce acoperea pe nesimţite întreaga societate cu scopul de a o transforma radical pe calea „construirii socialismului” şi a „omului nou”[1].

„Pânza de păianjen”

Hotărârile Plenarei a V-a a PMR din 23-24 martie 1950 au impus o reorganizare a Partidului, care nu a vizat doar structurile de conducere, ci întregul sistem „baroc” dezvoltat de comunişti la nivelul societăţii româneşti. Sub pretextul „creşterii combativităţii şi vigilenţei revoluţionare a organizaţiilor de partid, al întăririi legăturilor cu masele şi al mobilizării întregului popor muncitor”, hotărârile Plenarei vizau sporirea controlului partidului asupra unui „corp” ce părea dezorganizat. Astfel, au fost supuse restructurării, după modelul noului Comitet Central, Comitetele de Partid judeţene (apoi regionale), orăşeneşti şi raionale, organe statutare de partid.

Propaganda ocupa, ca şi în cazul Comitetului Central, o poziţie importantă în cadrul acestor noi structuri. Primul proiect a presupus organizarea secţiilor la nivelul comitetelor judeţene de partid. Secţiile, în funcţie de importanţa judeţelor, erau împărţite în trei categorii : 1. categoria I : Arad, Bihor, Braşov, Constanţa etc. ; 2. categoria a II-a : Argeş, Alba, Ciuc, Ilfov etc. ; 3. categoria a III-a : Dorohoi, Gorj, Muscel, Năsăud etc. Secţiile de Propagandă şi Agitaţie din categoria I erau formate dintr-o comisie de agitaţie şi una de propagandă de partid, responsabili pentru presă, învăţământ public, documentare şi activitate culturală. În oraşele centre universitare, în cadrul secţiilor existau şi comisii de învăţământ public[2]. Secţiile de Propagandă şi Agitaţie din categoria a II-a aveau aceeaşi compoziţie cu cele din categoria I, cu deosebirea că responsabilul pentru învăţământul public şi documentare era un activist nescos din producţie, cu dublă responsabilitate. În fine, secţiile din categoria a III-a aveau o comisie de agitaţie şi responsabili pentru propaganda de partid, pentru presă şi cultură şi pentru învăţământ public[3].

Prin Legea nr. 5 din 6 septembrie 1950 au fost desfiinţate cele 58 de judeţe, 424 de plăşi şi 6 275 de comune rurale şi urbane, fiind înlocuite cu 28 de regiuni compuse din 177 de raioane, 148 de oraşe şi 4 052 de comune[4]. Această modificare administrativ-politică a teritoriului României a necesitat şi reorganizarea structurilor de partid. Din nou, în funcţie de importanţa lor, regiunile au fost împărţite în patru categorii[5] : 1. regiuni de categoria A

1. Eugen Denize, Cezar Mâţă, *op. cit.*, p. 115.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 3/1950, f. 53.
3. *Ibidem*, f. 53.
4. „Raionarea administrativ-economică” a RPR a fost decisă prin Hotărârea CC al PMR şi a Consiliului de Miniştri, susţinându-se că „vechea organizare a teritoriului nu mai corespunde condiţiunilor politice, economice şi administrative actuale, constituind o frână în dezvoltarea regimului de democraţie populară pe drumul construirii socialismului” (*România liberă*, anul VIII, nr. 1816, 23 iulie 1950, p. 1). În temeiul acestei Hotărâri, Marea Adunare Naţională a adoptat Legea nr. 5 din 8 septembrie 1950, pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, publicată în *Buletinul Oficial*, anul II, nr. 77, 8 septembrie 1950.
5. Împărţirea regiunilor în mai multe categorii a urmat algoritmul stadiului de dezvoltare în care se afla fiecare. Dorinţa liderilor comunişti era aceea de a atenua în viitor diferenţele dintre regiuni :

(Vâlcea, Bistriţa, Botoşani etc.) ; 2. regiuni de categoria B (Buzău, Piteşti etc.) ; 3. regiuni de categoria C (Constanţa, Bihor etc.) ; 4. regiuni de categoria D (Iaşi, Ploieşti, Stalin etc.)[1]. La rândul lor, Secţiile de Propagandă şi Agitaţie ale regionalelor de partid erau organizate în funcţie de categoria regiunii din care făceau parte. Secţiile regionalelor din categoria A aveau următoarea structură : 1. Sectorul Propagandei de Partid, format din trei persoane, dintre care una era şeful acestuia. 2. Sectorul Agitaţiei Politice de Masă, format din trei activişti. 3. Sectorul Artă şi Cultură, alcătuit din doi activişti. 4. Sectorul Învăţământ Public şi Ştiinţă – doi activişti. 5. Sectorul Presei şi Editurii – doi activişti. 6. Sectorul Sport – un activist. 7. Evidenţa Cadrelor – un activist (o altă persoană era încadrată în secţie pentru activităţile tehnice)[2]. Secţiile regionalelor din categoria B erau structurate astfel : 1. Sectorul Propagandei de Partid, format din patru persoane. 2. Sectorul Agitaţiei Politice de Masă, format din patru activişti. 3. Sectorul Artă şi Cultură – trei activişti. 4. Sectorul Învăţământ Public şi Ştiinţă – doi-trei activişti. 5. Sectorul Presei şi Editurii – doi-trei activişti. 6. Sectorul Sport – un activist. 7. Evidenţa Cadrelor – un activist (o altă persoană era încadrată în secţie pentru activităţile tehnice). Secţiile de Propagandă ale regionalelor din categoria C erau şi mai complexe : 1. Sectorul Propagandei de Partid, format din patru-cinci persoane. 2. Sectorul Agitaţiei Politice de Masă, format din patru activişti. 3. Sectorul Muncii Culturale de Masă – trei activişti. 4. Sectorul Ştiinţă – unul sau doi activişti. 5. Sectorul Învăţământ Public – doi-trei activişti. 6. Sectorul Presei şi Editurilor – trei-patru activişti. 7. Sectorul Literatură şi Artă – doi activişti. 8. Sectorul Sport – unul sau doi activişti. 9. Evidenţa Cadrelor – un activist. În fine, Secţiile regionalelor din categoria D aveau acelaşi număr de sectoare şi activişti cu cele din categoria C, cu excepţia Sectorului de Ştiinţă, care, în cazul regionalelor de categoria D, avea doi activişti[3].

În fruntea fiecărei Secţii de Propagandă şi Agitaţie (fie ea regională, raională sau orăşenească) se afla un şef de secţie. În schimb, Secţiile Comitetelor Regionale aveau şi un adjunct. În cadrul secţiilor regionale, şeful avea în subordine sectoarele mai importante (propagandă, agitaţie, presă, învăţământ public), iar adjunctul coordona activitatea celorlalte sectoare (activitatea culturală de masă, ştiinţă, literatură, artă, sport).

În ceea ce priveşte activitatea Secţiilor de Propagandă şi Agitaţie ale structurilor din teritoriu ale partidului, acestea aveau două obiective principale. În primul rând, acestea erau însărcinate cu selecţionarea, ţinerea în evidenţă a cadrelor care intrau în nomenclatură, educarea lor marxist-leninistă şi repartizarea în diferite domenii conexe activităţii de agitaţie şi propagandă[4]. Nomenclatura Secţiei de Propagandă şi Agitaţie a Comitetului de Partid Regional îi cuprindea pe : redactorul responsabil al ziarului de partid regional, preşedintele şi secretarul filialei Societăţii pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii, directorii instituţiilor de învăţământ superior, ai Institutelor de Cercetări Ştiinţifice care nu fac parte din nomenclatura CC al PMR, asistenţii şi şefii de lucrări de la Catedrele de Ştiinţe Sociale, directorii teatrelor şi filarmonicilor, directorii muzeelor care nu fac parte din

„Acum avem situaţia de a împărţi regionalele în patru categorii, dar în viitor toate regionalele trebuie să se dezvolte şi au toate perspectiva [de a o face]. Sarcina [noastră] e de a le dezvolta pe toate” (proces-verbal al şedinţei Biroului Organizatoric al CC al PMR din 1 septembrie 1950 – ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 55/1950, f. 12).

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 16/1950, ff. 37-38.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 38.
4. Plenara a V-a a CC al PMR desfiinţase fosta Direcţie de Cadre, astfel că fiecare secţie avea acum un sector de evidenţă al cadrelor care avea sarcina să ţină evidenţa cadrelor care făceau parte din nomenclatura secţiei respective (vezi Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României*..., pp. 232-233).

nomenclatura CC al PMR etc.[1]. Secţia alegea persoana potrivită pentru una dintre funcţiile respective şi cerea apoi avizul Sectorului de verificare a cadrelor care cerceta trecutul persoanei respective. După ce sectorul de verificare dădea un referat favorabil, propunerea secţiei era discutată de către Comitetul de Partid (sau de Biroul Comitetului de Partid), care lua hotărârea. Chiar şi în cazul mutării dintr-o funcţie în alta sau al schimbării celor care ocupau funcţii cuprinse în nomenclatorul secţiei, trebuia cerut avizul acesteia. În afară de cadrele care intrau în nomenclatura ei, Secţia de Propagandă şi Agitaţie se interesa şi de alte cadre importante din domeniul ei de activitate. De exemplu, funcţia de director al unei şcoli medii din învăţământul public făcea parte din nomenclatura Comitetului de Partid Regional, dar Secţia de Propagandă era cea care hotăra ocuparea acestei funcţii[2]. Mai mult decât atât, atribuţiile Secţiei vizau până şi cele mai mici aspecte ale societăţii. Chiar şi funcţiile de profesor la şcolile medii, deşi nu se regăseau în cadrul unei nomenclaturi, se aflau sub controlul Secţiei de Propagandă[3].

A doua sarcină importantă a Secţiei de Propagandă şi Agitaţie o constituia „controlul executării Hotărârilor CC al PMR, ale Guvernului, ale Comitetelor de Partid regionale, orăşeneşti sau raionale". Secţia nu era un organ care putea să ia hotărâri sau să dea directive. Organul de conducere era reprezentat de Comitetul de Partid, şi numai această structură era în măsură să ia hotărâri şi să dea directive. Secţia de Propagandă şi Agitaţie controla felul în care hotărârile şi directivele partidului şi ale guvernului erau înţelese, însuşite şi aplicate, şi informa în legătură cu aceste aspecte Comitetul de Partid regional, orăşenesc sau raional[4].

Pentru eficientizarea activităţii sale, Secţia trimitea periodic activiştii pe teren[5]. Activitatea acestor delegaţi era aceea de a informa structurile subordonate ale Secţiei de Propagandă şi Agitaţie a Comitetului Regional asupra experienţei altor organizaţii de partid în domeniul propagandei şi agitaţiei. Activistul mai avea însărcinarea să dea lămuriri în legătură cu funcţionarea Secţiei, a sectoarelor sale, a şcolilor şi cursurilor de partid, precum şi să comunice constatările şi observaţiile sale comitetelor de partid raionale sau orăşeneşti[6]. La întoarcere, el raporta Secţiei şi Comitetului de Partid constatările sale în urma delegaţiei. Atribuţiile delegaţilor nu se limitau însă la structurile subordonate mai importante. În conformitate cu vocaţia partidului, datoria lor era de a controla absolut totul. Astfel, ei nu trebuiau să se limiteze la analiza activităţii Secţiei comitetului subordonat, ci să controleze activitatea de propagandă şi agitaţie a organizaţiilor de bază şi chiar a fiecărui membru în parte : „numai aşa activistul va putea avea o privire reală asupra muncii [sale]"[7].

O altă metodă de control o reprezenta chemarea periodică a secretarilor Comitetelor de Partid Orăşeneşti sau Raionale care se ocupau cu probleme de propagandă şi agitaţie sau a şefilor Secţiilor de Propagandă şi Agitaţie ale Comitetelor de Partid Orăşeneşti sau Raionale, pentru ca aceştia să raporteze situaţia din teritoriu sau pentru instructaj. De obicei, aceştia trebuiau să raporteze aspecte cum ar fi : funcţionarea cursurilor serale de partid, desfăşurarea muncii de agitaţie din întreprinderi sau de la sate, deschiderea anului şcolar, munca politică în rândul învăţătorilor sau a profesorilor etc. Tot în vederea

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 16/1950, ff. 33-34.
2. *Ibidem*, f. 34.
3. „Comitetul de Partid Regional are sarcina să sprijine buna desfăşurare a învăţământului public, de aceea el trebuie să controleze măsurile luate de organele de stat locale pentru a asigura încadrarea şcolilor cu cadre cinstite şi devotate poporului muncitor." (*ibidem*)
4. *Ibidem*, f. 35.
5. Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central*..., pp. 16-17.
6. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 16/1950, f. 35.
7. *Ibidem*.

maximizării controlului se „cerceta” activitatea de propagandă şi agitaţie a structurilor de partid subordonate prin studierea proceselor-verbale şi a rapoartelor Comitetelor de Partid, studierea organelor de presă locale, a scrisorilor adresate Comitetului de Partid de către membrii de partid sau alte persoane.

Aparatul CC al PMR şi, prin extensie, structurile de propagandă şi agitaţie au fost reorganizate ulterior, aproape permanent. Motivul acestor „restructurări” l-a constituit nevoia de a corespunde sarcinilor pe care le avea de îndeplinit partidul în diferite etape. Esenţa însă a rămas aceeaşi. Chiar dacă structurile au fost modificate, metodele de lucru, modul de funcţionare şi scopurile urmărite au rămas în linii mari aceleaşi.

Concluzii

Propaganda nu reprezintă un subiect despre care se poate vorbi exclusiv. Ea este un fenomen care nu poate exista prin sine însuşi. Din această perspectivă, istoria propagandei comuniste ar trebui să devină sinonimă cu istoria comunismului. Dacă am percepe subiectul dintr-o perspectivă limitată şi dacă am restrânge discuţia la eforturile de subordonare a mass-mediei şi a altor instituţii „agitatoare”, am pierde însăşi esenţa subiectului. Mai mult decât atât, dacă am avea în vedere un studiu al mijloacelor şi metodelor de propagandă, neţinând seama de circumstanţele politice care au influenţat aceste acţiuni specifice, am schiţa doar imaginea unui tablou neclar şi confuz.

J.M. Domenach preciza faptul că, în cadrul regimurilor sovietice sau a regimurilor de inspiraţie sovietică, este imposibil de delimitat cu precizie „câmpul” propagandei. El sublinia şi ideea că propaganda „nu este decât unul dintre aspectele unei activităţi totale care, plecând de la instrucţia primară şi terminând cu producţia industrială şi agricolă, însuma literatura, arta şi chiar timpul liber”. Din această perspectivă, agitpropul de inspiraţie sovietică nu era decât un imens mecanism ale cărui iniţiative vizau toate domeniile activităţii cotidiene. Importanţa propagandei în cadrul acestor regimuri decurgea din însăşi natura lor, din obiectivele pe care şi le propuseseră şi din tehnicile specifice de guvernământ ale acestora.

Propaganda a jucat un rol esenţial în anii ’44-’50. Strategia Partidului Comunist viza îndoctrinarea maselor, convingerea lor vizavi de justeţea cauzei partidului. Modul în care partidul a reuşit acest lucru ne edifică asupra întregului proces prin care comuniştii au reuşit să acceadă la putere. Înţelegând cum a funcţionat propaganda, vom înţelege însuşi modul de funcţionare al întregului sistem.

Studiul nostru a pornit de la ideea existenţei unei scheme evolutive în care putem încadra procesul de apariţie şi dezvoltare a aparatului de propagandă comunistă în România. În linii generale, ipoteza s-a dovedit valabilă. Existenţa a trei etape succesive ale acestui proces, cel puţin din punct de vedere teoretic, pare să fie confirmată. Planificarea funcţiilor în domeniul propagandei a reprezentat prima preocupare a liderilor comunişti. Această etapă a presupus, pe de o parte, o elementară definire a categoriilor asupra cărora urma să acţioneze propaganda, fundamentându-se în acelaşi timp tipul de abordare psihologică pentru fiecare grup în parte. Concomitent, tot în cadrul acestei etape, au fost făcuţi primii paşi către ceea ce avea să însemne procesul de subordonare a acelor instrumente creatoare de propagandă.

Etapa a doua, a implementării politicii de propagandă dorite, a presupus transformarea sistemului de organisme independente într-o structură coordonată central care viza obţinerea controlului asupra tuturor canalelor mediatice. Ulterior, atenţia comuniştilor a fost îndreptată către alte scopuri : eficientizarea propagandei şi maximizarea controlului. În opinia

noastră, un rol important în cadrul acestui proces i-a revenit Ministerului Propagandei (ulterior, al Informaţiilor), o structură guvernamentală ce părea a fi mult mai eficientă şi mai capabilă să îndeplinească dezideratele urmărite de comunişti. Desigur, această structură guvernamentală nu a substituit aparatul de propagandă al partidului, care se zbătea încă în chinurile „prefacerii", ci a reprezentat doar instrumentul necesar şi capabil la acea vreme să îndeplinească această funcţie.

Tot legat de acest aspect, am ales să exemplificăm pe scurt modul în care au fost subordonaţi unii dintre cei mai importanţi „actori" ai propagandei : presa şi radioul. Procesele, similare în esenţă, au presupus „atacuri" continue şi concentrate ale comuniştilor, dublate de eforturi de infiltrare a acestor structuri. În acest sens, acţiunile comuniştilor români au vizat dezarticularea acelor structuri, dar şi a punctelor de raliere dintre acestea. Deşi schematice, prezentările referitoare la subordonarea presei şi a Radiodifuziunii sintetizează perfect scopul urmărit de către comunişti, acela de a-şi impune controlul şi de a continua să supervizeze procesul în timp şi spaţiu.

Ultimul segment al schemei propuse de noi l-a reprezentat controlul total instituit de către Partidul Comunist asupra societăţii prin intermediul Secţiei de Propagandă şi Agitaţie a Comitetului Central, reorganizată după modelul CC al PC(b)US. Această „reorganizare" a reprezentat un punct terminus în ceea ce priveşte dezvoltarea aparatului de propagandă comunistă în România. Desigur, Secţia a suferit destule modificări ulterior, însă esenţa a rămas aceeaşi. Masivitatea şi structura „tentaculară" a Secţiei făceau din aceasta cea mai „influentă" structură de partid. Ea ajunsese să controleze fiecare segment al societăţii care avea legătură cu activitatea culturală, ştiinţifică, educaţională, editorială şi chiar sportivă.

Modificările ulterioare suferite de Secţia de Propagandă şi Agitaţie nu vor schimba în mod esenţial scopul şi misiunea care îi fusese atribuită încă din 1950. O primă modificare a survenit în 1954, când Biroul Politic al CC al PMR, prin Hotărârea nr. 72 din 14 februarie, a decis ca Secţia de Propagandă şi Agitaţie să înglobeze şi Secţia de Ştiinţe şi Învăţământ. O nouă modificare a avut loc în ianuarie 1955, când Secţia va fi împărţită în două alte secţii distincte : Secţia de Propagandă şi Agitaţie şi Secţia de Ştiinţă şi Cultură. Un an mai târziu survine o nouă modificare, prin înfiinţarea Direcţiei de Propagandă şi Cultură, care cuprindea trei secţii : 1. Propagandă şi Agitaţie ; 2. Ştiinţă şi Cultură ; 3. Şcoli. În fine, o ultimă modificare are loc în 1965, când Direcţia de Propagandă şi Cultură este desfiinţată. Secţia de Propagandă şi Agitaţie a Direcţiei respective va fi restructurată pentru ultima dată, fiind împărţită în două secţii distincte : Secţia de Propagandă şi Secţia de Presă şi Edituri.

Luciana-Marioara Jinga

Forme de organizare ale „Muncii cu femeile” în cadrul PCR (1944-1954)

Introducere

Secolul XX a fost marcat de lupta feministă pentru egalitate între sexe şi, chiar dacă progresul nu a fost constant, modificările produse pot fi caracterizate ca fiind revoluţionare. Pentru spaţiul românesc, un impuls puternic în privinţa emancipării femeilor a fost reprezentat de măsurile luate la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. În cadrul studiului de faţă, nu ne vom opri asupra istoriei instaurării regimului comunist în România, nici nu vom opera o analiză din perspectivă juridică a ecartului dintre egalitatea în drepturi ca principiu juridic şi realitate. Un studiu complet asupra adevăratei măsuri a gradului de emancipare obţinut de femei poate fi dat doar în urma unui examen atent al dreptului, al mentalităţilor, al funcţionării vieţii politice, al normelor, dar şi al practicilor sociale. Atenţia noastră se opreşte asupra unui aspect punctual, şi anume evoluţia instituţională a organizaţiilor de femei aflate sub directa influenţă a Partidului Comunist din România, formă de înregimentare a populaţiei feminine coroborată cu permanenta încercare a regimului comunist de a crea structuri la nivelul conducerii centrale, menite să coordoneze politica de stat în privinţa „muncii cu femeile”.

Scopul demersului de faţă este dublu. În primul rând, vom arăta apariţia şi modificarea formelor de încadrare instituţională a femeilor, motivaţiile şi principiile ideologice care au stat la baza măsurilor luate de PCR în privinţa „muncii cu femeile”. În al doilea rând, vom demonstra că formele instituţionale adoptate în cadrul mişcării comuniste au fost realizate după modelul sovietic. La nivel cronologic, perioada 1944-1954 este una de încercări şi experimente, care au condus în cele din urmă la apariţia unei organizaţii de masă puternice, cu 1 500 000 de membre, dar şi a unei secţii de muncă cu femeile în cadrul Comitetului Central al PCR.

Delimitarea subiectului ales în cadrul unei tematici atât de vaste ne-a condus la utilizarea unui plan cronologic ce cuprinde două decupaje principale : 1944-1947 şi 1948-1954. Cele două perioade marchează modificările substanţiale de statut înregistrate în cadrul organizaţiei de femei a PCR. Primul segment temporal corespunde procesului de preluare a puterii de către PCR, caracterizat prin pluralitate instituţională, la nivelul societăţilor feministe existente în viaţa publică românească ; a doua parte a lucrării urmăreşte procesul

de apariţie a organizaţiei unice de femei. Majoritatea surselor care stau la baza acestui studiu sunt de natură documentară, provenind din fonduri aflate în custodia Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, a Direcţiilor Judeţene ale Arhivelor Naţionale şi a Arhivei Guvernului României. Importante au fost şi articolele din presa vremii, textele teoretice, dar şi lucrările ce tratează modul în care a fost privită „munca cu femeile" în URSS[1].

Felul în care Partidul Comunist din România a înţeles să trateze problema femeilor se plasează în mod evident sub influenţa modelului sovietic. O prezentare a formelor feminine de organizare ale Partidului Comunist Român ar fi cu siguranţă incompletă fără o scurtă expunere a modului în care Uniunea Sovietică a înţeles să rezolve „problema femeii", dar şi a ideologiei comuniste pe suportul căreia sovieticii şi-au construit planul de măsuri.

Principii teoretice

La începutul anilor '20, măsurile luate de noua putere instalată la Moscova în problema femeilor s-au înscris pe linia ideologiei marxist-leniniste ce ar putea fi rezumată astfel: „transformările economice şi sociale vor produce emanciparea femeii". Teoriile lui Marx, dar şi scrierile ce au preluat ideile sale, dezvoltându-le pe linia emancipării femei, sunt cunoscute astăzi sub denumirea de *feminism marxist*. La baza acestui curent stau autori precum Friedrich Engels, August Bebel, Clara Zetkin şi Alexandra Kollontai.

Karl Marx nu poate fi socotit un teoretician feminist, deoarece textele sale nu au vizat în mod special femeile, ci mecanismele de exploatare ca mecanisme de producere a plusvalorii, eliberarea proletariatului din formele de exploatare de tip capitalist, critica liberalismului, a teoriei despre natura umană universală. Nici Marx şi nici Lenin mai târziu nu au încurajat o mişcare separată a femeilor, considerând că revoluţia proletară era soluţia pentru ambele sexe[2]. Ideile marxiste au fost însă preluate de către curentul feminist. Astfel, pentru feminismul marxist, problema principală rezidă în faptul că femeile sunt aservite în postura de muncitori domestici. Condiţia femeii este privită din perspectiva funcţionării relaţiilor capitaliste: nu bărbatul este cel care aserveşte femeia, ci capitalul. În ideologia marxistă, dispariţia capitalismului nu se putea produce decât prin lupta de clasă, or, această luptă nu se putea produce fără o conştiinţă de clasă. Proletariatul trebuia să-şi cultive şi să-şi dezvolte această conştiinţă de clasă bazată pe propriile aspiraţii şi interese[3]. Această idee a fost preluată şi de feminismul marxist, care susţinea că femeile reprezintă o clasă în sine care luptă pentru recunoaşterea muncii domestice (gospodăreşti şi materne) ca muncă plătită. Finalul acestei lupte îl reprezenta construirea societăţii comuniste, o societate în care atât bărbaţii, cât şi femeile au libertatea de acţiune, deoarece deţin mijloacele de producţie care le îngăduie să-şi folosească toate atributele. În mod similar, feminismul marxist considera că, într-o astfel de societate, femeile vor fi eliberate de condiţiile materiale care le aservesc atât domestic, cât şi sexual, putând să-şi folosească toate capacităţile de care dispun[4].

---

1. Le mulţumim pe această cale domnilor Mihai Burcea şi Florin Soare pentru sprijinul acordat în realizarea documentării.
2. Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 138.
3. *Ibidem*, p. 139.
4. Barbara Evens Clemens, *Bolshevik Feminist – The life of Alexandra Kollontai*, Indiana University Press, Londra, 1979, p. 55.

O altă influenţă puternică asupra feminismului marxist a fost exercitată de scrierile lui Friedrich Engels. În *Originea familiei, proprietăţii private şi statului* (1884), Engels se pronunţă asupra existenţei a două sfere : cea a producţiei (în cadrul căreia se produc mijloace materiale de existenţă) şi cea a reproducerii (în cadrul căreia sunt produşi cei care devin producători), ambele cu importanţă egală în reproducerea societăţii omeneşti. Cele două sfere se caracterizează prin exploatare şi oprimare în societatea împărţită pe clase. Familia nu este „naturală”, ci un produs al evoluţiei sociale şi este influenţată în dezvoltarea sa de relaţiile economice de producţie, locul aservirii femeilor. În viziunea lui Engels, apariţia acestei realităţi se datorează apariţiei surplusului de produse şi proprietăţii private. În opinia teoreticianului socialist, a existat întotdeauna o diviziune sexuală naturală a muncii, conform căreia bărbaţii desfăşoară mai ales activităţi productive (care produc lucruri), în timp ce femeile sunt responsabile de activităţi reproductive (care perpetuează şi întreţin viaţa de zi cu zi). Plecând de la această diviziune, munca bărbatului tinde să fie acceptată ca având un plus de valoare în comparaţie cu munca prestată de femeie. Consecinţa directă a fost o scădere drastică a statutului femeilor în societate[1]. La acestea se mai adaugă şi faptul că bărbaţii doresc să fie moşteniţi de propriii copii, fapt ce a dus la abandonarea succesiunii matriliniare (*mater seper certa, pater incertus*) în favoarea celei patriliniare. Astfel, au fost eliminate drepturile mamei şi s-a instaurat monopolul masculin asupra puterii, reducând femeile la statutul de sclave ale dorinţelor sexuale masculine şi la mijloace de produs şi crescut copii. Familia nu se naşte din motive „naturale”, ci economice. Doar când condiţiile de exploatare şi subjugare ar dispărea am putea vorbi despre o familie născută din dragoste şi înţelegere[2].

În familiile monogame burgheze, bărbatul conduce în virtutea puterii sale economice (dreptul de proprietate), stabilind faţă de soţie o relaţie similară cu cea dintre burghez şi proletar. Prin urmare, exploatarea femeilor se va sfârşi doar odată cu dispariţia proprietăţii private. Emanciparea faţă de bărbaţi era condiţionată de : 1. independenţa economică a femeilor prin participarea lor directă la munca productivă ; 2. preluarea publică a creşterii copiilor ; 3. industrializarea muncii casnice[3].

Modelul sovietic

Încă de la crearea sa, preocupările Partidului Comunist din România pe linia rezolvării „problemei femeilor” s-au înscris pe linia trasată în această direcţie de experienţa Moscovei. În 1919, în cadrul Partidului Bolşevic s-a format un grup de iniţiativă alcătuit din Inessa Armand, Alexandra Kollontai, Sofia Smidovich, Konkordiia Samoilova şi Klavdiia Nijolaeva, grup care a pus bazele pentru gruparea Zhenotdel. Dintre acestea, Inessa Armand şi Alexandra Kollontai îşi începuseră activitatea în direcţia „muncii cu femeile” cu mult înainte de Revoluţia din 1917, obţinând din partea liderilor bolşevici crearea unor comisii feminine pe lângă partid. Plecând de la această primă experienţă, în toamna anului 1919 a fost constituită gruparea Zhenotdel sau Secţia pentru Munca în Rândul Femeilor. Structura acestei secţii era una piramidală, cu un sediu central la Moscova, condus de Inessa Armand, şi secţii în teritoriu, la nivel de regiune, judeţ şi localitate. Cadrele ce răspundeau de activitatea secţiei erau plătite de Comitetele de Partid Regionale, Judeţene sau Locale, după caz. Din

1. Friedrich Engels, *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*, ediţia a V-a, Editura Politică, Bucureşti, 1961, p. 58.
2. *Ibidem*, pp. 66-67.
3. *Ibidem*, p. 77.

această cauză, selecţia personalului nu era întotdeauna una judicioasă, multe activiste fiind numite direct de către membrii Comitetului de Partid[1].

Pentru a înlătura aceste neajunsuri, a fost iniţiată Conferinţa Femeilor Delegate, la care participau reprezentante din teritoriu. Pentru delegate erau organizate cursuri speciale de „cultură politică". Ulterior, cele cu rezultate foarte bune erau trimise mai departe, pentru instruire într-una dintre agenţiile partidului. După această perioadă de pregătire ce putea dura câteva luni, delegatele obţineau o slujbă permanentă în cadrul guvernului ori se întorceau la locul de muncă anterior, constituind un exemplu pentru comunitatea în care trăiau[2].

Principalele direcţii de acţiune ale Secţiei pentru Munca în Rândul Femeilor vizau: cursuri de alfabetizare, aprovizionarea cu alimente, protecţia muncii femeii şi a copilului, a mamei şi a copilului, grija pentru sănătatea publică. Foarte importantă a fost şi activitatea grupării Zhenotdel privind legalizarea avortului, văzută ca fiind singura măsură posibilă de prevenire a deceselor survenite în urma întreruperilor ilegale de sarcină. O campanie susţinută a fost iniţiată şi împotriva prostituţiei, care, în ciuda scoaterii sale în ilegalitate de către guvernul provizoriu, continua să fie o realitate a societăţii ruse. În 1919 a fost înfiinţată Comisia pentru Lupta Împotriva Prostituţiei. Pe 28 decembrie 1919, în cadrul celui de-al VIII-lea Congres al Sovietelor, a fost adoptată rezoluţia propusă de Alexandra Kollontai prin care se arăta potenţialul feminin în reconstrucţia economiei. Contribuţia femeilor ar fi fost cu adevărat semnificativă dacă ele ar fi fost scutite de povara gospodăriei şi a creşterii copiilor. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, se propunea înfiinţarea de creşe şi cantine publice (*stolovye*). Femeile ar fi fost pe deplin dedicate construirii socialismului dacă, alături de bărbaţi, ar fi fost incluse în ierarhia politică şi economică, obţinând astfel prerogative la nivel decizional. Pe scurt, se dorea garantarea prezenţei femeilor în cercurile economice şi politice ale puterii[3].

Aceste succese nu au fost însă de natură să încurajeze activitatea secţiei de muncă în rândul femeilor. Subfinanţarea a dus la deteriorarea rapidă a structurii secţiei. La centru nu se putea obţine o fidelizare a cadrelor, fluxul de personal conducând la o lipsă de coerenţă în activitate. În provincie, realitatea intra în flagrantă contradicţie cu rapoartele deosebit de optimiste întocmite de conducerea organizaţiei. Femeile erau prea puţin atrase de activitatea Zhenotdel, cadrele trimise pentru atragerea de noi membre fiind de cele mai multe ori incapabile să se adapteze situaţiilor specifice de pe teren. Odată cu slăbirea în intensitate a activităţii Zhenotdel, nici conducerea comunistă nu mai vedea cu ochi buni organizaţia, numită în batjocură *babotel* („un consiliu al babelor"). Treptat, la adresa Zhenotdel au apărut tot mai multe acuze de separatism şi „tendinţe feministe". Nici sindicatele nu susţineau activitatea în cadrul secţiei de muncă în rândul femeilor, munca într-un mediu eminamente feminin fiind privită ca înjositoare[4].

Odată cu venirea lui Stalin la putere, „problema femeilor" a fost considerată rezolvată prin dezvoltarea generală a societăţii, prima consecinţă fiind desfiinţarea Zhenotdel. Femeile au fost integrate pentru o perioadă scurtă în sectoarele de agitaţie şi propagandă ale Partidului Bolşevic, acestea din urmă fiind desfiinţate în 1934[5]. Dispariţia unei forme

1. Barbara Evans Clements, „The Utopianism of the Zhenotdel", *Slavic Review*, vol. 51, nr. 3, toamna 1992, p. 486.
2. *Idem*, *Bolshevik Feminist – The life of Alexandra Kollontai*..., p. 164.
3. *Ibidem*, p. 175.
4. *Idem*, „The Utopianism of the Zhenotdel...", p. 490.
5. *Idem*, *Bolshevik Feminist – The life of Alexandra Kollontai*..., p. 248.

de organizare destinată în mod special femeilor a întreţinut o anumită stare de subordonare politică şi socială pentru acestea. Concomitent, a fost sprijinită pătrunderea femeilor în viaţa economică. Participarea populaţiei feminine la cheltuielile legate de război a fost deosebit de importantă, iar societatea i-a recunoscut meritele. De altfel, în 1945, 54% din forţa de muncă a Uniunii Sovietice era reprezentată de femei[1]. În toată epoca stalinistă, imaginea femeii a fost deseori folosită sub diferitele sale aspecte : stahanovistă, soldat, mamă. În perioada postbelică, la nivelul discursului s-a constatat o revenire la o imagine tradiţională a reprezentărilor de gen, femeia fiind percepută în principal ca soţie şi mamă. Acest model a fost adoptat cu diferite nuanţe şi de celelalte state comuniste din Europa Centrală şi de Est.

Exportarea modelului sovietic

Pentru a exemplifica exportul modelului sovietic în statele comuniste supuse sovietizării, din perspectiva studiului de faţă, am ales prezentarea mişcării antifasciste apărute în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În fruntea acestei mişcări, la iniţiativa URSS a fost înfiinţat Comitetul Antifascist al Femeilor, aparţinând Internaţionalei Comuniste. Reprezentanta României în acest Comitet a fost Ana Pauker, care, pe lângă importantul rol deţinut în cadrul Partidului Comunist Român, a fost şi iniţiatoarea Uniunii Femeilor Antifasciste din România (UFAR), prima organizaţie feminină cu adevărat importantă a mişcării comuniste în România. UFAR este însă departe de a fi o premieră în spaţiul central-european. Prima organizaţie de acest fel a apărut în spaţiul iugoslav în 1942, avându-le ca membre fondatoare pe Mitra Mitrovici, Vida Tomşici, Sparenia Babovici, la rândul lor figuri cunoscute în cadrul Partidului Comunist Iugoslav. Iugoslaviei i-a urmat Bulgaria, unde o uniune a femeilor antifasciste a fost înfiinţată sub conducerea Tsolei Dragoitcheva. De altfel, însuşi modelul folosit pentru crearea UFAR a fost cel al organizaţiei similare din Bulgaria[2]. În Albania, încă din noiembrie 1944, a fost convocat primul Congres al Femeilor Antifasciste din Albania, cu această ocazie fiind ales şi Consiliul General al Organizaţiei, sub conducerea Olgăi Plumbi[3]. Un plus de unitate a fost dat şi de crearea în decembrie 1945, la sugestia Moscovei, a Federaţiei Internaţionale a Femeilor Democrate (FIFD). În cadrul conferinţelor anuale convocate de FIFD erau stabilite principalele direcţii de acţiune, precum şi revendicările organizaţiilor comuniste din ţările reprezentate în Federaţie : lupta pentru pace, alfabetizarea femeilor, protejarea mamei şi a copilului[4]. Aceste revendicări se regăseau în toate programele Uniunilor Antifasciste şi nu difereau cu mult de ceea ce Zhenotdel-ul bolşevic solicita cu trei decenii mai devreme. Începând cu acest moment, soluţionarea problemei privind „munca în rândul femeilor” s-a făcut pe baza tezei staliniste conform căreia revendicările speciale ale femeilor nu-şi mai aveau locul într-o societate supusă revoluţiei totale.

1. Janet S. Schwartz, „Women under Socialism : Role Definitions of Soviet Women”, *Social Forces*, vol. 58, nr. 1, septembrie 1979, pp. 70-73.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 59/1945, f. 18.
3. Virgiliu Ţârău, „De la diversitate la integrare. «Problema Femeii» şi instaurarea comunismului în Europa Centrală şi de Est. Cazul României” în Ghizela Cozma, Virgiliu Ţârău (coord.), *Condiţia Femeii în România secolului XX. Studii de caz*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 143.
4. *Drumul Femeii*, nr. 4-5, octombrie-noiembrie, 1945, pp. 4-5.

Organizarea „muncii cu femeile” (1944-1947)

Primele forme de organizare după 23 august 1944

Momentul 23 august a declanşat o nouă etapă în organizarea „muncii cu femeile” în cadrul PCR. În toamna anului 1944 este adoptată o rezoluţie a CC al PCR prin care se stabilesc noile coordonate ale activităţilor necesare atragerii femeilor în cadrul partidului. Munca activiştilor urma să se concentreze pe două direcţii distincte : organizatorică şi programatică. Ideile vehiculate încă din 1929 sunt contextualizate[1]. Femeia nu mai era „silită de exploatarea barbară a capitalismului” să intre în producţie. Realităţile celui de-al Doilea Război Mondial îi asiguraseră deja locul în cadrul vieţii active. Noul statut era însă în dezacord cu binomul tradiţional soţie-mamă. Programul de măsuri al Partidului Comunist Român îşi propunea să rezolve acele probleme rezultate din incapacitatea dobândită a femeii active de a-şi respecta la fel de bine îndatoririle familiale : concediul de maternitate, un sistem de îngrijire pentru copii, accesul la educaţie[2]. Aceste deziderate se plasează în mod evident sub influenţa modelului sovietic.

Cel mai important punct din programul PCR era solicitarea acordării drepturilor politice, de a alege şi de a fi ales. Această prerogativă decizională era considerată măsura fundamentală pentru eliberarea femeii de orice complexe. Realităţile economice ale timpului, efortul depus în susţinerea războiului implicaseră femeia mai mult ca niciodată în activităţile de producţie. Pierderile umane suferite în anii de conflict făceau practic obligatorie păstrarea şi atragerea în continuare a femeilor în diferite sectoare de activitate. PCR era conştient de concurenţa exercitată de celelalte organizaţii feminine, fapt pentru care urmărea atragerea femeilor în cadrul mişcării prin intermediul unor organizaţii aflate sub directa influenţă a PCR : sindicate, Uniunea Patriotică, Apărarea Patriotică, alte societăţi al căror nume nu era precizat. În plan concret, se urmărea atragerea femeilor în conducerea acestor organizaţii, femei care, odată ajunse în funcţii de conducere, urmau să organizeze şi să conducă secţiile feminine ale acestora. Revendicările acestor sectoare feminine aveau ca public-ţintă acele categorii de public ce puteau fi atrase mai uşor în cadrul mişcării comuniste : muncitoare din fabrici şi ateliere (salarii egale, asistenţă medicală gratuită, concedii de maternitate, leagăne şi grădiniţe), femei din mediul rural (asistenţă medicală calificată şi gratuită, leagăne şi grădiniţe, accesul la educaţie)[3].

Nu au fost trecute cu vederea nici femeile cu profesii liberale sau cele din sectorul sanitar. Pentru aceste categorii revendicările sunt similare : organizarea lor în sindicate profesionale alături de bărbaţi, salariu egal, câştigarea unor drepturi egale. O categorie aparte ce ţinea mai mult de sfera socială decât de cea ocupaţională o reprezentau văduvele şi orfanii (pensii şi ajutoare plătite de stat). Aici le putem adăuga şi pe femeile aflate în serviciul domestic (reglementarea orelor de muncă, „tratament uman”). Singura revendicare generală era cea privind drepturile politice[4].

Din raportul Comisiei de Femei pe luna octombrie 1944 se poate observa concret modul în care erau aplicate prevederile din Rezoluţie.

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 140/1944, f. 2.
2. *Ibidem*, f. 3.
3. *Ibidem*, ff. 6-7.
4. *Ibidem*, f. 4.

În cadrul Sindicatelor care erau deja bine organizate, o Comisie Centrală de femei fusese creată la începutul lunii octombrie. În teritoriu, activitatea acesteia era asigurată de comisiile locale ale sindicatelor, precum şi de comisiile de pe lângă comitetele diferitelor fabrici. Comisia Centrală avea în componenţa sa 13 membre alese de o adunare a tuturor comitetelor de fabrică. Alte forme de organizare au luat fiinţă în diferite sectoare de activitate. Sunt astfel menţionate Comisia de Femei Metalurgice, Comisia de Femei a Sindicatului Textil, Comisia Feminină a Tipografiilor. Dintre acţiunile concrete întreprinse de aceste organisme, importante sunt cele privind combaterea analfabetismului şi extinderea acestor organizaţii în plan naţional[1].

Spre deosebire de sindicate, care aveau o puternică tradiţie şi o răspândire la nivel naţional, Apărarea Patriotică nu organizase o secţie feminină decât la nivelul municipiului Bucureşti. Din componenţa sa făceau parte în mod preponderent intelectualele. În raportul înaintat de Comisia de Femei a acestei organizaţii pe luna octombrie se arăta că principala preocupare era organizarea şi deschiderea căminelor pentru copii de pe lângă fabrici. Aceste acţiuni erau susţinute şi de asigurarea unor cursuri de pregătire profesională pentru responsabilele viitoarelor instituţii preşcolare. Apărarea Patriotică susţinea şi acţiunile de protecţie socială, destinate în special văduvelor de război şi mamelor singure[2].

Uniunea Patriotică era compusă în mod preponderent din femei casnice, iar acţiunile acestei organizaţii mergeau către protejarea cumpărătorului în faţa potenţialelor abuzuri comise pe piaţa liberă (inflaţie, speculă)[3].

La nivel de propagandă, acţiunile se îndreptau către apariţia unor articole privind problema femeilor în *România liberă* şi *Tribuna Poporului*. Nu era trecută cu vederea tipărirea şi împărţirea de manifeste având ca public-ţintă femeile din mediul rural[4].

Aceste măsuri luate la nivel central nu păreau să aibă efect şi în teritoriu. La nivel judeţean, liderii comunişti atrăgeau atenţia asupra unei lipse totale de organizare a activităţii. Nevoia unei organizaţii destinate exclusiv femeilor era tot mai acută. Ca o continuare a tradiţiei, Comitetul Antifascist al Femeilor iniţiat anterior de URSS, partidele comuniste din Iugoslavia, Albania şi Bulgaria organizaseră deja femeile în cadrul unei mişcări de luptă antifascistă. După vizita de lucru făcută de o delegaţie a liderelor comuniste conduse de Ana Pauker în Bulgaria la sediul Uniunii Femeilor Antifasciste, conducerea PCR a hotărât înfiinţarea unei organizaţii similare şi în România, după modelul celor care existau deja în acel moment în ţările vecine.

Uniunea Femeilor Antifasciste din România (UFAR)

Scopul

La 15 aprilie 1945 a luat fiinţă oficial Uniunea Femeilor Antifasciste din România (UFAR). Cea mai bună descriere a UFAR a fost dată de liderii comunişti. Alexandra Sidorovici descria astfel Uniunea Femeilor Democrate:

> UFAR-ul nu este gruparea feminină a Partidului Comunist, nu e un UFM[5] al Partidului Comunist. Partidul nostru nu are grupare de femei. UFAR-ul, fiind organizaţie de femei,

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 122/1944, f. 2.
2. *Ibidem*, f. 3.
3. *Ibidem*, f. 4.
4. *Ibidem*, f. 5.
5. Uniunea Femeilor Muncitoare, organizaţia de femei a Partidului Social-Democrat.

aceasta este a doua problemă care nu este atât de bine lămurită, câteodată UFAR-ul, fiind organizaţie de femei, are sarcini speciale, are metode speciale de muncă, adaptate păturilor feminine, cărora se adresează şi vom întâmpina în munca noastră în UFAR greutăţi speciale. În sfârşit, al treilea punct, UFAR-ul e o organizaţie politică[1].

În statutul de înfiinţare, scopul acestei organizaţii era limpede exprimat : solidaritatea tuturor femeilor, indiferent de naţionalitate, confesiune sau clasă, lupta împotriva fascismului, ridicarea nivelului cultural şi politic al femeilor atât din mediul urban, cât şi din cel rural, îmbunătăţirea asistenţei medicale pentru femei, protecţia copiilor şi stabilirea unor legături cu organizaţii antifasciste ale femeilor din celelalte ţări democrate. Mijloacele preconizate pentru atingerea acestor scopuri erau : participarea la efortul general de război, organizarea de conferinţe, biblioteci, cursuri de pregătire profesională şi sanitară, birouri pentru îndrumarea şi asistenţa femeilor, cămine de zi şi leagăne pentru copii. Cotizaţia membrelor a fost fixată la 40 de lei, acelaşi cuantum fiind stabilit şi pentru taxa de înscriere în organizaţie. UFAR-ul era deschis oricărei femei, indiferent de clasă, naţionalitate sau confesiune. În statut era clar stipulată obligativitatea membrelor de a respecta deciziile conducerii. Calitatea de membru se pierdea prin demisie sau excludere. În caz de excludere, aceasta trebuia motivată şi se adopta dacă erau întrunite două treimi din voturile Comitetului de Conducere[2].

Structura

La nivel central

Structura organizaţiei era una piramidală. La nivel central, principalul organ de conducere al organizaţiei era *Congresul General*, alcătuit din totalitatea membrelor ce făceau dovada achitării cotizaţiei. În competenţa acestui organ intrau problemele ce urmau a fi supuse spre ratificare Adunării Generale. Congresele Generale ordinare urmau să fie ţinute în luna mai a fiecărui an, ele fiind convocate de către Comitetul Organizaţiei prin intermediul unui cotidian central. Congresele Generale Extraordinare urmau să fie convocate de către Comitetul Central al Cenzorilor sau la cererea unei treimi din totalul membrilor, ori de câte ori situaţia o impunea.

Hotărârile congreselor generale, fie ele ordinare sau extraordinare, se luau doar în prezenţa majorităţii membrelor. Dacă nu se întrunea majoritatea simplă, de 50 plus 1, adunarea urma să se ţină fără nici o altă convocare în aceeaşi zi a săptămânii următoare, la aceeaşi oră, în aceeaşi locaţie, păstrându-se ordinea de zi. În acest caz, hotărârile luate în urma deliberărilor deveneau valide indiferent de numărul membrelor prezente la dezbateri[3].

Congresul General îşi alegea în fiecare an un *consiliu de conducere*. Componenţa acestuia nu suporta modificări ; în consecinţă, locurile vacante erau ocupate într-un interval cât mai scurt. Din rândul Consiliului de Conducere se alegea o preşedintă, trei vicepreşedinte, o secretară şi o casieră. Rezolvarea problemelor urgente revenea unui *birou*, ales din rândul Consiliului de Conducere. În conducerea organizaţiei exista şi o *Comisie de Cenzori*, alcătuită din trei cenzori şi trei membri supleanţi, aleşi de adunarea generală în fiecare an. Rolul acestor cenzori în cadrul organizaţiei era de a verifica trimestrial gestiunea şi rapoartele de constatare ale adunărilor generale[4].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 59/1945, f. 16.
2. DJAN Bihor, fond Comitetul Regional UFAR Oradea, dosar 47/1945, f. 18.
3. *Ibidem*, f. 19.
4. *Ibidem*, f. 20.

Uniunea nu putea fi dizolvată decât prin decizia Adunării Generale, special convocată pentru acest motiv. Decizia de dizolvare putea fi luată dacă erau întrunite două treimi din numărul total al membrelor. În momentul înfiinţării organizaţiei, Comitetul de Conducere era alcătuit din : Florica Bagdazar (preşedintă), Medeea Niculescu şi Ştefania Raiciu (vicepreşedinte), Gabriela Bernaki, Cristina Şerban, Mia Constantinescu-Iaşi, Maria Sârbu, Rita Sanielevici, Isabela Potop, Pen Rozopol (membre fondatoare). În funcţia de cenzori au fost numite Lotti Foriş, Cora Barbu şi Dida Mihalcea. Activitatea a fost împărţită pe secţii : Culturală, de Presă, Sanitară, Protecţia Mamei şi a Copilului, Financiară, Juridică şi Provincie.

La trei luni de la înfiinţare, la întrunirea cu responsabilii organizaţiilor de masă, Comitetul de Conducere al Organizaţiei era alcătuit din 17 membre, dintre care nouă erau activiste comuniste. Numărul total al membrelor care activau la vârful organizaţiei era de 60, dintre care 24 erau activiste comuniste[1].

În teritoriu

În teritoriu, UFAR avea structuri la nivel regional, judeţean şi orăşenesc. Organizaţiile existente la nivel orăşenesc erau responsabile pentru înfiinţarea de organizaţii UFAR în mediul rural, la nivel de plăşi şi comune. La trei luni de la înfiinţare, existau la nivel naţional 33 de filiale UFAR. Situaţia pe regiuni se prezenta astfel :

Moldova	Banat-Crişana	Transilvania	Muntenia	Oltenia	Dobrogea
Galaţi	Timişoara	Braşov	Piteşti	Craiova	Constanţa
Iaşi	Arad	Sibiu	Buzău	Târgu Jiu	
Bârlad		Deva	Ploieşti	Călan	
Vaslui		Turda	Curtea de Argeş	Valea Jiului	
Tecuci		Cluj	Giurgiu		
Huşi					
Bacău					
Botoşani					
Suceava					
Rădăuţi					
Câmpulung Moldovenesc					

Structura filialelor locale, a cărei formă era lăsată neprecizată în statutul organizaţiei, urma să fie stabilită în funcţie de necesităţile locale. În fapt, a fost adoptată structura conducerii centrale. Filiala UFAR Vaslui, înfiinţată pe 13 mai 1945, avea în fruntea sa o preşedintă, trei vicepreşedinte, o secretară şi o casieră. Membrele active erau repartizate în patru secţiuni de activitate ale organizaţiei : culturală, financiară, de propagandă şi sanitară[2]. La Oradea, activitatea UFAR era divizată în cadrul a patru resorturi : organizatoric, propagandă, cultural şi de asistenţă socială[3]. În primele trei luni de la înfiinţarea organizaţiei, activitatea acesteia s-a concentrat în jurul unor poli de acţiune : îngrijire acordată orfanilor,

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 59/1945, f. 16.
2. DJAN Vaslui, fond Comitetul Judeţean Vaslui al UFDR, dosar 6/1945, f. 1.
3. DJAN Bihor, fond Comitetul Regional UFAR Oradea, dosar 47/1945, f. 6.

strângeri de fonduri, cursuri de alfabetizare, campanii sanitare de combatere a bolilor contagioase (tifos)[1]. Nu a fost uitată nici misiunea politică a organizaţiei. Pentru atingerea acestui obiectiv erau organizate, mai ales în fabrici şi mari magazine, conferinţe „instructive cu subiect social-politic".

La şedinţa PCR cu responsabilii organizaţiilor de masă din 9 iulie 1945, activitatea UFAR este aspru criticată. Uniunea era privită ca organizaţia „coconetului", muncitoarele şi ţărăncile fiind prea puţin reprezentate în conducerea organizaţiei. Vasile Luca atrăgea atenţia că UFAR nu îşi atingea scopul pentru care a fost creată, şi anume cel de a „menţine legătura cu masele". Rezultate slabe erau reclamate pentru acţiunile de protecţie socială dar şi pentru „activitatea şi lupta politică". Liuba Chişinevschi punea aceste lipsuri pe seama faptului că Uniunea Antifascistă din România se deosebea de celelalte organizaţii de acelaşi tip existente în ţările vecine. În opinia sa, femeile din România nu aveau o tradiţie a luptei pentru drepturi politice, printre cauze numărându-se lipsa unei educaţii temeinice. Din acest motiv, liderele UFAR considerau că munca de cointeresare a femeilor în activitatea politică trebuie să înceapă în primul rând cu alfabetizarea lor[2].

La două luni de la înfiinţare, o altă problemă importantă era publicul-ţintă ce putea fi vizat prin acţiunile specifice UFAR. La o analiză mai atentă, s-a constatat lipsa de eficienţă a propagandei comuniste pentru femeile fără un loc de muncă, imposibil de înregimentat în cadrul mişcării sindicale. Pentru această categorie, soluţia găsită consta în organizarea unor cercuri de gospodine pe cartiere şi străzi. Nu la fel de uşoară era rezolvarea problemei minorităţilor ce trebuiau incluse în UFAR. În Ardeal, femeile ce aparţineau etniei maghiare erau organizate în MADOSZ[3]. Liderii comunişti doreau o colaborare a UFAR cu această organizaţie, în vederea formării unui spirit naţional comun. Din punct de vedere organizatoric, liderii comunişti au propus aderarea MADOSZ la UFAR şi o formulă de conducere comună atât la centru, cât şi în teritoriu, doar responsabilitatea activităţilor culturale revenind exclusiv organizaţiei de limbă maghiară. S-a pus de asemenea problema atragerii în organizaţie şi a femeilor din comunitatea armenească, dar şi din alte organizaţii, cum ar fi „Principele Mircea", „Crucea Roşie". Cele din urmă erau privite cu mare reticenţă, fiind catalogate ca „fasciste".

Lărgirea UFAR

Atragerea de noi membre în organizaţie constituia problema vitală la şase luni de la apariţia sa. Celelalte comisii de femei existente pe lângă sindicate, Apărarea Patriotică şi Uniunea Patriotică, au fost desfiinţate la crearea UFAR în ideea înfiinţării unei structuri unice şi puternice, destinată în mod special femeilor. Însă Uniunea Femeilor Antifasciste nu a reuşit să atragă membrele secţiilor feminine desfiinţate, astfel încât, în toamna lui 1945, la nivelul întregii ţări nu înregistra decât 2 266 de membre, numărul celor implicate efectiv în proiectele organizaţiei fiind de câteva sute[4]. În faţa acestei realităţi, planul de dizolvare a celorlalte societăţi feminine existente la acea oră a părut lipsit de eficacitate. Miron

1. *Drumul Femeii*, nr. 1, iulie 1945, p. 5.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 59/1945, f. 17.
3. MADOSZ este abrevierea pentru Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége), fondată la Târgu-Mureş în august 1934. În urma conferinţei generale a MADOSZ din 16 octombrie 1944 la Braşov, aceasta s-a transformat în Uniunea Populară Maghiară din România (UPM).
4. *Ibidem*, f. 24.

Constantinescu şi Gheorghe Magheru s-au pronunţat în favoarea intensificării acţiunii de atragere în UFAR a femeilor ce activau în alte organizaţii feminine : „Nu dizolvăm nimic înainte de a trece organizaţiile sau secţiunile mai departe [...] după ce nu le mai ai, atunci dizolvi”[1]. În şedinţa din 5 octombrie 1945, scopul existenţei UFAR pare să se contureze tot mai clar pentru liderii comunişti. Vasile Luca declara cu privire la posibila intrare a UFAR ca organizaţie separată în FND :

> Asta nu-i acum o problemă pentru UFAR, ci să fie o organizaţie politică de sine stătătoare, să mobilizeze toate femeile, de toate categoriile împotriva fascismului. Şi nici nu va fi un partid care să meargă la vot separat, ci lozinca va fi să voteze cu partidele democratice, fiecare femeie după placul ei. Cred că intrarea în FND deocamdată ar îngusta baza organizaţiei[2].

Mobilizarea generală a femeilor era preconizată să se realizeze prin înfiinţarea unui Comitet Naţional al Femeilor, ale cărui revendicări specifice să atingă obţinerea pe cale politică de drepturi egale cu bărbaţii[3]. Conştienţi de lipsa de interes a femeilor din România pentru viaţa politică, prioritatea liderilor comunişti nu era organizarea lor în ideea luptei pentru acordarea dreptului de vot. Demersurile PCR se concentrau asupra explicării necesităţii deţinerii acestui drept.

La şedinţa Biroului Politic al CC al PCR din 26 octombrie 1945 s-a discutat despre înfiinţarea unui comitet de iniţiativă a cărui misiune era lărgirea UFAR prin atragerea altor organizaţii feminine. Din acest comitet făceau parte : Ella Negruzzi-Nicolau, Simona Drăghici-Bernachi, Vasile Luca, Liuba Chişinevschi, Eugenia Rădăceanu-Satmary, Florica Georgescu, Elena Stoica-Ghelmegeanu. Popularizarea acestui proiect urma să se facă atât în teritoriu, cât şi în Bucureşti prin intermediul unui miting.

Rolul femeilor în alegeri

Primele rezultate ale acestei campanii de atragere a celorlalte organizaţii feminine au fost discutate la consfătuirea activului de bază feminin al PCR din 11-12 februarie 1946. Principalele puncte ale ordinii de zi au fost : pregătirea alegerilor, formarea Federaţiei Democrate a Femeilor din România, UFAR şi sarcinile lui. Ordinea punctelor nu a fost întâmplătoare. Liuba Chişinevschi a făcut o amplă expunere asupra importanţei acordării dreptului de vot pentru femei şi a rolului pe care acestea îl vor juca în alegerile din toamnă :

> activul nostru de azi are o sarcină mare. Noi ne luăm o răspundere extraordinară în faţa poporului întreg, în faţa partidului nostru, căci nu-i aşa simplu dreptul de vot la femei şi trebuie să vedem unde va merge acest vot şi cui va folosi el. Răspunderea va fi a noastră, a comunistelor, a membrelor de partid femei, dacă într-adevăr am ştiut să îndreptăm aceste mase de femei să voteze democraţia, lista unică democratică sau să meargă în braţele reacţiunii, aşa cum au făcut femeile din Ungaria [...] femeile din ţara noastră să ştie cum să voteze, de aceea am şi convocat activul nostru de femei, de aceea prelucrăm aici toate problemele ce stau în faţa noastră[4].

Această discuţie deschide făţiş seria acţiunilor care au condus la apariţia unei organizaţii feminine unice, subordonate PCR, care, prin activitatea dusă, urma să joace un rol

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 59/1947, f. 32.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 86/1945, f. 32.
3. *Ibidem*.
4. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 14/1946, f. 8.

important în campania electorală dusă de FND. În paralel cu încercarea de unificare a organizaţiilor feminine s-a încercat discreditarea permanentă a posibilei opoziţii. Tot Liuba Chişinevschi este cea care se lansează într-o adevărată pledoarie împotriva curentelor feministe tradiţionale existente în societatea românească :

> Vreau să mă opresc încă asupra unui aspect pe care nu trebuie să-l neglijăm în campania noastră, şi anume să nu alunecăm pe drumul ce va încerca să-l deschidă acum reacţiunea, şi anume de a separa femeile de bărbaţi, de a arăta că femeile de azi au un anumit drum de organizare separată în acţiunile pe care le au de dus. Acestea sunt vechile organizaţii feministe care în momentele grele pe care le-a trăit ţara noastră au dispărut complet şi voi probabil nici n-aţi auzit de existenţa lor […] Feministele vor vrea să se trezească acum când noi luptăm alături de bărbaţi, împreună cu ei. Vor vrea să folosească drepturile cucerite pentru a crea o mişcare separată a femeilor, mişcare care acum nu poate să facă decât jocul reacţiunii, căci ar face încă o dezbinare în lagărul democraţiei[1].

Acest atac este un argument în favoarea formării unei uniuni naţionale a femeilor care să poată polariza un număr cât mai mare de scrutine din partea votanţilor de sex feminin.

Necesitatea unei organizaţii

În mod rapid, discursul se dezbracă de accentele populiste. Sintagme precum *binele comun* şi *viitorul ţării* sunt înlocuite cu prezentarea situaţiei şi a problemelor concrete ce trebuiau rezolvate în cadrul unei organizaţii comune a femeilor din România. Accentul cădea asupra implicării acestei organizaţii unice pentru sprijinirea în alegeri a Frontului Naţional Democrat. Tot Liuba Chişinevschi este cea care atrăgea atenţia asupra acestui deziderat :

> În special acum când se pregătesc alegerile şi când în rândurile PSD un grup în frunte cu Titel Petrescu pune problema că va trebui să ştim să punem chestiunea ce ne interesează acum, cine are mai multe voturi, sau ne interesează ca democraţia să fie adunată odată într-un grup ? În timpul campaniei electorale, dacă ar reuşi reacţiunea să spargă Frontul Unic, ar fi un război între noi şi ei şi din aceasta ar câştiga Maniu şi Brătianu, care s-ar bucura şi ar putea şi ei cu această ocazie să intre în fabrici să-şi pună candidaturile lor. Noi, femeile, trebuie ca, venind în sprijinul democraţiei, să unim forţele femeilor, să nu poată reacţiunea să se sprijine pe femeile social-democrate, ci să facem un curent unic care, desigur, mergând pe o anumită platformă, se va prezenta alături pe lista democratică. Nu că noi, femeile, vom merge singure în alegeri, dar vom uni toate grupurile de femei în jurul acestei Federaţii Democrate şi o vom prezenta alături de lista democrată. Aşa că aici trebuie să fie munca şi toată atenţia noastră, să unim forţele femeilor, să lucrăm împreună şi, aşa cum a precizat Partidul, ca Frontul Unic să devină baza de concentrare a forţelor democrate de femei[2].

Scopul acestei consfătuiri era anunţarea formării grupului de iniţiativă în vederea constituirii unei Federaţii Democrate a Femeilor din România. Congresul programat pentru 4 martie a fost una dintre etapele acestei campanii electorale. Chiar liderele comuniste s-au exprimat cât se poate de limpede în acest sens. Fiecare judeţ urma să trimită la centru un număr de opt reprezentante care să se alăture Comitetului de Iniţiativă de la centru. Conform schemei de funcţionare a Uniunii Femeilor, acestora le revenea misiunea de a propaga şi de a se pune în practică direcţiile de acţiune propuse de conducerea centrală.

---

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 14/1946, f. 7.
2. *Ibidem*, f. 11.

După cum o arată în mod cât se poate de explicit chiar liderele comuniste, răstimpul de o lună necesar pregătirii Congresului Naţional al Femeilor reprezenta adevărata miză a întregului demers organizatoric. Liderii comunişti erau conştienţi că simpla participare la o întrunire a femeilor nu ar fi produs o aderare în masă a organizaţiilor feministe la ideea unei uniuni naţionale sub generoasa umbrelă a PCR. Adevăratul obiectiv urmărit era propaganda lansată cu ocazia convocării acestei adunări :

> Tovarăşe, ca un drum în campania noastră de alegeri e şi congresul pe care-l facem noi acum, congresul formării Federaţiei Democrate a Femeilor din România. De ce spun că e un drum în decursul acestei campanii ? Pentru că acest congres va trebui să concentreze în jurul său masele de femei din ţara noastră pe baza statutelor, pe baza programului democrat pe care-l veţi primi şi voi şi-l veţi putea studia, noi să reuşim ca până la 4 martie, la începutul acestui congres, să reuşim să mobilizăm în fiecare judeţ organizaţiile feminine democrate în jurul acestui comitet de iniţiativă care-şi va trimite aici reprezentante la congres [...]. Are o importanţă mare nu atât congresul în sine, cât pregătirea acestui congres. De aceea am insistat asupra grăbirii convocării acestei consfătuiri, ca plecând de aici fiecare să ducă cuvântul în regiunea sa, în judeţul său, în oraşul sau în satul său, ca să ajungă cuvântul nostru, ca în vederea pregătirii campaniei de alegeri să facem o frământare a femeilor din toată ţara, să discutăm toate problemele, să lămurim femeile care e drumul de urmat şi anume acela de a se încorpora în această Federaţie Democrată pentru a ne prezenta unite alături pe lista democrată pe care o s-o avem[1].

Sub acoperirea actelor de caritate îndreptate către văduve şi orfani, combaterea speculei etc. era lansată campania electorală pentru alegerile din toamnă. Ca prim obiectiv, se urmărea popularizarea candidatelor UFAR, acţiune ce urma să se realizeze prin largi acţiuni în teritoriu, menite să faciliteze relaţionarea directă între activiste, candidatele comuniste şi electoratul feminin din România.

Rolul UFAR în pregătirea alegerilor

Lupta politică a femeilor era condusă pe două planuri : pe de o parte, eliminarea concurenţei formate din alte organizaţii feminine, iar pe de altă parte, atragerea unei noi categorii de electorat, fără experienţă şi parti-pris-uri în viaţa politică. Dreptul de vot acordat femeilor deschidea o cu totul altă perspectivă asupra alegerilor din toamna anului 1946. Fără îndoială, liderii politici prezenţi în cadrul Frontului Democrat cunoşteau potenţialul electoral al grupărilor pe care le reprezentau. Includerea femeilor pe lista votanţilor reprezenta oportunitatea unui nou început. Dacă acestea puteau fi atrase în număr important de partea FND, şansele acestei grupări politice ar fi crescut semnificativ.

Într-un amplu discurs, Liuba Chişinevschi a trasat priorităţile imediate ale organizaţiei : „UFAR-ul trebuie să muncească în primul rând în mediul gospodinelor, în cartiere şi între intelectuale, trebuie să le organizeze". Femeile din mediul rural urmau să fie atrase către cauza UFAR prin intermediul Frontului Plugarilor. Muncitoarele reprezentau categoria cu cea mai mare reprezentativitate în UFAR ; de altfel, din acest palier ocupaţional urmau să fie selectate acele elemente capabile să conducă diferitele sectoare de activitate ale organizaţiei[2]. Logica simplă arăta că muncitoarele reprezentau şi categoria de electorat cel

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 14/1946, f. 12.
2. „Trebuie întărite resorturile de femei pe lângă sindicate. Acolo trebuie să trimitem femeile cele mai bune din întreprinderi, aceste resorturi trebuie să devină o şcoală, din care să scoatem conducătoare

mai lesne de atins în timpul campaniei electorale. Pentru a spori gradul de receptivitate în cadrul acestei categorii, un rol important în propagarea ideilor din programul electoral revenea sindicatelor. Tot Liuba Chişinevschi este cea care considera atragerea organizaţiilor sindicale de partea mişcării comuniste ca fiind un adevărat test asupra capacităţii de reacţie şi de coagulare a Frontului Unic[1].

O categorie aparte o reprezentau intelectualele, segmentul cel mai puţin receptiv la ideile comuniste şi cunoscute ca susţinătoare ale Partidului Naţional Liberal, respectiv ale Partidului Naţional Ţărănist. Acestea deţineau cea mai restrânsă proporţie în cadrul partidului, situaţie deloc îmbucurătoare pentru liderele comuniste, a căror ţintă electorală era ocuparea de către candidatele UFAR a mai multor scaune de ministru[2]. Principiile comuniste garantau femeilor un anumit procent din totalul posturilor de conducere. Ana Pauker, precum şi celelalte figuri importante din UFAR aveau însă pretenţia ca ocuparea respectivelor posturi să aibă la bază meritocraţia, nu doar principiul cotelor.

Din perspectiva resurselor umane aflate la dispoziţia PCR în vederea organizării Congresului Naţional al Femeilor, pe plan naţional, la 12 februarie 1946, Uniunea Femeilor Antifasciste din România se prezenta astfel[3] :

Regiune	**Număr de membre ale PCR**	**Număr de membre ale UFAR**	**Număr de membre ale Frontului Plugarilor**	**Număr de membre ale AP**	**Număr de membre de sindicat**
Oltenia	1 368	1 729	13 138	neprecizat	neprecizat
Dunărea de Jos	neprecizat	3 475	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Dobrogea	1 056	620	3 000	neprecizat	2 000
Olteniţa	Fără organizaţie	Fără organizaţie	Fără organizaţie	Fără organizaţie	Fără organizaţie
Iaşi	neprecizat	1 300	1 300	neprecizat	neprecizat
Cluj	neprecizat	100 (60 de naţionalitate română)	neprecizat	7 500	neprecizat
Valea Jiului	2 000	7 000	2 500	neprecizat	6 000

nu numai pentru sindicate, dar şi pentru UFAR şi pentru celelalte organizaţii ale noastre şi în special un izvor nesecat din care să scoatem membre de partid", spunea Liuba Chişinevschi (*ibidem*).

1. „Dar pe drumul campaniei generale de alegeri, noi trebuie să dăm în momentul de faţă un examen : de pătura noastră cea mai importantă, a femeilor muncitoare, de cum ne vom prezenta la viitoarele alegeri […] şi de aceea, campania alegerilor sindicale, care sunt în drumul alegerilor generale, ne va arăta cum şi-a dat examenul clasa muncitoare, cum se prezintă clasa muncitoare strâns unită în jurul Confederaţiei, în jurul Frontului Unic sau va reuşi reacţiunea să facă zâzanie şi să strecoare anumiţi reacţionari" (*ibidem*, f. 14).
2. Alexandra Sidorovici atrăgea atenţia asupra acestei categorii : „Dar mai avem o slăbiciune, că n-am pătruns în cercurile intelectuale. Chiar bune tovarăşe ale noastre au tendinţa să spună : «dă-le dracului de cucoane ! », tovarăşe, nu aşa se munceşte şi nu aşa vom câştiga noi rezervele, adică cele care stau şi se clatină şi nu ştiu cu cine să voteze. Poate la ţară nu vom realiza să voteze toate femeile, dar cucoanele fiţi sigure că vor vota toate, cu noi sau împotriva noastră, şi trebuie să voteze cu noi. Intelectualele să nu le respingem de la început, spunând că sunt cucoane […]. Nu mai vorbim de faptul că trebuie să folosim intelectualele pentru că ne sunt profesoare, doctoriţe, sunt avocate, sunt învăţătoare care ne cresc copiii" (*ibidem*, f. 41).
3. *Ibidem*, ff. 22-53.

Regiune	Număr de membre ale PCR	Număr de membre ale UFAR	Număr de membre ale Frontului Plugarilor	Număr de membre ale AP	Număr de membre de sindicat
Dâmboviţa	neprecizat	neprecizat	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Târgovişte	60	10	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Oradea	11 000	600 (10 de naţionalitate română)	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Braşov	neprecizat	850	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Ciuc	100	80	30	100	1 000
Prahova	neprecizat	neprecizat	neprecizat	neprecizat	neprecizat
Bucureşti	neprecizat	14 000	10 600	neprecizat	neprecizat

Federaţia Democrată a Femeilor din România (FDFR)

Congresul de înfiinţare a Federaţiei Democrate a Femeilor din România a avut loc la Bucureşti, în perioada 4-8 martie 1946. Campania de promovare dusă în vederea organizării acestui eveniment nu a fost una lipsită de consistenţă, dovadă fiind cele 500 de delegate prezente la dezbateri[1]. Rezultatul concret al celor patru zile de discuţii a fost votarea în unanimitate a proiectului de statut al FDFR. Conform acestui document, Federaţia Democrată a Femeilor din România îşi propunea :

> să reunească în rândurile sale toate organizaţiile feminine democrate şi antifasciste din întreaga ţară, precum şi grupările de femei din partide şi organizaţii democrate (sindicate, cooperative, societăţi de asistenţă socială, asociaţii culturale etc.) fără distincţie de rasă, naţionalitate, religie sau partid politic[2].

Printre organizaţiile feminine fondatoare ale FDFR s-au numărat : Femeile Ortodoxe, Uniunea Femeilor Antifasciste din România, Sindicate, Apărarea Patriotică, Partidul Naţional Ţărănesc, Uniunea Femeilor Muncitoare[3].

Scopul

Misiunea FDFR era participarea activă la reconstrucţia ţării, consolidarea regimului democrat, promovarea drepturilor femeii, atât în plan politic, cât şi economic, social şi cultural, protecţia sănătăţii publice, combaterea analfabetismului, măsuri de protecţie socială, în special de protecţie a maternităţii.

Admiterea unei organizaţii ca membră a FDFR se făcea pe baza unei adeziuni, şi numai după ce această cerere primea avizul favorabil în Consiliul şi Congresul organizaţiei. Excluderea se putea face doar dacă se întruneau două treimi dintre voturile membrelor

1. *Drumul Femeii*, aprilie 1946, pp. 5-6.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 20/1946, f. 9.
3. *Ibidem*.

Consiliului pentru următoarele abateri : nerespectarea statutelor, directivelor sau rezoluţiilor Congresului, precum şi întârzierea cu opt trimestre la plata cotizaţiilor. Pentru a fi luată în considerare, o propunere de excludere trebuia susţinută de cel puţin cinci membre ale Congresului[1].

Structură şi funcţii

La nivel central

Lucrările Federaţiei urmau să fie conduse prin intermediul unor comisii permanente sau speciale (în funcţie de natura problemei), desemnate de Comitetul Executiv. Organele de conducere ale FDFR erau : Congresul, Consiliul, Comitetul Executiv şi Secretariatul.

Congresul Femeilor din România, aşa cum era denumit în mod oficial în statutul FDFR, era compus din delegatele organizaţiilor feminine aderente, deţinând autoritatea supremă în cadrul Federaţiei. Convocarea acestuia se putea face la fiecare trei ani, prin hotărârea Consiliului, a Comitetului Executiv sau la cererea unei treimi dintre asociaţiile membre ale Federaţiei.

Consiliul avea ca atribute : examinarea şi adoptarea rezoluţiilor ; examinarea problemelor aflate pe ordinea de zi a Congresului ; modificarea (dacă erau întrunite două treimi din voturi) a statutului Federaţiei ; ratificarea adeziunii sau excluderii unei organizaţii membre ; alegerea conducerii, compusă din preşedinta FDFR, patru vicepreşedinte, două secretare şi două casiere ; alegerea şi verificarea rapoartelor privind activitatea Comitetului Executiv, a Secretariatului şi a Comisiei de Verificare ; alegerea prezidiului, ale cărui membre conduceau şedinţele ; asumarea răspunderii pentru conducerea lucrărilor Congresului. Alte funcţii erau : aprobarea bugetului anual ; aprobarea planurilor de muncă şi punerea în aplicare a hotărârilor luate în cadrul Congresului ; desemnarea locului şi a datei de organizare a Congresului.

Consiliul era ales în cadrul Congresului Femeilor din România. Fiecare organizaţie aderentă urma să fie reprezentată în Consiliu în anumite proporţii stabilite prin statut. Reprezentantele din Consiliu erau alese dintre membrele participante la Congres, iar numărul lor nu putea depăşi 10% din totalul membrelor convocate. Consiliul, care era organul de conducere al FDFR, se întrunea cel puţin o dată pe an, în intervalul dintre două congrese[2].

Comitetul Executiv era ales pentru o perioadă de trei ani. Cele 15 membre din componenţa sa erau desemnate de Consiliu dintre membrele sale, iar alegerea lor era ratificată de Congres. Şedinţele Comitetului Executiv aveau loc lunar. Comitetului îi revenea sarcina de a conduce FDFR între şedinţele Consiliului, asigurând aplicarea hotărârilor luate de Consiliu şi Congres. O altă sarcină importantă era pregătirea proiectului ordinii de zi a Congresului şi transmiterea acestuia către organizaţiile feminine prezente în cadrul Federaţiei.

Secretariatul era compus din trei secretare alese de Consiliu dintre membrele Comitetului Executiv, toate având prerogative egale. Această structură se ocupa de problemele administrative ale Federaţiei. Secretariatul desemna conducerea diferitelor servicii ale FDFR[3], coordona propaganda şi instruirea în rândul organizaţiilor de femei, redacta şi distribuia în teritoriu buletinele şi materialele întocmite de Federaţie[4].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 3/1947, f. 152.
2. *Ibidem*, f. 150.
3. *Ibidem*, f. 151.
4. *Ibidem*, f. 152.

Comisia de verificare era numită de către Congres, fiind alcătuită din cinci membre. Principalul său rol era verificarea registrelor Federaţiei. Periodic, era întocmit un raport asupra activităţii depuse, ce era prezentat Comitetului Executiv, Consiliului şi Congresului.

Finanţarea Federaţiei urma să fie realizată pe baza cotizaţiilor organizaţiilor aderente, dar şi prin donaţii sau din alte venituri particulare. Pentru menţinerea contactului cu organizaţiile afiliate, urma să fie editat un raport trimestrial.

Unul dintre principiile de bază ale noii Federaţii era descentralizarea şi păstrarea caracterului particular pentru fiecare dintre organizaţiile aderente. În documentul de înfiinţare a Federaţiei se preciza clar că planul de acţiune va fi pus în aplicare de organizaţiile aderente prin organele lor obişnuite. În această etapă, PCR se mulţumea cu răspândirea ideilor FND în rândul membrelor diferitelor organizaţii prezente în cadrul Federaţiei. Prezenţa organizaţiei de femei a PNŢ în FDFR părea să confirme eficienţa demersului comunist. Politica paşilor mărunţi, dar fermi şi mai ales constanţi în formarea unei organizaţii unice a femeilor în România dădea rezultate. Prin respectarea principiului federativ, fiecare organizaţie îşi păstra, cel puţin în aparenţă, independenţa. Uniunea Femeilor Antifasciste din România este un bun exemplu în acest sens. Raportările judeţene UFAR s-au făcut în următorii doi ani cu titlu individual. Structura organizaţiei nu a fost afectată.

În teritoriu

Federaţia urma să pună în aplicare la nivel naţional un plan comun de măsuri. De buna desfăşurare a activităţii erau responsabile *comisii* la nivel regional, judeţean şi comunal. La nivel judeţean au fost stabilite *consilii* alcătuite din reprezentante ale fiecărei organizaţii aderente prezente în judeţul respectiv, componenţa acestora fiind validată de conducerea Federaţiei. Principalul rol al acestui Consiliu era introducerea în toate organizaţiile a planului de activităţi iniţiat de Consiliul FDFR. Patru secţiuni erau responsabile cu supravegherea întregii activităţi pe plan judeţean : Secţiunea Economică şi Cooperatistă, Secţia Culturală şi Cetăţenească, Secţia Asistenţei Juridice, Secţia Sănătăţii Publice, Igienei, Mamei şi Copilului. Conducerea filialei judeţene era încredinţată unei preşedinte, ajutată de două vicepreşedinte şi două secretare.

În practică, constituirea Federaţiei Democrate a Femeilor din România nu a avut efectul scontat. Filialele judeţene UFAR şi-au continuat activitatea în formele stabilite încă de la înfiinţarea sa, singura schimbare vizibilă fiind introducerea în rapoartele de activitate a rubricii „FDFR”, în care era descris gradul de reuşită al acţiunilor iniţiate de Federaţie. Această situaţie se datora în primul rând subfinanţării diferitelor organizaţii de femei, UFAR fiind din nou un exemplu în acest sens. Declaraţiile demagogice ale liderilor comunişti la înfiinţarea FDFR nu puteau înlocui fondurile necesare pentru a pune în practică proiectele enunţate în statutul Federaţiei. Principala cauză pentru această situaţie era forma de finanţare ce nu putea sprijini în mod real organizaţiile intrate în noua structură. Filiala judeţeană Vaslui a UFAR raporta la mijlocul anului 1946, la mai mult de un an de la înfiinţare, lipsa unui sediu în care să-şi desfăşoare activitatea[1]. De aici lipsa unei activităţi coerente în cadrul organizaţiei : nu existau comitete de stradă, nu existau instructoare, nu fusese organizat nici un curs de alfabetizare, nu exista un organ de presă la dispoziţia organizaţiei, nu fusese organizată nici o acţiune împotriva speculei, nu fusese constituită nici o bibliotecă, iar în acel moment nu exista nici o instituţie de asistenţă[2].

1. DJAN Vaslui, fond Comitetul Judeţean Vaslui al UFDR, dosar 2/1946, f. 13.
2. *Ibidem*, f. 18.

Regionala UFAR Oradea se confrunta cu aceeaşi problemă a lipsei de fonduri[1]. În cazul judeţelor din Transilvania, o piedică importantă o reprezenta şi populaţia de etnie maghiară. Colaborarea în cadrul organizaţiilor mixte era foarte dificilă, dacă nu chiar imposibilă uneori[2]. Dacă facem o sumă a tuturor aspectelor prezentate, ajungem la concluzia că înfiinţarea unei Federaţii construite în jurul UFAR nu a dus nici la îmbunătăţirea activităţii celei din urmă, nici la o sporire spectaculoasă a influenţei PCR în rândul celorlalte organizaţii feminine.

Secţia feminină de pe lângă CC al PCR

Liderii Partidului Comunist Român erau la rândul lor conştienţi de eşecul Federaţiei. Prima măsură luată a fost organizarea unor secţii feminine pe lângă comitetele de conducere ale Partidului Comunist. După cum era precizat într-o manieră explicită în statutul noilor organisme, scopul acestei secţii speciale era îmbunătăţirea activităţii de cuprindere în cadrul Partidului Comunist a organizaţiilor feminine în general şi a celor aflate sub influenţa PCR în mod special. Pentru atingerea acestui deziderat, actul de constituire a secţiilor feminine trasa câteva direcţii foarte clare de acţiune : atragerea sindicatelor şi a femeilor din mediul muncitoresc ; ajutorul acordat Frontului Plugarilor pentru propagarea ideilor comuniste în rândul femeilor din mediul rural ; întărirea Uniunii Femeilor Antifasciste din România ; preluarea în totalitate a măsurilor de protecţie socială[3]. Nici una dintre principalele direcţii de acţiune nu era adresată intelectualelor. În momentul emiterii acestui act, martie 1947, alegerile fuseseră câştigate de FND. Miza alegerilor fusese depăşită şi, odată cu aceasta, grija specială pentru atragerea acestei categorii cu potenţial „reacţionar".

Principalele direcţii de acţiune aflate în atenţia secţiilor nou-înfiinţate nu difereau cu mult de sarcinile expuse cu ocazia înfiinţării Federaţiei Democrate a Femeilor din România : punerea în practică a principiului egalităţii în drepturi a femeilor cu bărbaţii ; protecţia maternităţii ; protecţia copilului ; combaterea analfabetismului ; implicarea femeilor în activitatea economică a ţării[4].

Secţiile feminine ale PCR s-au format pe lângă fiecare organ de conducere a Partidului până la comitetele de plasă. În mediul rural, responsabilităţile specifice secţiilor feminine urmau să fie preluate de celulele de partid. Activitatea a fost coordonată prin intermediul unei Secţii Centrale, condusă direct de biroul Comitetului Central al PCR. Atributele acesteia erau menţinerea unei legături permanente cu secţiile judeţene şi primirea rapoartelor de activitate prin intermediul Secţiei Organizatorice.

În teritoriu, fiecare secţie avea în componenţă între trei şi şapte membre, coordonate de un birou alcătuit din trei membre. Secretarele secţiilor judeţene trebuiau în mod obligatoriu

1. „Nu se pot procura fondurile necesare pentru acoperirea cheltuielilor organizaţiei noastre. Din această cauză, organizaţia noastră suferă mult, neputând face faţă nici pentru salarizarea activistelor, nici pentru cheltuielile de birou [...] din cauza lipsei de disciplină în toată organizaţia noastră, nu reuşim să ducem la îndeplinire hotărârile luate în şedinţele de birou." (DJAN Bihor, fond Comitetul Regional UFAR Oradea, dosar 47/1947, f. 18)
2. „Majoritatea populaţiei fiind unguri, se impune ca secretara UFAR să cunoască şi limba maghiară. Ori eu nu cunosc limba maghiară şi stau ore întregi la şedinţe fără ca să ştiu ce probleme se dezbat." (*ibidem*, f. 19)
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 3/1947, f. 86.
4. *Ibidem*.

să facă parte din birourile conducerii de partid respective[1]. Secţiilor judeţene le revenea obligaţia să convoace periodic activul de partid al femeilor, să conducă activitatea organizaţiilor de masă feminine sau resortul de femei din organizaţiile mixte prin intermediul membrelor de partid sau al unor persoane apropiate de partid[2]. O atenţie deosebită era acordată activităţii în cadrul FDFR, datorită potenţialului său de coagulare a populaţiei feminine. Tot secţiilor feminine le revenea obligaţia să descopere şi să susţină un număr cât mai mare de femei în funcţii de conducere în cadrul partidului, dar şi în aparatul de stat[3].

Apariţia organizaţiei unice de femei

Eliminarea organizaţiilor feminine exterioare Partidului Comunist

Apariţia acestor secţii feminine în cadrul Partidului Comunist Român a reprezentat un nou pas către formarea unei organizaţii unice a femeilor. Până în acel moment, politica partidului a fost să influenţeze activităţile altor organizaţii feminine prin crearea unei platforme unice de acţiune. Cadrul legal de aplicare a platformei unice a fost Federaţia Democrată a Femeilor din România. Organizaţiile care au aderat la FDFR şi-au păstrat autonomia şi libertatea decizională pe plan intern. Noutatea adusă de funcţionarea secţiilor feminine ale PCR o constituie amestecul explicit al partidului prin intermediul membrelor sale în activitatea celorlalte organizaţii feminine existente în acel moment. Acesta a fost şi semnalul decisiv în privinţa faptului că răbdarea Partidului Comunist Român faţă de celelalte societăţi feminine îşi atingea limita, măsurile luate pe parcursul anului 1947 fiind decisive în apariţia unei grupări unice care să cuprindă întreaga activitate a organizaţiilor feminine.

Procesul de unificare a societăţilor feminine în perioada 1945-1948 a fost dublat de o politică dură împotriva asociaţiilor feministe. În studiul intitulat *De la diversitate la integrare. „Problema Femeii” şi instaurarea comunismului în Europa Centrală şi de Est. Cazul României*, Virgiliu Ţârău prezintă soarta asociaţiei Casa Femeii din Bucureşti. Desfiinţată prin decret guvernamental, sediul şi alte bunuri aparţinând organizaţiei au trecut în patrimoniul Uniunii Femeilor Antifasciste din România. Odată cu dispariţia asociaţiei Casa Femeii a dispărut şi sediul Consiliului Naţional al Femeilor din România, precum şi arhivele asociaţiilor feminine ce se aflau în custodia acestuia[4]. În cazul Crucii Roşii – organizaţie din cadrul UFDR –, a fost aplicată recomandarea lui Vasile Luca, şi anume înglobarea tuturor structurilor feminine. Acest proces era precedat însă de acţiuni menite să transforme activitatea diferitelor societăţi feminine în simple statistici golite de conţinut. După o serie de presiuni exercitate de către ministrul Sănătăţii, Florica Bagdasar, în Comitetul Central al Crucii Roşii au intrat mai mulţi membri ai Partidului Comunist. În urma unui adevărat complot, în vara anului 1947, organele de conducere ale Crucii Roşii au fost dizolvate, locul lor fiind luat de structuri coordonate de Partidul Comunist Român, menite să reorganizeze statutele şi activitatea societăţii[5].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 3/1947, f. 87.
2. Prin regulamentul de funcţionare a secţiei feminine de pe lângă CC al PCR a fost introdusă obligativitatea pentru membrele de partid de a face parte dintr-o organizaţie feminină.
3. *Ibidem*, f. 89.
4. Virgiliu Ţârău, *op. cit.*, pp. 154-159.
5. *Ibidem*.

Uniunea Femeilor Democrate din România (UFDR)

Bazele Uniunii Femeilor Democrate din România au fost puse cu ajutorul unei Comisii Centrale pentru unificarea organizaţiilor feminine. Membrele Comisiei erau : Maria Rosetti, Eugenia Rădăceanu, Alexandra Sidorovici, Liuba Chişinevschi, Coralia Călin, Micaela Manase, Elisabeta Luca, Ofelia Manole. În urma activităţii acestei comisii, pe 3 ianuarie 1948, reprezentantele mai multor asociaţii feminine s-au întâlnit la sediul FDFR pentru a discuta statutul şi regulamentul de funcţionare a viitoarei organizaţii. La dezbateri au participat : Uniunea Femeilor Antifasciste din România, Organizaţia de Femei din Apărarea Patriotică, Asociaţia Soţiilor de Militari din Armata Română, Femeile din Organizaţiile Sindicale, Organizaţia de Femei din Frontul Plugarilor, din Uniunea Patriotică Maghiară şi a celorlalte minorităţi conlocuitoare, Federaţia Democrată a Femeilor din România[1]. Conducerea noii organizaţii a fost încredinţată Anei Pauker (preşedintă de onoare), Constanţei Crăciun (preşedintă activă), Mariei Rosetti (vicepreşedintă) şi Alexandrei Sidorovici (secretară generală)[2].

Aşa cum înfiinţarea Federaţiei Democrate a Femeilor din România a fost o consecinţă directă a discuţiilor din cadrul Congresului Internaţional al Femeilor ţinut la Paris în noiembrie 1945, grăbirea apariţiei Uniunii Femeilor Democrate din România se datorează direcţiilor de acţiune trasate de Comitetul Executiv al Federaţiei Internaţionale a Femeilor Democrate în cadrul Congresului Mondial al femeilor ţinut la Stockholm. Una dintre aceste măsuri era „înfăptuirea unităţii organizatorice a femeilor din fiecare ţară". Celelalte două direcţii de acţiune consfinţeau instaurarea modelului sovietic în organizarea şi funcţionarea societăţilor feminine[3]. Dovadă stă şi acutizarea discursului folosit în statutul Uniunii Femeilor Democrate din România. În prezentarea scopului organizaţiei apar anumite elemente ce devin recurente în cuprinsul documentului : depăşirea de către femei a trecutului care „a însemnat exploatarea nemiloasă, ţinerea în întunericul neştiinţei, lipsirea de drepturi şi azvârlirea ţării într-un război criminal împotriva URSS", „asigurarea păcii şi a democraţiei", precum şi rolul activ jucat de femeie : în „bătălia pentru refacerea ţării, ele ocupă un loc de cinste în lupta pentru mărirea producţiei, precum şi în conducerile sindicale". Crearea unei Uniuni a „forţelor democrate" era susţinută şi prin necesitatea de a „zădărnici încercările imperialiştilor de a dezlănţui un nou măcel şi de a lovi în suveranitatea naţională a popoarelor"[4].

Punctual, obiectul de activitate al UFDR nu diferea cu mult de priorităţile FDFR sau ale secţiilor de femei existente în cadrul Partidului Comunist : îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă a familiei, combaterea analfabetismului şi ridicarea nivelului cultural al femeilor, grija pentru mamă şi copil, obţinerea unor drepturi egale din punct de vedere juridic ale femeii cu bărbatul, îmbunătăţirea vieţii femeilor din mediul rural, egalitatea deplină în faţa legii pentru copiii legitimi şi nelegitimi[5]. Elementele noi care apar sunt : crearea unor cursuri de calificare şi specializare, precum şi a cursurilor tehnice superioare. Majoritatea

1. *România liberă*, 7 ianuarie 1948.
2. *Femeia*, nr. 1, 8 martie 1948, pp. 2-3.
3. „Întărirea colaborării cu URSS, bastion al politicii antifasciste şi antiimperialiste, luptătorul cel mai hotărât pentru o pace justă şi trainică. Mobilizarea maselor de femei la lupta activă împotriva instigatorilor de război, în frunte cu imperialismele american şi englez." (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 3/1947, f. 153)
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 156.

acestor solicitări sunt parcă desprinse din discursurile Alexandrei Kollontai de la şedinţele Zhenotdel de la începutul anilor ’20. Prea puţine erau dezideratele ce aveau în vedere în mod direct realităţile româneşti ale epocii.

Intrarea în organizaţie nu ţinea cont de criterii legate de naţionalitate sau religie. Singura condiţie era ca viitoarea membră să nu deţină sau să nu fi deţinut un rol de conducere într-o organizaţie cu activitate „fascistă sau reacţionară”[1].

Sediul Central al Uniunii se afla în Bucureşti, urmând să fie organizate filiale în toate oraşele, în plăşi şi sate[2]. Activitatea era sistematizată în cadrul mai multor secţii, fiind folosit modelul Uniunii Femeilor Antifasciste din România : Secţia Organizatorică, Secţia Cadre, Secţia Culturală, Secţia Sănătate, Secţia Administrativă.

Deviaţionism şi strategie economică : ruperea UFDR

Noua entitate nu aducea noutăţi faţă de precedentele forme instituţionale feminine aflate în directa coordonare a PCR nici în privinţa structurilor de organizare şi funcţionare, nici prin obiectul de activitate propus. Situaţia în cadrul Partidului şi priorităţile de politică internă ale acestuia difereau însă de momentul 1945, când au fost puse bazele UFAR. Principalele deziderate legate de „problema femeilor” fuseseră atinse. Alegerile au fost câştigate, iar organizaţiile şi asociaţiile feminine şi feministe recunoscute pentru apropierea lor de partidele politice istorice şi cu puternice legături internaţionale fuseseră anihilate. În şedinţa Secretariatului CC al PCR din 2 februarie 1949, liderii comunişti au făcut o analiză a Uniunii Femeilor Democrate din România. În 1949, prioritatea Organizaţiei de Femei era susţinerea procesului de cooperativizare a satelor româneşti, la care se adăuga plata diferitelor cote către stat. Intelectualele şi femeile din mediul rural cu o situaţie materială mai bună reprezentau pentru partid punctele slabe ale UFDR. Aceste categorii erau privite ca fiind principalele responsabile pentru lipsa rezultatelor. Soluţia găsită a fost modificarea structurii sociale a Uniunii, prin atragerea cu precădere în rândurile acesteia a muncitoarelor şi ţărăncilor. Acest deziderat fusese realizat anterior pentru eşaloanele superioare ale Uniunii. Epurarea a atins şi conducerile filialelor judeţene, întâietate la ocuparea funcţiilor de conducere având-o muncitoarele, cu o educaţie precară, dar cu origini „sănătoase”[3]. O problemă o reprezenta componenţa filialelor din mediul rural. De cele mai multe ori, în fruntea acestora se găseau ţărăncile cu o condiţie materială mai bună, soţiile de preot sau învăţătoarele din sat, categorii cu potenţial „reacţionar” ce trebuiau înlăturate. Pentru astfel de situaţii, găsirea unor alternative viabile era deosebit de dificilă, în condiţiile unei acute crize la nivelul resurselor umane disponibile.

Mulţumitoare era activitatea dusă de presa aflată sub tutela UFDR – mai precis, revistele *Femeia* (cu un tiraj de 50 000 de exemplare), *Săteanca* (cu un tiraj de 100 000 de exemplare) şi *Dolgozo No*, revista de limbă maghiară (cu un tiraj de 22 000 de exemplare)[4]. Pentru asigurarea unei bune formări a cadrelor care activau în organizaţie, a fost înfiinţată o Şcoală Centrală de Agitatoare, similară ca nivel cu o şcoală medie de partid, şi 300 de şcoli de scurtă durată destinate exclusiv femeilor din mediul rural.

Numărul oficial al membrelor înscrise în organizaţie era de un milion şi jumătate. Dintre acestea, 2 660 erau remunerate pentru activitatea depusă. În ciuda acestor cifre oficiale, proporţia femeilor aflate în funcţii de conducere era redusă. În cadrul conducerilor de

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 3/1947, f. 156.
2. *Ibidem.*
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 9/1949, f. 4.
4. *Ibidem.*

plasă, doar 8% erau reprezentate de femei, respectiv 9% în Comitetele Judeţene. Aceste cifre nu erau tocmai încurajatoare pentru liderii unui partid ce-şi baza propaganda în rândul populaţiei feminine pe ideea egalităţii în drepturi a femeilor cu bărbaţii. Activitatea UFDR era deficitară în această privinţă, realitate care a fost rapid constatată şi sancţionată de partid[1].

Organizaţiei de Femei i se recunoşteau meritele în procesul de preluare a puterii, cel mai important rezultat al activităţii sale fiind acţiunea de dizolvare a celorlalte organizaţii feminine, în special cele aparţinând partidelor istorice. În 1948, toate menajamentele legate de lichidarea sistematică a societăţilor feminine fuseseră abandonate :

> trebuie să stabilim că a fost justă crearea organizaţiei de femei, pentru că am dus o luptă pe viaţă şi pe moarte împotriva organizaţiilor reacţionare de femei. *A fost o organizaţie puternică şi a fost în mâna noastră ; prin ea, Partidul nostru a reuşit să distrugă organizaţiile de femei reacţionare*[2].

Evoluţia favorabilă a situaţiei partidului făcea caducă păstrarea vechii forme de organizare a „muncii cu femeile" – dacă nu chiar periculoasă, în opinia liderilor comunişti. Vasile Luca declara :

> În perioada de planificare, când diferenţierea nu era încă pronunţată, această organizaţie a făcut operă mare şi serioasă, a reuşit să ridice şi să mobilizeze mase uriaşe de femei, ca niciodată în istoria Partidului nostru. Totuşi, metoda şi forma aceasta şi-a trăit timpul şi este o greşeală că am lăsat Uniunea să se transforme într-o organizaţie de masă a femeilor de toate categoriile sociale, într-un fel de partid al femeilor. Este o tendinţă de izolare periculoasă şi duce chiar la concurenţă. Este timp să reparăm această greşeală şi să nu lăsăm să se dezvolte tendinţe de izolare, fiecare categorie de femei să ducă activitatea alături de bărbaţi în organizaţii profesionale, politice, administrative[3].

Soluţia propusă pentru rezolvarea acestei situaţii a fost golirea de conţinut a UFDR – mai precis, păstrarea unui organism cu aceeaşi denumire, dar cu obiective şi structură mult diminuate. Filialele locale urmau să fie desfiinţate, doar la nivel central fiind păstrat un Comitet în a cărui competenţă ar fi putut intra probleme cu caracter general, atât interne, cât şi internaţionale. Sarcinile concrete urmau să treacă în competenţa organizaţiilor de partid[4]. Modelul acestei transformări venea din URSS – mai precis, din republicile de margine ale Uniunii, în care această mişcare a cadrelor fusese deja operată[5].

În soluţionarea acestei situaţii, conducerea de partid a dat dovadă de precauţie. O hotărâre fermă de punere în aplicare a problemelor discutate nu a fost însă luată. Rolul UFDR era important din perspectiva apropiatelor alegeri pentru Sfaturile Populare. Desfiinţarea organizaţiei nu putea avea loc înaintea acestor alegeri ; mai mult chiar, din teama unei

1. „Trebuie să vedem dacă vrem să ţinem veşnic organizaţia. Noi nu am creat o Comisie de Partid şi nu putem cuprinde problemele muncii de femei numai prin UFDR. Ar trebui creată o Comisie de Partid din activiste care muncesc la femei şi tovarăşi din conducerea secţiei organizatorică, propagandă, munca la ţară, care să poată ajuta ca organizaţiile de femei să nu se izoleze şi să observe care se fac în Sindicate, ca de exemplu : în Comitetele întreprinderilor textile, în care majoritatea muncitoarelor sunt femei, dar în comitetele de Întreprindere sunt numai bărbaţi." (*ibidem*, f. 5)
2. *Ibidem*, f. 6.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. Elena Shulman, *Stalinism on the Frontier of Empire-Women and State Formation in the Soviet Far East*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, p. 74.

posibile destabilizări a activităţii Uniunii, această ipoteză trebuia să rămână secretă. Singurul în măsură să ia o decizie fermă în acest sens era Biroul Politic. Liderii PCR s-au pronunţat în favoarea înfiinţării unei Comisii de Partid care să pregătească trecerea femeilor ce activau în cadrul UFDR la alte secţii în care să-şi continue activitatea, în special în cadrul Sfaturilor Populare[1]. Această comisie de partid a fost constituită în urma Congresului I al PMR din februarie 1948[2].

În plan concret, nici unul dintre dezideratele formulate la acea şedinţă nu a fost pus în practică. Mai mult chiar, în şedinţa Secretariatului CC al PMR din 22 martie 1950 s-a discutat asupra necesităţii organizării unui Congres Naţional al UFDR. La baza convocării acestui Congres, după cum afirmă chiar Constanţa Crăciun[3], a stat activitatea scăzută a UFDR în perioada 1949-1950. Dacă la nivelul CC al PCR a existat o hotărâre ce prevedea maxima discreţie în privinţa posibilităţii de desfiinţare a UFDR, în realitate, acest lucru nu s-a respectat. Lipsa de vitalitate a organizaţiei de femei s-a datorat fără îndoială şi convingerii că activitatea Uniunii nu mai era una dintre priorităţile partidului[4].

Scopurile acestui congres nu difereau cu mult de linia consacrată a partidului : „lupta pentru pace, mobilizarea femeilor pentru punerea în aplicare a tuturor hotărârilor partidului în legătură cu munca în întreprinderi şi problemele muncii ţărăneşti”[5]. Un alt punct important era epurarea anumitor elemente „reacţionare” şi „duşmănoase” din rândurile organizaţiei. Zelul exagerat de care au dat dovadă liderii filialelor din teritoriu a condus însă la un rezultat invers faţă de cel scontat[6]. O atenţie specială era acordată popularizării în rândul femeilor a schimbărilor impuse de Partid în domeniul agricol. Adevărata miză a Congresului era convertirea unei părţi cât mai numeroase a populaţiei feminine la ideea intrării ţăranilor în cadrul cooperativelor agricole colective şi utilizarea acestui segment de populaţie în linia de propagandă a partidului[7]. Pentru ca demersul iniţiat de PMR să fie unul de succes, prezenţa unui număr cât mai mare de participante era aproape obligatorie. Plecând de la aceste considerente, s-a emis cifra de 900 de participante, dintre care mai

1. Elena Shulman, *Stalinism on the Frontier of Empire-Women and State Formation in the Soviet Far East*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, p. 74.
2. În urma Congresului I al PMR din februarie 1948, în cadrul aparatului central al partidului au fost formate patru direcţii (Organizatorică, Propagandă şi Agitaţie, de Cadre şi Administrativă), o secţie externă şi patru comisii : Sindicală, Agricolă, pentru Munca în Rândurile Tineretului şi în Rândurile Femeilor (Nicoleta Ionescu-Gură, *Stalinizarea României*…, Editura ALL, Bucureşti, 2005, p. 228).
3. „Motivul pentru care propunem ţinerea acestui Congres este că încă în perioada în care suntem este nevoie de întărit munca în rândurile femeilor şi în mod deosebit în rândul ţărăncilor. În al doilea rând, munca noastră în rândul femeilor a avut o perioadă de lâncezeală, de stare pe loc şi chiar de dare înapoi […]. Congresul este necesar pentru că în munca ţărănească noi ne-am ciocnit în legătură cu organizarea gospodăriilor agricole colective, de slăbiciunile noastre în munca în rândurile femeilor.” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 24/1950, ff. 9-10)
4. „A existat o părere că munca de femei e depăşită, au circulat zvonuri de dizolvare a UFDR. Aceasta a făcut să existe o perioadă când munca aceasta a slăbit, tocmai atunci când era mai necesar ca munca să crească […] În ultimul an, de când zvonurile de desfiinţare a UFDR s-au răspândit, această atmosferă a pătruns şi în organizaţiile de partid. Conducerile judeţene şi organizaţiile de bază ale Partidului au slăbit atenţiunea în această problemă. Rezultatul e că în fabrici nu se mai ţin şedinţe speciale cu subiecte care interesează femeile, nu se mai ţin momente politice pentru femei.” (*ibidem*, ff. 10-17)
5. *Ibidem*.
6. „La alegerea organelor de conducere ale cooperativelor jos, şi la curăţirea organizaţiei UFDR, s-a cam sărit peste cal. S-au aruncat afară şi mijlocaşi […]. Duşmanul în mod conştient şi organizat are în vedere pătrunderea în organizaţiile noastre. Ţărănci sărace au fost câştigate să ridice la adunări oameni împotriva noastră.” (*ibidem*, f. 17)
7. *Ibidem*, f. 10.

mult de jumătate trebuiau să provină din mediul rural, un sfert erau muncitoare, iar 15% gospodine. Intelectualele urmau să reprezinte nu mai mult de 5% din totalul participării. Aspectele propuse spre dezbatere ţineau strict de organizarea UFDR : schimbarea statutului, a structurii organizatorice, alegerea unui nou Comitet Central al organizaţiei[1].

Obiectivele clar definite în raportul Constanţei Crăciun au întâmpinat un anumit grad de rezistenţă din partea celorlalţi membri ai comisiei. O parte dintre cei prezenţi s-au pronunţat în favoarea unui congres cu caracter general, un congres al tuturor femeilor din România, nu doar a membrelor UFDR. Ana Pauker propunea o participare mai largă la congres a femeilor din fabrici. Nici scopul principal al congresului nu a fost uşor de stabilit. Dincolo de rolul pe care femeile îl puteau juca în susţinerea înfiinţării gospodăriilor colective, prioritatea liderilor comunişti era consolidarea poziţiei partidului, atragerea unui număr cât mai mare de membre în cadrul UFDR[2].

Se poate conchide astfel că nici la nivelul conducerii de partid nu s-a ajuns la un consens cu privire la rolul şi statutul pe care UFDR trebuia să-l aibă în rândul celorlalte organizaţii coordonate de Partidul Comunist Român. Conflictul apare atunci când modelul sovietic, folosit până în acel moment, se dovedeşte a fi nepotrivit condiţiilor interne specifice. De aici decurg o serie de planuri şi măsuri contradictorii, care, departe de a îmbunătăţi activitatea organizaţiei de femei, conduc la o stare generală de confuzie, atât la nivel central, cât şi în teritoriu.

Secţia Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale şi de Tineret

Singura măsură concretă luată în 1950 în privinţa Organizaţiei de Femei a fost subordonarea acesteia nou-înfiinţatei Secţii a Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale şi de Tineret[3]. În atribuţiile acesteia intrau selecţionarea şi repartizarea cadrelor pentru organele conducătoare de partid, sindicale, UTM, Sfaturi Populare şi pentru celelalte organizaţii de masă care aparţineau sferei de activitate a secţiei, cât şi controlul aplicării hotărârilor CC al Partidului de către organele şi organizaţiile de partid, sindicale, UTM şi celelalte organizaţii de masă. Secţia era responsabilă cu raportarea periodică către CC al PMR cu privire la problemele din domeniul său de activitate. Fiind parte integrantă a CC al PMR, această structură nu avea dreptul să dea directive şi nici să ia hotărâri în nume propriu.

Dacă primea însă însărcinarea CC al PMR, ea putea da indicaţii cu caracter de directive în probleme care priveau domeniul propriu de activitate. În componenţa Secţiei Organelor Conducătoare de Partid, Sindicale şi de UTM intrau următoarele sectoare : Sectorul Carnetului de Partid, Sectorul Chestiunilor Statutare, Sectorul Pregătirii şi Perfecţionării Cadrelor de Partid, Sindicale şi de UTM, Sectorul Organelor Sindicale, Sectorul Organelor

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 24/1950, f. 10.
2. „Eu înţeleg dorinţa tovarăşului Miron, care cred că este a tuturor, ca Congresul să fie al femeilor muncitoare din întreaga ţară. Trebuie să mobilizăm toate femeile muncitoare, democrate din ţară. Este în primul rând sarcina Partidului să dea întreaga importanţă, să frământe femeile din fabrici şi de la ţară şi să ducă spre mărirea serioasă a numărului de membre a UFDR-ului." (*ibidem*, f. 19)
3. În 1950, în urma hotărârilor luate în cadrul Plenarei a V-a a CC al PMR din 23-24 ianuarie, aparatul central al partidului a fost reorganizat după modelul aparatului central al PC al URSS. Au fost organizate 10 secţii care să-i asigure partidului un control mai eficient al vieţii de partid. În urma acestei modificări, CC al PMR era alcătuit din două comisii (Comisia Controlului de Partid şi Comisia de Revizie), 10 secţii (Organe Conducătoare de Partid, Sindicale şi de UTM, Propagandă şi Agitaţie, Industrie Grea, Planificare, Finanţe, Comerţ, Industrie Uşoară, Agrară, Administrativ--Politică, Relaţii Externe, Gospodărie de Partid, Sectorul de Verificare a Cadrelor) şi o cancelarie care funcţiona pe lângă secretariat (Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 230).

de UTM, Sectorul Sfaturilor Populare, Sectorul Documentării de Partid, Sectorul Organizaţiilor de Masă şi Sectorul Evidenţei Cadrelor[1].

În urma acestei măsuri organizatorice, gradul de control pe care Partidul îl exercita asupra UFDR devenea mult mai strict. Nu era prevăzută o implicare activă în activitatea organizaţiei de femei, însă celelalte măsuri ce aveau în vedere în mod direct organizaţiile de masă erau menite să întărească o *main mise* a partidului asupra celor din urmă. Selecţionarea şi repartizarea cadrelor, precum şi controlul executării hotărârilor partidului reprezentau fără îndoială un atac la libertatea internă a organizaţiei. Se aducea o gravă atingere autonomiei UFDR, organizaţia de masă fiind lipsită de posibilitatea realizării unei politici proprii de resurse umane. Era adusă atingere şi conducerii centrale a Uniunii, principala responsabilă până în acel moment cu aplicarea şi asigurarea respectării în teritoriu a hotărârilor partidului. Fără a lua măsuri drastice, cum ar fi vehiculata dizolvare a organizaţiei de femei, se reuşea astfel asigurarea unui control mai accentuat asupra acesteia.

Dizolvarea UFDR

Următorul pas a fost dizolvarea efectivă a UFDR. Acest proces a fost realizat în două etape, prin hotărârea CC al PCR din 14 ianuarie 1953 privind înfiinţarea până la 1 martie acelaşi an a Secţiilor de Femei pe lângă CC al PMR şi HCM 1088/1953 din 9 aprilie 1953 privind înfiinţarea Comisiilor de Femei pe lângă Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare[2]. Pentru a motiva luarea acestor măsuri, partidul a apelat la argumentele vehiculate în 1949. UFDR se făcea responsabilă de formarea unei mentalităţi greşite în rândul altor organizaţii şi organe de partid ; mai precis, era dezavuată ideea conform căreia „sarcina muncii între femei” revenea exclusiv acestei organizaţii. Caracterul său de organizaţie unică a femeilor din România a avut efect de bumerang. Păstrarea UFDR în forma sa consacrată reprezenta în viziunea partidului o tendinţă către „sectarism” menită „a îngusta munca în rândul maselor largi de femei”. Dacă până în acest moment s-a putut vorbi despre un conflict între preluarea modelului sovietic şi păstrarea unui specific naţional adecvat condiţiilor interne[3], în ianuarie 1953, situaţia pare să fi fost tranşată definitiv. Pentru a opera modificările în rândul organizaţiei de femei, modelul sovietic a fost cel care a prevalat :

> Învăţând din bogata experienţă a Uniunii Sovietice şi ţinând cont de condiţiile din ţara noastră, trebuie ca întregul partid, organele şi organizaţiile sale să aibă răspunderea directă pentru întărirea muncii politice de masă în rândul femeilor[4].

Măsurile prevăzute pentru înfiinţarea secţiilor de femei au fost complexe. Se hotăra înfiinţarea până la 1 martie 1953 a secţiilor de femei pe lângă CC al PMR, pe lângă comitetele regionale, raionale şi orăşeneşti de partid. În birourile organizaţiilor de bază ale partidului urmau să fie stabiliţi responsabili pentru „munca în rândurile femeilor”. În Comitetul Executiv al Confederaţiei Generale a Muncii, în prezidiul uniunilor, în comitetele sindicale, comitetele de întreprinderi şi de secţii trebuiau numiţi responsabili cu „munca de femei”. Aceleaşi măsuri urmau să fie luate pentru Comitetul Central, organele şi organizaţiile de bază ale UTM[5].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 77/1951, ff. 1-2.
2. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM 1088/953, ff. 1-9.
3. Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 226.
4. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 77/1951, ff. 1-2.
5. *Ibidem*.

Secţia Muncii de Partid în Rândul Femeilor

La nivelul Comitetului Central s-a hotărât înfiinţarea Secţiei Muncii de Partid în Rândul Femeilor, al cărei rol poate fi rezumat prin preluarea atribuţiilor Secţiei Organelor Conducătoare de Partid, Sindicate şi de Tineret în relaţia cu Organizaţia de Femei. Principala funcţie a Secţiei era selecţionarea şi repartizarea cadrelor, precum şi controlul aplicării hotărârilor partidului şi guvernului de către organele şi organizaţiile de partid, sindicate, UTM, sfaturile populare, Comitetul Femeilor Democrate din RPR şi instituţiile de stat cu privire la „mobilizarea maselor de femei pentru participarea lor activă la construirea socialismului şi la lupta pentru apărarea păcii". Secţia se ocupa de pregătirea materialelor informative necesare şi, potrivit indicaţiilor primite, putea elabora proiecte de hotărâri. O altă sarcină importantă era asigurarea trecerii activităţii tuturor membrelor UFDR în cadrul Sfaturilor Populare. Secţia era condusă de un şef secondat de un adjunct. În componenţa sa intrau următoarele sectoare : Munca Organelor de Partid în Rândul Femeilor[1], Munca Organelor Sindicale şi de UTM în Rândul Femeilor[2], Munca Sfaturilor Populare în Rândul Femeilor[3]. Fiecare dintre aceste sectoare avea în fruntea sa un şef. Lor li se adăuga şi un secretariat tehnic. Numărul de membre care activau în interiorul acestei secţii trebuia să se încadreze în limita a 15-19 activiste. În cadrul Comitetelor Regionale, numărul acestora cobora la 5-7, iar pentru cele raionale la 3-5 persoane. Recrutarea viitoarelor cadre pentru secţiile de femei trebuia realizată din rândul membrelor active prezente în aparatul de partid, dar şi în cadrul organizaţiilor de masă, sindicale, UTM şi UFDR.

Cu această ocazie, se hotăra convocarea la Bucureşti în luna mai 1953 a unei Conferinţe Naţionale a Femeilor în cadrul căreia să se aleagă un Comitet al Femeilor din RPR, fiind trasate totodată principalele domenii de activitate ale viitoarei forme de organizare[4].

1. „Sectorul munca organelor de partid în rândurile femeilor controlează felul cum organele şi organizaţiile de partid se preocupă de educarea politică, ridicarea nivelului cultural, promovarea în munci de răspundere în toate domeniile activităţii de partid, antrenarea la toate acţiunile partidului, atragerea femeilor în rândurile candidaţilor şi membrilor de partid, precum şi asupra felului cum organele de partid controlează şi îndrumează organizaţiile sindicale, UTM şi sfaturile populare pentru executarea hotărârilor cu privire la antrenarea femeilor la toate acţiunile Partidului şi Guvernului." (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar, 4/1954, f. 100)
2. „Sectorul munca organelor sindicale şi de UTM în rândurile femeilor controlează executarea hotărârilor Partidului şi Guvernului de către organele sindicale şi de UTM cu privire la antrenarea femeilor în vederea îndeplinirii planului de producţie, calificarea şi promovarea lor în munci de răspundere, aplicarea legilor cu privire la protecţia mamei şi copilului, ridicarea nivelului politic şi cultural al femeilor, precum şi la toate acţiunile Partidului şi Guvernului." (*ibidem*)
3. „Sectorul munca sfaturilor populare în rândurile femeilor controlează executarea hotărârilor Partidului şi Guvernului de către Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare cu privire la îndrumarea femeilor spre producţie, întovărăşiri agricole şi GAC ; calificarea lor profesională, promovarea în munci de răspundere administrative şi politice, antrenarea în acţiuni obşteşti, aplicarea legilor cu privire la protecţia mamei şi copilului, ridicarea nivelului politic şi cultural al femeilor, precum şi la toate acţiunile Partidului şi Guvernului." (*ibidem*)
4. „Acest comitet se va sprijini pe comisii de femei, ce vor fi create pe lângă Sfaturile Populare regionale, raionale şi orăşeneşti, delegate ale femeilor pe lângă sfaturile populare comunale şi delegate pe sate şi uliţe (la sate) şi pe străzi (la oraşe). Toate acestea vor avea rolul de a mobiliza femeile în acţiunile sfaturilor populare şi în acţiunile întreprinse de Comitetul Femeilor din RPR. Comitetul Femeilor din RPR va asigura editarea revistelor de femei şi legăturile internaţionale cu FDIF-UL. În acest scop Comitetul Femeilor din RPR va organiza o puternică redacţie şi o secţie restrânsă pentru legăturile internaţionale." (Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM 1088/1953, f. 11)

Hotărârea CC al PMR din ianuarie 1953 a fost întărită prin Hotărârea Consiliului de Miniştri din 9 aprilie 1953. La articolul 1 se preciza:

> În scopul asigurării unei participări mai largi a maselor de femei la construirea socialismului şi pentru a dezvolta iniţiativa creatoare a acestora în opera de ridicare gospodărească şi social-culturală a oraşelor şi satelor ţării noastre, pe lângă Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare regionale, raionale, orăşeneşti şi comunale se înfiinţează Comisii de Femei[1].

Organizarea şi funcţionarea Comisiilor de Femei erau stabilite prin instrucţiunile cuprinse în anexele ce însoţeau Hotărârea Consiliului de Miniştri. Astfel, se stabileau trei mari direcţii de organizare a populaţiei feminine la nivel naţional.

Adunarea Delegatelor

Prima măsură viza ca în oraşe, cartiere, comune şi sate să se organizeze consfătuiri ale femeilor pe străzi, în blocuri şi în mai multe case în care femeile să-şi aleagă delegatele pentru Adunarea Delegatelor. Fiecare grupă de 10 femei urma să-şi desemneze o delegată. Mandatul acestor delegate era de un an, numirea lor fiind validată de către Adunarea Generală a Femeilor din cartier, a străzilor mai mari sau din satul respectiv. Toate delegatele alese constituiau Adunarea Delegatelor pe teritoriul respectiv. Numărul maxim de membre într-o Adunare a Delegatelor era de 100, ele reprezentând 1 000 de femei. Este dat exemplul unui oraş cu 30 000 de femei. În acest caz, urmau să fie constituite 30 de adunări ale delegatelor. În cadrul fiecărei adunări urmau să fie formate grupe de lucru pe diferite probleme: gospodăreşti, sanitare, de învăţământ, de cultură sau de aprovizionare. Aceste grupe se încadrau în activul lărgit al comisiilor permanente, al sfaturilor populare pe problemele respective. Responsabilele acestor grupe alcătuiau grupul de sprijin al preşedintei respectivei adunări a delegatelor[2].

Comisiile de Femei

Al doilea palier de acţiune era încredinţat Comisiilor de Femei de pe lângă Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare Regionale, Raionale, Orăşeneşti şi Comunale. În cadrul oraşelor şi comunelor, aceste comisii aveau în componenţă între 11 şi 15 membre alese dintre delegatele ce s-au făcut remarcate anterior prin activitatea prestată, în cadrul unei şedinţe plenare pe oraşe şi comune şi validate de Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare. Pentru regiuni şi raioane, Comisiile de Femei erau alcătuite din 5-9 membre, numite de către Comitetul Executiv al Sfatului Popular dintre membrele sale. De altfel, la toate nivelele – regiuni, raioane, oraşe şi comune –, responsabilele Comisiilor de Femei de pe lângă Sfaturile Populare au fost cooptate în Comitetul Executiv al Sfaturilor Populare respective.

Sarcinile Comisiilor de Femei de pe lângă Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare Regionale, raionale, orăşeneşti şi comunale erau să urmărească felul în care Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare coordonau activitatea dusă de femei în vederea realizării sarcinilor prevăzute în planul de activităţi, precum şi să întocmească rapoarte de activitate şi să propună măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii. Ele analizau şi propuneau Comitetului

1. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM 1088/1953, f. 1.
2. *Ibidem.*

Executiv al Sfatului Popular măsurile ce trebuiau luate pentru calificarea şi promovarea femeilor în diferite funcţii de conducere. Comisiile de Femei de pe lângă Sfaturile Populare din regiuni şi raioane deţineau doar un rol consultativ în cadrul Comitetelor Executive respective, nefiind autorizate să traseze sarcini pentru Comisiile de Femei[1].

Comisiile de Femei aveau ca misiune mobilizarea şi supravegherea femeilor, prin intermediul Adunării Delegatelor în toate acţiunile economice, culturale, sociale şi gospodăreşti ale Sfaturilor Populare. Acestor obligaţii ce-şi găseau corespondenţa în structura de organizare a Comisiilor li se adăugau şi altele cu un caracter mult mai general : construcţia şi reconstrucţia oraşelor, buna întreţinere a fondului de locuinţe, valorificarea resurselor locale, campaniile agricole şi de colectare, autoimpunerea, alfabetizarea, buna funcţionare a şcolilor şi căminelor culturale, a unităţilor sanitare şi de copii, organizarea grădiniţelor sezoniere, combaterea speculei. Comisiile de Femei răspundeau de încadrarea femeilor în diferite domenii de activitate, precum şi de promovarea lor în funcţii de conducere. O sarcină foarte importantă era propaganda în favoarea constituirii gospodăriilor colective.

Din punctul de vedere al educaţiei ideologice, Comisiilor de Femei le revenea obligaţia să mobilizeze

> masele largi de femei în lupta activă pentru pace, educarea lor în spiritul patriotismului şi al internaţionalismului proletar, în spiritul dragostei şi recunoştinţei faţă de Uniunea Sovietică, al vigilenţei revoluţionare faţă de duşmanul de clasă, pentru demascarea chiaburilor, speculanţilor, sabotorilor şi a tuturor uneltirilor duşmanului intern şi extern[2].

Modul de funcţionare era atent stabilit. Activitatea urma să fie planificată trimestrial, pe baza unor planuri de muncă. Comisia de Femei se întrunea la fiecare două săptămâni pentru a face analiza activităţii şi pentru a discuta eventualele măsuri ce se impuneau pentru îmbunătăţirea performanţelor. Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare, prin intermediul Comisiei de Femei, convocau şedinţe lunare sau ori de câte ori situaţia o impunea cu toate preşedintele Adunărilor Delegatelor pentru a face analiza muncii sau pentru a transmite directive legate de anumite sarcini speciale.

Adunările Delegatelor, Adunările Generale ale Femeilor pe cartier, străzi mari şi sate sau plenarele delegatelor pe oraşe şi comune erau convocate pentru mobilizarea femeilor în cadrul unor acţiuni de amploare cum ar fi construcţii, însămânţări sau autoimpunere.

Primele alegeri pentru Adunările Delegatelor s-au desfăşurat în perioada 20 aprilie – 1 iunie 1953. Prima fază a procesului electiv a constat în desemnarea unei delegate pentru fiecare 10 femei. Ulterior, au fost convocate de către Sfaturile Populare Adunări Generale ale Femeilor pe cartiere, străzi mari şi sate pentru confirmarea delegatelor. Cu această ocazie era aleasă şi preşedinta femeilor din respectivul areal. Adunarea era condusă de un prezidiu format din delegatul Sfatului Popular, responsabil de buna desfăşurare a lucrărilor, şi femei ce se remarcaseră anterior prin contribuţia lor în diferite domenii de activitate. După constituirea Adunării Delegatelor, se convoca de către Sfaturile Populare plenara delegatelor pe oraşe şi comune, în cadrul căreia erau alese Comisiile de Femei pe lângă Sfaturile Populare din oraşe şi comune[3].

UFDR a fost numit responsabil pentru buna desfăşurare a alegerilor Adunărilor Delegatelor. Era ocazia ideală de a face cunoscute în rândul femeilor noile forme de organizare proiectate de PMR. Pregătirea alegerilor reprezenta în acelaşi timp trecerea activă a membrelor UFDR către nou-înfiinţatele resorturi aflate în subordinea Sfaturilor Populare.

1. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM 1088/1953, f. 5.
2. *Ibidem*, f. 7.
3. *Ibidem*, f. 8.

Comitetul Femeilor Democrate

După finalizarea procesului de alegere a Adunărilor Delegatelor, reprezentantele nou-înfiinţatelor organisme au fost invitate pe 30 mai 1953 la Bucureşti pentru a-şi alege în cadrul Congresului Femeilor democrate din RPR reprezentantele în Comitetul Femeilor Democrate (CFD), organul central al Comisiilor de Femei de pe lângă Sfaturile Populare. În urma discuţiilor, 151 de femei au fost desemnate să intre în componenţa CFD. În cadrul Consiliului a fost numit un *Prezidiu* alcătuit din 33 de membre şi un *Birou* format din Stela Enescu (preşedintă), Ileana Răceanu, Raluca Ripan şi Maria Moraru (vicepreşedinte), Ana Lungu şi Rozalia Moldoveanu (secretare).

Obiectivele principale al Comitetului Femeilor Democrate au fost formulate astfel :

> Mobilizarea femeilor din RPR în lupta pentru pace, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale mamei şi copilului, mobilizarea femeilor în diferite acţiuni întreprinse de FDIF şi asigurarea legăturilor internaţionale cu FDIF, editarea revistelor de femei[1].

Structură

Activitatea CFD era împărţită pe mai multe secţii :

- Secţia Relaţii cu Străinătatea, de care răspundea Ana Lungu, avea ca primă sarcină popularizarea în România a realizărilor femeilor din URSS, din celelalte ţări ale blocului comunist, dar şi a mişcărilor de femei din ţările occidentale. Întrucât propaganda era exportată şi în afara graniţelor, „realizările” femeilor din România erau prezentate cititorilor din străinătate prin intermediul unui *Buletin informativ* însoţit de diverse broşuri şi pliante. Secţia Relaţiilor cu Străinătatea răspundea de organizarea schimbului de scrisori între femei din România şi omoloage din alte ţări comuniste, precum şi de primirea delegaţiilor străine.
- Secţia Propagandă avea ca sarcină redactarea unor materiale cu scop propagandistic : broşuri, pliante, plicuri cu fotografii, organizarea conferinţelor, menţinerea legăturii cu instituţiile şi ministerele care puteau contribui la popularizarea mişcării femeilor.
- Secţia Administrativă răspundea de toate problemele administrative, cum ar fi Cantina Comitetului, Căminul de Copii, Gospodăria Anexă, Casa de Odihnă de la Poiana Braşov.
- Sectorul pentru ocrotirea mamei şi copilului.

Atât Secţia Relaţii cu Străinătatea, cât şi Secţia Propagandă aveau în componenţă un colectiv de redacţie.

Acestor obligaţii li se adăuga coordonarea celor trei reviste destinate exclusiv femeilor : revista *Femeia*, care se adresa cu predilecţie cititoarelor din mediul urban, revista *Săteanca*, care trata subiecte legate în mod special de realităţile satului românesc, şi revista de limbă maghiară *Dolgozo No*, ce apărea la Cluj[2].

Compoziţie

Foarte interesantă este analiza compoziţiei socioprofesionale a CFD. Din totalul membrelor, 37 (25%) erau muncitoare, 56 (37%) proveneau din mediul rural (34 lucrau în cadrul

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 48/1954, f. 31.
2. *Ibidem*, ff. 43-45.

gospodăriilor colective, restul de 22 aflându-se în afara acestora), 32 (21%) erau intelectuale, 11 (7%) erau gospodine, 9 (6%) erau funcţionare, iar 6 (4%) aparţineau altor categorii. Adunând procentele intelectualelor şi funcţionarelor, ajungem la un aport de 28% din totalul membrelor, mai mult decât procentul deţinut de muncitoare, statistică ce arată o bună reprezentare pentru această categorie. Dacă în 1950, cu ocazia convocării Congresului Naţional al UFDR, intelectualelor nu le reveneau decât 6% din totalul participantelor ; trei ani mai târziu, proporţia lor a crescut la 21, respectiv 28, dacă luăm în calcul şi procentul reprezentat de funcţionare. Această cifră este cu atât mai semnificativă dacă se ţine cont de compoziţia în teritoriu a Organizaţiei de Femei. Observaţia este valabilă şi pentru componenţa Prezidiului, unde intelectualele erau majoritare : 10 (30%) muncitoare, 7 (21%) ţărănci, 11 (33%) intelectuale şi 5 (15%) gospodine[1].

Modificările aduse prin HCM 700/1954

Caracterul complex al formei de organizare pentru „munca cu femeile” nu a întârziat să-şi arate neajunsurile. Sfaturile Populare nu foloseau şi nici nu încurajau activitatea Comisiilor de Femei. Ierarhia complexă pe care se bazau Adunările Delegatelor făcea ca mobilizarea membrelor acestora să fie extrem de greoaie, sarcinile primite fiind dificil de îndeplinit. Statutul Adunărilor Delegatelor prevedea ca în fiecare an să aibă loc alegeri[2] pentru desemnarea reprezentantelor la fiecare 10 femei ; or, procedura complexă, vastitatea spaţiului ce trebuia acoperit şi numărul mare al adunărilor ce trebuiau ţinute transformau acest proces electiv într-o întreprindere deosebit de solicitantă şi oarecum inutilă prin prisma rezultatelor obţinute.

În faţa acestor inconveniente, liderii comunişti au luat rapid măsuri pentru înlăturarea neajunsurilor. Prin HCM 700/1954 au fost adoptate următoarele măsuri :

Adunările Delegatelor

- La comune : în cadrul fiecărei circumscripţii electorale comunale s-au constituit grupe de 8-15 femei, conduse de o delegată de grupă. Delegatele de grupă se întruneau pentru a alege Comisia de Femei a Sfatului Popular din comuna respectivă, formată din 5-15 membre, fiecare dintre ele având obligaţia de a ţine legătura cu delegatele de femei din 2-3 circumscripţii electorale. Responsabila Comisiei de Femei trebuia să fie aleasă vicepreşedinte al Comitetului Executiv al Sfatului Popular.
- La oraşe : în cadrul circumscripţiilor electorale orăşeneşti şi ale raioanelor de oraş s-au constituit grupe de 8-15 femei care îşi alegeau o delegată de grupă. De două ori pe lună, delegata convoca o şedinţă cu femeile din cadrul circumscripţiei. Delegatele grupelor de femei dintr-o circumscripţie electorală alegeau o responsabilă de circumscripţie. Toate responsabilele de circumscripţie alegeau în cadrul unei adunări Comisia de Femei a oraşului sau a raionului, compusă din 7-25 de membre. Fiecare membră a comisiei răspundea de activitatea unui grup de responsabile de circumscripţie. Comisia

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 48/1954, f. 16.
2. Alegerile pentru Adunările de Delegate nu respectau delimitarea circumscripţiilor electorale şi a unităţilor teritoriale care stăteau la baza activităţii Sfaturilor Populare (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 44/1954, f. 6)

de Femei îşi desemna o responsabilă care, dacă era deputat, urma să fie şi membru în Comitetul Executiv al Sfatului Popular respectiv. Pentru a mobiliza femeile în cadrul diferitelor acţiuni, Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare organizau lunar adunări cu delegatele[1].

Alegerile pentru Adunările Delegatelor

În 1954, noile alegeri pentru Adunările Delegatelor au fost programate pentru lunile mai--iunie. Modalitatea de organizare a alegerilor respecta modificările aduse HCM 700/1954. În cadrul comunelor s-au constituit grupe formate din 8-15 femei. În mod obligatoriu, membrele unei grupe trebuiau să aparţină aceleiaşi circumscripţii electorale. Ulterior formării acestor grupe, se organiza o şedinţă a tuturor femeilor din circumscripţie, cu această ocazie fiind aleasă delegata de grupă. Odată alese toate delegatele de grupă, Comitetul Executiv al Sfatului Popular Comunal le convoca într-o adunare generală pentru alegerea Comisiei de Femei de pe lângă Sfatul Popular. Nici un aspect din organizarea acestor alegeri nu a fost lăsat la voia întâmplării. Circularele trimise în teritoriu precizau inclusiv ordinea de zi folosită pentru alegerea comisiei : darea de seamă a Comisiei de Femei de la alegerea sa, alegerea noii comisii, prelucrarea sarcinilor ce revin femeilor din planul de muncă al Sfatului Popular respectiv. Propunerile pentru componenţa comisiei nu veneau din partea delegatelor. Rolul acestora se limita la votarea propunerilor făcute de preşedintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular Comunal, fiecare nominalizare fiind supusă unui vot deschis. În practică, listele cu propuneri erau constituite chiar înainte de alegerea delegatelor[2]. Votul deschis pentru o listă de membre stabilită anterior arată lipsa de relevanţă pentru întregul proces electiv.

Comisiile de Femei

Pentru alegerea Comisiilor de Femei în oraşe, procedura era similară. Diferenţe apăreau în alegerea Comisiilor de Femei de pe lângă Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare regionale, raionale şi al capitalei, ce erau numite de către Comitetele Executive respective. Pentru a da mai multă consistenţă activităţii, responsabilele Comisiilor de Femei la nivel regional, raional, dar şi la nivelul municipiului Bucureşti deveneau instructori în cadrul secţiei organizatorice, urmând să se ocupe exclusiv de „munca cu femeile”[3].

Rezultatele obţinute de Comisiile de Femei între cele două sesiuni de scrutin naţionale pentru alegerea adunărilor delegatelor nu erau deloc încurajatoare. Mult dorita „mobilizare a maselor de femei” întârzia să devină realitate. Comitetele Executive ale Sfaturilor Populare nu acceptaseră şi nu înţelegeau utilitatea nou-înfiinţatelor Comisii de Femei. Soluţia găsită pentru a rezolva cele două mari inconveniente a fost tocmai organizarea acestor alegeri la nivel naţional. Dacă ordinele venite de la centru erau respectate întocmai, cel puţin teoretic, toate femeile din ţară ar fi fost implicate sau cel puţin li s-ar fi adus la cunoştinţă priorităţile partidului în ceea ce le privea : „ridicarea nivelului gospodăresc al satului, întreţinerea culturilor, lărgirea culturilor de legume şi zarzavaturi, creşterea păsărilor, domeniul sanitar, pregătirea campaniei de recoltare, treieriş şi colectare” pentru cele aflate

1. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM nr. 700/1954, f. 3.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 48/1954, f. 75.
3. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM nr. 700/1954, f. 7.

în mediul rural şi „rezolvarea problemelor obşteşti”[1] pentru cele din oraşe. Fiecare dintre aceste acţiuni trebuiau să conducă la „dezvoltarea economiei naţionale şi ridicarea continuă a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii”[2].

Concluzii

La începutul acestui demers ne-am propus să urmărim evoluţia formelor de încadrare instituţională a femeilor, motivaţiile şi principiile ideologice care au stat la baza măsurilor luate de PCR în privinţa „muncii cu femeile”. Am încercat să arătăm că măsurile luate de Partidul Comunist Român în privinţa formelor instituţionale de încadrare a „muncii cu femeile” au fost departe de orice inovaţie sau adaptare la condiţiile naţionale. Uniunea Femeilor Antifasciste din România şi-a găsit model în Comitetul Antifascist al Femeilor iniţiat de URSS, iar Federaţia Femeilor Democrate din România a fost reflecţia internă a Federaţiei Internaţionale a Femeilor Democrate. Pe fondul procesului de stalinizare a României, a fost creată organizaţia unică de femei, şi anume Uniunea Femeilor Democrate din România. Nici evoluţia formelor de organizare a „muncii cu femeile” după 1948 nu a înregistrat noutăţi. Secţia muncii de partid în rândul femeilor nu a fost decât un Zhenotdel românesc, ajutată de Adunările Delegatelor şi un Comitet al Femeilor Democrate.

Decupajul cronologic operat în cadrul acestui studiu poate să pară la prima vedere unul abrupt sau chiar fortuit. După cum am arătat însă mai sus, segmentul temporal 1944-1954 a fost caracterizat de o efervescenţă deosebită a preocupărilor PCR de a organiza „munca cu femeile”. Multe dintre deciziile luate în această perioadă şi-au păstrat valabilitatea până la căderea regimului comunist în decembrie 1989. Plecând de la aceste considerente, dorim ca demersul de faţă să faciliteze o mai bună înţelegere a fenomenelor ulterioare ce au caracterizat raportul dintre statul comunist român şi populaţia sa feminină, două direcţii importante fiind apariţia Consiliului Naţional al Femeilor, precum şi extinderea unei legislaţii a egalităţii, cu toate formele sale : politică, economică, accesul la educaţie şi viaţa privată.

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 48/1954, ff. 78-80.
2. Arhiva Guvernului României, fond Hotărâri ale Consiliului de Miniştri, HCM nr. 700/1954, f. 8.

Andrei Muraru

Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi al PCR (1945-1948)

În teritoriu, Partidul Comunist a beneficiat, după preluarea puterii, de numeroase instrumente de control social, mai mult sau mai puţin instituţionalizate în cadrul partidului-stat. Dintre acestea, un loc aparte[1] îl ocupă Secţia de Cadre, organism aproape necunoscut din cauza inaccesibilităţii arhivelor vreme îndelungată, a absenţei studiilor despre organizarea partidului şi a mărturiilor directe privind activitatea unei astfel de structuri.

Studiul de faţă este, după ştiinţa noastră, prima încercare de a urmări activitatea şi atribuţiile unei secţii de cadre la nivel local. Ne propunem aşadar să analizăm condiţiile şi contextul în care a apărut resortul cadrelor şi să facem o scurtă incursiune în structura Comitetului Judeţean de Partid Iaşi. Vom urmări apoi nivelul de organizare al Secţiei şi atribuţiile sale, enunţând cele mai importante sarcini din perioada respectivă. Din punct de vedere cronologic, analiza noastră va avea în vedere perioada scursă de la înfiinţarea structurii locale de cadre (1945) până la începutul anului 1948, întrucât, din punct de vedere metodologic, după această dată avem de-a face cu o altă abordare instituţională şi politică (începerea unui val masiv de epurări după absorbirea Partidului Social-Democrat).

Lucrarea de faţă se bazează pe cercetările întreprinse la Direcţia Judeţeană Iaşi a Arhivelor Naţionale, unde se găsesc majoritatea documentelor întocmite de fostele instituţii

1. Istoriografia problemei numără doar câteva titluri importante legate de acest subiect încă necercetat al istoriei noastre recente. Vom aminti în continuare studiile semnificative : Dumitru Tănăsescu, „Dosarul de cadre”, *Magazin Istoric*, serie nouă, an XXXI, nr. 12 (369), decembrie 1997, pp. 7-9 ; *idem*, „Fişete desferecate. Dosarul de cadre”, *Magazin Istoric*, serie nouă, an XXXII, an 1 (370), ianuarie 1998, pp. 40-42 ; Septimiu Chelcea, „Oficializarea reprezentării private a propriei vieţi. Studiu de caz : dosarul de cadre al unui profesor universitar, 1950-1965”, *Sociologie românească*, 2, 2000, pp. 138-139 ; Marius Oprea (coord.), Nicolae Videnie, Ioana Cîrstocea, Andreea Năstase, Stejărel Olaru, *Securiştii partidului. Serviciul de cadre al PCR ca poliţie* politică, Editura Polirom, Iaşi, 2002 ; Andrei Muraru, „Instrucţiunile Secţiei de Cadre. Un studiu de caz pe Arhiva Comitetului Judeţean de Partid Iaşi”, *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”*, tom XLII, 2005, pp. 483-496 ; *idem*, „Secţia de Cadre ca instrument de verificare şi control în interiorul Partidului Comunist”, *De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2006, pp. 141-161.

şi organizaţii ale partidului-stat[1] din judeţ, deşi persistă încă suspiciunea că arhiva fostei organizaţii de partid, ca în atâtea alte cazuri, ar fi incompletă[2].

Contextul intern

Contextul în care a luat naştere noua structură a Comitetului Judeţean Iaşi al PCR, Secţia de Cadre, este unul determinat în primul rând de distrugerile războiului şi de influenţele

1. La Direcţia Judeţeană Iaşi a Arhivelor Naţionale (DJAN Iaşi) se regăsesc numeroase fonduri arhivistice ale diferitelor structuri ale partidului-stat din perioada 1945-1989. Astfel, la finalul anului 2008, în această structură teritorială a Arhivelor Naţionale se găsesc multe fonduri date în cercetare, dintre care enumerăm : Comitetul Judeţean Iaşi – Partidul Comunist Român (1968-1986), Comitetul Judeţean Iaşi – Partidul Muncitoresc Român (1945-1950), Comitetul Judeţean Iaşi – Uniunea Tineretului Comunist (1949-1989), Comitetul Municipal Iaşi – Partidul Comunist Român (1951-1989), Comitetul Municipal Iaşi – Uniunea Tineretului Comunist (1968-1989), Comitetul Raional Iaşi – Partidul Comunist Român (1950-1967), Comitetul Regional Iaşi – Partidul Comunist Român (1950-1967), Comitetul Regional de Partid Moldova PCR (1944-1947), Comitetul Regional UTC Iaşi (1947-1988), Consiliul Regional Iaşi – Asociaţia Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică (1950-1961), Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român – Sector Iaşi (1942-1989), Ziarul *Flacăra Iaşului* (organul de presă al Comitetul Judeţean al PCR Iaşi) (1947-1990) etc. Unităţile arhivistice care alcătuiesc fondul Comitetul Judeţean Iaşi al PCR, de care ne vom ocupa în paginile următoare, cuprind dosare întocmite pe secţii (ex. Sectorul CFR – Secţia Organizatorică, Secţia de Cadre, Secţia de Propagandă şi Agitaţie, Comitetul Regional de Partid etc.) ; natura înscrisurilor este şi ea diversă : rapoarte de activitate, procese-verbale, tabele, telegrame nominale, rezultatele verificării membrilor PCR, note stenografice, materiale ale şcolii de partid ş.a.
2. În ultimele două decenii, despre arhiva PCR Iaşi au circulat mai multe zvonuri în oraş. De exemplu, unul dintre evenimentele care au alimentat speculaţiile privind circulaţia unor părţi din arhivă s-a petrecut în ziua de 22 decembrie 1989, când, în seiful prim-secretarei PCR a judeţului Iaşi de la „Casa Pătrată", Maria Ghiţulică (pentru detalii biografice, vezi Gheorghe Crişan, *Piramida puterii : oameni politici şi de stat din România (23 august 1944 – 22 decembrie 1989)*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2001, p. 129), au fost descoperite mai multe documente. Cu siguranţă, cel mai „preţios" dintre acestea este o listă cu numele persoanelor în dreptul cărora apăreau referinţe de tipul „persoană în verificări" sau „persoană de sprijin". Lista ne-a fost pusă la dispoziţie de domnul Val Gheorghiu, căruia îi mulţumim călduros şi pe această cale, şi conţine (în forma pe care o deţinem) aproximativ 230 de nume. Persoanele de pe această listă nu au făcut niciodată *in corpore* obiectul unei cercetări serioase şi sistematice în arhiva CNSAS ; sporadic, au apărut însă informaţii despre anumite personaje, unele fără dosar de reţea, altele dovedite drept informatori ai fostei poliţii politice comuniste. De asemenea, multe dintre documentele descoperite în seiful Mariei Ghiţulică erau note informative semnate de către colonelul Constantin Ciurlău, şeful Securităţii din Iaşi (pentru un interviu cuprinzător cu zbirul poliţiei politice ieşene, vezi Andrei Aştefănesei, „Peste 1 000 de colaboratori Secu în Iaşi", *Ziarul de Iaşi*, 24 august 2006, reluat apoi de *Revista 22*, anul XV (862), 15 septembrie 2006 – 21 septembrie 2006). Dintre înscrisuri, unul îl privea pe Sorin Antohi, care pe atunci era cercetător la Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol". Acesta era acuzat că făcea parte din grupul disident de la Iaşi, în speranţa că primul-secretar al judeţului va aproba acţiunea de influenţare a celui în cauză (detalii în Sorin Antohi, „Poliţie politică : cele două feţe ale turnătoriei", în Călin-Andrei Mihăilescu (coord.), *Cum era ? Cam aşa… Amintiri din anii comunismului (românesc)*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2006, p. 145, n. 2). Un alt zvon care a circulat mai mulţi ani în Iaşi se referea la arhiva organizaţiei de bază pe universitate şi susţinea că aceasta ar fi fost adăpostită în sediul Corpului IV Armată pentru a fi „periată".

proximităţii puterii de la Răsărit[1]. Dezastrul provocat de luptele purtate în oraş şi în împrejurimi a afectat populaţia, dar şi instituţiile locale şi viaţa socioeconomică în ansamblul său. Imaginea dezolantă a oraşului este întregită de mărturii şi scrieri ce au consemnat efectele bombardamentelor asupra vechii capitale, încercând să evalueze totodată pagubele produse. Locuitorii oraşului, în număr de numai 50 000 de suflete, „populaţie mizeră şi înfricoşată" – redusă de transformările demografice petrecute în timpul războiului –, după mărturia lui Mihail Sadoveanu, priveau neputincioşi la clădirile importante ale citadelei care fuseseră devastate ori incendiate sau se transformaseră în munţi de moloz. Foametea şi bolile, plus 1 800 de imobile total distruse şi 500 grav avariate – acesta era, pe scurt, bilanţul războiului asupra oraşului[2]. În privinţa regiunii, menţionăm că inclusiv la Conferinţa Regională a PCR Moldova (19-21 august 1945) au fost făcute unele estimări privind zona : 17 000 de case distruse, 300 de sate şi 40 000 de hectare de teren arabil[3].

1. În zona Moldovei s-au dus lupte importante între Armata Roşie şi armatele Germaniei naziste, în regiune fiind cantonate mai multe divizii germane şi române. Ultimul an al României în război a fost şi cel mai greu pentru Moldova, cu numeroase raiduri aeriene la începutul anului (începând din martie), dar mai ales în luna august. Rezistenţa Armatei române a cedat presiunii sovietice, şi la 20 august 1944 frontul a fost rupt în urma „operaţiunii Iaşi-Chişinău", Iaşul fiind cucerit în noaptea de 20 spre 21 august (Constantin Cloşcă, *România în infernul marii conflagraţii [Frontul Iaşi--Chişinău]*, Sedcom Libris, Iaşi, 1997, pp. 110-111 ; Alessandru Duţu, *Între Wehrmacht şi Armata Roşie. Relaţii de comandament româno-germane şi româno-sovietice (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000, pp. 150-172 ; Klaus Scönherr, *Luptele Wehrmachtului în România*, traducere de Elena Matei, Editura Militară, Bucureşti, 2004, pp. 84-90 ; Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. IX, *România în anii 1940-1947*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2008, pp. 289-295).
2. Constantin Cloşcă, *op. cit.*, pp. 109-120 ; Gheorghe Zane, *Memorii. 1939-1974*, Editura Expert, Bucureşti, 1997, pp. 122-132 ; Loghin I. Agrigoroaie, Em. Bold, *Iaşul contemporan. Scurt istoric. 1918-1969*, Editura Junimea, Iaşi, 1969, pp. 108-118 ; Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. XX, p. 416, *apud* Constantin Cloşcă, *op. cit.*, p 119.
3. Desfăşurarea unei conferinţe regionale a partidului era dictată de imperativele organizatorice, de necesitatea cunoaşterii realităţilor din teritoriu, de viitorul mesaj al structurilor locale, de strategia pentru perioada următoare, dar mai ales de instabilitatea politică ce se prefigura. De asemenea, nu trebuie să pierdem din vedere că în luna august (1945) se împlinea un an de la răsturnarea lui Antonescu, aniversare ce trebuia să acapareze spaţiul public, dar şi să lanseze un atac virulent la adresa adversarilor politici. De altfel, în luna august, în toată ţara, s-au organizat conferinţele regionalelor PCR, „prima mare acţiune de acest fel desfăşurată în partid după ieşirea sa din ilegalitate" (pentru detalii, vezi Gheorghe Ţuţui, „Partidul Comunist Român în primul an după victoria insurecţiei naţionale antifasciste armate din august 1944", în Institutul de Studii Istorice şi Social Politice de pe lângă CC al PCR, *Partidul Comunist Român – conducătorul revoluţiei popular-democratice [1944-1947]. Studii*, f.l., f.e., 1981, pp. 43-47). Conferinţa Regională Moldova a PCR a început la 19 august şi s-a încheiat la 21 august 1945. Comitetul Regionalei ales la conferinţă avea în componenţă 19 persoane, membri plini şi 6 membri supleanţi. Au luat cuvântul diverşi reprezentanţi ai autorităţilor locale, şedinţa fiind condusă de Simion Bughici. În afară de acesta, din Comitetul Regionalei Moldova ales la conferinţă au mai făcut parte Vasile Mârza, Ioan Niculi sau Gheorghe Chitic, mai târziu deputat şi prim-secretar al Comitetului Regional Iaşi al PMR (1952-1953). La lucrările conferinţei desfăşurate în sala „Sidoli" au luat parte lideri din teritoriu ai partidului, reprezentanţi ai partidelor „prietene", ai Bisericii Ortodoxe şi ai Comitetului Central (Emil Bodnăraş şi Iosif Rotman). Pentru detalii referitoare la lucrările conferinţei, vezi DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Regional PCR Moldova, dosarele 31/1945 şi 32/1945 ; *Conferinţa Organizaţiei Regionale Moldova a Partidului Comunist Român, 19-21 august 1945. Rezoluţie*, Editura Lupta Moldovei, Iaşi, 1945 ; Emil Bodnăraş, *Conferinţa Organizaţiei Regionale Moldova a Partidului Comunist Român, 19-21 august 1945*, Editura Lupta Moldovei, Iaşi, 1945.

Cuceririi Iaşului – devenit în noile împrejurări un centru de importanţă strategică – i-au urmat preluarea administrării oraşului[1] de către sovietici, prin intermediul unei garnizoane[2] conduse de comandantul Progromski şi înlocuirea funcţionarilor din conducerea instituţiilor administraţiei de stat[3]. În Moldova, înlocuirea funcţionarilor statului s-a făcut mult mai repede decât în alte regiuni ale ţării din cauza prezenţei Armatei Roşii aici (în nordul Moldovei, încă din aprilie 1944) şi a retragerii administraţiei din august 1944[4]. Refugiaţii şi funcţionarii care se întorceau în Iaşi în acele zile erau consideraţi „străini" şi erau luaţi în evidenţă de Serviciul de Siguranţă al Chesturii de Poliţie[5]. În plus, mulţi dintre funcţionarii locali şi angajaţi ai serviciilor de ordine publică refuzau să mai răspundă la solicitările guvernului şi acceptau doar ordinele[6] primite din partea formaţiunilor politice comuniste sau apropiate acestora. Situaţia tensionată din oraş era alimentată de abuzurile Armatei Roşii (preluarea unor imobile care aparţineau statului român, obligaţia întreţinerii Subcomisiei Aliate de Control, spitalizarea soldaţilor sovietici, deteriorarea drumurilor din oraş din cauza transporturilor grele, refuzul de a îngropa cadrele militare decedate în locuri special amenajate, distrugerea grădinilor publice prin transformarea lor în locuri de instrucţie, „pescuitul cu dinamită" în iazuri, împrumuturi nereturnate, jafuri, violuri etc.), care au înspăimântat populaţia locală şi au inoculat un sentiment de permanentă teroare[7].

Acapararea puterii şi a instituţiilor statului de către sovietici şi comunişti, în ciuda tezei istoriografiei comuniste conform căreia noua administraţie a fost instalată de populaţia locală „ajutată" doar de sovietici[8], a determinat şi apariţia primelor formaţiuni anticomuniste

1. În august 1944, odată cu declanşarea ofensivei pe linia Iaşi-Chişinău, administraţiile locale şi serviciile de ordine publică au fost retrase din Moldova (cu excepţia Putnei). La întoarcere, unele dintre acestea nu au mai putut ocupa posturile lăsate libere, întrucât prefecţii instalaţi de sovietici numiseră alte persoane cu atribuţii de conducere. De exemplu, la Iaşi, chestorul de poliţie Babătă, infractor condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru crimă, instalat de comunişti, a refuzat să recunoască autoritatea guvernului şi să predea comanda structurii de ordine publică. Cu toate presiunile, Direcţia Generală a Poliţiei nu a recunoscut Inspectoratul Regional de Poliţie Iaşi, înfiinţat ilegal de comunişti (Dumitru Şandru, „Instaurarea administraţiei comuniste în Moldova", în *6 martie 1945. Începuturile comunizării României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, pp. 61-64).
2. În 1946 în oraş se mai aflau Subcomisia Aliată de Control, o garnizoană sovietică cu mai multe unităţi, popote, spitale, un orfelinat pentru copiii sovietici, un cămin pentru repatriaţi şi o comisie pentru predarea-primirea vitelor.
3. Radu Filipescu, „Prezenţa armatei sovietice în judeţul Iaşi. Informaţii privitoare la anul 1946", *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, 2004, Editura Academiei Române, Iaşi, vol. XXXVIII, 2001, pp. 171-183 ; Dumitru Şandru, *op. cit.*, pp. 59-77 ; Lilly Marcou, *Sub Stalin şi Dej. Jurnalul unui om de stânga*, traducere din limba franceză de Maria Ivănescu, Editura Antet, s.l. [Bucureşti], 1998, pp. 46-55.
4. Dumitru Şandru, *op. cit.*, p. 74.
5. *Ibidem*, p. 64.
6. Prin Legea nr. 443 din 5 iunie 1945, guvernul Petru Groza a recunoscut practic toate actele administrative şi judecătoreşti emise de autorităţile care, pentru mai bine de 200 de zile, au exercitat puterea în Moldova şi în sudul Bucovinei. Este cunoscut faptul că cele mai multe dintre aceste decizii au fost dictate de ocupantul sovietic.
7. Radu Filipescu, *op. cit.*, pp. 171-176. Pentru o privire de ansamblu asupra Armatei Roşii, vezi o lucrare esenţială : Catherine Merridiane, *Ivan's War. The Red Army 1939-1945*, Faber and Faber Limited, Londra, 2006. De asemenea, despre armata sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost publicat recent un volum cu referire la România (documentele Centrului de Informaţii „H") : Pavel Moraru, *Armata lui Stalin văzută de români*, Editura Militară, Bucureşti, 2006.
8. Dumitru Şandru, *op. cit.*, p. 60.

constituite mai ales din studenţi şi foşti luptători pe front. Ele s-au conturat uneori în jurul unor forţe politice tradiţionale (de exemplu, Tineretul Universitar Naţional Ţărănesc) şi au urmărit destabilizarea situaţiei politice pentru alungarea sovieticilor şi a aliaţilor lor autohtoni, precum şi susţinerea luptei de partizani în contextul unui proxim război anti-sovietic. Reduse ca dimensiuni şi ca forţă organizaţională, aceste grupuri nu au reuşit să pună probleme serioase regimului nou instalat[1].

Comitetul Judeţean de Partid Iaşi

Comitetul Judeţean Iaşi făcea parte din Comitetul Regional de Partid Moldova, fiind cea mai importantă structură de partid din zona de nord-est. Majoritatea comitetelor de plasă (Bucium, Copou, Sectorul II, Sectorul III, Sectorul IV, Organizaţia CFR, Organizaţia Presă) din cadrul Comitetului Judeţean al PCR Iaşi au fost înfiinţate în 1945[2]. Există totuşi structuri locale care au fost fondate în 1944 (Podu Iloaiei, Târgu Frumos) şi mai ales – de fapt, majoritatea – în 1946 (Bivolari, Şipote, Sectorul I, Sectorul V, Organizaţia Studenţi, Organizaţia Poliţiei, Organizaţia Primăriei etc.)[3]. Activitatea comuniştilor ieşeni s-a dinamizat considerabil în acei ani, în mod evident datorită valurilor succesive de înscrieri, dar şi din cauza problemelor cu activiştii de partid[4].

În august 1946, Comitetul Judeţean Iaşi avea următoarea structură : în oraş existau cinci comitete de sector, şapte comitete ale diferitelor organizaţii (Poliţie, Primărie, Presă, PTT, CFR, Victoria, Uzină etc.) şi 65 de birouri de celulă ; în judeţ existau şase comitete de plasă (Bucium, Copou, Bivolari, Şipote, Târgu Frumos, Podu Iloaiei) şi 43 de birouri de celulă. Membrii de partid din oraşul şi judeţul Iaşi numărau atunci 6 600 de persoane[5].

Din punct de vedere instituţional, în cadrul Comitetului Judeţean de Partid Iaşi existau carenţe serioase în privinţa organizării. Mai ales în mediul rural, această constatare este evidentă în documentele de arhivă : incapacitatea responsabililor de celulă de a coordona şi sistematiza activitatea, slaba pregătire a elevilor trimişi la şcolile de cadre, inexistenţa spaţiilor adecvate pentru structurile de partid, lipsa secretarilor tehnici, absenţele de la şedinţe sau participarea la acestea a unor indivizi din afara PCR etc.[6] În martie 1947, structurile de partid din mediul rural „existau mai mult pe hârtie”[7].

Obiectivele circumstanţiale ale comuniştilor ieşeni erau reprezentate de modelele ideologice locale : Vasile Mârza[8] (membru al Comitetului Central şi, ulterior, deputat de Iaşi), Mihai (Mişa) Novicov (şeful Secţiei Propagandă şi Agitaţie în cadrul Comitetului

1. Dorin Dobrincu, „Fapte uitate : Iaşul şi rezistenţa anticomunistă (1946-1950)”, *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”*, Editura Academiei Române, Iaşi, 2004, pp. 389-412.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 13/1946, ff. 1-2, 5.
3. *Ibidem*.
4. De exemplu, în anul 1945, Secţia de Cadre a consemnat activitatea într-un dosar de 84 de file, iar peste numai doi ani, în 1947, aceeaşi secţie a întocmit cinci dosare, totalizând peste 600 de file, fără a mai cuantifica registrele cadriştilor disparate la alte secţii.
5. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 114-115.
6. *Ibidem*, f. 115.
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 36.
8. Pentru informaţii biografice, dar şi pentru amănunte despre activitatea lui Vasile Mârza, se pot consulta dosarele de cadre de la ANIC, fondul CC al PCR – Cadre, dosarele M/1102 şi M/1269. Între

Judeţean Iaşi în 1945)[1] sau Simion Bughici[2] (secretar al Comitetului Regional de Partid Moldova în 1945 şi director al Direcţiei Cadre a CC al PCR în 1947). Cei trei, autori ai unui plan secesionist de integrare a Moldovei în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti la finalul anului 1944[3], erau cei mai importanţi lideri comunişti din regiunea Moldovei, fiind imediat integraţi în forurile centrale de conducere ale partidului.

În martie 1947, ca urmare a reorganizării secţiilor şi sectoarelor Comitetului Judeţean Iaşi, secretarul Comitetului Judeţean era Gheorghe Chitic (viitor deputat şi prim-secretar de Iaşi în perioada 1952-1953)[4], iar Eugen Nicolaev (ulterior, deputat şi secretar al Comitetului Regional Suceava, în 1959)[5] era responsabilul Secţiei de Cadre, structură ce avea în total şapte membri[6].

Schimbări importante au loc şi în cursul lunii noiembrie 1947. Astfel, Gheorghe Chitic, secretarul Comitetului Judeţean Iaşi, a fost înlocuit cu Ioan Motronea, iar Eugen Nicolaev a devenit, în urma deciziei Comitetului Central, responsabilul Secţiei de Educaţie Politică.

---

paginile dosarelor personale ale lui Mârza se regăsesc referinţe date de foştii „tovarăşi" din Iaşi : Ion Niculi, Simion Bughici şi Gheorghe Chitic. Peste timp, cel mai probabil în anii '60, Simion Bughici îl caracteriza pe Vasile Mârza astfel : „un tovarăş cinstit legat de partid, îi place să muncească, nu este comod. Are însă unele rămăşiţe mic-burgheze, înfumurat, câteodată manifestă un fel de modestie, dar care nu este decât artificială. Nu are aptitudini de organizare a muncii şi este de multe ori uşuratic în afirmaţii, ceace [sic !] îl pune într-o lumină nu tocmai bună" (dosar M/1269, f. 100v). Pentru alte detalii biografice, vezi Florica Dobre (coord.), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareş, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicţionar*, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, pp. 390-391 ; Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 187.

1. Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 209. Autor a numeroase studii şi lucrări de literatură şi critică literară cu tentă propagandistică, Mişa Novicov a ţinut să publice şi memoriile din ilegalitatea comunistă : Mişa Novicov, *Din anii studenţiei...*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1961.
2. Pentru biografia lui Simion Bughici, vezi Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, pp. 116-117 ; Ion Calafeteanu, „Schimbări în aparatul diplomatic românesc după 6 martie 1945", în *6 martie 1945*, ed. cit., p. 170 ; *idem*, *Scrisori către tovarăşa Ana*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005, pp. 321-344.
3. Acest plan ar fi fost lansat, conform lui Anton Raţiu (*Cumplita odisee a grupului Lucreţiu Pătrăşcanu. Adevăruri dureroase*, vol. I, Bucureşti, Editura Gestiunea, 1996, pp. 132-135), la începutul lunii octombrie 1944 şi a atras atenţia Comitetului Central tocmai pentru că grupul secesionist refuza să recunoască noua conducere a PCR de la centru. Moscova a cerut însă „liniştirea" grupului de la Iaşi, motivând că „nu este momentul potrivit acestei alipiri". Autorul descrie cum Vasile Mârza, „şeful politic şi administrativ al întregii provincii" (Moldova), a refuzat iniţial să primească echipa trimisă de la Bucureşti ameninţând-o cu arestarea. Ulterior, a ajuns la sentimente mai bune prin intermedierea lui Ion Niculi : „bucuros, desfundă o sticlă de Cotnari veritabil, scoasă atunci din nisip" după ce a aflat că echipa fusese trimisă din ordinul Moscovei.
4. Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 64.
5. Numele său apare în lucrarea lui Gheorghe Crişan ca Evghenie (Eugen, în limba rusă) Nicolaev (*ibidem*, p. 205).
6. Eugen Nicolaev (responsabilul Secţiei), Esfira Grinberg (responsabilul Biroului Verificări şi Anchete), Fani Moise (ajutor al Biroului Verificări şi Anchete), Mendel Caras (responsabilul Biroului Evidenţă), Vladimir Mihalschi (instructor de cadre, muncitor ceferist), Mihai Borş (responsabilul Biroului Carnete, muncitor ceferist), Avram Reinhorn (Muţu) (secretar). O statistică arată că doi erau muncitori, doi intelectuali, iar trei „mic-burghezi" ; trei dintre ei erau români, iar patru etnici evrei (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 32-33, 36).

În locul său, la conducerea serviciului judeţean de cadre a fost numit un viitor deputat de Iaşi (1948-1957), Dumitru Zaharia[1], fost responsabil sindical[2].

Cu privire la numărul membrilor şi al activiştilor, documentele de partid oferă câteva informaţii importante în acest sens[3]. În noiembrie 1945[4], în filiala judeţeană au fost încadrate[5] 522 de persoane[6], în decembrie 630[7], iar în aprilie 1946 în registrul membrilor de partid erau deja înscrise 4 664 de nume[8], cu peste 1 000 de persoane mai mult ca în decembrie 1945. La finalul anului 1946, potrivit unui document-sinteză al Secţiei, partidul avea 12 000 de membri, deşi, aşa cum arătam mai sus, în august erau în jur de 6 600 de persoane[9]. Diferenţa se explică prin aportul de membri primit după scrutinul din noiembrie 1946. În iunie 1947, în partid s-au înscris 254 de persoane, iar în ultimele luni ale anului – 664[10]. Comitetul Judeţean avea în mai 1947[11] în jur de 2 550 de cadre, iar în octombrie alte 742 de persoane deveniseră membri de partid, cei mai mulţi fiind funcţionari[12]. În ultimele luni ale anului 1947, numărul total de membri ai Comitetului Judeţean ajunsese la 13 486, dintre care 2 070 de cadre[13]. În continuă creştere, numărul total de membri a atins în decembrie 1947 cifra de 14 790[14]. În noiembrie, funcţionarii, intelectualii şi studenţii ridicau procentajul înscrierilor în PCR la 69% faţă de luna precedentă[15]. În prima lună a lui 1948, numărul membrilor de partid a crescut cu aproape 400[16]. Într-un alt document se face precizarea că, din 18 126 de membri înregistraţi la Iaşi în noul PMR la începutul anului, 2 891 erau foşti social-democraţi[17].

1. Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 313.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 108.
3. Pentru o statistică detaliată privind numărul membrilor de partid din perioada 1944-1948, vezi Nicoleta Ionescu-Gură, *Sovietizarea României : Republica Populară Română : 1948-1950 : transformări instituţionale*, Editura Bic All, Bucureşti, 2005, pp. 209-213.
4. Conform istoriografiei oficiale, în iulie 1945, PCR avea 2 500 de organizaţii de bază (1 284 la oraşe şi 1 210 la sate) şi 100 000 de membri, numărul acestora crescând în octombrie la 246 163 (Gheorghe Ţuţui, *op. cit.*, p. 46).
5. Trebuie precizat însă că acest val de înscrieri a existat în toată ţara, Ana Pauker şi Miron Constantinescu fiind implicaţi în recrutarea (noiembrie 1944 – noiembrie 1945) celor aproape 800 000 de membri din această perioadă.
6. În document se mai precizează că, dintre aceştia, 158 erau muncitori, 258 ţărani, 27 intelectuali şi 108 femei (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 22).
7. În document se mai precizează că, dintre aceştia, 366 erau muncitori, 153 ţărani, 88 funcţionari, 42 intelectuali, adică 89 de femei şi 535 de bărbaţi (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 25 ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 59).
8. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 94, 123.
9. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 13/1946, f. 20.
10. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 62r, 104.
11. În mai 1947, personalul de serviciu al Judeţenei Iaşi cuprindea 50 de persoane (*ibidem*, f. 52v).
12. *Ibidem*, ff. 52v, 92r, v.
13. *Ibidem*, f. 93r.
14. *Ibidem*, ff. 21, 128.
15. *Ibidem*, f. 103r.
16. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 42/1948, f. 4.
17. *Ibidem*, f. 16r.

Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi al PCR

Înfiinţarea Secţiei de Cadre

Aşa cum am arătat într-un studiu[1] publicat în urmă cu câţiva ani, „resortul cadrelor" la nivel central s-a constituit în cursul lunii august 1944, rezultat probabil din experienţa luptelor politice şi a „stagiilor" efectuate în Uniunea Sovietică în anii '30[2]. Circulara cu eticheta „strict conspirativ" justifica înfiinţarea noii structuri de către Comitetul Central astfel :

> Ca să asigurăm o politică justă de recrutare a m[embrilor] de p[artid] şi faţă de cadrele P[artidului], prin ridicarea la posturi de conducere a elementelor proletare cu perspective de desvoltare, sănătoase, desvo[l]tate şi disciplinate şi educarea lor temeinică şi permanentă, se înfiinţează resortul cadrelor[3].

În continuare, documentul stipulează atribuţiile noului organism : verificarea candidaţilor la intrarea în partid, supravegherea întregii activităţi a formaţiunii comuniste, propaganda, formarea şi promovarea membrilor. În teritoriu, birourile judeţene sau regionale de partid aveau obligaţia să numească un „organizator al cadrelor" cu sarcini şi atribuţii specifice, sprijinit îndeaproape de conducerea organizaţiei. Iată alte îndatoriri ale cadristului :

> Va cunoaşte şi controla permanent legăturile de muncă şi personale ale activiştilor şi m[embrilor] de p[artid]. [...] Sarcina principală a organizatorului cadrelor e să cunoască perfect şi să semnaleze organelor de conducere calităţile şi lipsurile m[embrilor] de partid şi ale activiştilor. Să propună măsuri concrete de educare şi ridicare a cunoştinţelor politice, organizatorice şi conspirative, pentru fiecare activist, membru de P[artid] aparte sau pentru o grupă de m[embri] de p[artid].
>
> [...] Organizatorul cadrelor va descoperi cu ajutorul organelor, activiştilor şi m[embrilor] de p[artid] elementele dubioase, duşmane, provocatorii, va aduce imediat la cunoştinţa organului din care face şi el parte cazul şi va propune măsuri concrete organizatorice, disciplinare, iar dacă e cazul excluderea din P[artid], dacă securitatea Partidului o cere şi demascarea elementelor periculoase partidului, ca să le cunoască fiecare membru de P[artid] şi să se ferească de ele[4].

---

1. Andrei Muraru, „Secţia de Cadre ca instrument de verificare şi control în interiorul Partidului Comunist", loc. cit., pp. 141-161.
2. Într-o lucrare publicată în 1934, M. Caganovici scria că una dintre sarcinile membrilor de partid este curăţirea partidului, astfel încât „categoriile de nemernici" care au reuşit să înşele vigilenţa partidului să fie eliminaţi. De asemenea, în opinia lui Caganovici, verificarea şi controlul riguros al membrilor de partid erau necesare pentru educaţia politică a acestora şi pentru prevenirea delictelor. Structura din partid care se ocupa de verificarea membrilor avea atribuţii în privinţa organizării, propagandei, racolării de noi membri, aprobării intrării în rândul formaţiunii comuniste, precum şi în sancţionarea sau excluderea din partid (M. Caganovici, *Despre sarcinile controlului de partid şi lucrului de controlare al sindicatelor, comsimolului şi presei*, Editura Editpartmold, Tiraspol, 1934, pp. 7, 9, 17).
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 95/1944, f. 2.
4. *Ibidem*.

De asemenea, atribuţiile cadriştilor şi activitatea secţiilor de cadre au făcut obiectul unor culegeri de instrucţiuni elaborate începând cu 1945[1].

Primul document de arhivă al Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi este un raport de activitate din martie 1945, deşi embrionii activităţilor comuniste la Iaşi s-au arătat cu ani buni înainte[2]. Dintre problemele pe care le ridică documentul, cea mai evidentă este dezorganizarea care domnea în primele luni de activitate. De exemplu, în februarie 1945, Secţia de Cadre nu a reuşit să cunoască structura comitetelor „organizaţiilor de masă". O modestă statistică ne arată că în oraşul Iaşi existau atunci (în martie 1945) 73 de celule, aşa cum remarcaseră inspectorii de cadre trimişi de către Comitetul Judeţean pentru a cunoaşte reţeaua comunistă din teritoriu[3].

Organizarea Secţiei de Cadre

În primele luni, aşa cum reiese din documente, organizarea secţiei se rezuma la activitatea unui responsabil de cadre ajutat de mai multe persoane din cadrul organizaţiei. Lipsa de experienţă şi de expertiză în verificări, în întocmirea dosarelor sau în promovarea/sancţionarea cadrelor erau evidente în primul an de activitate. Cea mai importantă atribuţie a inspectorilor de cadre era verificarea membrilor de partid, aşa cum am văzut în documentul privind înfiinţarea „resortului cadrelor". În unele situaţii, în special în cazul verificării membrilor din funcţiile de conducere, Secţia de Cadre colabora cu Secţia Organizatorică, iar pentru evaluarea activităţii le solicita secretarilor de celulă rapoarte lunare pentru fiecare comitet[4]. Uneori existau şi obiective specifice, în funcţie de context, de nivelul de organizare internă şi de solicitările structurii centrale de cadre. De exemplu, în primele luni ale anului 1946[5], obiectivele Secţiei erau aplicarea instrucţiunilor primite din partea

1. Pentru detalii despre instrucţiunile din perioada 1945-1947, vezi Andrei Muraru, „Instrucţiunile Secţiei de Cadre. Un studiu de caz pe Arhiva Comitetului Judeţean de Partid Iaşi", loc. cit., pp. 483-496. Mai târziu, pe baza directivelor şi normelor elaborate în primii ani postbelici, Comitetul Central a redactat alte seturi de instrucţiuni. De data aceasta însă, reglementările au vizat în mod special organizarea evidenţei cadrelor din nomenclatura de partid şi întocmirea dosarelor personale (Nicolae Videnie, „De la autobiografie la delaţiune. Material suplimentar la dosarele de cadre", în Marius Oprea [coord.], *Securiştii partidului*, ed. cit., pp. 31-45 ; Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central al Paridului Muncitoresc Român*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 75-77, vezi şi documentul nr. 54 ; Arhivele Naţionale ale României, *Politica de cadre a Partidului Muncitoresc Român : 1948-1955*, ediţie de documente elaborată de Alina Tudor-Pavelescu, Bucureşti, f.e., 2006, documentul nr. 41).
2. Vezi Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lângă CC al PCR – Sectorul din Iaşi, Comitetul Judeţean Iaşi al Partidului Comunist Român – Secţia de Propagandă, *Iaşi : mărturii ale luptei revoluţionare (locuri şi case legate de activitatea comuniştilor)*, Iaşi, 1969. Deşi încărcată cu o puternică tentă propagandistică, ca de altfel toate titlurile publicate sub egida institutelor „academice" ale PCR, lucrarea oferă câteva repere interesante pentru o modestă evaluare a activităţii formaţiunii comuniste la Iaşi înainte de 1944 : case conspirative, locuri pentru desfăşurarea activităţii ilegale, locaţii ale partidului, case şi locuri în care au funcţionat tipografii ilegale, închisori în care au fost depuse persoane arestate sau condamnate pentru activitate comunistă etc. Un alt volum construit în aceeaşi „cheie", dar cu date interesante este cel al lui Constantin Th. Botez, *Istoria unei citadele muncitoreşti : Nicolina-Iaşi, 1892-1972*, Universitatea „Al.I. Cuza", Uzina Mecanică „Nicolina", Iaşi, 1972.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 19.
4. *Ibidem*, ff. 22-23.
5. Raportul de activitate din martie 1946 este aproape identic cu cel redactat în aceeaşi lună a anului anterior (*ibidem*, dosar 12/1946, ff. 80-83 ; *ibidem*, dosar 12/1945, ff. 19-21).

Comitetelor Central şi Regional, evaluarea cadrelor („compoziţia socială şi naţională") şi cunoaşterea responsabililor şi a şefilor de organizaţii (din plasele Podu Iloaiei, Bucium, Târgu Frumos, CFR Nicolina, Primărie, Poliţie, Uzină şi Presă). În februarie 1946, aşa cum reiese din aprecierile Comitetului Regional Moldova, existau puncte slabe în organizarea Secţiei : activităţile instructorilor de pe teren, identificarea cadrelor din fiecare comitet şi a elevilor de la şcolile de cadre, stabilirea instructorilor a căror activitate a fost nesatisfăcătoare[1]. În toamna aceluiaşi an, un reprezentant al Comitetului Central s-a deplasat la Iaşi pentru a participa la o şedinţă plenară cu responsabili de cadre din toate organizaţiile din Iaşi, iar în octombrie anul următor serviciul de cadre de la Comitetul Judeţean Iaşi a fost controlat de Secţia Centrală de Cadre[2].

În iulie 1946[3], Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi era compusă din : un responsabil, Ioan Şoimu, câte o persoană în fruntea fiecăruia dintre cele trei birouri (Biroul Verificări şi Anchete, Biroul de Evidenţă, Biroul Carnete), un secretar tehnic şi o dactilografă. În august, secţia avea nouă angajaţi, în timp ce în fiecare sector exista câte un responsabil de cadre : Carol Coguţ la Sectorul II, Neculai Freelev la Sectorul III, Simon Hahamu la Sectorul IV şi Henric Nathanzehn la organizaţia de presă[4].

Un document din septembrie 1946 ne edifică asupra organizării secţiei : „În cadrul Comitetului nostru judeţean nu a existat până la 15 sept[embrie] a.c. un resort de cadre propriu-zis, ci numai un responsabil al cadrelor cu o secretară tehnică"[5]. Din acea lună s-au mai adăugat două persoane şi s-a constituit o comisie de verificare a cadrelor formată din cinci membri, dintre care îi amintim pe Dumitru Niţă, responsabilul secretar al Comitetului Judeţean, Dumitru Zaharia, responsabilul resortului Organizatoric, şi Maria Hagioff, responsabilul resortului Cadre (în cadrul comisiei). Comisia a început chiar din acea lună activitatea pe teren „pentru a culege date şi caracteristicile necesare verificării membrilor de partid". La sfârşitul lui 1946, responsabilul Secţiei era tot Ion Şoimu, care coordona 10 angajaţi[6]. La începutul anului următor, „Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean PCR Iaşi a fost compusă – în cursul lunei [sic !] februarie – din 11 tovarăşi, ca şi în lunile precedente"[7].

În martie 1947, ca urmare a reorganizărilor secţiilor şi sectoarelor Comitetului Judeţean Iaşi, Eugen Nicolaev a devenit responsabilul Secţiei de Cadre, structura având la acea dată şapte membri[8]. Angajaţii acestei structuri, precum şi cei ai secţiilor de Educaţie Politică

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 70, 76-77.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 94v ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 153.
3. Între aprilie şi iulie 1946, Secţia de Cadre a propus angajarea a încă patru instructori şi o dactilografă, precum şi cunoaşterea componenţei celulelor şi a plaselor (Copou, Podu Iloaiei, Bivolari, Bucium etc.). Crearea a 40 de noi celule la oraş şi 40 în mediul rural, verificarea încadrărilor şi reîncadrărilor celor cu „căderi", a celor veniţi din străinătate (66 de dosare până la 1 iulie), distribuirea carnetelor membrilor de partid şi realizarea a 800 de fotografii erau obiective destul de greu de atins (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 6-9).
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 26, 106, 114-115.
5. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 129.
6. *Ibidem*, ff. 129, 141.
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 22.
8. Cei şapte membri erau Eugen Nicolaev (responsabilul Secţiei), Esfira Grinberg (responsabil al Biroului Verificări şi Anchete), Fani Moise (ajutor al Biroului Verificări şi Anchete), Mendel Caras (responsabilul Biroului Evidenţă), Vladimir Mihalschi (instructor de cadre, muncitor ceferist),

sau Sindicală erau apreciaţi pentru rezultatele obţinute[1]. Dintre ceilalţi responsabili cadrişti[2] din judeţ, Ioan Albescu nu reuşise să-i verifice pe cei din sectorul său, în timp ce Isac Talic s-a preocupat de reorganizarea birourilor de celulă. Eugen Nicolaev a participat la cele mai multe şedinţe în diferite organizaţii din judeţ – şase, iar structura pe care o coordona a reuşit să redacteze 19 autobiografii, 7 completări la autobiografii, 134 de referinţe şi 42 de dosare personale. Dintre cei şapte membri ai secţiei, doar secretarul tehnic şi responsabilul Biroului de Verificări şi Anchete au fost absenţi de la activităţi curente (inspectarea celulelor de partid, instructajul, distribuirea porumbului cu ajutorul membrilor PCR) în primăvara anului 1947[3].

Racolarea celor care doreau să lucreze pentru Secţia de Cadre se făcea în baza unui statut, a activităţii politice desfăşurate şi a unui anumit devotament pentru partid. Într-un document de arhivă se precizează :

> Tov[arăşii] Beniamin Scvartz, Condrea Vasile şi Antoanete Harvitz n-au avut până acum nici o muncă de răspundere, însă s-au evidenţiat în munca de partid şi deaceia [sic !] au primit responsabilitatea de instructori.

Totuşi, cea mai dificilă problemă în primii ani postbelici era „dezertarea" activiştilor, fapt în faţa căruia Serviciul de Cadre se dovedea de multe ori neputincios. Însuşi responsabilul secţiei a părăsit funcţia în 1945, iar alteori inspectorii erau cei care abandonau structura de partid. Iată o constatare a cadriştilor în acest sens : „tov[arăşul] avea intenţia să plece încă mai de mult, fiind sub influenţa unei femei care i-a interzis să ma[i] lucreze în partid"[4]. Pe tot parcursul anului 1945, secţia avea nevoie de personal, dar şi de planificarea activităţilor şi de o mai bună organizare internă. În decembrie, în cadrul secţiei au fost angajaţi Marcel Mişcovici, Lenuţa Burdun şi Mina Waislberg. În ultimele luni ale anului 1945 şi începutul anului 1946, Secţia de Cadre nu avea personal suficient pentru activităţile curente şi a încadrat încă trei inspectori[5].

Din sursele documentare reiese că inspectorii de cadre erau remuneraţi pentru activitatea desfăşurată : „În afară de salar [sic !], tovarăşii activişti ai secţiilor judeţene nu au alte posibilităţi de trai. Dar în raport cu salariile funcţionarilor de la Stat, salariile noastre sunt mai mari". În 1947, sumele primite de activiştii de partid erau destul de importante ; în plus, aceştia beneficiau de alte avantaje, cum ar fi alimentele de la economat şi mesele la cantina judeţeană la preţ redus. Un alt tip de ajutor erau medicamentele, numai în mai procurându-se preparate medicinale în valoare de peste două milioane de lei[6].

Printre problemele apărute în organizarea secţiei, cele mai multe aveau în vedere activitatea inspectorilor de cadre şi dificultăţile întâmpinate : absenţele de la şedinţele din

---

Mihai Borş (responsabilul Biroului Carnete, muncitor ceferist), Avram Reinhorn (Muţu) (secretar). Dintre aceştia, doi erau muncitori, doi intelectuali, iar trei „mic-burghezi" ; trei dintre ei erau români, iar patru etnici evrei (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 32-33, 36).

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 33-34.
2. Ioan Albescu (Comitetul Sectorului I), Isac Talic (Comitetul Sectorului II), Dumitru Rebei (Comitetul de Plasă Şipote), Constantin Homeucă (Comitetul de Plasă Bivolari), Gheorghe Urucu (Comitetul de Plasă Târgu Frumos), Gheorghe Rudacu (Comitetul de Plasă Podu Iloaie), Gheorghe Chiscop (Comitetul de Plasă Bucium), Petru Marian (Comitetul de Plasă Copou) (*ibidem*, ff. 33-35).
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 34, 37, 43.
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 19, 21, 23.
5. *Ibidem*, ff. 24-25 ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 59, 70.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 53r.

Comitetul Judeţean şi din sectoare, verificarea plaselor şi comitetelor de plasă (în special a celor din mediul rural)[1], racolarea membrilor de partid (în special din cauza proastei salarizări)[2], problemele financiare (de exemplu, decontarea cheltuielilor de transport)[3], „dezertările" din rândurile partidului, frământările interne[4], pregătirea unor vizite a oficialilor de la Bucureşti[5] etc. La mijlocul anului 1946, situaţia financiară era foarte dificilă, apreciindu-se că nu existau resurse pentru a angaja alţi cadrişti ; la celelalte sectoare, situaţia era şi mai complicată : cu o singură excepţie, nu existau persoane angajate, retribuite şi nici birou tehnic (nici la sectoare, nici la Secţia de Cadre)[6]. Din documente reiese de asemenea „nivelul politic" scăzut al cadriştilor, care, deşi citeau în mod constant presa, „materialul de Partid nu-l studiază decât câţiva"[7]. În perioada 1945-1948, Secţia s-a confruntat cu o problemă tehnică majoră : fotografierea membrilor de partid şi întocmirea carnetelor de membru[8].

Activitatea şi atribuţiile Secţiei de Cadre

Verificarea membrilor de partid/candidaţilor la intrarea în partid

Aşa cum arătam mai sus (documentul care certifică înfiinţarea Secţiei Centrale de Cadre în 1944), cea mai importantă atribuţie a resortului era verificarea membrilor de partid şi a candidaţilor la intrarea în formaţiunea comunistă. Documentele de arhivă referitoare la Comitetul Judeţean de Partid Iaşi sunt lămuritoare în privinţa controlului exercitat de cadrişti, aşa cum vom vedea mai jos.

Primele verificări ale secţiei au loc în martie-aprilie 1945, în urma cărora trei membri din celula Chesturei erau acuzaţi că „au legături cu maniştii, unul din ei s-a constatat că este informatorul maniştilor"[9]. În februarie anul următor, în aceeaşi celulă, cadriştii identificaseră „elemente maniste" care aflaseră şi discutaseră detalii despre activitatea politică a comuniştilor. De altfel, unul dintre membrii structurii de partid era urmărit, fiind

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 87-89, 93.
2. Într-un document din aprilie 1946 se făcea următoarea precizare : „noi nu putem salariza pe tov[arăşi]i care i-am scoate din producţie şi care la muncitor depăşeşte suma de 4-500-000 lei, posibilităţile noastre materiale nefiind în stare să acopere aceste salarii" (*ibidem*, ff. 94, 123).
3. În iunie 1946, cadriştii au putut verifica cu greu cele 21 de celule din mediul rural, precum şi comitetul de plasă Bivolari din cauza condiţiilor dificile şi a lipsei mijloacelor de deplasare sau a distanţelor foarte mari, 50-60 de kilometri (*ibidem*, ff. 94, 99, 100).
4. În mai 1946, celula din plasa Copou (comuna Voroveşti), compusă din 30 de membri, s-a destrămat din cauza faptului că secretarul organizaţiei, Constantin Isrusciuc, a trecut la „liberalii lui Brătianu" împreună cu nouă activişti, iar din celula de la Valea Lupului (plasa Copou) un comunist a trecut la PNŢ (*ibidem*, f. 94).
5. *Ibidem*, f. 95.
6. *Ibidem*, f. 100.
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 43.
8. În februarie 1946, din cele 800 de fotografii estimate de planul de muncă, doar 138 fuseseră realizate, deşi existau sute de poze, fără date suplimentare însă pentru a putea fi centralizate (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 19, 22-23 ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 88 ; dosar 11/1947, f. 84v).
9. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 20.

suspectat de legături cu ţărăniştii ; suspiciunile comuniştilor erau alimentate şi de plecarea unor membri de partid către PNŢ[1]. De asemenea, Vladimir Ursu, funcţionar la Chestura Poliţiei, a fost exclus pentru că fura autorizaţii de călătorie[2]. Tot la începutul anului 1945, un elev era suspectat că s-ar fi înscris în PCR pentru a obţine informaţii din interior. În acelaşi timp, Secţia verifica activitatea a opt activişti (două persoane cu funcţii de conducere şi şase membri ordinari) asupra cărora exista bănuiala că fuseseră legionari. Cercetarea acestora (agricultori, învăţători, un dascăl şi un funcţionar CFR etc.) s-a dovedit însă dificilă, din cauza inadvertenţei dintre domiciliul real şi adresele din dosare[3]. În acelaşi timp, Comisia de Verificare întâmpina dificultăţi în cercetarea membrilor. Tot în primăvara anului 1945, cercetările cadriştilor au scos la iveală faptul că existau „elemente duşmănoase", iar „în unele celule din judeţ unii membri de partid duc acţiuni de răzbunare în contra altor membri de partid care au munci în administraţie pentru a le lua locul". În ultimele luni ale anului 1945, inspectorii de cadre ajunseseră cu verificările în cele mai multe dintre celulele de partid : „Din celula Textiliştilor, luna aceasta au trecut la PSD fără ştirea noastră următorii tov[arăşi] : Seiva Solomon şi Toparlan Mihai". Din celula PTT a fost exclus Mihai Teodoru, „pentru atitudinea reacţionară care o are în sindicatul PTT ; s'a solidarizat cu reacţionarii Ciobănaşu şi Stefanovici şi în momentul când şi-a dat seama că va fi exclus din partid, s-a înscris la s[ocial] d[emocraţi]". În decembrie 1945, Secţia sublinia că îi verificase pe toţi activiştii din oraş, în schimb, în mediul rural, verificarea nu se încheiase[4].

Corespondenţa purtată de Secţia de Cadre ne oferă detalii extrem de interesante şi utile asupra legăturilor existente cu organizaţiile din teritoriu, precum şi asupra atribuţiilor principale. Într-o telegramă transmisă de Comitetul Judeţean Iaşi al PCR către Comitetul Regional Iaşi (28 mai 1945) se făcea referire la lista membrilor de partid care fuseseră închişi în lagăre, încadraţi apoi în partid. Cea mai importantă telegramă pare să fie cea datată 20 decembrie 1945, în care sunt caracterizaţi sumar Moritz Goldştein, Emil Rozner, Marcu Şloim şi Iancu Leizer (Mânzu – probabil numele conspirativ). Dintre aceştia, asupra lui Marcu Şloim şi Iancu Leizer, doi foşti ilegalişti, existau informaţii că divulgaseră o serie de secrete în ancheta Siguranţei, recunoscând o parte dintre acuzaţiile aduse. Cu toate acestea, Secţia de Cadre şi-a dat acordul pentru primirea lor în PCR[5].

Dimensiunea acţiunii de urmărire a foştilor ilegalişti care divulgaseră Siguranţei informaţii despre activitatea conspirativă a PCR era redusă, în comparaţie cu cea îndreptată împotriva legionarilor. Informaţiile despre aceştia ocupă un loc important în verificarea membrilor de partid din 1945. De exemplu, asupra lui Tudosie Ilarie existau date că ar fi fost şef de cuib, în vreme ce pentru un anume Isăcianu, fost ilegalist, „căzut în 1942", se cereau amănunte despre comportamentul în închisoare[6]. În februarie 1946, în celula

1. De exemplu, secretarul celulei din Voroveşti şi un membru din Leţcani au părăsit Partidul Comunist pentru a se înscrie în PNŢ (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 71).
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 21.
3. Aceşti membri erau : Grigorie Velea (administrator agricultor din Vânători, Iaşi – şef), Gheorghe Bulan (agricultor din Vânători, Iaşi – membru), Teodor Damian (agricultor din Vânători, Iaşi – membru), Eugen Damian (agricultor din Băiceni, Iaşi – membru), Constantin Jilavu (învăţător din Băiceni, Iaşi – membru), Alex. Moruzi (dascăl din Copou, Iaşi – şef), Ioan Jilavu (învăţător din Dumeşti, Iaşi – membru), Vasile D. Aanei (funcţionar CFR din Războieni, Iaşi – membru) (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 20-21).
4. *Ibidem*, ff. 21-23, 26.
5. *Ibidem*, ff. 28, 82.
6. *Ibidem*, ff. 53, 54, 61, 71.

Spitalului Ghelerter existau informaţii sigure conform cărora un student, cunoscut legionar notoriu, se înscrisese în PCR, fiind verificat îndeaproape de inspectorii de cadre[1]. Câteva luni mai târziu, cadriştii ieşeni verificau 17 persoane[2], dintre care Eduard Spighel era suspectat că ar fi făcut parte din trupele Waffen – SS. Dintre numele înşirate într-un raport de activitate al Secţiei de Cadre din luna august 1946, cei mai mulţi erau refuzaţi de partid pe motiv că inspectorii de cadre le găsiseră „rădăcini” legionare sau antonesciene. Dintre cazurile redate, amintim situaţia lui Anton Ciolan, dirijor la Opera din Odessa, de unde a adus în ţară, spun cadriştii, „obiecte de provenienţă sovietică”. Foşti membri ai PCR, deconspiraţi „prin metoda informaţiei”, făcuseră parte din fostele Servicii de Informaţii, cum ar fi studentul Hristu Turis Nichifor, care avusese gradul de ofiţer şi fusese absolvent al unei şcoli de spionaj în vremea guvernării antonesciene. O listă cu persoanele verificate („căderi”, excluderi pentru furturi, legături cu Mişcarea Legionară sau cu „sioniştii” etc.), sancţionate sau care aveau dosarele personale în lucru (suspectate pentru furt, pentru participare la pogromul din 1941 sau învinuite de insulte la adresa guvernului) a fost întocmită de cadrişti în toamna anului 1946[3].

Evaluarea candidaţilor la încadrarea în partid era una dintre sarcinile de bază ale inspectorilor de cadre. Câteva exemple din arhiva filialei ieşene întregesc imaginea asupra acestei atribuţii. De pildă, referitor la Nicolae Bârsan, dirigintele Institutului „Presa Bună” al Episcopiei Catolice, erau solicitate în 1945 date suplimentare, cel verificat fiind cunoscut sub numele de Ion Simion. În cazul maiorului Mardare şi al căpitanului Dumitru s-a apreciat, pe baza informaţiilor şi a referinţelor, că pot fi înscrişi în rândurile comuniştilor. Verificarea comuniştilor s-a dovedit a fi nu de puţine ori un proces dificil şi îndelungat, fapt atestat de cercetarea a opt membri de partid în ianuarie-februarie 1946, deşi aceasta nu a fost finalizată. Dintre cei urmăriţi, şapte erau aceiaşi ca în 1945, deşi Secţia preconizase cercetarea a aproximativ 500 de membri într-o singură lună. În aprilie 1947, cadriştii au recomandat 67 de persoane[4] pentru a fi primite în PCR pentru „felul cum au muncit şi au ştiut să se impuie [sic !]”[5].

În lunile când Partidul Comunist a crescut spectaculos din punct de vedere numeric, angajaţii Serviciului de Cadre avertizau că mulţi dintre cei înscrişi erau simpli oportunişti sau persoane care se înregimentau pentru a scăpa de organele de represiune[6]. Candidaţii la intrarea în partid erau recomandaţi de membri cunoscuţi („tovarăşii propunători”). De asemenea, trebuie precizat că majoritatea celor recomandaţi erau absolvenţi ai şcolilor de partid[7].

În perioada 1945-1948, inspectorii de cadre au oprit de la încadrare sute de persoane din diferite motive. De exemplu, în februarie 1947, patru ieşeni care veniseră recent de pe frontul din URSS, consideraţi „elemente necinstite” sau „duşmănoase”, au avut această soartă. Din 56 de indivizi care la începutul anului 1947 şi-au exprimat disponibilitatea de

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 71.
2. Aceste persoane erau : Pincu Mates, Carol Cojenic, Gheorghe Leoporda, Balint Fernetz, Schor Keos, Mihai Urzică, Ilie Teodoru, Mircea Gheţu, Constantin Todică, Ilie Polibgher, Isabela Leizer, Ilie Nehemni, Rasela Mendel, Dumitru Ungureanu, Dumitru Macovei, Taitler Smil, Vladimir Focşa (*ibidem*, f. 105).
3. *Ibidem*, ff. 112, 155.
4. Dintre acestea, îi amintim pe Ioan Codru, Ruxanda Aboghioaiei, Ana Iacobuţă, Cristea Boşman, Ana Sicopii, Năstase, Greerosu, Petru Grosu (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 42).
5. *Ibidem*, f. 42.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 53-54, 61, 66, 71 ; dosar 12/1946, ff. 3-4 ; dosar 11/1947, f. 64v.
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 105.

a întări rândurile formaţiunii comuniste, au fost respinşi doar trei : I. Spaisma (eliberat din Poliţie), Dorel Sichik (acuzat de delapidare) şi Constantin Coman (fost agent al Siguranţei). Dintre cele 150 de noi cereri de intrare în partid depuse în martie (1947), 34 au fost respinse. În iulie, când a avut loc arestarea liderilor ţărănişti, inspectorii au sesizat mai multe tentative ale foştilor liberali sau ţărănişti de a pătrunde în rândurile PCR. De asemenea, mulţi dintre foştii membri ai PSD solicitau intrarea în PCR[1].

În aprilie 1946, Dumitru Ungureanu (celula Judeţenei PCR), Constantin Hrib (organizaţia Uzinei) şi Petru Plesean (celula Regionalei PCR) au fost excluşi în urma cercetărilor efectuate. În iunie (1946), excluderile din PCR Iaşi au continuat cu trei persoane din celula Izolare[2]. Inspectorii de la Biroul de Evidenţă i-au verificat pe cei propuşi pentru reorganizarea secţiilor Comitetului Judeţean, în timp ce Biroul de Anchete şi Verificări a pus pe hârtie în februarie 1947 numele a 13 membri de partid, întocmind dosare pentru excludere, un altul fiind sancţionat[3]. De asemenea, Secţia aprecia că nu a încheiat „excluderea trădătorilor în alegeri"[4].

Excluderea membrilor, mai ales în perioada 1948-1950, era o acţiune majoră, coordonată de Comitetul Central[5]. La Iaşi, mulţi membri de partid erau eliminaţi în urma anchetelor de cadre fie pentru diferite abateri la locul de muncă, fie pentru că aceştia contestau public politicile guvernului. În acelaşi timp, mai mulţi membri au fost excluşi pentru inactivitate în cadrul organizaţiei, pentru absenţe nemotivate de la şedinţe, pentru insulte la adresa guvernului, pentru „abuz de putere", însuşiri de sume necuvenite, fals în acte, speculă, înşelăciune, fraudă sau furt. Un caz aparte este Mihai Andreieş, care, potrivit inspectorilor de cadre, în 1941 „a predat Siguranţei un tovarăş care lipea manifeste comuniste şi care a fost condamnat la închisoare"[6]. Sursele documentare confirmă faptul că unele sesizări conduceau la arestarea membrilor de partid ca urmare a anchetelor de cadre. De pildă, I. Bolocan, Lupu Brandwanţaigher (controlori la Primăria Iaşi), Grigore Agapi şi Grigorov Finogher au fost reţinuţi în aprilie 1947, fiind învinuiţi pentru speculă[7]. Un raport al Secţiei din iunie 1947 confirmă faptul că numărul celor eliminaţi era în creştere, atât în oraş, cât şi în mediul rural[8]. Printre cei expulzaţi se numărau activişti ordinari, dar şi primari (de exemplu, C. Vintilă, primar al comunei Epureni, plasa Copou, arestat în urma denunţului a doi comunişti), agenţi fiscali, învăţători, proprietari de mori şi oloiniţe. Aceeaşi soartă a avut-o şi directorul Casei Asigurărilor Sociale Iaşi, Vasile Pădureanu, considerat un adevărat „duşman al Partidului". Un caz interesant şi ieşit din tipare este cel al lui Ioan Postelnicu, din organizaţia Uzinei, care şi-a amanetat la o cârciumă carnetul de membru de partid[9].

Problemele de indisciplină erau mai frecvente în perioada 1945-1948, lipsurile materiale şi neputinţa în faţa unui regim tot mai represiv şi restrictiv aducându-i pe oameni în pragul

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 2, 21, 30, 65r, 75r-75v.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 94, 100.
3. Dumitru Cojocaru a fost sancţionat, iar următorii membri de partid au fost excluşi : Costache Raţă, Ioan Gizu, Petre Dohotaru, Vasile Suditu, Vasile Bunduc, Dumitru Raţă, Mihai Tutuianu, Mihai Drucan, T. Vreme, S. Călugăriţă, Dumitru Hriziuc, Constantin Iacobescu şi S. Safir (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 23).
4. *Ibidem*, f. 23.
5. O scrisoare a forului ierarhic superior încuraja excluderile din partid în perioada amintită.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 51v.
7. *Ibidem*, f. 51v.
8. *Ibidem*, f. 61r, v.
9. *Ibidem*, f. 61r.

disperării. De asemenea, învinuirile de furt şi acuzaţiile de câştiguri ilicite se făceau deseori auzite în şedinţele partidului. La începutul anului 1947, cadriştii anchetau câteva incidente pe linie de partid, cercetând diferite acuzaţii de furt (Vlad Petru, Vlad Jana şi Constantin Juravian) din avutul organizaţiei locale, incidente violente (cazul lui Radu Petru) sau lipsa devotamentului faţă de PCR (Dumitru Avasiloaiei, de la Sectorul II, era acuzat că mărturisise în faţa unor colegi că nu mai doreşte să facă parte din PCR)[1]. Un alt exemplu este biroul celulei „Teatrul Poporului", care a fost schimbat în întregime din cauza unor nereguli în gestionarea fondurilor. În timp ce în organizaţia de studenţi existau diferite învinuiri de şovinism sau antisemitism, Maria Vreme din celula Izolare era suspectată că făcea propagandă manistă, Vasile Mareş şi Iancu Bordeianu, angajaţi ai CFR, au oprit câteva echipamente instigând la grevă, iar Alex Băisan, muncitor metalurgist la ASAM, s-a înscris în Frontul Plugarilor[2] „pentru a primi grâu şi porumb, instigând şi pe alţi muncitori"[3]. Alte câteva abateri de la linia partidului[4] au fost sancţionate cu promptitudine în februarie 1947, iar inspectorii de cadre semnalau trecerea unor membri de partid la „organizaţiile sioniste". Tot în februarie au părăsit rândurile organizaţiei Iaşi Serghei Andreiciuc (pentru că „a trădat în alegeri"), împreună cu alţi şapte „trădători" şi un student („pentru substituire de persoană la un examen"[5]).

Responsabilii de cadre din celule semnalau în februarie 1947 diferite cazuri de abateri, multe pentru „trădări în alegeri" (Adam Alexa, Constantin Popa), furturi (fraţii Theodor, Petre Hărmănescu, Carol Gayer), nereguli financiare şi fraude (Carol Goldenberg şi Grigore Bejenaru, care au înşelat instituţia Apă şi Canal cu zece, respectiv două milioane de lei ; Otto Schnertzer de la Industria Textilă Iaşi pentru furt de materiale textile), „atitudini antidemocratice" înainte de 23 august 1944 (Petru Răchitaru, responsabilul cu transporturile al Comitetului Judeţean Iaşi, fost angajat al poliţiei sub regimul antonescian) sau „afacerisme şi beţie" (Elisei Ciutacu). Inspectorii au sesizat de asemenea conflicte personale, de data aceasta în Sectorul I al PCR Iaşi, în care au fost implicaţi secretarul Varduca, responsabilul administrativ David Moscovici şi Dull Octav, responsabilul Secţiei Organizare şi Instructaj a Sectorului. Biroul Judeţean a fost sesizat şi se aştepta sancţionarea celor trei, cât şi a întregului birou al sectorului[6]. Alte cazuri de abateri din primăvara anului 1947 priveau distribuirea ajutoarelor guvernamentale sau americane. Cele mai importante nume de membri de partid anchetaţi erau : Sterecea, primar al comunei Fântânele (plasa Şipote), care a sustras importante cantităţi de cereale din stocul destinat familiilor nevoiaşe,

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 2.
2. Frontul Plugarilor (FP), formaţiunea politică a lui Petru Groza, a luat fiinţă la Deva, în 1933. Partidul, al cărui organ de presă a fost pentru două decenii ziarul *Horia*, îi avea ca membri „marcanţi" pe Romulus Zăroni, Constantin Agiu sau Gheorghe Micle. De la bun început, Frontul s-a adresat mediului rural, baza de organizare constituind-o organizaţia sătească ; un congres general alegea Comitetul Central. După primul program, adoptat în 1933, a urmat cel din 1945, care se concentra în mod clar pe intenţiile noii puteri comuniste. După 1938, FP a activat în ilegalitate şi a întreţinut legături cu diferite organizaţii comuniste, încercând să atragă lumea satului de sub umbrela PNŢ şi să o orienteze către comunişti. Frontul Plugarilor a activat în cadrul Blocului Partidelor Democrate şi şi-a încetat activitatea în prima parte a anului 1953 (vezi Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de istorie a României*, Editura Meronia, Bucureşti, 2000, pp. 139-140).
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 4.
4. Este vorba despre Dărăbăneanu (funcţionar poştal), suspectat de furt, Ana Erenreich, sancţionată pentru „mahalagisme", P. Cehodar şi M. Păuş, acuzaţi de abateri pe linie financiară (*ibidem*, f. 21).
5. *Ibidem*, f. 21.
6. *Ibidem*, ff. 30, 34, 41.

Gheorghe Nedelcu şi primarul comunei Erbiceni (plasa Podu Iloaiei), care şi-au însuşit alimente din ajutorul venit din partea guvernului SUA. În plasa Copou, acuzaţii de furt au fost aduse însuşi primarului Condrea, care, în complicitate cu instructorul plasei, Ioan Daicu (exclus din PCR în cadrul Plenarei Comitetului Judeţean din 26-27 aprilie 1947) şi cu studentul Patrichi „au furat brânză şi zahăr”[1]. În contextul stabilizării din vara lui 1947, unii membri de partid implicaţi în operaţiuni de preschimbare a bancnotelor vechi au fost depistaţi de cadrişti, apoi acuzaţi de speculă şi arestaţi[2]. La începutul anului 1948 existau numeroase persoane suspectate de legături cu legionarii sau cu regimul antonescian, fraude sau relaţii cu „reacţiunea”[3].

Personalul universitar ieşean nu era scutit de anchete, verificări şi sancţiuni aplicate la solicitarea organelor de cadre din partid. De exemplu, la o întrunire a Asociaţiei Tinerelor Femei – de fapt, o şedinţă literară –, organizaţie condusă de o membră a Partidului Naţional Ţărănesc, au participat şi asistenţii universitari N. Calincenco şi T. Cârdei. După întrunire, cei doi urmau să fie sancţionaţi pentru că nu şi-au arătat calităţile de activişti şi nu au punctat drepturile acordate femeii de guvernul comunist[4].

În vara anului 1947, unii profesori de la universitatea ieşeană – „ultima citadelă a reacţiunii”, conform expresiei cadriştilor – îşi manifestau interesul în privinţa susţinerii „regimului democratic şi de a sprijini stabilizarea”. În schimb, în alte cazuri, mai multe persoane din mediul academic au fost respinse la încadrare în ultimele luni ale anului 1947. Era amintit un şef de lucrări de la Medicină (Aurel Gheorghiu), fost ajutor de primar în timpul statului naţional-legionar, Grigore Scorpan, asistent la Facultatea de Litere, şi el cu un trecut legat de Mişcarea Legionară. De la Drept era oferit numele unui cadru didactic recent eliminat, Ioan Popovici, pe care inspectorii îl etichetaseră ca „oportunist”. Iată în continuare ce nume mai cuprind documentele :

> Zamfirescu Nicolae, prof[esor] la Fac[ultatea] de Agronomie, comprimat, oportunist, fost în toate partidele politice ; Pătrăşcanu Nicolae, prof[esor] la Fac[ultatea] de Agronomie, fost candidat pe lista maniştilor ; Buzea Nicolae, prof[esor] la Drept, comprimat imoral, oportunist.

Pe linie studenţească, tinerii comunişti ieşeni operau cu aceleaşi instrumente ca şi colegii lor de partid de la organizaţiile din oraş. Astfel, în sectorul studenţilor s-a hotărât neîncadrarea unor colegi[5] pentru „atitudine antidemocratică” sau pentru că erau suspectaţi că au comis furturi. În ultimele luni din 1947, studenţii din oraş erau atent supravegheaţi, probabil şi din cauza pericolului reprezentat de organizaţiile anticomuniste care mai activau pe atunci. Informaţiile din rândul tinerilor erau obţinute prin intermediul unor „surse” infiltrate, observându-se „un curent din ce în ce mai organizat a[l] reacţiunii”[6].

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 40.
2. Într-un astfel de caz au fost implicaţi Gheorghe Cerconschi, primarul Comunei Poeni, Gheorghe Popa, casierul comunei, şi Mihai Pahome, secretarul organizaţiei PCR, care au încercat să schimbe la BNR suma de 26 de milioane de lei, pe care plătiseră 480 de lei noi (stabilizaţi) (*ibidem*, ff. 76-77).
3. De exemplu, în plină campanie de eradicare a tifosului exantematic, un pictor de la Teatrul Naţional a primit sarcina de a realiza un panou privind existenţa microbului. În locul capetelor a două insecte, desenatorul a reprodus portretele a doi miniştri : Petru Groza (prim-ministru) şi Ana Pauker (ministrul Afacerilor Străine). Cadriştii au dispus arestarea imediată a acestuia. După o serie de verificări, s-a constatat că pictorul era cunoscut ca „reacţionar”, fiind fiul unui ofiţer deblocat (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 42/1948, f. 16r).
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 52r.
5. Este vorba despre Octavian Untu, Teodor Tunaru, Virgil Manolache, Valeriu Nitoiu, Podhoronţchi şi Jack Rosenberg (*ibidem*, f. 105).
6. *Ibidem*, ff. 75v, 103v, 104-105.

Încadrarea în partid a profesorilor din învăţământul superior ieşean era evidenţiată în toamna anului 1947 de plenara Comitetului Judeţean, celula Universitate dublându-şi practic numărul de membri într-un timp scurt. Documentul Secţiei de Cadre mai precizează : „Universitarii comunişti au ieşit din anonimat, duc acţiuni mai ales pe linia educaţiei politice dând un ajutor serios Partidului", deşi existau şi aici profesori respinşi de comunişti. Cu toate laudele din anul precedent, membrii celulei universitare erau atent verificaţi la începutul anului 1948. În urma verificărilor, Constantin Alexa, fost legionar notoriu „care a reuşit să se strecoare în Partid", a fost exclus. De asemenea, cadriştii au transmis Comitetului Central un tabel cu persoanele epurate de la universitate, precum şi indicaţii pentru noi eliminări, deşi organizaţia judeţeană revenise asupra unor nume[1].

Dintre problemele verificărilor întreprinse de către Secţia de Cadre, le vom menţiona în continuare pe cele mai importante. Una dintre acestea era incapacitatea inspectorilor de a aduna „informaţii bazate pe fapte concrete". O altă chestiune delicată era înscrierea în PCR a persoanelor care făceau parte din categorii sociale ale „vechiului regim", cum ar fi proprietarii comerciali şi negustorii :

> Noi credem că aceştia nu ar trebui încadraţi alături de muncitori, deoarece aceasta nu reprezintă interesele clasei muncitoare, deşi statutul P[artidului] C[omunist] nu prevede nimic cu privire la neîncadrarea negustorilor şi patronilor în partid. Noi cerem o lămurire la această problemă, deoarece am observat o revoltă generală a muncitorilor care refuză ca patronii să fie încadraţi alături de ei.

Dosarele Secţiei subliniază de asemenea întârzierile cu care se luau anumite decizii în urma verificărilor. De exemplu, în februarie 1946, cadriştii au descoperit mai multe „elemente duşmănoase" pe bază de „declaraţii, *fapte concrete* şi dovezi" (subl. din document), dar Comitetul Judeţean, deşi a discutat cazurile respective, nu a luat nici o hotărâre în acest sens[2].

Din păcate, nu există o situaţie detaliată şi complexă a verificărilor realizate de către inspectorii Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi. Există însă informaţii disparate în rapoartele de activitate, dar şi în alte materiale de arhivă. De pildă, în iulie 1947, 170 de cadre fuseseră verificate, iar în august se solicitau informaţii suplimentare despre anumiţi membri de partid înregistraţi. În vara anului 1947, „securiştii partidului" au verificat pentru comisiile interimare în jur de 400 de persoane[3] din PCR şi Frontul Plugarilor din tot judeţul Iaşi. De asemenea, aflăm că mulţi foşti legionari şi membri ai partidelor de opoziţie au fost respinşi la încadrarea în partid în ultima lună a anului 1947[4].

Întocmirea dosarelor de cadre

Activitatea şi rezultatul verificărilor membrilor de partid făceau obiectul unui dosar de cadre. Despre dosarul de cadre au apărut câteva studii[5], aşa că nu vom mai insista asupra

---

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 81v, 82v, 84r ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 42/1948, ff. 4, 6.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 65-66, 89.
3. În realitate, au fost verificate mii de persoane pentru comisiile interimare, comitetele sindicale şi disponibilizările din instituţii (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 63).
4. *Ibidem*, ff. 63, 65v, 132, 160, 163.
5. Iată câteva repere : Stejărel Olaru, „Un dosar ca multe altele", în Marius Oprea (coord.), *Securiştii partidului*, ed. cit., pp. 95-113 ; Septimiu Chelcea, art. cit., pp. 136-149 ; Dumitru Tănăsescu,

componenţei dosarului şi a problemelor metodologice legate de interpretarea documentelor dintre coperţile acestuia. Ne vom rezuma la cuantificarea acţiunilor Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi în această direcţie. Astfel, în primele luni ale anului 1945, inspectorii de cadre au reverificat 25 de dosare ale membrilor de partid care au fost încadraţi fără aprobarea Comitetului Central. În acelaşi timp, cadriştii au întâmpinat serioase dificultăţi în adunarea informaţiilor în vederea realizării dosarelor, una dintre explicaţii fiind absenţa deseori nemotivată a membrilor în vederea chestionării directe[1].

Într-o telegramă datată 29 mai 1945 se cerea o situaţie exactă a tuturor membrilor de partid din sistemul educaţional (învăţământ primar, teoretic, şcoli normale, teologice, universitate) şi a dosarelor personale cu „declaraţii serios întocmite"[2]. În alte documente de corespondenţă[3] se vorbeşte despre componente ale dosarului de cadre, dar şi despre chestiuni mai puţin obişnuite, cum ar fi anchetarea furtului unui palton (!)[4].

La fel ca în anul 1945, cadriştii au revizuit, în ianuarie 1946, 10 dosare „din cele 56 a tov[arăşilor] care au sta[t] în lagăre şi închisori şi care au fost încadraţi fără aprobarea CC". Inspectorii ieşeni planificaseră întocmirea a 20 dosare în februarie[5], 26 în martie şi clarificarea a 18 fişe şi autobiografii ale membrilor de partid care au fost încarceraţi sau au fost propuşi pentru încadrare. În iunie 1946, cadriştii lucrau la întocmirea a 30 de dosare, alte 20 fiind deja finalizate. Completarea dosarelor celor deja angrenaţi în activitatea partidului era o sarcină continuă a inspectorilor, la fel şi înregistrarea tuturor membrilor de partid[6].

Probleme în realizarea dosarelor surveneau şi din cauza deficienţelor în elaborarea documentelor. De exemplu, dosarele realizate în iunie 1946 trebuiau refăcute din cauza nerespectării ultimelor instrucţiuni primite privind realizarea autobiografiilor. La sfârşitul anului 1946, Secţia de Cadre avea în cercetare în jur de 50 de dosare, iar la Comitetul Central fuseseră trimise câteva dosare ce aparţineau fie membrilor de partid, fie funcţionarilor din administraţie (nemembri). Despre componenţa dosarelor aflăm că „fiecare dosar are cel puţin 3 referinţe şi maximum 6 referinţe când este un caz mai greu" ; totuşi, existau şi dosare cu 8-10 referinţe. Printre actele secţiei există câteva liste cu nume din personalul partidului (cadre din Secţia Organizatorică, Secţia SEP, Secţia Administrativă), în dreptul cărora erau referinţe din activitatea de verificare („dos[ar] complet", „dos[ar] vechi", „dos[ar] nou", „dos[ar] 2 referinţe", „fişă", „autobiografie"), o parte dintre cei verificaţi având funcţii de conducere[7].

„Fişete desferecate. Dosarul de cadre", loc. cit., pp. 40-42 ; *idem*, „Dosarul de cadre", art. cit., pp. 7-9. De asemenea, amănunte importante despre dosarul de cadre se găsesc şi în două dintre studiile noastre : Andrei Muraru, „Instrucţiunile Secţiei de Cadre", loc. cit., pp. 488-491 ; Andrei Muraru, „Secţia de Cadre ca instrument de verificare şi control în interiorul Partidului Comunist", loc. cit., pp. 152-160.

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 19.
2. *Ibidem*, f. 29.
3. *Ibidem*, ff. 31, 36, 52, 71.
4. „În privinţa cazului tov[arăşului] Izu Braunstein vă comunicăm următoarele : că tovarăşul a fost acum 10 zile la Bucureşti din interese personale şi nicidecum delegat din partea partidului, el afirmă că nu cunoaşte pe tov[arăşul] Farcaş nu l[-]a întâlnit şi n[-]a luat paltonul.Vă trimitem alăturat declaraţia lui cu fotografia pentru a putea fi identificat. În caz că este recunoscut de către tov[arăşul] Farcaş, vă rugăm a ne comunica semnalmentele şi mai multe informaţii pentru a putea cerceta." (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 45)
5. În februarie 1946 doar şapte dosare cu probleme ce au fost revizuite şi completate, cel mai probabil aceleaşi ca în lunile precedente (*ibidem*, dosar 12/1946, f. 88).
6. *Ibidem*, ff. 2-3.
7. *Ibidem*, ff. 100, 142-143, 180.

Constituită în septembrie 1946, Comisia de verificări a Comitetului Judeţean a reuşit până luna următoare întocmirea caracteristicilor a 90% dintre activiştii din oraş ; toate dosarele celor înscrişi în PCR erau clasate pe celule. Dosare personale erau întocmite chiar şi pentru candidaţii la diferite concursuri în instituţiile ieşene. Este şi cazul unui concurs organizat la începutul lui 1948 pentru ocuparea posturilor de subcomisari la Garda Financiară[1].

La începutul lui 1947, Serviciul Judeţean de Cadre nu a reuşit să finalizeze dosarele în cercetare, acest obiectiv căzând în sarcina unui singur cadrist. Membrii Secţiei au întocmit 12 dosare[2] pentru excludere, în vreme ce alte 5 se aflau în lucru. Ceea ce pare surprinzător este existenţa dosarelor pentru membrii Secţiei de Cadre : Petru Popescu, Clara Braunstein şi Cezar Chelaru. În general, structurile totalitare au instituţionalizat astfel de practici tocmai pentru a-i controla pe cei ce realizau verificări, pentru a putea decide asupra celor cu putere de decizie şi pentru a limita pe cât posibil apariţia unor centre paralele de putere. În februarie, una dintre cele mai importante şi mai acute probleme pare să fi fost alcătuirea dosarelor personale pentru membrii de partid „din aparatul de Stat" şi „cunoaşterea" lor ; opt dosare au fost alcătuite pe numele unor cadre din autorităţile Iaşului. În aprilie, din 30 de dosare întocmite, 28 aparţineau persoanelor din secţiile Comitetului Judeţean. Cadriştii mai întocmiseră dosare personale, spre a fi trimise Comitetului Central, pe numele a trei activişti admişi pentru cursurile Universităţii de Partid „Ştefan Gheorghiu". Aceleaşi verificări în vederea întocmirii de dosare se făceau pentru viitori ziarişti sau pentru cei propuşi să lucreze în cadrul Ministerului de Industrie şi Comerţ. O modestă statistică ne informează că s-au alcătuit, în plus faţă de cele menţionate, şapte dosare de excludere, două de verificare, unul de anchetă şi două pentru cei sancţionaţi[3].

În mai 1947, Comitetul Judeţean avea în jur de 2 550[4] de cadre, dintre care 105[5] aveau dosare de partid, adică mai puţin de 5%. Din 50 de persoane cât avea personalul de serviciu[6] al Judeţenei, doar 28 aveau dosare personale. În dosare existau numeroase date despre toţi funcţionarii de stat din cele mai importante instituţii din Iaşi (Oficiul Economic, Prefectura, Direcţia Regională Silvică, Camera de Agricultură, Camera de Muncă). Până în august 1947 au fost întocmite 255 de dosare pentru cadre şi 31 pentru personalul auxiliar. De asemenea, fuseseră verificaţi liderii organizaţiilor importante şi 21 de şefi de instituţii locale[7].

Activitatea Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi era în 1947 mult mai intensă decât în anii 1945-1946. Cu toate acestea, incapacitatea organizatorică era evidentă :

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 133-134 ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 52r ; dosar 42/1948, f. 17v.
2. Fiecare dosar conţinea între trei şi opt evidenţe.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 6, 20, 22, 42-43.
4. Secţia de Cadre a mai identificat, mai ales în activităţile de pe teren, 223 de cadre ale căror dosare erau în curs de completare. 2 222 de activişti nu erau încă înregistraţi şi cunoscuţi (*ibidem*, f. 52v).
5. Dintre aceste 105 persoane, 25 erau cadre din Comitetul Judeţean, 37 din diferite secţii ale Judeţenei, 26 din comitetele de sectoare şi 17 din Comitetul Organizaţiei Uzinei (*ibidem*, f. 52v).
6. Cu mai bine de un an înainte, în primele luni ale anului 1946, inspectorii de cadre au verificat persoanele care urmau să fie angajate la sediul judeţenei. Cadriştii au intervenit pentru eliminarea din serviciu a două femei „care fac curăţenie fiind imorale şi compromiţând prin purtarea lor organizaţia de partid". Aceiaşi cadrişti ieşeni au facilitat angajarea unei femei de serviciu „care este sora unui tov[arăş] de la ţară" (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 71-72).
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 52v, 65v, 78.

nu exista un registru complet al membrilor de partid (activi, excluşi, opriţi de la încadrare etc.) şi nici măcar un model după care activiştii să-şi poate redacta autobiografiile. De asemenea, existau zeci de dosare nefinalizate şi, în plus, numeroşi alţi activişti nesancţionaţi din simplul motiv că Serviciul de Cadre nu putea lua, practic, în evidenţă toate abaterile. Munca tehnică ocupa cea mai mare parte a timpului pentru lucrătorii Secţiei, întocmindu-se zeci de dosare, fişe sau tabele nominale ; alte sute de pagini erau trimise la Bucureşti Comitetului Central. Nu de puţine ori, documentele sugerează, prin greşelile de redactare a referinţelor sau a autobiografiilor ori prin corespondenţa întârziată, lipsa unei coordonări reale între cadrişti[1].

Promovarea, recomandarea şi înlocuirea din funcţie a membrilor de partid

Cele mai multe activităţi, în afara „muncii tehnice", vizau înlocuirea sau promovarea (ca urmare a recomandărilor Secţiei) membrilor de partid în funcţiile diferitelor întreprinderi sau instituţii ale statului[2]. Tot Secţia de Cadre era cea care se ocupa de numirile în diferite poziţii în nomenclatura de partid. Dar cum se făceau promovările ? Un posibil răspuns la această întrebare îl oferă un fragment dintr-un document al Serviciului de Cadre din vara anului 1947 :

> Repartizarea cadrelor se face în urma propunerilor făcute de către organizaţiile respective, după care Secţia de Cadre verifică dosarele tovarăşilor propuşi, stă de vorbă cu ei pentru a vedea dacă tovarăşul corespunde în munca care trebuie să i se încredinţeze, iar după aceea se strâng referinţe pentru completarea dosarului[3].

În martie 1945, inspectorii Secţiei au reuşit să cunoască şi să facă unele recomandări pentru organizaţia de studenţi şi au contribuit la alegerea unor membri, verificaţi în prealabil, în birourile de celulă. De asemenea, Secţia s-a implicat în schimbarea unor membri de partid cu funcţii în Organizaţia Poliţiei. Pe baza recomandărilor realizate de alţi activişti, cadriştii au eliminat unii membri şi au făcut o serie de noi angajări. În ciuda resurselor şi a mijloacelor modeste din primele luni ale lui 1945, Secţia de Cadre era totuşi un instrument eficient de control a diferitelor zone ale societăţii româneşti. Aşa cum arată un document de arhivă, racolarea informatorilor era o altă atribuţie a cadriştilor, dar nu una principală : „Tot cu ajutorul nostru au fost recomandaţi Siguranţei 50 de tovarăşi devotaţi pentru a fi folosiţi ca informatori"[4].

Schimbări administrative la nivelul Comitetului Judeţean de Partid au avut loc în primăvara anului 1945, numirile fiind însoţite de scurte comentarii pentru a le înlesni inspectorilor munca informativă. De exemplu, „la celula fabricilor a fost ales secretar tov[arăşul] Scafaru Ioan care a făcut Şcoala de cadre a Regionalei"[5]. Cadriştii îşi desfăşurau munca atât pe teren, cât şi la birou. Pe teren, ei adunau recomandări pentru înscrierea în partid, făceau aprecieri şi dădeau calificative. Iată un exemplu de persoană evidenţiată :

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 52v, 130-131.
2. De exemplu, spun documentele de partid, în mai 1947, Blehan şi Dăscălescu au fost retraşi din diferite motive de la CARS (*ibidem*, f. 53r, v).
3. *Ibidem*, f. 62v.
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 19, 21.
5. *Ibidem*, f. 23.

> Tov[arăşul] Nica Vasile (de la) CFR Nicolina a recomandat 35 membri de partid, a difuzat toate ziarele date de partid, a reuşit să vândă 67 de cărţi din biblioteca noastră, a lucrat 4 zile din concediu[l] său pentru reconstrucţie[1].

De asemenea, inspectorii consemnau şi sancţiunile administrative pentru evaluarea membrilor sau a activiştilor :

> Tovarăşul Istrate Ioan, care a comis un act de indisciplină, venind beat în sediul Judeţenii PCR Iaşi, şi aceasta nu pentru prima oară. Ajutorul lunar pe care i-l[-]a dat Judeţeana l[-]a cheltuit cu chefurile[2].

În urma verificărilor, persoanele care aduceau beneficii politice importante erau evidenţiate pentru o proximă promovare. De pildă, Neculai Ungureanu a reuşit „să dea caracteristicile tuturor membrilor de partid din organizaţia CFR şi să antreneze în această muncă pe toţi secretarii de cadre din celule”[3].

În februarie 1946, 20 de membri de partid au fost indicaţi pentru promovare de către Secţia de Cadre, 11 dintre aceştia primind funcţii de răspundere în nomenclatura de partid ; de asemenea, un cadrist a fost trimis la Comitetul Central pentru „Caravana Cinematografică”. În vara aceluiaşi an, Neculai Viţelaru a fost promovat în funcţia de responsabil al Biroului Carnete şi alte nume au fost propuse pentru Secţia Organizatorică, Administrativă şi SEP, unii fiind absolvenţi ai şcolilor de partid. În mai 1947, nouă membri au fost promovaţi în diferite poziţii, în timp ce trei au fost retrogradaţi. Printre propunerile făcute de cadrişti Comitetului Central în vara aceluiaşi an se regăsesc studenţi, persoane indicate pentru Ministerul Industriei şi Comerţului, copii pentru şcoala militară ; de asemenea, inspectorii realizau totodată „dosare pentru părinţii acestora, iar pentru nemembri de partid [adunau] date biografice”. Datele de identitate şi caracteristicile altor activişti au fost transmise Comitetului Central cu propunerea de încadrare la Banca Naţională. Tot secţia aceasta era cea care făcea, potrivit documentelor, recomandările pentru tribunale :

> Am recomandat în cursul acestei luni [octombrie 1947, n.n.] 293 tovarăşi din oraş şi judeţ pentru asesori [reprezentanţi ai poporului în unele complete de judecată, n.n.] la Judecătorii pentru care au fost întocmite tabele cu caracteristici şi înaintate la CC[4].

Oficial – aşa cum prevedea de altfel şi statutul partidului –, alegerile în structurile PCR din perioada 1945-1948 erau libere. Cu toate acestea, din documentele de partid reiese că Secţia de Cadre făcea propunerile, manipulând aceste scrutine : „Secţia de Cadre a făcut propuneri[,] indicând tovarăşii cu care trebuie să fie înlocuiţi, făcându-li-se şi caracteristicile respective”. Despre avansările pe linie de partid, un tabel cu membrii evidenţiaţi în decembrie 1947 ne furnizează informaţii interesante în acest sens. Aprecierile par să fi fost

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 24.
2. *Ibidem*, f. 26.
3. O listă cu 15 nume ale membrilor de partid „remarcaţi” în activităţile culturale, organizatorice, financiare, politice sau de propagandă se regăseşte în arhivă. Din lista respectivă îi enumerăm pe : Isak Talic (pentru recomandările date), Marcel Braunstein, Darabană (celula Primăriei), Welf Leizer Grosu (pentru că a reuşit să verifice riguros toţi membrii din celulă), Marcel Petru (pentru munca financiară) şi Faive (pentru difuzarea ziarelor) (*ibidem*, f. 26 ; DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 60, 63).
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 65v, 66, 93v, 94r ; dosar 12/1946, ff. 70, 103, 105.

foarte importante pentru decizia cadriştilor de a susţine anumite persoane : „Pentru activitate frumoasă partinică şi pentru modul cum a reuşit să mobilizeze întreaga celulă în toate acţiunile", „P[en]tr[u] dif[uzarea] materialului cu ocazia săptămânei Româno-Jugo-slave", „P[en]tr[u] activitate culturală, p[en]tr[u] mărirea bibliotecii şi p[en]tr[u] antrenarea tuturor tov[arăşilor] din celulă la cetitul [sic !] materialului de Partid", „Pentru munca de îndrumare şi difuzarea presei", „A dus acţiuni de popularizarea refacerii podurilor", „Muncă voluntară"[1].

Formarea cadrelor prin şcolile de partid

În România comunistă, absolvirea unei şcoli de cadre era un criteriu de promovare socială. Cursanţii erau trimişi de comitetele de partid din fiecare întreprindere sau instituţie, dar ei reprezentau şi o importantă bază de „selecţie" pentru organizaţiile comuniste[2]. În martie 1945, Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi a făcut propuneri cu „tovarăşi verificaţi" pentru astfel de structuri de formare politică. În acelaşi timp, Secţia urmărea „ca la terminarea cursurilor [absolvenţii] să fie puşi la muncă corespunzătoare" sau angajaţi în diferite instituţii publice[3]. Cadriştii aveau obligaţia de a propune „tovi verificaţi" pentru astfel de şcoli şi „de a-i urmări în timpul şcolii". În martie 1945 doar un singur absolvent din Şcoala de Cadre a Regionalei s-a remarcat şi a fost încadrat ca instructor în Secţia Organizatorică. Conform raportului citat, în aceeaşi lună „au fost trimişi la şcoala de cadre a Regionalei 10 tovarăşi verificaţi cu perspective din toate întreprinderile mari din oraş"[4].

La sfârşitul anului 1945, resortul de cadre întocmise dosare pe celule pentru toţi membrii, atât din mediul rural, cât şi urban, „a căror situaţie este clarificată". Dintre aceştia, documentul îi aminteşte pe cei care au absolvit şcoala de cadre, cu câteva consideraţii pentru fiecare, sublinieri care se puteau constitui în criterii de promovare sau, dimpotrivă, de declasare socială[5]. Raportul Secţiei pe luna ianuarie 1946 notează că cinci membri de partid au fost trimişi la Şcoala de Cadre a Regionalei. Dintre aceştia, unul „nu a fost suficient verificat, decât după informaţiile secretarului de cadre din comitet[ul] de plasă". În luna următoare, la şcoala de partid au fost trimişi doar 15 elevi şi unul pentru şcoala de

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 62r, 134 ; dosar 42/1948, ff. 5-6.
2. Despre instituţiile învăţământului de partid există astăzi unele contribuţii mai mult sau mai puţin documentate. Oferim în continuare câteva repere în acest sens : Mihai Dinu Gheorghiu, *Intelectualii în câmpul puterii. Morfologii şi traiectorii sociale*, Editura Polirom, Iaşi, 2007 ; Mihăiţă Lupu, „Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român", în *Elite comuniste înainte şi după 1989. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România*, vol. II, 2007, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 265-285 ; Nicoleta Ionescu-Gură, *Nomenclatura Comitetului Central*, ed. cit., pp. 101-139 ; *idem*, *Sovietizarea României*..., ed. cit., pp. 249-253 ; *idem*, „Studiu introductiv", în *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicţionar*, ed. cit., pp. 48-52 ; Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, ediţia a II-a, Editura All, Bucureşti, 1998, pp. 125-133.
3. Absolvenţii şcolilor de partid erau angajaţi uneori imediat, aşa cum a fost şi cazul lui Constantin Iftimie, încadrat ca instructor de cadre în mediul rural după ce a promovat şcoala ţărănească de partid (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 60).
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 19 ; dosar 12/1946, f. 2.
5. De exemplu, Mihai Burlacu era calificat cu „foarte bine, se exprimă uşor", în vreme ce Ioan Racu a primit doar un „bine[,] se exprimă uşor" (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 26).

oratori a Comitetului Central[1]. În cele mai multe cazuri, cadriştii semnalau că elevii se confruntau cu probleme financiare acute[2].

Elevii propuşi la începutul anului 1947 pentru şcolile de cadre au fost respinşi, fiind consideraţi prea slabi ; erau invocate instrucţiunile greşit asumate[3]. Deşi se preconizase pregătirea unui număr de 40 de elevi lunar în şcolile de partid[4], în februarie 1947, în judeţ nu a funcţionat nici o şcoală de cadre[5]. Această activitate a secţiei a continuat şi în mai 1947, când, pentru şcolile de cadre s-au realizat şi trimis patru dosare pentru tot atâţia membri şi s-au adunat mai multe documente[6].

Urmărirea şefilor instituţiilor locale şi a persoanelor din afara partidului

Încă din primele luni de activitate postbelică, inspectorii de cadre aveau misiunea să-i cunoască pe şefii autorităţilor locale şi ai instituţiilor din judeţ. Aceste verificări şi culegeri de informaţii despre persoanele cu funcţii importante au continuat în ianuarie-februarie 1946. Datele erau procurate cel mai probabil prin intermediul unor persoane apropiate şi prin contacte directe. Dintre şefii instituţiilor locale, cadriştii nu aveau la acea dată informaţii despre şefii Administraţiei Financiare, ai Camerei Agricole, ai Camerei de Muncă, ai Camerei de Comerţ şi ai Asigurărilor Sociale. În schimb, existau date despre chestorul oraşului (membru PCR), despre primarul liberal, despre ajutorul de primar (membru PSD), despre al doilea ajutor de primar (membru PNŢ-Alexandrescu) ; prefectul şi inspectorul de poliţie erau membri ai Comitetului Regional PCR Iaşi. În februarie 1946, cadriştii au mai obţinut informaţii despre conducerile organizaţiilor locale, în afară de AP şi UFAR, şi despre şefii instituţiilor ieşene : primarul, doi ajutori de primar, prefectul, chestorul poliţiei, şeful Administraţiei Financiare, directorul Oficiului Economic Judeţean şi chiar un subinspector al Siguranţei. În total, în ultimele luni din 1946, aşa cum prevedea planul de muncă, 13 persoane importante din Iaşi fuseseră urmărite, constituindu-li-se dosare personale[7]. Iată cum arată o informare din 1947 legată de acest subiect :

> Colaborarea în Front[ul] Unic Muncitoresc este mai bună jos, între masele muncitoreşti, decât la conducere. Social-Democraţii ne fac greutăţi mari [în] luptă pentru *acapararea posturilor de*

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 26 ; dosar 12/1946, ff. 65-66, 88, 99, 103.
2. Elevii de la şcolile de partid aveau uneori probleme financiare, aceştia cerând, de exemplu, să li se acorde diferenţele salariale pentru orele în care au lipsit de la serviciu pentru a audia cursurile (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 94).
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 2.
4. *Ibidem*, f. 146.
5. *Ibidem*, f. 21.
6. Este vorba mai exact despre 44 de referate, 36 de autobiografii şi 135 de referinţe (*ibidem*, f. 53v).
7. Este vorba despre Vladimir Bogdanovici (subprefect, membru PCR), Octavian Suteică (Serviciul Financiar IMI, membru PSD), Gheorghe Băsescu (şef secţie SART, membru PSD), Ion Mihalache (şef secţie SART, membru PSD), Leib A. Schwartz (casier general al Uzinei Electrice, membru PSD), Octav Diaconescu (şef-contabil CAM, membru PSD), Wilhelm Pachtingher (directorul Uzinei Tramvaie), Iancu Costache (pretor la Prefectură, membru PCR), Ioan Macarie (pretor la Prefectură, membru PCR), Valeriu Potrs (administratorul principal al Administraţiei Financiare), Ion Vrabie (ajutor-şef la Depoul CFR), Nicolae Broşteanu (rectorul Academiei de Muzică) şi Cristea Sterescu (şeful centralei SART, membru PSD) (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 180).

conducere din instituţii şi întreprinderi [subl. n.]. Astfel[,] la PTT Iaşi, ei caută să scoată pe Dirigintele Oficiului local, tov[arăşul] Martin Ioan – înlocuindu-l cu un element de-al lor destul de dubios[1].

Cadriştii urmăreau şi cercetau nu doar persoane cu funcţii de conducere, ci aveau atribuţii şi în privinţa altor indivizi înregimentaţi în PCR şi pe care partidul îi considera ca făcând parte din „reacţiune". De pildă, 123 de „elemente reacţionare şi duşmănoase" au fost identificate (se spune explicit că aceştia nu erau membri de partid) în iunie 1946 ; alţi 143 de foşti legionari au fost descoperiţi. De asemenea, inspectorii secţiei au mai consemnat în raport : „Am reuşit să avem o legătură la poliţie şi am putut cunoaşte o parte din foştii legionari care au caziere. Aceasta ne va servi pe viitor pentru a nu pătrunde în rândurile noastre aceste elemente".[2] Cei care făcuseră parte din comisiile secţiilor de votare în noiembrie 1946 erau urmăriţi şi verificaţi, fie pentru a fi racolaţi în partid, fie pentru ca Siguranţa să înceapă acţiunile împotriva lor, evidenţiaţi ca „duşmani de clasă" : „Până la sfârşitul lunei [sic !] vom trimite tabel şi caracteristicile de la secţiile de votare"[3].

Aşa cum am arătat mai sus, personalităţile Iaşului erau în vizorul Serviciului de Cadre. Un document al Secţiei redactat pe 2 iulie 1947 îl caracteriza pe preşedintele Frontului Plugarilor, profesor-doctor Vasile Răşcanu, astfel :

> element cu mare priză în oraş şi judeţ, însă individualist, un spirit rebel[,] anarhic chiar – caută să promoveze în fruntea comitetelor săteşti ale FP elemente chiabure – de care el este legat prin 20 de ani de luptă comună în PNŢ Maniu.

Drept exemplu era oferit cazul comunei Costuleni, unde şef al organizaţiei Frontului Plugarilor fusese numit „un mare bogătaş", Arnăutu, fost primar în vremea dictaturii antonesciene şi, la data redactării documentului, membru al Partidului Naţional Ţărănesc. Cadriştii îl mai acuzau pe Vasile Răşcanu[4] că s-ar fi implicat în „curăţenia" realizată de partid în instituţiile din subordinea Ministerului Sănătăţii. Chemat în faţa Biroului Judeţean pentru a da explicaţii, deputatul i-a sfidat[5] pe cei prezenţi şi a acuzat guvernul condus de Petru Groza că nu-l ajută pentru refacerea spitalului „Sf. Spiridon", al cărui administrator era. Răşcanu a mai învinuit guvernul pentru colectarea cerealelor aflate pe terenurile spitalului. Totodată, la Adunarea Generală a Angajaţilor, cadriştii i-au urmărit declaraţiile şi au notat în raport că deputatul s-a arătat nemulţumit de faptul că salariile nu puteau fi achitate datorită stabilizării, „elogiind în acelaşi timp elementele necinstite şi sabotoare din instituţie" ; acuzaţiile au mers până acolo încât Răşcanu era acuzat că adusese în partid

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 19 ; dosar 12/1946, ff. 25, 70, 88 ; dosar 11/1947, f. 20.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 100.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 7.
4. Vasile Răşcanu era un om politic destul de prezent în spaţiul public al Iaşului. În vârstă de 62 de ani în 1947, ales deputat la alegerile din anul precedent, fotoliu pe care îl va ocupa până în 1952, Răşcanu avea să devină director al Institutului de Biologie din Iaşi (1971) şi membru al Academiei Române (Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 248). Gheorghe Zane îl caracteriza în memoriile sale pe Răşcanu astfel : „şi-a amintit între timp că în tinereţe fusese un fel de socialist ; a pus la naftalină uniforma hitleristă a F[rontului] R[enaşterii] N[aţionale] şi s-a aciuiat undeva, pe la Frontul Plugarilor" (Gheorghe Zane, *op. cit.*, p. 122).
5. Interesant este faptul că acest conflict minor a izbucnit în preajma plenarei Comitetului Judeţean Iaşi din 27-28 iunie 1947, în care s-a discutat despre relaţia dintre Frontul Plugarilor şi PCR, comuniştii din Comitetul Judeţean al FP primind instrucţiuni precise.

(Frontul Plugarilor) foşti ţărănişti[1] implicaţi în confruntările cu grupurile de comunişti. Conform raportului Secţiei de Cadre, Răşcanu a aprobat cererile de înscriere în Front a profesorului Traian Gheorghiu, fost secretar PNŢ, şi a încă opt ţărănişti. În urma sesizărilor „securiştilor partidului", dosarul personal al lui Răşcanu a fost solicitat de Comitetul Central pentru verificări amănunţite[2].

Inspectorii de cadre erau obligaţi în august 1947 să culeagă date despre activitatea funcţionarilor din administraţia de stat pentru desfăşurarea campaniilor de epurări. În septembrie 1947, responsabilul de cadre al Comitetului Judeţean Iaşi informa Comitetul Central că Secţia „a întocmit tabele nominale pentru 34 de instituţii de stat şi particulare cuprinzând întreg personalul tehnic şi administrativ (membri de partid şi nemembri)". De asemenea, fuseseră realizate caracterizări pentru personalul superior din 30 de instituţii ; 200 de angajaţi de la Universitate şi din învăţământul preuniversitar au fost propuşi de cadrişti pentru eliminare[3].

„Munca" ideologică

Pe lângă atribuţiile pe care le-am analizat până acum, Secţia de Cadre avea şi sarcina de a susţine şi controla activitatea politică şi ideologică desfăşurată de structurile de partid. Citirea şi prelucrarea articolelor din oficiosul *Scânteia*, „maşinăria falică", cum numeşte Ruxandra Cesereanu organul de presă al Comitetului Central al PCR, era una dintre sarcinile de bază ale organizaţiilor de partid[4]. Prin intermediul periodicelor, unele dintre acestea tipărite şi distribuite de organizaţiile locale de partid, s-a instrumentat o violentă campanie împotriva şefilor de instituţii locale care nu corespundeau profilului comuniştilor, solicitându-se înlocuirea lor[5]. Având în vedere importanţa propagandei pe plan local, Secţia a impus obligaţia „prelucrării" articolelor din ziar pentru „creşterea ideologică". Tot în 1945 s-a decis ca, atunci când membrii de partid sunt fotografiaţi pentru realizarea carnetelor, să fie întreprinsă şi „munca politică" pentru educarea lor. Alte activităţi în care au fost implicaţi inspectorii de cadre în anul următor au fost citirea şi asimilarea „materialului de partid" cel puţin o oră pe zi (*Istoricul Partidului Comunist până la 23 August 1944*, *Răspunsul lui Gheorghiu-Dej la Conferinţa Naţională*, *Discursul lui Gheorghiu-Dej de Anul Nou*, *Carnetul Activistului*, *Scânteia*, *Platforma Program*[6]).

1. Este vorba despre Vasile Părpăriţă şi învăţătorul Manole din comuna Ţigănaşi (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 105).
2. *Ibidem*, ff. 60r, 103v, 105, 109.
3. *Ibidem*, ff. 83v, 103r, 160, 163.
4. În 1945, presa scrisă intra sub zodia manipulării. De exemplu, Partidului Naţional Ţărănesc i s-au alocat în acel an două rulouri de hârtie tipografică pe zi, în timp ce comuniştii au primit pentru editarea *Scânteii* nu mai puţin de 20. Gheorghe Crosneff, unul dintre etnicii bulgari din grupul conducător al PCR din perioada interbelică, a fost cel care a editat ziarul interzis al partidului, *Scânteia*, în anii '30 (Robert R. King, *A History of the Romanian Communist Party*, Hoover Institution Press, Standford Univesity, Standford, California, 1980, pp. 35, 50). În 1944, oficiosul Partidului Comunist şi-a început apariţia legală şi a debutat printr-o virulentă campanie împotriva „duşmanilor poporului". Discursul s-a dovedit a fi extrem de agresiv, având rolul de a implanta noua ideologie (Ruxandra Cesereanu, *Imaginarul violent al românilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, pp. 70-86). Pentru campaniile şi atmosfera din jurul redacţiei, vezi Sorin Toma, *Privind înapoi. Amintirile unui fost ziarist comunist*, Editura Compania, Bucureşti, 2004.
5. Dumitru Şandru, *op. cit.*, p. 65.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, ff. 21-23 ; dosar 12/1946, ff. 71-72, 106.

Obiectivele inspectorilor cadrişti în privinţa pregătirii ideologice a membrilor a inclus, în primăvara anului 1947, discutarea instrucţiunilor organizatorice, a campaniei de primăvară în agricultură, a unei circulare emise de Gheorghe Gheorghiu-Dej, a documentului „teza de 1 Mai", a chestiunii naţionale, a atitudinilor şovine şi antisemite. Aşa cum precizează un document datat 1 iunie (1947) şi adresat Secţiei de Cadre a Comitetului Central, „autoritatea şi influenţa Partidului" au fost consolidate în urma unor acţiuni în rândul muncitorilor (sărbătorirea zilelor de 1[1] şi 10 Mai) şi al locuitorilor din mediul rural (împărţirea ajutoarelor) sau – şi aici avem de-a face cu partea cea mai interesantă – prin „arestarea unor primari incorecţi chiar m[embri] de p[artid]", urmată de excluderea acestora[2].

Penetrarea spaţiului public ieşean prin acţiuni propagandistice era una dintre ţintele declarate ale Serviciului de Cadre al PCR Iaşi. Inspectorii petreceau până la patru zile în fiecare lună pentru a instrui comitetele de partid în acţiunile politice. Dincolo de şedinţele care insistau pe subiectele deja cunoscute (instrucţiunile Comitetului Central, evenimentele politice şi economice, citirea/discutarea materialului de propagandă), în 1947 au fost organizate trei conferinţe publice la Teatrul Naţional şi la sediul Comitetului Judeţean de Partid („Despre materialism şi idealism. Sociologia revoluţiilor româneşti", „Elementul social în poezia românească" şi „Rasa şi rasismul")[3].

În ciuda faptului că PCR avea la mijlocul anului 1947 sute de mii de membri, distribuirea materialului propagandistic (broşuri, cărţi, ziarul *Scânteia*) era extrem de redusă[4]. Nici pregătirea politică a membrilor, mai ales a celor din mediul rural, nu era mai bună ; mulţi dintre ei absentau de la şedinţe şi nu citeau documentele de la Comitetul Central. O afirmaţie interesantă face trimitere la construirea imaginii publice a noului guvern : „Se vor trimite scrisori de mulţumire din partea ţăranilor săraci guvernului"[5].

Atât la oraş, cât şi în mediul rural, îndrumătorii comunişti au explicat în adunări publice, dar şi în şedinţe de partid „semnificaţia" procesului liderilor ţărănişti, amploarea propagandei de la sfârşitul anului 1947 fiind considerabilă[6]. În acelaşi an a avut loc aniversarea ziarului *Scânteia* în sala Teatrului Naţional din Iaşi. În ceea ce priveşte „munca ideologică", în ianuarie 1948 au fost dezbătute o serie de chestiuni politice, printre care înfiinţarea Partidului Muncitoresc, acordurile încheiate de România cu statele vecine, Monarhia şi Republica Populară ; cadriştii mai semnalau faptul că nu existau destule manuale de *Istoria Partidului Comunist al URSS*[7]. Inspectorii de cadre erau nemulţumiţi şi de faptul că popularizarea nou-născutei republici era ca şi inexistentă[8].

Sprijinirea membrilor de partid

Una dintre atribuţiile secundare ale Secţiei de Cadre era sprijinirea şi ajutorarea membrilor de partid, în mod special într-o perioadă de refacere a economiei. Susţinerea financiară a familiilor sărace era însă utilizată deseori ca un instrument eficient de propagandă şi de îndoctrinare a corpului social. Pentru a ameliora nivelul de trai al membrilor de partid,

1. În 1947, la Iaşi, de 1 Mai, Partidul a reuşit să mobilizeze în jur de 30 000 de persoane (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 50v).
2. *Ibidem*, ff. 39, 50r.
3. *Ibidem*, ff. 53r, v, 60v.
4. *Ibidem*, f. 60v.
5. *Ibidem*, ff. 160, 163.
6. *Ibidem*, f. 82r.
7. *Ibidem*, f. 4.
8. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 42/1948, f. 14v.

Comitetul Judeţean a încercat să se implice în viaţa privată a acestora, oferind diverse ajutoare. În februarie 1946, acesta a fost sesizat în privinţa a trei indivizi „care au greutăţi materiale”, fiind ulterior ajutaţi de partid. Cu concursul Secţiei de Cadre, alţi cinci membri au fost internaţi în primăvara anului 1946 la Sanatoriul Bârnova, în timp ce familiile lor au fost ajutate cu bani, alimente, ziare sau medicamente[1]. Cu toate problemele financiare din 1946, Secţia a reuşit, conform documentelor, să angajeze un medic pentru a da consultaţii comuniştilor cu probleme de sănătate ; alţi patru membri au mai fost ajutaţi cu medicamente şi bani. În ultima lună a anului (1946), cu ocazia Crăciunului, partidul le-a răsplătit fidelitatea activiştilor oferindu-le alimente. În martie 1947, membrii de partid apelau, spun cadriştii, la economat şi cantine („la care se dă masa la preţ minim şi destul de consistent[ă]”), pentru a putea suplini neajunsurile financiare[2].

Asigurarea securităţii sediilor partidului

În climatul tensionat din perioada 1945-1948, Secţia de Cadre avea printre atribuţii şi asigurarea securităţii sediilor[3] partidului, evaluarea riscurilor în privinţa pazei şi propuneri privind îmbunătăţirea siguranţei spaţiilor deţinute de formaţiunea comunistă. În martie 1945, inspectorii de cadre au constatat că sectoarele de partid nu au toate sedii şi birouri[4]. Doi ani mai târziu, în martie 1947, PCR avea la Iaşi 18 sedii, 6 dintre acestea aflându-se în plase[5]. Iniţial, membrii partidului au fost obligaţi să asigure securitatea spaţiilor din cauza „agitaţiilor” studenţilor ţărănişti din Iaşi. Inspectorii de cadre au identificat însă diverşi membri, mai ales din conducerea organizaţiilor de partid CFR Nicolina, care au refuzat să se supună acestor ordine[6].

Asigurarea documentelor pare să fi fost un alt punct destul de important în activitatea inspectorilor, atâta vreme cât – aproape în fiecare plan de muncă – apar detalii privind această acţiune : „În fiecare birou să fie însărcinat un tov[arăş] cu arderea hârtiilor şi închiderea sertarelor” sau „vom face dulapul cu uşi de scânduri”. În februarie 1946, la sediul Comitetului Judeţean existau patru membri de partid, plus un corp de gardă, paznici înarmaţi şi sonerie pentru alarmă. În oraş, securitatea sediilor era însă extrem de precară ; în plus, nici hârtiile nu erau distruse de către cel însărcinat cu această operaţiune. Într-un raport de activitate din februarie se evalua chiar posibilitatea interzicerii accesului în incintă fără legitimaţie de intrare. În anul următor, spaţiile sectoarelor erau în continuare slab păzite, în vreme ce sediul Judeţenei Iaşi era, conform documentelor de arhivă, în deplină siguranţă, fapt ce i-a determinat pe inspectori să propună rechiziţionarea tuturor documentelor şi păstrarea lor la Secţia Judeţeană de Cadre[7]. De asemenea, din cauza

1. Pentru cine se mai îndoia de apetenţa membrilor pentru şedinţe, documentul susţine că cei internaţi la Bârnova au constituit o celulă de partid chiar în spitalul respectiv (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 94).
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 71-72, 79 ; dosar 11/1947, f. 36.
3. În oraşul Iaşi, PCR deţinea în 1947 următoarele locaţii : sediul Comitetului Judeţean, căminul Läţescu (Şcoala de Cadre), sediul Secţiei de Educaţie Politică, sediile a două comitete de sector, sediile altor trei comitete de sector desfiinţate, dar utilizate ca spaţii de întrunire pentru şedinţe şi sediul Organizaţiei CFR Nicolina (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 31).
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 21.
5. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 31.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 20.
7. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 22.

distanţelor mari şi a incapacităţii de a asigura paza tuturor sediilor, în vara anului 1947 s-a luat decizia ca SEP, redacţia şi administraţia ziarului *Lupta Moldovei*, cantina şi economatul să fie mutate în aceeaşi clădire, lângă sediul Comitetului Judeţean, celelalte spaţii administrate de partid rămânând în vechile stabilimente[1].

Verificarea organizării / sesizarea problemelor organizatorice

Monitorizarea şi evaluarea activităţii structurilor partidului era una dintre atribuţiile cadriştilor, eficienţa secţiilor şi a comitetelor fiind în bună măsură responsabilă pentru buna activitate a formaţiunii în ansamblul său. Secţia de Cadre colabora pentru supervizarea activităţii partidului cu Secţia Organizatorică, iar pentru urmărirea activităţii comitetelor erau solicitate rapoarte lunare. Documentele de partid din primăvara anului 1945 relevă că, deşi existau sarcini clare privind susţinerea unor şedinţe săptămânale cu biroul secţiei şi cu întreaga secţie de două ori pe lună, acest obiectiv nu fusese îndeplinit, motivul cel mai plauzibil fiind lipsa de organizare a secţiilor. Registrul membrilor de partid era şi el incomplet, deşi se trimiseseră tabele nominale solicitate de Secţia de Cadre a regionalei[2].

„Securiştii partidului” apreciau că situaţia economică precară de la începutul anului 1947 era cauza imediată pentru absenţele repetate de la şedinţele de partid. În martie, personalul de serviciu a fost verificat, dar nu toate persoanele aveau dosare personale. Totodată, reprezentanţii Secţiei de Cadre au adunat recomandările făcute de birourile comitetelor de conducere privind persoanele propuse pentru funcţii în cadrul partidului şi, după verificări amănunţite ce au cuprins culegerea de referinţe şi studierea dosarelor personale, au realizat componenţa noului comitet, care a fost supus aprobării Biroului Judeţean. În toate structurile partidului, comisiile de reorganizare au propus sau au confirmat diferiţi membri[3].

Monitorizarea activităţii „sioniştilor”

Organizaţiile sioniste care dobândiseră o importanţă crescută în timpul războiului au susţinut emigrarea ilegală către Palestina în perioada 1945-1947, fapt care venea în relativă contradicţie cu politica guvernului comunist. Cu toate acestea, comunitatea evreiască nu a fost dominată de curentul emigrării în primii ani după război. Perspectiva s-a modificat însă în 1947-1948, după transformările instituţionale, legislative şi economice şi după crearea statului Israel la 14 mai 1948. În primii ani postbelici, toate organizaţiile evreieşti asociate unor centre din străinătate au fost desfiinţate. Conform documentelor de arhivă pe care le-am studiat, politica PCR nu era una foarte bine conturată cu privire la chestiunea emigrării, aşa cum vom vedea mai jos. Existau totuşi o atitudine rezervată a Secţiei de Cadre şi o anumită stare de nelinişte şi tensiune legată de „problema sionistă”[4].

---

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 3, 71, 89 ; dosar 11/1947, ff. 22, 52v.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1945, f. 21.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 2, 31.
4. Pentru amănunte referitoare la mişcarea sionistă din România şi la situaţia evreilor în primii ani ai regimului comunist, vezi Andreea Andreescu, Lucian Năstasă, Andrea Varga (ed.), *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1945-1965)*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2003, pp. 33-44 ; Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori : Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, pp. 363-390.

Referinţele privind dezertările din PCR ale evreilor erau numeroase pe parcursul anului 1947, dar uneori şi înainte[1], iar rapoartele Secţiei de Cadre din primele luni ale anului au evidenţiat acest lucru, precum şi unele reacţii antisemite ale membrilor de partid[2]. În multe cazuri, comuniştii îi învinuiau pe evrei pentru situaţia economică dezastruoasă în care se afla ţara[3]. Un document din februarie al Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi preciza :

> Un grup întreg de tineri evrei, membri de Partid, unii dintre ei fac parte din celula Org[anizaţia] Presei, au trecut la sionişti. Au fost atraşi în această acţiune de 3 panduri din Divizia Tudor Vladimirescu : Bron Nathan, Davidovici Micu şi Ghitman Iancu, care s'au prezentat ca venind din partea CC al PCR cu instrucţiuni noi. O parte din aceşti tineri au şi plecat spre Palestina[4].

Inspectorii cadrişti mai semnalau[5] faptul că mulţi dintre etnicii evrei acuzau autorităţile pentru nepedepsirea participanţilor la pogromul din iunie 1941[6]. Trebuie precizat că procesul criminalilor de război pentru pogromul de la Iaşi (28-30 iunie 1941) a fost judecat mai târziu decât celelalte, deşi audierile au început încă din 1945. Procesul pogromului s-a judecat între 5 şi 28 iunie 1948, după ce a fost amânat de mai multe ori[7].

---

1. Instructorii din biroul Verificări şi Anchete raportau în februarie 1946 că au informaţii despre „doi tovarăşi, Cojenic Carol şi Schor Keos, care au trecut în tabăra sioniştilor" (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 103).
2. În documente sunt oferite spre exemplu cazurile lui Benea din plasa Podu Iloaiei sau al studentului Cramaniuc. Acesta din urmă a acuzat evreii din organizaţie pentru neprimirea sa la şcoala de cadre (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 4).
3. *Ibidem*, f. 4.
4. *Ibidem*, f. 21.
5. *Ibidem*, f. 22.
6. Pentru o trecere în revistă a lucrărilor şi interpretărilor asupra acestui tragic eveniment, primul masacru îndreptat împotriva evreilor de la începutul Războiului Mondial, vezi Dorin Dobrincu, „Istoriografie şi memorii concurente. Perspective asupra pogromului de la Iaşi (28-30 iunie 1941)", *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol"*, tom XLV, 2008, pp. 275-285. Alte repere documentare, memorialistice şi istoriografice : Ottmar Traşcă, Dennis Deletant (ed.), *Al III-lea Reich şi Holocaustul din România : 1940-1944 : documente din arhivele germane*, selecţia, traducerea din limba germană şi note de Ottmar Traşcă, studiu introductiv de Dennis Deletant, Editura Institutului Naţional pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel", 2007, pp. 53-57, documentele 5-14, 17 ; Institutul Naţional pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel", *Pogromul de la Iaşi (28-30 iunie 1941) : prologul Holocaustului din România*, ediţie îngrijită de George Voicu, Editura Polirom, Iaşi, 2006 ; Andrei Oişteanu, „Masacrul de la Iaşi în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian", *Revista 22*, nr. 852, anul XVII, 4-10 iulie, 2006, p. 14 ; Jean Ancel, *Preludiu la asasinat. Pogromul de la Iaşi, 29 iunie 1941*, Editura Polirom, Iaşi, 2005 ; Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, Elie Wiesel (preşedintele comisiei), Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu (ed.), *Raport final*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, pp. 118-124 ; Dorin Dobrincu, „Pogromul şi vinovaţii săi", *Ziarul de Iaşi*, nr. 61, 15 martie 2004, p. 6A ; Radu Florian, „Masacrul de la Iaşi din 29-30 iunie 1941 – un prim act al genocidului împotriva evreilor", în *Exterminarea evreilor români şi ucraineni în perioada antonesciană*, Editura Hasefer, Bucureşti, 2002, pp. 91-114 ; Carol Iancu, *Shoah în România : Evreii în timpul regimului Antonescu (1940-1944) : documente diplomatice franceze inedite*, traducere de Cosmina Ghebaur, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 25-26, 45, 141-143 ; Adrian Radu-Cernea, *Pogromul de la Iaşi. Depoziţie de martor*, Editura Hasefer, Bucureşti, 2002. Am preferat să indicăm mai sus cele mai recente apariţii legate de subiectul pogromului de la Iaşi.
7. Pentru detalii cu privire la tergiversarea procesului, a discutării sale în cadrul Adunării Deputaţilor şi a desfăşurării, vezi Lya Benjamin, „Procesul masacrului de la Iaşi. Note pe marginea unor interpelări în Cameră. 1947", în Institutul Naţional pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel", *Pogromul de la Iaşi*, ed. cit., pp. 135-159.

De fapt, pe tot parcursul anului 1947, referirile la etnicii evrei ocupă un loc aparte în documentele Secţiei, insistându-se asupra tentativelor de emigrare şi a opţiunilor politice. În martie 1947, 11 membri de partid, tineri evrei, au plecat spre Palestina şi, deşi inspectorii de cadre încercaseră să-i convingă asupra inoportunităţii unei expatrieri, aceştia au refuzat, acuzând antisemitismul din organizaţiile de partid[1]. Serviciul Judeţean de Cadre a constatat existenţa unui sentiment de dezorientare în sânul comunităţii evreieşti din Iaşi, cauzele fiind nereuşita unor familii de a emigra, dar şi atacurile cu tentă antisemită[2]. În lunile următoare, cadriştii ieşeni notau că emigrarea evreilor continua într-un ritm alert. Numai în aprilie şi mai 1947, 25 de iudaici au trecut la alte organizaţii sioniste[3]. Numărul exact al etnicilor evrei care părăseau formaţiunea comunistă este greu de stabilit, întrucât existau şi situaţii în care evreii solicitau să fie reprimiţi după ce se întorceau din „taberele de muncă sioniste"[4].

Partidul a încercat să combată „curentul sionist", organizând întâlniri cu membri de partid de origine evreiască, dar şi punând piedici în special negustorilor iudaici. În mai 1947, activişti evrei au încercat să împiedice desfăşurarea a două întruniri ale comunităţii la care participa şi o delegaţie din Bucureşti. Cel mai probabil, încercarea de a dejuca aceste întruniri era legată de discutarea unor chestiuni sensibile, cum ar fi emigrarea sau politica recentă a guvernului. Pe 11 mai, în sediul Comunităţii Evreieşti ieşene s-a creat chiar „o mică busculadă între membrii noştri de Partid evrei şi evreii sionişti". În aceeaşi lună, Vaida Goldenberg încerca să convingă comunitatea că, de fapt, partidul este „adevăratul prieten" şi că viaţa acesteia este alături de clasa muncitoare. Pentru a calma spiritele şi pentru a dezamorsa conflictul existent între formaţiunea politică şi comunitatea evreiască, PCR Iaşi a recurs la o şedinţă condusă de deputaţii Vasile Mârza şi Ion Niculi în iulie 1947[5].

În octombrie 1947, după o perioadă relativ calmă, în care referinţele la comunitatea evreiască din Iaşi îşi schimbaseră tonalitatea agresivă şi accentul combativ, acestea revin în intensitate. Contextul în care se vorbeşte despre evrei este totuşi diferit : creşterea vertiginoasă a preţurilor, scăderea drastică a puterii de cumpărare, zvonuri privind iminenţa unui război, o nouă stabilizare sau rechiziţionarea în totalitate a cerealelor de către stat. Trebuie precizat însă că reluarea afirmaţiilor era legată de o nouă etapă în expatrierea evreilor ieşeni, aceştia invocând măsurile dure de control şi impozitele excesive[6].

Susţinerea partidului la alegerile parlamentare din noiembrie 1946

În 1946, Secţia de Cadre a avut rolul, pe lângă atribuţiile enumerate şi argumentate documentar mai sus, să susţină Partidul Comunist şi pe aliaţii săi în alegeri (reuniţi în Blocul Partidelor Democrate), precum şi să monitorizeze activitatea formaţiunilor politice rivale. Întrucât activitatea Secţiei de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi al PCR în preajma alegerilor a fost analizată într-un alt studiu[7], vom puncta mai jos doar cele mai importante acţiuni din perioada respectivă.

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 30, 34, 41.
2. De exemplu, la fabrica „Victoria" a apărut un conflict între muncitori şi angajaţii evrei (*ibidem*, f. 40).
3. *Ibidem*, ff. 40, 50r.
4. *Ibidem*, ff. 30, 34, 41, 52r.
5. *Ibidem*, ff. 50r, 50v-51r, 64v, 65r.
6. *Ibidem*, ff. 90r, 91r, 91v, 92r, 92v.
7. Andrei Muraru, „Alegerile din 1946 din Iaşi în arhiva Secţiei de Cadre a PCR – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi", în Robert Fürtös, Gheorghe Mihai Bârlea (coord.), *Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 de la memoria colectivă la cercetarea istorică*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2007, pp. 430-449.

Alegerile din 19 noiembrie 1946[1] au beneficiat de susţinerea întregului Comitet Judeţean Iaşi prin intermediul tuturor secţiilor şi structurilor de partid. Secţia de Cadre a avut sarcini importante în contextul scrutinului : trimiterea reprezentanţilor în comisiile electorale, monitorizarea permanentă a aliaţilor din cadrul Blocului Partidelor Democratice, urmărirea şi anihilarea acţiunilor adversarilor politici (în special a celor desfăşurate de membrii PNŢ şi PNL), controlul secţiilor de votare, asistenţa la întocmirea listelor electorale (inclusiv pentru Comisia de Control), redactarea listelor cu persoanele considerate indezirabile pentru comunişti, sprijinirea organizării manifestaţiilor şi a festivităţilor, asigurarea securităţii personale a liderilor locali de partid, organizarea unor echipe mobile în scopul intervenţiilor în sprijinul secţiilor de votare etc.[2]

În decembrie 1946, cadriştii au redactat „dosare pentru Partidul Naţional Liberal Brătianu, Naţional Liberal Tătărescu, Naţional Ţărănesc Alexandrescu, Naţional Ţărănesc Maniu şi Social Democrat Independent Titel Petrescu". De asemenea, Secţia a întocmit sinteze referitoare la cele mai importante formaţiuni politice, atât din cadrul Blocului Partidelor Democratice, cât şi din cadrul opoziţiei. Sintezele cadriştilor conţin informaţii despre numărul de membri, nivelul de organizare în teritoriu, activităţile desfăşurate, membrii din conducerea organizaţiilor locale, orientarea politică a liderilor de partid, natura influenţei formaţiunilor politice în rândurile populaţiei Iaşului etc.[3]

Monitorizarea situaţiei economiei şi a stării de tensiune din judeţ

Dosarele Secţiei de Cadre din perioada 1945-1948 constituie adevărate documente de epocă, evidenţiind controlul social realizat de către formaţiunea comunistă prin intermediul cadriştilor, dar şi elemente interesante despre situaţia economică şi starea de tensiune din rândul populaţiei din zona Moldovei. De pildă, la finalul anului 1946, inspectorii de cadre precizau că „În corpul didactic universitar domneşte un spirit de supunere laşă şi vicleană, cu toţii se tem de comprimări, însă 80% sunt duşmanii noştri"[4].

Pentru prima dată într-un document al Secţiei de Cadre se vorbeşte despre situaţia economică precară a judeţului Iaşi şi despre repartizarea „nejustă" a ajutoarelor guvernamentale[5]. Documentul precizează că, în urma distribuirii ajutoarelor în mediul rural, „ţăranii au căpătat mai multă încredere în guvern şi în Partid". Tot la începutul anului

1. Despre alegerile din 1946 au apărut în ultimii ani studii importante, menite să aducă lămuriri asupra contextului politic tensionat şi să documenteze frauda regizată de către Partidul Comunist. De asemenea, colecţii de documente, numere tematice sau articole ştiinţifice au ameliorat parţial o lacună istoriografică prin apelul la documentele de arhivă, memorialistică, istorie orală sau analiza periodicelor vremii. Enumerăm în continuare lucrările „rotunde" apărute în anii din urmă, dedicate în mod special subiectului în cauză : Robert Fürtös, Gheorghe Mihai Bârlea (coord.), *op. cit.* ; Virgil Ţârău, *Alegeri fără opţiune : primele scrutinuri parlamentare din centrul şi estul Europei după cel de-al doilea război mondial*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2005, pp. 427-493 ; Dinu C. Giurescu, *Falsificatorii : „Alegerile" din 1946*, Editura Rao, Bucureşti, 2006.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, ff. 111, 121-122, 124, 139, 141, 164, 166.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 179 ; dosar 13/1946, ff. 20-22.
4. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 13/1946, f. 22.
5. Documentul de la începutul anului 1947 afirmă că guvernul a distribuit ajutoare şi a construit 537 de case. Cadriştii au redactat o serie de aprecieri despre modul în care primăria pregătea refacerea imobilelor aflate în proprietate sau despre asigurarea campaniei de primăvară (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 2).

1947, comuniştii ieşeni au stopat iniţiativele Crucii Roşii şi au continuat operaţiunea de trimitere a „copiilor în regiunile excedentare”[1]. Cu privire la lumea satului, cadriştii notau că aici cantinele erau gestionate de învăţători şi de preoţi, „care ne sunt ostili”[2].

În primăvara anului 1947, Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi s-a arătat extrem de interesată nu numai de activităţile împotriva adversarilor politici, dar şi de conducerea cooperativelor, de campania de însămânţări, de cantine sau de ajutorul american[3]. Membrii PCR de la sate au primit instrucţiuni speciale în privinţa preluării posturilor de conducere, a funcţiilor din consiliile de administraţie, iar în oraş activiştii pregăteau preluarea controlului asupra Federalei Cooperativelor, vizând postul de preşedinte şi un post de subdirector. Miza comuniştilor era cu atât mai importantă cu cât, prin intermediul cooperativelor, se putea duce o propagandă susţinută în mediul rural. Inspectorii de cadre precizau că Iaşul a fost lipsit de importante ajutoare de către Comandamentul Unic Central din cauza faptului că raportul autorităţilor înaintat ministrului Traian Săvulescu fusese destul de laconic. În privinţa cantinelor (în jur de 40) care urmau să fie deschise în mediul rural, cadriştii au propus angajarea unor membri de partid care să ducă „munca politică”. Un raport de activitate din aprilie 1947 aprecia că „Masa ce se dă [la aceste cantine, n. n.] este puţină, însă salvează mii de familii”, în vreme ce instituţiile suedeze (cantinele suedeze) prin care se distribuia hrana erau controlate de activiştii comunişti[4].

Starea de spirit a populaţiei era atent evaluată de către Secţia de Cadre, în scopul prevenirii unor manifestări ce ar fi putut aduce prejudicii regimului şi Partidului Comunist. Cadriştii subliniau că starea de spirit „este influenţată de zvonurile lansate de reacţiune, despre un nou război, despre colhozuri”[5]. Pe 2 mai 1947, după sărbătoarea din ziua precedentă, la orele amiezii, spune un raport de activitate, un grup de 300-400 de femei au demonstrat la Primărie, Chestură şi la Comitetul de Ajutorare a Regiunilor Secetoase (CARS). Femeile, provenite din miile de familii nevoiaşe ale oraşului, au scandat „Vrem mălai”. În speranţa atenuării sentimentului de pauperizare, în săptămâna următoare s-a distribuit „pâine din ovăzul american, sosit prea târziu pentru însămânţări şi spiritele s’au calmat” ; „Dar acest lucru”, spun cadriştii, „ne-a dovedit că reacţiunea la Iaşi este la lucru şi nu doarme”. Luna iulie 1947 a abundat în zvonuri alarmiste pentru liderii Partidului Comunist de la Iaşi : colectările recente, iminenţa unui nou război sau posibila confiscare a întregii recolte a ţăranilor[6].

Un amănunt importat pe care un document redactat în vara anului 1947 îl introduce în discuţie este legătura directă dintre ocuparea unei anumite funcţii în instituţii sau fabrici şi calitatea de membru al Partidului Comunist. Inspectorii sesizau existenţa unui astfel de zvon în rândurile muncitorilor şi funcţionarilor, zvon generat de un set de măsuri administrative privind evaluarea forţei de muncă. Teama de nu fi excluşi din partid, fapt ce atrăgea de la

1. În timpul secetei din 1946 şi al foametei care a urmat (1947), mulţi copii din familiile moldovenilor săraci au fost trimişi dincolo de munţi pentru a scăpa, practic, de moarte (despre foametea din Moldova, vezi Gheorghe Onişoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice şi realităţi sociale*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, pp. 104-106).
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 20.
3. Inspectorii de cadre afirmă că ajutoarele americane au fost deosebit de prost primite : „Ţăranii au rămas nemulţumiţi nici de felul produselor donate pe care ei nu ştiu să le prepare şi le-a[u] mâncat într’o singură zi şi nici de felul cum au fost împărţite” (*ibidem*, f. 29).
4. *Ibidem*, ff. 29, 39.
5. Despre zvonurile din perioada respectivă, vezi Gheorghe Onişoru, *op. cit.*, pp. 131-188 ; Bogdan Barbu, *Prezenţa simbolică a Statelor Unite în România Războiului Rece : 1945-1971*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.
6. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 40, 50v, 65v.

sine, dacă zvonurile se adevereau, pierderea locului de muncă, a generat o frecvenţă febrilă la şedinţele de celulă. În acele luni, cadriştii făceau propuneri pentru disponibilizări în următoarele sectoare : CFR, ASAM, Administraţia Financiară, Circumscripţiile Sanitare, Corpul Didactic Universitar şi Primar, Primărie, Uzină, Poliţie, Direcţia Silvică, IMI şi PTT. În acelaşi timp, o altă acţiune demarată de inspectorii de cadre a fost încercarea de a lămuri populaţia asupra efectelor benefice ale stabilizării – o metodă de spoliere a resurselor cetăţenilor –, dar şi, desigur, adunarea informaţiilor despre starea de spirit a populaţiei[1].

Cadriştii s-au implicat în perioada 1945-1948 în numeroase acţiuni îndreptate împotriva locuitorilor din mediul rural. Una dintre acestea a fost colectarea forţată a cerealelor, cunoscute la acea vreme sub denumirea de cote. Aceste colectări erau de fapt o deposedare forţată a unei importante cantităţi din recoltă[2]. Acuzând „evazionismul", inspectorii de cadre recunoşteau că mai multor ţărani le-au fost rechiziţionate cote mai mari decât prevedea legea. Colectările se desfăşurau sub atenta supraveghere a membrilor de partid ieşeni, care au organizat şi o întrunire pe această temă. La dezbatere au participat primarii din judeţ şi au vorbit deputaţii Constantin Câmpeanu[3] (membru al Comitetului Central) şi Ion Niculi[4] (viitor preşedinte al ALRUS). Un raport al „securiştilor partidului" din august 1947 arăta că procesul de colectare se desfăşura „mulţumitor" şi că ţăranii săraci priveau cu detaşare măsurile guvernamentale. Iată o descriere a vieţii satului românesc făcută de cadriştii ieşeni la începutul anului 1948 :

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 61v, 75r, 76.
2. Măsura colectării produselor agricole – de sorginte sovietică – a fost adoptată la începutul anului 1946 şi nu a putut fi aplicată, în cele mai multe cazuri, decât prin forţă, fapt recunoscut chiar de Gheorghe Gheorghiu-Dej. Cei care refuzau să se supună erau acuzaţi deseori, prin largul concurs al activiştilor PCR, de speculă şi sabotaj. După 1948, măsurile s-au înăsprit, odată cu dispoziţia colectărilor direct de la maşinile de treierat şi batoze, culminând cu anul 1949, când, prin Decretul nr. 306 din 21 iulie, se impunea predarea la un preţ standard, stabilit de guvern a unei cote din vânzarea cerealelor (Dorin Dobrincu, „Colectivizarea, cote şi revolte ţărăneşti în vestul României [1949]", în *Despre Holocaust şi comunism. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, volumul I/2002, Editura Polirom, Iaşi, 2003, pp. 285-286).
3. Constantin Câmpeanu s-a născut în 1911 la Iaşi. Membru de partid din 1940, Câmpeanu, un obscur lăcătuş mecanic, a fost închis în lagărul de la Târgu Jiu pentru activităţi subversive (1940-1944), după care a ajuns deputat de Covurlui, ales în 1946 ; între timp, începând cu 1945, a fost membru al CC al PCR şi membru al Comisiei Organizatorice. Timp de un an de zile a ocupat la Iaşi postul de inspector cu atribuţii de siguranţă la Inspectoratul Regional de Poliţie începând cu 1948. A ajuns apoi secretar general al Ministerului Silviculturii, dar după puţin timp a devenit director al Direcţiei Regionale de Securitate Ploieşti. În anul 1950 a fost exclus din partid, dar a fost reprimit 15 ani mai târziu. Fostul securist ridicat la gradul de general-maior în rezervă a decedat la Bucureşti în 1989 (Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 69 ; Florica Dobre [coord.], *op. cit.*, pp. 134-135).
4. Membru al PCR încă din 1924, Ion Niculi absolvise doar patru clase primare, ceea ce nu l-a împiedicat pe tipograful sindicalist să devină mai târziu membru al Comitetului Central (1948-1955) şi al Comisiei Centrale de Revizie. Ieşean la origine, născut în 1887, Niculi a fost consilier municipal şi ajutor de primar la Iaşi (1926-1927). În anii '30, acesta a făcut parte din minusculele organizaţii legale ale PCR, chiar cu preţul încarcerării (Chişinău, Târgu Jiu). Loialitatea sa a fost răsplătită de la bun început de regimul comunist, fiind numit membru al Prezidiului Provizoriu şi chiar vicepreşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale. Între 1953 şi 1956, Ion Niculi a fost preşedintele Comitetului executiv al Sfatului Popular al oraşului Iaşi şi membru al Comitetului Regional de Partid al aceluiaşi oraş. Distins cu mai multe decoraţii, a mai fost deputat de Iaşi şi Paşcani. A decedat în 1979 (Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 208 ; Florica Dobre [coord.], *op. cit.*, p. 433).

ţăranii sunt lipsiţi de bani. De asemeni sunt lipsiţi de cele necesare, ca încălţăminte, îmbrăcăminte, săpun şi altele. [...] S-au [pus] sechestre pe vitele ţăranilor complet săraci, iar la alţii [s-]au ridicat obiectele din casă...[1]

Neajunsurile vieţii de zi cu zi, scăderea nivelului de trai şi lipsurile cotidiene erau puse de cadrişti pe seama „reacţiunii”, considerată un pericol iminent, fiind astfel explicate chiar şi eşecurile partidului în plan organizatoric. Situaţia economică a oraşului era precară, evidentă de altfel prin pauperizarea locuitorilor. Un document al Serviciului de Cadre precizează că în septembrie 1947 existau cozi imense la halele de alimente. Inspectorii de cadre sesizau că, din cauza scăderii drastice a nivelului de trai pe parcursul anului 1947, comuniştii nu mai aveau bani nici măcar pentru abonamente la ziare sau pentru plata cotizaţiilor lunare[2].

Un alt subiect reluat cu obstinaţie în toamna anului 1947 era procesul liderilor ţărănişti, despre care, conform angajaţilor Serviciului de Cadre, oamenii evitau să se pronunţe în mod deschis. La începutul anului, cadriştii au mai remarcat că „În ultimul timp, reacţiunea a început să lanseze svonurile unui război, că americanii vin încet, dar vin sigur şi să nu se teamă că vor întârzia prea mult”[3].

Evaluarea relaţiei cu alte partide, controlul BPD şi disensiunile PCR-PSD

Relaţia Partidului Comunist cu celelalte formaţiuni politice din cadrul Blocului Partidelor Democrate constituia un subiect de analiză pentru Secţia de Cadre a Comitetului Judeţean Iaşi. Încercările de evaluare a partidelor presupuneau obţinerea de informaţii din diverse surse, prelucrarea datelor şi raportarea situaţilor speciale către conducerea Comitetului Judeţean de Partid, Comitetul Regional sau chiar Comitetul Central.

Raportul de activitate din martie 1947 adresat Comitetului Central al PCR de către Secţia de Cadre critica dur Blocul Partidelor Democrate :

BPD n’a dus nici o activitate. Elementele ce compun comitetul de conducere al Blocului Partidelor Democratice din Iaşi sunt majoritatea în parlament şi la plecare nu şi-au desemnat înlocuitorii. Consiliul BPD ce luase fiinţă în unele sate nu au nici ele viaţă, în schimb activează în sate consili[i]le economice instituite pe cale administrativă în vederea distribuirii tuturor ajutoarelor şi a mobilizării satelor până la terminarea campaniei de însămânţări. În luna aprilie, Biroul Judeţean va avea ca sarcină reactivizarea BPD-ului prin înfiinţarea unui nou comitet judeţean cu elemente ce se află în localitate care să fie antrenate în compania de însămânţări şi în toate acţiunile politice care privesc oraşul şi judeţul Iaşi.

Critica la adresa partidelor din BPD privea în special activitatea politică : „Deputaţii comunişti au fost singurii cari în vacanţă au vizitat satele şi fabricile, lămurind populaţia”. Despre liberali, raportul din aprilie conchide : „PNL Tătărescu are ceva cadre la sate cari însă aproape nu pot fi deosebite de PNL Brăteanu”. Acuzaţiile la adresa partidelor din BPD apar şi în mai 1947, cu referire mai ales la lipsa de activitate a PNŢ-Alexandrescu şi a

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 139 ; dosar 11/1947, ff. 64r-64v, 75r ; dosar 42/1948, ff. 14r, v.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 75v, 81v, 79.
3. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 91v, 127, 129 ; dosar 42/1948, f. 14v.

PNL-Tătărescu. În februarie 1948, cadriştii apreciau despre Frontul Plugarilor că legăturile dintre organizaţii erau slabe, iar noul preşedinte, Constantin Lenţoiu, nu era „destul de energic şi bun organizator”[1].

Încă de la începutul lui 1947 existau o serie de disensiuni în diverse locaţii din Iaşi, în special în întreprinderile mari din oraş, între membrii PCR şi membrii Partidului Social--Democrat, considerat de cadrişti un paravan pentru „multe elemente reacţionare”. Inspectorii de cadre subliniau : „Conducerea judeţeană a PSD-ului caută să torpileze toate acţiunile noastre şi nu respectă nici măcar angajamentele formale ce şi le iau în şedinţele comune de Front Unic”. De asemenea, cadriştii precizau că Frontul Unic se comporta „binişor cu toate greutăţile ce ni le fac Social-Democraţii”. Disensiunile pe plan local, cel puţin în cazul judeţului Iaşi, dintre comunişti şi social-democraţi se acutizau, acest fapt fiind evident în rapoartele Secţiei[2]. Pe plan central, PSD urma să fie „înghiţit” de PCR în februarie 1948, iar vocile împotriva unei fuziuni coalizate în jurul lui Titel Petrescu se făceau auzite, aşa cum arată documentele, încă de la începutul anului 1947. Mişcările şi acţiunile de „convertire” ale comuniştilor s-au intensificat la Iaşi în apropierea congresului social-democraţilor din luna februarie[3]. Membrii Partidului Comunist au urmărit manipularea social-democraţilor, deşi tot ei i-au acuzat pe tinerii socialişti că încearcă să-şi atribuie cât mai multe posturi în cadrul FDU. Un moment delicat în relaţia PSD-PCR a fost interzicerea membrilor Uniunii Tineretului Socialist de a participa la şedinţa de constituire a Uniunii Tineretului Muncitoresc. Rivalităţile dintre cele două formaţiuni politice erau accentuate de racolarea membrilor[4], dar şi de disputele pentru posturile de conducere din diferite instituţii şi întreprinderi din Iaşi, în special pentru funcţiile din consiliile de administraţie, descrise plastic de cadrişti : „goana după posturi, lucrături pe la spate contra membrilor noştri”[5].

Conform Secţiei de Cadre, PSD a încercat o apropiere de comunişti în iunie 1947, mai ales prin intermediul lui Virgil Ionescu, deputat de Iaşi (1946-1952)[6]. În toamna anului

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 28-29, 38, 50v-51r ; dosar 42/1948, f. 16v.
2. De exemplu, în iulie 1947, problema disponibilizărilor de personal din diferite unităţi ieşene (de pildă, Uzina de Tramvaie) a creat disensiuni între PCR şi PSD, mulţi dintre cei vizaţi de concedieri fiind social-democraţi. Cadriştii ieşeni fuseseră informaţi că PSD intervenea pentru reîncadrarea celor concediaţi, „indiferent de trecutul lor şi comportamentul lor în fabrici” (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, f. 64v).
3. La 21 februarie 1947, Ateneul Român a găzduit lucrările primului congres al Partidului Muncitoresc Român. Noua construcţie politică reunea sub aceeaşi umbrelă Partidul Comunist şi Partidul Social-Democrat. A fost ales Biroul Politic şi Secretariatul Comitetului Central. Gheorghiu-Dej era ales Secretarul General al noului partid. Aşadar, ultima etapă în crearea partidului unic de mase s-a realizat prin contopirea social-democraţilor, începând cu congresul din octombrie 1947 şi terminând cu cel din februarie anul următor (Ioan Lăcustă, *1948-1952. Republica Populară şi România*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2005, pp. 13-14 ; Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Editura Litera, Bucureşti, 1994, pp. 180-182 ; Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pp. 231-232 ; Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, p. 65 ; Robert R. King, *op. cit.*, pp. 70-72).
4. De exemplu, din celula „Textila” a Sectorului II PCR, cinci membri de partid s-au înscris în PSD. Dar schimbarea carnetului de membru se petrecea şi în sens invers, de la PSD la PCR, aşa cum s-a întâmplat în septembrie 1947, când 100 de adeziuni de la foşti social-democraţi însoţite de copia demisiei din PSD erau primite pe adresa Comitetului Judeţean (dosar 11/1947, ff. 38, 81v, 82v). Erau evident încălcate prevederile unui acord încheiat în 1946 care stipula că cei excluşi din PCR nu vor fi primiţi în PSD şi invers (DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 12/1946, f. 176).
5. Dosar 12/1946, f. 111 ; dosar 11/1947, ff. 20, 28-29, 50v-51r.
6. Gheorghe Crişan, *op. cit.*, p. 150.

1947, cadriştii au constatat cu succes diminuarea disensiunilor dintre cele două formaţiuni politice după presiunile exercitate de inspectori asupra organizaţiei locale a PSD. În ianuarie 1948, activiştii ieşeni au primit sarcina de a desfăşura activităţi de propagandă pentru pregătirea unificării PCR cu PSD[1].

Constituirea Partidului Muncitoresc în februarie 1948 s-a realizat în contextul avertismentului „securiştilor partidului" conform căruia numeroşi foşti social-democraţi fuseseră promovaţi în fruntea unor organizaţii. A fost demarată astfel verificarea noilor membri preluaţi prin absorbţie de la PSD pentru „a se feri partidul de elemente periculoase". S-au constituit în acest scop trei sau şase comisii mixte de verificare şi s-au luat măsuri pentru organizarea Conferinţei Judeţene în vederea alegerii delegaţiilor la congresul din februarie ; o listă cu 150 de nume şi caracteristicile aferente au fost trimise Comitetului Central. Aşa cum arată documentele, la Iaşi, Secţia s-a implicat masiv în „reorganizarea" filialelor social--democraţilor (au înfiinţat 12 noi organizaţii) şi a lucrat intens la cercetarea membrilor PSD[2].

Concluzii

Comitetul Judeţean de Partid Iaşi a fost organizat în anii 1944-1945, iar numărul membrilor de partid a crescut simţitor în următorii ani, de la 4 664 de persoane în aprilie 1946 la peste 18 000 la începutul anului 1948, după fuziunea cu PSD. Bazele Secţiei de cadre a Comitetului Judeţean Iaşi au fost puse în primele luni ale anului 1945. În perioada 1945-1948, Secţia avea numeroase carenţe administrative, inclusiv în privinţa organizării activităţii (probleme financiare şi tehnice) şi a suplimentării numărului de inspectori.

Atribuţiile Secţiei de Cadre pot fi împărţite în principale şi secundare, în funcţie de dimensiunea activităţii, de reglementările oficiale şi de desfăşurarea în timp. Cea mai importantă atribuţie era verificarea membrilor de partid şi a candidaţilor la intrarea în partid, primele verificări ale Secţiei desfăşurându-se în martie-aprilie 1945. Membrii partidelor istorice, foştii ilegalişti şi legionarii erau principalele categorii de persoane verificate, acuzaţia de legionarism şi cea de afiliere la regimul antonescian fiind cel mai des întâlnite ca motive de respingere a încadrării în partid în acei ani. În fapt, procesul de verificare era unul dificil şi complicat. Secţia avea atribuţii inclusiv în respingerea cererilor de intrare în partid, precum şi în privinţa întocmirii dosarelor pentru excluderea membrilor. Numărul celor excluşi a început să crească în mod considerabil la jumătatea anului 1947. Abaterile pe linie de partid intrau de asemenea în atenţia cadriştilor ; cele mai întâlnite delicte ţineau de dreptul comun, dar existau şi sancţiuni survenite în urma criticilor aduse politicii oficiale. Dintre problemele Secţiei amintim lipsa accesului la informaţii într-un timp scurt, deficienţe în privinţa întocmirii dosarelor de cadre şi a înregistrării membrilor de partid.

Alcătuirea dosarelor de cadre era o sarcină continuă a cadriştilor. Dosarele personale erau alcătuite membrilor de partid, candidaţilor în diferite posturi din instituţii, ziariştilor, activiştilor propuşi pentru şcolile de partid, liderilor de organizaţii locale etc. Numărul dosarelor era în perioada 1945-1948 foarte mic în raport cu numărul membrilor (5% în 1947). Alte atribuţii principale ale structurii locale de cadre erau : înlocuirea sau promovarea membrilor de partid în diferite funcţii (nomenclatură, întreprinderi, instituţii de stat etc.), formarea

1. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 11/1947, ff. 60v, 91v ; dosar 42/1948, ff. 2, 14v.
2. DJAN Iaşi, fond Partidul Comunist Român – Comitetul Judeţean Iaşi, dosar 42/1948, ff. 2, 5-6, 14v.

cadrelor în şcolile de partid şi promovarea lor, urmărirea şefilor instituţiilor şi ai întreprinderilor locale, dar şi a persoanelor importante din cadrul diverselor formaţiuni politice, susţinerea şi monitorizarea activităţii politico-ideologice a structurilor de partid.

Printre atribuţiile secundare ale Secţiei figurau : penetrarea spaţiului public prin acţiuni propagandistice, recomandarea de informatori Siguranţei, sprijinirea membrilor de partid prin oferirea de ajutoare, asigurarea securităţii sediilor şi documentelor, verificarea şi sesizarea problemelor organizatorice, monitorizarea situaţiei economice şi a stării de tensiune din judeţ, monitorizarea activităţilor organizaţiilor sioniste şi a emigrării evreilor în Palestina, susţinerea şi participarea la falsificarea rezultatului alegerilor din noiembrie 1946, monitorizarea acţiunilor formaţiunilor politice rivale şi analiza relaţiei PCR cu alte partide (din Blocul Partidelor Democrate sau din opoziţie). Lipsa activităţii şi a coordonării, precum şi relaţiile slabe între partidele din BPD erau principalele probleme în viziunea cadriştilor. Secţia a sesizat în acei ani numeroase disensiuni între PSD şi PCR pe plan local (racolarea membrilor, preluarea posturilor de conducere din diferite instituţii şi întreprinderi ieşene etc.).

Corina Pălăşan

„Organizarea ştiinţifică” a societăţii sau ştiinţele sociale în România primilor ani ai regimului Ceauşescu. Cazul judeţului Iaşi (1970-1972)

Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert, es kommt aber darauf an, sie zu verändern[1].

Karl Marx

Introducere

Problematică

Speranţa descifrării ştiinţifice a legilor istoriei şi ale societăţii constituie una dintre rădăcinile specific moderne ale utopiei marxist-comuniste[2]. Viziunea marxistă asupra istoriei şi societăţii, cea care, interpretată şi reinterpretată la nesfârşit, va inspira dezvoltările ulterioare ale ideologiei socialiste, se formează în atmosfera (prea)ştiinţificului secol al XIX-lea, atunci când filozofia şi ştiinţa occidentală dezvoltă un întreg corpus de gândire socială, căutând mai mult ca oricând să ofere explicaţii raţionale şi soluţii asupra istoriei şi societăţii. Din acest corpus fac parte, de exemplu, noua ştiinţă a economiei politice sau teoriile despre societate cu pretenţie de ştiinţificitate ale lui Auguste Comte, Herbert Spencer sau Henri de Saint-Simon.

Într-o epocă în care ceea ce numim astăzi ştiinţe socioumane (sociologie, antropologie, psihologie socială, filologie, economie, istorie) s-au aflat la începutul formării lor ca discipline ştiinţifice, în căutarea propriilor obiecte de studiu, a metodelor şi a limbajelor specifice, viziunile explicative totale, dar întotdeauna ştiinţifice despre om, lume şi timp au mari şanse să se impună.

În efervescenţa intelectuală din jurul obiectului de studiu „societate”, teoria lui Marx se voia a fi o ştiinţă generală a societăţii, precum proaspăta ştiinţă a sociologiei, şi care îşi propunea, în mod similar sociologiei, descifrarea schimbărilor societale rezultate în urma dezvoltării capitalismului industrial şi a revoluţiilor politice ale secolului al XVIII-lea[3].

1. „Filozofii nu au făcut decât să interpreteze lumea în diferite moduri ; problema este însă de a o schimba”, Karl Marx, a 11-a teză despre Feuerbach, în Fr. Engels, *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassichen deutschen Philosophie*, Dietz, Stuttgart, 1888.
2. Vezi în acest sens Lucian Boia, *Mitologia ştiinţifică a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
3. Tom Bottomore, *Sociology and Socialism*, Wheatsheaf Books Limited, Sussex, 1984, p. 31.

Aşa cum afirmă literatura, pretenţia „marxismelor" (diferitele interpretări ale corpusului operei lui Karl Marx) de a oferi explicaţii ştiinţifice asupra societăţii va face ca relaţia ideologiilor de inspiraţie marxistă cu ştiinţele sociale să fie una specială şi complexă[1], ştiinţele sociale fiind cele mai predispuse să traducă în limbaj ştiinţific aceste ideologii.

Cum această relaţie deschide perspective de studiu provocatoare, cercetarea de faţă îşi propune să descifreze statutul ştiinţific pe care ştiinţele sociale l-au avut în România comunistă, având ca exemplificare cazul judeţului Iaşi. Lucrările Katherinei Verdery[2] şi cele ale lui Mihai Dinu Gheorghiu[3] sau Lucian Boia[4] oferă indicii preţioase în găsirea răspunsului la această întrebare, într-un domeniu de studiu destul de puţin cercetat în cazul românesc.

Perspectivă teoretică a studiului, structură, surse, metodă

Perspectiva teoretică : marxismul de tip sovietic

Problematica cercetării de faţă nu ar fi putut să fie formulată în afara vastului domeniu al sociologiei cunoaşterii – mai precis, în lumina dezvoltărilor teoretice ale lui Karl A. Popper privind condiţiile producerii ştiinţei, ştiinţificitatea diverselor teorii sau posibilitatea utilizării ştiinţelor sociale pentru o mai raţională administrare a societăţii[5]. Parcurgerea documentelor PCR m-a făcut să-mi dau seama de slabele şanse de reuşită ale unui asemenea demers. Şi asta pur şi simplu pentru că pătrunzătoarea analiză a lui Popper este una de factură liberală, potrivită pentru înţelegerea dinamicii societăţilor „deschise" (a se citi liberal-democratice), şi nu mi-ar fi permis să o elucidez pe cea a cazului românesc.

Pe de altă parte, critica pe care Herbert Marcuse[6], reprezentant al Şcolii de la Frankfurt şi al teoriei marxiste critice, o face în 1958 marxismului de tip sovietic (interpretarea dată corpusului marxist de Lenin şi apoi de Stalin în prima jumătate a secolului XX) este o abordare ce rămâne ca fiind cea mai potrivită pentru o mai bună descifrare a modului de producere şi funcţionare a ştiinţelor în societăţile de tip sovietic[7].

Marcuse alege să întreprindă „o critică imanentă a marxismului, examinând categoriile marxiste în propriii termeni şi în propriile categorii [...] pentru a înţelege adevăratul conţinut dincolo de forma politică şi ideologică în care el apare"[8], conştient fiind de riscurile antrenate de o critică de tip tradiţional[9].

---

1. Pentru o trecere în revistă a acestei relaţii, vezi *ibidem*.
2. Katherine Verdery, *Compromis şi rezistenţă. Cultura română sub Ceauşescu*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.
3. Mihai Dinu Gheorghiu, *Intelectualii în câmpul puterii*, Editura Polirom, Iaşi, 2007.
4. Lucian Boia, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.
5. Karl A. Popper, *Conjectures and Refutations, The Growth of Scientific Knowledge*, ediţia a III-a, New York Harper Torchbooks, 1968, în special capitolele „Science : Conjectures and refutations" (pp. 33-65), „What is Dialectic ? " (pp. 312-335), „Prediction and Prophecy in Social Sciences" (pp. 335-346), „Public Opinion and Liberal Principles" (pp. 347-354).
6. Herbert Marcuse, *Soviet marxism. A Critical Analysis*, ediţia a II-a, Penguin Books, Columbia University Press, 1971.
7. Tom Bottomore, *op. cit.*, nota 41, p. 48.
8. Herbert Marcuse, *op. cit.*, p. 16 (toate citatele din limba engleză au fost traduse de către autoarea studiului).
9. „O critică cu metodele şi categoriile tradiţionale ale filozofiei [...], fie ea şi foarte bine argumentată, este distrusă prin faptul că fundamentele sale conceptuale au fost demolate de către tranziţia marxistă într-o altă dimensiune istorică şi de verificare. Dimensiunea marxistă de verificare rămâne astfel în afara criticii, pentru că rămâne în afara argumentului." (*ibidem*, p. 16)

Marcuse elucidează importanţa studierii teoriei marxiste sovietice prin faptul că ea deţine un rol decisiv în formularea şi executarea politicilor sovietice şi că ideologia devine astfel o parte decisivă a realităţii, chiar dacă a fost utilizată numai ca instrument de dominaţie şi propagandă[1]. Cea mai mare parte a dezvoltărilor teoretice ale marxismului de tip sovietic au un caracter pragmatic, instrumentalist, servind să explice, să justifice, să promoveze şi să direcţioneze anumite acţiuni şi atitudini care sunt de fapt „datele" pe care aceste demersuri teoretice ar trebui să le interpreteze[2].

Concluziile nu confirmă, ci sunt identice cu ipotezele. Necesitatea istorică, ale cărei legi au fost descifrate de către mai-marii sovietici, legitimează orice reinterpretare a conceptelor marxiste, adaptând-o situaţiei[3]. Astfel, afirmaţiile teoretice ale marxismului sovietic, cu funcţia lor pragmatică, definesc evoluţia sovietică[4]. Fiind „prin excelenţă ştiinţa justificărilor, specializată în fundamentarea «teoretică» a deciziilor politice ale liderilor de partid, cărora trebuie să li se găsească un corespondent în corpusul de dogme"[5], disciplina „academică" a socialismului ştiinţific ilustrează cel mai bine această evoluţie.

Relaţia dintre structură şi suprastructură în marxismul de tip sovietic

Marcuse oferă o pătrunzătoare analiză a concepţiei sovietice asupra relaţiei dintre bază (raporturile dintre forţele de producţie, producţia economică în general) şi suprastructură (sistemul administrativ, legal, instituţiile culturale şi ale ideologiei oficiale promulgate de către ele şi transmise variatelor domenii ale vieţii publice şi private), definitorie pentru înţelegerea modului în care ştiinţele în general şi cele sociale în particular funcţionează într-o societate de tip sovietic[6].

Marxismul clasic susţine că baza determină suprastructura, aceasta fiind formată conform cerinţelor sistemului de producţie[7]. Marxismul de tip sovietic însă pretinde că în societatea sovietică există o conformitate între suprastructura politică şi dezvoltarea forţelor de producţie. De aceea, statul „devine o mare forţă activă, care cooperează cu baza pentru a se forma şi consolida pe sine însuşi"[8]. Statul (suprastructura) devine, fără factori intermediari, organizaţia politică directă a sistemului de producţie, managerul general al economiei naţionalizate şi personificarea intereselor naţionale[9].

Existenţa unei economii planificate şi a naţionalizării mijloacelor de producţie face ca relaţia dintre realitate şi ideologie, bază şi suprastructură, să devină una de colaborare între cele două dimensiuni şi astfel tensiunea dintre idee şi realitate, dintre cultură şi civilizaţie, dintre cultură materială şi intelectuală este redusă metodic[10]. Acum, că există această alianţă dintre bază şi suprastructură, statul sovietic poate să obţină tranziţia către comunism fără o alterare revoluţionară a structurii, ci pe baza existentă, „printr-o direcţionare planificată şi ştiinţifică"[11]. Transcendenţa ideologică, altădată absolut necesară în condiţiile

1. Herbert Marcuse, *op. cit.*, pp. 16-17.
2. *Ibidem*, p. 17.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 139.
6. *Ibidem*, pp. 102-104.
7. *Ibidem*, pp. 104.
8. Iosif Vissarionovici Stalin, *Marxism and Linguistic problems*, *apud ibidem*, p. 103.
9. *Ibidem*, p. 104.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, p. 107.

unei inadecvări dintre bază şi suprastructură, devine nu numai inutilă, ci şi periculoasă, în condiţiile în care în societatea sovietică statul este ipostazierea interesului general al societăţii. De aceea, regimul sovietic se va strădui să elimine orice formă de transcendenţă ideologică (în artă se va impune realismul socialist, iar în domeniul filozofiei, metafizica – în mod tradiţional refugiul principal pentru ideile încă nerealizate ale omenirii – este declarată total depăşită de către materialismul dialectic şi de către emergenţa unei societăţi raţionale cum este cea socialistă). De aici ofensiva împotriva filozofiei vestice, a „obiectivismului burghez”, a idealismului, a tuturor curentelor filozofice, care, în virtutea transcendenţei lor, par să pună în pericol sistemul politic şi ideologic „închis”[1]. Iar „lupta pe frontul ideologic” devine pentru marxismul de tip sovietic o luptă pentru supravieţuire”[2].

Recapitulând, în opinia lui Marcuse, trăsăturile marxismului de tip sovietic ar fi următoarele : în virtutea faptului că statul este ipostazierea interesului general, dincolo de toate interesele particulare, şi a faptului că în societatea socialistă sovietică nu mai există antagonisme între bază şi suprastructură, singura ideologie acceptată este cea produsă şi promovată de stat, în toate domeniile vieţii private şi publice. Această ideologie oglindeşte perfect relaţiile de producţie, aşezate acum pe baze corecte, socialiste. Orice „rest”, orice transcendenţă ideologică (cum ar fi metafizica, orice artă alta decât realismul socialist, obiectivismul burghez) atestă imperfecta colaborare dintre bază şi suprastructură, putând deveni un factor de contestare a legitimităţii statului sovietic. Datorită conlucrării dintre bază şi suprastructură, direcţionarea ştiinţifică şi planificată a ideologiei va fi mijlocul prin care se obţine tranziţia la următoarea etapă societală, adică la organizarea comunistă a societăţii.

Având în vedere propensiunea ştiinţelor sociale de a traduce în limbaj ştiinţific marxismele, suntem îndreptăţiţi să presupunem că, prin îndrumarea planificată şi ştiinţifică a bazei relaţiilor de producţie, aceste ştiinţe au jucat un rol important în încercarea de realizare a legăturii dintre bază şi suprastructură, de obţinere a conformităţii ideologice. Mai mult, ţinând cont de sugestiile lui Marcuse privind importanţa pe care descifrarea teoriei propuse de marxismul de tip sovietic o are pentru înţelegerea generală a evoluţiei statului sovietic şi faptul că ştiinţele sociale sunt parte integrantă a teoriei sovietice, cercetarea statutului acestor discipline poate oferi o privire asupra funcţionării sistemelor politice de tip sovietic.

Cazul românesc

Modelul schematic prezentat mai sus nu este în nici un caz unul anistoric. Marcuse insistă asupra faptului că dezvoltările teoretice ale marxismului de tip sovietic nu trebuie separate de contextul istoric în care se formează, fiind o reflectare a modului în care statul sovietic înţelege să adapteze marxismul clasic la o situaţie istorică dată, atât pe plan intern, cât şi internaţional. Acest model, din care am prezentat doar partea referitoare la rolul ideologiei, explică însă trăsăturile definitorii ale marxismului sovietic, aşa cum au fost ele cristalizate în prima jumătate a secolului XX, în epoca lui Lenin şi a lui Stalin. Posibilitatea utilizării acestui model pentru descifrarea dinamicii cazului românesc este aşadar condiţionată de momentul specific din dezvoltarea comunismului românesc în care acest model explicativ este utilizat, respectiv treptata restalinizare din anii 1968-1971.

În literatura secundară dedicată evoluţiei PCR[3] se consideră că în segmentul temporal 1968-1971, epoca timidă, dar de reală liberalizare a societăţii româneşti care începuse în

1. Iosif Vissarionovici Stalin, *Marxism and Linguistic problems*, p. 107.
2. *Ibidem*, p. 106.
3. În special Vladimir Timăneanu, *Stalinism for All Seasons. A Political History of Romanian Communism*, University of California Press, Berkley/Los Angeles, Londra, 2003.

1965 lasă treptat locul unei restalinizări a politicii interne, în contextul unei politici externe româneşti neconformiste, semititoiste[1]. În domeniul ideologiei, liberalizarea începută în 1965 însemnase o perioadă de destalinizare intelectuală, care implică o mai mare libertate de creaţie pentru artişti, condamnarea realismului socialist sau a sociologismului vulgar, renunţarea la utilizarea metodelor administrativ-birocratice în chestiuni culturale[2]. Pe de altă parte, 1971 este anul în care se termină perioada de liberalizare a societăţii româneşti, inclusiv pe plan ideologic. În 1971 asistăm la reelaborarea liniei ideologice a PCR[3], reelaborare marcată prin două lucrări de importanţă majoră : aşa-numitele *Teze din iulie*[4], document ce reprezintă „un monument de obscurantism jdanovist”[5], şi programul de îmbunătăţire a activităţii ideologice din noiembrie 1971[6]. Această perioadă de restalinizare ideologică[7] este favorizată şi de inexistenţa unui curent marxist critic românesc[8], precum şi de neparticiparea la dezbaterile care în anii ’60-’70 frământau curentele marxiste occidentale.

Teza cercetării

Ţinând seama de faptul că ştiinţele sociale sunt predispuse să funcţioneze ca un cordon de transmisie şi de formare a ideologiilor marxiste, teza cercetării de faţă este aceea că trecerea de la perioada de relativă liberalizare a societăţii la cea de restalinizare în România anilor ’70 este anunţată şi de dezvoltările care au loc în perioada 1968-1971 în domeniul ştiinţelor sociale. Prin urmare, cercetarea acestor procese ne va permite surprinderea evoluţiei generale a ideologiei şi viziunii PCR asupra societăţii româneşti în perioada amintită mai sus.

Structura studiului, surse, metodologie

Urmând structura ierarhică a Partidului Comunist Român, studiul porneşte de la dezvoltările ideologice şi instituţionale de la nivelul „central” al PCR (cuvântările secretarului general, dezbaterile din cadrul Biroului Executiv al Comitetului Central al PCR, rapoartele şi propunerile Secţiei de Propagandă a CC al PCR). Prima parte, şi cea mai largă, a studiului va urmări aceste evoluţii, încercând să le situeze în istoria internă a PCR[9]. A doua parte este dedicată judeţului Iaşi, urmărind modul în care hotărârile luate la nivel central au fost puse în practică la nivel teritorial. În această parte vor fi utilizate documentele de arhivă

1. Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, pp. 188-189, 198-203, *passim.*
2. *Ibidem*, p. 192.
3. „Hotărârea Plenarei CC al PCR din 5 noiembrie 1971”, *Scânteia*, 6 noiembrie 1971.
4. „Propunerile de măsuri prezentate de tov. Nicolae Ceauşescu Comitetului Executiv al CC al PCR pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii”, *Scânteia*, 7 iulie 1971.
5. Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 206.
6. Nicolae Ceauşescu, „Expunere cu privire la programul PCR pentru îmbunătăţirea activităţii ideologice, ridicarea nivelului general al cunoaşterii şi educaţia socialistă a maselor, pentru aşezarea relaţiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii şi echităţii socialiste şi comuniste – 3 noiembrie 1971”, în *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole*, vol. 6, *Mai 1971 – februarie 1972*, Editura Politică, Bucureşti, 1972, pp. 620-686.
7. *Ibidem*, pp. 206, 218.
8. *Ibidem*, pp. 218-225, *passim* ; Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 109.
9. Aşa cum este schiţată în Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*

relevante pentru problematica studiului de faţă, găsite la Arhiva Judeţeană Iaşi şi la Arhiva Naţională Istorică Centrală din Bucureşti.

Pentru a putea contura domeniul ştiinţelor sociale în România în perioada 1968-1971, voi proceda la o analiză instituţională dublată de una de discurs. Aceste deconstrucţii vor încerca să pună în evidenţă principalele direcţii de evoluţie ale ştiinţelor sociale în perioada respectivă, având ca punct de comparaţie modelul relaţiei dintre ideologie şi realitate construit pe baza criticii lui Marcuse. Studiul modului în care ştiinţele sociale funcţionau într-un caz determinat (cazul judeţului Iaşi, în studiul de faţă) ne va permite să avem o viziune mai clară asupra acestui domeniu, atât cât este posibil în limitele discursului oficial.

Ştiinţele sociale în România comunistă, 1965-1971. Câteva repede cronologice şi instituţionale

Instalarea progresivă a regimului comunist în România implică şi organizarea treptată a învăţământului de partid, o structură importantă nu numai pentru promovarea dimensiunii ideologice a regimului, ci şi pentru formarea cadrelor necesare administraţiei comuniste din România[1]. În acest proces, ştiinţele sociale s-au „bucurat" de un tratament special, atestat de crearea în 1947 a Şcolii Superioare de Ştiinţe Sociale „A.A. Jdanov", care în 1954 este unificată cu Şcoala Superioară de Partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lângă CC al Partidului Muncitoresc Român[2]. Totodată, în 1951 este înfiinţat Institutul de Istorie a Partidului, creat după model sovietic[3] la fel ca şcolile menţionate mai sus.

În paralel are loc un proces de „monopolizare" ideologică a ştiinţelor sociale de către PMR prin desfiinţarea în 1947 a Institutului Social Român şi prin scoaterea sociologiei din rândul disciplinelor universitare în1948[4].

Importanţa acordată de regimul comunist ştiinţelor sociale continuă de-a lungul anilor '60. În 1965, Şcoala Superioară de Partid „Ştefan Gheorghiu" devine Academia de Studii Sociale şi Politice şi de Pregătire a Cadrelor de Conducere în Economie şi Administraţie „Ştefan Gheorghiu"[5], diplomele eliberate de Academia „Ştefan Gheorghiu" fiind echivalate cu diplomele universitare[6], fapt semnificativ pentru procesul de academizare a învăţământului de partid[7]. Ştiinţele sociale (economie, sociologie, filozofie) reprezentau o parte importantă a disciplinelor predate în cadrul acestei academii[8]. În martie 1966 are loc reorganizarea Institutului de Istorie a Partidului, care îşi schimbă denumirea în Institutul de Ştiinţe Sociale şi Politice de pe lângă CC al PCR şi care îşi orientează cercetările spre

1. Pentru o privire cuprinzătoare asupra structurilor învăţământului de partid în România, vezi Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, în special pp. 90-97.
2. *Ibidem*, pp. 94-95.
3. „Memoria comunismului. Fondul ISISP din Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti", accesibil online la adresa http : //www.bcub.ro/continut/unibib/memoria_comunismului.php (20 octombrie 2008).
4. „Activitatea ştiinţifică a profesorului Henri Stahl. Repere documentare", accesibil online la adresa http : //www.sociologieromaneasca.ro/2006/3/sr_2006_3_a07.pdf (20 octombrie 2008).
5. Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 92.
6. *Ibidem*, p. 93.
7. *Ibidem*, p. 58.
8. *Ibidem*, p. 98.

domeniul istoriei sociale[1]. Bineînţeles, cercetările au în vedere mai ales, dacă nu exclusiv, istoria mişcării muncitoreşti din România, punând accent pe activitatea protestatară a clasei muncitoare de-a lungul perioadei interbelice sau pe răscoala din 1907[2]. De asemenea, exista şi un Centru de Cercetări de pe lângă CC al UTC, care se ocupa cu studierea problemelor specifice tineretului. În structurile de stat (ministere şi ale institute centrale) funcţionau diverse centre şi nuclee de cercetare[3]. Alături de aceste organisme, un rol important îl deţin şi structurile de cercetare în ştiinţele sociale din cadrul Academiei RSR, de a căror funcţionare mă voi ocupa mai în detaliu în secţiunea de faţă.

Perioada de liberalizare ce începe în România anului 1965 se face simţită şi în domeniul ştiinţelor sociale, unde au loc reforme importante. Dincolo de tonul triumfalist din informările care documentează existenţa acestor reforme, de hiperbolizările şi antitezele care funcţionează pentru a pune în evidenţă orientarea reformistă a noii conduceri a PCR (Ceauşescu este ales secretar general al PCR în 1965), seria de măsuri întreprinse în domeniul ştiinţelor sociale pune în evidenţă o preocupare reală pentru reformarea acestui sector. Încercarea noii conduceri a PCR de delimitare de perioada Dej, în vederea fundamentării propriei legitimităţi şi a obţinerii capitalului simbolic necesar, transpar per ansamblu din documentele epocii. Ceauşescu se vrea un reformator luminat, iar PCR nu face decât să-i confirme acest lucru de câte ori se iveşte ocazia.

În încercarea de a surprinde modul în care ştiinţele sociale funcţionează ca un cordon de transmitere a ideologiei în sfera vieţii ştiinţifice, studiul de faţă este mai degrabă orientat spre cercetarea acelor sectoare de desfăşurare a activităţii de ştiinţe sociale care, în virtutea lor de foruri ştiinţifice şi de cercetare, ar fi fost mai predispuse să-şi menţină autonomia faţă de zona ideologicului (cum ar fi învăţământul superior sau domeniul cercetării academice). De aceea, analiza instituţională a sectorului de ştiinţe sociale va urma două axe principale : organizarea acestui domeniu în învăţământul superior şi dezvoltările din ramura de cercetare şi consacrare academică (crearea şi activitatea Academiei de Ştiinţe Sociale şi politice, Hotărârile CC al PCR privind ştiinţele sociale luate în iulie şi noiembrie 1971).

Ştiinţele sociale în învăţământul superior

Situaţia ştiinţelor sociale în învăţământul superior din România, aşa cum se conturează ea în februarie 1969, este analizată într-un referat al Secţiei de Propagandă a CC al PCR, „Referat cu privire la predarea disciplinelor de marxism-leninism în învăţământul superior"[4]. Analiza întreprinsă în referat urmează structura „ştiinţifică", adică dialectică, a documentelor vremii. Principalele momente ale dezvoltării acestui domeniu în România pun în evidenţă existenţa unei perioade prolifice dezvoltării acestor ştiinţe (1965-1968), conturată prin îmbunătăţirea unor structuri din perioada precedentă şi crearea altora noi după 1965. Se constată unele deficienţe ale sistemului actual, dar ele vor fi rezolvate sub

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 42/1973, f. 43.
2. *Ibidem*, ff. 44-45.
3. Propuneri cu privire la îmbunătăţirea îndrumării activităţii în domeniul ştiinţelor sociale şi crearea Academiei de Ştiinţe Sociale (*ibidem*, ff. 23-33).
4. „Referat cu privire la predarea disciplinelor de marxism-leninism în învăţământul superior" (*ibidem*, ff. 39-55, ff. 39).

atenta oblăduire a CC al PCR, făcând posibilă noua sinteză, exprimată prin îmbunătăţirea activităţii din domeniul ştiinţelor sociale. Referatul face referire la momentele considerate cele mai importante pentru îmbunătăţirea activităţii ştiinţifice din acest sector : al IX-lea Congres al PCR (1965), urmat de Plenara CC al PCR din aprilie 1968, unde au fost dezbătute modalităţile concrete de îmbunătăţire ale activităţilor din domeniul ştiinţelor sociale. În iunie 1968, CC al PCR aprobă „sistemul îmbunătăţit de predare a marxism-leninismului”[1], pentru ca în septembrie 1968 să fie organizat un seminar teoretic cu toate cadrele didactice de la catedrele de marxism-leninism unde au fost trasate principalele lor sarcini şi a fost discutată punerea concretă în practică a măsurilor ce reies din documentele respectivei plenare şi din planul din iunie 1968[2]. Referatul şi Planul de măsuri[3] care îl însoţeşte pregătesc noile momente de sinteză şi precedă următorul pas decisiv în acest domeniu : crearea Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice. În cele ce urmează, voi pune în evidenţă principalele momente angajate în dinamica temporală utilizată de referat.

După 1965 au loc o serie de înnoiri structurale în organizarea activităţii ştiinţelor sociale. Cea mai vizibilă este relansarea sociologiei româneşti[4] în învăţământul superior, eveniment marcat prin redeschiderea Secţiei de Sociologie a Universităţii din Bucureşti în 1966[5]. Acest prim pas este urmat de deschiderea unor alte structuri ce urmau să contribuie la relansarea sociologiei : au fost create Laboratorul Sociologic al Învăţământului, pe lângă Catedra de Sociologie Generală a Universităţii Bucureşti, ce avea drept scop dezvoltarea, coordonarea şi îndrumarea ideologică a cercetărilor sociologice de teren, precum şi „nuclee de cercetare de teren la universităţile din Cluj, Iaşi, Timişoara, precum şi alte institute de învăţământ superior”[6]. Pentru îmbunătăţirea activităţii din domeniul ştiinţelor sociale, s-a căutat formarea cadrelor necesare. Numărul cadrelor care activează în domeniul ştiinţelor sociale din învăţământul superior era în 1966 de 700, dintre care 30 de profesori, 133 de conferenţiari, 254 de lectori şi 281 de asistenţi[7].

Concomitent, sunt diversificate şi disciplinele de ştiinţe sociale din învăţământul superior, căci directivele Plenarei CC al PCR din aprilie 1968 au oferit „un cadru mult mai adecvat pentru lărgirea problematicii abordate în cursurile de ştiinţele sociale, pentru abordarea celor mai importante aspecte ale vieţii politice, sociale, economice şi ideologice”[8].

Alături de filozofia marxistă şi socialismul ştiinţific, care erau predate de altfel în toate instituţiile de învăţământ superior, sunt introduse discipline până atunci neglijate, cum ar fi sociologia, psihologia socială sau cercetarea sociologică de teren, sociologia industrială şi estetica industrială, sociologia rurală, metodologia şi logica cunoaşterii ştiinţifice, filozofia culturii, istoria filozofiei, etica şi estetica[9], cu programe de învăţământ lărgite şi

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 42/1973, f. 55.
2. *Ibidem*, f. 54.
3. „Plan de măsuri privitor la continuarea acţiunii de îmbunătăţire a predării disciplinelor de marxism-leninism în învăţământul superior” (*ibidem*, ff. 7-15).
4. Vladimir Tismăneanu, *op. cit*, p. 162.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 42/1973, f. 39.
6. *Ibidem*, f. 49.
7. Dintre aceştia, 89 erau doctori (56 la Universitatea Bucureşti) iar 190 doctoranzi, majoritatea în disciplinele materialism dialectic şi istoric, economie politică sau socialism ştiinţific. Faptul că din noiembrie 1966 există conducători ştiinţifici pentru disciplinele de marxism-leninism reprezintă o contribuţie decisivă la îmbunătăţirea dinamicii acestui domeniu. Totuşi, raportat la numărul total de doctori, procentul celor de la catedrele de marxism-leninism rămâne în continuare mic (*ibidem*, ff. 51-52).
8. *Ibidem*, f. 42.
9. *Ibidem*, ff. 39-40.

îmbunătăţite[1] şi manuale originale[2]. La seminarul teoretic din septembrie 1968 au fost luate măsuri concrete pentru adaptarea predării disciplinelor de marxism-leninism la specificul institutelor şi facultăţilor din învăţământul superior.

Reformele se fac simţite şi în ceea ce priveşte conţinuturile ştiinţifice ale disciplinelor de ştiinţe sociale predate în învăţământul superior, considerându-se că modalitatea de predare a acestora nu este una eficientă, fiind marcată de rigiditate şi dogmatism[3]. La aceeaşi plenară din aprilie 1968 sunt elaborate directive care vizează înnoirea metodelor didactice, a tehnicilor de cercetare[4] şi a conţinuturilor ştiinţifice ale ştiinţelor sociale[5]. Per ansamblu, se manifestă o preocupare pentru îmbunătăţirea metodologică[6] şi a conţinutului ştiinţific[7]. Astfel, sunt încurajate :

> Analiza critică, diferenţiată a concepţiilor nemarxiste, îmbogăţirea problematicii referitoare la partid şi la rolul acestuia în desăvârşirea construcţiei socialiste, la revoluţia şi construcţia socialistă, la perfecţionarea continuă a formelor şi metodelor de cunoaştere a vieţii sociale[8].

În hotărârile luate la Plenara CC al PCR din aprilie 1968 este afirmat cu claritate rolul pe care ştiinţele sociale îl au în funcţionarea regimului : catedrele de ştiinţe sociale din învăţământul superior trebuie să „devină principalele centre ideologice de înalt nivel ştiinţific, forţele cele mai active ale întregii vieţi politice şi ideologice din institute”[9]. În septembrie 1968 se recomandă acordarea unei atenţii deosebite sporirii contribuţiei catedrelor de marxism-leninism la „explicarea fundamentelor ştiinţifice ale politicii partidului şi creşterii rolului lor în viaţa ideologică a institutelor”[10]. Rolul ştiinţelor sociale în

1. Au fost elaborate „planuri de acţiune la nivelul catedrelor, unităţilor de învăţământ şi la Ministerul Învăţământului”, fiind alcătuite noi programe orientative de sociologie, epistemologie, estetică, etică, axiologie marxistă, istoria filozofiei, metodologia şi logica cunoaşterii ştiinţifice. În acelaşi timp, se încearcă diversificarea conţinutului cursurilor prin introducerea unor teme cum ar fi : democraţia socialistă, socialismul şi religia, raportul dintre tradiţie şi progres, lupta de idei în gândirea filozofică şi social-politică contemporană. Pentru studenţii care au încheiat studiul programat al disciplinelor de marxism-leninism sunt propuse dezbateri pe problemele ideologice actuale ale PCR (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, ff. 42, 54).
2. *Ibidem*, ff. 39, 41.
3. *Ibidem*, f. 39.
4. Se urmăreşte de asemenea derularea „unor investigaţii de teren asupra unor fenomene sociale contemporane [precum] modernizarea agriculturii, integrarea noilor specialişti în viaţa socială, dezvoltarea conştiinţei socialiste a maselor muncitoare şi tineretului studios” (*ibidem*, f. 41).
5. *Ibidem*, f. 40.
6. Astfel, catedrele de economie politică, filozofie, sociologie, socialism ştiinţific, etică şi estetică urmăresc „lărgirea tematicii, metodelor, surselor de informare […] interpretarea riguros ştiinţifică a fenomenelor şi proceselor proprii cunoaşterii şi dezvoltării sociale contemporane, în vederea sporirii contribuţiei catedrelor de ştiinţe sociale la educarea unor cadre capabile nu numai să înţeleagă perspectivele şi sensul dezvoltării istorice contemporane, dar şi să militeze activ pentru înaltele idealuri ale socialismului şi comunismului” (*ibidem*, f. 41).
7. În dezbaterile pe teme de ştiinţe sociale ce au loc în universităţi se discută teme precum „determinismul social, fapte, fenomene şi relaţii sociale, personalitatea socială, corelaţia individ-colectivitate-societate, naţiunea şi statul în socialism, venitul naţional în socialism, capitalismul monopolist de stat, sensul istoriei, metodele de conducere şi planificare economică, orientările social-politice din lumea contemporană” (*ibidem*, f. 41).
8. *Ibidem*, f. 40.
9. *Ibidem*, f. 38.
10. *Ibidem*, f. 55.

clarificarea (a se citi legitimarea) rolului partidului în societate reprezintă o dimensiune fundamentală a dinamicii acestui sector.

În scopul unei mai bune colaborări între activitatea ştiinţifică şi cerinţele societăţii a fost organizată Comisia de Coordonare a Activităţii Ştiinţifice din cadrul Ministerului Învăţământului, cu grupe de lucru pe domenii de specialitate care au analizat planurile de cercetare ale catedrelor şi au stabilit măsuri menite să ducă la îmbunătăţirea activităţii. În ceea ce priveşte dinamica vieţii ştiinţifice din domeniul ştiinţelor sociale, aflăm că în 1967 au fost organizate două sesiuni ştiinţifice naţionale cu peste 150 de comunicări, iar pentru 1969 este planificată o nouă sesiune ştiinţifică pe ţară a catedrelor de ştiinţe sociale[1]. Activitatea editorială din domeniul ştiinţelor sociale s-a îmbunătăţit, fiind constatată o mai bună prezenţă a cadrelor didactice de la catedrele de ştiinţe sociale în paginile revistelor centrale[2].

Critica adusă în referatul amintit ne dă o imagine mai clară asupra rolului pe care acest domeniu de activitate trebuia să-l joace şi asupra caracterului planificatelor optimizări ale metodelor şi conţinutului ştiinţific al ştiinţelor sociale. Termenii în care critica este întreprinsă sunt relevanţi pentru problematica studiului de faţă, lăsând să transpară pretenţia de ştiinţificitate şi rigurozitate a demersului critic angajat de către Secţia de Propagandă a CC al PCR. Referatul critică unele aspecte referitoare atât la metodologia predării ştiinţelor sociale, cât şi la conţinutul acestora, prilej cu care este pusă în antiteză starea de lucruri moştenită înainte de 1965 cu aspiraţiile reformiste ale PCR în anul 1968.

În primul rând, este criticat faptul că a fost neglijat „caracterul revoluţionar al filozofiei marxiste, rolul ei transformator, care constituie [...] atribute fundamentale ale politicii partidului nostru”[3]. Referirile la aceste probleme „nu depăşesc uneori stadiul unor afirmaţii insuficient argumentate”[4]. În plus, „opoziţia dintre socialism şi capitalism este prezentată într-o formă declarativă, cu date şi fapte neconcludente”[5], metodă care nu poate asigura eficienţa educativă urmărită. Astfel, criza ideologiei burgheze este prezentată „într-o formă vulgară, cu afirmaţii neconvingătoare”[6]. Mai mult, condiţiile capitalismului contemporan sau evoluţia culturii în societăţile capitaliste sunt insuficient analizate, ceea ce duce la persistenţa în rândul studenţilor a confuziilor privind societatea contemporană[7].

Cerinţa funcţionării societăţii după principiile socialismului ştiinţific, în condiţiile create de stadiul de dezvoltare a societăţii şi a necesităţii istorice, nu este respectată, căci

> se manifestă încă o anumită discrepanţă între cerinţele dezvoltării societăţii noastre socialiste şi activitatea cadrelor de marxism-leninism, între potenţialul ştiinţific, ideologic şi educativ de care dispun aceste catedre şi aportul lor concret la soluţionarea problemelor sociale, economice şi politice, la viaţa spirituală a institutelor şi facultăţilor pe frontul ideologic al patriei noastre în general[8].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 49.
2. Reviste precum *Lupta de clasă*, *Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă CC al PCR*, *Revista învăţământului superior*, *Viaţa economică*, publicaţiile Academiei (*Revista de filozofie*, *Probleme economice*), publicaţiile locale şi cele ale unităţilor de învăţământ superior (de exemplu, *Analele Universităţii Bucureşti*, seria Sociologie) (*ibidem*, f. 50).
3. *Ibidem*, f. 43.
4. *Ibidem*, f. 43.
5. *Ibidem*, f. 43.
6. *Ibidem*, f. 43.
7. *Ibidem*, f. 43.
8. *Ibidem*, ff. 43-44.

Dacă sunt atent îndrumate, ştiinţele sociale, în forma lor de marxism-leninism, pot să conducă la soluţionarea problemelor create de baza relaţiilor de producţie[1], inclusiv prin capacitatea de previziune asupra evoluţiei bazei[2].

La sfârşitul anilor '60, ştiinţele sociale ar fi trebuit aşadar să elaboreze argumente ştiinţifice din punct de vedere teleologic îndreptate spre legitimarea deciziilor şi politicilor PCR. În acelaşi timp, se urmăreşte încadrarea ştiinţelor sociale în dezbaterile ştiinţifice internaţionale, mai precis „în *lupta ideologică* [subl. n.] contemporană, în circuitul mondial al ideilor"[3].

Această „internaţionalizare" a perspectivei ştiinţelor sociale româneşti, are şi consecinţe periculoase : „Dacă închistarea şi izolarea de fluxul mondial al ideilor din trecut au fost depăşite, predarea unor curente nemarxiste de azi este făcută în mod necritic"[4], opoziţia faţă de aceste curente fiind numai una superficială, declarativă şi neargumentată.

O altă urmare considerată negativă a deschiderii dezbaterilor din ştiinţelor sociale către dezbaterile contemporane o reprezintă apariţia unor *manifestări de obiectivism*[5], materializate în „*tratarea obiectivistă* [subl. n.] a unor curente şi concepţii neştiinţifice, înapoiate din trecutul gândirii naţionale şi mondiale"[6]. Orientarea „obiectivistă", de exemplu, face ca autorii străini să fie prezentaţi fără să se afirme cu claritate poziţia marxistă asupra temelor respective. Această perspectivă duce la o „tratare necritică, nedialectică, de pe poziţii obiectiviste a unor autori şi capitole din […] diverse domenii […] se observă o tendinţă de estompare faţă de unele concepţii reacţionare"[7].

Mai mult, în unele cursuri de ştiinţe sociale nu se precizează că unele dezvoltări din gândirea occidentală „devin instrumente de sterilizare a adevărului"[8]. Autorii români au tendinţa ca în reuniunile ştiinţifice internaţionale să evite referirile la Marx, „şi asta în condiţiile în care, în ciuda tuturor implicaţiilor şi controverselor, marxismul se afirmă cu putere în prim-planul dezbaterilor şi *confruntărilor ideologice* [subl. n.] din zilele noastre"[9]. În acelaşi timp, cadrele de la catedrele de ştiinţe sociale nu au manifestat „o exigenţă cuvenită şi [nu au dat] o *ripostă fermă, combativă* [subl. n.]"[10]. Astfel, „*nu s-a militat activ* pentru instaurarea unui *spirit combativ, exigent şi permanent* [subl. n.] împotriva diferitelor reminiscenţe religioase […] pentru clarificarea unor confuzii existente în gândirea studenţilor sau a cadrelor didactice faţă de raportul dintre ştiinţă şi religie"[11], faţă de combaterea unor concepţii iraţionaliste, mistice. În acelaşi timp, „*nu s-a ripostat* [subl. n.] la unele tendinţe de contestare a caracterului ştiinţific al filozofiei"[12].

---

1. Astfel, se critică faptul că nu au fost încă elaborate lucrări „care să contribuie la argumentarea soluţiilor pe care le implică dialectica dezvoltării societăţii socialiste, să elucideze tendinţele de bază ce se manifestă în dezvoltarea relaţiilor sociale, în evoluţia contradicţiilor sociale" (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 44).
2. Se critică faptul că „se mai foloseşte maniera speculativă, abstractă de tratare a problemelor, în timp ce viaţa aşteaptă cercetări cu o eficientă funcţie prospectivă, care să ofere o *premisă teoretică solidă* [subl. n.] în domeniul deciziei şi prognozei" (*ibidem*, f. 48).
3. *Ibidem*, f. 45.
4. *Ibidem*, f. 45.
5. *Ibidem*, f. 45.
6. *Ibidem*, f. 46.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 45.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, f. 46.
12. *Ibidem*, ff. 45-46.

O altă deficienţă este reprezentată de „insuficienta promovare a ideologiei marxist-leniniste de către catedrele de marxism-leninism”[1], combinată cu „insuficienta implicare a cadrelor de marxism-leninism în formarea trăsăturilor civice ale viitorilor specialişti”[2]. Catedrele de ştiinţe sociale trebuie să ia măsuri adecvate pentru îmbunătăţirea activităţii lor ideologice şi educative[3].

Critica pune în evidenţă şi situaţia precară a resurselor academice necesare pentru bunul mers al activităţilor ştiinţifice : accesul foarte dificil la literatura de specialitate străină, dificultăţile legate de fotocopierea materialelor, insuficienta participare a cercetătorilor români la viaţa ştiinţifică internaţională[4]. Luându-se în discuţie modalităţile de predare a ştiinţelor sociale, sunt criticate „modalităţi vechi de predare a ştiinţelor sociale”, neglijarea cercetării empirice, dogmatismul persistent[5].

Se recunoaşte insuficienta pregătire academică a multora dintre cei care predau discipline sociale şi activitatea loc academică necorespunzătoare[6], fiind atrasă atenţia asupra situaţiei particulare a cadrelor ştiinţifice de la catedrele de socialism ştiinţific[7]. Formarea academică eterogenă a cadrelor de la catedrele de socialism ştiinţific, care provin în prea mică măsură de la Facultatea de Filozofie, este considerată un impediment pentru eficienţa acestor catedre[8]. Filozofia, întruchipare a ştiinţei prime marxiste[9], deţine alături de socialismul ştiinţific cheia traducerii în limbaj ştiinţific a principiilor marxist-leniniste către toate celelalte domenii de cunoaştere.

Pentru înlăturarea tuturor acestor neajunsuri şi a altora semnalate în referat, sunt elaborate, în colaborare cu reprezentanţii cadrelor didactice din învăţământul superior[10], o serie de măsuri ce vizează înlăturarea acestor deficienţe[11]. Reluarea în acest plan de măsuri a temelor prezente în referat ne ajută să le decriptăm importanţa deţinută în economia discursului oficialilor asupra dezvoltării ştiinţelor sociale. Îmbunătăţirea accesului la resurse academice şi a statutului ştiinţific al ştiinţelor sociale sunt dublate de ideologizarea conţinutului ştiinţific şi a scopurilor pe care acestea le îndeplinesc în societate.

Legitimarea ştiinţifică a politicii PCR, înarmarea ideologică a studenţilor din perspectiva materialist-dialectică faţă de curente şi idei ce contravin acestei perspective reprezintă scopurile practice ale ştiinţelor sociale din România comunistă. Măsurile vizate de plan sunt destinate în general sporirii contribuţiei

> catedrelor de ştiinţe sociale la explicarea fundamentelor ştiinţifice ale politicii partidului, la însuşirea de către studenţi a concepţiei materialist-dialectice şi formarea acestora ca militanţi activi pentru idealurile socialismului şi comunismului, intransigenţi faţă de teoriile idealiste, mistice, înapoiate[12].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969.
2. *Ibidem*, f. 47.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, ff. 47-48, 51.
5. *Ibidem*, ff. 44, 47-48.
6. *Ibidem*, ff. 52-54.
7. *Ibidem*, f. 53.
8. *Ibidem*, f. 52.
9. Herbert Marcuse, *op. cit.*, p. 104.
10. „Notă despre consfătuirea de lucru a cadrelor didactice de la catedrele de ştiinţe sociale din învăţământul superior, 10 februarie 1969” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, ff. 2-6).
11. „Plan de măsuri privitor la continuarea acţiunii de îmbunătăţire a predării disciplinelor de marxism-leninism în învăţământul superior” (*ibidem*, ff. 7-15).
12. *Ibidem*, f. 7.

Sunt prevăzute astfel organizarea de seminarii şi dezbateri despre teme[1] şi probleme adecvate[2]. De asemenea, cu studenţii care au încheiat studiul programat al disciplinei marxism-leninism vor fi organizate mese rotunde şi informări privind „marxismul şi *confruntările ideologice* [subl. n.] contemporane” ; în general, activităţi menite să exprime *„poziţia militantă* a PCR faţă de concepţiile filozofice, etice, estetice ale trecutului şi prezentului” [subl. n.][3]. Se urmăreşte „intensificarea activităţilor publicistice *militante* [subl. n.] a cadrelor de la disciplinele de ştiinţe sociale, în dezbaterea de pe poziţiile politicii partidului, a problemelor ideologice actuale”[4].

A doua temă recurentă este aceea de îndrumare ştiinţifică şi raţională a proceselor socioeconomice, în vederea orientării teleologice a activităţilor de tip practic din orice domeniu de cunoaştere către orizontul fixat de PCR[5]. În acest sens, în anul universitar 1968-1969 este prevăzută publicarea unor noi programe şcolare[6], cu manualele aferente[7]. De asemenea, se va încerca legarea mai strânsă a activităţii catedrelor de cea a întreprinderilor : cadrele didactice vor aborda cercetarea şi soluţionarea problemelor legate de organizarea ştiinţifică a producţiei şi muncii[8]. Alte măsuri vizează îmbunătăţirea sistemului de selecţie a cadrelor[9], dinamizarea vieţii ştiinţifice interne (intensificarea cercetărilor de teren, organizarea de sesiuni ştiinţifice)[10], îmbogăţirea activităţii editoriale prin lucrări de mai mare amploare[11].

Trecerea în revistă a documentelor amintite mai sus ne permite conturarea unei viziuni parţiale asupra modului în care era văzută reformarea câmpului ştiinţelor sociale în România anului 1969, asupra rolului lor în societate şi a dinamicii proprii acestui domeniu. Prin dezvoltările operate la nivel formal, dintre care cea mai importantă este reprezentată de introducerea unor noi discipline ştiinţifice în învăţământul superior (cel mai semnificativ exemplu în acest sens rămâne crearea Catedrei de Sociologie a Universităţii Bucureşti în

1. „Conţinutul şi trăsăturile luptei ideologice contemporane”, „Curente de idei şi lupta ideologică între cele două războaie mondiale”, „Popor-stat-naţiune”, „Filozofia şi istoria” sau „Filozofia şi arta” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 7).
2. Democraţia socialistă, socialismul şi religia, raportul dintre tradiţie şi progres, *„lupta de idei* în gândirea filozofică şi social-politică contemporană, reliefându-se în mod argumentat poziţia marxismului faţă de principalele curente şi concepţii” (*ibidem*, f. 8).
3. *Ibidem*, f. 8.
4. *Ibidem*, f. 9.
5. Sunt urmărite „legarea mai strânsă a predării disciplinelor de marxism-leninism cu cerinţele sociale şi productive ale societăţii, cu specificul facultăţilor, amplasarea judicioasă a ştiinţelor sociale în planurile de învăţământ, diversificarea predării şi lărgirea problematicii disciplinelor de marxism-leninism (*ibidem*, ff. 9-10).
6. *Ibidem*, f. 10.
7. Pentru materiile : materialism dialectic şi materialism istoric pentru facultăţile de filozofie, filozofie pentru facultăţile de ştiinţe ale naturii şi pentru învăţământul economic superior, istoria filozofiei (curs de un an), socialism ştiinţific (curs de un an), socialism ştiinţific şi economie politică, pentru cursurile de subingineri, economie politică pentru facultăţile de drept şi institutele pedagogice, introducere în sociologie, sociologie industrială, sociologie urban-rurală, sociologia familiei, metode şi tehnici de cercetare sociologică (*ibidem*, f. 11).
8. *Ibidem*, f. 10. De altfel, Ministerul Învăţământului va pregăti un plan de cercetare centralizat, pe baza consultării Consiliului Economic, a altor organe centrale şi judeţene (*ibidem*, f. 12).
9. *Ibidem*, f. 14.
10. *Ibidem*, ff. 13-14.
11. Alături de lucrări dedicate metodelor în ştiinţele sociale sau volumelor dedicate cercetării monografice şi teoriei sociologice, vor fi publicate lucrări cu următoarele teme : „Socialism, democraţie, umanism”, „Procesul de urbanizare în RSR”, „Metodele în ştiinţele sociale”, „Curente şi tendinţe economice, filozofice, etice, estetice şi social-politice burgheze contemporane” (*ibidem*, f. 12).

1966), şi prin atenţia sporită acordată eficientizării activităţii catedrelor de ştiinţe sociale, putem admite demersul reformator din domeniul ştiinţelor sociale întreprins în perioada 1965-1968. Privind mai atent la conţinuturile ştiinţifice şi programele disciplinelor sociale predate în învăţământul superior (unde materialismul dialectic, materialismul istoric şi socialismul ştiinţific sau principiile filozofice marxist-leniniste deţin rolul cel mai important), concomitent cu termenii în care activitatea ştiinţifică („frontul ideologic", „lupta de idei", „militarea activă", „confruntarea ideologică", „caracterul revoluţionar", „riposta fermă, combativă"[1], „spiritul combativ, exigent şi permanent") şi scopul ei sunt definite (combaterea „obiectivismului", a concepţiilor mistice, reacţionare şi retrograde, idealiste, simultan cu „explicarea fundamentelor ştiinţifice ale politicii partidului") şi raportându-ne la modelul explicativ definit în secţiunea introductivă a prezentei cercetări, realizăm treptat că proclamata înnoire este una aparentă şi care nu poate pune în discuţie dogma marxist-leninistă a PCR. Liberalizarea vieţii intelectuale şi ştiinţifice, spre care în 1965 se fac paşi importanţi, nu poate depăşi termenii în care ştiinţele sociale funcţionează în marxismul de tip sovietic.

La nivelul discursului, „marxism-leninismul" denumeşte ştiinţele sociale, devenind interşanjabil cu acestea sau cu socialismul ştiinţific. Ştiinţele sociale nu au cum să fie altceva decât marxism-leninism (a se citi marxism de tip sovietic) aplicat. Iar ştiinţele sociale funcţionează pentru a traduce în limbaj ştiinţific justificarea acţiunilor PCR. Ştiinţele sociale nu pot funcţiona autonom, iar verificarea pe care în mod ipotetic ar trebui să o asigure pentru politicile PCR este una pozitivă în orice situaţie. Feedbackul pe care ele îl pot asigura nu poate fi decât unul de confirmare a justeţei deciziilor şi politicilor PCR, în condiţiile în care ştiinţele sociale fac parte integrantă din proiectul ideologic al PCR.

Fără îndoială că spaţiul deschis prin măsurile amintite mai sus poate fi folosit (şi a fost în unele cazuri) de către cei implicaţi în practicarea ştiinţelor sociale drept spaţiu de manevră în vederea unei academizări în termenii unui câmp ştiinţific „deschis" de validare şi falsificare a demersurilor ştiinţifice şi a dobândirii de resurse materiale necesare pentru îmbunătăţirea cercetării (de exemplu, accesul la literatura de specialitate străină, fotocopierea materialelor, participarea la manifestări ştiinţifice internaţionale). Este însă vorba despre decizii şi posibilităţi individuale, care au puţine şanse de reuşită în cadrul sistemului de dezvoltare a ştiinţelor sociale din România comunistă, aşa cum reiese din documentele oficiale.

Cercetarea ştiinţifică în domeniul ştiinţelor sociale (1968-1971)

Alături de structurile existente în învăţământul superior şi de cele din învăţământul de partid (Academia „Ştefan Gheorghiu" şi Institutul de Ştiinţe Sociale şi Politice de pe lângă CC al PCR), structurile academice de cercetare şi consacrare conturează domeniul de activitate al ştiinţelor sociale din România comunistă la sfârşitul anilor '60. În august 1969 avusese loc cel de-al X-lea Congres al PCR, prilej cu care Ceauşescu a anunţat scopurile urmărite pe perioada scurtă şi medie de către PCR: crearea „societăţii socialiste multilateral dezvoltate"[2]. Ştiinţele sociale se vor dovedi un element-cheie în noul proiect ideologic al PCR.

Tendinţele conturate în anul 1969 în dinamica ştiinţelor sociale în învăţământul superior vor fi confirmate în februarie 1970 prin crearea Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice.

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 45.
2. Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 206.

Cum termenii şi condiţiile în care ia fiinţă această Academie sunt importanţi pentru înţelegerea dinamicii domeniului ştiinţelor sociale, voi proceda la o trecere în revistă a acestui eveniment.

Una dintre recomandările făcute în mai sus-pomenitul referat al Secţiei de Propagandă sugera :

> necesitatea unei colaborări mai strânse între unităţile Academiei şi învăţământul universitar [...], a unor centre de ştiinţe sociale care să coordoneze activitatea cadrelor universitare din Iaşi, Cluj, Timişoara, Craiova, a unor centre de cercetări în domeniul economiei teoretice şi aplicative, a centrului pentru cercetarea structurilor, sistemelor şi cercetărilor social-politice contemporane, cercetărilor din domeniul esteticii, care vor contribui la treptata afirmare a unei vieţi ştiinţifice[1].

Demersurile pentru crearea unui astfel de organism se conturează în ultimele luni ale anului 1969[2]. În cadrul Academiei RSR funcţionau în acest an 22 de institute de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale, cu 1 250 de salariaţi, dintre care 837 de cercetători. Însă această infrastructură, cu un buget important, nu reuşeşte să desfăşoare o activitate satisfăcătoare în raport cu necesităţile istorice ale etapei de „construcţie socialistă" ; prin urmare, construcţia socialistă după principii ştiinţifice are de suferit. Institutele de ştiinţe sociale se preocupă prea puţin de

> studierea fenomenelor şi problemelor care apar în viaţa politică, economică, socială şi spirituală a ţării, nu desfăşoară investigaţii capabile să ofere răspunsuri la problemele mari ridicate de viaţă, concluzii care să servească conducerii partidului şi statului la elaborarea hotărârilor, a soluţiilor necesare pentru domeniul activităţii economice, social-politice, cultural-educative[3].

În propunerile Secţiei de Propagandă a CC al PCR din noiembrie 1969 se constată, întocmai ca şi în referatul din februarie 1969, insuficienta implicare a cercetătorilor din ştiinţele sociale în construcţia ştiinţifică a realităţii. Cu alte cuvinte, suprastructura reuşeşte în prea mică măsură să „îndrume" baza, căci :

> cercetarea ştiinţifică nu constituie încă un instrument eficient de prospectare a tendinţelor de dezvoltare a societăţii, [nu reuşeşte] să ofere suficiente fapte şi concluzii necesare perfecţionării continue a organizării şi conducerii vieţii sociale[4].

Şi tot ca în referatul din februarie 1969, în noiembrie 1969 se constată insuficienţa laturii militante a ştiinţelor sociale,

> *Slaba combativitate* [subl. n.] faţă de concepţiile idealiste, antiştiinţifice, retrograde, slăbirea poziţiilor critice în aprecierea gândirii social-politice şi a creaţiei literar-artistice, tendinţe de preluare globală, nediferenţiată, de pe poziţii obiectiviste, a operei unor gânditori şi creatori dinainte de 23 august 1944[5].

---

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 49.
2. *Propuneri cu privire la îmbunătăţirea îndrumării activităţii în domeniul ştiinţelor sociale şi crearea Academiei de Ştiinţe Sociale* (*ibidem*, ff. 23-33) ; *Stenograma consfătuirii cu oamenii de ştiinţă, cercetători şi cadre didactice din domeniul ştiinţelor sociale din 13 noiembrie 1969*, (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 29/1969, ff. 1-49.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 24.
4. *Ibidem*, f. 25.
5. *Ibidem*, ff. 24-25.

Se consideră că principale cauze ale acestei stări de fapt sunt de natură organizatorică, şi anume inexistenţa unui for ştiinţific în stare să coordoneze activitatea institutelor de ştiinţe sociale şi a catedrelor de ştiinţe sociale şi care să orienteze activitatea ştiinţifică în conformitate cu nevoile dezvoltării sociale. Se constată că organismele existente (Academia RSR şi Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice) nu au putut îndeplini aceste funcţiuni ; mai mult, „nu au putut să asigure *coordonarea ideologică, teoretică şi tematică* [subl. n.] corespunzătoare a cercetării în ştiinţele sociale”[1].

Mai mult, existenţa cumulului de funcţii, a faptului că multe cadre universitare deţin şi funcţii de conducere în institutele de ştiinţe sociale, a avut de asemenea un efect negativ pentru desfăşurarea activităţii de cercetare din cadrul acestui domeniu[2].

Soluţionarea acestor importante neajunsuri, în vederea „orientării [...] ferme spre problemele de mare importanţă teoretică şi practică ale construcţiei socialiste şi ale progresului ştiinţific contemporan”, reclamă „perfecţionarea sistemului de *orientare şi îndrumare ideologică şi tematică a institutelor şi catedrelor din domeniul ştiinţelor sociale* [subl. n.]”[3]. În urma consfătuirii cu cadrele din domeniul ştiinţelor sociale, care a fost organizată în data de 13 noiembrie 1969 pentru discutarea şi soluţionarea acestor neajunsuri, s-a ajuns la propunerea creării unui nou for academic, al unei Academii de Ştiinţe Sociale,

> care va avea drept sarcină organizarea, îndrumarea şi coordonarea activităţii de cercetare în toate domeniile ştiinţelor sociale, în vederea orientării mai active a acestora în concordanţă cu cerinţele construcţiei socialiste[4].

Luând cuvântul la respectiva consfătuire, secretarul general al PCR, Nicolae Ceauşescu, dă detalii importante despre rolul pe care noul for ştiinţific urmează să-l joace în societate. În primul rând, în virtutea unei presupuse necesităţi istorice, noua instituţie trebuie să realizeze acele activităţi de care Academia RSR se dovedise incapabilă, căci Academia RSR

> nu corespunde nici *din punct de vedere ideologic* şi nici al cercetării fundamentale nici fenomenelor aplicative, din nici un punct de vedere al *cerinţelor stringente ale societăţii noastre*[5] [subl. n.].

Ceauşescu consideră că dinamica domeniului ştiinţelor sociale lasă mult de dorit, căci

> *Activitatea noastră* [a PCR] *ideologică din domeniul ştiinţelor sociale* [...] este necorespunzătoare din punct de vedere al *orientării materialismului dialectic şi istoric* felul cum sunt dezvoltate problemele [subl. n.][6].

În aceste condiţii, este nevoie de un organism „care să asigure o conducere colectivă şi o îndrumare colectivă a activităţii *într-un singur sens şi într-o singură direcţie* [subl. n.]”[7]. Acest organism nu trebuie să fie unul „administrativ, ci *un organism de conducere politică, ideologică, să fie un organism ideologic al CC al PCR pentru îndrumarea cercetărilor în*

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 26.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 27.
5. *Ibidem*, ff. 44-55.
6. *Ibidem*, f. 45.
7. *Ibidem*.

ştiinţele sociale [subl. n.]”[1]. Cei care vor activa în conducerea noului for se vor strădui „să [...] obţină rezultate bune, în *condiţii bune de control, de îndrumare ale CC al PCR, a acestui sector de activitate* [subl. n.]”[2].

Deosebirile dintre noul organism şi Academia RSR sunt esenţiale, căci noul for ştiinţific nu este creat

> în spiritul Academiei RSR, care are şi un caracter de consacrare, ci [va fi o Academie] care să se ocupe *efectiv cu organizarea activităţii concrete şi îndrumarea cercetării în sectorul de activitate concret* [subl. n.] [...] un for colectiv de conducere a unui anumit sector de activitate. *Îi spunem Academie pentru că e mai atractiv şi mai la modă* [subl. n.], dar în fond să fie un fel de institut central, de conducere centrală a ştiinţelor sociale[3].

Şi activitatea acestui nou for ştiinţific va fi una total diferită de cea desfăşurată în Academia RSR, căci ea va fi

> străbătută ca un fir roşu de *concepţia materialist-dialectică şi istorică* [subl. n.] a cercetării omeneşti în tot ceea ce se face să existe o *strânsă inderdependenţă* [subl. n.] în toată această activitate [...] pentru ca să se poată oferi o oglindă vie asupra fenomenelor, care să ajute la înţelegerea acestor fenomene care să ducă la elaborarea conştinţă [sic !] a *politicii noastre de dezvoltare a construcţiei socialiste şi comuniste în România* [subl. n.][4].

Noul forum ştiinţific marchează „o nouă formă de muncă a ştiinţelor sociale [...] *în serviciul construirii societăţii socialiste* [subl. n.]”[5]. Noul organism va îndeplini

> nu numai un rol de cercetare propriu-zis [...], dar şi un rol activ în îndrumarea întregului proces de predare a ştiinţelor sociale şi de participare mai activă a [cercetătorilor] nu *numai ca cercetători, dar şi ca propagandişti*[6] [subl. n.].

Ştiinţele sociale joacă un nou rol în construcţia socială[7], iar poziţia cercetătorului din acest domeniu va fi schimbată în conformitate, căci cei care activează în acest domeniu vor fi „oameni nu numai cu cunoştinţe profesionale, dar şi *ideologice* [subl. n.], [cu o] înţelegere largă a tuturor *problemelor construcţiei socialiste* [subl. n.]”[8]. Redefinirea rolului ştiinţelor sociale este exemplificat în cazul filozofiei : „activitatea filozofică” va trebui „să ajute la *înarmarea tovarăşilor* [subl. n.], a organizaţiilor de tineret cu concepţia filozofică, materialist-dialectică”[9].

Termenii care structurează luarea de poziţie a lui Ceauşescu faţă de îmbunătăţirea activităţii din domeniul ştiinţelor sociale indică cu destulă claritate modul în care funcţionarea ştiinţelor sociale este concepută la sfârşitul anilor ’60 în România comunistă. În virtutea unei necesităţi istorice („cerinţele stringente”) şi a unei viziuni totalizatoare asupra dinamicii sociale („strânsa interdependenţă”), ştiinţele sociale sunt văzute ca un

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 14/1969, f. 46.
2. *Ibidem*, f. 48.
3. *Ibidem*, f. 49.
4. *Ibidem*, f. 46.
5. *Ibidem*, f. 47.
6. *Ibidem*.
7. „Ştiinţele sociale vor deveni un instrument puternic al societăţii noastre, a partidului, a statului [sic !] în conducerea construcţiei socialiste, în toate domeniile de activitate” (*ibidem*).
8. *Ibidem*, f. 46.
9. *Ibidem*, f. 45.

cordon de transmisie între suprastructură (ideologia PCR) şi realitatea relaţiilor de producţie. Funcţionând în vederea atingerii scopurilor fixate de PCR („construcţia socialistă"), ştiinţele sociale trebuie să pună în practică în mod ştiinţific viziunea ideologiza(n)tă a PCR, ghidată de principiile materialismului istoric şi dialectic. Directa lor coordonare de către PCR devine astfel obligatorie. Sublinierea diferenţelor de statut dintre noua academie şi Academia RSR, a căror institute vor fi preluate în bună parte de către proiectatul for ştiinţific, nu face decât să confirme faptul că PCR urmăreşte să îşi aproprieze în mod sistematic şi domeniul cercetărilor sociale.

Sensurile termenilor sunt (încă o dată) redefinite în conformitate : „academia" devine un organism care trebuie să vegheze mai puţin asupra calităţii mediului ştiinţific, cât asupra conformităţii sale ideologice şi a rolului său „ideologizant" şi militant, esenţial în economia funcţionării regimului comunist. Câmpul ştiinţific şi cel politic se articulează reciproc, căci „cercetătorul" devine propagandist, iar filozofia nu poate fi altceva decât marxism-leninism militant.

În Propunerile Secţiei de Propagandă a CC al PCR sunt reluate aceleaşi teme : calitatea scăzută a activităţii Academiei RSR în conformitate cu cerinţele necesităţii istorice, slaba implicare a cercetătorilor în construcţia socialismului ştiinţific sau insuficienţa activităţii lor militante.

Însă, în spatele unei argumentaţii ideologizate, care invoca necesitatea istorică drept ajustare pentru măsurile proiectate, putem recunoaşte încercarea PCR de a-şi apropria până la subordonare acest domeniu al cunoaşterii. Scoaterea de sub administrarea Academiei RSR a unor institute de cercetare şi punerea lor formală sub controlul partidului prin intermediul proiectatei academii confirmă limitele procesului de liberalizare a societăţii româneşti, aşa cum au fost ele sugerate de analiza domeniului ştiinţelor sociale din învăţământul superior. Controlarea resurselor academice din această ramură devine cu atât mai importantă cu cât măsurile de liberalizare şi de alocare a resurselor din perioada 1965-1968 ar fi putut asigura autonomizarea acestui sector. Riscul autonomizării sectorului şi cel al posibilităţii dezvoltării unei gândiri sociale critice nu puteau fi asumate de către un lider prea puţin dispus la o reformare reală a structurilor de putere din România comunistă.

Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice (ASSP)

Şedinţa de constituire a Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice (ASSP) are loc la 20 februarie 1970, când sunt stabilite secţiunile Academiei[1] şi preşedinţii acestora, precum şi organele de conducere[2]. Atmosfera în care ASSP ia fiinţă ne lasă să întrezărim rolul pe care

1. ASSP avea opt secţii : Ştiinţe Economice, Filozofie şi Logică, Istorie şi Arheologie, Ştiinţe Juridice, Ştiinţe Politice, Psihologie şi Pedagogie, Sociologie, Teoria şi Istoria Artei şi a Literaturii (Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 96).
2. Primul preşedinte al ASSP este Miron Constantinescu, la vremea respectivă membru supleant al CC al PCR şi care va deţine această funcţie până în 1974, când va fi urmat de Mihnea Mihai Dinu Gheorghiu şi Dumitru Ghişe. ASSP este formată din 125 de membri deplini şi 93 de membri corespondenţi. Din primul Prezidiu ASSP fac parte : Zoe Dumitrescu Buşulenga, Constantin Daicoviciu, Roman Moldovan, Constantin Vlad, Ştefan Voicu (vicepreşedinţi ai Prezidiului), Constantin Ionescu (secretar general), Tudor Bugnariu, Alex. Dima, Emilian Dobrescu, Ernest Gall, Carol Gollner, Constantin Ionescu-Gulian, Athanase Joja, Mircea Maliţa, Mircea Petrescu--Dâmboviţa, Ion Popescu-Puţuri (membri ai Prezidiului). Din Prezidiu mai fac parte şi preşedinţii celor opt secţii ale ASSP : Alexandru Bîrlădeanu (economie), Dumitru Ghişe (filozofie şi logică), Ştefan Ştefănescu (istorie şi arheologie), Janos Demeter (ştiinţe juridice), Valter Roman (ştiinţe politice), Alexandru Roşca (psihologie şi pedagogie), Henri Stahl (sociologie), Ion Frunzetti (teorie

organismul urmează să-l joace în România comunistă, rol care în decursul anului 1970 va fi statuat în documentele oficiale privind înfiinţarea ASSP.

Participanţii la şedinţa de constituire a ASSP sunt conştienţi de condiţiile în care Academia ia fiinţă şi de consecinţele implicate de statutul ei. Având legitimarea ştiinţifică potrivită statutului lor academic, căci activitatea PCR contribuie la „îmbogăţirea tezaurului marxism-leninismului”[1], membrii ASSP îşi exprimă angajamentul faţă de politica PCR[2], propunându-şi să răspundă „marilor sarcini trasate de partid” şi

> să contribuie la întreaga activitate politico-ideologică desfăşurată de PCR, la înfăptuirea politicii sale interne şi externe, la edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate [...] la îndeplinirea programului adoptat de Congresul al X-lea al PCR[3].

Limitele ideologice în care se va desfăşura activitatea de cercetare ştiinţifică a ASSP sunt cunoscute şi acceptate:

> slujitorii ştiinţelor sociale găsesc în cuvântările d-vostră, tovarăşe secretar general, în lucrările d-voastră teoretice care dau răspuns problemelor arzătoare ale dezvoltării societăţii noastre, problemelor social-politice ale lumii contemporane, un înalt model de analiză creatoare a fenomenelor, de îndrăzneală şi originalitate în gândire[4].

Membrii noii academii sunt „hotărâţi să lichideze orice manifestare de rigiditate şi închistare în cercetare şi predarea ştiinţelor sociale”. De aceea, ASSP

> va milita neobosit pentru promovarea concepţiei materialist-dialectice în întreaga muncă de cercetare, va participa activ la confruntările de idei ce au loc pe plan internaţional, va adopta o atitudine combativă, de pe platforma ideologiei marxist-leniniste împotriva concepţiilor retrograde, idealiste, antiştiinţifice, împotriva ideologiei burgheze[5].

Preşedinte de onoare al noii Academii va fi ales secretarul general al PCR, Nicolae Ceauşescu, care defineşte libertatea poziţiilor academice şi a schimbului liber de idei. El speră că va avea loc o confruntare liberă a părerilor de pe „poziţiile noastre marxist-leniniste, de pe platforma concepţiei noastre materialist-dialectice despre natură şi societate. Numai astfel Academia va răspunde încrederii pe care i-o acordă partidul şi poporul nostru”[6]. Acceptând poziţia de preşedinte al Academiei, Ceauşescu este hotărât să-şi aducă „contribuţia la munca Academiei nu numai ca preşedinte de onoare, ci ca activist pe tărâmul ştiinţelor sociale, al gândirii noastre revoluţionare marxist-leniniste”[7].

Telegrama celor prezenţi la adunarea de constituire a ASSP redă ideile exprimate aproape cu aceleaşi cuvinte ale limbii de lemn de către Ceauşescu la „Consfătuirea cu oamenii de ştiinţă, cercetători şi cadre didactice din domeniul ştiinţelor sociale” din 13 noiembrie 1969 şi prezente pe parcursul Propunerilor Secţiei de Propagandă a CC al PCR, semn că ieşirea

---

şi istoria artei şi literaturii) („Constituirea ASSP a RSR”, *România liberă*, 21 februarie 1970; Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 95).

1. „Telegrama adresată CC al PCR, tovarăşului N. Ceauşescu, de către participanţii la adunarea de constituire a ASSP”, *România liberă*, 21 februarie 1970.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. „Constituirea ASSP a RSR, în *România liberă*, 21 februarie 1970.
7. „Telegrama adresată CC al PCR...”, în *România liberă*, 21 februarie 1970.

dintr-un cadru ideologizat stabilit era mult prea riscantă pentru a fi asumată. Încercând să depăşim logica ideologiei, putem admite că acceptarea de către membrii ASSP a limitelor ideologice impuse cercetării ştiinţifice, preluarea şi dezvoltarea limbajului de lemn promovat de PCR pot fi văzute ca un „compromis" necesar făcut din partea oamenilor de ştiinţă în vederea obţinerii de resurse academice şi a acumulării de capital simbolic necesar consolidării poziţiei lor personale şi pentru o mai bună dinamică a domeniului lor de activitate[1]. Însă calitatea activităţii de cercetare ştiinţifică ulterioară a ASSP se va resimţi puternic de pe urma acestui compromis, căci este unul care afectează chiar premisele teoretice care fundamentează cercetarea ştiinţifică[2].

Condiţiile specifice în care ia fiinţă ASSP, aşa cum sunt ele documentate de decretul de înfiinţare a ASSP (121/1970)[3] şi de Statutul ASSP[4], confirmă reuşita demersului întreprins de PCR în vederea obţinerii unui control sporit asupra domeniului ştiinţelor sociale.

Temele prezente în documentele din noiembrie 1969 (necesitatea istorică reclamată de etapa respectivă de construire a socialismului, formularea şi aplicarea principiilor socialismului ştiinţific, conformitatea ideologică cu liniile trasate de PCR) revin pe parcursul actului de înfiinţare a acestui organism[5].

Raportul de subordonare a ASSP faţă de CC al PCR este statuat de la început[6]. După cum tot de la început s-a afirmat şi faptul că activitatea ştiinţifică a ASSP[7] nu poate fi decât una esenţial-ideologizată[8]. ASSP devine principalul organism decizional în domeniul ştiinţelor sociale[9], căci organizează activitatea de cercetare ştiinţifică în domeniul ştiinţelor

1. Despre „academizarea" învăţământului de partid, vezi Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, pp. 29-31.
2. Activitatea ştiinţifică a ASSP, aşa cum reiese din publicaţia lunară a Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, *Ştiinţele sociale şi politice din România. Sinteză informativă cuprinzând raportul periodic de progres al cercetărilor actuale în ştiinţele sociale şi politice*, este una puternic ideologizată (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 35/1973, ff. 3-13 ; dosarul 63/1974, ff. 2-15 ; dosar 70/1974, ff. 26-41 ; dosar 50/1974, ff. 2-8 ; dosar 4/1975 ff. 2-15).
3. „Decret 121/1970 privind înfiinţarea Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a RSR", *Buletinul Oficial al RSR* (în continuare, *BO*), nr. 22, 18 martie 1970, partea I.
4. „Hotărâre privind aprobarea Statutului ASSP a RSR şi unele măsuri pentru organizarea şi funcţionarea acestei Academii ; Statutul Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a RSR", *BO*, nr. 61, 12 iunie 1970, partea I.
5. ASSP ia naştere datorită necesităţii „perfecţionării activităţii de cercetare din domeniul ştiinţelor sociale şi politice" ; pentru legarea în mai mare măsură a acestei activităţi de cerinţele vieţii, de realităţile sociale şi economice ale RSR, ASSP va asigura „orientarea cercetării în concordanţă cu cerinţele făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, ale progresului ştiinţific contemporan", contribuind la „fundamentarea soluţiilor pentru problemele dezvoltării economice şi social-culturale ale României socialiste" (expunere de motive la Decretul 121/1970). ASSP este forul care „organizează, îndrumă şi coordonează în mod unitar întreaga activitate de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale şi politice [...] asigură orientarea acesteia în concordanţă cu cerinţele construcţiei socialiste şi ale progresului ştiinţific contemporan [...] elaborează lucrări şi face propuneri care să contribuie la fundamentarea soluţiilor pentru problemele dezvoltării economice şi social-culturale a RSR, studiază şi pune în valoare trecutul istoric al poporului român, convieţuirea şi lupta sa împreună cu naţionalităţile conlocuitoare pentru progres social, patrimoniul artistic şi cultural al patriei, contribuţia poporului nostru la istoria, ştiinţa, cultura şi arta universală, contribuie la formarea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii şi participă la confruntările ideologice pe plan internaţional" (Decretul nr. 121/1970, art. 2 ; Statutul ASSP, art. 1).
6. „ASSP îşi desfăşoară activitatea sub îndrumarea CC al PCR" (Statutul ASSP, art. 3).
7. „ASSP promovează în activitatatea de cercetare concepţia materialismului dialectic şi istoric şi asigură orientarea teoretică şi ideologică a cercetării ştiinţifice pe baza marxism-leninismului" (*ibidem*, art. 1).
8. Constituirea ASSP a RSR, *România liberă*, 21 februarie 1970.
9. Statutul ASSP, art. 4.

sociale, stabileşte direcţiile principale ale desfăşurării ei, precum şi „cercetările prioritare în strânsă legătură cu cerinţele economiei şi culturii, ale construcţiei socialismului şi comunismului"[1], dar numai în deplin acord cu „obiectivele politice generale ale PCR"[2].

Sfera de acţiune a ASSP în domeniul ştiinţelor sociale este una extrem de largă[3], întrucât ASSP „coordonează şi îndrumă întreaga activitate de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale, indiferent de subordonarea unităţii în care se desfăşoară"[4]. Noua Academie preia de la Academia RSR nu numai importante resurse academice[5], în termeni de personal şi infrastructură, ci şi atribuţii simbolice de consacrare academică, cum este dreptul de a acorda doctoratul[6].

În diferite moduri, toate institutele şi laboratoarele de cercetare în ştiinţele sociale din România intră sub „jurisdicţia" nou-createi Academii. ASSP coordonează fie direct institutele care intră în componenţa ei (cele mai multe preluate în mod nemijlocit de la Academia RSR[7]), fie în colaborare cu forul decizional responsabil planurile de cercetare în ştiinţele sociale acolo unde respectiva unitate nu este direct subordonată ASSP.

Atribuţiile ASSP sunt extinse şi în zone direct controlate de către CC al PCR : ASSP „coordonează activitatea de cercetare ştiinţifică a Institutului de Studii Istorice şi Social Politice, Academiei de Învăţământ Social-Politic «Ştefan Gheorghiu», Centrului de Cercetări pentru Problemele Tineretului"[8]. Iluzia de rigurozitate şi ştiinţificitate pe care folosirea preţiosului termen *Academie* vrea să o creeze, precum şi încercarea de a concentra domeniul ştiinţelor sociale în vederea unei mai eficiente activităţi ideologice şi a unui control mai riguros al CC al PCR pot explica acest raport, care la prima vedere apare ca fiind cel puţin neobişnuit.

Calitatea şi orientarea schimburilor academice din domeniul administrat de Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice sunt determinate de obiectivele stabilite de CC al PCR. ASSP va acţiona pentru „îmbogăţirea continuă a conţinutului teoretic-ideologic al cercetării ştiinţifice în vederea orientării sale tematice în concordanţă cu cerinţele dezvoltării societăţii şi ale progresului ştiinţific"[9], pentru „perfecţionarea unităţilor de cercetare, adaptarea acestora

1. Statutul ASSP, art. 4.
2. *Ibidem*, art. 4.a.
3. *Ibidem*, art. 4.
4. *Ibidem*, art. 4.d.
5. „Hotărâre privind aprobarea Statutului ASSP a RSR şi unele măsuri pentru organizarea şi funcţionarea acestei Academii", art. 4.
6. „Hotărâre privind aprobarea Statutului ASSP a RSR şi unele măsuri pentru organizarea şi funcţionarea acestei Academii", art. 7, anexa 4.
7. 17 dintre cele 19 institute ale ASSP (Institutul de Cercetări Economice, Bucureşti ; Institutul de Filozofie, Bucureşti ; Centrul de Cercetări Sociologice, Bucureşti ; Institutul de Cercetări Juridice, Bucureşti ; Institutul de Psihologie, Bucureşti ; Institutul de Istorie „Nicoale Iorga", Bucureşti ; Institutul de Arheologie, Bucureşti ; Institutul de Studii Sud-Est Europene, Bucureşti ; Institutul de Istorie şi Teorie Literară „George Călinescu", Bucureşti ; Institutul de Istoria Artei, Bucureşti ; Centrul de Logică, Bucureşti ; Institutul de Istorie şi Arheologie, Cluj-Napoca ; Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol", Iaşi ; Centrul de Ştiinţe Sociale, Cluj-Napoca ; Centrul de Ştiinţe Sociale, Iaşi ; Centrul de Istorie, Filologie şi Istoria Artei, devenit Centrul de Ştiinţe Sociale, Târgu Mureş ; Centrul de Istorie, Filologie şi Etnografie, Craiova, devenit Centrul de Ştiinţe Sociale, Craiova) sunt preluate de la Academia RSR, iar două sunt nou-înfiinţate (Centrul de Ştiinţe Sociale, Sibiu, şi Centrul de Ştiinţe Sociale, Timişoara) („Hotărâre privind aprobarea Statutului ASSP a RSR şi unele măsuri pentru organizarea şi funcţionarea acestei Academii", anexele 1-3).
8. Statutul ASSP, art. 4.d.
9. Statutul ASSP, art. 4.f.

la cerinţele progresului social şi ştiinţific"[1]. Iar membrii săi vor fi nu numai cercetători, dar mai ales propagandişti şi militanţi ai politicii PCR, după cum anunţa discursul lui Ceauşescu din noiembrie 1969, citat mai sus[2]. Controlul CC al PCR se poate extinde, prin intermediul ASSP, în zone ale cercetării sociale care puteau funcţiona relativ autonom, cel puţin formal, în cadrul proiectului ideologic totalizator al PCR.

Ştiinţele sociale în cadrul programului ideologic al PCR din 1971

Cea de-a doua jumătate a anului 1971 reprezintă o perioadă extrem de importantă şi „densă" pentru evoluţia proiectului ideologic al PCR în general şi pentru domeniul ştiinţelor sociale şi politice din România în particular. Documentele ulterioare anului 1971 fac trimitere frecvent la programul din anul 1971, ca la un moment crucial pentru activitatea din domeniul ştiinţelor sociale. Redefinirea programului ideologic urmează elaborării planurilor de dezvoltare socioeconomică pentru noul cincinal 1971-1975, dând expresie noilor proiecte socioeconomice ale PCR.

La 6 iulie 1971 sunt enunţate „Propunerile de măsuri prezentate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu Comitetului Executiv al CC al PCR pentru îmbunătăţirea activităţii politico--ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii", cunoscute cu titlul „Tezele din Iulie"[3]. Cum întreaga activitate politico-educativă reprezintă o „parte inseparabilă a operei de edificare a noii orânduiri sociale, o preocupare de seamă a statului şi partidului nostru"[4], datorită calităţii lor speciale de a funcţiona ca un cordon de transmisie între baza economică şi suprastructură, ştiinţele sociale vor ocupa o poziţie specială în cadrul redefinitului proiect ideologic[5]. Iar ASSP urmează să joace un rol de primă importanţă în cadrul acestui nou proiect ideologic[6].

1. Statutul ASSP, art. 4.i.
2. Membrii titulari şi corespondenţi ai ASSP au „îndatorirea" ca prin lucrările lor „să contribuie la generalizarea experienţei construcţiei socialiste, la rezolvarea problemelor practice ale făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, la dezvoltarea gândirii social-politice marxist-leniniste, a ştiinţelor sociale şi politice în RSR [...]. Să militeze cu perseverenţă pentru înfăptuirea politicii PCR şi a statului nostru socialist, să participe la activitatea ideologică, de dezvoltare a conştiinţei socialiste a oamenilor muncii [...] să promoveze în activitatea lor concepţia materialismului dialectic şi istoric, ideologia marxist-leninistă, să manifeste combativitate împotriva ideilor retrograde, a ideologiei burgheze" (Statutul ASSP, art. 9).
3. „Propunerile de măsuri prezentate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu Comitetului Executiv al CC al PCR pentru îmbunătăţirea activităţii politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii", *Scânteia*, 7 iulie 1971.
4. *Ibidem*.
5. „Ministerul Învăţământului va lua măsuri de îmbunătăţire a planurilor şi a programelor de învăţământ, acordând atenţie deosebită îmbunătăţirii predării ştiinţelor sociale, [...] iar planurile de învăţământ şi programele ştiinţelor sociale vor fi aprobate de Secretariatul CC al PCR." (*ibidem*, prevederea 6) Totodată, se vor lua măsuri energetice pentru educarea tineretului „în spiritul filozofiei noastre materialist-dialectice" (*ibidem*, prevederea 7).
6. „Va creşte rolul Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice în dezbaterea problemelor ideologice actuale ale vieţii noastre social-politice, ale activităţii culturale şi creaţiei artistice, în ridicarea combativităţii ideologice faţă de influenţele străine, în afirmarea puternică a filozofiei materialist-dialectice şi a politicii partidului nostru." (*ibidem*, prevederea 8)

Alte prevederi dintre cele prezentate în iulie 1971, cum ar fi combaterea fermă a influenţei ideologiei burgheze şi a mentalităţilor retrograde de orice fel[1], eliminarea „producţiilor care cultivă idei şi principii străine filozofiei şi moralei noastre"[2], „interzicerea acelor lucrări care nu corespund cerinţelor activităţii politico-educative a partidului nostru"[3], reiau liniile directoare ale discursului oficial din 1968-1971. În concluzie, „întreaga activitate ideologică, politico-educativă, cultural-artistică ce se desfăşoară în ţara noastră trebuie să aibă drept bază linia generală marxist-leninistă a PCR"[4]. Încadrându-se în marxismul de tip sovietic, programul ideologic elaborat în 1971 se străduieşte să pună în acord realitatea noii etape de dezvoltare economică cu producţia culturală şi ideologică, utilizând principiile marxist-leniniste, iar ştiinţele sociale joacă un rol-cheie în această întreprindere.

Sesizând fără îndoială posibilitatea augmentării de capital simbolic şi cultural[5] pentru profesioniştii din acest domeniu de activitate, responsabilii din cadrul ASSP aprobă pe deplin şi în mod public noul program ideologic, în care ştiinţele sociale urmează să joace un rol de primă importanţă. Profesorul-doctor Constantin Ionescu, secretarul general al ASSP, subliniază astfel contribuţia pe care ASSP este în măsură să o aducă în cadrul noii etape de construire a societăţii[6], iar Mihnea Gheorghiu, viitorul preşedinte al ASSP, pune în evidenţă funcţia ce le revine cercetătorilor din ştiinţele sociale în noul proiect[7].

Linia ideologică începută prin „Tezele din iulie" este reafirmată şi adâncită în luna noiembrie a aceluiaşi an, când la Plenara CC al PCR din 3-5 noiembrie secretarul general al PCR prezintă „Expunerea cu privire la programul PCR pentru îmbunătăţirea activităţii ideologice, ridicarea nivelului general al cunoaşterii şi educaţia socialistă a maselor, pentru aşezarea relaţiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii şi echităţii socialiste şi comuniste – 3 noiembrie 1971"[8], una dintre cele mai complexe elaborări ideologice ale PCR.

Din perspectiva studiului de faţă, acest program îşi dovedeşte relevanţa în măsura în care ne furnizează detalii preţioase despre importanţa presupusei „ştiinţificităţi" a proiectului comunist per ansamblu şi despre rolul pe care ştiinţele sociale urmează să îl joace în noul edificiu ideologic al PCR în particular.

Etapa inaugurată de Congresul al X-lea al PCR şi de cincinalul 1971-1875, o fază din lungul proces revoluţionar al trecerii României de la capitalism la comunism, este cea a „făuririi societăţii multilateral dezvoltate"[9]. În mod „obiectiv", conform legilor necesităţii istorice pe care PCR le poate descifra[10], respectiva etapă de transformări profunde

1. *Scânteia*, 7 iulie 1971, prevederea 9.
2. *Ibidem*, prevederea 10.
3. *Ibidem*, prevederea 11.
4. *Ibidem*.
5. Vezi Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, pp. 29-31.
6. „Prin elaborarea studiilor şi propunerilor de prognoză economică şi socială de perspectivă" (prof. dr. Constantin Ionescu, „Împotriva falsei creativităţi", *Scânteia*, 9 iulie 1971).
7. „Programul din iulie 1971 precizează şi confirmă cu fermitate revoluţionară câteva din cele mai importante obligaţii ce ne revin în chip firesc tuturor celor care, prin pregătirea, talentul şi profesia noastră, activăm pe tărâmul educaţiei şi al culturii noastre socialiste, în sfera mai vastă a inteligenţei militante şi a spiritului de partid" (Mihai Dinu Gheorghiu, „O elocventă dovadă a modului în care tov. Nicolae Ceauşescu sesizează cerinţele fiecărei etape", *Scânteia*, 9 iulie 1971).
8. Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole. Mai 1971 – februarie 1972*, vol. 6, Editura Politică, Bucureşti, 1972, pp. 620-686.
9. *Ibidem*, p. 630.
10. „Bizuindu-se pe studierea şi cunoaşterea legilor obiective ale dezvoltării sociale, Partidul Comunist trebuie să conducă în mod conştient acest vast şi complex proces revoluţionar." (*ibidem*, p. 631)

socioeconomice a antrenat dezvoltări similare în sfera suprastructurală a societăţii[1]. Aceste transformări trebuie studiate şi înţelese în mod ştiinţific[2], iar PCR va îndeplini această sarcină în conformitate, adică în mod ştiinţific[3]. Urmărind să organizeze şi să conducă în mod ştiinţific o societate tot mai raţională, PCR a acordat o atenţie deosebită dezvoltării cercetării ştiinţifice[4] şi educaţiei generale a maselor[5].

Justeţea acţiunilor PCR se datorează nu numai faptului că poate descifra cerinţele necesităţii istorice, ci şi pentru că a acordat importanţa cuvenită acestui domeniu[6]. Pentru că „viitorul comunist al patriei noastre depinde de dezvoltarea cu succes”[7] a muncii de educaţie, în 1965, învăţământul şi cercetarea ştiinţifică au făcut progrese remarcabile[8], iar „în ultimii ani Secretariatul şi Comitetul Executiv al PCR au analizat activitatea educativă şi au stabilit un şir de măsuri în vederea îmbunătăţirii ei”[9].

Principiile ştiinţifice joacă un rol fundamental în făurirea politicii PCR. Principiile care orientează acţiunile şi gândirea PCR ţin de „materialismul dialectic şi istoric, o concepţie înaintată despre viaţă şi societate”[10], aşa cum au fost ele formulate de către doctrina marxist-leninistă[11]. Aceste principii sunt singurele principii valide pentru fi practicate în orice sferă a activităţii sociale[12] şi în orice domeniu al cunoaşterii[13]. De aceea, PCR va promova numai aceste principii în cercetarea ştiinţifică şi organizarea socială, orice altceva fiind respins întrucât este nepotrivit concepţiei PCR, căci

> Trebuie să fie clar pentru toţi cei care lucrează în aceste sectoare de activitate că *mijloacele statului nostru socialist nu pot fi folosite sub nici o formă pentru propagarea unor concepţii despre viaţă opuse ideilor noastre* [subl. n.]. Nu putem admite ca pe diferite canale să se facă

1. „Dezvoltarea forţelor de producţie, crearea unei puternice baze tehnico-materiale [au antrenat] schimbări radicale şi în relaţiile sociale, în organizarea conducerii societăţii, a legislaţiei şi normelor juridice în întreaga suprastructură a orânduirii noastre.” (Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole. Mai 1971 – februarie 1972*, vol. 6, Editura Politică, Bucureşti, 1972, p. 643)
2. „Pentru a elabora o linie politică justă, pentru a stabili măsurile organizatorice necesare realizării în practică a liniei politice generale, se cere studierea şi înţelegerea legilor obiective.” (*ibidem*, p. 646)
3. „Este necesar să luăm toate măsurile pentru a asigura soluţionarea cât mai corespunzătoare a noilor probleme care apar, pentru a conduce în mod ştiinţific procesul de organizare a societăţii – aceasta constituind, de altfel, una din îndatoririle primordiale ale partidului şi statului nostru.” (*ibidem*, p. 643)
4. „Un rol de seamă în formarea unei concepţii înaintate, în dezvoltarea conştiinţei socialiste îl are ştiinţa, factor tot mai important în progresul general al societăţii socialiste.” (*ibidem*, p. 671)
5. „Lărgirea orizontului de cunoaştere al maselor este o condiţie a dezvoltării şi perfecţionării continue a democraţiei socialiste.” (*ibidem*, p. 671)
6. „Faptul că, în decursul anilor, partidul nostru a avut o linie generală justă, a ştiut să aplice în mod creator adevărurile generale şi legile obiective ale construcţiei noii orânduiri la condiţiile concrete din ţara noastră se datoreşte şi preocupării sale permanente de organizare a activităţii politice--ideologice, de înarmare a membrilor şi cadrelor de partid cu concepţia materialist-dialectică şi istorică despre viaţă şi societate.” (*ibidem*, p. 631)
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, p. 637.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, pp. 630-631.
11. „Marxism-leninismul [este] o învăţătură vie, care se reînnoieşte continuu – nu elaborează teze imuabile, o dată pentru totdeauna, ci ajută la cercetarea şi înţelegerea evenimentelor corespunzător noilor condiţii economice, sociale, naţionale, economice.” (*ibidem*, p. 644)
12. De exemplu, „Politica externă [este] pătrunsă de spiritul concepţiei materialist-dialectice a partidului şi statului nostru” (*ibidem*, p. 650).
13. „Cercetarea din domeniile fizica, chimia, matematica, biologia [duce] la concluzii care demonstrează materialitatea lumii, justeţea materialismului dialectic şi istoric.” (*ibidem*, p. 672)

apologia brutalităţii, a modului de viaţă burghez. [...] Nu putem admite ca de dragul aşa-zisei libertăţi să se propage prin mijloacele noastre sau în ţara noastră concepţiile retrograde, moravurile claselor exploatatoare, modul de viaţă burghez, indiferent de unde ar veni acestea[1].

Ştiinţele marxist-leniniste joacă un rol de primă importanţă în proiectul social al PCR, iar ştiinţele sociale se dovedesc mai necesare ca oricând pentru punerea în practică a acestui proiect. ASSP, noul organism creat pentru coordonarea şi eficientizarea activităţilor din acest domeniu, trebuie să abordeze/adopte o poziţie mai incisivă, să se implice mai mult în „lupta de idei” contemporană[2], iar în acelaşi timp „Academia trebuie să devină un puternic centru de *dezbatere liberă* [subl. n.] a tuturor problemelor legate de progresul ştiinţelor sociale”[3].

Mai mult, se are în vedere „organizarea unei acţiuni de masă în vederea răspândirii cunoştinţelor ştiinţifice, pentru formarea unei concepţii înaintate despre viaţă, pentru cunoaşterea cuceririlor ştiinţei, dezvoltării societăţii şi a diferitelor concepţii filozofice”[4]. În acest scop, va fi creat „un organism obştesc special care să se ocupe de răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice în rândul maselor largi populare”[5]. Acest organism va fi Cabinetul de Ştiinţe Sociale şi Răspândirea Cunoştinţelor Ştiinţifice, care va funcţiona „în vederea desfăşurării în bune condiţii a muncii educative”[6] în toate instituţiile de stat[7]. Propunerile lui Ceauşescu din noiembrie vor fi adoptate de către Plenara CC al PCR ca program de acţiune pentru îmbunătăţirea activităţii ideologice[8].

Ştiinţele sociale ajung să deţină un rol special[9], de importanţă „strategică” în proiectul social şi ideologic al PCR, iar funcţia propagandistică crescândă a acestor ştiinţe face ca fundamentul lor teoretic să fie unul condiţionat. Funcţionarea acestor ştiinţe nu poate avea loc decât în condiţiile stabilite de PCR. Ştiinţele sociale nu pot fi ghidate decât de principiile marxism-leninismului şi materialismului dialectic şi istoric, profesarea altor principii fiind asociată, în buna tradiţie a marxismului de tip sovietic, „duşmanului burghez” şi, în consecinţă, strict interzisă. Astfel, fundamentele metodologice şi conceptuale ale acestor ştiinţe, precum şi alocarea de resurse academice sunt stabilite de PCR, iar dezbaterea „liberă” din acest câmp ştiinţific nu poate avea loc decât în limitele trasate de programul ideologic al PCR. (Re)trasarea liniilor directoare ale proiectului ideologic al PCR din cea de-a doua jumătate a anului 1971 şi măsurile concrete luate de CC al PCR în vederea punerii în practică a prevederilor acestui program au avut urmări semnificative

1. Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvântări, articole. Mai 1971 – februarie 1972*, vol. 6, Editura Politică, Bucureşti, 1972, p. 636.
2. „Cu mai mult curaj, noile probleme ale dezvoltării sociale, naţionale şi internaţionale, concluziile ce se desprind din practica construcţiei socialiste, naţionale şi internaţionale. La această muncă vor participa nemijlocit cadrele de partid şi de stat care lcurează direct în conducerea diferitelor sectoare de activitate.” (*ibidem*, p. 672)
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, p. 666.
7. Cabinetele de ştiinţe sociale vor funcţiona „în toate întreprinderile, în instituţii, comune şi oraşe [...]. În cadrul acestor cabinete vor funcţiona şi centrele de documentare pentru activitatea politică-educativă. De regulă, aceste cabinete vor trebui să funcţioneze pe lângă cluburi, cămine culturale şi case de cultură” (*ibidem*).
8. „Hotărârea Plenarei CC al PCR din 5 noiembrie 1971”, *Scânteia*, 6 noiembrie 1971.
9. Pentru detalii asupra rolului special al ştiinţelor sociale în proiectul ideologic al PCR, vezi „Stenograma şedinţei de lucru la CC al PCR în legătură cu cercetarea. 7 aprilie 1973, indicaţiile tov. Nicolae Ceauşescu” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 20/1973, ff. 2-8).

asupra evoluţiei generale a dinamicii domeniului ştiinţelor sociale, în sensul ideologizării acestora şi al creşterii rolului lor propagandistic.

Această trecere în revistă a măsurilor menite să regleze schimburile academice din domeniul ştiinţelor sociale ne-a permis să identificăm felul în care tendinţele de liberalizare din sfera ştiinţelor sociale prezente la mijlocul anilor ’60 se estompează treptat în (de)favoarea unei tot mai accentuate ideologizări a acestui domeniu. Se poate presupune că, dincolo de istoriile personale (formare şi carieră academică), posibilitatea dobândirii de resurse academice sporite în vederea eficientizării domeniului lor de activitate, precum şi cea a acumulării de capital social şi cultural îi vor face pe specialiştii din acest domeniu să accepte un program de cercetare ştiinţifică puternic ideologizat. Oferind legitimarea şi iluzia ştiinţificităţii, ştiinţele sociale vor fi un important instrument de folosit de către aparatul propagandistic în proiectul ideologic al PCR.

Ştiinţele sociale în judeţul Iaşi (1970-1972)

O analiză mai detaliată a statutului ştiinţific şi a dinamicii ştiinţelor sociale din judeţul Iaşi în perioada 1970-1971 ne va permite să ne formăm o imagine ceva mai clară asupra rolului pe care aceste ştiinţe îl jucau în cadrul proiectului ideologic total al PCR de la începutul anilor ’70. Fiind unul din centrele universitare cele mai importante din România în perioada comunistă, Iaşul prezintă perspective de cercetare promiţătoare pentru studiul de faţă. Vom putea vedea cum ştiinţele sociale funcţionează pentru a fundamenta şi legitima ştiinţific politica PCR, indiferent de nivelul celor cărora se adresează şi cadrul în care ele funcţionează : masele largi cuprinse în structurile învăţământului de partid, sau cei cu competenţe specifice din învăţământul superior sau institutele de cercetare.

Activitatea „politico-educativă” din judeţul Iaşi (1970)

În mai 1970, o brigadă a CC al PCR descinde la Iaşi pentru a analiza situaţia activităţii „ideologice şi politico-educative” din judeţul Iaşi[1]. În urma analizei acţiunilor unui număr important de organisme şi instituţii din judeţul Iaşi[2], brigada conchide „dialectic” că, deşi s-au făcut progrese importante în acest domeniu de activitate, rămân încă multe de făcut pentru îmbunătăţirea activităţii ideologice din judeţul Iaşi[3]. Importanţa „predării ştiinţelor sociale în învăţământul de cultură generală şi de specialitate”[4] pentru această activitate este

1. „Concluziile brigăzii CC al PCR care a analizat stilul şi metodele de muncă ale organizaţiilor de partid din judeţul Iaşi în organizarea şi conducerea activităţii ideologice şi politico-educative” (ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 20/1973, pp. 2-21).
2. A fost analizată activitatea următoarelor organisme : Comitetul Judeţean de Partid, organizaţiile de masă şi obşteşti, instituţiile de cultură şi de învăţământ judeţene din municipiul Iaşi, Paşcani, Hârlău şi nouă comune din judeţ, comitetele de partid de la Centrul Universitar, din comerţ şi sănătate, organizaţiile de masă şi obşteşti din opt întreprinderi industriale, două întreprinderi agricole de stat, o întreprindere pentru mecanizarea agriculturii, nouă CAP-uri, institute de învăţământ superior şi cercetare, şcoli generale şi profesionale, licee, instituţii cultural-artistice şi educative, ziarul *Flacăra Iaşului*, Studioul de Radio Iaşi (*ibidem*, f. 2).
3. *Ibidem*, f. 7.
4. *Ibidem*, ff. 2-3.

explicit recunoscută[1], fiind ulterior confirmată pe parcursul documentului de frecventele referiri la rolul ştiinţelor sociale pentru activitatea ideologică a PCR.

În încercarea de a îmbunătăţi activitatea ideologică, Comitetul Judeţean al PCR Iaşi decide să se adreseze diferenţiat diferitelor categorii socioprofesionale, al căror grad de angajare politică diferă[2]. În acest demers au fost antrenate „cadre didactice, personalităţi ale vieţii ştiinţifice şi culturale din oraşul şi judeţul Iaşi"[3], căci aura de ştiinţificitate adusă discursului de ştiinţele sociale este cum nu se poate mai potrivită.

În mod specific, pentru intelectuali au fost organizate seminarii teoretice, programe de studiu individual, simpozioane, cercuri de studiu, cicluri de conferinţe pe teme reieşite din documentele Congresului al X-lea al PCR, simpozioane, mese rotunde, consultaţii[4].

Conform aceluiaşi demers, au fost organizate „cercuri de discuţii pe teme de ştiinţe sociale în licee (sociologie, filozofie)"[5]. Pentru cei necuprinşi în învăţământul de partid şi nici în sistemul de pregătire politico-ideologică au fost pregătite „cicluri de informări şi conferinţe privind principalele probleme ale politicii interne şi externe ale PCR şi ale statului nostru"[6], însoţite de acţiuni de masă cum ar fi „decada Cărţii social-politice"[7]. Transmiterea cunoştinţelor ştiinţifice este o preocupare constantă a Comitetului Judeţean Iaşi, care a analizat constant modul de predare a ştiinţelor sociale în diferite unităţi de producţie şi instituţii culturale din judeţul Iaşi[8] şi a organizat universităţi populare, brigăzi ştiinţifice, cum ar fi „Prelecţiunile populare" adresate publicului larg la care au participat personalităţi cunoscute din Iaşi[9].

Brigada nu poate să nu constate insuficienţele prezente în întregul proces de activitate ideologică şi educativă, multe dintre ele privind domeniul şi funcţia ştiinţelor sociale, care au eşuat în a oferi o imagine coerentă a întregii activităţi ştiinţifice pe baza principiilor marxism-leninismului. Principalele neajunsuri constatate în activitatea ideologică a Comitetului Judeţean Iaşi al PCR ţin de faptul că o parte semnificativă a oamenilor muncii nu sunt cuprinşi în vreo formă de activitate politico-educativă[10], că se acordă puţină atenţie problemelor metodologice şi nu se fac aplicaţii practice sau demonstraţii cu caracter vizual. Aceasta duce la deficienţe în pregătirea şi îndrumarea propagandiştilor[11]. Difuzarea presei, a publicaţiilor social-politice este defectuoasă în multe localităţi rurale din judeţul Iaşi, existând doar câteva numere din publicaţiile *Lupta de clasă*, *Lumea*, *Munca de partid* şi *În ajutorul propagandistului*[12].

Este criticat faptul că în multe dintre cercurile de discuţii s-au abordat teme[13] cu un „pronunţat caracter profesional"[14] care lasă prea puţin loc discutării aspectelor politico-ideologic

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 20/1973, f. 2.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 5.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*, f. 6.
9. *Ibidem*, f. 7.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*, f. 9.
12. *Ibidem*, f. 14.
13. Astfel, în cadrul Cercului Ideologic de Lingvistică de la Facultatea de Filologie se dicută despre „Relaţia dintre lingvistica comparată şi tipologie" ; la Cercul Facultăţii de Matematică sunt abordate teme precum „Instituţionismul matematic", „Curente constructiviste în matematică", „Formalismul matematic" ; la Cercul de Fizică cu Aplicaţii în Construcţii şi Hidrotehnică se discută „Modele substanţiale şi problema utilizării lor în construcţii şi hidrotehnică" ; la Organizaţia de Bază a Spitalului nr. 2 din Iaşi se discută pe tema „Hipocrate, întemeietor al gândirii medicale" (*ibidem*, ff. 8-9).
14. *Ibidem*, f. 9.

privind „bazele filozofice ale ştiinţelor particulare" ; mai mult, din discuţiile respective „nu rezultau cu claritate concluziile ce se desprind din documentele de partid pentru domeniile respective"[1]. De asemenea, se constată un „nivel scăzut al discuţiilor din învăţământul economic, repetarea aceloraşi teme de discuţie de la an la an", precum şi neadecvarea conţinuturilor cursurilor la diferitele grupuri de cursanţi, ceea ce duce la participarea redusă a acestora (între 10 şi 50%)[2]. Nu s-a reuşit nici organizarea în învăţământul superior a unor cercuri teoretice ale studenţilor, a unor cluburi şi cercuri de dezbateri politice[3].

Predarea ştiinţelor sociale, indiferent de nivel – licee, şcoli generale sau facultăţi –, se face deseori în „manieră şcolărească", „care nu stimulează gândirea creatoare a studenţilor, dezvoltarea interesului lor pentru studierea problemelor sociale"[4]. De multe ori, cunoştinţele social-politice sunt predate în învăţământul mediu de către cadre didactice nespecializate, „a căror pregătire a fost lăsată de către Comitetul Judeţean de Partid aproape în exclusivitate pe seama Inspectoratului Şcolar"[5].

Deficienţe majore se constată şi din perspectiva calităţii pedagogice a predării ştiinţelor sociale[6]. O temă recurentă apare şi în cazul judeţului Iaşi, unde se constată o „insuficientă combativitate faţă de diferitele teorii idealiste, retrograde, faţă de punctele de vedere contrare poziţiilor partidului nostru, concomitent cu o prezentare necritică a ţărilor capitaliste"[7] şi „tendinţe de apreciere necritică a moştenirii culturale, ca şi a unor curente din estetica şi creaţia contemporană, unde se face abstracţie de limitele ideologice ale acestora"[8]. Survine astfel „pericolul de a împrumuta necritic idei şi procedee artistice din Occident ca fiind «moderne»"[9]. În revistele studenţeşti, de exemplu, au apărut materiale necritice despre teorii şi fenomene social-politice din Occident, aşa cum este cazul articolului referitor la mişcarea hippie apărut în revista *Viaţa Politehnicii* sau al articolului „total necritic privind concepţia freudistă" apărut în revista *Sympozion*[10]. Această stare de lucruri este agravată de neajunsurile legate de „răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice şi combaterea misticismului", situaţie pentru care brigăzile ştiinţifice au o parte de vină, căci nu desfăşoară o activitate constantă[11].

În situaţia condiţiilor pentru dezvoltarea conştiinţei socialiste a maselor[12], realitatea relaţiilor de producţie (baza) face posibilă conlucrarea cu suprastructura. Astfel, Biroul Comitetului Judeţean Iaşi al PCR va lua măsuri efective pentru a îmbunătăţi activitatea politico-educativă în modul stipulat de documentele Congresului al X-lea al PCR, ce recomandă punerea în legătură a activităţilor ideologice cu „nevoile practicii, ale dezvoltării multilaterale a conştiinţei socialiste a populaţiei"[13]. Se vor întreprinde demersuri pentru

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 20/1973, f. 9.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 10.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, f. 11.
6. „În multe lecţii, cât şi seminarii nu se fac eforturile necesare pentru *abordarea creatoare* a fenomenelor şi proceselor noi care au loc în societatea noastră, în lumea contemporană, pentru informarea studenţilor asupra diferitelor curente de idei şi *înarmarea* [subl. n.] lor împotriva concepţiilor şi teoriilor neştiinţifice, reacţionare." (*ibidem*, ff. 10-11)
7. *Ibidem*, f. 11.
8. *Ibidem*, f. 12.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 15.
11. Este dat exemplul negativ al celor şapte brigăzi ştiinţifice din Paşcani, care „nu s-au mai deplasat la sate din luna februarie" (*ibidem*, f. 13).
12. *Ibidem*, f. 18.
13. *Ibidem*.

„îmbunătăţirea activităţii de educare ştiinţifică a populaţiei şi combaterea influenţelor mistice”[1]. Cabinetul Judeţean de Partid „va asigura instruirea şi documentarea cadrelor didactice care predau ştiinţe sociale şi cunoştinţe social-politice” din învăţământul mediu[2].

Importanţa deţinută de ştiinţele sociale în economia proiectului ideologic total al PCR este mai mult decât evidentă în cazul judeţului Iaşi. Dimensiunea propagandistică a rolului deţinut de ştiinţele sociale în acest proiect predomină de departe, putându-se adresa, în virtutea legitimatoarei ştiinţificităţi a discursului practicat, unor categorii sociale largi, angajate sau nu politic, cu sau fără studii superioare, ştiinţele sociale funcţionând pentru asigurarea legitimării ştiinţifice a politicilor şi ideologiei PCR. În Iaşi, la fel ca în toată ţara probabil, angajarea decisivă a ştiinţelor sociale în proiectul ideologic al PCR consfinţită prin hotărârile CC al PCR din cea de-a doua jumătate a anului 1971 va da naştere la o serie de măsuri menite să eficientizeze acest domeniu şi care se vor derula în mod accelerat.

Cabinetele de ştiinţe sociale şi răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice în judeţul Iaşi (1971-1972)

La propunerea lui Ceauşescu, consfinţită de aprobarea Plenarei CC al PCR din 3-5 noiembrie 1971, sunt organizate cabinetele pentru ştiinţele sociale şi răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice. Ele sunt adevărate „organisme vii cărora le revine un loc important în cadrul muncii politico-ideologice, pentru formarea şi dezvoltarea conştiinţei socialiste şi comuniste a maselor”[3]. Secţia de Propagandă a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi „a îndrumat organele şi organizaţiile de partid din întreprinderi, instituţii şi comune” asupra metodologiei înfiinţării acestor cabinete, precum şi asupra activităţii lor[4].

Primul cabinet de acest gen din judeţul Iaşi a fost cel înfiinţat la nivel judeţean. Acest cabinet trebuia să răspundă „nevoilor învăţământului politico-ideologic, universităţii serale de marxism-leninism, lectorilor şi aparatului Comitetului Judeţean de Partid, cadrelor didactice […] tuturor celor preocupaţi să aprofundeze ştiinţele sociale”, fiind structurat pe diferite domenii[5]. Înzestrat cu resursele necesare desfăşurării în bune condiţii a activităţii sale[6], acest cabinet a constituit punctul de plecare pentru organizarea altor organisme similare în judeţul Iaşi. Cabinetul s-a dovedit deosebit de util pentru instruirea aparatului şi lectorilor Comitetului de Partid, a propagandiştilor judeţeni, pentru „înţelegerea conceptului de cabinete sociale, a locului şi activităţii acestora în activitatea politico-ideologică”[7].

În perioada decembrie 1971 – martie 1972, activiştii Secţiei de Propagandă şi lectorii Comitetului Judeţean de Partid Iaşi au lucrat pentru înfiinţarea cabinetelor de ştiinţe sociale

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia de Propagandă şi Agitaţie, dosar 20/1973, f. 20.
2. *Ibidem*, f. 21.
3. „Informarea privind organizarea şi activitatea Cabinetelor de ştiinţe sociale” (DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar 7, vol.II/1972, I-C-2, ff. 51-59).
4. *Ibidem*, f. 51.
5. „Ştiinţa conducerii vieţii sociale ; economie politică şi construcţie economică ; principiile şi metodele muncii de partid, filozofie, sociologie şi ştiinţe politice ; probleme ale politicii externe a partidului şi statului nostru.” (*ibidem*)
6. „Cabinetul dispune de o bibliotecă cu 20 000 de volume, de un centru de informare şi documentare unde se găseşte un bogat material didactic : grafice, scheme funcţionale, scheme-bloc, diagrame, organigrame privind realizările şi perspectivele de dezvoltare ale judeţului Iaşi, construcţia de partid şi de stat, sociologie, filozofie, economie politică socialistă şi construcţie economică, economie politică capitalistă. Se lucrează la organizarea pe săli a unor sectoare precum istoria PCR şi a mişcării muncitoreşti din România, etică şi estetică.” (*ibidem*, f. 52)
7. *Ibidem*.

în comunele judeţului şi dotarea lor cu material corespunzător[1]. În urma acestor acţiuni, în aprilie 1972, toate instituţiile de învăţământ superior din judeţul Iaşi, toate liceele, un număr de şcoli generale, de întreprinderi şi 65 de comune dispuneau de cabinete pentru ştiinţele sociale şi răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice[2]. Sunt aduse numeroase exemple pozitive de funcţionare a cabinetelor de ştiinţe sociale[3], cu o activitate susţinută[4].

Adresându-se, prin neutralitatea discursul „ştiinţific", unui public larg, cabinetele de ştiinţe sociale se străduiesc să rezolve câteva dintre cele mai importante deficienţe constatate de raportul asupra activităţii ideologice şi politico-educative din judeţul Iaşi şi semnalate mai sus, şi anume slaba calitate a predării ştiinţelor sociale şi a activităţilor propagandistice, necuprinderea unui număr însemnat de oameni ai muncii în nici o formă de învăţământ politic şi dezinformarea „politico-educativă" ce pare să caracterizeze lumea satelor. Astfel, în activităţile variate şi multiple organizate de cabinetele de ştiinţe sociale sunt angrenaţi propagandiştii, cadrele de răspundere, cursanţii învăţământului de partid şi ai UTC, „precum şi alţi oameni ai muncii neîncadraţi în vreo formă organizată de studiu"[5]. Succesul de care s-au bucurat acţiunile unora dintre cabinetele de ştiinţe sociale din judeţul Iaşi[6] confirmă eficienţa acestui tip de acţiuni.

Însă organizarea cabinetelor de ştiinţe sociale din judeţul Iaşi cunoaşte şi multe aspecte negative, căci, „deşi la Plenara din 3-5 noiembrie au fost fixate sarcini precise privind noile organisme, multe organizaţii de partid de bază nu au trecut la acţiuni concrete în această direcţie"[7]. În 10 întreprinderi[8] şi în nici o comună[9] din judeţul Iaşi nu există

1. „În martie 1972, 40 de comune din judeţul Iaşi au primit câte un set de 60-70 de «litouri» (materiale didactice, grafice, organigrame, scheme funcţionale) pe teme de construcţie de partid şi de stat, filozofie-sociologie, economie şi construcţie economică, economie şi politică capitalistă, făcându-se concomitent şi demersuri pentru dotarea cu carte politică a satelor." (DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar VII, vol. II/1972, I-C-2, ff. 52-53)
2. *Ibidem*, f. 53.
3. Fabricile ieşene IRE, Fabrica de Tricotaje Moldova, UFS, Uzina Mecanică Nicolina, Fabrica de Confecţii, Ţesătoria de Mătase Victoria, Regionala CFR, Fabrica de Antibiotice, Complexul Industrial de Morărit şi Panificaţie ; unităţile de învăţământ Liceul Economic din Iaşi, Liceele nr. 1, 2, 6 şi 8, Liceul Agricol Podu Iloaiei, cabinetele orăşeneşti Hârlău şi Târgu Frumos, cabinetele de ştiinţe sociale din comunele Ruginoasa, Tătăraşi, Gorban, Ţibana, Scânteia, Ciorteşti, Todireşti, comunele Stolceni-Prăjeşti, Dobrovăţ, Prisecani, Scheia, Cristeşti, Moţca (*ibidem*, ff. 53-54).
4. Este dat exemplul cabinetelor din municipiul Iaşi care organizează manifestări săptămânale, zilnice sau de două-trei ori pe săptămână, structurate pe domenii de activitate, după planuri întocmite cu grijă din timp (*ibidem*, f. 53).
5. *Ibidem*.
6. În comuna Ţibana, Comitetul Comunal de Partid a organizat acţiuni sistematice, „strâns legate de problematica învăţământului de partid, de cerinţele şi preocupările sătenilor". În cadrul Cabinetului de Ştiinţe Sociale se desfăşoară diverse activităţi ale cursanţilor, folosindu-se materialele didactice din dotarea cabinetului. Au fost organizate simpozioane, consultaţii pe diverse teme. Manifestările sunt frecvent organizate, aproape zilnic, şi sunt dedicate unei categorii anume de cetăţeni, cum ar fi organizarea „Zilei intelectualului". Astfel, Cabinetul de Ştiinţe Sociale a devenit „o prezenţă activă în viaţa spirituală a comunei Ţibana" (*ibidem*, f. 53). Apoi, la Fabrica de Confecţii Iaşi a fost organizat cu ajutorul direct al Cabinetului Judeţean de Ştiinţe Sociale un ciclu de prelegeri pe teme politico-ideologice adresate salariaţilor necuprinşi în învăţământul de partid şi de stat. În decurs de o lună, colectivele de muncă din toate sectoarele participă prin rotaţie la o astfel de manifestare (*ibidem*, f. 54). „La Cabinetul de Ştiinţe Sociale de la Liceul nr. 1 din Iaşi a fost organizat un schimb de experienţă în cadrul căruia au fost discutate aspecte concrete ale muncii politico-ideologice." (*ibidem*, f. 55)
7. *Ibidem*.
8. Printre acestea se numără întreprinderile Proletarul, Trustul de Instalaţii-montaj, Autobaza nr. 2, Spicul (*ibidem*).
9. De exemplu, Plugari, Grajduri, Coarnele Caprei, Cozmeşti, Erbiceni, Popeşti, Româneşti (*ibidem*).

cabinete de ştiinţe sociale. De asemenea, există un număr însemnat de cabinete cu bază documentară slabă[1] sau a căror organizare este neadecvată şi care nu organizează activităţi sistematice[2]. În această situaţie, acţiunile pentru care cabinetele de ştiinţe sociale au fost create sunt sortite eşecului[3]. S-a observat că activitatea generală a cabinetului are de câştigat acolo unde colectivele de conducere sunt structurate pe domenii de activitate şi unde colectivele sunt închegate. Însă există numeroase cazuri[4] când modul în care cabinetele sunt conduse de către „colective obşteşti de conducere” lasă de dorit[5]. Comitetul Judeţean de Partid Iaşi îşi asumă responsabilitatea pentru această stare de lucruri, pentru că nu s-a străduit îndeajuns să îndeplinească sarcinile trasate[6], pentru „sprijinul insuficient acordat secţiei de propagandă în acţiunea practică [...] de organizare a cabinetelor de ştiinţe sociale”[7].

În consecinţă, se stabilesc o serie de măsuri menite să ducă la îmbunătăţirea situaţiei existente : se va continua înfiinţarea unor cabinete de ştiinţe sociale, urmând ca până la 1 mai 1972 toate unităţile economice şi instituţiile din oraşe şi toate comunele judeţului Iaşi să aibă câte un asemenea cabinet. Se vor intensifica acţiunile de control şi îndrumare din partea Cabinetului Judeţean de Ştiinţe Sociale[8], iar în luna aprilie va continua dotarea cabinetelor de ştiinţe sociale cu materiale didactice, cum ar fi scheme şi grafice privind dezvoltarea economică şi socioculturală a ţării şi a judeţului Iaşi[9] în cincinalul 1971-1975[10]. Se vor lua măsuri adecvate pentru asigurarea spaţiului necesar noilor cabinete, a fondului lor documentar[11],

1. În astfel de cabinete există „doar câteva broşuri şi colecţii de ziare”. Lipsesc cărţile social-politice şi publicaţiile de mare actualitate, nu există aparatură adecvată care să permită desfăşurarea de activităţi cu caracter modern. Este cazul localităţilor Focuri, Strunga, Moşna, Voineşti, Strunga şi Bârnova. În unele sate îndepărtate, cum ar fi Bosia, Comarna, Lungani, nu s-a creat nici măcar un punct de documentare cu materiale politico-ideologice de strictă necesitate pentru consultare, pentru pregătirea de expuneri şi conferinţe, pentru activităţile educative (DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar VII, vol. II/1972, I-C-2, ff. 56-57).
2. „Unele cabinete sunt expoziţii de planşe, neavând un caracter funcţional, cum este conceput un cabinet de ştiinţe sociale.” (*ibidem*, f. 55) Programele de muncă ale unor cabinete nu sunt bine întocmite, nu cuprind cele mai importante probleme ideologice care să fie prezentate şi dezbătute cu diferite categorii de oameni ai muncii şi nu asigură continuitatea acţiunilor, cum se întâmplă în localităţile Ciurea, Heleşti, Holboca, Mironeasa, Brăieşti (*ibidem*, f. 56).
3. „Cu toate că în majoritatea comunelor s-a acţionat pentru ca cetăţenii din satele îndepărtate să dispună de materiale documentare proprii, cabinetele de ştiinţe sociale având în aceste sate anumite puncte de informare şi documentare – multe dintre ele nu corespund menirii lor pentru că sunt lipsite de minimul necesar de documente, reviste şi ziare [ele nu au] nici măcar planuri tematice, bibliografiile şi expunerile elaborate în sprijinul propagandiştilor de la învăţământul de partid.” (*ibidem*, f. 57)
4. La fel ca în localităţile Butel, Grozeşti, Victoria şi Trifeşti (*ibidem*, f. 56).
5. *Ibidem*, ff. 56-57.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 58.
8. Grupe de activişti ai Secţiei de Propagandă a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi vor ajuta la întocmirea programelor de lucru, la constituirea colectivelor de conducere şi la alcătuirea a trei-patru activităţi politico-ideologice model, ce vor avea un caracter diferenţiat, urmând să participe de cel puţin două ori pe lună la aceste activităţi („Măsuri privind sprijinirea organizaţiilor de partid pentru constituirea cabinetelor de ştiinţe sociale”, *ibidem*, ff. 60-61).
9. *Ibidem*, f. 59.
10. *Ibidem*, ff. 60-61.
11. Secţia de Propagandă a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi, împreună cu Consiliul Judeţean Popular, cu Comitetul Judeţean pentru Cultură şi Educaţie Socialistă, cu UTC şi UJCAP vor acţiona pentru concentrarea fondului documentar pe probleme politico-ideologice şi vor face abonamente la diferite publicaţii sociopolitice. Se va stabili ce materiale documentare lipsesc, urmând să fie achiziţionate : opere ale clasicilor marxişti-leninişti, documente de partid şi de stat, ziare şi reviste şi vor stabili procurarea mijloacelor băneşti necesare (*ibidem*, f. 60).

a mijloacelor audio vizuale ce vor fi utilizate[1]. În vara anului 1972 vor avea loc în mod intens activităţi pe teme politico-ideologice, de răspândire a cunoştinţelor ştiinţifice[2].

Ştiinţele sociale în instituţiile de învăţământ superior şi de cercetare din judeţul Iaşi (1971-1972)

Centru universitar şi academic de prestigiu din România, Iaşul de la începutul anilor '70 reuneşte importante structuri de cercetare şi un număr însemnat cercetători şi cadre universitare din domeniul ştiinţelor sociale. În cadrul celor două institute ale ASSP din Iaşi (Centrul de Ştiinţe Sociale şi Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol"), al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Academiei RSR, al Centrului de Sociologie al Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi, al Centrului de Studii pentru Problemele Tineretului de pe lângă Comitetul Judeţean UTC şi al catedrelor de ştiinţe sociale din învăţământul superior din Iaşi activează peste 170 de cercetători şi cadre didactice universitare din domeniul ştiinţelor sociale[3].

Rolul ştiinţelor sociale în configurarea societăţii socialiste a câştigat în importanţă, căci „mutaţii din domeniul vieţii sociale au determinat noi sarcini sporite pentru ştiinţele sociale"[4]. În lumina hotărârilor Congresului al X-lea al PCR, cercetătorii sunt hotărâţi „să-şi concentreze activitatea pentru studierea actuală a ţării noastre [...] să ofere material pentru concluzii în vederea soluţionării problemelor dezvoltării societăţii noastre"[5]. Programul ideologic al PCR conturat în iulie şi noiembrie 1971 a impulsionat decisiv acest domeniu, constatându-se o „evidentă îmbunătăţire a activităţilor din domeniul ştiinţelor sociale"[6]. În parametrii stabiliţi de programul ideologic din 1971, cercetarea din ştiinţele sociale se concentrează asupra studiului „fenomenelor caracteristice pentru dezvoltarea actuală a ţării noastre" ; abordând „o nouă problematică", ştiinţele sociale contribuie „la generalizarea experienţei construcţiei socialiste şi pun la dispoziţia organelor de decizie soluţii pentru rezolvarea problemelor ridicate de dezvoltarea multilaterală a societăţii noastre socialiste"[7].

Ştiinţele sociale din judeţul Iaşi nu fac excepţie. Activitatea institutelor de cercetare şi a catedrelor de ştiinţe sociale din învăţământul superior ieşean este ghidată de o „mai bună orientare tematică către realităţile sociale actuale, sporirea fermităţii ideologice şi îmbunătăţirea calităţii muncii de cercetare"[8]. Astfel, planurile de cercetare sunt orientate acum „mai mult decât în trecut spre nevoile practicii"[9]. Se constată îmbunătăţirea modului în care rezultatele cercetării sunt puse în practică, ceea ce duce la eficienţa activităţilor economice şi sociale[10]. Activitatea publicistică din domeniul ştiinţelor sociale a crescut

1. DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar VII, vol. II/1972, I-C-2, f. 59.
2. *Ibidem*.
3. „Informare privind activitatea de cercetare ştiinţifică din domeniul ştiinţelor sociale în instituţiile de învăţământ superior şi de cercetare din Iaşi" (*ibidem*, ff. 202-211).
4. *Ibidem*, f. 202.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 203.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, ff. 203-204. Astfel, Centrul de Ştiinţe Sociale Iaşi a încheiat contracte de cercetare cu unele întreprinderi din Moldova, pe teme cu aplicaţii directe în activitatea economică (*ibidem*, f. 204).

considerabil şi şi-a diversificat tematica, incluzând lucrări referitoare la probleme actuale ale societăţii româneşti[1]. Viaţa academică din Iaşi a fost dinamizată şi de numeroase manifestări ştiinţifice[2].

Însă în domeniul ştiinţelor sociale din Iaşi există serioase deficienţe, din cauza cărora munca de cercetare din acest domeniu nu se desfăşoară pe „măsura condiţiilor de care dispunem şi a sarcinilor stabilite de partid în acest domeniu"[3]. Aceste deficienţe ţin în primul rând de necoordonarea eforturilor spre un ţel unic, astfel încât dispersarea tematică a cercetărilor şi a „forţelor şi mijloacelor de cercetare" fac imposibilă ajungerea la unele *„concluzii generalizatoare şi reduce eficienţa finală a cercetării* [subl. n.]"[4].

Deşi tematica de cercetare a ştiinţelor sociale din Iaşi din anul 1971 este puternic ideologizată[5], se consideră că temele cercetărilor sociale care se desfăşoară în Iaşi lasă mult de dorit din mai multe puncte de vedere. Ele sunt „formulate prea general"[6] şi „tratate în aceeaşi manieră generală, nu este aprofundată analiza unor procese"[7]. De asemenea, numeroase cercetări abordează „teme minore, fără consecinţe pentru practica economico-socială"[8]. În schimb, lipsesc temele care să concentreze mai multe probleme similare din diferite discipline, care să permită practicarea unei cercetări interdisciplinare în vederea rezolvării unor probleme majore actuale, specifice judeţului Iaşi[9]. În aceste condiţii, nu sunt elaborate studii de sinteză, lucrări de amploare pe teme actuale, studii care „să slujească perfecţionarea conducerii vieţii sociale"[10]. Orientarea temporală a cercetărilor este de cele mai multe ori total nepractică, preferându-se studierea „trecutului istoric" în locul „prezentului"[11]. Aceasta duce la imposibilitatea valorificării acestor studii altfel decât prin publicare.

Lipsa finalităţii practice a acestor studii, caracterul lor preponderent teoretic, faptul că nu oferă soluţii pentru practica socială sunt cauzate parţial de prezenţa sporadică în întreprinderi şi în unităţile socialiste a cercetătorilor şi a cadrelor didactice ieşene[12]. „Participarea insuficientă a cadrelor din ştiinţele sociale" la viaţa judeţului Iaşi, „la practica socială din acest judeţ"[13] este datorată şi unor atitudini şi opţiuni personale ale

1. Au fost publicate următoarele volume : *Monografia Iaşului*, *Sociologia în acţiune*, *Ritmuri contemporane*, *Datoria etică*, *Binele şi răul*, *Schiţa unei logici naturale*, *Valoarea deducţiei*, *Dezvoltarea satului românesc contemporan* ; alte volume se aflau în curs de apariţie : un volum consacrat marketingului, un volum de cercetări asupra economiei întreprinderii, o lucrare privind gândirea economică în perioada interbelică, cursuri de economie politică, de sociologie şi de istoria doctrinelor economice (DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar VII, vol. II/1972, I-C-2, f. 204).
2. Au fost organizate dezbateri şi simpozioane ştiinţifice, cum ar fi : „Eficienţa economică", „Gestiunea economică proprie", „Conducerea de către partid a întregii activităţi economice", „Socialismul şi personalitatea" (*ibidem*, f. 205).
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. „Tematica activităţii de cercetare ştiinţifică în domeniul ştiinţelor sociale pe anul 1972" (*ibidem*, ff. 205, 212-217).
6. Teme de cercetare cum ar fi : „Concepţii şi teorii asupra economiei întreprinderii capitaliste", la Centrul de Ştiinţe Sociale Iaşi ; „Probleme de estetică industrială", la Catedra de Materialism Dialectic şi Istoric a Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi ; „Politica culturală a statului socialist", la Catedra de Socialism Ştiinţific a Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi ; „Principiile retribuirii muncii în socialism", la Catedra de Ştiinţe Sociale a Institutului Agronomic Iaşi (*ibidem*, f. 207).
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, f. 208.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*.
13. *Ibidem*.

cercetătorilor, motivaţi mai mult de „dorinţa de afirmare individuală" şi lipsiţi de „spirit de echipă, de spirit tovărăşesc, principial"[1]. „Insuficientul control din partea conducerii respectivelor institute, caracterul formal, lipsa simţului de răspundere la unele cadre"[2] au dus la apariţia multora dintre aceste deficienţe.

Se stabilesc măsuri pentru remedierea acestor neajunsuri. În primul rând, planurile de cercetare din ştiinţele sociale se vor elabora „respectând indicaţiile conducerii partidului", „nevoile vieţii sociale"[3]. În acelaşi timp, va fi intensificat controlul asupra executării planurilor de cercetare, recomandându-se o exigenţă sporită. În vederea îmbunătăţirii controlului Comitetului Judeţean de Partid asupra muncii de cercetare din domeniul ştiinţelor sociale, la începutul anului şcolar, Secţia de Propagandă a Comitetului Judeţean de partid îi va prezenta secretatului Comitetului planurile de cercetare pentru anul 1973. Secretarul Comitetului Judeţean va fi informat semestrial asupra modului „în care se înfăptuiesc măsurile adoptate şi se desfăşoară activitatea de cercetare în ştiinţele sociale"[4].

Apoi, coordonarea muncii de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale din judeţul Iaşi va reveni Centrului de Cercetări Sociale al ASSP, conform prevederilor statuare ale acestuia[5]. Centrul va formula teme de cercetare de interes general, cu caracter interdisciplinar, în care vor fi antrenate cadre de la mai multe catedre şi institute de cercetare în ştiinţele sociale[6].

Mai multe măsuri vizează o mai bună adaptare a cercetării sociale la nevoile practicii. Astfel, în proiectele de cercetare ce au în vedere judeţul Iaşi vor fi implicate şi persoane de răspundere din cadrul partidului şi statului, persoane care „în lumina indicaţiilor conducerii partidului trebuie să participe nemijlocit la munca de cercetare ştiinţifică în domeniul ştiinţelor sociale"[7]. Totodată, Secţia de Propagandă a Comitetului Judeţean de Partid Iaşi, împreună cu comisia economică, vor demara atragerea cadrelor de ştiinţe sociale în „consiliile oamenilor muncii, ca şi în alte organisme de conducere colectivă din unităţile economice şi instituţiile socioculturale"[8]. În acelaşi timp, cadrele de ştiinţe sociale vor fi „folosite" în „procesul conducerii activităţii social-economice" de către Comitetele Judeţean, Municipale şi Orăşeneşti[9].

Alături de motivele care apar şi în discursul „central" al PCR, cum ar fi înregimentarea ideologică a ştiinţelor sociale în proiectul ideologic comunist, caracterul prospectiv şi militant al acestor ştiinţe, difuzarea principiilor marxist-leniniste în toate ramurile activităţii sociale şi legitimarea politicilor PCR, sesizăm modul în care ideologizarea ştiinţelor sociale poate fi posibilă numai în condiţiile în care ele promovează un adevăr unic şi egal cu sine însuşi. Cerinţele coordonării „interdisciplinare" a cercetărilor sociale pentru desprinderea de „concluzii generalizatoare" cu privire la societate vorbesc despre funcţionarea acestor ştiinţe în cadrul unui proiect ideologic ce propune un adevăr unic şi „plin", în care răspunsurile există înainte ca întrebările să fie formulate. În aceste condiţii, „caracterul practic şi aplicat" al cercetărilor cerut din partea ştiinţelor sociale, în vederea căruia se promovează asiduu conlucrarea dintre ştiinţă (suprastructură) şi realitatea bazei (a relaţiilor de producţie), îşi dezvăluie sensul. Ştiinţele sociale trebuie să funcţioneze drept cordon de transmisie între sfera relaţiilor de producţie şi cea a suprastructurii ideologice, urmând să

1. DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar VII, vol. II/1972, I-C-2, f. 208.
2. *Ibidem*, f. 209.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, f. 211.
5. *Ibidem*, f. 209.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*, f. 210.
8. *Ibidem*, ff. 210-211.
9. *Ibidem*, ff. 210-211.

traducă în mod practic şi reciproc cerinţele unei sfere pentru cealaltă. Validarea calitativă a cercetărilor sociale vine din partea „realităţii înseşi". La nivelul limbajului, observăm că această funcţie este sugerată de faptul că despre ştiinţele sociale se vorbeşte în termeni de „producţie", de „realizare a planului", schimburile ce au loc în acest domeniu fiind asimilate celor care au loc în sfera industriei.

Element-cheie în proiectul ideologic al PCR, căruia îi asigură mult-căutata legitimitate ştiinţifică, ştiinţele sociale funcţionează prea puţin în limitele câmpului relaţiilor academice. Fără îndoială că funcţionarea lor în proiectul ideologic comunist deschide oportunitatea acumulării de capital cultural şi simbolic pentru unii, al pierderii acestui capital pentru alţii[1].

Tendenţial însă, dogmatismul ştiinţelor sociale şi rolul jucat de ele în cadrul proiectului ideologic al PCR lasă prea puţin loc unei cercetări sociale alternative, capabile să favorizeze formularea de atitudini sociale critice şi de înnoire ideologică.

În loc de concluzii

Cercetarea modului în care ştiinţele sociale funcţionează în cazul Iaşului, în dubla sa ipostază – de centru academic şi de centru industrial – ne oferă indicii preţioase asupra statutului şi rolului îndeplinit de aceste ştiinţe în proiectul ideologic şi social al PCR. Fie că este vorba despre banalitatea şi praful cabinetelor de ştiinţe sociale şi răspândire a cunoştinţelor ştiinţifice, care se adresează publicului larg şi traduc în limbaj ştiinţific politica şi ideologia PCR, fie că este vorba despre institutele de cercetare şi instituţiile de învăţământ superior, unde ştiinţele sociale se străduiesc să traducă principiile marxism-leninismului în toate sferele realităţii sociale, aceste ştiinţe nu pot funcţiona decât în mod propagandistic. Cazul Iaşului ne permite să întrezărim consecinţele de ordin practic antrenate pe care funcţionarea maşinii ideologice şi propagandistice „centrale" le antrenează asupra dinamicii şi statutului ştiinţelor sociale în România anilor '70.

Ţinând seama de relaţia specială a ştiinţelor sociale cu marxismul şi de pretenţia generală de legitimare ştiinţifică a proiectului comunist, studiul de faţă şi-a propus să cerceteze statutul şi funcţionarea acestor ştiinţe în România comunistă din perioada 1965-1971. Nu am urmărit o abordare monografică (nici în privinţa surselor şi nici a metodologiei) a acestei problematici, deşi o astfel de abordare monografică rămâne extrem de necesară în literatura dedicată subiectului. Concluziile cercetării rămân astfel doar concluzii parţiale şi sugestii, invitând la o confirmare sau infirmare ulterioară.

Perioada 1968-1971 este cea în care măsurile de liberalizare a societăţii româneşti demarate începând cu anii 1964-1965 lasă treptat locul unei „restalinizări interne", unei „închideri" societale după model stalinist. Urmărind reglementările dinamicii ştiinţelor sociale în perioada 1965-1971 şi având ca punct de referinţă demersurile teoretice ale lui Marcuse, prezenta cercetare a încercat să demonstreze că această tendinţă poate fi urmărită empiric în domeniul ştiinţelor sociale. Rolul tot mai important jucat de aceste ştiinţe în proiectul ideologic al PCR conduce la alocarea unor resurse academice importante pentru acest domeniu şi la posibilitatea acumulării de capital simbolic şi cultural pentru practicanţii acestor ştiinţe. Fără îndoială că există cazuri individuale, lucrări şi cercetări din perioada respectivă ulterioară ce dovedesc viabilitatea şi valoarea academică, chiar dacă proiectul

1. „Memoriu" (al preşedintelui filialei Iaşi al Academiei RSR) (DJAN Iaşi, fondul 30 – Comitetul Judeţean de Partid Iaşi, dosar 8/1969, ff. 186-187).

ideologic în cadrul căruia trebuiau să funcţioneze nu mai e de actualitate. Privind însă acest domeniu din perspectivă structurală, constatăm că fundamentele metodologice şi teoretice ale acestor ştiinţe sunt grav afectate de imersiunea ideologicului, făcând ca cercetarea socială din România să fie afectată pe termen mediu de acest „compromis”. De altfel, (re)desfiinţarea facultăţilor de sociologie din anul 1977 şi monopolizarea acestui domeniu de către Academia „Ştefan Gheorghiu”[1] închide cercul procesului treptat, dar sigur de (re)ideologizare a ştiinţelor sociale în România comunistă.

1. Mihai Dinu Gheorghiu, *op. cit.*, p. 97.

STRUCTURI DE STAT

Dan Drăghia

Apărarea regimului sau apărarea frontierelor ? Trupele de grăniceri (1944-1960)

Interogaţia din titlul studiului pune în lumină exact tema de cercetare a volumului de faţă, care îşi propune să facă o radiografie a câtorva dintre structurile politice şi administrative ce au contribuit la întărirea şi menţinerea la putere a comunismului românesc. Una dintre acestea a fost şi instituţia grănicerilor, organism fundamental al oricărui stat, dar cu atât mai mult al unuia comunist, după cum vom vedea în continuare. Trecând peste latura documentară, proprie oricărei cercetări şi indispensabilă obiectivelor acesteia, avem înfăţişat aici primul obiectiv al studiului, şi anume evidenţierea rolului pe care l-a avut acest organism de stat în prima parte a regimului comunist.

Oriunde a ajuns la putere, comunismul s-a manifestat sub forma partidului-stat[1], trăsătură caracteristică a regimurilor totalitare, care nu pot accepta concurenţa pentru putere specifică lumii democratice. Pe baza acestei logici, cele două faţete prezente în titlu se întrepătrund şi pot fi interpretate în sensul următor : regimul însemna Partidul Comunist, iar frontierele însemnau statul român. Mergând şi mai departe cu raţionamentul, frontierele reprezentau limitele teritoriale ale regimului comunist românesc, pe care grănicerii au avut sarcina să le apere vreme de aproape jumătate de secol. Prin urmare, al doilea obiectiv al acestui studiu este tocmai acela de a cerceta până unde se întindea politicul şi unde începea statul în activitatea grănicerilor sau, mai bine spus, dacă exista vreo delimitare între cele două laturi.

O scurtă privire asupra bibliografiei comunismului românesc ne pune în faţa unei cantităţi impresionante de lucrări de memorialistică, mai ales din partea celor care au avut de suferit abuzurile regimului, şi numeroase lucrări ce au ca subiect latura ideologică a acestuia sau structurile sale de partid. Nu la fel de numeroase sunt însă lucrările care au ca subiect latura organizaţională a aparatului de stat comunist, majoritatea tratând modul de organizare şi de funcţionare a Securităţii, la rândul său o instituţie a regimului, înţeles ca întruchipare a statului. Completarea acestei cunoaşteri despre aparatul de stat comunist se poate realiza prin studii care au în centru diverse astfel de instituţii, mai mult sau mai puţin importante în schema administrativă comunistă, deoarece cunoaşterea generală a comunismului ne arată că nu a existat nici o zonă a societăţii româneşti unde partidul să nu fi încercat să pătrundă.

1. Stéphane Courtois (coord.), *Dicţionarul comunismului*, traducere de Mihai Ungureanu, Aliza Ardeleanu, Gabriela Ciubuc, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 12.

În ceea ce priveşte organizarea, funcţionarea şi acţiunile întreprinse de grăniceri în perioada regimului comunist, bibliografia este mai mult decât săracă, având o structură similară bibliografiei comunismului românesc : mai numeroase sunt lucrările de memorialistică ale celor care au încercat să plece din ţară, în timp ce lucrările despre structura şi funcţiile acestei arme lipsesc aproape complet. Găsim doar o serie de menţiuni în colecţiile de documente ce au ca subiect Ministerul Afacerilor Interne (MAI) şi aparatul de Securitate. Situaţia este oarecum explicabilă, dacă ne gândim că trupele de grăniceri au funcţionat din martie 1960 în cadrul Ministerului Forţelor Armate (MFA)[1], ale cărui arhive sunt greu accesibile pentru cercetători. Acesta, alături de concentrarea analizei şi surprinderea perioadei de vârf a represiunii comuniste, este şi unul dintre motivele pentru care studiul de faţă se opreşte doar asupra perioadei 1944-1960.

Totuşi, informaţiile pe această temă nu lipsesc, deşi sunt disparate şi puternic impregnate de limbajul de lemn comunist care le face greu de parcurs şi pus cap la cap într-un studiu coerent[2]. În cazul de faţă, principala sursă de documentare, graţie şi organizării unitare a materialului, a fost Fondul Comitetului Central al PCR, disponibil la Arhivele Naţionale Istorice Centrale (ANIC), util atât pentru actele oficiale referitoare la grăniceri cuprinse în documentele Consiliului de Miniştri, cât mai ales pentru informaţiile de la Direcţia Generală Politică a MAI. O altă sursă consistentă de documentare este arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (CNSAS), care a preluat multe dintre fondurile create la nivelul MAI. Există apoi câteva lucrări tematice ale unor foşti ofiţeri de grăniceri, dintre care cea mai completă din punctul de vedere al informaţiei este cea a generalului Sever Neagoe, intitulată „Personalităţi din evoluţia grănicerilor în secolul XX". În fine, o mare parte din sursele de informaţie se află în documentele oficiale publicate de autorităţi, dar şi în alte surse mult prea diverse pentru a putea fi enumerate în întregime.

„Cetatea asediată" – surse intelectuale în politica referitoare la structurile de frontieră

Dacă cineva care nu este familiarizat într-o oarecare măsură cu subiectele ce ţin de studiul comunismului ar citi documente sau publicaţii din acea perioadă, ar avea impresia că vreme de 45 de ani România s-a aflat sub ameninţarea cotidiană a invaziei unor forţe străine. Acest tip de retorică a reprezentat o politică de partid şi implicit de stat care a avut ca scop să întreţină sentimentul de „cetate asediată" în rândul românilor[3] şi să ofere astfel partidului o motivaţie generală pentru menţinerea caracterului represiv al autorităţii. Şi în această situaţie, comuniştii români au urmat modelul leninist al paradisului socialist aflat sub asediul forţelor imperialiste. Aşa cum arată Hannah Arendt[4],

> nici măcar concesiile importante şi prestigiul internaţional mult sporit [dobândit la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, n. n.] nu au ajutat la reintegrarea ţărilor totalitare în

---

1. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *Trupele de Securitate. 1949-1989*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 18.
2. Le mulţumesc în acest sens colegilor mei Dumitru Lăcătuşu şi Mihai Burcea, care m-au ajutat cu o serie de documente indispensabile acestui studiu.
3. Dorin Dobrincu, Vladimir Tismăneanu, Cristian Vasile (ed.), *Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste în România : raport final*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 470.
4. Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, traducere de Ion Dur şi Mircea Ivănescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 485-486.

comunitatea naţiunilor şi nu le-au convins să-şi părăsească plângerile mincinoase că întreaga lume s-a coalizat concret împotriva lor. Şi departe de a împiedica aceasta, victoriile diplomatice au precipitat în mod limpede recursul lor la instrumentele violenţei şi au avut ca rezultat, în toate cazurile, ostilitatea crescândă împotriva puterilor care s-au arătat dispuse să facă unele compromisuri.

Raţionamentul acesta nu a fost introdus de revoluţionarii comunişti, ci îşi are originea în modelul revoluţionar clasic, potrivit căruia orice mişcare de acest gen îşi susţine şi îşi motivează acţiunile pe baza unui principiu care pune în centru figura duşmanului şi a pericolului permanent reprezentat de acesta, de unde şi obsesia permanentă a complotului sau a trădării[1]. Comuniştii doar au perfecţionat acest mecanism intelectual, folosindu-l ori de câte ori a fost nevoie pentru demonizarea adversarilor. Una dintre interpretările principiului a fost şi ameninţarea statelor imperialiste[2], adică acele ţări care nu erau de acord la un moment dat cu pretenţiile statelor comuniste. În ceea ce priveşte cazul românesc, tema ostilităţii imperialiste a fost folosită pe toată durata regimului comunist fără excepţie şi poate fi întâlnită de la documentele unei simple organizaţii de bază aflată la nivelul cel mai de jos[3] până la discursurile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej[4] sau Nicolae Ceauşescu. Transpusă proiectului comunist românesc, însemna că oricine nu era de acord, cel puţin tacit, cu noua orânduire devenea automat duşman şi posibil agent al imperialismului mondial. Dacă în această logică au intrat numeroase categorii sociale, dar şi oameni simpli, care nu făcuseră absolut nimic împotriva regimului, era de imaginat cum urmau să fie trataţi cei care doreau să părăsească ţara.

De fapt, izolarea de lumea exterioară şi controlul total asupra informaţiei a fost o politică impusă de la Kremlin[5], scopul primordial al acesteia fiind blocarea tendinţelor centrifuge şi controlul asupra unei populaţii aflate în mare dificultate, şi deci cu potenţial exploziv ridicat[6], care şi-ar fi putut căuta bunăstarea în alte ţări, dăunând astfel imaginii şi ameninţând stabilitatea regimului. Ea a fost aplicată strict de conducerea de la Bucureşti, care avea foarte multe de ascuns cu privire la politica sa internă (înrăutăţirea climatului social şi arestările masive)[7]. Printre mecanismele de implementare ale acesteia s-au numărat limitarea contactelor cu cetăţenii statelor apusene şi reducerea informaţiilor venite dinspre

1. Stéphane Courtois (coord.), *op. cit.*, p. 35.
2. *Ibidem*, p. 16.
3. De exemplu, într-o dare de seamă a organizaţiei de bază din cadrul Procuraturii Arad pentru perioada aprilie-august 1953, secretarul acesteia afirmă că „voinţa de pace a milioanelor de oameni a devenit atât de puternică, încât şi ţările imperialiste care pregătesc un nou război sunt silite să ţină cont de ea” (DJAN Arad, fond Comitetul Orăşenesc PMR Arad, vol. XVII – Documentele organizaţiilor de bază din instituţiile subordonate direct, vol. II, dosar 78/1953, f. 138).
4. Parcă anunţând îngheţul relaţiilor cu *lagărul imperialist* şi *ascuţirea luptei de clasă*, acesta declara în Raportul Politic al Comitetului Central la Conferinţa Naţională a PCR din octombrie 1945, într-un moment când războiul era încheiat, că „fiecare cedare făcută agresorului [...] măreşte poftele imperialiste şi duce la noi agresiuni. Se pare că aceste învăţăminte nu au fost însuşite de anumite cercuri, [...] care încearcă să împiedice construirea unei păci durabile între popoare” (Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări*, ediţia a IV-a, Editura de Stat pentru Literatură Politică, Bucureşti, 1956, pp. 5-6).
5. Tatiana Pokivailova, „Problema controlului asupra informaţiilor în contextul politicii represive a Kremlinului şi a partidelor comuniste din ţările Europei de Est, 1945-1953”, în *Analele Sighet 7 : Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 419.
6. Stelian Tănase, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej : 1948-1965*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 34.
7. Stejărel Olaru, *Cei cinci care au speriat Estul. Atacul asupra Legaţiei RPR de la Berna (februarie 1955)*, Editura Polirom, Iaşi, 2003, p. 17.

aceste ţări[1], dar şi controlul strict al informaţiilor care ar fi putut ajunge în Occident pe alte căi. În acest context, foarte greu de combătut era pericolul difuz al celor care plecau în străinătate legal sau nu, pentru că nu se ştia ce intenţii aveau şi cum se vor manifesta acolo. Deşi fusese demarată punerea la punct a sistemului de securitate internă care să descopere astfel de intenţii, era evident că nici în forma sa complet dezvoltată acesta nu ar fi putut avea decât un efect parţial în această privinţă. Filtrul decisiv pentru stoparea acestor canale de scurgere a informaţiei, la rândul său parţial, nu putea fi reprezentat decât de autorităţile de frontieră, care se constituiau într-un ultim obstacol în calea celor ce doreau să părăsească ţara. Dacă ţinem cont de atmosfera creată în jurul posibilităţii venirii comuniştilor la putere şi a primelor acţiuni aşteptate de la aceştia[2], care i-au determinat pe mulţi români să se gândească la posibilitatea emigrării, instituţia însărcinată cu paza graniţelor urma să capete o importanţă deosebită.

Pornind de la observaţiile făcute mai sus, care situează unul dintre principiile de bază ale comunismului, şi anume păstrarea caracterului secret şi conspirativ al regimului[3], transpus la nivelul întregii societăţi, în aria sa de competenţă, instituţia grănicerilor a devenit – prin forţa lucrurilor – foarte importantă pentru menţinerea la putere a regimului. De altfel, vom observa acest lucru pe parcursul studiului, atât din modul de organizare, cât mai ales din subordonările pe care le-au avut grănicerii. În prima fază, vom urmări procesul de acaparare a instituţiei, ce corespunde perioadei de tranziţie dintre anii 1944 şi 1947. Partea cea mai consistentă a lucrării va avea în centru arma grănicerească în perioada cât a funcţionat la MAI. În sfârşit, vom pune în evidenţă mecanismul legal pe baza căruia şi-au exercitat prerogativele grănicerii, care s-a conturat oarecum în paralel cu prima fază şi a fost desăvârşit prin Codul Penal din 1948 şi celelalte acte normative aferente acestuia, ce au alcătuit sistemul de pază a frontierelor României şi al penalităţilor prevăzute pentru nerespectarea acestuia.

De la Corpul Grănicerilor la Comandamentul Trupelor de Grăniceri

Anii 1944-1947 au reprezentat cea mai dificilă perioadă din istoria grănicerilor. Dacă înainte de 1944 şi după 1947 aceştia şi-au desfăşurat activitatea sub rigorile unor regimuri politice diverse, dar bine definite şi care le-au dat o orientare clară, fie aceasta represivă sau nu, perioada cuprinsă între aceşti ani a fost una extrem de tulbure, caracterizată de schimbări majore şi dese atât la nivelul organizării, cât şi al personalului. Principalele aspecte care au marcat trupele de grăniceri au fost

> amestecul organelor sovietice de ocupaţie care nu au permis realizarea la timp a dispozitivelor de pază la frontierele cu URSS şi Ungaria, au nesocotit legislaţia noastră la frontierele cu toţi

1. Tatiana Pokivailova, *op. cit.*, p. 419.
2. Într-un comentariu al Agenţiei Time asupra politicii ruseşti din România din 23 octombrie 1944 se arăta că „românii sunt foarte pesimişti – în cel mai rău caz, ei cred că ţara lor va deveni o republică sovietică ; în cel mai bun, că Moscova doreşte să instaleze un guvern comunist care va fi probabil precedat de o revoluţie" (AMAE, fond 71/1939, dosar E 9, vol. 157, ff. 204-206, *apud* Marin Radu Mocanu [coord.], *România şi Armistiţiul cu Naţiunile Unite*, vol. II, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1995, p. 81).
3. Stelian Tănase, *op. cit.*, pp. 47-48.

vecinii[1] şi au impus eliminarea din rândul cadrelor a celor mai valoroşi ofiţeri şi subofiţeri pe criterii politico-sociale[2].

Astfel, exercitarea normală a atribuţiilor grănicereşti a devenit imposibilă.

Propriu-zis, schimbarea denumirii Corpului Grănicerilor s-a produs la data de 1 ianuarie 1946[3], deşi noua denumire poate fi găsită şi în documente anterioare acestei date. Cea mai plauzibilă explicaţie ţine de faptul că organismul central de conducere al Corpului Grănicerilor era Comandamentul, astfel că în unele documente apare denumirea instituţiei ca întreg, iar în altele cea a Comandamentului. Modificarea denumirii a fost şi ea o parte a proiectului totalitar de schimbare completă a societăţii româneşti, deoarece grănicerii, ca parte componentă a armatei regale, au fost printre primele ţinte ale epurării din două motive : constituiau primul stâlp al statalităţii teritoriale a României şi aveau capacitatea armată practică de a se opune comunizării. În plus, denumirea, care avea o vechime de peste 40 de ani[4] şi era puternic înrădăcinată în conştiinţa românilor, mai ales în zonele de frontieră unde serviciul la această armă era o tradiţie, putea să amintească de fosta armată regală, stârnind astfel reacţii în rândul celor cu nostalgia acesteia.

Un indicator şi mai bun al schimbărilor operate de comunişti în România, care se produceau şi la nivelul instituţiei ce asigura paza frontierelor de stat, era revista *Grănicerul*, editată de Corpul Grănicerilor începând cu 1 aprilie 1932[5]. În special ediţiile apărute pe parcursul anului 1945 reflectă aceste modificări, prin stilul şi distribuţia articolelor[6]. De altfel, luna septembrie 1945 a înregistrat ultima apariţie a acestei gazete, locul ei fiind luat de *Cuvântul Grănicerilor*, o publicaţie mult mai dezvoltată logistic, „cu apariţie săptămânală şi o redacţie propriu-zisă, încadrată cu oameni a căror unică preocupare era scrisul”[7]. Tot în toamna anului 1945, pentru scurtă vreme însă, a apărut şi revista *Frontiera*, descrisă în paginile sale ca „organ militar de educaţie, cultură şi informaţie al Regimentului 1 Grăniceri”[8], care avea garnizoana la Bucureşti şi era condus de colonelul Pantelimon Comişel[9].

---

1. Elocventă în acest sens este o informare a Marelui Stat Major către Ministerul Afacerilor Străine din 9 octombrie 1944 în care sunt prezentate „dificultăţile întâmpinate de unităţile române de grăniceri pe frontiera dunăreană din partea unităţilor militare sovietice staţionate pe malul românesc şi la sud de Dunăre” (AMAE, fond 71/1939, vol. 189, f. 190, *apud* Marin Radu Mocanu [coord.], *op. cit.*, pp. 75-76).
2. Sever Neagoe, *Personalităţi din evoluţia grănicerilor în secolul XX*, Bucureşti, 2001, p. 122.
3. Mihai Caliniuc, Nicolae Ciobanu, *80 de ani în misiune la frontieră*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1999, p. 42.
4. Corpul Grănicerilor a luat fiinţă prin Înaltul Decret Regal nr. 760 din 3 martie 1904 – informaţie accesibilă online la adresa http : //www.politiadefrontiera.ro (28.11.2008). Alta sursă oferă ca act de înfiinţare Înaltul Decret nr. 884 din 13 martie 1904 (Sever Neagoe, *op. cit.*, p. 9).
5. *Frontiera*, serie nouă, nr. 639, anul XVI, nr. 3/2005, p. 3. Acest articol conţine şi o succintă retrospectivă în istoria presei grănicereşti din secolul XX.
6. În primele numere, articolele mai păstrau un conţinut informaţional şi nepolitizat, propagandiştii comunişti făcându-şi cu greu loc în paginile revistei. Cu fiecare număr însă, apăreau tot mai multe articole politice şi de propagandă.
7. *Frontiera*, loc. cit., p. 3.
8. *Ibidem*.
9. Ulterior, a condus trupele de grăniceri între 12 februarie 1948 şi 30 decembrie 1950, cu gradul de general-locotenent. El s-a înscris în PCR imediat după anul 1944, fiind al doilea comandant al grănicerilor membru de partid în istoria acestei arme. În timpul conducerii sale a fost stabilit traseul frontierei româno-sovietice, care l-a nemulţumit, motiv pentru care a şi fost înlocuit de locţiitorul său politic şi trecut în rezervă ca pensionar. A trăit 103 ani ; a murit în anul 2001, după ce fusese înaintat doi ani mai devreme la gradul de general de corp de armată în retragere (Sever Neagoe, *op. cit.*, pp. 149-161).

Două au fost direcţiile prin care s-a acţionat asupra grănicerilor în această perioadă : în planul concret al reorganizării şi epurării, operată arbitrar de către Armata Roşie şi Comisia Aliată de Control[1], dominată de sovietici[2], şi în planul îndoctrinării, prin aparatul de Educaţie, Cultură şi Propagandă (ECP).

Reorganizarea

Lanţul subordonării grănicerilor în august 1944 era direct influenţat de starea de război în care se afla România. Astfel, o parte a efectivelor Corpului participau activ la lupte, fiind în acest caz încadrate marilor unităţi ale armatei române din teatrele de operaţiuni şi se subordonau comandamentelor acestora, iar restul de efectiv avea în sarcină apărarea frontierelor aşa cum rezultau acestea din evoluţia luptelor, acţionând sub coordonarea Comandamentului, aflat la rândul său în subordinea Marelui Stat Major. Toată această organizare ierarhică a fost dată peste cap odată cu semnarea armistiţiului cu Naţiunile Unite şi intrarea trupelor sovietice în ţară, care au acţionat în direcţia slăbirii capacităţii de luptă a armatei române şi a reorganizării acesteia, de care nu au scăpat nici grănicerii. Practic, armata română şi implicit grănicerii au intrat în subordinea Comandamentului sovietic.

Ultima reorganizare majoră a grănicerilor înainte de august 1944 avusese loc în luna iulie 1943, când România se afla în plin război, şi statua un efectiv de 43 222 de oameni, dintre care 1 168 erau ofiţeri, 3 201 erau subofiţeri, iar 38 853 trupă[3]. Evident că starea de conflict determina în mod direct mărimea efectivelor, care ulterior au suferit modificări de la un bilanţ la altul, în funcţie de evoluţia de pe front. În mare, ţinând cont de faptul că ţara se afla încă în război şi dispozitivul necesar operaţiunilor trebuia menţinut, la 23 august 1944 situaţia era asemănătoare, grănicerii totalizând un efectiv de 44 377 de oameni[4]. Debutul schimbării de structură a Corpului Grănicerilor s-a produs în luna octombrie 1944, când trupele germane erau deja scoase din ţară, şi s-a făcut „printr-un proces [aparent, n. n.] lipsit de coerenţă, cu multe ordine şi dispoziţiuni contradictorii emanate de la Comisia Aliată de Control şi de la Comandamentul sovietic”[5]. Luptele cu inamicul, dar mai ales reducerile impuse de sovietici până la 10 mai 1945 au avut ca rezultat scăderea efectivelor Corpului Grănicerilor la aproximativ 12 000 de oameni. Au fost desfiinţate şase regimente, comandamentele a trei brigăzi, Centrul de Instrucţie şi brigăzile de rezervă regionale. Practic, nu mai exista nici o mare unitate de grăniceri, cea mai mare diviziune fiind regimentul, structura prezentându-se astfel : Comandamentul, cu patru regimente în subordine, o companie de nave, un batalion de apărare a valorilor şi un atelier de reparaţii[6]. După cum se observă, capacitatea de pază a grănicerilor fusese redusă la maxim, acţionându-se mai ales împotriva unităţilor de la graniţa cu Bulgaria şi URSS şi pregătindu-se astfel terenul pentru încadrarea în structurile de comandă a unor cadre loiale. De altfel, în vara anului 1945 şi la insistenţele Comandamentului de armă, care se vedea în imposibilitatea exercitării actului de pază, guvernul Groza a aprobat cu acceptul Comisiei Aliate de Control planul unei reorganizări care să intre în vigoare de la începutul anului 1946, prima după război.

1. Sever Neagoe, *op. cit.*, p. 119.
2. Arhivele Statului Bucureşti, colecţia microfilme SUA, rola 691, cadrele 349-356 ; *The National Archives of the United States*, Washington D.C., Records of the Office of Strategic Services R.G. 226, XL 2958, *apud* Marin Radu Mocanu (coord.), *op. cit.*, pp. 130-133.
3. *Cuvântul grănicerilor*, anul XV, nr. 4, aprilie 1946, p. 54.
4. Sever Neagoe, *op. cit.*, p. 9.
5. *Ibidem*, p. 119.
6. *Cuvântul grănicerilor*, loc. cit., p. 54.

Astfel, de la 1 ianuarie 1946, cu denumirea schimbată în Comandamentul Trupelor de Grăniceri (CTG), efectivele au fost crescute la 19 648 de oameni, dintre care 1 041 erau ofiţeri, 1 811 subofiţeri şi 16 796 trupă. Aceştia erau împărţiţi în trei brigăzi[1], având fiecare câte două regimente în componenţă; separat, exista un parc de nave la Brăila, Centrul de Instrucţie de la Corabia şi atelierul de reparaţii din Bucureşti[2]. A fost prima reorganizare de după război şi prima operată de comunişti, înscriindu-se în planul general de transformare a armatei după model sovietic[3].

Deşi până la jumătatea anului 1947 instituţia grănicerească a mai suferit o serie de modificări în ceea ce priveşte structura, limitele sectoarelor de pază şi subordonarea diverselor componente ale sale, organigrama şi efectivele au rămas în general aceleaşi, cu aproximativ 20 000 de oameni în serviciu. În planul subordonării, de la o ierarhie tipic militară ce-l avea în vârful piramidei pe rege, care-şi subordona ierarhic Ministerul şi apoi celelalte grade din Comandament, s-a trecut la una mai degrabă politică, în care rolul cel mai important îl avea ministrul şi apoi comandanţii secunzi politici. Peste toţi erau însă consilierii sovietici, care deveniseră „omniprezenţi şi atotputernici, iar promovarea cadrelor se făcea nu după competenţă şi capacitate profesională, ci după dosarul politic şi fidelitatea faţă de noul regim”[4].

Epurarea şi controlul politic

În paralel cu reducerile generale de efectiv şi motivaţi de acestea, sovieticii au întreprins şi un amplu proces de epurare, încă înainte de instalarea guvernului Petru Groza. Reprezentarea obiectivelor şi etapelor acestui proces a fost cel mai bine înfăţişată de Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, în Raportul Politic al Comitetului Central la Conferinţa Naţională a PCR din octombrie 1945 arăta că „începutul de democratizare a armatei, stăruitor sabotată de reacţionarii din guvernele de până la 6 martie 1945, a dat un puternic impuls [...] pentru legarea ei temeinică de năzuinţele poporului şi ale guvernului”[5].

Poate cea mai distrugătoare pentru moralul grănicerilor a fost scoaterea din serviciu a numeroşi ofiţeri şi subofiţeri, dintre care mulţi vor fi arestaţi ulterior şi vor face ani grei de temniţă în puşcăriile comuniste. Baza legislativă a epurării şi transformării Corpului Grănicerilor a fost constituită din mai multe acte normative. Primul a fost Decretul nr. 1850 din 10 octombrie 1944, prin care guvernul putea să ia orice măsuri „privative de libertate în vederea stabilirii responsabilităţii politice şi penale împotriva autorilor şi complicilor morali şi materiali ai dezastrului ţării”[6]. Completarea acestui cadru legal s-a făcut prin Decretul nr. 148 şi Decretul-lege nr. 149, ambele din 20 ianuarie 1945, ce detaliau modul

1. Brigada I, la Turnu-Severin, efectiv de 6 554 de oameni, cu sector de frontieră la graniţa cu Iugoslavia şi Bulgaria, între localitatea Saravale din judeţul Timiş şi Călăraşi; Brigada a II-a, la Brăila, efectiv de 5 558 de oameni, cu sector la graniţa cu Bulgaria, URSS şi litoralul Mării Negre, între Călăraşi şi vârful Stănişorul din Maramureş; Brigada a III-a, la Oradea, efectiv de 5 993 de oameni, cu sector de frontieră la graniţa cu URSS şi Ungaria, între vârful Stănişorul şi Saravale.
2. Sever Neagoe, *Grănicerii români în cele două conflagraţii mondiale ale secolului XX*, ediţia a II-a revăzută, Editura Societatea Ştiinţă & Tehnică, 2001, pp. 133-134.
3. Călin Hentea, *Armata şi luptele românilor. Din antichitate până la intrarea în NATO*, Editura Nemira, Bucureşti, 2004, p. 217.
4. *Ibidem*.
5. Gheorghe Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, pp. 31-32.
6. Florica Dobre, Alesandru Duţu, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 10.

în care urma să se facă „pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război”, prin înfiinţarea instituţiei acuzatorilor publici, ale cărei sentinţe nu puteau fi supuse nici unei căi de recurs. Precizarea că magistraţii care trebuiau să alcătuiască aceste complete de judecată erau desemnaţi de către ministrul de Justiţie[1] nu făcea decât să certifice direcţia de unde veneau toate aceste schimbări[2]. De asemenea, la nivelul Ministerului de Război, care asigura conducerea administrativă a armatei şi evidenţa personalului, a fost creată la 11 aprilie 1945 Comisia pentru culegerea informaţiilor asupra activităţii funcţionarilor din cuprinsul acestui departament[3]. Aceasta a primit puteri nelimitate în ceea ce priveşte controlul tuturor activităţilor din minister, iar scopul ei principal a fost descoperirea şi inventarierea oricăror informaţii compromiţătoare ce vor servi în special mai târziu la desăvârşirea epurării.

Pe această bază, numai în anul 1945 vor suferi un astfel de tratament 147 de ofiţeri şi 189 de subofiţeri din trupele de grăniceri[4], în condiţiile în care la nivelul întregii armate primul an de guvernare comunistă a dus la epurarea a 1 245 de ofiţeri şi 2 355 de subofiţeri, maiştri şi submaiştri militari[5]. Cifrele în sine sunt relevante pentru amploarea epurării Corpului Grănicerilor, mai ales dacă le raportăm la faptul că, după ce România s-a alăturat Naţiunilor Unite, au murit în luptă cu trupele germane 65 de ofiţeri şi 94 de subofiţeri de grăniceri[6].

Şi mai dramatică a fost situaţia dacă o privim de la nivelul cel mai ridicat al conducerii grănicerilor, şi anume comandanţii acestei arme. Propriu-zis, în perioada 23 august 1944 – 21 iunie 1947, la comanda Corpului Grănicerilor/Comandamentului Trupelor de Grăniceri s-au aflat patru comandanţi. Lăsând la o parte imaginea de provizorat şi instabilitate pe care o degajă acest lucru, este de subliniat faptul că trei dintre aceştia au fost arestaţi şi condamnaţi ulterior la ani grei de închisoare pentru activitatea lor în fruntea grănicerilor. Singurul care nu a suferit un asemenea tratament (ba dimpotrivă) a fost generalul Ilie Creţulescu, comandant al grănicerilor în perioada 15 august 1945 – 26 iunie 1947. Acest lucru este explicabil dacă ţinem seama de faptul că unitatea condusă de acesta, Divizia 103 Munte, a fost singura mare unitate românească de pe frontul din Moldova care a acţionat nemijlocit în cadrul armatei sovietice după 23 august 1944[7], iar în noiembrie acelaşi an a fost unul dintre iniţiatorii Secţiei Militare ARLUS[8].

Astfel, generalul de corp de armată Ioan Negulescu, comandant al Corpului Grănicerilor din iunie 1941 până la 6 decembrie 1944, a fost trecut în rezervă la 24 martie 1945 pe baza Legii 186/1945[9] şi arestat pentru că asigurase spatele frontului în timpul campaniei din est. Nu a putut fi condamnat pe baza legilor existente, astfel că a fost eliberat, însă cu interzicerea dreptului la pensie. La 18 ianuarie 1949, atunci când legislaţia represivă era desăvârşită, a fost internat administrativ de către DGSP sub acuzaţia de a fi întreprins activităţi de tip fascist prin difuzarea de manifeste cu caracter interzis, dar nu a mai apucat

1. Trebuie să menţionăm că singurul portofoliu guvernamental plin ocupat de comunişti încă de la 23 august 1944 a fost Ministerul de Justiţie, prin Lucreţiu Pătrăşcanu.
2. Florica Dobre, Alesandru Duţu, *op. cit.*, p. 11.
3. Ion Zainea, *Politică şi administraţie în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946) : Epurarea*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2004, p. 40.
4. Sever Neagoe, *Grănicerii români...*, p. 133.
5. Ion Zainea, *op. cit.*, p. 52.
6. Sever Neagoe, *Grănicerii români...*, p. 129.
7. ANIC, fond Colecţia 60 – Amintiri, memorii şi însemnări ale unor personalităţi despre situaţia economico-socială şi politică din România, vol. I, dosar 112, f. 21.
8. *Ibidem*, f. 24.
9. Ion Zainea, *op. cit.*, pp. 183-185.

să fie achitat, deoarece a decedat la 1 aprilie 1949 în penitenciar[1]. De asemenea, succesorul său, generalul de brigadă Mihail Stănescu (comandant al Corpului Grănicerilor în perioada 6 decembrie 1944 – 14 aprilie 1945), a fost şi el trecut în rezervă, expropriat, arestat şi condamnat, având în plus şi „vina" de a se fi înscris în PNL[2]. Aceeaşi soartă a avut-o şi generalul de divizie Gheorghe Ionescu-Sinaia, comandant între 14 aprilie şi 15 august 1945, cu singura diferenţă că rolul său în campania din est nu a fost destul de semnificativ pentru a putea fi condamnat, astfel că a suferit „numai" bătăile şi privaţiunile din timpul anchetei.

Tot Gheorghe Gheorghiu-Dej, în aceeaşi Conferinţă din octombrie 1945, a fost cel care a oferit justificarea acestei epurări pe scară largă, susţinând că „judecarea şi condamnarea unei prime părţi a criminalilor de război a dat poporului satisfacţia dreptăţii, refuzată până atunci de partidele *istorice*"[3].

Suplinirea deficitului de personal care avea să rezulte din epurări, dar şi controlul politic asupra grănicerilor au fost realizate pentru început printr-un Decret-lege dat la 25 aprilie 1945, care prevedea reintegrarea în armată a unor persoane care activaseră până atunci în cadrul Diviziilor Tudor Vladimirescu şi Horia, Cloşca şi Crişan[4], unele dintre aceste persoane ajungând la conducerea grănicerilor. Relevant în acest sens este faptul că unul dintre cei mai importanţi ofiţeri ai Diviziei Tudor Vladimirescu[5], colonelul Iacob Teclu, activase mult timp la arma grănicerească înainte de a fi capturat de sovietici la Cotul Donului şi integrat diviziei. De altfel, în perioada septembrie 1945 – iunie 1947, el a condus această divizie creată de sovietici, funcţie din care a fost mutat comandant al Trupelor de Grăniceri la 26 iunie 1947, la cinci zile după ce grănicerii fuseseră trecuţi la MAI, unde a activat până la 12 februarie 1948[6].

O altă modalitate prin care s-a realizat transformarea Corpului Grănicerilor a fost şi recrutarea în Partidul Comunist a oamenilor care activau la această armă. Alături de controlul politic direct şi educarea personalului în *spirit democratic*[7], recrutarea a fost unul dintre scopurile creării la 8 mai 1945, în cadrul Ministerului de Război, a Direcţiei Superioare pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă (DSECP). La 2 octombrie aceasta a fost transformată în Inspectoratul General al Armatei pentru ECP, denumire sub care va funcţiona până în anul 1948[8]. Era vorba despre organismul politic al armatei, care a funcţionat permanent, sub diferite denumiri, până la căderea regimului în 1989. În primii ani ai regimului (atunci când şi grănicerii s-au aflat în componenţa Ministerului de Război) a avut ca principală sarcină epurarea şi îndoctrinarea („acţiunea de masă în armată"), iar după consolidarea regimului, controlul până la cele mai de jos trepte ale acesteia[9].

Ordinul de transformare a Direcţiei în Inspectorat General cuprinde motivaţia acestei schimbări, vorbindu-se despre „rezultatele obţinute până acum de aparatul de educaţie în

1. Sever Neagoe, *Personalităţi de evoluţia grănicerilor în secolul XX*, pp. 120-121.
2. *Ibidem*, p. 126.
3. Gheorghe Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 32.
4. Ion Zainea, *op. cit.*, p. 53.
5. Acest corp de armată creat de sovietici şi controlat total de comuniştii români a avut un rol hotărâtor în reuşita acţiunii prin care s-a obţinut abdicarea Regelui Mihai şi proclamarea Republicii Populare Române (Florin Şperlea, „Controlul Partidului Comunist asupra armatei", în *Analele Sighet 7 : Anii 1949-1953. Mecanismele terorii*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, p. 225).
6. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, pp. 142-143.
7. Alexandru Oşca, Vasile Popa, „Implicarea aparatului politic în acţiunea de epurare a cadrelor armatei române în anul 1948", în *Analele Sighet 6 : Anul 1948 – instituţionalizarea comunismului*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, p. 264.
8. Călin Hentea, *op. cit.*, pp. 220-221.
9. Florin Şperlea, *op. cit.*, p. 221.

acţiunea lui de democratizare a Armatei şi de ridicare a nivelului moral al ofiţerilor şi trupei", necesitatea ca acest aparat să cuprindă în sfera sa de activitate toate armele componente, dar şi întărirea aparatului în sine[1]. În instrucţiunile referitoare la atribuţiile aparatului DSECP se arăta că: „toate dispoziţiunile date […] sunt obligatorii şi se vor îndeplini atât de către organele subalterne DSECP, cât şi de comandanţi, având tăria şi puterea ordinelor emanate de la Ministerul de Război"[2]. Mai mult, acesta urma să funcţioneze „ca un corp aparte, iar personalul care va încadra aparatul de educaţie face parte din cadrele active combatante ale armatei, *confirmat în specialitatea ECP*"[3].

După cum se observă, din punct de vedere organizatoric, acest act normativ consfinţea dublarea pe linie politică a structurii Corpului Grănicerilor prin introducerea instituţiei *comandantului secund ECP* (ulterior *locţiitorul politic*), pe modelul autoritate reală – autoritate aparentă. Astfel, se creau practic două linii de subordonare ce aveau acelaşi punct de pornire, ministrul de Război, întregul aparat de comandă subordonat acestuia dispunând de câte un locţiitor, care nu reprezenta altceva decât „proiecţia Partidului Comunist […] în instituţia armatei"[4]. Deşi prevederile referitoare la relaţiile dintre organele DSECP şi comandamentele unde erau încadrate stipulau subordonarea directă de către comandanţi a locţiitorilor politici, cu excepţia domeniului DSECP, în capitolul ce detaliază relaţiile din interiorul aparatului DSECP se arăta că:

> toate organele ECP sunt obligate a întocmi şi înainta organului imediat superior dări de seamă asupra activităţii desfăşurate, asupra executării ordinelor primite, cât şi a-l informa sistematic şi continuu asupra stării politice şi morale a unităţii respective[5].

Inspectoratul General pentru ECP funcţiona pe lângă minister şi se subordona direct ministrului, fiind condus de un inspector şi un subinspector, cel dintâi fiind practic locţiitorul ministrului. Îşi ramifica apoi structura în Direcţii ECP, constituite la nivelul Subsecretariatelor de Stat pentru Armata de Uscat, Aeronautică, Marină şi la Marele Stat Major, care erau conduse de Directori şi Subdirectori ECP[6]. Până aici era vorba mai degrabă despre latura administrativă a Ministerului, unde încadrarea politică era exclusivă.

La nivelul următor al lanţului ierarhic, ce însemna prima treaptă militară propriu-zisă, intra şi CG/CTG, care făcea parte din Armata de Uscat. Acesta era dublat la nivel politic de un Serviciu ECP, în fruntea căruia se afla un comandant secund ECP şi un şef al Serviciului ECP. Structura era reprodusă până la nivelul cel mai de jos, al plutoanelor, unde trebuia să existe cel puţin o persoană care să îndeplinească această funcţie, deşi de la acest nivel în jos denumirea era de ajutori ECP, şi nu comandanţi secunzi ECP[7]. Trebuie să menţionăm aici faptul că nici măcar în anii '50, când dimensiunea represivă a regimului era la apogeu, nu s-a ajuns la o încadrare completă a acestui aparat, care însemna practic creşterea efectivelor cu câteva zeci de procente, astfel încât este evident că situaţia nu putea fi altfel în anii 1945-1947.

Sinteza acţiunii comuniştilor asupra armatei şi implicit asupra grănicerilor în această perioadă a fost prezentată de secretatul general al PCR, Gheorghe Gheorghiu-Dej, într-un raport informativ făcut la consfătuirea reprezentanţilor unor partide comuniste, care a avut

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 32/1945, f. 2.
2. *Ibidem*, f. 6.
3. *Ibidem*.
4. Alexandru Oşca, Vasile Popa, *op. cit.*, p. 263.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 32/1945, f. 10.
6. *Ibidem*, ff. 2-3.
7. *Ibidem*.

loc în Polonia în septembrie 1947, intitulat „Partidul Comunist Român în lupta pentru democratizarea ţării”. Practic, este un bilanţ care certifică epurarea şi instituirea controlului politic, arătând că „din armată au fost înlăturaţi numeroşi generali şi ofiţeri reacţionari” şi s-a statuat aparatul de educaţie politică al armatei[1].

Activitatea şi controlul informativ

Consecinţa practică a tuturor acestor reorganizări şi epurări a fost slăbirea capacităţii de pază a grănicerilor, manifestată prin numeroasele cazuri de încercare sau de trecere reuşită a frontierei, fapt deopotrivă alarmant şi greu de acceptat pentru autorităţile comuniste. Epurarea unui corp de profesionişti şi înlocuirea acestuia cu cadre neexperimentate, iar în multe cazuri incapabile să facă faţă cerinţelor profesionale a avut astfel şi efecte nedorite, deşi previzibile. Atmosfera din ţară şi incapacitarea autorităţilor grănicereşti, la care s-a adăugat lipsa de reacţie din partea organelor de ordine şi siguranţă, au favorizat în această perioadă un adevărat exod peste graniţă, multe dintre plecări având loc prin trecere frauduloasă a frontierei[2]. Deşi o statistică din anul 1982 a Centrului de Informatică şi Documentare oferă pentru intervalul 1941-1950 un număr de aproximativ 2 100 de persoane care au părăsit ilegal ţara[3], numărul a fost cu siguranţă mai mare, dacă avem în vedere numai faptul că între 6 martie 1945 şi 25 martie 1949 au plecat din România fără acte legale un număr de 6 000 de evrei[4].

Toate acestea erau dovada faptului că partidul a urmărit în primul rând obţinerea controlului asupra instituţiei, adică o necesitate politică, lăsând în plan secund imperativele de pază a frontierei, ce reprezentau o necesitate de stat mai presus de orice. Rezultatul direct a fost înrăutăţirea calităţii serviciului de graniţă, care trebuia suplinit cumva. Soluţia logică şi în acord cu principiile de acţiune totalitare a fost înăsprirea dincolo de limita legalităţii a regimului de lucru al grănicerilor, care au primit astfel puteri discreţionare în exercitarea serviciului.

Aceste aspecte pot fi observate cel mai bine pe linia de lucru a organismelor ce asigurau susţinerea informativă a trupelor de grăniceri, care se găseau mai ales la nivelul MAI. Funcţional, aceasta a fost una dintre motivaţiile trecerii grănicerilor în cadrul MAI începând cu luna iunie 1947. Deşi existau organisme specializate în domeniul informaţiilor de frontieră, transmiterea documentării oricărei structuri subordonate ministerului se făcea pe linie ierarhică, astfel că la nivelul acestuia se centralizau date specifice care puteau proveni din varii surse. Explicaţia era faptul că, pe lângă aceste structuri specifice de culegere a informaţiilor de frontieră, în cadrul ministerului mai existau şi alte structuri care aveau tangenţă cu activitatea de frontieră. Este vorba mai ales despre Serviciul Poliţiei de Frontieră (din 1946, Serviciul Poliţiei de Frontieră şi al Paşapoartelor), care funcţiona în cadrul Direcţiei Poliţiei Administrative şi a Personalului (din 1946, Direcţia I a Poliţiei Administrative) din Direcţia Generală a Poliţiei[5]. De asemenea, tot pe linie administrativă,

1. Gheorghe Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 105.
2. Mihai Pelin, *Opisul emigraţiei politice. Destine în 1 222 de fişe alcătuite pe baza dosarelor din Arhivele Securităţii*, Editura Compania, Bucureşti, 2002, p. 8.
3. *Ibidem*, p. 7.
4. AMAE, dosar 30/1949, nota din 12/29 martie 1949, *apud* Liviu Rotman, *Evreii din România în perioada comunistă. 1944-1965*, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 93.
5. *Organizarea şi funcţionarea organelor Ministerului de Interne de la înfiinţare până în prezent*, Ministerul de Interne, Bucureşti, 1978, pp. 93, 97.

în teritoriu existau servicile exterioare, printre care se găseau şi comisariatele de la punctele de frontieră[1].

Până la crearea Securităţii în august 1948, domeniul era acoperit de vechile structuri informative ale statului, care fuseseră păstrate de comunişti din necesităţi obiective cel puţin cu numele, dar trecute şi ele printr-un proces de reorganizare. Când au preluat efectiv puterea, la 6 martie 1945, MAI avea în subordine Direcţia Generală a Poliţiei (DGP). În cadrul acesteia funcţiona subdirectorul general pentru Siguranţă, care avea în subordine Direcţia Poliţiei de Siguranţă (Direcţia a III-a). La nivelul Direcţiei a III-a existau două departamente sub incidenţa cărora puteau intra aspectele legate de informarea în domeniul pazei şi controlului frontierei, şi anume Serviciul Controlului Străinilor şi Serviciul de Siguranţă[2], care desfăşura activitatea informativă generală la nivelul ministerului. Prima schimbare pe care au operat-o comuniştii a fost transformarea serviciilor Poliţiei de Siguranţă în Direcţii, astfel încât Serviciul de Siguranţă a devenit Direcţia a III-a a Poliţiei de Siguranţă[3]. Unul dintre departamentele acestei Direcţii, Serviciul Frontierelor (Serviciul II), se ocupa de informaţiile din zona de frontieră[4].

În cursul anului 1947, mai ales la graniţa cu Ungaria, rapoartele acestor organisme de informaţii indicau creşterea alarmantă a penetrabilităţii frontierei în ambele sensuri, favorizată atât de slaba eficienţă a pazei, cât şi de unele înlesniri venite din partea autorităţilor române[5]. Reacţia autorităţilor comuniste s-a manifestat prin intensificarea măsurilor de pază a frontierei şi reprimarea puternică a oricăror încercări de trecere frauduloasă, măsuri considerate necesare în condiţiile în care trecerile clandestine ajunseseră să se substituie sistemului legal al traficului de călători. De exemplu, numai în perioada 29 septembrie – 5 octombrie 1947, regimentele 7 grăniceri Baia Mare şi 10 grăniceri Oradea (componente ale Brigăzii a III-a Oradea), care asigurau paza la frontiera cu Ungaria, înregistraseră 20 de tentative de trecere frauduloasă în care erau implicate 67 de persoane, 9 dintre acestea fiind împuşcate în cadrul acţiunilor de combatere[6]. Un referat al Serviciului Frontierelor vorbea despre faptul că aceste măsuri

> sunt aplicate de organele corpului grănicerilor cu un exces de zel exagerat şi cu o duritate ce provoacă reale perturbaţiuni printre populaţia din regiunile vizate şi chiar din întreaga ţară. […] Rezultatul imediat al măsurilor luate în acest fel este crearea în sânul opiniei publice a unei stări de spirit îngrijorătoare, defavorabilă atât guvernului, cât şi economiei naţionale[7].

Un exemplu concret în acest sens era refuzul populaţiei rurale din sectoarele de frontieră de a mai ieşi la muncile agricole pe terenurile limitrofe frontierei, de teamă să nu fie confundată cu cei care încercau să treacă graniţa şi astfel să fie reprimată.

Exemplele în sensul greutăţilor cu care se confruntau grănicerii în exercitarea serviciului de pază sunt numeroase în această perioadă şi constituie un alt motiv pentru care s-a luat decizia trecerii lor în cadrul MAI. Dar această decizie a fost mai degrabă consecinţa asaltului final pe care comuniştii se pregăteau să-l dea structurii politice a României şi care a înregistrat în anul 1947 punctul final, odată cu abolirea monarhiei constituţionale şi proclamarea RPR.

---

1. *Ibidem*, p. 99.
2. *Organizarea şi funcţionarea organelor Ministerului de Interne…*, p. 94.
3. *Ibidem*, pp. 96-97.
4. ACNSAS, fond Documentar, dosar 10 771, f. 120.
5. *Ibidem*, f. 236.
6. *Ibidem*, f. 309.
7. *Ibidem*, f. 254.

Grănicerii, armă la dispoziţia Ministerului Afacerilor Interne

Aşa cum arată generalul Ionel Gal, fost adjunct al ministrului de Interne în perioada 1969-1974, „existenţa Trupelor de Grăniceri în cadrul Ministerului de Interne a fost un *popas vremelnic şi conjunctural*, determinat de factorii politici şi istorici ai perioadei respective”[1]. Această exprimare neutră, deşi elocventă, a rolului pe care l-au avut grănicerii în componenţa MAI poate fi mai bine înţeleasă atunci când citim unul dintre principiile de funcţionare ale statului totalitar comunist enunţat de Andrei Vîşinski, prim-locţiitorul Comisarului pentru Afaceri Externe al URSS în 1945, practic, *guvernatorul* sovietic al României anilor 1944-1947. Acesta arăta că, deşi uneori, în anumite perioade istorice, datorită împrejurărilor interne şi externe represiunea cunoaşte o oarecare diminuare,

> latura de constrângere a dictaturii proletariatului nu poate fi pusă la o parte nici în perioada relativ paşnică de construcţie socialistă. Organele de constrângere, armata şi celelalte instituţii, sunt tot atât de necesare acum, în momentul construcţiei, ca şi în epoca războiului civil. Fără aceste organe nu se poate asigura activitatea constructivă a dictaturii[2].

Pe parcursul celor aproape 13 ani cât au funcţionat în structura MAI, grănicerii au reprezentat una dintre dovezile acestui principiu, trecând prin numeroase reorganizări şi resubordonări pe linie de minister, în funcţie de cerinţele *luptei de clasă*. La discreţia totală a factorului politic, ei au ajuns să funcţioneze ca o armă de rezervă a Securităţii, fapt dovedit de subordonările pe care le-au avut în această perioadă şi care i-au inclus permanent alături de Trupele de Securitate.

Subordonarea şi organizarea

De la înfiinţare şi până în anul 1947, trupele de grăniceri au fost subordonate ca organism autonom pe timp de pace Ministerului Apărării Naţionale şi Ministerului de Finanţe, iar în perioadele de conflict exclusiv Ministerului de Război[3]. Prin Legea nr. 208 din 21 iunie 1947[4], CTG a fost scos din subordinea MApN şi trecut în cea a MAI, misiunea sa rămânând aceeaşi : paza şi apărarea frontierelor, controlul trecerii frontierei, siguranţa zonei de graniţă şi aplicarea legilor vamale[5], dar raportat la noile condiţii generale, când frontierele erau vizate atât de forţe din exterior, cât şi de „contrarevoluţionari” din interior[6].

Această schimbare era în spiritul tendinţelor regimului comunist, care urmărea să pună toate autorităţile de ordine din ţară sub aceeaşi comandă pentru a gestiona mai bine

1. Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne : 1965-1989*, vol. II, Editura Domino, Târgovişte, 2002, p. 227.
2. A.I. Vîşinski, *Lenin, marele organizator al statului sovietic*, Editura Partidului Comunist Român, Bucureşti, 1945, p. 24.
3. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., p. 143.
4. *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXV, nr. 142, 25 iunie 1947.
5. Victor Aelenei, *Retrospectivă istorică a grănicerilor români şi a Poliţiei de Frontieră Române*, Editura Pro Transilvania, Bucureşti, 2001, p. 185.
6. Mihai Caliniuc, Nicolae Ciobanu, *op. cit.*, p. 44.

procesul de represiune asupra societăţii. Parcurgând Legea 208, se observă foarte bine acest lucru. Subordonarea grănicerilor de către MAI era valabilă numai pe timp de pace, fiind stipulat clar faptul că aceştia păstrau o organizare cu caracter pur militar, fiind supuşi „tuturor dispoziţiunilor legilor şi regulamentelor militare”. Practic, grănicerii fuseseră *împrumutaţi* MAI pentru activităţi de ordine pe timp de pace, legea statuând că :

> pentru misiunile de supraveghere şi paza frontierelor [...] ca şi *pentru siguranţa Statului*, trupele de grăniceri se subordonează Ministerului Afacerilor Interne, de la care vor primi directive şi ordine directe. Pe linia şi zona de frontieră, grănicerii vor executa poliţia generală, în cadrul căreia ofiţerii comandanţi de unităţi de pază şi subofiţerii comandanţi de plutoane de pază sunt împuterniciţi ca ofiţeri ai poliţiei judiciare, iar restul subofiţerilor şi trupa, agenţi ai poliţiei judiciare[1].

Un aspect foarte important ce trebuie subliniat referitor la atribuţiile grănicerilor în perioada cât au funcţionat în cadrul MAI este acela că, deşi aveau calitatea de ofiţeri ai poliţiei judiciare, ei nu efectuau de fapt actul de cercetare al celor care comiteau infracţiuni în zona de frontieră, aşa cum se întâmpla până în anul 1947. În optica autorităţilor comuniste, aceste infracţiuni aveau un caracter ce necesita o abordare specială, motiv pentru care

> între anii 1947-1968, întocmirea dosarelor pentru cei ce săvârşeau astfel de infracţiuni a revenit anchetatorilor penali de Securitate, ofiţerii şi subofiţerii de grăniceri având dreptul de a întocmi pentru acestea numai actele de constatare[2].

Tranziţia între subordonarea de către MApN şi cea de către MAI se putea observa şi din faptul că încadrarea cu ofiţeri de comandă şi mutările de unităţi se făceau tot de către MApN, care trebuia să obţină în prealabil avizul MAI, la fel ca şi organizarea structurii Comandamentului. Abia la sfârşitul anului 1948, prin Decretul nr. 2199 din 31 decembrie al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, care statua printre altele că „trupele de grăniceri fac parte integrantă din Ministerul Afacerilor Interne, depinzând din toate punctele de vedere de acest Departament”[3], s-a consemnat trecerea completă a grănicerilor la MAI. Astfel, în Decretul nr. 102 din 16 martie 1949 privind organizarea MAI, articolul 2 prevedea explicit că asigurarea pazei graniţelor era una dintre atribuţiile ministerului[4].

La 22 iulie 1947, prin Instrucţiunea ministerială nr. 109550, grănicerii au fost integraţi unor comandamente unice la nivelul regiunilor şi judeţelor, împreună cu jandarmii şi poliţia, în scopul eficientizării pazei de frontieră şi a prevenirii evaziunilor[5] din ţară. A fost prima încercare de eliminare a autonomiei grănicerilor ca structură distinctă în cadrul ministerului, abandonată rapid în favoarea unui sistem de cooperare cu celelalte structuri de ordine din fiecare zonă[6]. Având clar conturat rolul pe care grănicerii trebuiau să-l aibă în cadrul mecanismului represiv comunist, aceştia au fost puşi imediat la dispoziţia structurilor cu atribuţii specifice în acest sens. La 10 septembrie 1947 a fost creat Secretariatul General pentru Trupe din MAI, cu scopul de a oferi o unitate de acţiune sub

1. *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXV, nr. 142, 25 iunie 1947.
2. *Îndreptarul organului de cercetare penală al grănicerilor*, Ministerul Forţelor Armate, Comandamentul Trupelor de Grăniceri, Bucureşti, 1969, p. 3.
3. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 12.
4. *Decretul nr. 102/1949*, în Arhiva IICCR.
5. Prin termenul *evaziune* erau denumite în documentele oficiale încercările clandestine de trecere a frontierei.
6. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., p. 147.

aceeaşi comandă trupelor din cadrul ministerului. Atribuţiile acestuia erau, în linii mari, îndrumarea şi controlul formaţiunilor subordonate[1]. Prin Decizia Ministerială nr. 30724 din 7 noiembrie acelaşi an, grănicerii, jandarmii şi pompierii au trecut sub comanda acestui secretariat[2]. Ca orientare generală, asemenea Securităţii, acestor trupe le-a fost fixată loialitatea absolută faţă de regim, înţeles ca întrupare a statului. Astfel, în Ordinul General nr. 1 din 18 februarie 1948 se arăta că trupele MAI „sunt acelea ce se găsesc tot timpul, zi de zi, oră de oră, în veghe şi luptă contra duşmanilor poporului, duşmanilor Republicii Populare”[3].

Nu a fost abandonată definitiv nici ideea unităţii de comandă la nivel zonal, care a fost pusă în practică sub forma colaborării în interiorul Secretariatului pentru Trupe prin intermediul aşa-numitelor *zone teritoriale*, înfiinţate odată cu Decizia Ministerială nr. 56 din 15 decembrie 1948[4].

Înfiinţarea Direcţiei Generale a Miliţiei, care a preluat o parte dintre efectivele Poliţiei şi Jandarmeriei, desfiinţate cu aceeaşi ocazie, prin Decretul nr. 25 din 23 ianuarie 1949, a avut efecte şi asupra grănicerilor. Aceasta a primit în sarcină, printre altele, să-i înlocuiască pe grăniceri în punctele de control a trecerii frontierei prin aşa-numitele „organe ale miliţiei de graniţă”, schimbare ce însemna de fapt trecerea PCTF-urilor în subordinea Miliţiei. Lipsa experienţei şi a pregătirii de specialitate a acestora transpuse în activitatea de control a făcut ca această situaţie să nu dureze decât opt luni, după care punctele de frontieră au revenit în subordinea grănicerilor[5]. În schimb, Direcţia Controlului Străinilor şi Paşapoartelor, preluată de la fosta Direcţie Generală a Poliţiei, a rămas în structura Miliţiei, având un raport de colaborare strânsă cu grănicerii, în structura cărora a fost creat Serviciul de Evidenţă şi Control Treceri Frontieră[6]. Astfel, Secţia PCTF din CTG avea încadraţi un anumit număr de oameni distribuiţi la punctele de frontieră pentru activitatea de control al traficului de călători şi mărfuri, a cărei statistică se centraliza la nivelul Serviciului de Evidenţă. Acesta avea sarcina să transmită pe linie de minister la Serviciul Poliţiei de Frontieră şi al Paşapoartelor din cadrul Direcţiei Controlului Străinilor situaţiile statistice în scopul ţinerii unei evidenţe stricte a tuturor ieşirilor şi intrărilor din/în ţară[7].

Drumul trupelor de grăniceri alături de cele de Securitate a început încă de la înfiinţarea acestora din urmă, prin Decretul nr. 110 din 23 ianuarie 1949, şi punerea lor sub autoritatea Secretariatului pentru Trupe din MAI[8]. De altfel, includerea problemelor ce ţineau de paza frontierei şi de prevenirea trecerilor frauduloase în aria de competenţă a Securităţii nu a reprezentat numai o tendinţă a regimului care se manifesta doar în perioadele de recrudescenţă a fenomenului evaziunii din ţară, ci mai degrabă o politică esenţială a regimului încă de la instaurare, în martie 1945. Elocvent în acest sens este faptul că, ori de câte ori s-a pus problema reorganizării MAI, grănicerii au fost încadraţi structurilor de securitate ale acestuia. Odată cu transformarea Secretariatului General pentru Trupe în Comandamentul Trupelor MAI, prin Decizia Ministerială nr. 84 din 24 martie 1949, comandant al trupelor de Securitate a fost numit fostul şef de stat major al grănicerilor[9]. Astfel, în subordinea acestui comandament, care avea ca principal obiectiv „vigilenţa şi lupta oră de oră contra

1. *Organizarea şi funcţionarea organelor Ministerului de Interne...*, p. 102.
2. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1312, cadrul 492.
3. *Ibidem*, c. 401.
4. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 12.
5. Victor Aelenei, *op. cit.*, p. 187.
6. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 156.
7. Victor Aelenei, *op. cit.*, p. 186.
8. *Decretul nr. 110/1949*, în Arhiva IICCR.
9. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 12.

duşmanilor poporului”, au mai rămas doar pompierii, grănicerii şi trupele de Securitate, ultimele două componente aflându-se într-o strânsă colaborare, mai ales pe graniţa de vest[1]. O dovadă în plus a legăturii strânse dintre trupele de grăniceri şi cele de Securitate a fost crearea în august 1949, la nivelul Comandamentului, a Centrului de Cartare al Trupelor MAI. Această structură avea ca atribuţii transmiterea securizată a corespondenţei destinate grănicerilor şi trupelor de Securitate, pompierii nefiind incluşi ca beneficiari ai aceluiaşi regim de siguranţă a documentelor[2].

Ca urmare a tensionării relaţiilor dintre URSS şi Iugoslavia, începând de la jumătatea anului 1948, autorităţile comuniste au fost nevoite să ia măsuri pentru întărirea graniţei de sud-vest. Astfel, în anul 1949 a fost întreprinsă cea mai importantă reorganizare a dispozitivului de pază după cea din ianuarie 1946. În martie s-a format Brigada 4 Grăniceri Timişoara, cu trei regimente în componenţă, care a preluat în serviciu sectorul frontierei iugoslave. La 15 octombrie 1949 întregul dispozitiv al grănicerilor a fost modificat, rezultând o componenţă a unităţilor şi o dispunere ce reflecta situaţia de la graniţele României : Divizia 1 Grăniceri Timişoara (fosta Brigadă 4), cea mai mare unitate de grăniceri, care avea în grijă frontiera cu Iugoslavia ; Brigada 2 Grăniceri Oradea (fostă 3 Oradea), având în pază graniţa cu Ungaria ; Brigada 3 Grăniceri Iaşi (fostă 2 Brăila), care supraveghea frontiera cu URSS ; Brigada 4 Grăniceri Bucureşti (fostă 1 Turnu-Severin), care asigura paza la graniţa cu Bulgaria şi pe litoral[3]. La începutul anului 1950 a fost înfiinţată Brigada 5 Grăniceri Constanţa, care a preluat în pază o parte a sectorului Brigăzii 4, şi anume graniţa de uscat cu Bulgaria şi litoralul[4]. În urma acestei reorganizări, care se va menţine până la jumătatea anului 1950, a rezultat un efectiv de 44 712 militari[5]. Pentru a înţelege natura rolului pe care îl puteau avea grănicerii ca instituţie represivă, trebuie să spunem că, din totalul acesta, doar 13 505 militari se găseau în unităţi care făceau efectiv paza frontierei[6], restul fiind la dispoziţia Comandamentului, deci implicit a Ministerului. Chiar şi în aceste condiţii, începând cu a doua jumătate a anului 1949, efectivele pichetelor de graniţă la frontiera de uscat au crescut la 21 de militari, iar cele de pe litoral şi de la Dunăre la 12-18 oameni[7].

Din august 1950 şi până la sfârşitul anului 1951, trupele de grăniceri au cunoscut o perioadă de transformări continue, atât la nivelul personalului de conducere, cât şi al schemei de organizare şi pază. La 30 decembrie 1950 a fost numit comandant al grănicerilor Mihail Boico, de fapt, *consilier sovietic*, fost luptător în Armata Roşie şi general de Securitate[8], care a supervizat procesul de reorganizare pus în practică de locţiitorul său politic Iacob Bulan, de şeful secţiei organizare de partid, colonelul Ştefan Mera, de şeful Direcţiei Politice, colonelul Alexandru Coatu, şi de maiorul Eugen Cotae, şeful Secţiei Cadre Politice[9]. Fondul modificărilor a avut în prim-plan înlocuirea sistemului de pază specific grănicerilor români, bazat pe diviziunea pichet-pluton-companie, cu unul de inspiraţie sovietică ce avea în centru plutonul de grăniceri („compania de frontieră”)[10].

1. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, pp. 81-88.
2. DJAN Satu Mare, fond Penitenciarul Satu Mare, dosar 225/1949, f. 71.
3. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., pp. 155-156.
4. *Ibidem*, p. 159.
5. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 859.
6. *Ibidem*.
7. *Istoria trupelor române de grăniceri*, Comandamentul Trupelor de Grăniceri, Editura Militară, Bucureşti, 1987, p. 346.
8. Doina Jela, *Lexiconul Negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001, p. 51.
9. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., p. 165.
10. În cartea lui Sever Neagoe poate fi găsită o descriere mai detaliată a fostului sistem de pază grăniceresc şi a celui nou introdus atunci (*ibidem*, p. 168).

Dar cele mai importante modificări s-au înregistrat la nivel structural, astfel încât la sfârşitul anului 1951 grănicerii au căpătat o cu totul altă organizare. Astfel, în ordinea importanţei, CTG avea în componenţă Direcţia Politică, Statul Major, Serviciul de Informaţii Frontieră, Secţia Pază (creată la începutul anului 1951 „pentru conducerea, controlul şi îndrumarea pazei frontierei”[1]), Secţia Pregătire de Luptă (creată tot în 1951 pentru asigurarea „unei pregătiri de luptă continue în frontieră”[2]) şi Serviciul Spate, care avea în sarcină asigurarea nevoilor materiale zilnice[3]. În subordinea Comandamentului se aflau patru divizii (Divizia 1 Grăniceri Lugoj ; Divizia 2 Grăniceri Oradea ; Divizia 3 Grăniceri Iaşi ; Divizia 4 Grăniceri Bucureşti[4]), încadrate de 13 regimente grănicereşti, plus Regimentul 13 Grăniceri Constanţa. De asemenea, grănicerii aveau în grijă 38 de puncte de control trecere frontieră, dintre care cele de la aeroportul Băneasa şi din portul Constanţa depindeau direct de Comandament. În subordinea Comandamentului mai funcţionau Baza de Nave Grăniceri Brăila, Şcoala de Ofţeri MAI nr. 3 Oradea, patru şcoli divizionare pentru sergenţi în termen, 17 centre de instrucţie, Şcoala de dresaj câini de la Călineşti-Prahova, trei depozite pentru stocarea echipamentului necesar şi cinci centre care distribuiau acest echipament[5]. În ceea ce priveşte efectivele, la sfârşitul anului 1951 acestea se ridicau la 48 581 de militari, dintre care 1 173 erau ofiţeri, iar 875 sergenţi reangajaţi. Dintre militari, 22 083 se aflau în unităţi angrenate efectiv la paza frontierei[6].

Sub aspectul reprimării infracţiunilor de frontieră, cea mai importantă evoluţie din perioada anilor 1949-1953 a fost normalizarea şi reglementarea juridică a raporturilor de graniţă cu statele vecine. Acest lucru a permis autorităţilor comuniste să aibă o pârghie de represiune în plus şi încă un obstacol – juridic, de data aceasta – în calea celor care încercau să plece din ţară, pentru că, deşi reuşeau să treacă graniţa românească, aceştia nu erau definitiv scăpaţi, deoarece era foarte probabil să fie trimişi înapoi în România dacă erau prinşi pe teritoriul statelor vecine. În acest scop a fost creată instituţia împuterniciţilor de frontieră[7] ca parte componentă a Comandamentului, prin acorduri bilaterale încheiate cu URSS în 1949, cu Ungaria în 1950, cu Bulgaria în 1952 şi cu Iugoslavia în 1953[8]. De asemenea, au fost semnate Convenţia privind regimul de frontieră cu Bulgaria în 1950 şi tratatul cu URSS în aceeaşi privinţă, acordurile cu Ungaria şi Iugoslavia fiind definitivate abia în anul 1963[9].

La 20 septembrie 1952 a fost adoptat Decretul nr. 324 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale în urma căruia MAI a fost reorganizat, formându-se astfel două ministere distincte, unul păstrând vechea denumire, iar celălalt primind denumirea de Ministerul Securităţii Statului (MSS)[10]. Trupele de grăniceri au intrat în componenţa MSS, fuzionând practic cu cele de Securitate la 1 noiembrie 1952, atunci când s-a format Comandamentul Trupelor MSS, la conducerea căruia a fost numit colonelul Florian Dănălache[11], activat în

1. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 868.
2. *Ibidem*, cadrul 884.
3. *Ibidem*, cadrele 858, 860.
4. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., pp. 169-170.
5. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 858.
6. *Ibidem*, cadrul 860.
7. Aceştia erau ofiţeri de grăniceri, numiţi prin hotărârea Consiliului de Miniştri ca să rezolve problemele regimului frontierei de stat (*Îndreptarul împuternicitului de frontieră*, Ministerul Apărării Naţionale, Comandamentul Trupelor de Grăniceri, Bucureşti, 1974, p. 111).
8. Victor Aelenei, *op. cit.*, p. 189.
9. *Istoria trupelor române de grăniceri*..., p. 354.
10. AMR, fond Microfilme, rola AS – 106, cadrul 177, *apud* Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri-cadre, obiective şi metode*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006, p. 68.
11. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 16.

armată cu acest grad numai de patru luni. Dezvoltarea organigramei şi personalului din CTG ca urmare a acestor schimbări, în urma cărora a primit atribuţii mai multe şi a preluat majoritatea trupelor acestui nou minister, a făcut necesară modificarea titulaturii în Direcţia Trupelor de Grăniceri şi Operative începând cu 1 ianuarie 1953[1]. Schimbarea avea la bază şi faptul că autorităţile comuniste îşi propuseseră folosirea unităţilor de instrucţie ale grănicerilor pentru operaţiuni în munţi[2]. În planul schemei unităţilor au fost dizolvate toate comandamentele de divizie, cu excepţia Diviziei 1 Lugoj, regimentele componente trecând în subordinea Direcţiei Centrale, organizare ce se va păstra până în aprilie 1956.

Această subordonare şi asimilare cu trupele de Securitate avea să se păstreze în mare până în anul 1960, deşi sub aspect formal denumirile şi organizarea vor mai suferi modificări. În esenţă însă, până la trecerea în subordinea MFA, grănicerii au activat în strânsă cooperare şi uneori împreună cu trupele de Securitate. Astfel, în următoarea schemă a MAI, rezultată din fuziunea acestuia cu MSS ca urmare a Decretului nr. 365 din 7 septembrie 1953[3], Direcţia Trupelor de Grăniceri şi Operative a fost plasată alături de Direcţia Trupelor Operative şi de Pază şi DGSS.

Anii 1954-1955 au adus o stabilitate relativă la nivelul grănicerilor, cel puţin în ceea ce priveşte schema organizatorică. Lipsit de pregătirea militară adecvată şi înclinând spre cariera de politruc, generalul Florian Dănălache a fost schimbat din funcţia de comandant al grănicerilor şi înlocuit de colonelul Ioan Şerb[4] la 8 august 1954. Restructurarea la nivel de comandă a dus la schimbarea denumirii organismului de conducere al grănicerilor în Direcţia Trupelor de Grăniceri la 30 august 1954[5]. Reducerea treptată a oricărei opoziţii interne la adresa regimului şi evoluţiile externe, marcate de normalizarea relaţiilor cu Iugoslavia şi îmbunătăţirea celor cu Ungaria, au avut efecte şi în ceea ce priveşte organizarea MAI, a cărui reorganizare a fost abordată la începutul anului 1956. Propunerea de reorganizare a grănicerilor, care a avut loc în perioada aprilie-iulie 1956, avea în centru o schemă cu şase brigăzi şi o bază de nave grănicereşti, plus diviziunile complementare. În proiectul Regulamentului de organizare şi funcţionare a MAI din 19 mai 1956 se arăta că una dintre principalele sarcini ale acestuia, alături de asigurarea ordinii publice şi paza proprietăţii de stat, era şi paza frontierelor RPR, ce se realiza prin intermediul trupelor de grăniceri[6]. Deşi erau parte componentă a MAI, ofiţerii şi sergenţii de grăniceri beneficiau de toate gradele militare, drepturile şi privilegiile pe care le aveau militarii Forţelor Armate ale RPR, spre deosebire de lucrătorii din miliţie şi penitenciare, care aveau grade şi privilegii asimilate[7]. Toate aceste propuneri s-au materializat la 11 iulie 1956, atunci când a intrat în vigoare Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 1361, prin care MAI a fost

1. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 172. Vezi şi ACNSAS, fond Documentar, dosar 13.717, vol. 3, f. 1.
2. *Ibidem*, pp. 172-173.
3. *Organizarea şi funcţionarea organelor Ministerului de Interne...*, p. 114.
4. Născut în 1926, acesta şi-a început cariera militară înrolându-se ca voluntar în Divizia „Tudor Vladimirescu" la puţin timp după 23 august 1944. În anii 1948-1950 a urmat Şcoala de Ofiţeri a MAI, după absolvirea căreia a fost încadrat la Direcţia Generală Politică a Ministerului. La cerere, a fost mutat în cadrul grănicerilor, unde a urmat cursuri de comandanţi de batalion, fiind astfel propus şi trimis la Academia Militară „Frunze" de la Moscova, pe care a absolvit-o ca şef de promoţie în 1953. Întors în ţară, a fost locţiitor şi apoi comandant al trupelor de pază şi operative, ultima funcţie cumulând-o cu cea de adjunct al Ministrului de Interne, având gradul de colonel. Mandatul său la comanda grănicerilor a ţinut până la 20 octombrie 1961 (Sever Neagoe, *Personalităţi...*, pp. 177-178).
5. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 178.
6. AMIRA, fond DMRU, nr. 7364, dosar 12/1956, f. 16.
7. *Ibidem*, ff. 16-17.

reorganizat[1]. Au rezultat astfel două departamente, al Securităţii şi al Internelor, grănicerii fiind incluşi în primul, alături de Trupele de Securitate şi DGSS[2]. Aşa cum reiese dintr-un document intern al ministerului, paza şi apărarea frontierei de stat a Republicii Populare era considerată una dintre principalele atribuţii ale Securităţii Statului[3]. Trupele de grăniceri, alături de Securitatea Statului, de trupele de Securitate şi de cele de pază, intrau în componenţa primului departament, în timp ce Miliţia, penitenciarele, pompierii, apărarea antiaeriană şi arhivele făceau parte din Departamentul Internelor[4]. Odată cu această lege de reorganizare a fost adoptat şi un act normativ ce prevedea reducerea efectivelor trupelor MAI, deci şi a efectivelor grănicereşti, în urma căreia densitatea pe kilometru de frontieră scădea de la 6,13 la 4,16 oameni[5].

Scăderea masivă a efectivelor grănicereşti a fost suplinită imediat prin promulgarea Decretului nr. 85 din 16 februarie 1957, în urma căruia se înfiinţau grupele de sprijin ale grănicerilor[6]. Acestea erau „organizaţii voluntare, formate din cetăţeni care îşi oferă serviciile pentru asigurarea pazei frontierei de stat" şi funcţionau pe lângă unităţile şi subunităţile de grăniceri care le organizau în colaborare cu organele de stat şi de partid din zonele respective.

Legătura strânsă cu care acţionau trupele de grăniceri şi cele de Securitate ca urmare a includerii lor în acelaşi departament al MAI a fost consfinţită formal la 30 ianuarie 1958, când cele din urmă au fost alipite grănicerilor, formându-se Comandamentul Trupelor de Grăniceri şi Securitate[7]. Ultima reglementare majoră privindu-i pe grăniceri în această perioadă a fost Decretul nr. 165/1959, care abroga toate actele normative anterioare, stabilind cadrul general de activitate al acestora. Subordonarea aceasta s-a menţinut până în anul 1960, când, prin Decretul nr. 68 din 20 februarie[8], trupele de grăniceri au trecut din subordinea MAI, care păstra Punctele de Control Treceri Frontieră[9], în cea a MFA[10], cu aplicare de la 1 martie acelaşi an.

Controlul politic

După modelul armatei, şi la nivelul MAI a fost instituit un organism de control politic, şi anume Direcţia Generală Politică (DGP), reprezentată la nivelul Secretariatului pentru Trupe de o Direcţie Superioară pentru ECP, înfiinţată în noiembrie 1947 şi condusă de un director şi un subdirector pentru educaţie. Sarcinile de control, identificare a elementelor duşmănoase şi educare se îmbinau în cadrul acestei structuri, dovadă fiind cele patru birouri care o alcătuiau : Registratura, Informaţiile, Educaţia şi Biroul Controlori[11]. Direcţia

1. *Organizarea şi funcţionarea organelor Ministerului de Interne...*, p. 115.
2. Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente : 1949-1989*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 49-50.
3. AMIRA, fond DMRU, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, f. 3.
4. *Ibidem*, ff. 88-89.
5. AMIRA, fond DMRU, dosar 12/1956, f. 85.
6. Decretul nr. 85/1957, în ANIC, fond Cosiliul de Stat – Decrete, dosar 3/1957, f. 403.
7. Florian Banu, Florica Dobre, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *op. cit.*, p. 17.
8. În referatul Secretariatului General al Consiliului de Miniştri privind acest decret era specificat că nu va fi publicat în *Buletinul Oficial* al Marii Adunări Naţionale a RPR.
9. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 179.
10. Decretul nr. 68 din 20 februarie 1960, în ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 68/1960, f. 1.
11. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1312, cadrul 492.

Superioară ECP subordona Serviciul Educaţiei din cadrul CTG, care la rândul său îşi reproducea structura prin organisme subordonate la nivelul tuturor unităţilor aflate în coordonarea Comandamentului[1]. Acesta era coordonat de comandantul secund politic pentru educaţie al grănicerilor (locţiitorul comandantului) şi condus de un şef de Serviciu. Obiectivele sale erau „ridicarea nivelului politic şi militar [...] prin însuşirea şi punerea în practică a învăţăturii marxist-leninist-staliniste", „formarea şi dezvoltarea unui total devotament faţă de poporul muncitor în frunte cu clasa muncitoare şi faţă de RPR", „sădirea urii conştiente şi de neîmpăcat [...] împotriva duşmanilor poporului, a imperialiştilor de peste hotare şi a uneltelor lor din lăuntrul ţării" şi „ascuţirea continuă a vigilenţei"[2].

După transformarea Secretariatului pentru Trupe în Comandament, DGP a fost reorganizată în patru direcţii tematice : 1. Organizare şi Instructaj ; 2. Propagandă şi Agitaţie ; 3. Cadre ; 4. Administrativ. Acestea erau împărţite la rândul lor în secţii şi birouri corespunzătoare fiecărei arme şi diviziuni militare[3]. De exemplu, Direcţia Organizare şi Instructaj avea în subordine următoarele secţii : Organizare şi Instructaj (organiza şi îndruma munca de partid în toate formaţiunile MAI, având birouri pentru fiecare armă), Evidenţa Membrilor şi a Documentelor de Partid şi UTM (avea câte un birou pentru membrii de partid şi cei UTM, plus Biroul Carnete de Partid şi cel de chestiuni statutare), pentru munca UTM şi Informare de Partid (studia rapoartele instructorilor, procesele-verbale de la organizaţiile de bază şi rapoartele direcţiilor politice pe baza cărora alcătuia dări de seamă pentru organele superioare)[4]. De asemenea, la arma grăniceri, pe linia Direcţiei Cadre se afla Secţia Efective Politice Trupe, care subordona Biroul Trupelor de Grăniceri. În anul 1950, efectivul aparatului politic al grănicerilor înregistra 657 de cadre, în condiţiile unui necesar prevăzut de 1 872 de cadre[5]. Pe lângă CTG, aparatul politic era gestionat de o direcţie politică organizată pe secţii la brigăzile de grăniceri şi birouri la unităţile mai mici, care era condusă de câte un locţiitor politic la toate nivelurile[6]. Principalele obiective ale acestui organism au fost *creşterea conştiinţei politice* a grănicerilor, înţeleasă practic drept implicarea a cât mai multor persoane în activităţi politice comuniste, şi controlul politic asupra activităţii profesionale a grănicerilor.

De altfel, activitatea Direcţiei Politice a stat la baza constituirii comisiilor de partid la nivel de armă şi a organizaţiilor de bază în unităţile subordonate, care mergeau până la batalioanele de pază[7]. În anul 1951, activitatea politică în trupele de grăniceri avea trei componente, pe lângă Direcţia Politică mai existând organele de partid şi organizaţiile tineretului muncitoresc[8]. Membrii de partid erau în număr de 1 844, plus 161 de candidaţi la acest statut, în vreme ce UTM-urile înregistrau un număr de 19 836 de grăniceri[9].

Trecerea de la activitatea militantă bazată pe propagandă la cea curentă, desfăşurată în cadrul organelor interne de partid, era un semn că regimul a ajuns în faza consolidată, atunci când structurile de partid se confundau cu cele de stat. Astfel, dacă în documentele privind activitatea politică a grănicerilor din anii 1948-1950 predominantă este munca de educaţie desfăşurată prin intermediul a numeroase conferinţe, concursuri, cursuri de instructaj şi

1. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1312, cadrul 218.
2. *Ibidem*, cadrul 317.
3. *Ibidem*, rola 1316, cadrul 959.
4. *Ibidem*, cadrele 81-85.
5. *Ibidem*, cadrul 960.
6. *Istoria trupelor române de grăniceri*..., p. 356.
7. *Ibidem*, pp. 356-358.
8. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 861.
9. *Ibidem*, cadrul 862.

evenimente artistice[1], în cele din anii 1952-1953 munca politică are la bază activitatea desfăşurată în cadrul organizaţiilor de bază[2]. În acest fel, Direcţia Politică şi-a pierdut din importanţă, iar influenţa sa asupra grănicerilor a scăzut, fiind înlocuită de controlul direct al organizaţiilor de partid. Evoluţia aceasta fusese introdusă odată cu Plenara CC al PMR din august 1953, atunci când tuturor comuniştilor care lucrau în aparatul de stat li s-a cerut „să lupte cu cea mai mare hotărâre împotriva oricărei tendinţe de a ocoli controlul de partid"[3]. Formal, schimbarea s-a produs prin Hotărârea nr. 774 din 1954 a Biroului Politic al CC al PMR, care stabilea ca organizaţiile de partid din toate formaţiunile şi de la toate unităţile MAI să intre sub conducerea directă a comitetelor orăşeneşti şi raionale de partid, din zona în care se aflau[4]. În acest fel, controlul politic asupra grănicerilor a trecut de la o organizare ierarhică pe linie de comandament la una pe linie de partid, prin intermediul filialelor teritoriale ale PMR, situaţie care s-a păstrat în linii mari până în anul 1960.

Acoperirea informativă

Începând din luna iulie 1947, în cadrul Statului Major al CTG a fost creat un Serviciu de Informaţii care avea atât atribuţii informative generale specifice misiunilor de pază a frontierei, cât şi asigurarea contrainformativă la nivelul cadrelor grănicereşti[5]. Această structură informativă a existat permanent în cadrul comandamentului până în anul 1960, cu menţiunea că din anul 1958 diviziunile de Informaţii aflate la nivelul diferitelor unităţi grănicereşti au fost subordonate comandanţilor acestor unităţi[6]. De asemenea, trebuie să menţionăm că, după trecerea la MFA, aceste organe au rămas în cadrul MAI[7], care şi-a menţinut astfel monopolul şi asupra acestei structuri informative.

Ca o etapă intermediară în trecerea la organismele de siguranţă specifice noului regim, în vara anului 1947 a fost creată Direcţia Generală a Siguranţei Statului (DGSS), care a preluat atribuţiile de siguranţă de la celelalte structuri ale MAI[8]. În cadrul acesteia, documentarea informativă în ceea ce privea infracţiunile de frontieră a fost asigurată prin intermediul Direcţiei Informaţiilor (Direcţia a II-a), în cadrul căreia exista Serviciul Frontiere (Serviciul II)[9]. Informaţiile în această privinţă veneau de la structurile exterioare, ce se găseau în teritoriu sub forma Inspectoratelor Regionale de Siguranţă, în cadrul cărora existau Birourile de Treceri peste Frontieră (Biroul II)[10]. La acest nivel se alcătuiau dosarele pe numele celor care încercaseră sau erau bănuiţi că vor încerca să treacă frontiera, dar şi pe numele celor care înlesneau direct sau indirect astfel de infracţiuni. Tot pentru întărirea controlului de graniţă, la 15 octombrie 1947 DGSS a preluat de la Chesturile

1. *Ibidem*, rola 1313, cadrele 518-532.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13.117, vol. 3, ff. 24-31.
3. Liviu Daniel Grigorescu, „Reforma Ministerului Forţelor Armate şi a Ministerului Afacerilor Interne, atent supravegheată de Partidul Muncitoresc Român", în *Analele Sighet 8 : Anii 1954-1960 – Fluxurile şi refluxurile stalinismului*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 194.
4. *Ibidem*.
5. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 147. Vezi şi ACNSAS, fond Documentar, dosar 10 771, f. 307.
6. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 182.
7. *Ibidem*, p. 179.
8. Florin Pintilie, „Aspecte ale activităţii organelor represive ale statului în anul 1948", în *Analele Sighet 6 : Anul 1948 – instituţionalizarea comunismului*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, p. 310.
9. ACNSAS, fond Documentar, dosar 12 040, ff. 98-99.
10. *Ibidem*, ff. 122, 175.

Poliţiei Administrative Birourile de Control al Străinilor şi de Paşapoarte, iar la 22 februarie 1948 şi pe cele existente în componenţa Legiunilor de Jandarmi[1].

Pe lângă structurile de informaţii specializate, documentarea în această privinţă intra în competenţa oricărei instituţii care sesiza sau avea relaţii cum că astfel de evenimente urmau să aibă loc. Bineînţeles că structurile de Informaţii erau cele care dispuneau de competenţe specifice în acest domeniu, mai ales că acestea aveau de-a face permanent cu evenimente de anchetă în cursul cărora se întâmpla ca suspecţii să vorbească despre dorinţa unor cunoscuţi de a pleca din ţară. Atât nou-creata DGSS[2], cât şi Serviciul de Informaţii al Armatei[3], dar şi organele de menţinere a ordinii sau cele administrative care intrau în contact cu cetăţeanul de rând, raportau permanent informaţii referitoare la posibile încercări de trecere frauduloasă a frontierei. Uneori, era de-ajuns să-ţi exprimi o nemulţumire la adresa regimului pentru fi catalogat drept potenţial evazionist din ţară. Mai mult, legea comunistă statua faptul că orice cetăţean care avea cunoştinţă despre astfel de posibile evenimente era obligat să anunţe imediat organele statului, pentru a se lua măsurile corespunzătoare.

Din punctul de vedere al supravegherii contrainformative, grănicerii, fiind asimilaţi structurilor militare, au intrat în aria de competenţă a Contrainformaţiilor Militare din cadrul Securităţii. Astfel, în perioada august 1948 – martie 1951 au fost supravegheaţi la nivelul DGSP de către Direcţia a IV-a (Contraspionaj în Forţele Armate), apoi din 1951 şi până în iulie 1956 de către Direcţia H a DGSS, iar după 1956 de către Direcţia a V-a[4]. Cel puţin din martie 1951, trupelor MAI, din care făceau parte şi grănicerii, le era afectat Serviciul I din cadrul Direcţiei, la nivelul căruia Biroul 1 se ocupa exclusiv de conducerea activităţii contrainformative pentru CTG şi unităţile subordonate acestuia[5]. Conform regulamentului pe baza căruia funcţionau Contrainformaţiile Militare, acestea erau obligate să dea comandanţilor de unităţi militare avizul asupra ofiţerilor ce urmau să fie notaţi, „trebuind a comunica materialul compromiţător pe care-l posedă asupra ofiţerilor caracterizaţi”[6]. Mai multe informaţii avem pentru perioada ce a urmat după luna iulie 1956, când a fost modificat doar indicativul Direcţiei, în cadrul căreia grănicerii au rămas tot sub supravegherea Serviciului I al acesteia, care asigura munca de Contrainformaţii la nivelul Trupelor MAI[7]. Direcţia era condusă de un şef, subordonat direct ministrului Afacerilor Interne, ajutat de trei locţiitori[8].

În calitate de organism central, Direcţia a V-a conducea şi controla activitatea serviciilor, secţiilor, birourilor şi ofiţerilor de Contrainformaţii afectaţi trupelor de grăniceri. Aceasta dispunea de oameni în toate marile unităţi, în unităţile, formaţiunile şi instituţiile subordonate CTG. Unul dintre principalele „drepturi şi îndatoriri” ale acestor ofiţeri era crearea unor reţele de agenţi în unităţile de grăniceri, prin recrutarea personalului civil şi militar, cu excepţia organelor politice şi de partid[9].

În plus, activitatea acestui organism era dublată şi de existenţa în cadrul Direcţiei Generale a trupelor din minister a unei secţii de informaţii de frontieră, care avea „dreptul să recruteze agenţi din rândurile cetăţenilor ce domiciliază în zona de frontieră, pentru a

1. Florin Pintilie, *op. cit.*, p. 311.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 12 996, vol. 6, f. 204.
3. *Ibidem*, f. 183.
4. Marius Oprea, *op. cit.*, pp. 48-49.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 5/1953, ff. 23-24.
6. *Ibidem*, f. 1.
7. AMIRA, fond DMRU, dosar 10/1956, f. 194.
8. AMIRA, fond DMRU, dosar 12/1956, f. 529.
9. *Ibidem*, f. 527.

organiza munca informativă în scopul prevenirii trecerilor ilegale”[1], lucru ce pune în evidenţă strânsa colaborare ce exista cu organele teritoriale de Securitate[2], prevăzută de altfel şi în regulamentul de funcţionare.

Legislaţia represivă şi rezultatele acesteia

Fundamentul acţiunii desfăşurate de grănicerii români în perioada 1944-1960 sub directa îndrumare a PMR a avut la bază legislaţia în materie, care, la fel ca întreaga legislaţie comunistă, a avut un pronunţat caracter represiv. În primii trei ani, caracterizaţi, după cum am văzut, de schimbări continue care s-au răsfrânt direct asupra acţiunii grănicerilor, autorităţile au păstrat în vigoare Codul Penal din 1937, iar acest lucru s-a făcut în principal datorită contextului politic intern, încă nelămurit definitiv în favoarea comuniştilor. O modificare în sensul unei mai exacte definiri a delictului de trecere frauduloasă a frontierei şi a pedepselor aplicate pentru acesta, prevăzute la art. 267 din Codul Penal, adoptat de Carol al II-lea, s-a făcut la jumătatea anului 1947, atunci când s-a dat şi un ordin prin care erau stabilite anumite recompense pentru grănicerii care prindeau infractori de frontieră şi pedepse sau chiar sancţiuni penale pentru cei neglijenţi în serviciu[3].

Imediat după abdicarea regelui s-a trecut la elaborarea unui nou Cod Penal care să fie în acord cu necesităţile represive ale regimului. A rezultat astfel primul Cod Penal comunist, apărut în *Buletinul Oficial* nr. 48 din 27 februarie 1948, care era de fapt o republicare a celui anterior, cu modificările aduse de comunişti. Trecerea frauduloasă a frontierei era prevăzută tot la art. 267, care se găsea în secţiunea a III-a („Alte infracţiuni comise de particulari”) a capitolului al III-lea („Crime şi delicte comise de particulari”) din titlul al III-lea („Crime şi delicte contra administraţiei publice”). Potrivit acestui articol, prin trecere frauduloasă a frontierei se înţelegea intrarea sau ieşirea din ţară „prin alte locuri decât acele destinate trecerii călătorilor sau chiar prin acestea, dar în ascuns”. Pedeapsa fixată pentru cei care comiteau această infracţiune era închisoare corecţională de la 3 la 10 ani şi amendă de la 4 000 la 40 000 de lei[4]. Pentru a ne face o imagine mai exactă despre ce însemna acest delict în ochii autorităţilor, este de-ajuns să menţionăm că în aceeaşi variantă a legii penale tâlhăria era pedepsită cu închisoare de la 3 la 8 ani.

În afară de pedeapsa propriu-zisă, caracterul represiv şi arbitrar al legislaţiei comuniste în această privinţă poate fi observat cel mai bine tocmai prin nediferenţierea existentă în acest domeniu, care lăsa autorităţilor interpretarea pedepsei aşa cum doreau. De exemplu, aceeaşi pedeapsă ca pentru infracţiune era aplicată şi celui care înlesnea trecerea frauduloasă a frontierei, dar şi celui care săvârşea o tentativă în acest sens[5]. În această logică şi ţinând seama de accentul pus de comunişti pe acţiunea preventivă a Securităţii, s-a ajuns la situaţii în care oamenii au fost condamnaţi pentru simplul fapt că şi-au exprimat într-un cerc restrâns de prieteni dorinţa de a părăsi ţara. Teama autorităţilor comuniste şi reacţia lor în faţa încercărilor cetăţenilor români de a pleca din ţară pot fi observate foarte bine şi din faptul că legea prevedea o pedeapsă cu închisoarea de la 5 la 12 ani pentru funcţionarii care înlesneau cu bună ştiinţă evaziunea din ţară. Acesta era şi motivul pentru care, în cazul

1. AMIRA, fond DMRU, dosar 12/1956, f. 17.
2. *Ibidem*, f. 18.
3. Sever Neagoe, *Personalităţi…*, p. 147.
4. Victor Papadopol, G.V. Protopopescu, Ilie Stoenescu, *Codul Penal al Republicii Populare Române adnotat*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, p. 351.
5. *Ibidem*, p. 351.

trecerii frauduloase a frontierei, nu puteau fi acordate circumstanţe atenuante, iar bunurile celor care plecau astfel din ţară erau confiscate de statul comunist.

La mai puţin de o lună de la intrarea în vigoare a noului Cod Penal, confruntaţi cu o creştere alarmantă a încercărilor de evaziune din ţară, membrii aparatului represiv care se ocupau direct de aceste infracţiuni au solicitat trecerea în competenţa instanţelor militare a acestor cazuri. Astfel, într-un referat al Brigăzii Mobile din cadrul DGSS cu privire la modificările normative necesare creşterii eficienţei anchetelor Siguranţei referitoare la securitatea exterioară şi interioară a statului, redactat la 4 martie 1948, se propuneau următoarele :

> suscitatul text care reglementează competenţa instanţelor militare să fie modificat precum urmează : *Nemilitarii, pentru toate infracţiunile prevăzute de prezentul Cod, precum şi pentru trecerea frauduloasă a frontierei, încercată sau săvârşită în timpul stării de asediu.* Această modificare se impune pentru consideraţiunea că trecerile sau încercările de trecere frauduloasă ale frontierei au astăzi un pronunţat caracter politic, care în actuala situaţiune internaţională interesează îndeaproape securitatea Statului. De altfel, aceasta este şi raţiunea pentru care cercetarea acestei infracţiuni, care până în prezent era făcută de organele de Poliţie, este astăzi dată în competenţa organelor de Siguranţă[1].

Se pare că situaţia fusese o scăpare a legiuitorilor comunişti, aşa cum rezultă dintr-o notă a directorului Siguranţei Statului, N.I. Popescu, tot din martie 1948, trimisă Ministerului de Justiţie, în care se arăta că

> încercările şi trecerile frauduloase ale frontierei dintr-un teritoriu sub stare de arest erau judecate de instanţele militare (art. 579, nemodificat). Ori, prin modificările de la 26 februarie a.c. competenţa în această situaţie a fost trecută asupra instanţelor civile, fapt ce nu asigură o promptă şi eficace represiune[2].

Drept urmare, s-a realizat imediat o modificare a Codului Justiţiei Militare în sensul exprimat de memoriile Siguranţei[3].

Un ultim argument relativ la modul cum erau priviţi autorii încercărilor de trecere frauduloasă a frontierei de către autorităţile comuniste poate fi găsit în documentele Direcţiei Penitenciarelor şi Institutelor de Prevenţie, la nivelul căreia erau încadraţi categoriei infractorilor politici care săvârşiseră delictele individual[4]. Asemenea tuturor deţinuţilor politici, ei se încadrau prevederilor Ordinului nr. 13800/949 al MAI potrivit căruia în momentul expirării pedepsei nu erau puşi în libertate, ci continuau „să rămână în penitenciar la dispoziţia DGSP", singurul organism care putea hotărî eliberarea lor[5].

În mare, acesta a fost regimul legislativ sub care şi-au desfăşurat activitatea grănicerii în perioada 1944-1960, cu mici modificări în funcţie de situaţiile punctuale apărute într-un moment sau altul. Deşi multe dintre statisticile care să ateste rezultatele concrete ale acestei politici represive nu sunt accesibile, există totuşi o serie de date care pot să creioneze imaginea generală a situaţiei de fapt în lupta dintre autorităţi şi evazionişti în aceşti ani.

Chiar şi cu această legislaţie extrem de dură la adresa infracţiunilor de frontieră, situaţia de pe teren nu s-a modificat în sensul urmărit de autorităţile comuniste, ba dimpotrivă. Astfel, în primul an după trecerea la MAI, acţiunea grănicerilor de prevenire

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 12 814, f. 1.
2. *Ibidem*, f. 6.
3. *Codul Justiţiei Militare*, Editura de Stat pentru Literatura Juridică, Bucureşti, 1948, p. 33.
4. DJAN Satu Mare, fond Penitenciarul Satu Mare, dosar 202/1948, f. 33.
5. DJAN Satu Mare, fond Penitenciarul Satu Mare, dosar 224/1949, f. 7.

a evaziunilor din ţară a păstrat un caracter asemănător celui din anii anteriori, graniţa cu Ungaria rămânând cea mai sensibilă. În cursul anului 1948 au fost înregistrate 891 de persoane care au încercat să treacă fraudulos frontiera, dintre care 601 numai la graniţa cu Ungaria, numărul total al celor prinşi de autorităţi fiind de 537[1]. Doi indicatori sunt elocvenţi în ceea ce priveşte regimul sub care funcţionau grănicerii : numărul persoanelor împuşcate la graniţă, care în acel an s-a ridicat la 88[2], şi al grănicerilor dezertori, care a fost de 27[3].

Vara anului 1948 a adus schimbări majore la nivelul trupelor de grăniceri. Dacă până atunci România fusese înconjurată numai de *state prietene şi aliate*, ruptura dintre Stalin şi Tito a pus regimul comunist de la Bucureşti în faţa confruntării directe cu *una dintre uneltele imperialiştilor înrobitori*, iar grănicerii se aflau în prima linie a acestei confruntări. Urmarea directă a acestei situaţii a fost înăsprirea la maximum a regimului de pază la graniţa de sud-vest. Astfel, ca element preventiv, activitatea de Informaţii pe linie de frontieră a fost concentrată la nivelul graniţei româno-iugoslave[4] şi s-a dispus închiderea acestei frontiere între Beba Veche şi Pristol[5], ambele încă din 1949. Rezultatul a fost scăderea numărului total de evazionişti din ţară la 790 pentru anul 1949, din care 558 au fost prinşi, deşi, paradoxal, numărul acestora la frontiera cu Iugoslavia aproape s-a dublat[6]. Numărul celor împuşcaţi la frontieră a scăzut la 54[7], iar cel al grănicerilor dezertori a crescut la 51[8]. Explicaţiile pentru această situaţie nu sunt greu de găsit : îmbunătăţirea pazei generale a frontierei a dus la scăderea numărului total de evazionişti şi la prinderea unui procent mai mare din ei, lucruri care s-au manifestat îndeosebi la frontiera cu Ungaria, acolo unde anul 1949 a marcat stabilizarea dispozitivelor de pază şi sfârşitul *bunăvoinţei* autorităţilor pentru micul trafic de frontieră, pe când speranţa unei evadări reuşite spre Occident printr-o Iugoslavie care se afla pe picior de război cu România[9] a fost mai puternică decât teama de militarizarea frontierei cu această ţară.

După cum se observă, anii 1949-1951 au fost marcaţi de o activitate febrilă în direcţia întăririi graniţelor şi stăvilirii evaziunilor din ţară, mai ales în Iugoslavia, atât în plan organizatoric, cât şi logistic. La acest efort au contribuit nemijlocit şi organele de Securitate, aşa cum rezultă dintr-un referat către Miliţie alcătuit în februarie 1950, în care se solicita ca „din când în când, să se refuze autorizaţia de frontieră pentru anumite persoane aparent suspecte. Aceasta cu scopul ca publicul să fie educat să nu călătorească fără treburi bine definite şi importante”, mai ales la frontiera cu Iugoslavia[10]. Cel mai semnificativ exemplu a fost reprezentat tot de graniţa româno-iugoslavă, acolo unde a fost stabilită o schemă de pază în acord cu obiectivul de închidere a frontierei, ce putea să rivalizeze cu amenajările militare care se fac pe front în timpul unui război. Astfel, s-a construit o barieră de fortificaţii permanente aşezate într-un sistem foarte dezvoltat, care includea diferite obstacole

1. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1316, cadrul 5.
2. *Ibidem*, cadrul 13.
3. *Ibidem*, cadrul 15.
4. Sever Neagoe, *Personalităţi...*, p. 154.
5. *Ibidem*, p. 155.
6. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1316, cadrul 6.
7. *Ibidem*, cadrul 14.
8. *Ibidem*, cadrul 16.
9. De exemplu, într-o notă de informare a Direcţiei Politice a CTG din luna mai 1952 se arăta că „unii ostaşi schimbă ţigări cu grănicerii sârbi, stând de vorbă cu ei, iar atunci când vin la unitate duc o propagandă nesănătoasă că sârbii trăiesc mai bine şi ei au timp mai mult şi pot să facă orice vor”.
10. ASRI, fond Documentar, dosar 10090, ff. 30-31, *apud* Andrei Muraru (coord.), *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă : 1945-1967*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 26.

(tranşee, gard de sârmă ghimpată şi câmpuri de mine)[1]. Numai în anul 1951 au fost construiţi 318 kilometri de sârmă ghimpată şi 60 080 de metri cu câmpuri de mine, care vor fi desfiinţate abia în 1956, previziunea pentru anul 1952 fiind de un total de 930 000 de mine[2]. Urmarea acestei situaţii a fost că numărul încercărilor de trecere frauduloasă a frontierei a scăzut, ajungându-se în 1951 la *doar* 421 de persoane care au încercat acest lucru[3].

Legată tot de securizarea graniţei cu Iugoslavia, dar motivată în subsidiar şi de imperativul *luptei împotriva elementelor duşmănoase* a fost şi participarea grănicerilor în anul 1951[4] la dislocarea a 43 899 de persoane din zona de frontieră, prin decizia nr. 200 a MAI[5]. Astfel, pe baza unor simple tabele nominale, din localităţile aflate în interiorul unei fâşii de teritoriu ce mergea până la 50 de kilometri de la linia de frontieră au fost evacuate toate persoanele considerate „necorespunzătoare" de către autorităţi. Măsura îşi găsea acoperirea juridică în Legea nr. 53/1948 privind stabilirea unor măsuri de siguranţă în zona de frontieră, care stipula următoarele :

> MAI poate hotărî, în interesul siguranţei Statului sau economiei naţionale, îndepărtarea din zona de frontieră, temporar sau definitiv, a persoanelor care încearcă, săvârşesc, organizează, favorizează sau tăinuiesc contrabanda sau trecerea frauduloasă a frontierei[6].

Controlul politic strict şi disciplina foarte restrictivă, la care se adaugă condiţiile de lucru, au dus în rândul grănicerilor la situaţii care contraziceau flagrant discursul oficial promovat de autorităţi, unde se vorbea permanent despre entuziasmul popular şi adeziunea românilor la idealurile comuniste. Astfel, o notă de informare pe anul 1952 a Direcţiei Politice din CTG expunea situaţia de la Regimentul 4 Grăniceri, acolo unde

> din tabloul tovarăşului Teohari[7] au făcut ţintă de tragere. Sau manifestări duşmănoase ca inscripţii pe observatoare cu trăiască Tito şi USA [...] că nu mai suportăm jugul comuniştilor, ceea ce a făcut ca după alegerea de experienţă a unei organizaţii UTM de la un pluton, deşi au fost cinci ofiţeri, [...] trei UTM-işti au fugit la Tito, dintre care doi erau muncitori şi unul ţăran sărac[8].

Pentru a îmbunătăţi această atmosferă de muncă şi pentru a-i motiva pe grăniceri, conducerea ministerului a apelat şi la simbolistică, promovând o serie de medalii care să premieze activitatea grănicerilor. Astfel, în aprilie 1957, MAI a elaborat un proiect de hotărâre privind instituirea acordării unei insigne pentru ofiţerii grăniceri care se remarcau în serviciu, intitulată „Merite în paza frontierelor patriei", pe care l-a înaintat spre dezbatere şi aprobare Consiliului de Miniştri[9]. Pornind de la observaţia că insigna „Pentru merite grănicereşti", introdusă la 23 august 1953[10], ce se acorda militarilor în termen avusese un efect mobilizator în rândul acestora, ministrul Alexandru Drăghici considera necesară introducerea acesteia, mizând pe un efect similar şi în cazul ofiţerilor. În expunerea de motive a proiectului se arăta necesitatea acesteia „pentru a stimula pe ofiţerii care obţin

1. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., p. 158.
2. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrele 870-871.
3. *Ibidem*, cadrul 874.
4. *Ibidem*, cadrul 879.
5. ASRI, fond Documentar, dosar 10090, f. 185, *apud* Andrei Muraru (coord.), *op. cit.*, p. 27.
6. *Monitorul Oficial*, partea I, anul CXVI, nr. 51, 2 martie 1948.
7. Teohari Georgescu, ministru de Interne în perioada 6 martie 1945 – 28 mai 1952.
8. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 881.
9. ACNSAS, fond Documentar, dosar 10.172, vol. 10, f. 172.
10. Sever Neagoe, *Personalităţi*..., p. 174.

cele mai bune rezultate în muncă şi se disting prin reţinerea infractorilor care încearcă să treacă ilegal frontiera”[1].

O statistică fie şi aproximativă a celor care au încercat să treacă fraudulos frontiera în anii ’50 este greu de realizat, din cauza lipsei de acces la nişte date exacte. Dacă luăm în vedere raportul Centrului de Informatică şi Documentare din 1982, care menţiona, pentru cei stabiliţi ilegal în străinătate, un procent de 1,1% din totalul înregistrat în perioada 1941-1982, rezultă o cifră în jurul a 465 de persoane[2]. Dar aceasta e o cifră nici pe departe realistă, dacă ţinem cont de faptul că numai în anul 1951 au reuşit să treacă frontiera fără a fi prinşi 128 de români[3], aşa cum rezultă dintr-un raport al CTG din 1952.

Concluzii

Dacă Armata Roşie a fost cea care le-a oferit comuniştilor puterea politică[4], ocrotindu-i şi îndrumându-le activitatea, zelul cu care au aplicat aceştia modelul sovietic a reprezentat una dintre garanţiile menţinerii lor la conducerea României vreme de aproape jumătate de secol. Plecând de la pretenţia absurdă de *a fi în tot şi în toate*, partidul a impus o dominaţie totală, de sus în jos, construind un fel de sistem încorporat, în cadrul căruia fiecare componentă avea locul său. Teoretic, lipsa de control asupra unei componente putea să ameninţe întregul edificiu. Este adevărat că unele componente (de exemplu, Securitatea) aveau o importanţă practică mai mare decât altele, dar, cel puţin la nivelul discursului comunist oficial, fiecare dintre aceste părţi era considerată la fel de importantă ca oricare alta. Practic însă, acest sistem era construit şi funcţiona fără a avea la bază nici un principiu coerent, ci mai degrabă arbitrariul liderilor, generat de formula „centralismului democratic”[5], extinsă la nivelul întregii societăţi. În lucrarea sa fundamentală *Originile totalitarismului*, Hannah Arendt descrie foarte bine acest tip de organizare (mai bine spus, *neorganizare*[6]), ce contrastează cu imaginea răspândită privind structura monolitică a statului totalitar[7]. Având în minte atât experienţa nazistă, cât şi cea bolşevică, autoarea arată că regimurile totalitare, aşa cum a fost şi comunismul românesc, operează o dedublare

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 10.172, vol. 10, f. 178.
2. Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 7.
3. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1326, cadrul 874.
4. Într-un curs ţinut în ziua de 17 octombrie 1949 la Universitatea Serală de Marxism-Leninism, Teohari Georgescu, ministru de Interne la acea dată, afirma că „specificul condiţiunilor în care s-au născut ţările de democraţie populară constă în aceea că armata puternicului stat sovietic a zdrobit principala forţă de şoc a imperialismului mondial [...] şi a dat în felul acesta proletariatului, în frunte cu partidele comuniste, posibilitatea să smulgă din mâinile burgheziei puterea politică [...] şi să treacă la construirea socialismului” (Marius Oprea, „Cuvânt înainte”, în Marius Oprea, *op. cit.*, p. 11).
5. Acesta este un concept dezvoltat de Lenin ca principiu definitoriu de organizare a partidelor comuniste, prin care el credea că poate asigura la nivelul partidului o îmbinare între controlul democratic pe verticală şi eficienţa decizională de tip autoritar. O descriere comparativă foarte bună a acestui sistem poate fi găsită online la adresa http://www.dadalos.org/rom/parteien/grundkurs_2/sozialismus.htm (10.12.2008).
6. Conform *Dicţionarului explicativ al limbii române*, acest termen se referă la o „stare generală de mare confuzie, dezordine mare, învălmăşeală”. Învălmăşeala, suprapunerea şi schimbările dese par să fie unele dintre caracteristicile acestui sistem.
7. Hannah Arendt, *op. cit.*, p. 488.

a aparatului de stat la nivel de partid, ajungându-se astfel la constituirea unei autorităţi duale : autoritatea aparentă a statului, dirijată de autoritatea reală a partidului[1]. Pornind de la ideea că, odată slăbit controlul, aparatul de stat va ajunge să domine aparatul de partid, comuniştii au avut întotdeauna grijă să menţină ridicată implicarea în treburile partidului a celor pe care-i trimiteau să conducă instituţiile de stat.

Ţinând seama de faptul că orice aparat de stat este prin definiţie un mecanism birocratic, ne putem imagina sistemul comunist de gestionare a treburilor administrative înmulţind totul cu doi. Cred că fiecare cercetător ce studiază un anumit subiect legat de regimul comunist şi mai ales de organizarea acestuia are senzaţia ciudată de a nu şti de unde să înceapă atunci când vede documentele emise de autorităţile comuniste de stat. Pe lângă multitudinea de antete care se găsesc pe astfel de documente, aparţinând unor organe ce mergeau de la cel mai înalt nivel, cum era Consiliul de Miniştri, până la nivelul diverselor servicii şi birouri, existau uneori mai mulţi adresanţi, dar şi cel puţin încă o autoritate căreia îi erau aduse la cunoştinţă prevederile respectivului document. Peste toate acestea exista obiceiul, caracteristic tocmai *neorganizării* despre care vorbeam mai sus, de reorganizare permanentă la nivelul subordonării şi atribuţiilor sau de schimbare a denumirii instituţiilor respective. Efortul studiilor organizaţionale asupra aparatului de stat comunist este tocmai acela de a descifra acest lanţ al autorităţii care, dincolo de ultracentralizare şi autoritate rigidă de la vârf[2], se caracteriza printr-o mobilitate instituţională şi o rotire a cadrelor din eşaloanele doi şi trei foarte mare, străbătută însă de principiul sacru al supremaţiei partidului[3].

Instituţia grănicerilor nu a făcut excepţie în cadrul acestui tipar organizaţional, fiind modelată încă de la început conform obiectivelor partidului de a domina întreaga societate, chiar dacă acest lucru necesita eliminarea celor mai bine pregătiţi oameni sau încălcarea flagrantă a legii şi a celor mai elementare drepturi ale omului. Dacă partidul considera că apărarea intereselor regimului se putea face mai bine prin comasarea grănicerilor cu trupele de Securitate şi prin deportarea locuitorilor din zona de frontieră, aceste măsuri erau puse imediat în aplicare indiferent cât de ineficiente s-ar fi putut dovedi. Oricâtă confuzie structurală şi ierarhică ar fi existat în cadrul instituţiei, autoritatea reală a partidului se manifesta în mod direct şi imediat până la nivelul cel mai neînsemnat al acesteia, fără a face diferenţa între chestiunile de partid şi cele de stat. Astfel că, până la urmă, răspunsul la întrebarea din titlul studiului este „apărarea frontierelor regimului", de vreme ce pe întreaga perioadă a regimului comunist grănicerii au fost învăţaţi să nu separe partidul de stat.

1. Hannah Arendt, *op. cit.*, pp. 488-489.
2. Vladimir Tismăneanu, „În anticamera puterii : Gheorghiu-Dej în amintirile şefului său de cabinet", în Vladimir Tismăneanu, *Scrisori din Washington. Reflecţii despre secolul XX*, Editura Polirom, Iaşi, 2002, p. 123.
3. Stéphane Courtois (coord.), *op. cit.*, p. 447.

Dumitru Lăcătuşu

Miliţia RPR între 1949 şi 1960

Prăbuşirea regimului comunist în decembrie 1989 a permis istoricilor abordarea unor noi teme de cercetare, prohibite până atunci sau care puteau fi tratate numai prin prisma ideologiei oficiale. Astfel, după 1990, au fost publicate studii şi mărturii despre represiunea comunistă şi instituţiile represive. Dintre aceste lucrări, cele mai multe au fost focalizate asupra Securităţii, a sistemului concentraţionar, şi numai un număr mic de studii au avut ca subiect central de analiză Miliţia[1].

Între 1949 şi 1960, perioada analizată de acest studiu, Miliţia se definea drept un „organ puternic al dictaturii proletariatului"[2], care avea ca scop construirea societăţii comuniste. În această perioadă, Miliţia se autoidentifica cu Partidul Comunist, fiind unul dintre „braţele armate" ale acestuia, prin intermediul căruia comuniştii au reuşit să obţină controlul total asupra societăţii româneşti şi să „suprime" orice fel de rezistenţă.

Principala ipoteză pe care o formulăm referitor la rolul Miliţiei în timpul regimului comunist este că aceasta a constituit unul dintre instrumentele prin care Partidul Comunist a reuşit să controleze populaţia şi să „pacifice" zonele considerate „suspecte".

Pe lângă atribuţiile specifice unei poliţii democratice (asigurarea securităţii personale a cetăţenilor, apărarea proprietăţii acestora, combaterea infracţiunilor de drept comun etc.), Miliţia a avut şi sarcini prin care a „suprimat şi îngrădit" drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, dintre care menţionăm dreptul la libera circulaţie[3]. La începutul anilor '50

1. Menţionăm aici studiile istoricului Florian Banu, „Câteva consideraţii privind relaţiile dintre Securitate şi Miliţie în primii ani ai «dictaturii proletariatului» (1945-1956)", *Cetatea Bihariei – revistă de cultură şi istorie militară*, seria a II-a, 2004, nr. 1, pp, 102-109 ; *idem*, „Locul şi rolul Miliţiei în cadrul structurilor represive ale regimului comunist din România (1949-1956)", în Constantin Moşincat, Dan Poinar (coord.), *Pietre de hotar*, vol. V, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, pp. 349-365 ; *idem*, „Miliţia din RPR şi instaurarea «dictaturii proletariatului». 1949-1956", *Arhivele Totalitarismului*, an XII, nr. 42-43 (1-2/2004), pp. 77-95 ; *idem*, „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)", *Dosarele Istoriei*, nr. 2 (126), 2007, pp. 51-60 ; Florian Banu, Liviu Ţăranu „Securitatea şi Miliţia la frontieră cu Iugoslavia (1949)", în CNSAS, *Arhivele Securităţii*, vol. II, Editura Nemira, Bucureşti, 2006, pp. 287-316.
2. General-maior Staicu Stelian (director general al Direcţiei Generale a Miliţiei şi adjunct al ministrului Afacerilor Interne), „Miliţia populară", *Pentru Patrie : revista ilustrată a Ministerului Afacerilor Interne*, nr. 1, an. XI, 1960, p. 1.
3. Conform articolul 13 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizaţiei Naţiunilor Unite la 10 septembrie 1948, „orice persoană are dreptul de a circula în mod liber, de a-şi alege reşedinţa pe teritoriul unui stat, precum şi de a părăsi orice ţară, inclusiv a sa, şi de a reveni în ţara sa" – accesibil online la adresa http : //legislaţie.resurse-pentru-democraţie.org/drepturi_onu.php (20.10.2008).

nici un cetăţean român nu se putea deplasa într-o localitate alta decât cea de domiciliu fără acordul Miliţiei, iar pentru deplasările în străinătate era necesar şi avizul Securităţii.

Prin îndeplinirea sarcinilor primite de la Partidul Comunist (controlul populaţiei, deportările din anii '50, „reprimarea bandelor din munţi"), Miliţia şi-a adus propria contribuţie la instaurarea, consolidarea şi supravieţuirea regimului comunist pentru o perioadă de 40 de ani.

Pentru realizarea acestui studiu am folosit documente create de fostele structuri ale regimului comunist (Securitate, Miliţie, Partidul Comunist), aflate în custodia Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, a Arhivelor Naţionale şi a Arhivei Ministerului Internelor şi Reformei Administrative. Multe informaţii utile pentru elaborarea acestei lucrări am găsit în fondurile CC al PCR, secţiile Administrativ-politică şi Cancelarie.

Lucrarea este structurată în patru secţiuni. În prima secţiune sunt prezentate o serie de măsuri adoptate de guvernul procomunist condus de Petru Groza, care au precedat înfiinţarea Miliţiei şi prin care s-a reuşit ca fosta Poliţie să fie controlată de Partidul Comunist şi folosită împotriva opozanţilor acestuia în scopul apărării „cuceririlor revoluţionare ale maselor populare, [...] dejucarea şi lichidarea manevrelor reacţiunii interne"[1].

A doua secţiune prezintă organizarea DGM şi atribuţiile acestei instituţii, iar a treia analizează reorganizările Miliţiei din 1956 şi 1960. În ultima secţiune sunt prezentate şi analizate o parte dintre „realizările" Miliţiei în anii de „construire a socialismului". În perioada 1949-1960, ea a participat activ, alături de Securitate şi de Trupele de Securitate, la „lupta" iniţiată de partid împotriva „duşmanilor de clasă" şi a „elementelor suspecte".

Înfiinţarea Miliţiei

Înfiinţarea Miliţiei a fost precedată de o serie de măsuri adoptate de guvernul procomunist condus de Petru Groza, instalat la 6 martie 1945, prin care s-au urmărit şi reuşit următoarele aspecte : îndepărtarea din aparatul Poliţiei a persoanelor încadrate înainte de 23 august 1944, considerate de către liderii comunişti o ameninţare reală sau potenţială pentru existenţa noului regim ; adoptarea unei noi legislaţii de organizare a acestei instituţii, inspirată după cea sovietică ; politizarea Poliţiei şi, nu în ultimul rând, folosirea ei şi a structurilor subordonate împotriva adversarilor politici.

Măsurile de „democratizare a ţării", stipulate şi în Convenţia de Armistiţiu, au fost anunţate de către Teohari Georgescu, ministru de Interne între 1945 şi 1952, la numirea sa în funcţie şi au vizat subordonarea MAI Partidului Comunist. Îndeplinirea acestor sarcini, respectiv „de a curăţi ţara de elementele fasciste şi de a trece la arestarea criminalilor de război, de a da ţării un aparat administrativ cu adevărat democrat", era considerată de noul ministru un titlu de onoare pentru Ministerul Afacerilor Interne[2]. După 23 august 1944, ocuparea unei funcţii într-o instituţie din structura MAI era condiţionată de apartenenţa politică, iar majoritatea celor intraţi în Poliţie erau membri ai Partidului Comunist sau ai Formaţiunilor de Luptă Patriotice. Numirile în funcţie se realizau din ordinul direct al lui Teohari Georgescu, fiind preferate persoanele „verificate" şi „devotate" care se remarcaseră în perioada de ilegalitate[3].

Între 6 martie 1945 şi 1 februarie 1948, la conducerea Direcţiei Generale a Poliţiei s-a aflat generalul Constantin Popescu, devenit membru de partid după 23 august. La scurt

1. AMIRA, fond DOMO, inventar nr. 12 788, dosar II A 5/1978, f. 92.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 8/1945, f. 2.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 33/1953, f. 4.

timp de la numirea sa la conducerea DGP s-a trecut la „purificarea" şi „democratizarea" aparatului poliţienesc, ceea ce a însemnat îndepărtarea din Poliţie a „elementelor suspecte". Dintre cadrele Poliţiei, la data de 6 martie 1945, 155 au fost epurate, 1 284 au fost îndepărtate disciplinar, iar altele au fost trecute în cadru disponibil. Totodată, 2 347 de „elemente verificate, democrate şi de bună credinţă" îndepărtate din Poliţie înainte de 23 august 1944 au fost rechemate în activitate. Dintre acestea, 1 939 erau foşti gardieni publici. O altă măsură luată, la cererea Comisiei Aliate de Control, a fost reducerea efectivelor Poliţiei de la 18 330 la 10 000 de angajaţi[1]. În 1947, efectivul Poliţiei era de 9 339 de persoane, dintre care 5 615 proveneau din rândul funcţionarilor dinainte de 23 august 1944 şi numai 3 724 fuseseră angajate după 23 august[2].

În perioada 1945-1948, Direcţia Generală a Poliţiei a fost condusă de un director general şi doi subdirectori generali, unul pentru Poliţia Administrativă, iar celălalt pentru Poliţia Judiciară şi cea de Siguranţă. DGM avea în structura sa organizatorică direcţii centrale şi teritoriale. Direcţiile centrale erau : 1. Prefectura Poliţiei Capitalei ; 2. Cabinetul Inspectorilor Generali (exista câte un inspector pentru fiecare inspectorat regional de poliţie, în Bucureşti, Cluj, Constanţa, Craiova, Galaţi, Iaşi, Oradea, Piteşti, Târgu Mureş, Sibiu şi Timişoara) ; 3. Direcţia Poliţiei Administrative şi a Personalului ; 4. Direcţia Poliţiei Judiciare ; 5. Direcţia Poliţiei de Siguranţă ; 6. Corpul Detectivilor ; 7. Serviciul Centre Internări şi Tabere de Muncă ; 8. Inspectoratul Gardienilor Publici (în componenţa căruia se afla Batalionul de pază al MAI[3]).

După formarea guvernului Groza şi subordonarea acestui minister „forţelor democratice, reprezentanţilor PCR", „organele MAI" au avut ca sarcini principale „apărarea cuceririlor revoluţionare ale maselor populare, […] dejucarea şi lichidarea manevrelor reacţiunii interne"[4]. Între 1945 şi 1948, dar şi după această perioadă, Poliţia şi Jandarmeria au fost folosite de către Partidul Comunist împotriva opozanţilor politici şi pentru consolidarea propriei poziţii politice. Sarcinile celor două instituţii au constat în : pacificarea regiunilor care „de ani de zile erau terorizate de bande de tâlhari" ; urmărirea manifestărilor „organizaţiilor teroriste"[5], cum ar fi „Haiducii lui Avram Iancu", „Mişcarea Naţională de Rezistenţă", „Partizanii Adevăratei Democraţii", „Organizaţia T", „Băutorii de Sânge", „Ţeasta Neagră"[6] ; „neutralizarea tuturor rămăşiţelor reacţionare care subminează temelia statului democratic" ; „descoperirea şi trimiterea în justiţie a tuturor celor care se manifestă ostil faţă de marele nostru prieten de la răsărit – URRS – şi militează în favoarea intereselor imperialiştilor" ; „descoperirea şi neutralizarea tuturor încercărilor de reorganizare ale fostelor partide (mişcarea legionară, partidele istorice şi organizaţiile de tip fascist)" ; „intensificarea acţiunii pe întreg teritoriul rural" ; „împiedicarea prin toate mijloacele a oricărei încercări de evaziune [trecerea clandestină a frontierei, n. n.]" ; „identificarea tuturor elementelor care au manifestări şovine ori rasiale sau desfăşoară o propagandă ostilă regimului, speculând nemulţumiri cu caracter general sau local" şi a „celor care sabotau stabilizarea monetară"[7].

1. Alexandru-Alin Spânu, „Organizarea şi activitatea Direcţiei Generale a Poliţiei (6 martie 1945 – 31 decembrie 1947)", în CNSAS, *op. cit.*, pp. 14-15.
2. *Ibidem*, p. 15.
3. AMIRA, fond DOMO, inventar nr. 12 788, dosar II A 5/1978, ff. 93-97.
4. *Ibidem*, f. 92.
5. Prin această sintagmă au fost denumite în documentele întocmite de Ministerul Afacerilor Interne, Securitate şi Direcţia Generală a Miliţiei grupurile de rezistenţă apărute după 23 august 1944 pe teritoriul României.
6. ACNSAS, fond Documentar, dosar 8869/vol. 1, ff. 6-7.
7. *Ibidem*, f. 19.

În presa aservită regimului comunist, înfiinţarea Miliţiei era prezentată ca o consecinţă firească a transformărilor sociale, politice şi economice prin care trecea societatea românească, ce implica şi reorganizarea instituţiilor statului. Această reorganizare a însemnat desfiinţarea vechilor instituţii burgheze ale statului şi înfiinţarea unora care să aparţină „poporului muncitor" şi care să fie folosite împotriva „exploatatorilor, a duşmanilor poporului [şi ai] Republicii Populare"[1]. Totodată, Miliţia era considerată şi un ajutor pe care „puterea populară", adică Partidul Comunist, îl primea „în lupta pentru lichidarea poziţiilor economice ale exploatatorilor, pentru reprimarea încercărilor de restaurare a vechii orânduiri, în lupta pentru clădirea societăţii noi, fără exploatare, a societăţii socialiste"[2].

În Decretul nr. 25 din 23 ianuarie 1949 se specifica la articolul 1 înfiinţarea Miliţiei în cadrul Ministerului Afacerilor Interne cu scopul menţinerii ordinii publice pe teritoriul Republicii Populare Române, al apărării drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor şi a securităţii personale a acestora. Articolul 3 stipula că Direcţia Generală a Miliţiei este organul central al Miliţiei, care avea, conform articolului 4, următoarele atribuţii :

- Organizează, conduce, coordonează, controlează şi îndrumează [sic !] activitatea tuturor organelor de miliţie. Eliberează acte de călătorie în străinătate şi ţine evidenţa controlului străinilor.
- Asigură menţinerea ordinii publice şi a securităţii cetăţenilor, combaterea infracţiunilor, paza instituţiilor şi paza exterioară a întreprinderilor de Stat. Îndrumează [sic !] şi controlează paza interioară la întreprinderi, asigură ordinea pe căile ferate, pe căile de comunicaţie, pe apă şi în porturi şi reglementează circulaţia în comunele urbane şi pe drumuri publice[3].

Prin înfiinţarea Miliţiei, Poliţia şi Jandarmeria au fost desfiinţate, iar legile ce reglementau activitatea acestor instituţii au fost abrogate[4]. În aceeaşi zi, prin decizia numărul 19 a Ministerului Afacerilor Interne, au fost încadraţi în Miliţie : Cristescu Pavel (general-locotenent), Popescu I. Nicolae (general-maior) ; Coleş I. Corneliu (general-maior), David I. Aurelian (colonel), Marcu V. Constantin (colonel)[5]. La 26 ianuarie 1949, Pavel Cristescu a fost numit comandant al Direcţiei Generale a Miliţiei[6], iar generalul-maior Coleş I. Corneliu a fost numit comandant al Miliţiei Capitalei[7]. Numirea lui Cristescu Pavel în funcţia de comandant al DGM fusese aprobată de Secretariatul CC al PMR în şedinţa din 20 ianuarie 1949. Cristescu, de profesie inginer, era un fost combatant în Războiul Civil din Spania şi în Rezistenţa franceză. După reîntoarcerea în ţară, a îndeplinit funcţii de conducere în cadrul Formaţiunilor de Luptă Patriotică[8].

1. „Înfiinţarea Miliţiei", *România Liberă*, an VII, nr. 1357 din 23 ianuarie 1949, p. 1.
2. *Ibidem*, p. 6.
3. „Decretul nr. 25/22 ianuarie 1949 privind înfiinţarea Miliţiei", *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 19, 23 ianuarie 1949.
4. *Ibidem*.
5. „Decret nr. 67/22 ianuarie 1949 privind încadrări în Miliţie", *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 19, 23 ianuarie 1949.
6. „Decizia nr. 47/25 ianuarie 1949 privind numirea comandantului Miliţiei", *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 21, 26 ianuarie 1949.
7. „Decizia nr. 48/25 ianuarie 1949 privind numirea comandantului Miliţiei Capitalei", *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 21, 26 ianuarie 1949.
8. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 4/1949, f. 11.

Organizarea şi atribuţiile Miliţiei

Organizarea DGM între 1949 şi 1953

În perioada 1949-1953, DGM s-a aflat într-un permanent proces de reorganizare la nivelul aparatului central, dar şi în teritoriu. Reorganizări ale DGM au mai avut loc în 1956 şi 1960 şi au fost determinate de modificarea schemei organizatorice a Ministerului Afacerilor Interne, de adoptarea unor măsuri pentru „îmbunătăţirea compoziţiei sociale” a personalului din Miliţie şi de reorganizările administrativ-teritoriale.

În 1949, Direcţia Generală a Miliţiei era condusă de un director general, un locţiitor politic, care era şi locţiitorul directorului general în lipsa acestuia, doi subdirectori generali operativi şi un subdirector general administrativ.

La înfiinţarea Miliţiei în februarie 1949, structura organizatorică a aparatului central era următoarea : Secretariat, Direcţia Politică, Corpul de Control, Direcţia Miliţiei Economice, Direcţia Miliţiei Judiciare, Direcţia Miliţiei Exterioare, Direcţia Autorizaţiilor, Direcţia Miliţiei Pază Instituţii şi Întreprinderi, Direcţia Înscrieri şi Evidenţa Populaţiei, Direcţia Miliţiei CFR, Direcţia Miliţiei Posturilor şi Comunicaţiilor pe Apă (DMPCA), Direcţia Miliţiei Circulaţiei, Direcţia Miliţiei Control Străini şi Paşapoarte, Direcţia Cadrelor, Direcţia Învăţământului, Direcţia Administraţiei. Secretariatul şi Corpul de Control se aflau în subordinea directă a directorului general al DGM, iar celelalte direcţii şi servicii erau coordonate de către locţiitorii directorului general[1].

Prima reorganizare a aparatului central a avut loc în ianuarie 1950 şi a constat în crearea următoarelor direcţii şi servicii independente : Direcţia Anchetelor, Direcţia Miliţiei Transporturilor, Serviciul Organizării şi Serviciul Sanitar (care au funcţionat anterior în cadrul Secretariatului, respectiv în cadrul Direcţiei Administraţiei). Totodată, Direcţia Administraţiei a fost transformată în serviciu şi urma să fie organizată în funcţie de organizarea ulterioară a Administraţiei MAI. Direcţia Anchetelor s-a format din cele două servicii de cercetări care funcţionau în subordinea Direcţiei Miliţiei Economice şi în cea a Miliţiei Judiciare. Această direcţie a primit atribuţia de a ancheta toate infracţiunile comise pe teritoriul RPR, cu excepţia celor din circulaţie, care erau investigate de Direcţia Miliţiei Circulaţiei. Direcţia Miliţiei Transporturilor a fost creată prin unificarea direcţiilor PCA şi CFR şi avea în subordine şase comandamente regionale de miliţie CFR şi două de miliţie PCA[2].

Alte modificări, adoptate în ianuarie 1950, au constat în : transformarea Serviciului Miliţiei Tehnico-Ştiinţifice în direcţie ; schimbarea titulaturii Direcţiei Miliţiei Exterioare în Direcţia Miliţiei Pază şi Ordine ; înfiinţarea unui birou Informaţiuni [sic !] pentru prostituţia clandestină în cadrul Direcţiei Miliţiei Judiciare şi trecerea tuturor şcolilor de Miliţie în subordinea Direcţiei Învăţământului şi Instrucţiei[3]. În urma reorganizării, DMPO a primit noi atribuţii, cum ar fi ţinerea unei evidenţă a grupurilor înarmate şi întreprinderea unor acţiuni de „urmărire, prindere şi distrugere a grupurilor înarmate constituite, adăpostite sau ascunse în afara localităţilor (ex. munţi, păduri, sălaşe, conace, în Deltă etc.), inclusiv a bandelor formate din nomazi”[4].

1. ANIC, fond Direcţia Generală a Miliţiei, dosar 93, ff. 63-64 ; ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 10.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 9.
3. *Ibidem*, f. 10.
4. *Ibidem*, f. 15.

A doua reorganizare a aparatului central al DGM a avut loc în mai 1950. Principalele modificări au constat în : trecerea Serviciului Cifru, care funcţiona în cadrul Serviciului Secretariat, în subordinea directă a directorului general ; trecerea serviciului Cazier de la Secretariat la Direcţia Înscrierii şi Evidenţa Populaţiei ; înfiinţarea unei grupe operative la Direcţia Anchetelor şi a unui Serviciu Operativ, format din trei birouri, la DMPO ; desfiinţarea birourilor Formulare din cadrul Direcţiei Autorizaţii şi a Direcţiei Miliţiei Circulaţiei ; înfiinţarea unui birou Anchete şi Accidente în cadrul Direcţiei Miliţiei Circulaţiei ; Serviciul Reclamaţii din cadrul Direcţiei Înscrierii şi Evidenţa Populaţiei a fost trecut în structura Secretariatului[1].

Organele exterioare ale DGM

Organele teritoriale (exterioare) ale DGM erau direcţiile (comandamentele) regionale şi raionale de miliţie, precum şi secţiile şi posturile de miliţie. Direcţiile regionale şi raionale aveau o structură asemănătoare direcţiilor şi serviciilor din aparatul central. În februarie 1949, Miliţia avea 12 comandamente regionale, 58 de miliţii judeţene, 424 de circumscripţii de miliţii de plasă şi 3 080 de posturi de Miliţie[2]. Serviciile şi secţiile de Miliţie din oraşele de interes republican, regional sau raional[3] erau organizate în funcţie de numărul populaţiei, de problemele economice şi de starea infracţională[4].

În urma reorganizării din ianuarie 1950 au fost desfiinţate comandamentele regionale de miliţie, cu excepţia comandamentelor CFR şi PCA, care continuau să funcţioneze în cadrul Direcţiei Miliţiei Transporturi, şi au fost reorganizate miliţiile judeţene, care din septembrie 1950 au primit titulatura de direcţii. În oraşele capitale de judeţ, care, din punct de vedere administrativ, erau asimilate unui judeţ, s-a propus înfiinţarea a două formaţiuni distincte de miliţie : Miliţia Oraşului, ce răspundea de capitala judeţului, şi Miliţia Teritorială, care avea în subordine restul judeţului ; ambele formaţiuni erau direct subordonate DGM. Pentru început, s-a hotărât, din cauza lipsei de cadre, ca noua structură de organizare a Miliţiei să fie aplicată în judeţul Timişoara, iar „după o experienţă de câteva luni” aceasta să fie extinsă şi în celelalte 11 judeţe. Pentru restul judeţelor, în care oraşul-capitală nu era asimilat din punct de vedere administrativ cu un judeţ, Miliţia era organizată într-o formaţiune unică. De asemenea, pe lângă fiecare miliţie judeţeană, s-a organizat câte „un ploton (sic !) de miliţie ca unitate de acţiune în cazuri speciale”[5]. Tot în ianuarie 1950 s-a hotărât introducerea în schema organizatorică a circumscripţiilor de miliţie de plasă a două birouri, un Birou Anchete şi un Birou Pază şi Ordine. Reşedinţa circumscripţiilor de Miliţie a fost fixată în localităţile unde funcţionau Sfaturile Populare. Posturile de Miliţie rămâneau în vechea formă de organizare, dar au pierdut competenţa de

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, ff. 312-315.
2. Florian Banu, „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)”, loc. cit., p. 51.
3. Oraşul de subordonare regională era localitatea care, din punct de vedere economic şi politic, prezenta o importanţă deosebită pentru Republica Populară Română şi era subordonat direct organelor centrale ale statului şi care, din punct de vedere administrativ, era asimilat unei regiuni. Oraşele de subordonare regională erau direct subordonate regiunii, iar cele raionale erau subordonate raionului (Sorin Oane, *Istoria judeţului Vâlcea [1945-1965]. Un studiu de caz*, Editura Conphys, Vâlcea, 2007, p. 172).
4. ANIC, fond Direcţia Generală a Miliţiei, dosar 93, f. 64.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 12.

anchetare, ele putând realiza doar cercetările primare[1]. Posturile de Miliţie erau subordonate Serviciului Posturi şi Sectorişti din cadrul Direcţiei Miliţiei, Pază şi Ordine. Acest serviciu avea în componenţa sa două birouri : Biroul Posturi şi Biroul Sectorişti. Cele două birouri erau responsabile cu organizarea, conducerea şi coordonarea activităţii posturilor şi a sectoriştilor, precum şi cu realizarea unei evidenţe a posturilor din teritoriu şi a numărului de sectorişti. Primul birou mai avea ca atribuţie înfiinţarea sau desfiinţarea posturilor[2].

Miliţia Oraşului Bucureşti era condusă de un director şi patru locţiitori, dintre care unul politic ; fiecare locţiitor avea în subordine patru-cinci direcţii sau servicii. Structura organizatorică a Miliţiei Bucureşti era următoarea : Secretariat ; Direcţia Miliţiei Economice ; Direcţia Miliţiei Judiciare ; Direcţia Anchetelor ; Direcţia Miliţiei Tehnico-Ştiinţifice ; Direcţia Miliţiei Pază şi Ordine ; Direcţia Miliţiei Pază Instituţii şi Întreprinderi ; Direcţia Înscrierii şi Evidenţei Populaţiei ; Direcţia Miliţiei Circulaţiei ; Direcţia Cadrelor ; Serviciul Administraţiei ; Serviciul Organizării şi Serviciul Sanitar.

În ianuarie 1950, în cadrul Miliţiei Bucureşti s-a înfiinţat un batalion de Miliţie, care urma să fie folosit la demonstraţii, parade, manifestaţii sportive şi razii ale Miliţiei, şi un „Ploton de Motociclişti" (sic !), care „să poată fi întrebuinţat de către ofiţerul de serviciu pentru intervenţii sau urmăriri în cazuri urgente"[3].

Regulamentul de funcţionare a Miliţiei din 1953

În regulamentul de funcţionare a Miliţiei din 1953, articolul 19, Direcţia Generală a Miliţiei era definită drept „parte integrantă" a Ministerului Securităţii Statului[4], care, conform articolului 1, avea următoarele atribuţii : asigurarea proprietăţii de stat, obşteşti şi personale ; paza securităţii obşteşti şi personale a cetăţenilor şi menţinerea ordinii publice. Pentru îndeplinirea acestor atribuţii, conform articolului 2, Miliţia avea următoarele sarcini :

a) Să vegheze la respectarea legilor economice, să lupte împotriva speculei, sabotajului, corupţiei, contrabandei, falsificării de bani şi operaţiunilor valutare ilicite.
b) Să ducă luptă împotriva sustragerilor din proprietatea de Stat şi obştească.
c) Să descopere şi să stârpească banditismul şi celelalte infracţiuni de drept comun.
d) Să ducă luptă împotriva moştenirilor lăsate de societatea capitalistă : prostituţia, homosexualitatea, alcoolismul, cerşetoria, vagabondajul etc.

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 13.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13210/vol. 1, ff. 2-3.
3. *Ibidem*, ff. 10-11.
4. Potrivit lui Florian Banu, în regulamentul iniţial de organizare a Ministerului Securităţii Statului (MSS) din 1952 s-a propus ca Miliţia să facă parte din acest minister alături de Trupele de Securitate şi Trupele de Grăniceri. La această propunere s-a renunţat ulterior, iar prin Decretul nr. 324 din 20 septembrie 1952 s-a stabilit ca Miliţia să rămână în continuare în subordinea MAI. Deşi Miliţia nu a fost inclusă în componenţa noului minister (la 7 septembrie 1953 cele două ministere au fuzionat), Securitatea şi-a păstrat rolul de control asupra Miliţiei prin intermediul Serviciului K (Florian Banu, „Studiu introductiv", în CNSAS, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective – metode*, vol. I, coordonator Florica Dobre, pp. XIII-XIV). Acest serviciu avea ca atribuţii organizarea muncii informativ-operative în scopul „descoperirii" şi „lichidării" „spionilor, diversioniştilor şi a altor elemente duşmănoase din Miliţie, Închisori Preventive, Comandatură, Garajele şi Atelierele Auto, Depozitele, Serviciul Medical [...]" (AMIRA, fond DOMO, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, f. 66).

e) Să ducă muncă pentru înlăturarea şi stârpirea cauzelor în care copiii sunt lăsaţi fără supraveghere şi părăsiţi de părinţi, trăgând la răspundere pe cale administrativă părinţii ce părăsesc copiii sau îi lasă fără supraveghere.
f) Să organizeze înscrierea documentelor de stare civilă, să ţină evidenţa populaţiei şi a străinilor, să elibereze documente care certifică identitatea şi să aplice regimul de înscriere şi evidenţă a populaţiei.
g) Să asigure ordinea publică pe teritoriul ţării, paza manifestaţiilor de masă şi a întrunirilor, locurilor de distracţie culturală a oamenilor muncii, locurilor de odihnă şi a sălilor de spectacole.
h) Să controleze şi să asigure îndeplinirea de către populaţie şi persoane oficiale a îndatoririlor prevăzute de Hotărârile Consiliului de Miniştri, precum şi de Deciziile Sfaturile Populare, în ceea ce priveşte măsurile de ordine publică şi securitatea populaţiei.
i) Să reglementeze şi să controleze, cu excepţia obiectivelor militare, producerea, păstrarea, folosirea şi transportarea explozivilor şi a substanţelor puternic toxice ; păstrarea şi purtarea armelor de foc şi albe ; folosirea, vânzarea şi cumpărarea, precum şi predarea în orice fel a instalaţiilor de tipografiat, aparatelor de multiplicat, maşinilor de scris şi ştampilelor.
k) Să asigure securitatea circulaţiei în localităţi şi pe drumurile publice, să supravegheze mijloacele de transport.
l) Să ia măsuri cu ajutorul populaţiei pentru lichidarea consecinţelor calamităţilor : înzăpezirilor, inundaţiilor, cutremurelor, prăbuşirilor de teren, uraganelor şi incendiilor.
m) În limitele drepturilor şi împuternicirilor sale, să acorde ajutorul necesar reprezentanţilor organelor centrale şi locale ale puterii de Stat în îndeplinirea atribuţiilor lor[1].

Pentru prevenirea şi descoperirea infracţiunilor economice, Miliţia avea dreptul, conform articolului 4, să desfăşoare muncă informativă în întreprinderi, instituţii şi alte obiective economice, precum şi să recruteze în reţeaua informativă orice persoană care deţinea informaţii utile organelor de Miliţie. Nu puteau fi recrutaţi ca informatori deputaţii MAN, membrii Comitetului Central al PMR, cadrele de conducere din PMR şi UTM, conducătorii ministerelor, sfaturilor populare şi „marilor” instituţii sau întreprinderi[2].

Direcţia Generală a Miliţiei era condusă de un director general, numit de ministrul de Interne. Acesta era ajutat în munca sa de cinci locţiitori, dintre care unul politic. Directorul general avea următoarele atribuţii : coordonarea şi controlarea activităţii direcţiilor de Miliţie din subordinea DGM ; numirea şi avansarea personalului din miliţie până la gradul de plutonier inclusiv şi a celor echivalenţi în grad ; acordarea de grade până la cel de plutonier inclusiv ; înaintarea de propuneri pentru decorare ; acordarea de recompense şi pedepsirea personalului din Miliţie conform statutului ; mutarea şi îndepărtarea personalului până la gradul de plutonier de Miliţie[3]. Un alt drept al directorului general era, conform articolului 27 al Regulamentului de funcţionare a Miliţiei, emiterea de ordine şi directive referitoare la activitatea Miliţiei[4].

Organele centrale ale Direcţiei Generale ale Miliţiei erau : 1. Serviciul Secretariat ; 2. Serviciul Inspecţii ; 3. Serviciul Politic ; 4. Serviciul Cadre ; 5. Direcţia Miliţiei Economice ; 6. Direcţia Miliţiei Judiciare ; 7. Direcţia Anchete ; 8. Serviciul Operativ ; 9. Serviciul Tehnico-Ştiinţific ; 10. Serviciul Evidenţei Operative ; 11. Direcţia Miliţiei Pază şi Ordine ; 12. Serviciul Inspecţii Auto ; 13. Direcţia Evidenţei Populaţiei ; 14. Serviciul Evidenţă şi Documentare Străini ; 15. Serviciul Autorizaţii.

1. „Regulamentul de funcţionare a Miliţiei” (ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 2/1953, ff. 334-335).
2. *Ibidem*, f. 335.
3. *Ibidem*, f. 346 ; ANIC, fond Direcţia Generală a Miliţiei, dosar 94, f. 67.
4. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 2/1953, f. 345.

Direcţiile şi serviciile DGM aveau, conform articolului 22 din Regulamentul de funcţionare a Miliţiei, următoarele atribuţii :

- *Serviciul Secretariat* înregistra, expedia şi păstra corespondenţa, întocmea instrucţiuni privind folosirea, păstrarea şi expedierea corespondenţei. Acest serviciu controla şi activitatea secretariatelor din direcţiile regionale de Miliţie.
- *Serviciul Inspecţii* controla executarea ordinelor şi directivelor Ministerului Securităţii Statului şi ale Direcţiei Generale a Miliţiei de către formaţiunile de Miliţie.
- *Serviciul Politic* era responsabil cu organizarea muncii politico-educative în rândul personalului din Miliţie, cu „întărirea disciplinei, stării politico-morale, ridicarea continuă a vigilenţei, a nivelului ideologic şi cultural al tuturor lucrătorilor din miliţie"[1].
- *Serviciul Cadre* întocmea schemele de încadrare cu personal ale Miliţiei, formele pentru acordarea gradelor, decorarea, înaintarea, retrogradarea şi mutarea în serviciu a personalului Miliţiei, actele pentru concedierea, demisionarea şi pensionarea ofiţerilor şi subofiţerilor ; de asemenea, cerceta abaterile şi delictele comise de personalul din Miliţie.
- *Direcţia Miliţiei Economice* organiza activitatea informativ-operativă pentru prevenirea şi combaterea infracţiunilor economice, acorda sprijin organelor exterioare ale acestei direcţii în activitatea lor, analiza informaţiile referitoare la infracţiunile comise şi lua măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii Miliţiei Economice.
- *Direcţia Miliţiei Judiciare* organiza activitatea informativ-operativă pentru prevenirea şi combaterea infracţiunilor de drept comun, acorda sprijin organelor exterioare ale Direcţiei Judiciare în activitatea lor, studia datele despre infracţiunile de drept comun şi economice, stabilea măsuri pentru prevenirea infracţiunilor şi îmbunătăţirea muncii informativ-operative.
- *Direcţia Anchete* realiza cercetarea infracţiunilor economice şi de drept comun şi controla activitatea organelor de cercetare.
- *Serviciul Operativ* organiza urmărirea infractorilor economici şi de drept comun, filajul şi investigaţiile acestora.
- *Serviciul Tehnico-Ştiinţific* realiza expertize criminalistice şi acorda sprijin organelor exterioare ale acestui serviciu în activitatea lor.
- *Serviciul Evidenţei Operative* redacta dări de seamă şi rapoarte despre

> infracţiunile economice şi de drept comun, munca de anchetă şi informativă, ţine evidenţa infractorilor şi condamnaţilor, pe baza cartotecii alfabetice şi dactiloscopice, întocmeşte formele pentru raportare şi instructaj pe linia evidenţei operative pentru organele exterioare, efectuează la cerere verificarea persoanelor trecute în evidenţa operativă ce interesează organele Securităţii Statului şi ale Miliţiei, păstrează dosarele de anchete şi informative[2].

- *Direcţia Miliţiei Pază şi Ordine* stabilea măsuri pentru menţinerea ordinii publice şi securităţii cetăţenilor ; organiza paza instituţiilor, întreprinderilor, organizaţiilor de stat şi cooperatiste şi lua măsuri pentru asigurarea securităţii circulaţiei autovehiculelor în oraşe, localităţi şi drumuri publice.
- *Serviciul Inspecţii Auto* întocmea evidenţa personală a şoferilor, maşinilor, tractoarelor şi motocicletelor, realiza controlul autovehiculelor din ţară şi interzicea folosirea celor necorespunzătoare, controla pregătirea profesională a şoferilor, organiza examene pentru obţinerea permisului auto.
- *Direcţia Evidenţei Populaţiei* conducea şi coordona în cadrul formaţiunilor de Miliţie

1. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 2/1953, f. 342.
2. *Ibidem*, ff. 342-343.

munca de eliberare a buletinelor de identitate a populaţiei şi pune în aplicare regimul de evidenţă şi înscrierea populaţiei, eliberează autorizaţii pentru intrarea în zonele de frontieră, organizează evidenţa mişcării naturale populaţiei şi înregistrează actele de stare civilă[1].

- *Serviciul Evidenţă şi Documentare Străini* întocmea evidenţa cetăţenilor străini şi a persoanelor fără cetăţenie, elibera, prelungea şi anula drepturile de liberă trecere, întocmea documente pe care le trimitea Marii Adunări Naţionale pentru acordarea, retragerea şi renunţarea la cetăţenia română şi controla activitatea organelor exterioare ale acestei direcţii.
- *Serviciul Autorizaţii* avea următoarele atribuţii :

Efectuează controlul administrativ asupra fabricării, transportării, folosirii şi păstrării explozivilor şi substanţelor puternic toxice, armelor de foc şi albe, muniţiilor, utilajului tipografic, aparatelor de tipărit şi multiplicat, maşinilor de scris, ştampilelor şi sigiliilor şi eliberează autorizaţii pentru folosirea, cumpărarea, transportul şi păstrarea lor[2].

Cadrele

Încă de la înfiinţare, „îmbunătăţirea compoziţiei sociale şi politice" a miliţienilor a fost considerată de către MAI şi DGM una dintre priorităţi. Ca şi în cazul altor instituţii nou-înfiinţate sau reorganizate de către statul comunist, şi în Miliţie, „îmbunătăţirea compoziţiei" s-a realizat prin „îndepărtarea treptată", datorită lipsei de cadre, a foştilor poliţişti, jandarmi şi a „elementelor duşmănoase". În locul lor au fost angajate persoane „verificate şi devotate regimului de democraţie populară" cu stagiul militar satisfăcut.

La încadrarea în Miliţie aveau prioritate membrii de partid şi de UTM. Durata minimă a unui contract de angajare pentru miliţieni era de patru ani[3]. La începutul anului 1950 au fost constituite comisii judeţene de verificare a personalului din Miliţie. Pentru scoaterea din cadrul Miliţiei au fost propuşi angajaţii care făcuseră parte din Mişcarea Legionară şi din partidele istorice, cei care „s-au pronunţat împotriva măsurilor luate de guvern", cei care aveau legături cu „reacţionarii" sau care au „funcţionat în Basarabia" în perioada interbelică[4].

Şi în celelalte instituţii subordonate Ministerului Afacerilor Interne s-au realizat epurări. În şedinţa colectivului de conducere al MAI din martie 1950 s-a hotărât „îndepărtarea treptată" din rândul cadrelor active ale Trupelor MAI a 211 ofiţeri şi 1 187 de subofiţeri, foşti jandarmi şi poliţişti care între 1941 şi 1944 au fost încadraţi în unităţi de Poliţie şi Jandarmerie pe teritoriul URSS. 92 de ofiţeri şi 697 de subofiţeri au fost îndepărtaţi la 1 aprilie 1950, 21 de ofiţeri şi 45 de subofiţeri la 1 septembrie, iar 98 de ofiţeri şi 445 de subofiţeri la 30 decembrie[5].

La 1 noiembrie 1952, Direcţia Generală a Miliţiei avea un efectiv de 39 245 de persoane : 4 213 ofiţeri, 30 633 de sergenţi, 2 498 de „militarizaţi fără grad" şi 1 901 angajaţi civili, cu 8 687 mai puţini decât ceea ce ara prevăzut în statele de organizare ale DGM. Repartizarea cadrelor în DGM era următoarea : 1 474 în aparatul central, 2 620 în Direcţia de Miliţie a Oraşului Bucureşti, 29 644 în direcţiile de miliţie regionale şi 715 în şcolile de

1. ANIC, fond Consiliul de Stat – Decrete, dosar 2/1953, f. 344.
2. *Ibidem*, ff. 344-245.
3. ANIC, fond Direcţia Generală a Miliţiei, dosar 94, f. 69.
4. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 20/1950.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 165.

Miliţie[1]. Dintre cadre, în 1952, cele mai multe proveneau din rândul ţărănimii sărace (28 000), al muncitorilor (5 288) şi al ţăranilor mijlocaşi (3 713). Restul miliţienilor erau de origine mic-burgheză (1 649), din rândul chiaburilor (110), al burghezilor (7) şi al meseriaşilor (478). Profesiile de bază ale personalului din miliţie erau : ţăran sărac (21 513), ţăran mijlocaş (970), muncitor calificat (3 465), muncitor necalificat (5 300), funcţionar (4 685), militar (1 509), meseriaş (765), liber profesionist (159) şi chiabur (17), iar 862 nu aveau nici o profesie[2]. În 1952, în Miliţie erau 2 499 de vechi poliţişti, 1 397 de jandarmi, 141 de „cadre identificate ca legionari" şi 188 de persoane care înainte de 23 august 1944 au lucrat în diferite instituţii ale statului „burghezo-moşieresc" (prefecturi, primării, Ministerul Finanţelor, Ministerul Justiţiei[3]). Pentru îmbunătăţirea activităţii Miliţiei, s-a propus înlăturarea, începând cu 23 ianuarie 1953, a foştilor poliţişti, jandarmi şi funcţionari din aparatul de stat de dinainte de 23 august 1944, a „elementelor legionare şi chiabureşti"[4], care

> chiar dacă [...] au pregătire profesională, nu corespund în muncă, datorită faptului că au o mentalitate învechită, atitudini străine de morala proletară, care descompun munca şi sunt un exemplu rău pentru cadrele tinere şi pentru elevi[5].

Pentru completarea efectivelor s-a propus recrutarea de „elemente muncitoreşti", cu sprijinul comitetelor regionale de partid, în special pentru formaţiunile operative de la regiuni şi raioane[6].

Într-un raport din 2 august 1955 al Secţiei Administrative este prezentată situaţia cadrelor din Miliţie din primele cinci luni ale anului 1955. Conform raportului, aceasta era „total necorespunzătoare". Principalele lipsuri erau : prezenţa în Miliţie a unui număr mare de persoane cu numai patru clase elementare sau chiar analfabete şi slaba pregătire profesională a miliţienilor. În 1955, în schema de organizare a Miliţiei erau prevăzute 36 507 funcţii : 19 435 de ofiţeri, 16 385 de sergenţi şi 387 de angajaţi civili. Efectivul existent era de 31 915 lucrători din Miliţie : 5 347 de ofiţeri, 26 247 de sergenţi şi 321 de angajaţi civili. Dintre sergenţi, 12 258 erau încadraţi cu funcţii de ofiţeri[7].

În anul 1955, compoziţia socială a personalului din Miliţie era considerată „relativ bună", mai ales în privinţa cadrelor cu funcţii de conducere (57,5% erau foşti muncitori din industrie, iar 82% erau membri de partid sau UTM). Epurările din Miliţie realizate între 1949 şi 1955 au determinat încadrarea în această instituţie a „unor elemente total necorespunzătoare din punctul de vedere al şcolarizării şi al nivelului profesional". Dintre cei 31 915 angajaţi, 60% aveau cel mult cinci-şase clase elementare (11 184 absolviseră patru clase elementare, iar 7 467 terminaseră cinci sau şase clase elementare), iar studii superioare aveau numai 174. În 1955, în funcţii de conducere erau 350 de „absolvenţi" a patru clase elementare şi 409 a cinci sau şase clase elementare.

În miliţie au mai fost angajaţi după 1949 „mulţi miliţieni [...] fără a avea 4 clase elementare, iar unii chiar neştiutori de carte, fiind şcolarizaţi ulterior prin cursuri de alfabetizare înfiinţate în diferite unităţi"[8].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 12 614/vol. 3, f. 20.
2. *Ibidem*, f. 27.
3. *Ibidem*, ff. 57, 58, 60, 63, 64.
4. *Ibidem*, f. 38.
5. *Ibidem*, f. 27.
6. *Ibidem*, f. 38.
7. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 82/1955, ff. 112-113.
8. *Ibidem*, f. 113.

În comparaţie cu instruirea de cultură generală a personalului din Miliţie, pregătirea profesională era considerată „mult mai mulţumitoare”, chiar dacă mai „mult de jumătate din efectivul total al Miliţiei” nu avea o „şcolarizare profesională”. Din totalul cadrelor de conducere (2 443), numai 35% urmaseră şcoli de Miliţie. Situaţia celorlalţi miliţieni era următoarea : 11 692 nu aveau o pregătire de specialitate, iar 7 580 absolviseră cursuri de miliţieni cu durata între 10 şi 30 de zile[1].

Concluzia raportului Secţiei Administrative din 2 august 1955 era una total pesimistă :

> Planul actual de şcolarizare a miliţiei prevede că anual vor fi trecuţi prin şcoli de ofiţeri 1 075 de oameni, ceea ce înseamnă că nici în 13 ani miliţia noastră nu va avea ofiţeri calificaţi pe baza unei serioase şcolarizări profesionale[2].

În 1955 mai erau în miliţie 532 de foşti poliţişti şi jandarmi dinainte de 23 august 1944, dintre care 12 în funcţii de conducere, deşi în primele cinci luni ale anului 1955 au fost îndepărtate din Miliţie 2 276 de persoane. Conform aceluiaşi raport din august 1955, cu toată „vigilenţa partidului”, în Miliţie au fost încadrate persoane al căror trecut nu era verificat, ceea ce a avut ca rezultat „strecurarea în aparatul de miliţie a unui însemnat număr de elemente duşmănoase ca : legionari, chiaburi, borfaşi, infractori şi declasaţi”[3].

Pentru „înlăturarea lipsurilor şi întărirea muncii de miliţie” au fost făcute următoarele propuneri : încadrarea în funcţii de conducere (comandant şi locţiitor de comandant de miliţie) a unui număr de 500-600 de ofiţeri din Trupele MAI ; verificarea „imediată” de către DGM „a întregului efectiv de miliţie” ; introducerea unor criterii eliminatorii de selecţionare a cadrelor de Miliţie, astfel încât să nu mai fie recrutaţi ca ofiţeri şi sergenţi persoane care nu absolviseră şcoala medie şi respectiv şcoala elementară[4].

Tabelul 1. *Efectivele Miliţiei prevăzute în statele de organizare în perioada 1949-1960*

Nr. crt.	Data	Efectiv			Total
		Ofiţeri	Subofiţeri	Angajaţi civili	
1.	23.01.1949	7 870	57 256	–	65 126
2.	9.03.1951	19 966	34 769	1 317	56 052
3.	31.12.1952	18 619	28 792	3 027	50 438
4.	30.03.1953	17 300	24 149	–	41 449
5.	01.01.1954	18 312	20 383	386	39 081
6.	1955	19 435	16 385	387	36 507
7.	30.03.1956	19 460	16 684	384	36 528
8.	01.07.1956	9 020	9 974	1 230	20 224
9.	31.12.1957	9 381	14 754	1 245	25 380
10.	31.12.1958	7 553	14 503	1 126	23 182
11.	31.12.1959	8 967	17 807	1 347	28 121
12.	31.12.1960	8 576	18 838	1 969	29 383

Sursă : ACNSAS, fond Documentar, dosar 13132/vol. 10, ff. 63-66 ; ANIC, fondul CC al PCR – secţia Administrativ-politică, dosar 82/1955, f. 112

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 82/1955, f. 113.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, f. 114.
4. *Ibidem*, ff. 123-124.

Reorganizările Miliţiei (1956, 1960)

Reorganizările Direcţiei Generale a Miliţiei din 1956 şi 1960 au fost determinate de cele ale Ministerului Afacerilor Interne, de modificarea împărţirii administrativ-teritoriale a RPR şi, nu în ultimul rând, de „voinţa politică". Planurile de reorganizare ale Miliţiei erau întocmite de MAI şi date spre aprobare Biroului Politic, care, după caz, le aproba sau cerea modificarea lor în funcţie de observaţiile făcute în cadrul şedinţei. După ce erau aprobate de conducerea partidului, planurile erau aplicate printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri. Prin cele două reorganizări sus-menţionate s-a urmărit : reducerea funcţiilor din schemele de organizare ale Miliţiei prin „îndepărtarea treptată" din acest aparat a „elementelor duşmănoase" ; „îmbunătăţirea muncii Miliţiei" şi a compoziţiei sociale a cadrelor de Miliţie ; realizarea de economii la bugetul de stat.

Reorganizarea din 1956

Pentru Miliţie, anul 1956 a fost unul de bilanţ. Încă de la începutul anului, inspectori din cadrul Secţiei Administrative a CC al PCR au fost trimişi în control la regiunile de Miliţie. Activitatea Miliţiei din cei şapte ani a fost analizată în baza rapoartelor întocmite de inspectori, în cadrul şedinţelor Secretariatului CC al PMR din 1 februarie 1956 şi din 19 martie 1956 şi în cea a Biroului Politic din 22 mai 1956.

În şedinţa din 1 februarie 1956, Ministerul Afacerilor Interne a primit sarcina de a elabora un plan de măsuri pentru îmbunătăţirea activităţii Miliţiei, hotărându-se ca în conducerea acestei instituţii să fie promovaţi numai „tovarăşi bine pregătiţi, care au o cultură corespunzătoare şi cunosc bine legile RPR [...] absolvenţi ai şcolilor de 10 ani", iar ofiţerii de Miliţie „mai slab pregătiţi să fie trimişi la cursuri de perfecţionare"[1].

În şedinţa din 19 martie 1956 a fost prezentat un raport al Secţiei Administrative din 27 februarie 1956 despre activitatea Direcţiei Miliţiei Generale. La acea dată, efectivul Miliţiei era de 30 323 de persoane (6 283 de ofiţeri, 23 706 sergenţi şi 334 de angajaţi civili), iar aparatul politic al DGM număra 369 de persoane (272 de membri PMR, 67 de candidaţi PMR şi 30 de membri UTM). În raport erau precizate principalele „realizări" şi „lipsuri" ale activităţii DGM. Printre realizări erau menţionate adoptarea de către MAI a unor măsuri ce au avut ca rezultat „îmbunătăţirea compoziţiei [sociale a] cadrelor" ca urmare a înlăturării din Miliţie „în mod treptat a unui mare număr de elemente provenite din vechiul aparat de stat şi completarea cu noi cadre corespunzătoare", precum şi o mai bună cunoaştere de către cadrele de Miliţie a hotărârilor partidului şi ale guvernului[2]. Conform raportului, principalele lipsuri erau existenţa multor funcţii de „şefi" care „împiedică operativitatea muncii, birocratizează aparatul de miliţie şi scade răspunderea comandanţilor faţă de sarcini" şi schema de organizare a Miliţiei, care nu corespundea „sarcinilor politico-economice puse în faţa Miliţiei de către Partid şi Guvern". Era dat exemplul Direcţiei Economice din aparatul central, care, la un efectiv de 38 de oameni, avea în schema organizatorică 24 de „şefi" : un director, doi directori adjuncţi, patru şefi de servicii, şapte şefi de birouri şi şase ajutori de şefi de servicii şi secţii. În raport se mai preciza că în repartizarea efectivelor de miliţie nu au fost luate în considerare importanţa

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 12/1956, f. 2.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 25/1956, ff. 5-6.

economică a regiunilor şi raioanelor şi starea infracţională, iar în Miliţie „s-au strecurat elemente duşmănoase ca : legionari, chiaburi, infractori şi declasaţi”. Pentru îmbunătăţirea activităţii Miliţiei şi a originii sociale a cadrelor s-a propus reducerea personalului cu aproximativ 15%[1]. O altă problemă constatată era şi „starea moral-politică şi disciplinară a lucrătorilor de miliţie”. În cursul anului 1955, la Direcţia Miliţiei Capitalei au fost comise de către miliţieni 2 540 de abateri, pedepsite cu 9 375 de zile de arest ; la regiunea Cluj au fost constatate 823 de abateri, pedepsite cu 4 201 zile de arest, iar la Regiunea Piteşti 1 120 de abateri, pedepsite cu 4 339 de zile de arest. Cauzele acestor abateri erau întârzierile la serviciu, neexecutarea ordinelor, „pactizările cu duşmanul de clasă”, crimele etc.[2] Pentru îmbunătăţirea activităţii, Secţia Administrativă a propus în finalul raportului luarea următoarelor măsuri : eliberarea din funcţiile deţinute a generalului-maior Alexandru Ioan, directorul general al DGM, a coloneilor Savu Florea şi Moldoveanu Mircea, locţiitori ai directorului general ; realizarea de către MAI până la 1 mai 1956 a unui proiect de reorganizare a Miliţiei ; îndepărtarea din funcţiile deţinute a celor necorespunzători, „în primul rând elementele provenite din vechiul aparat poliţienesc, care se mai găsesc azi în miliţie”, şi verificarea până la 1 octombrie 1956 de către DGM şi de către Direcţia de Cadre a MAI a personalului de Miliţie[3]. Toate aceste propuneri au fost aprobate de Secretariatul CC al PMR în şedinţa din 19 martie 1956[4].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 25/1956, f. 6.
2. *Ibidem*, f. 7.
3. Prezentăm aici propunerile Secţiei Administrative : „1. Tovarăşul general maior Alexandru Ioan, directorul general al miliţiei, colonel Moldoveanu Mircea şi colonel Savu Florea, locţiitori ai directorului general, să fie eliberaţi din aceste funcţii. 2. Până la 1 mai a.c. să fie schimbaţi din funcţii toţi cei care au munci de răspundere în DGM şi în teritoriu, care nu sunt corespunzători, cuprinşi în tabelul alăturat. 3. Ministerul Afacerilor Interne, până la 1 mai a.c. să prezinte conducerii partidului un proiect de reorganizare a aparatului miliţiei care să aibă la bază reducerea efectivelor miliţiei şi creşterea calităţii muncii de miliţie. 4. Organizarea unui organ de cadre independent (Serviciu de Cadre) care să se ocupe direct de toate cadrele din miliţie şi care să-şi desfăşoare activitatea sub conducerea directorului general al miliţiei şi sub îndrumarea Direcţiei de Cadre a MAI. Pentru funcţia de şef al Serviciului de Cadre din DGM propunem pe tovarăşul maior State Nicolae, în prezent şef serviciu în Direcţia de Cadre a MAI. 5. Până la 1 octombrie a.c. Direcţia Generală a Miliţiei şi Direcţia de Cadre a MAI să verifice întregul efectiv de miliţie, să fie scoşi [sic !] în primul rând elementele provenite din vechiul aparat poliţienesc, care se mai găsesc azi în miliţie. Toţi cei găsiţi necorespunzători cu ocazia verificărilor să fie înlocuiţi în termen de 3 luni de la terminarea verificării. 6. Până la 1 mai a.c., conducerea DGM va lua măsuri pentru scoaterea din aparatul politic al miliţiei a lucrătorilor nemembri de partid. 7. Până la 1 iulie a.c. Direcţia Generală a Miliţiei să întocmească un nou regulament de funcţionare a miliţiei (actualul fiind necorespunzător) care să cuprindă şi probleme de ordine interioară. 8. DGM să primească anual un număr de cel puţin 15% din absolvenţii facultăţilor juridice. Să se stabilească obligativitatea cadrelor de conducere din miliţie de a urma facultăţi juridice fără frecvenţă. 9. Să se înfiinţeze funcţia de locţiitor al directorului general al miliţiei pentru munca politică, care să fie în acelaşi timp şi şef al Serviciului Politic. 10. Secţia Administrativă a CC al PMR se va ocupa direct de şcolarizarea lucrătorilor politici de miliţie prin şcolile de partid de pe lângă comitetele regionale de partid. 11. Conducerea DGM până la 1 mai 1956 să elaboreze un plan de perspectivă privind şcolarizarea ofiţerilor şi sergenţilor prin şcolile de miliţie, cât şi calificarea lor la locul de muncă. Să ia fiinţă un serviciu de învăţământ (care să aibă legătură directă cu şeful DGM). Acest serviciu să se ocupe de procesul de învăţământ din şcolile de miliţie, cât şi de învăţământul la locul de muncă. 12. Redacţia ziarului *Miliţia în slujba Patriei* să fie compusă din 8 tovarăşi după cum urmează : 1 redactor-şef, 1 secretar de redacţie, 5 redactori, 1 corector şi o dactilografă. 13. Să ia fiinţă un comitet de partid pentru DGM conform schemei anexate, care să fie subordonat Comitetului raional de partid din MAI” (*ibidem*, ff. 13-14).
4. *Ibidem*, f. 1.

În posturile vacante au fost propuşi : general-maiorul Staicu Stelian pentru funcţia de director general ; general-maiorul Drăgan Ilie, maiorul Popescu Eugen şi procurorul Cosoveanu Dumitru pentru funcţiile de locţiitori ai directorului general ; colonelul Filip Aurel pentru funcţia de locţiitor al directorului general şi comandant al Miliţiei Capitalei ; colonelul Dumitru Pascu Anastase pentru funcţia de şef al Serviciului Politic din DGM şi locţiitor al directorului general[1].

În şedinţa din 22 mai 1956, Biroul Politic al PMR a decis reducerea efectivelor MAI de la 139 462 de funcţii la 96 634. În mai 1956, efectivul Miliţiei era de 29 715 persoane : 26 267 de ofiţeri, 12 783 de sergenţi şi 765 de civili[2]. Diferenţa dintre acest efectiv şi cel din februarie 1956 era reprezentată de cei „îndepărtaţi treptat" din Miliţie, conform propunerilor din raportul Secţiei Administrative din 27 februarie 1956 şi aprobate de conducerea PMR în şedinţa din 19 martie 1956, dar şi de neocuparea totală a funcţiilor din schema de organizare a DGM. „Îndepărtările treptate" din Miliţie urmăreau „îmbunătăţirea compoziţiei sociale a personalului de miliţie" şi aveau ca rezultat o mobilitate continuă a efectivului Miliţiei, acesta variind de la o lună la alta.

După 1950, mulţi dintre foştii poliţişti şi jandarmi îndepărtaţi din Miliţie au fost închişi în penitenciarul Făgăraş, cunoscut în literatura de specialitate drept „închisoarea poliţiştilor". În acest loc de detenţie au mai fost încarceraţi, între 1950 şi 1960, foşti militari şi angajaţi ai Serviciilor Secrete. Regimul de detenţie de la Făgăraş era unul de exterminare, iar caracteristicile lui au fost : lipsa asistenţei medicale, alimentaţia insuficientă şi mortalitatea ridicată[3].

Dintre cadrele Miliţiei, în 1956, cei mai mulţi proveneau din rândul ţărănimii sărace (18 909), al muncitorilor (4 089) şi al ţăranilor mijlocaşi (3 741), iar majoritatea avuseseră înainte de încadrarea în Miliţie profesia de muncitori industriali (8 756) şi muncitori agricoli (3 347). Ca apartenenţă politică, mai mult de jumătate dintre ei erau catalogaţi „fără de partid", iar situaţia celor cu apartenenţă politică era următoarea : 5 056 de membri PMR, 1 732 de candidaţi de partid, 5 862 de membri UTM şi 153 de excluşi din partid. Tot în acelaşi an, în Miliţie se aflau numai 166 de persoane cu studii superioare, 561 cu zece clase şi 602 cu opt sau nouă clase. Ponderea cea mai mare o aveau angajaţii cu şapte clase elementare (10 162), urmaţi îndeaproape de cei cu patru clase elementare (10 162) şi cei cu cinci sau şase clase (7 373)[4].

Reducerea personalului din Miliţie s-a realizat prin modificarea structurii organizatorice a posturilor (acestea fiind înlocuite cu un sectorist local), prin desfiinţarea unor funcţii neoperative şi intermediare, prin reducerea numărului de sectorişti din oraşe şi comunele urbane de la 1 507 la 1 136, prin ridicarea pazei de Miliţie de la o serie de obiective, păstrându-se paza de miliţie la sediile comitetelor regionale de partid şi la băncile republicane şi regionale, şi prin desfiinţarea grupelor ecvestre. Dintre cei 521 de miliţieni şi 521 de cai s-a propus păstrarea unui escadron la Bucureşti format din 62 de miliţieni şi 62 de cai. Prin aceste modificări au fost restructurate 1 112 funcţii[5].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 25/1956, f. 15.
2. Florian Banu, „Miliţia RPR şi instaurarea «dictaturii proletariatului». 1949-1956", loc. cit., pp. 85-86.
3. Pentru mai multe informaţii despre închisoarea Făgăraş, vezi Andrei Muraru (coord.), Clara Mareş, Dumitru Lăcătuşu, Cristina Roman, Constantin Petre, Sorin Cucerai, *Dicţionarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, studiu introductiv de Cristina Roman, postfaţă de Marius Oprea, Editura Polirom, Iaşi, 2008.
4. Florian Banu, „Miliţia RPR şi instaurarea «dictaturii proletariatului». 1949-1956", loc. cit., p. 87.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 53/1956, ff. 52-53.

La începutul anului 1956, în subordinea DGM funcţionau cinci şcoli : Şcoala nr. 7 Bucureşti, Şcoala nr. 8 Târgu Jiu, Şcoala nr. 9 Alexandria, Şcoala nr. 10 Lugoj, Şcoala nr. 11 Sibiu (pentru dresajul câinilor) şi Şcoala nr. 12 Sibiu[1]. În şedinţa Biroului Politic din 22 mai 1956 s-a hotărât şi desfiinţarea a trei dintre aceste şcoli, urmând ca instruirea ofiţerilor şi subofiţerilor de Miliţie să se realizeze la Bucureşti şi Sibiu. Prin desfiinţarea celor trei şcoli, au fost reduse 442 de funcţii, iar prin unificarea şcolii nr. 11 Sibiu cu şcoala de dresaj a Direcţiei Generale a Trupelor MAI au fost restructurate 115 funcţii.

În total, conducerea DGM a propus reducerea a 9 972 de funcţii : 7 249 de ofiţeri, 2 146 de sergenţi, 577 de angajaţi civili. Dintre funcţiile restructurate, 68% erau din mediul rural, iar 32% din mediul urban. În urma reorganizării, Miliţia urma să aibă un efectiv de 19 743 de persoane : 9 918 ofiţeri, 10 637 de subofiţeri, 188 de angajaţi civili[2]. În subordinea DGM au fost transferate şi două companii de la Direcţia a IX-a MAI, una de circulaţie şi una care asigura paza la ambasadele „ţărilor de democraţie populară"[3].

Prin Hotărârea nr. 1361 din 11 iulie 1956 a Consiliului de Miniştri au fost aprobate „unele măsurile organizatorice luate în cadrul Ministerului Afacerilor Interne privind reducerea efectivelor ca urmare a modificării structurii organizatorice" a ministerului. Prin această hotărâre s-a aprobat reducerea din statele de organizare ale ministerului a 25 139 de posturi de ofiţeri, sergenţi şi angajaţi civili, ceea ce a însemnat 21 107 funcţii de ofiţeri, sergenţi şi angajaţi civili din efectivul existent. Schema de organizare a MAI a fost fixată, conform articolului 2 al Hotărârii, la limita maximă de 56 754 de posturi : 24 941 de ofiţeri, 20 955 de sergenţi şi 10 858 de angajaţi civili. În articolul 3 al Hotărârii se preciza trecea Ansamblului Artistic al MAI, cu tot personalul, inventarul şi mijloacele de bază existente asupra lui, la Ministerul Culturii[4]. După două luni, acesta a revenit în subordinea MAI[5].

Ministerul Afacerilor Interne era organizat, conform articolului 3 al Hotărârii, în două departamente : Departamentul Securităţii şi Departamentul Internelor. Departamentul Securităţii cuprindea Securitatea, Trupele de Securitate, Trupele de Grăniceri şi Trupele de Pază, iar cel al Internelor includea Miliţia, Penitenciarele, Trupele de Pază contra Incendiilor (TPCI), Apărarea Locală Antiaeriană (ALA) şi Arhivele Statului[6]. Efectivul Miliţiei fixat prin această hotărâre era de 20 424 de oameni : 9 025 de ofiţeri, 10 166 de subofiţeri şi 1 233 de angajaţi civili. Repartizarea personalului de Miliţie era următoarea : 640 în aparatul central, 3 550 la Miliţia Capitalei, 14 542 la regiunile de Miliţie, 1 067 la Direcţia Transporturi, 425 la şcolile de miliţie şi 240 la Compania Specială din Direcţia a IX-a.

Tabelul 2. *Repartizarea efectivului de miliţie pe funcţii, conform HCM nr. 1 361 din 11 iulie 1956*

Unitatea	Ofiţeri	Sergenţi	Angajaţi civili	Total
Aparatul central din DGM	492	36	112	640
Miliţia Bucureşti	1 437	1 980	133	3 550
Regiunile de Miliţie	6 508	7 270	764	14 542
Direcţia Transporturi (exterior)	374	629	64	1 067

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 26/1956, f. 1.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 53/1956, ff. 54-55.
3. *Ibidem*, f. 55.
4. AMIRA, fond DMRU, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, f. 88.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13 209/vol. 2, f. 96.
6. AMIRA, fond DMRU, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, ff. 88-89.

Unitatea	Ofiţeri	Sergenţi	Angajaţi civili	Total
Şcoli de Miliţie	209	59	157	425
Compania Specială din Direcţia IX-a	5	192	3	200
Total	9 025	10 166	1233	20 424

Sursă : AMIRA, fond DMRU, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, f. 106

Tabelul 3. *Efectivele celorlalte instituţii ale Ministerului Afacerilor Interne, conform HCM nr. 1361 din 11 iulie 1956*

Instituţia	Ofiţeri	Sergenţi	Angajaţi civili	Total
Securitate	10 256	2 889	5 649	18 794
DGPCM	493	3 979	1 737	6 209
Direcţia generală a trupelor MAI	343	119	126	588
Trupele de Grăniceri	1 809	961	557	3 327
Trupele de Securitate	378	314	85	777
Trupe pază obiective	645	380	153	1 178
DPCI	1 110	1 810	171	3 091
DALA	397	85	108	590
Subunităţi (Aviaţie, Şcoli, Deservire)	386	226	153	765
Grupul de lucru MAI	51	16	15	82
Serviciul Organizare şi Mobilizare MAI	24	–	2	26
Arhivele statului	–	–	518	518
Asociaţia sportivă „Dinamo”	24	10	351	375
Total	15 916	10 789	9 625	36 320

Sursă : AMIRA, fond DMRU, inventar nr. 7364, dosar 10/1956, ff. 91, 122, 133, 174-179

Reorganizarea din 1960

La începutul anului 1960, conducerea MAI a hotărât adoptarea unor măsuri pentru „îmbunătăţirea organizării unor efective” ale acestui minister, inclusiv ale Miliţiei. Dintre toate instituţiile MAI, Miliţia a fost singura al cărei efectiv a fost mărit în urma reorganizării, deşi restructurări s-au realizat şi la nivelul DGM, fiind reduse din statele de organizare ale Miliţiei 364 de funcţii de ofiţeri.

Măsurile propuse de Alexandru Drăghici au fost aprobate „în principiu” în şedinţa Biroului Politic din 22 ianuarie 1960[1]. Reorganizarea MAI a fost gândită pe patru paliere : Trupele MAI, Securitatea, Direcţia Generală a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă şi Direcţia Generală a Miliţiei. La 22 ianuarie 1960, efectivul MAI era de 120 339 de persoane (25 234 de ofiţeri, 31 092 de subofiţeri, 51 953 de militari în termen şi 12 060 de angajaţi civili[2]), dintre care 63 485 (5 609 ofiţeri, 4 011 subofiţeri, 50 453 de militari în termen, 1 912 angajaţi civili şi 1 500 de militari în termen „surplus de contingent pentru lucrări de

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 2.
2. *Ibidem*, f. 12.

construcţii") aparţineau Trupelor MAI[1]. În decembrie 1959, Miliţia avea un efectiv de 28 121 de persoane : 8 967 de ofiţeri, 17 807 subofiţeri şi 1 347 de angajaţi civili[2].

În 1960, Trupele MAI cuprindeau trei comandamente : Comandamentul Trupelor de Grăniceri şi Securitate, Comandamentul Trupelor de Pompieri şi Direcţia Apărării Locale Antiaeriene. În afara acestor unităţi mai existau Grupul de Pază şi Escortare Deţinuţi, subordonat Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă, şi Grupul de Deservire, subordonat Direcţiei Spate a MAI[3]. Pentru Trupele MAI au fost propuse următoarele măsuri de reorganizare :

> 1. Desfiinţarea celor 8 batalioane de securitate din teritoriu (Timişoara, Tecuci, Stalin [Braşov], Cluj, Drăgăşani, Satu Mare, Orăştie şi Botoşani), mai puţin 2 batalioane securitate şi un batal.[ion] pază specială din Brigada securitate Bucureşti. 2. Desfiinţarea comenzilor unor unităţi de grăniceri şi de pază. 3. Desfiinţarea comenzilor grupurilor de pază şi deservire. 4. Reducerea şcolilor de sergenţi şi a unor subunităţi de rezervă de la brigăzile de pază şi grăniceri. 5. Desfiinţarea pazei militare la obiectivele căi ferate şi revederea sistemului de pază la celelalte obiective în ideea reducerii numărului elementelor de serviciu (posturi de sentinelă). 6. Reducerea efectivelor unităţilor de grăniceri care fac paza frontierei pe Dunăre cu URSS şi Republica Populară Bulgaria. 7. Reducerea Regimentului de aviaţie la o flotilă de aviaţie.

În total, au fost propuse pentru a fi restructurate 14 869 de funcţii : 967 de ofiţeri, 564 de subofiţeri, 12 214 militari în termen şi 215 angajaţi civili[4]. În şedinţa Biroului Politic al CC al PMR din 22 ianuarie 1960 s-a aprobat şi trecerea Trupelor de Grăniceri din subordinea MAI în cea a Ministerului Forţelor Armate[5]. În urma reducerilor de funcţii, Trupele MAI rămâneau cu un efectiv de 26 558 de persoane (2 429 de ofiţeri, 2 362 de subofiţeri, 19 329 de militari în termen, 998 de angajaţi civili şi 1 500 de „militari în termen surplus de contingent pentru lucrările de construcţii"), iar cele de grăniceri cu un efectiv de 22 058 de oameni (2 213 ofiţeri, 1 145 de subofiţeri, 18 000 de militari în termen şi 700 de angajaţi civili[6]).

Măsurile de reorganizare ale aparatului de Securitate au constat în desfiinţarea Direcţiei a VI-a (sarcinile şi obiectivele acesteia au fost preluate de către Direcţiile a II-a şi a VI-a) şi a 142 de secţii şi servicii raionale de Securitate din cele 191 câte funcţionau în ianuarie 1960. În locul secţiilor şi serviciilor desfiinţate s-a propus organizarea unui Birou de Securitate alcătuit din trei sau patru ofiţeri „în raport cu mărimea şi concentrările elementelor duşmănoase din fiecare raion". Noile birouri urmau să funcţioneze în acelaşi sediu cu secţiile raionale de Miliţie. O parte dintre cei 1 096 de angajaţi din Direcţia a VI-a, precum şi din serviciile şi secţiile raionale de Securitate desfiinţate au fost propuşi pentru a fi încadraţi în Direcţia a III-a din aparatul central al MAI şi în serviciile C şi F ale Securităţii, care, potrivit lui Drăghici, aveau nevoie de cadre pentru a „prelucra un mare volum de arhivă (peste 600 de vagoane) privind organizaţiile de represiune ale burgheziei şi ale fostelor partide istorice"[7].

Tot în şedinţa din 22 ianuarie 1960, Biroul Politic a aprobat şi intrarea Gărzilor Muncitoreşti în componenţa MAI cu următorul efectiv : 278 de ofiţeri, 92 de subofiţeri şi 66 de angajaţi civili. Acestea urmau să fie folosite „la asigurarea autoapărării întreprinderilor şi

---

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 4.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13 132/vol. 10, f. 46.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 4.
4. *Ibidem*, f. 5.
5. *Ibidem*, f. 2.
6. *Ibidem*, f. 6.
7. *Ibidem*, ff. 7-8.

ducerea acţiunilor de luptă împotriva elementelor contrarevoluţionare care ar încerca să tulbure ordinea publică”[1].

În cadrul Direcţiei Generale a Penitenciarelor şi Coloniilor de Muncă, reorganizarea a constat în desfiinţarea unor penitenciare (Făgăraş) şi colonii de muncă, ceea ce a avut drept rezultat reducerea efectivului cu 846 de funcţii : 107 ofiţeri, 490 de sergenţi şi 249 de angajaţi civili[2].

Pentru DGM au fost propuse următoarele măsuri de reorganizare : unificarea celor două servicii de Miliţie care funcţionau în oraşele Timişoara, Stalin (Braşov), Ploieşti, Galaţi, Brăila şi Cluj într-un singur serviciu orăşenesc, precum şi reducerea unor posturi din aparatul central şi regional al Miliţiei[3]. Pentru a suplini cele opt batalioane de Securitate desfiinţate, s-a hotărât înfiinţarea a trei batalioane de intervenţie ale Miliţiei la Drăgăşani, Orăştie şi Tecuci. Numărul funcţiilor ce urmau să fie reduse în cadrul DGM era de 484 : 313 ofiţeri, 162 de sergenţi şi 9 angajaţi civili[4]. Prin aceste măsuri luate la nivelul MAI, numărul funcţiilor ce trebuiau reduse iniţial era de 17 159 : 1 537 de ofiţeri, 1 586 de subofiţeri, 12 124 de soldaţi în termen şi 912 angajaţi civili (vezi tabelul 4).

Tabelul 4. *Funcţiile propuse iniţial pentru a fi restructurate*

Instituţia	Ofiţeri	Subofiţeri	Militari în termen	Angajaţi civili	Total
Securitate	150	370	–	440	960
Trupe MAI	967	564	13 124	214	14 869
Miliţie	313	162	–	9	484
Penitenciare	107	490	–	249	846
Total	1 537	1 586	13 124	912	17 159

Sursă : ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 9

Pentru „asigurarea ordinii publice” s-a aprobat transferarea a 1 794 dintre funcţiile care trebuiau restructurate în cele trei batalioane de Miliţie nou-înfiinţate, transformarea a 174 de funcţii de ofiţeri de Miliţie şi a 371 de funcţii de sergenţi în posturi pentru angajaţi civili, iar pentru alţi 466 de foşti angajaţi ai MAI s-a propus încadrarea lor în Gărzile Muncitoreşti. Dintre funcţiile transferate în cadrul batalioanelor de Miliţie, 123 erau de ofiţeri, 1 590 de sergenţi şi 81 de angajaţi civili[5]. MAI a mai hotărât ca de la 1 martie 1960 ofiţerii şi subofiţerii din cadrul Securităţii, care, prin „specificul lor de muncă, umblă o bună parte din timp îmbrăcaţi civili”, să nu mai beneficieze de echipament militar şi nici de contravaloarea lui în bani. Personalul Securităţii care putea să poarte echipament militar urma să fie stabilit printr-un ordin al ministrului Afacerilor Interne. Această măsură a fost aplicată şi pentru 750 de angajaţi ai Miliţiei (750 de ofiţeri şi 13 sergenţi)[6].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 9.
2. *Ibidem*, f. 7.
3. În ianuarie 1950, conducerea MAI a propus ca în oraşele capitale de judeţ care, din punct de vedere administrativ, erau asimilate unui judeţ să fie înfiinţate două formaţiuni distincte de Miliţie : Miliţia Oraşului, ce răspundea de capitala judeţului, şi Miliţia Teritorială, ce avea în subordine restul judeţului ; ambele formaţiuni erau subordonate direct DGM. Pentru început, noua structură de organizare a Miliţiei a fost aplicată în judeţul Timiş, iar după o „experienţă de câteva luni” a fost extinsă şi în celelalte judeţe (ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 12).
4. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, ff. 8-9.
5. *Ibidem*, ff. 9-10.
6. *Ibidem*, f. 14.

Prin aplicarea acestor măsuri, MAI a redus în total 14 929 de funcţii : 1 310 ofiţeri, 274 de subofiţeri, 13 124 de militari în termen şi 220 de angajaţi civili[1]. În cadrul Miliţiei, efectivul a crescut cu 1 057 de funcţii de sergenţi reangajaţi şi 617 funcţii de angajaţi civili, ca urmare a înfiinţării celor trei batalioane de intervenţie ale Miliţiei (Drăgăşani, Orăştie, Tecuci), iar numărul ofiţerilor a fost redus cu 364 de funcţii[2]. Numărul posturilor din schema de organizare a MAI era fixat, prin hotărârea Consiliului de Miniştri din februarie 1960, la 81 852 (vezi tabelul 5).

Tabelul 5. *Efectivele MAI în urma reorganizării din martie 1960*

Instituţia	**Efective**					**Total**
	Ofiţeri	**Subofiţeri**	**Sergenţi reangajaţi**	**Militari în termen**	**Angajaţi civili**	
Securitate	9 744	3 1965	–	–	5 182	18 121
Trupe MAI	2 429	2 302	–	19 329	998	25 058
Gărzile muncitoreşti	278	92	–	–	66	436
Miliţie	8 644	–	18 839	–	2 001	29 484
DGM	593	–	5 244	–	2 138	7 975
Asociaţia Dinamo	23	–	–	–	314	337
Arhivele Naţionale	–	–	–	–	441	441
Total	21 711	5 589	24 083	19 329	11 140	81 852

Sursă : ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 16

Miliţia în anii de „dictatură a proletariatului”

În anii de „construire a socialismului”, Miliţia a avut de îndeplinit, pe lângă atribuţiile specifice unei poliţii democratice (asigurarea securităţii cetăţenilor, apărarea proprietăţii acestora, combaterea infracţiunilor de drept comun etc.), şi sarcini precum „suprimarea” celor consideraţi un pericol pentru „regimul de democraţie populară”. În aceşti ani, Miliţia a participat, alături de Securitate şi Trupele de Securitate, la urmărirea „bandelor din munţi”, la deportarea „duşmanilor poporului” şi la colectivizarea agriculturii. O altă sarcină a Miliţiei era şi controlul mişcării populaţiei. Nici o persoană de naţionalitate română sau străină nu putea să călătorească în ţară sau în străinătate fără aprobarea Miliţiei şi a Securităţii. De asemenea, schimbarea domiciliului se putea realiza numai cu acordului organelor de Miliţie.

Activitatea Miliţiei în anii ’50

Încă din primul an de funcţionare, conducerea Miliţiei a cerut ca această instituţie „să fie antrenată mai mult în lupta contra bandelor” şi în special împotriva celor mai slab organizate. „Exterminarea” lor finală, considera Pavel Cristescu, „trebuie dusă în mod

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 3/1960, f. 12.
2. *Ibidem*, ff. 13-14.

firesc de către formaţiunile de miliţie", trupele de securitate urmând să intervină atunci când „bandele" erau puternice şi „operaţiunea de lichidare a lor" depăşea posibilităţile Miliţiei[1]. Într-un raport de activitate al Direcţiei Generale a Miliţiei din 1952, numărul „bandelor lichidate" de Miliţia Judiciară era în 1950 de 50, iar în 1951 de 29, în cei doi ani fiind lichidaţi şi 431 de „bandiţi izolaţi". Cu toate eforturile depuse de organele de Miliţie, până în 1952 nu fuseseră lichidate „25 bande, 116 bandiţi din componenţa lor şi 13 bandiţi izolaţi"[2]. Participarea la aceste acţiuni de „suprimare" şi „lichidare" era criticată de ministrul de Interne Alexandru Drăghici, în ordinul cu numărul 00805 din 14 august 1952 către Direcţia Regională de Miliţie Timişoara. În acest ordin, Drăghici aprecia că :

> În lupta dusă contra bandelor, bandiţilor şi fugarilor, organele de miliţie nu au acţionat totdeauna în mod organizat, continuu şi perseverent, din care cauză nu s-a ajuns nici până în prezent la lichidarea şi distrugerea totală a acestora [...]. Unele acţiuni, care au dus la contactul cu bandiţii, au eşuat, fie din nepregătirea temeinică a acţiunii, fie din cauză că o parte din organele de miliţie au dat dovadă în timpul execuţiei misiunilor de lipsă de iniţiativă, lipsă de tact, frică şi chiar [de] laşitate[3].

Pentru remedierea acestei situaţii, ministrul de Interne ordona :

> reorganizarea întregii reţele informative care să ducă la descoperirea bandiţilor ; organele locale de miliţie vor obliga pe pădurari, brigadieri silvici, cantonieri, paznici de câmp, paza obştească, factori poştali, ciobani etc. de a anunţa şi a arăta [Miliţiei], când observă, locurile de staţionare, de adăpostire, bordeie, depozite etc. Persoanele de mai sus vor fi prevenite că, în cazul când nu vor anunţa la timp organelor de miliţie despre aceste semnalări, vor fi deferite justiţiei [...] ; organele de miliţie care acţionează în problema bandelor ce apar în sate şi oraşe nu vor mai fi schimbate până la lichidarea bandelor şi bandiţilor ; [...] cadrele de miliţie care, prin modul de executare a misiunilor încredinţate, vor da dovadă de laşitate vor fi anchetate şi trimise sub stare de arest Tribunalului Militar[4].

În raportul de activitate pe anul 1951 al Direcţiei Generale a Miliţiei se preciza descoperirea de către Miliţia Economică a 102 746 de infracţiuni, 64 010 în mediul rural şi 33 748 în mediul urban. Din numărul infracţiunilor, cele mai multe au fost identificate în comerţul particular (32 613), în domeniul financiar (32 298), în transporturi (5 006), în industrie (2 553), în comerţul de stat şi cooperatist (3 407). Conform raportului, cauzele acestor infracţiuni erau „pătrunderea" în diferitele sectoare de activitate „a unui număr mare de duşmani de clasă : foşti exploatatori, chiaburi şi foşti condamnaţi pentru sabotaje economice", precum şi „condamnările uşoare pe care le pronunţă instanţele judecătoreşti"[5].

În 1951, Miliţia Judiciară descoperise 87 592 de infracţiuni (39 726 în mediul urban şi 47 866 în mediul rural) şi 480 de omucideri (57 în mediul urban şi 423 în mediul rural). 23 dintre acestea au fost considerate „omoruri politice", victimele fiind activişti de stat şi funcţionari ai sfaturilor populare şi ai instituţiilor de stat. În cursul anului 1951, Miliţia Judiciară a identificat şi capturat 1 832 de puşti şi pistoale, 208 arme automate,

1. Florian Banu, „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)", loc. cit., p. 53.
2. ACNSAS, fond Documentar, dosar 83, f. 16.
3. Florian Banu, „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)", loc. cit., p. 53.
4. *Ibidem*, pp. 53-54.
5. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 4/1952, ff. 25-28.

19 mitraliere, 1 470 de puşti de vânătoare, 47 de grenade şi 545 de arme albe[1]. Tot în acelaşi an, Miliţia Anchete a cercetat 281 310 infracţiuni, în care au fost implicate 348 749 de persoane, fiind trimise în justiţie 253 544 de dosare (332 279 de persoane), iar pentru alte 1 822 de persoane s-a dispus „internarea în unităţi de muncă". În anul 1950, numărul persoanelor trimise în unităţi de muncă a fost de 594[2].

Serviciul Control Străini şi Paşapoarte trecea în raportul de activitate pe anul 1951 următoarele : „depistarea" a 4 245 de străini neînregistraţi, „restrângerea deplasărilor cetăţenilor străini", aprobarea cererilor de emigrare în Israel pentru un număr de 55 471 de persoane, dintre care, până la data raportului, emigraseră 49 456 (în 1950, au emigrat în Israel 55 436 de persoane), şi avizarea negativă a cererilor altor 89 829 de persoane. Alte 4 082 primiseră aprobare de emigrare către alte state[3].

Miliţia şi ameninţarea titoistă

În primii ani ai regimului comunist, Miliţia a avut de rezolvat două probleme majore : „ameninţarea titoistă" şi deportările în masă ale unor categorii declarate indezirabile de către statul comunist. Ruptura dintre Tito şi restul blocului sovietic a dat naştere unor noi categorii de „duşmani" ai regimului comunist : cetăţenii de origine iugoslavă şi cei suspectaţi de atitudini proiugoslave. Împotriva acestora, Miliţia a elaborat planuri de evacuare din zonele de frontieră, considerate nesigure, realizând concomitent o verificare a unităţilor de Miliţie din judeţele limitrofe Iugoslaviei. În 1949, în judeţele de la graniţa cu Iugoslavia funcţionau opt circumscripţii de Miliţie, 70 de posturi şi 6 grupe călări în judeţul Timiş ; 3 circumscripţii, 53 de posturi şi 6 grupe călări în judeţul Caraş ; o circumscripţie, 6 posturi şi o grupă călare în judeţul Severin[4] ; 9 circumscripţii, 72 de posturi şi 3 grupe călări în judeţul Mehedinţi ; 5 circumscripţii şi 35 de posturi în judeţul Dolj. Dintre acestea, în imediata apropiere a frontierei cu Iugoslavia se aflau 70 de posturi : 17 în Timiş, 18 în Caraş, 23 în Mehedinţi şi 12 în Dolj. Formaţiunile de Miliţie PCA şi CFR aveau la graniţa cu Iugoslavia 9 posturi de Miliţie CFR în judeţul Timiş, un post de Miliţie CFR în judeţul Caraş, 3 posturi de Miliţie CFR şi un post PCA în judeţul Severin, un post de Miliţie CFR în judeţul Mehedinţi şi un post de Miliţie PCA în judeţul Dolj. Încadrarea cu personal a posturilor de Miliţie era insuficientă, efectivul de miliţieni fiind acoperit în proporţie de 60% în Timiş, 58% în Caraş, 92% în Severin, 30% în Mehedinţi şi 49% în Dolj[5]. Originea socială şi vechimea în muncă a personalului din Miliţie din zona de frontieră erau privite cu îngrijorare de către DGM. Din totalul ofiţerilor şi subofiţerilor, numai 8% erau de origine socială muncitorească, 89% erau de origine ţărănească (ţărani săraci şi mijlocaşi), iar 3% erau încadraţi în categoria socială a mic-burghezilor (funcţionari şi chiaburi). Ca vechime în muncă, 55,45% intraseră în Miliţie după 23 august 1944, iar 45,55% proveneau din fosta Poliţie şi Jandarmerie. O situaţie asemănătoare se întâlnea şi în rândul soldaţilor în termen de la graniţa cu Iugoslavia : 12% erau de origine muncitorească, 83% ţărănească, iar 5% proveneau din familii de mic-burghezi[6].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 4/1952, ff. 28-30.
2. *Ibidem*, f. 31.
3. *Ibidem*, f. 34.
4. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 61/1949, f. 5.
5. *Ibidem*, f. 6.
6. *Ibidem*, ff. 6-7.

Concluziile acestui raport despre situaţia de la zona de frontieră cu Iugoslavia nu erau deloc încurajatoare pentru liderii comunişti :

> În general, acţiunea informativă şi contrainformativă e insuficient organizată şi întâmpină greutăţi şi din cauza populaţiei, care în mare parte este înstărită şi în marea majoritate e otrăvită cu propaganda naţionalist-şovinistă. Această populaţie nu prezintă garanţii pentru securitatea frontierei. Populaţia civilă influenţată de spionii titoişti oferă sprijin şi ajutor elementelor duşmănoase ce vor să intre la noi. Acest ajutor îl dau deopotrivă elementelor sârbeşti, germane şi chiar celor colonizate, care s-au închiaburit în această zonă. Se remarcă pregătirea conspirativă a multor elemente titoiste din această regiune[1].

Pentru remedierea situaţiei din zona de frontieră au fost făcute următoarele propuneri : îmbunătăţirea compoziţiei sociale a personalului din formaţiunile de la graniţa cu Iugoslavia ; stimularea prin acordarea de prime speciale ofiţerilor şi subofiţerilor din aceste unităţi ; „să se ducă o intensă activitate în rândurile populaţiei" ; „evacuarea din zonă (25 km) a tuturor elementelor suspecte şi a celor ce în ultimii ani s-au ocupat cu treceri peste frontieră" ; „formaţiunile din zona de frontieră să fie completate cu efectiv de 100%" ; înfiinţarea de posturi de Miliţie de tip 3 (un subofiţer şi doi miliţieni) în comunele mai importante şi în staţiile CFR care nu aveau posturi ; mărirea grupelor călări din zona de frontieră ; „verificarea personalului din punct de vedere politic şi mutarea de la formaţiunile din zona de frontieră a celor care datorită originii sociale şi a situaţiei lor materiale nu ar prezenta suficientă încredere"[2].

Pentru asigurarea securităţii graniţei „pe linia activităţii speciale", s-a propus adoptarea de „urgenţă" a unor măsuri defensive şi ofensive. Măsurile „cu caracter defensiv" erau :

> 1. Intensificarea acţiunii de prindere, anchetare şi judecare a „refugiaţilor" sârbi. Îmbunătăţirea metodelor de anchetă, care fără a aduce prelungirea timpului de anchetă trebuie să adâncească cunoaşterea mai temeinică a „emigrantului". 2. Având în vedere că e singura frontieră cu un stat inamic şi în Banat influenţa titoisto-fascistă este destul de dezvoltată, se impune ca necesitate absolută intensificarea acţiunii de lămurire politică a maselor din preajma frontierei[3].

Ca măsuri ofensive au fost propuse :

> 1. Expulzarea cetăţenilor iugoslavi şi indezirabili după criterii şi în condiţii care să împiedice autorităţile iugoslave de a lua măsuri similare. Expulzările să se facă absolut legal, arătându-se că e vorba de expulzarea unor elemente duşmănoase, aventuriere, lipsite de ocupaţie sau cu atitudini antidemocratice-fasciste. 2. Se va intensifica trimiterea reală de informatori în Iugoslavia[4].

Atribuţiile Miliţiei în zona de la frontiera cu Iugoslavia au fost fixate în şedinţa MAI din 13 decembrie 1949. Potrivit hotărârilor de la această şedinţă, Miliţia avea „competenţă în întreaga zonă de frontieră" şi era obligată „de a cunoaşte prin mijloace informative pătrunderea oricărei persoane străine în zona de frontieră". Atunci când era informată despre intrarea în zonă a unei persoane străine, Miliţia trebuia „să anunţe imediat" grănicerii şi Securitatea. La rândul lor, unităţile de grăniceri şi Securitate erau obligate să informeze Miliţia despre pătrunderea în zona de frontieră a persoanelor străine[5].

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Administrativ-politică, dosar 61/1949, f. 7.
2. *Ibidem*, ff. 8-10.
3. *Ibidem*, f. 12.
4. *Ibidem*, ff. 12-13.
5. Florian Banu, „«Orice început se vrea fecund» : secvenţe ale organizării Miliţiei RPR (1949-1956)", loc. cit., p. 54.

Situaţia de la frontiera cu Iugoslavia şi prezenţa „elementelor suspecte" din această zonă au fost analizate de conducerea MAI în şedinţele din 30 ianuarie, 2 februarie, 15 martie şi 20 mai din anul 1950. În şedinţa colectivului de conducere al MAI din 30 ianuarie 1950, comandantul Trupelor MAI, general-locotenentul Victor Drăgănescu, informa participanţii la şedinţă că în zona de 7 kilometri de la frontiera cu Iugoslavia existau, la 1 iulie 1949, 800 de „indivizi suspecţi" care, împreună cu familiile, lor totalizau 4 500 de persoane. Dintre aceştia, în opinia comandantului trupelor MAI, 225 de indivizi (care, împreună cu membrii familiilor lor, însumau 732 de persoane) reprezentau un pericol imediat[1]. Colectivul de conducere al MAI a propus în şedinţă : 1. întocmirea unor tabele cu suspecţii până la data de 1 aprilie 1950, pentru zona de frontieră cu Iugoslavia şi „pentru partea corespunzătoare de frontieră din judeţele Dolj şi Arad" ; 2. întocmirea unui tabel informativ până la 1 mai 1950 cu „elementele suspecte" din zona de 25 de kilometri de la frontiera cu Iugoslavia ; 3. întocmirea unor „tabele speciale" până la 1 aprilie 1950 cu funcţionarii „suspecţi" din zona de frontieră, în această categorie fiind incluse persoanele din aparatul de stat care „au comis infracţiuni de frontieră (contrabandă, trafic)" ori „s-au manifestat împotriva regimului" ; 4. întocmirea unor tabele cu persoanele „suspecte" din celelalte frontiere până la 1 mai 1950.

În urma şedinţei, Miliţia a primit sarcina de a realiza aceste tabele, urmând ca, după întocmirea lor şi avizarea lor de către Securitate şi organizaţiile judeţene de partid, să fie trimise la direcţiile regionale de Miliţie, care, după ce primeau acordul direcţiei regionale de Securitate, le trimiteau Direcţiei Generale a Miliţiei[2]. Pentru a limita accesul în zona de frontieră, considerată nesigură, colectivul de conducere al MAI a decis în şedinţa din 2 februarie 1950 că în aceste zone puteau călători numai persoanele care aveau autorizaţii eliberate de Miliţie, cu avizul Securităţii. Miliţia realiza şi o evidenţă a persoanelor care intrau „mai des" în zona de frontieră. Cei care primeau aceste autorizaţii erau supravegheaţi pe durata călătoriilor de către Miliţia CFR sau de cea locală. Recomandarea colectivului MAI era „ca din când în când să se refuze autorizaţiile pentru persoanele aparent suspecte"[3]. Persoanele care călătoreau în zona de frontieră erau obligate să se prezinte la Miliţia locală pentru a le fi vizate autorizaţiile atât la sosire, cât şi la plecare. Delegaţilor instituţiilor de stat care se deplasau în zona de frontieră li se cereau autorizaţii numai „pentru fâşia de 7 kilometri" de la graniţa cu Iugoslavia, iar persoanele particulare aveau nevoie de autorizaţii pentru zona de 25 de kilometri de la frontiera cu Iugoslavia. Autorizaţiile eliberate celor două categorii erau temporare. În „cazuri excepţionale", delegaţii instituţiilor de stat puteau primi autorizaţii permanente cu fotografie, semnate de unul dintre adjuncţii ministrului de Interne, Gheorghe Pintilie sau Marin Jianu[4].

În şedinţa din 15 martie 1950 s-a hotărât evacuarea din zona de 7 kilometri de la frontiera cu Iugoslavia până la 1 aprilie 1950 a 57 de „indivizi suspecţi". Planul de evacuare întocmit de DGM prevedea : evacuarea simultană din toate judeţele, transportul celor evacuaţi cu mijloace auto până la reşedinţele judeţene, iar de acolo urmau să fie transportaţi cu trenul până la „locurile fixate", în Brăila şi Ialomiţa. Evacuaţii aveau dreptul să ia cu ei doar lucruri de primă necesitate, restul rămânând în folosinţa comunelor. La operaţiunea de evacuare erau desemnaţi să participe lucrători din Miliţie şi Securitate[5].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 18.
2. *Ibidem*, ff. 19-20.
3. *Ibidem*, ff. 26-28.
4. Florian Banu, Liviu Ţăranu „Securitatea şi Miliţia la frontieră cu Iugoslavia (1949)", loc. cit., pp. 309-311 (document din ACNSAS, fond Documentar, dosar 76, ff. 206-214).
5. *Ibidem*, f. 163.

La 27 martie 1950, Secretariatul General pentru Trupe, Direcţia Statului Major, Secţia a II-a, informa Direcţia Generală a Securităţii Poporului prin adresa cu numărul 20461 că prevederile procesului-verbal din 15 martie 1950

> se vor aplica familiilor celor ce vor fi suferit condamnări pentru infracţiuni de frontieră după 13 decembrie 1949. În spiritul celor stabilite în colectivul de colaborare din 15 martie 1950 la CTMAI, organele Miliţiei urmează a întocmi, cu concursul grănicerilor şi al organelor locale de Securitate, tabele nominale cu indivizii aflaţi în această categorie, care domiciliază în zona de 7 km la frontierele cu Iugoslavia şi Ungaria. Operaţiunea evacuării se va pregăti şi executa de către Miliţie. Operaţiunea identificării şi centralizării situaţiei suspecţilor din zona de 7 km de la toate frontierele şi din zona de 25 km de la frontiera iugoslavă urmează a fi executată de asemeni de către organele de miliţie, cu concursul grănicerilor şi al organelor de Securitate, în termenul stabilit în colectivul de colaborare din 15.III. a.c., adică până la 1 mai a.c. În categoria suspecţilor de frontieră urmează a fi înglobaţi toţi cei ce vor fi suferit condamnări pentru infracţiuni de frontieră înainte de 13 decembrie 1949, precum şi toţi cei care prin manifestările şi atitudinea lor politică periclitează securitatea frontierei. Această operaţiune rămâne cu caracter informativ[1].

În şedinţa din 20 mai 1950 s-a hotărât îndepărtarea din funcţiile deţinute în aparatul de stat şi în întreprinderile de stat „de mare însemnătate" a cetăţenilor „statelor imperialiste" şi a celor iugoslavi, cu „excepţia celor care nu pot fi înlocuiţi azi". Acestora urmau să le fie „facilitate" cererile de părăsire a RPR[2], iar celor care intenţionau să rămână, precum şi imigranţilor, cetăţenilor Iugoslaviei, Greciei, Turciei şi cetăţenilor „cărora statele imperialiste nu le recunoşteau cetăţenia" le era interzisă stabilirea în „centrele importante ale ţării" (Bucureşti, Constanţa, Timişoara, regiunile petrolifere şi ale industriei grele) şi în zona de frontieră pe o adâncime de 25 de kilometri[3].

Pentru asigurarea securităţii la frontiera cu Iugoslavia au fost dislocate în iunie 1951, pe o distanţă de 25 de kilometri de la graniţă, „categoriile de elemente periculoase sau care pot deveni periculoase". În această categorie au fost incluşi „cetăţenii statelor imperialiste şi ai Iugoslaviei, precum şi persoanele cărora aceste state nu le mai recunosc cetăţenia" şi „funcţionarii epuraţi, militarii deblocaţi şi liber-profesioniştii excluşi din colegii (avocaţi) încadraţi sau neîncadraţi în câmpul muncii, care nu sunt originari din această zonă". Cea de-a doua categorie cuprindea : a) cetăţenii români originari din Basarabia, stabiliţi pe teritoriul RPR după 1 iunie 1940 şi cei de origine macedoneană ; b) „elementele care au făcut parte din unităţile germane SS" ; c) „elementele de vârf din conducerea organizaţiilor locale ale fostului Grup Etnic German" (maximum trei elemente : preşedintele, vicepreşedintele şi secretarul) ; d) „elementele suspecte titoiste" ; e) „contrabandiştii şi călăuzele pentru trecerea frauduloasă peste frontieră" ; f) rudele celor care au fugit din ţară ; g) „rudele celor care au ţinut legături cu banditii lichidaţi sau cu cei în curs de lichidare, precum şi toţi acei care i-au sprijinit sub orice formă" ; h) „funcţionarii epuraţi, militarii deblocaţi şi liber-profesioniştii excluşi din colegii (avocaţi), încadraţi sau neîncadraţi în câmpul muncii, care sunt originari din zona de frontieră şi care au activitate duşmănoasă cunoscută"[4] ; i) chiaburii şi cârciumarii din comune ; j) foştii comercianţi care au lucrat cu străinătatea, precum şi cei care au avut conducerea întreprinderilor unor străini sau a

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 76, f. 185.
2. *Ibidem*, f. 370.
3. *Ibidem*, f. 372.
4. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1321, cadrul 501.

întreprinderilor care au lucrat cu străinătatea, indiferent de ocupaţia pe care o au în prezent ; k) foştii industriaşi şi moşieri.

Au mai fost deportate din zona de frontieră „elementele care au executat o condamnare pentru o infracţiune politică sau pentru trecerea frauduloasă a frontierei şi care după eliberare s-au stabilit în această zonă" şi „elementele care au executat o condamnare de drept comun pentru o infracţiune gravă (sabotaj economic, delapidare, tâlhărie)"[1].

Pentru coordonarea acţiunilor de deportare a „elementelor periculoase" s-au format la nivelul MAI două comisii centrale. Prima era formată din miniştrii adjuncţi de Interne Alexandru Drăghici, Marin Jianu, Mihail Burcă, general-locotenentul de Miliţie Pavel Cristescu şi general-maiorul de Securitate Vladimir Mazuru.

A doua comisie, condusă de Vidraşcu Ion, avea ca sarcini rezolvarea „problemelor legate de administrarea şi conservarea bunurilor rămase de la cei ce urmau a fi dislocaţi, precum şi de organizarea cazării dislocaţilor în locurile unde trebuiau aşezaţi"[2].

Prima comisie, condusă de Alexandru Drăghici, avea următoarele sarcini : „verificarea în teren a evidenţelor întocmite de Direcţia Generală a Miliţiei şi Direcţia Generală a Securităţii Statului" şi executarea „propriu-zisă a operaţiunilor de dislocare". Pentru coordonarea locală a dislocărilor, s-a format în fiecare raion câte o comisie din 10 ofiţeri, cinci de la Miliţie şi cinci de la Securitate. Acţiunea de verificare a persoanelor care urmau să fie deportate a fost realizată de 205 ofiţeri de miliţie şi 100 de ofiţeri de Securitate, toţi fiind aleşi dintre membrii de partid[3].

Acţiunea de dislocare din 17/18 iunie a început la 28 mai 1951 prin luarea unor măsuri pentru „întărirea şi închiderea frontierei cu Iugoslavia", fiind sporite efectivele plutoanelor de pază „prin întrebuinţarea militarilor din rezervele de batalion şi rezervele de regiment ce au fost repartizate plotoanelor (sic !) din linia I, în funcţie de importanţa raioanelor de apărare, realizându-se o densitate de până la 13-14 oameni pe km"[4]. După verificarea în teren a celor care urmau să fie dislocaţi, s-a hotărât să fie exceptaţi temporar preoţii care urmau să fie mutaţi de Ministerul Cultelor, membrii Gospodăriilor Agricole Colective, preşedinţii Sfaturilor Populare şi secretarii organizaţiilor de bază din comune, „intelectualii de înaltă calificare profesională" şi militarii deblocaţi, până la clarificarea situaţiei lor de către Ministerul Forţelor Armate[5].

A doua fază a acţiunii de dislocare a început prin trimiterea în zonele care trebuiau „purificate" a trupelor de Securitate şi Miliţie care au participat la operaţiunea de dislocare, suplimentarea posturilor de Miliţie în comunele în care domiciliau dislocaţii şi în cele care urmau să fie aşezaţi. La deportarea „elementelor duşmănoase" au participat 20 271 de militari[6]. În noaptea de 17/18 iunie 1951 au fost ridicate din zona de frontieră 9 420 de familii, adică 31 533 de persoane, şi suplimentar 1 921 de persoane neprevăzute în decizia MAI şi care „în momentul dislocării au fost găsite în gospodăriile familiilor prevăzute în decizie". Alte 853 de familii (1 834 de persoane) au părăsit zona de frontieră, stabilindu-se în localităţi situate în afara zonei „suspecte". Dintre cei prevăzuţi în decizia MAI au fost exceptate temporar de la dislocare 2 735 de persoane (preoţi, secretari ai organizaţiilor de bază, membri GAC etc.)[7].

1. ANIC, fond Direcţia Generală Politică a MAI, rola 1321, cadrul 502.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, cadrul 503.
4. *Ibidem*, cadrele 503-504.
5. *Ibidem*, cadrul 507.
6. *Ibidem*, cadrul 508.
7. *Ibidem*, cadrele 517-518.

Potrivit lui Ion Bălan, în perioada 1949-1961 au fost dislocate (deportate) şi s-a fixat domiciliul obligatoriu pentru un număr de 60 000 de oameni[1]. Persoanele deportate erau obligate să-şi vândă „toate bunurile pe care nu le puteau lua”, cu excepţia pământurilor şi caselor, colectivelor organizate de comisiile de deportare şi la preţurile fixate de către acestea, care, în majoritatea cazurilor, erau mult sub valoarea lor reală[2]. Dislocaţii erau duşi la locurile de deportate în trenuri supraaglomerate, iar pe toată durata transportului erau păziţi de miliţieni şi soldaţi în termen din trupele MAI. Odată ajunşi la zona de deportare, oamenii erau lăsaţi în câmp liber, indiferent de vreme, ploaie sau frig, şi pentru perioade de câteva săptămâni :

> unii dintre noi am stat în floarea-soarelui, alţii în orz, alţii în grâu, iar alţii în stuf. Aşa am stat vreo două săptămâni, până ce-am luat curaj şi ne-am făcut câte o colibă unde am stat până toamna[3].

Controlul mişcării populaţiei

Printre măsurile de protecţie adoptate de autorităţile comuniste împotriva „duşmanilor din interior şi din afară” se numără şi „restrângerea” dreptului cetăţenilor români, dar şi străini la libera circulaţie. La începutul anilor ’50, deplasarea într-o localitate, alta decât cea de domiciliu, nu era posibilă fără avizul Miliţiei. Pentru deplasările în străinătate era necesar şi avizul Securităţii. Miliţia era obligată să realizeze şi o evidenţă a „elementelor suspecte” din toate judeţele, în special în judeţele din apropierea frontierei, din zonele în care existau mişcări de rezistenţă împotriva regimului sau acolo unde aveau loc „răzmeriţe chiabureşti” contra colectivizării, cât şi o evidenţă a persoanelor cu domiciliul obligatoriu. Persoana care pleca temporar, pentru o perioadă mai mare de 45 de zile[4] sau care solicita schimbarea domiciliului era obligată să se prezinte la secţia de Miliţie pe raza căreia domicilia. Aici se verifica dacă solicitantul era încadrat în categoria 5, adică a persoanelor care nu aveau dreptul de a părăsi localitatea de domiciliu. În această categorie erau incluse „elementele foste exploatatoare” (moşieri, industriaşi, mari comercianţi), condamnaţii politici şi cei cu domiciliul obligatoriu. Dacă acesta figura în categoria persoanelor fără dreptul de a se deplasa, solicitantului i se comunica acest lucru, fără a i se argumenta decizia[5].

De asemenea, copiii celor din categoria 5 se puteau muta în alte localităţi numai dacă erau angajaţi în câmpul muncii, dar nu în localităţile de frontieră sau în centrele aglomerate[6]. Localităţile *centre aglomerate* erau Bucureşti, Cluj, Constanţa, Iaşi, Cugir, Galaţi,

1. Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România. 1945-1964*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000, p. 133.
2. *Ibidem*, pp. 137-138.
3. Constanţa P. Ciupagea, „Urmările comunismului”, în *Analele Sighet*, vol. 2, Fundaţia Academiei Civice, Bucureşti, 1995, p. 456, *apud* Ion Bălan, *op. cit.*, p. 147. Pentru mai multe informaţii despre soarta deportaţilor şi despre deportările din anii ’50, vezi : Valentin Chiţan, *Epopeea dislocaţilor*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2001 ; Smaranda Vultur, *Istorie trăită, istorie povestită. Deportarea în Bărăgan*, Editura Amarcord, Timişoara, 1997.
4. În HCM nr. 114/13 ianuarie 1953 se preciza la articolul 6 : plecarea temporară, pentru o perioadă de timp mai mare de 45 zile, nu se anunţă în cazul când plecarea are loc pentru vilegiatură, concediu de odihnă sau boală, îngrijirea sănătăţii, vacanţă, excursii sau interes de serviciu.
5. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13 210/vol. 1, f. 46.
6. *Ibidem*, f. 39.

Hunedoara, Oradea, Ploieşti, Reşiţa, Stalin, Timişoara şi raioanele Răcari, Vidra, Snagov, Brăneşti, Mihăileşti, Crevedia, Giurgiu din regiunea Bucureşti[1].

Persoanele care nu figurau în această categorie trebuiau să dovedească îndeplinirea uneia dintre condiţiile articolului 4 din Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 114/13 din ianuarie 1953 privind schimbările de domiciliu şi plecările temporare de la domiciliu:

a) Solicitantul era angajat definitiv al unei instituţii de stat.
b) Solicitantul se muta la soţul sau soţia care lucra în acea localitate.
c) Solicitantul nu avea alte venituri în afara pensiei şi se muta în localitatea de domiciliu a copiilor.
d) Solicitanţii se stabileau la părinţi, care locuiau în localitatea respectivă, dacă erau minori sau femei divorţate care aveau copii minori. Schimbarea domiciliului mai era permisă şi copiilor orfani care se mutau la rude, dacă acestea aveau posibilitatea să-i întreţină.
e) Solicitanţii se reîntorceau la domiciliu după terminarea stagiului militar. De asemenea, locuirea temporară, mai mult de 24 de ore, într-o localitate, alta decât cea de domiciliu, trebuia anunţată unităţii de Miliţie în raza căreia se afla locuinţa temporară, „chiar dacă anunţarea plecării nu a fost obligatorie"[2]. Persoanele cu domiciliu obligatoriu puteau pleca temporar, pentru maximum cinci zile, într-o altă localitate din acelaşi raion, cu excepţia zonelor de frontieră şi a centrelor aglomerate, în baza unei aprobări a şefului unităţii de Miliţie în raza căreia se afla localitatea cu domiciliu obligatoriu.

Plecarea temporară era posibilă numai pentru chemarea în faţa instanţelor de judecată, pentru un consult medical sau în interes de serviciu. Pentru perioade de 5-15 zile era necesară aprobarea comandantului Miliţiei raionale, care se acorda numai „pentru un motiv temeinic şi dovedit". Orice altă părăsire temporară era aprobată în prealabil de DGM. Ridicarea DO se realiza numai în baza unui ordin al DGM, care era transmis secţiei de Miliţie prin Direcţia Evidenţei Populaţiei[3].

Prin Ordinul nr. 100560/14 mai 1949 al DGM, comandamentele regionale de Miliţie şi miliţiile judeţene au fost informate că din data de 5 mai 1949 membrilor reprezentanţelor diplomatice le-a fost interzis accesul în regiunile Banat, Bucovina, Dobrogea, Moldova şi în judeţele Alba, Braşov, Cluj, Dâmboviţa, Făgăraş, Gorj, Hunedoara, Maramureş, Prahova, Sibiu, Târnava Mică. Accesul acestora era interzis şi în zonele de frontieră, pe o distanţă mai mică de 50 de kilometri, cu „excepţia punctelor de frontieră din oraşul Bucureşti" care se găseau în această zonă[4].

Făceau excepţie reprezentanţii diplomatici care aveau permise de liberă trecere emise de MAI, funcţionarii consulari turci şi englezi de la Constanţa şi cei ai Consulatului Italian de la Galaţi, „a căror zonă consulară se reduce la linia oraşului (exceptând zona porturilor) şi care vor putea circula în oraş cu o autorizaţie specială eliberată de autoritatea competentă". În judeţele Prahova şi Braşov, accesul era permis numai în „localităţile climaterice Predeal, Sinaia şi Timişul de Sus, cu excepţia podurilor, tunelurilor, apeductelor şi a celorlalte lucrări de artă". Celor care mergeau în aceste localităţi le era interzis să „se abată din drum, de pe şoseaua Bucureşti-Braşov". În judeţul Constanţa, accesul era permis în staţiunea balneară Eforie, dar numai în timpul verii[5].

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 13 210/vol. 1, ff. 60-61.
2. *Ibidem*, f. 58.
3. *Ibidem*, f. 28.
4. ANIC, fond Direcţia Generală a Miliţiei, dosar 39, f. 66.
5. *Ibidem*.

În şedinţa din 20 februarie 1950 a colectivului MAI, la care au participat ministrul de Interne Teohari Georgescu, precum şi miniştrii adjuncţi Gheorghe Pintilie şi Marin Jianu, au fost aprobate condiţiile în care cetăţenii români puteau călători în străinătate şi cele în care cetăţenii străini puteau intra sau tranzita teritoriul RPR. În acest proces-verbal, călătoriile în străinătate au fost clasificate în funcţie de destinaţie (călătorii în „statele imperialiste" sau în „democraţiile populare"), de scop (călătorii în interes de stat, personal şi repatrieri) şi de durată (plecări temporare sau permanente).

Pentru eliberarea certificatelor de călătorie ale cetăţenilor români erau necesare recomandarea directorului instituţiei în care lucra solicitantul, avizul Direcţiei de Cadre din instituţie şi de verificarea lui de către organele de Securitate sau Miliţie. Pentru călătoriile în interes de stat, verificarea se realiza în termen de 15 zile, recomandarea comisiei era ca pentru aceste călătorii să fie eliberate certificate de călătorie colective, nu individuale[1].

Plecările definitive ale cetăţenilor români erau aprobate pentru reîntregirea familiei, pentru persoanele cu vârsta de peste 55 de ani care aveau rude în statul respectiv, cu excepţia „specialiştilor utili în producţie", pentru cetăţenii români ai căror soţi, cetăţeni străini, se repatriau, cu excepţia persoanelor căsătorite cu scopul de a părăsi ţara şi care „puteau fi utilizaţi în străinătate împotriva RPR". Plecările definitive nu se aprobau pentru persoanele care aveau rude fugite din ţară după 23 august 1944 şi care aveau o „atitudine duşmănoasă"[2]. Verificarea persoanelor care solicitau plecarea definitivă era realizată de Securitate şi Miliţie şi dura 30 de zile pentru cei care se stabileau în „ţările de democraţie populară" şi 40 de zile pentru cei care se stabileau în „statele imperialiste"[3].

În acest proces-verbal s-a hotărât să nu mai fie aprobate plecările temporare ale cetăţenilor români în „blocul capitalist", în „democraţiile populare", intrarea în RPR a cetăţenilor români cu domiciliul în „statele imperialiste", precum şi cererile de plecare în străinătate pentru tratament medical şi interese familiale. Singurele călătorii temporare care mai erau aprobate erau cele ale cetăţenilor români de origine bulgară în scopul vizitării rudelor din Bulgaria. În acest caz, Miliţia Judeţeană elibera un permis de trecere a frontierei pentru o perioadă de opt zile. Repatrierile cetăţenilor români erau aprobate numai pentru cei „înmatriculaţi la zi la reprezentanţele noastre diplomatice şi care au acte de călătorie valabile", avizate de MAI şi numai după o „verificare amănunţită a organelor de Securitate"[4].

Pe teritoriul Republicii Populare România puteau intra cetăţenii străini care participau la manifestări culturale şi sportive, care urmau cursurile unei facultăţi din România, precum şi personalul Căilor Ferate sau al companiilor de zbor. În şedinţa din 20 februarie 1950 au fost specificate şi categoriile de cetăţeni străini care se puteau stabili în RPR: adulţii cu vârsta de peste 60 de ani ai căror copii, cetăţeni români sau străini, rezidau în ţară, respectiv minorii ai căror părinţi aveau domiciliul permanent în România[5].

Intrarea, tranzitul şi stabilirea cetăţenilor străini pe teritoriul RPR erau aprobate de MAI la solicitarea Ministerului Afacerilor Externe. Cererile aprobate erau comunicate „spre ştiinţă organelor de Securitate"[6].

Emigrarea în Israel a medicilor, dentiştilor, farmaciştilor, arhitecţilor, maiştrilor şi muncitorilor calificaţi era aprobată numai pentru persoanele în vârstă de 60 sau 50 de ani, atunci când emigrau pentru reîntregirea familiei. Între 1 ianuarie şi 15 mai 1950 au depus

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 39.
2. *Ibidem*, f. 40.
3. *Ibidem*, ff. 40-41.
4. *Ibidem*, f. 40.
5. *Ibidem*, f. 42.
6. *Ibidem*, f. 43.

cereri de emigrare în Israel 53 480 de persoane, dintre care, până la data de 20 mai 1950, emigraseră 7 136 de persoane, 12 000 erau în curs de plecare, 4 000 nu se prezentaseră pentru ridicarea certificatelor de călătorie, iar 11 000 nu primiseră aprobarea de emigrare. La acea dată, cererile a 19 344 de persoane erau în „ultima fază de rezolvare”[1].

Concluzii

În perioada analizată, 1949-1960, Miliţia a avut un rol activ în suprimarea „elementelor suspecte” şi controlul populaţiei, aducându-şi în felul acesta contribuţia la instaurarea şi consolidarea regimului comunist. Principalele acţiuni ale Miliţiei din această perioadă sunt deportările de la graniţa cu Iugoslavia de la începutul anilor ’50, precum şi urmărirea şi „lichidarea bandelor şi a indivizilor izolaţi” din munţi. O altă atribuţie a fost şi întocmirea de tabele cu „elemente suspecte” la nivelul întregii ţări.

Prin intermediul Miliţiei, partidul a reuşit să controleze şi dreptul la libera circulaţie a cetăţenilor români şi străini. În anii ’50, nici o persoană nu-şi putea schimba domiciliul ori să călătorească într-o localitate, alta decât cea de domiciliu, fără avizul Miliţiei, iar pentru călătoriile în străinătate era necesar şi avizul Securităţii. Nu aveau dreptul să călătorească persoanele incluse în categoria 5, adică „elementele foste exploatatoare” (moşierii, industriaşii şi marii comercianţi), condamnaţii politici şi cei cu domiciliu obligatoriu.

Încă din 1949, reprezentanţilor misiunilor diplomatice le-a fost interzis accesul în zonele de frontieră şi în cele considerate nesigure, limitându-se totodată şi intrarea cetăţenilor străini pe teritoriul RPR. Accesul în zonele „suspecte” se putea realiza numai în baza unei aprobări primite de la Ministerului Afacerilor Interne.

O preocupare de bază a DGM între anii 1949 şi 1960 a fost şi „îmbunătăţirea compoziţiei” sociale şi politice a propriilor angajaţi prin „îndepărtarea treptată” a foştilor poliţişti şi jandarmi. Puteau fi angajate în Miliţie numai „persoanele democrate” şi devotate noului regim. Alte condiţii se refereau la originea socială a candidaţilor şi la apartenenţa politică la Partidul Comunist sau la organizaţiile de UTM.

O caracteristică a personalului din Miliţie din această perioadă era slaba pregătire în privinţa culturii generale şi profesionale. În 1955, în Miliţie erau încadrate numai 184 de persoane cu studii superioare finalizate sau în curs de absolvire, iar 60% aveau maximum cinci-şase clase elementare. Preocuparea DGM pentru „îmbunătăţirea compoziţiei sociale şi politice” a avut ca rezultat angajarea unor „miliţieni [...] fără patru clase elementare, iar unii chiar neştiutori de carte, [aceştia] fiind şcolarizaţi ulterior prin cursuri de alfabetizare înfiinţate în diferite unităţi”. Tot în 1955, dintre cele 2 442 de cadre cu funcţii de conducere, numai 35% trecuseră prin şcoli de Miliţie. Situaţia celorlalţi miliţieni era următoarea: 11 692 nu aveau pregătire de specialitate, iar 7 580 absolviseră cursuri de miliţieni cu durata între 10 şi 30 de zile.

După 1953, structura organizatorică a DGM nu a suferit modificări majore, iar prin reorganizările din 1956 şi 1960 s-a urmărit reducerea numărului de funcţii, „îmbunătăţirea muncii de miliţie” şi realizarea de economii la bugetul de stat. Au fost reduse în principal funcţiile neoperative şi intermediare din cadrul Direcţiei Generale a Miliţiei şi din direcţiile regionale.

Conchizând, putem spune că între anii 1949 şi 1960, dar şi după această perioadă, Miliţia a reprezentat pentru Partidul Comunist un instrument de control al populaţiei.

1. ACNSAS, fond Documentar, dosar 199, f. 43.

Adelina Ţînţariu

Motru – 1981, o revoltă a disperării

„Dăm cărbune şi vrem pâine
pentru ziua cea de mâine."[1]

Evenimentele de la Motru din 19 octombrie 1981 reprezintă unul dintre subiectele puţin investigate din istoria comunismului din România, un moment ce apare ca fiind determinat de condiţiile sociale şi economice generate de regimul comunist.

Primele investigaţii referitoare la revolta minerilor de la Motru au fost întreprinse de către profesorul gorjean Gheorghe Gorun, în lucrarea *Rezistenţa la Comunism*, în care a reconstituit momentele esenţiale ale evenimentului 1981, acţiunile premergătoare acestuia, măsurile luate de autorităţile comuniste în reprimarea manifestanţilor şi modalitatea de condamnare a celor implicaţi. Această primă reconstituire a fost realizată în special prin folosirea tehnicilor de interviu, autorul apelând la mărturiile unora dintre manifestanţii din octombrie 1981, precum şi ale reprezentanţilor autorităţilor comuniste. Lucrarea realizată de Gheorghe Gorun reprezintă astfel un punct de plecare important în cercetarea detaliată a revoltei minerilor din 1981, care să pună în evidenţă atât modul de percepere al momentului de către supravieţuitori, cât şi impactul lui asupra politicii de stat.

Lucrarea de faţă îşi propune tocmai acest lucru – să pună în evidenţă caracteristicile revoltei din 1981, modul în care acest eveniment a fost prezentat în rapoartele comuniste ale vremii, politica generală a regimului comunist începând cu anii '70 şi situaţia sectorului carbonifer, o ramură industrială importantă în acea perioadă.

În demersul nostru, pentru o reconstituire cât mai amplă a evenimentelor din octombrie 1981, s-au folosit surse documentare importante, cum ar fi : rapoarte oficiale ale Partidului Comunist Român, stenograme ale plenarelor de partid, articole din ziarele propagandei de partid, acte juridice etc. Aceste surse au fost folosite, pe de o parte, şi cu scopul analizei comparate prin confruntarea mărturiilor manifestanţilor cu discursul politic oficial al autorităţilor comuniste, iar pe de altă parte, pentru încercarea de stabilire a rolului pe care liderii comunişti implicaţi în eveniment l-au avut şi impactul produs de deciziile acestora asupra muncitorilor din Bazinul Minier Oltenia. Aceste ultime observaţii au un rol cu atât mai deosebit cu cât aspectul decizional din cadrul Partidului Comunist reprezintă un punct de plecare important pentru înţelegerea modului de acţiune al autorităţilor comuniste în reprimarea celor ce se opuneau planurilor ceauşiste.

1. Una dintre lozincile minerilor în timpul revoltei din 19 octombrie 1981.

Mişcarea minerilor de la Motru se înscrie în cadrul acţiunilor revendicative împotriva normelor impuse de dictatura comunistă, reuşind să creeze un moment de criză la nivelul partidului. La fel cum greva minerilor de la Lupeni din august 1977 sau revolta muncitorilor braşoveni din noiembrie 1987 au fost momente contestatare importante la adresa regimului comunist, şi evenimentele de la Motru reprezintă o contestare a condiţiilor de viaţă şi de muncă impuse de către autorităţile comuniste. Însă, spre deosebire de greva minerilor de la Lupeni, revolta minerilor din Motru a fost violentă. Acest fapt a fost generat, pe de o parte, de disperarea accentuată a minerilor în faţa înfometării programate prin limitarea extremă a aprovizionării cu alimentele de bază (pâine, lapte, carne etc.), iar pe de altă parte, de intervenţia în forţă a autorităţilor comuniste asupra manifestanţilor.

În încercarea de cuprindere complexă a evenimentului din octombrie 1981, studiul începe cu prezentarea cadrului general al României de la sfârşitul anilor ’70 şi începutul anilor ’80, insistând asupra manifestării crizei economice generale şi a decretelor impuse de către autorităţile comuniste pentru reducerea consumului populaţiei. În strânsă relaţie cu tabloul general, studiul continuă cu particularizarea situaţiei complicate a Bazinului Olteniei prin prisma planului energetic comunist şi a impactului devastator al decretelor lui Nicolae Ceauşescu de limitare a consumului asupra minerilor din zonă.

A doua parte prezintă momentele principale ale revoltei, declanşarea sa, numărul celor implicaţi, forma de manifestare, rolul decizional al autorităţilor comuniste, forţele şi metodele folosite pentru reprimarea manifestanţilor, acuzarea şi condamnarea celor implicaţi, instrumentarea proceselor, pedepsele aplicate „vinovaţilor” şi situaţia victimelor după 1989.

A treia parte a studiului are ca scop prezentarea situaţiei de după octombrie 1981, a principalelor plenare ale Partidului Comunist, a mesajului promovat de liderii comunişti în aceste şedinţe, a măsurilor luate împotriva conducerii Bazinului Olteniei, precum şi a motivelor oficiale oferite în luarea acestor decizii. Folosirea datelor constituie un element important în aflarea motivelor de secretizare a revoltei de la Motru în rapoartele oficiale, precum şi în stabilirea motivelor de sancţionare a liderilor comunişti.

Contextul general al României la sfârşitul anilor ’70 şi începutul anilor ’80

Criza generală a sistemului economic comunist din România

Analizând situaţia României de la sfârşitul anilor ’70 şi pe întreaga perioadă a anilor ’80, se remarcă profunda stare de sărăcie ce a caracterizat nu numai economia, dar şi viaţa cotidiană a românilor, aceştia simţindu-se tot mai neputincioşi în faţa dictatelor impuse de politica lui Nicolae Ceauşescu. Odată cu punerea în aplicare a măsurilor cincinalului 1979-1984, în ciuda discursurilor demagogice ale liderului comunist, starea economică a României s-a înrăutăţit atât de mult, încât partidul a devenit incapabil să asigure nu numai realizarea planurilor sale nerealiste de dezvoltare energetică, dar mai ales hrana de bază a unei populaţii aflate şi aşa la limita subzistenţei. Decizia dictatorului ca România să-şi plătească rapid datoria externă i-a aruncat pe români într-o dramatică stare de înfometare, situaţie amplificată prin adoptarea planului de creştere masivă a investiţiilor în sectorul energetic, un sector care se va dovedi în foarte scurt timp unul falimentar.

Chiar din primii ani de aplicare, planul energetic a devenit unul problematic : majoritatea combinatelor din ţară nu reuşeau să facă faţă ritmului de producţie stabilit de Nicolae

Ceauşescu ; au fost acumulate pierderi semnificative datorate lipsei mijloacelor tehnologice de susţinere a producţiei, depozitării defectuoase a cantităţilor de cărbune extrase, inconsistenţei decizionale între centru şi teritoriu, dar mai ales din cauza nesusţinerii ritmului de lucru prin măsuri favorabile muncitorilor. Prin urmare, producţia scăzută realizată în sectorul carbonifer nu justifica nici pe departe sumele impresionante investite. Puşi în faţa acestei situaţii, dar refuzând să accepte caracterul falimentar al propriului plan de dezvoltare energetică, liderii comunişti au aplicat metode şi mai dure pentru susţinerea acestuia.

Cea mai importantă a fost decizia ca toate domeniile economiei să devină subordonate planului de dezvoltare energetică, orice produs fiind într-o relaţie contractuală cu statul. Astfel, chiar şi agricultorii aveau obligaţia să livreze întreaga producţie realizată către stat.

Imposibilitatea marilor centre miniere de a duce la capăt planurile conducătorului, situaţia precară din unităţile de muncă, epuizarea fizică a muncitorilor şi insuficienţa alimentară au aruncat ţara într-o stare de criză pe care autorităţile comuniste au încercat să o ascundă în spatele aparatului de propagandă, care inducea populaţiei o imagine de progres economic. Urmarea acţiunilor economice întreprinse de Nicolae Ceauşescu în anii ’70 a dus la alterarea condiţiilor de viaţă prin scăderea nivelului de trai al populaţiei, politica primordială a partidului fiind reducerea consumului de energie şi combustibili.

Bazinul Olteniei şi rolul său în politica energetică a României

Un rol important în politica energetică dusă de Nicolae Ceauşescu încă din anii ’70 l-a jucat găsirea de noi resurse care să ofere „ţării cât mai mult cărbune”[1]. În aceste condiţii, accentul a fost pus pe organizarea de noi centre miniere, cu scopul de a realiza cifre astronomice de producţie, capabile să susţină noua formulă economică impusă de la centru. Însă, de la începutul anilor ’80, odată cu accentuarea crizei economice, investiţiile majore din industria carboniferă au devenit imposibil de susţinut de către autorităţile comuniste. Cu toate acestea, neţinându-se cont de realitatea economică, planurile dictatorului au continuat să susţină investirea unor sume foarte mari în acest sector.

În acest context, Bazinul Olteniei a devenit unul dintre cele mai mari centre de susţinere a industriei carbonifere, obiectivele stabilite de centru fiind intensificarea extracţiei de cărbune, calificarea cât mai multor muncitori în domeniile deficitare şi aducerea de forţe impresionante din toată ţara pentru susţinerea producţiei. În 1977, după numeroase formule care se demonstraseră nefuncţionale, s-a înfiinţat oficial Combinatul Minier Oltenia, cu sediul la Rovinari. Dar şi această structură economică a suferit modificări, fapt ce a avut o influenţă negativă pe termen mediu, conducerile succesive ale combinatului neputând să ţină pasul cu schimbările frecvente, concomitent cu nerealizarea planurilor economice stabilite de conducerea centrală de partid.

Urmând să reprezinte 67% din producţia naţională de cărbune, încă de la inaugurare, Combinatul Minier Oltenia a beneficiat de o atenţie specială a autorităţilor comuniste prin marile investiţii planificate, stabilirea de indici impresionanţi de cărbune, cât şi prin structura de organizare şi conducere. Acestea din urmă se bazau pe o formulă strictă : producţia trebuia împărţită în trei combinate (Motru, Jilţ şi Rovinari) ; creşterea responsabilităţii ministerului de resort în asigurarea bunei funcţionări a centrului şi supravegherea permanentă a conducerii acestuia. Cu toate acestea, noua formă de organizare s-a dovedit în cele

1. Gheorghe Gorun, *Rezistenţa la comunism*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2005, pp. 31-32.

din urmă o problemă majoră pentru autorităţi, conducerea combinatului fiind permanent considerată vinovată de slaba performanţă a celui mai important centru minier al ţării.

Din acelaşi plan a făcut parte şi amplul program de creştere a forţei de muncă din zonă iniţiat de către autorităţi. Sub sloganul „întrajutorării muncitoreşti" (în anul 1980, sub numele de *Acţiunea 2000*, pentru ca mai apoi, începând cu anul 1981, să poarte numele de *Acţiunea 7000*)[1], din toate colţurile ţării au fost transferaţi în Bazinul Olteniei un mare număr de muncitori.

Concomitent, s-a încercat o mediatizare forţată a rolului pe care îl ocupa centrul carbonifer din Oltenia, toate ziarele vremii fiind împânzite cu mesaje de susţinere pentru noile norme stabilite de Nicolae Ceauşescu. Dar începutul anilor '80 avea să scoată la iveală probleme importante de menţinere a acestui centru pe linia de producţie, mineritul devenind, din soluţia salvatoare, industria falimentară a economiei româneşti.

În cadrul centrului carbonifer al Olteniei, rolul cel mai important trebuia să îl aibă judeţul Gorj. Exploatarea minieră de aici avea o mai lungă tradiţie, încă din anii '60 înregistrându-se importante cifre de dezvoltare în ceea ce priveşte structurile comerciale, locuinţele particulare, locurile de muncă şi resursele pentru o bună aprovizionare a magazinelor alimentare. În anii 1978-1979 situaţia s-a înrăutăţit brusc, ca urmare a cerinţelor tot mai mari de cărbune. Tot ceea ce se realizase înainte de acest moment a fost distrus în numai câteva luni, astfel încât condiţiile de viaţă s-au înăsprit, iar muncitorii n-au mai putut menţine ritmul impus. Astfel, din cauza acestei situaţii, chiar şi în şedinţele de partid se punea accentul pe măsurile ce trebuiau luate pentru redresarea producţiei din cadrul bazinului, faţă de momentele anterioare ce puneau în evidenţă cifre impresionante de depăşire a cotelor stabilite în unităţi miniere ca Rovinari, Roşia Peşteană, Urdari etc.[2]

Analiza discuţiilor purtate în cadrul şedinţelor de partid indică dublul limbaj folosit de către liderii comunişti în prezentarea situaţiei din Bazinul Olteniei. Dacă, pe de o parte, prezentau cifre fantastice, evident false, de realizare a indicilor de producţie, pe de altă parte, tot ei cereau în mod repetat sporirea controalelor şi a forţelor de ordine, ceea ce denota o stare clară de incertitudine. Astfel, într-un raport din anul 1982 privind activitatea desfăşurată de Comitetul Judeţean, organele şi organizaţiile de partid pentru mobilizarea oamenilor muncii din industria carboniferă în folosirea deplină a întregului potenţial tehnic, realizarea şi depăşirea programului la cărbune, asigurarea propriei baze energetice şi de materii prime, judeţul Gorj era prezentat ca un centru care şi-a îndeplinit cotele pe toate planurile, numai la Motru şi Rovinari realizându-se producţii de 94, respectiv 101%. Dar în acelaşi raport Emil Bobu cerea în mod repetat intervenţia cât mai multor activişti pentru a se asigura o mai bună funcţionare a activităţii Comitetului Judeţean, incapabil să asigure în condiţii bune mobilizarea minerilor[3].

De asemenea, o notă a Comitetului Central al PCR privind îmbunătăţirea structurii organizaţiilor UTC din Bazinul Carbonifer Oltenia punea în evidenţă existenţa anumitor pierderi în unităţile din industria extractivă, considerând însă că multe dintre aceste nereguli au fost posibile din cauza ruperii benzilor de cauciuc ale excavatoarelor, a lipsurilor în lucrările de revizie, a gradului scăzut de calificare şi a instabilităţii personalului, a scăderii puterii calorice a cărbunelui, a imposibilităţii de a transporta la timp materiile prime etc.[4]

Sub această formă apăreau majoritatea discursurilor politice din această perioadă, încercându-se inducerea în eroare a populaţiei şi mai ales a muncitorilor ce se puteau

1. *Ibidem*, pp. 32-33.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 30/1980.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Organizatorică, dosar 1/1982.
4. ANIC, fondul CC al PCR– Secţia Organizatorică, dosar 18/1981.

opune politicii statului. Cert este că realitatea economiei româneşti în general şi a celei energetice în special a determinat autorităţile să recurgă la controalele periodice, nemulţumite de depăşirea costurilor la combustibili, la energie electrică, la materii prime sau materiale etc.[1]

Nereguli în Bazinul Olteniei

Situaţia de criză de la începutul anilor '80 a influenţat în mod radical activitatea Combinatului Oltenia, ducând în cele din urmă la apariţia stării de conflict dintre mineri şi partid. Administrarea incorectă a fondurilor primite, slaba calitate a cărbunelui extras, lipsa condiţiilor optime de muncă şi tehnica de lucru învechită au fost factori ce au generat asperităţi între liderii locali şi centrali, dar şi între cei din urmă, fiecare încercând aruncarea responsabilităţii asupra celuilalt. Însă, ca în multe alte momente ale regimului totalitar comunist din România, şi în cazul analizat principalii vinovaţi rămâneau liderii locali şi conducerea administrativă a combinatului. Astfel, în plenarele desfăşurate pe tot parcursul anului 1981 au apărut, pe lângă indicaţii referitoare la modul în care trebuiau îndepliniţi indicii în cadrul combinatului, foarte multe reproşuri legate de activitatea conducerii politice locale şi a conducerii marii unităţi economice.

În acest sens, ca urmare a raportului din 30 martie 1981 privind principalele concluzii ce se desprind din adunările generale ale oamenilor muncii pentru dări de seamă asupra activităţii pe anul 1980, conducerea centrală a partidului a stabilit faptul că acest combinat se confrunta cu serioase probleme în ceea ce priveşte modul de organizare, întrucât Consiliul Judeţean nu a fost capabil să contribuie la îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale muncitorilor, dar şi pentru faptul că nu s-a reuşit reducerea cheltuielilor. Gorjul apărea ca un judeţ cu probleme, autorităţile de aici fiind aspru criticate pentru incompetenţa dovedită în rezolvarea problemelor[2].

Din acest moment se conştientizează criza declanşată în Combinatul Oltenia. La nivelul partidului apăreau suspiciuni în legătură cu fraudarea resurselor sale economice, principalii suspecţi fiind consideraţi Virgil Trofin, ministrul Minelor, Petrolului şi Geologiei, Vasile Ogherlaci, directorul Combinatului Oltenia, şi Nicolae Gavrilescu, prim-secretar al judeţului Gorj. Activitatea lor în cadrul combinatului a fost supusă unor controale aspre, în urma raportării unor cantităţi fictive de cărbune, considerându-se că acest lucru periclitase planul economic în sectorul carbonifer.

Dar cea mai importantă problemă politică şi administrativă a acestui sector rămânea Virgil Trofin, el fiind sancţionat în repetate rânduri potrivit analizelor de partid, ca urmare a neregulilor persistente în cadrul ministerului pe care îl conducea. În cadrul şedinţei din 28 aprilie 1981 a fost sancţionat ca urmare a exploziei de la mina Livezeni, considerându-se că nu acţionase corect în aplicarea măsurilor corespunzătoare de protecţie a muncii şi de securitate a mediului de lucru[3]. Acest incident a atras după sine o supraveghere şi mai atentă a lui Virgil Trofin, iar în cadrul şedinţei din 7 septembrie 1981 conducerea centrală a partidului a decis eliberarea sa din funcţiile de viceprim-ministru şi de ministru al Minelor, Petrolului şi Geologiei. Bineînţeles, motivul oficial pentru această demitere a fost „reorganizarea ministerului". Dar sub acest motiv se ascundea încercarea lui Nicolae Ceauşescu de a ascunde adevăratele cauze ale politicii sale falimentare prin aruncarea răspunderii pe

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 19/1981.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 27/1981.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 33/1981.

seama unor lideri centrali şi locali. În acest sens, admiţând existenţa unor importante rămâneri în urmă la Combinatul Oltenia, el a cerut o anchetă drastică a unităţii economice ca urmare a raportării unor cifre de producţie nereale şi a creşterii indisciplinei în acest sector[1]. De aceea, momentul demiterii lui Virgil Trofin a atras după sine măsuri împotriva liderilor locali, consideraţi vinovaţi şi ei de starea proastă a Combinatului Oltenia, dar şi a judeţului Gorj în ansamblu.

Raportul privind situaţia cantităţilor de cărbune existente în depozitele unităţilor Ministerului Minelor prezentat de autorităţile comuniste pe 21 septembrie 1981, doar cu câteva săptămâni înainte de revolta minerilor de la Motru, reliefează situaţia complexă din cadrul combinatului. Pe de o parte, documentul pune în evidenţă tocmai cele prezentate mai sus, întocmindu-se un tabel cu lideri locali avertizaţi cu demiterea de către conducerea centrală pentru neregulile găsite la nivelul combinatului, printre ei fiind nominalizaţi şi doi membri ai conducerii unităţii miniere Motru : Alecu Nicolae, directorul întreprinderii, şi Stoian Constantin, directorul adjunct. Pe de altă parte, în paralel cu promovarea unor măsuri imediate pentru recuperarea producţiei, se recunoştea pentru prima oară posibilitatea degenerării situaţiei din Bazinul Olteniei într-o problemă majoră, asemănătoare cu cea a minerilor din Valea Jiului din 1977.

Analiza comparată a documentelor şedinţelor de partid din perioada premergătoare revoltei din 19 octombrie cu alte surse şi încadrarea situaţiei Bazinului Olteniei şi a unităţii Motru în cadrul contextului general al României ne oferă posibilitatea sublinierii câtorva concluzii.

Într-adevăr, conducerea combinatului se putea face vinovată de anumite pierderi suferite în producţie ; este cazul directorului Vasile Ogherlaci, aşa cum dădea de înţeles şi scrisoarea muncitorului Lupuleţ Marin, care susţinea că bazinul suferise sub conducerea acestuia pierderi majore în producţie încă de la sfârşitul anilor ’70[2].

Dar cauzele erau mult mai profunde, ele având un rol extrem de important şi în declanşarea revoltei de la Motru. Planul energetic naţional al lui Nicolae Ceauşescu se dovedise încă de la început a fi unul falimentar : marile investiţii nu dăduseră nici pe departe rezultatul scontat ; Combinatul Minier Oltenia devenise un mamut economic incapabil să fie eficient ; cotele de producţie stabilite au fost utopice (în loc să determine un mare angajament economic, ele au generat o minciună generalizată a conducerilor unităţilor economice pentru mascarea realităţii şi, prin aceasta, pentru menţinerea funcţiilor) ; s-au înregistrat grave nereguli în organizarea producţiei etc. Mai mult, criza economică profundă în care intrase România a creat premisele colapsului general al întregului regim.

Ce a făcut conducerea centrală a partidului, în frunte cu Nicolae Ceauşescu, în faţa acestei situaţii ? Chiar dacă rapoartele interne au creat o stare de „nelinişte” la nivelul eşalonului superior, fapt vizibil prin decizia de secretizare a situaţiei reale în rapoartele oficiale, conducerea centrală s-a dovedit incapabilă să înţeleagă caracterul falimentar al politicii proprii. Ea nu numai că a continuat aberantele planuri cincinale, dar a trecut la măsuri mult mai dure pentru raţionalizarea nu numai a consumului energetic, ci şi a alimentelor de bază, aruncându-i pe români într-o adevărată situaţie de înfometare programată. Toate acestea au fost însă ambalate într-o propagandă fără limite privind planurile cincinale încheiate „în patru ani şi jumătate”, realizarea unor producţii record şi „marea înflăcărare muncitorească” din jurul partidului şi a lui Nicolae Ceauşescu.

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 67/1981.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 78/1981.

Decretele anilor ’80

Începând cu anul 1981, la ordinul direct al lui Nicolae Ceauşescu au fost iniţiate o serie de decrete care au aruncat România într-o stare de sărăcie progresivă. Adoptate pe fondul crizei generalizate a sistemului, decretele, chiar dacă au folosit laitmotive propagandistice specifice regimului, cum ar fi „grija pentru bunăstarea poporului”[1], „poporul şi clasa muncitoare”, au introdus, prin reducerea drastică a consumului cotidian de energie şi alimente, o normă zilnică echivalentă cu întunericul, frigul şi înfometarea. Concomitent cu sancţionarea dură a celor ce nu se supuneau total politicii partidului, decretele au indicat şi calitatea potenţialilor „vinovaţi”, transformaţi arbitrar din condamnaţi politici în condamnaţi de drept comun.

Coroborând efectele decretelor cu falimentul politicii economice şi energetice a Partidului Comunist, putem avea imaginea complexă a situaţiei complicate existente în Bazinul Carbonifer al Olteniei. Numai în acest context pot fi determinate şi cauzele obiective ale revoltei din unitatea minieră Motru.

O primă cauză ce a dus la această manifestare extremă din partea minerilor a fost determinată tocmai de promulgarea decretelor de mai sus şi de modul în care ele s-au dorit aplicate. O altă cauză la fel de importantă e reprezentată de modul în care folosirea excesivă a propagandei în menţinerea stabilităţii în marile centre industriale nu mai reuşeşte să păstreze starea de calm aparent.

Decretul nr. 306 din 9 octombrie 1981 privind unele măsuri pentru prevenirea şi combaterea unor fapte care afectează buna aprovizionare a populaţiei[2], sub pretextul unor formulări propagandistice cum ar fi „comerţul civilizat”, „etica şi echitatea”, „cumpărarea raţională a alimentelor”[3], a urmărit în primul rând limitarea drastică a consumului alimentar zilnic al populaţiei. Deşi se confrunta cu o criză generală a regimului, prin acest decret Nicolae Ceauşescu nega acest adevăr, încercând salvarea politicii sale prin sacrificarea alimentară a propriului popor. De asemenea, decretul a introdus şi conceptul de *pericol social*, conferind organelor Ministerului de Interne puteri sporite. Definind o persoană care acţionează împotriva normelor economice stabilite de stat, care pune astfel în pericol gestionarea bunei aprovizionări a populaţiei, dar într-un câmp foarte amplu şi ambiguu de posibile infracţiuni, printre care „gospodărirea defectuoasă”, „distrugerea”, „risipa”, „sustragerea de produse” şi mai ales „specula”, conceptul de *pericol social* i-a transformat pe români în posibili infractori. Aceasta în condiţiile în care orice român care cumpăra o cantitate mai mare de alimente devenea automat speculant, riscând închisoarea de la 6 luni la 5 ani.

Totodată, pentru susţinerea decretului şi crearea imaginii unei stări de „mulţumire”, autorităţile au trecut la un adevărat asalt propagandistic. Au fost fabricate exemple de solidaritate, cum este cazul unei scrisori a minerilor din Valea Jiului care îşi arătau satisfacţia pentru veniturile lunare şi pentru modul în care beneficiază de alimente[4], iar presa

---

1. „Decret privind măsuri pentru prevenirea şi combaterea unor fapte care afectează buna aprovizionare a populaţiei”, *România Liberă*, 10-14 octombrie 1981. Mulţumesc colegilor mei Mihai Burcea şi Dumitru Lăcătuşu care mi-au pus la dispoziţie mai multe documente despre revolta minerilor de la Motru din 1981.
2. „Decretul nr. 306 privind măsuri pentru prevenirea şi combaterea unor fapte care afectează buna aprovizionare a populaţiei din 9 octombrie 1981”, *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, anul XVII, nr. 77.
3. ANIC, fondul CC PCR – Secţia Organizatorică, dosar 1/1979.
4. *Ibidem*.

era plină de mesaje cum ar fi : „Grija pentru binele poporului ! " ; „Cei care dereglează buna aprovizionare a populaţiei trebuie să simtă intransigenţa noastră ! " ; „Atitudinile antisociale nu au ce căuta în societatea noastră ! " ; „Nici o îngăduinţă faţă de speculanţi ! " ; „Cine loveşte în interesele societăţii să suporte rigorile legii ! "[1].

În ciuda acestei propagande, realitatea era cu totul alta, nemaiputând fi acoperită doar prin lozinci de partid, fapt confirmat şi de rapoartele interne ale aparatului central comunist. Acestea au pus în evidenţă nu numai criza alimentară profundă, ci şi tendinţa de radicalizare a nemulţumirilor din centrele muncitoreşti ale României socialiste[2].

La câteva zile, pe 17 octombrie 1981, starea de încordare populară a fost accentuată prin adoptarea Decretului nr. 313, care prevedea întărirea autoconducerii şi autoaprovizionării teritoriale, precum şi asigurarea autoaprovizionării în bune condiţii a populaţiei cu pâine, făină şi mălai[3]. Conform mărturiilor minerilor de la Motru, acest fapt a constituit sursa principală în declanşarea revoltei din data de 19 octombrie 1981. Decretul introducea noi norme de reducere a consumului, prin raţionalizarea pâinii (400 de grame zilnic), a făinii şi a mălaiului, dar şi noi metode de aprovizionare pe care autorităţile teritoriale erau obligate să le respecte :

> toate persoanele active în domeniul agricol, cât şi unităţile agricole au obligaţia în a cultiva cât mai mult în vederea creării resurselor necesare pentru hrana populaţiei, cât şi în a participa cu tot efectivul în perioadele agricole de vârf ; aprovizionarea cu cele 3 produse se face numai în localităţile în care domiciliază cumpărătorul ; personalul muncitor care se află în deplasare îşi va face aprovizionarea numai din locurile în care îşi desfăşoară activitatea[4].

Practic, aceste prevederi au dus la imposibilitatea minerilor de a-şi asigura hrana zilnică pentru ei şi familiile lor. Impactul decretului, la care se adaugă condiţiile inumane de lucru, presiunile exercitate de către autorităţi pentru realizarea unor planuri de muncă nerealiste, controalele tot mai numeroase efectuate de reprezentanţii organelor represive (Securitatea, Miliţia şi Procuratura), care aveau ca principală misiune demascarea celor ce periclitau realizarea planului de muncă, au generat nemulţumirea şi contestarea tot mai mare a minerilor din unitatea carboniferă Motru. Sub această presiune insuportabilă, ei au luat decizia să se ridice deschis împotriva regimului.

Toate aceste dictate ale aparatului central de partid au accentuat criza din industria energetică, ca de altfel din toată economia românească, minerii ajungând într-o stare avansată de epuizare fizică, fără asigurarea alimentaţiei de bază şi obligaţi să lucreze cu utilaje vechi într-un ritm de peste şase ore pe zi pentru realizarea unor planuri utopice. La neregulile constante din marile centre industriale, printre care Oltenia, Roman, Sadu, Braşov, Arad, Turnu-Severin, datorate în mare măsură slabei asigurări a utilajelor, imposibilităţii de aprovizionare tehnico-materială şi lipsei unor măsuri de protecţie a muncii, se adăuga starea de disperare a minerilor generată de aceste decrete. Dacă la cele două acte normative adăugăm Decretul nr. 400 din 9 octombrie 1981[5], imaginea falimentară a sistemului comunist devine tot mai evidentă. Prezentându-l ca pe o necesitate în realizarea

1. „Opinia publică a primit cu deplină aprobare şi satisfacţie Decretul", *România Liberă*, 10 octombrie 1981.
2. ANIC, fondul CC – Secţia Organizatorică, dosar 1/1979.
3. „Decret nr. 313 privind întărirea autoconducerii şi autoaprovizionării teritoriale, precum şi asigurarea autoaprovizionării în bune condiţii a populaţiei cu pâine, făină şi mălai din 17 octombrie 1981", *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, anul XII, nr. 79.
4. *Ibidem*.
5. „Legi, Decrete, Legalitate", *În slujba patriei*, 16 august 1982.

planului cincinal, prin acest document, autorităţile au sporit controalele în marile centre industriale pentru eliminarea neregulilor din exploatare, din calitatea şi cantitatea producţiei şi a ritmicităţii muncitorilor[1].

Totodată, cea mai mare responsabilitate a fost aruncată pe umerii administraţiei locale atât pentru asigurarea aprovizionării cu alimente a populaţiei, cât şi pentru desfăşurarea cu intransigenţă a controalelor în centrele miniere din subordine şi gestionarea situaţiei de criză. Dar criza era mult mai profundă. În industria carboniferă, toate măsurile de reorganizare iniţiate de autorităţi se dovediseră inutile, iar în locul unor rezultate economice „record", se obţineau producţii scăzute şi de slabă calitate.

Motru – 1981, o revoltă a disperării

Pe acest fundal de criză generalizată şi în lipsa unor soluţii reale de redresare s-a produs şi revolta minerilor din Motru, declanşată la 19 octombrie 1981.

Declanşarea revoltei

Revolta din Motru părea urmarea normală a condiţiilor inumane de lucru, a stării de epuizare fizică şi psihică în care se găseau muncitorii, a aplicării tot mai multor decrete, a presiunii exercitate de organele de Securitate, Miliţie şi Procuratură, a imposibilităţii conducerilor centrale şi locale de a rezolva starea continuă de criză, a lipsei alimentelor, a condiţiilor insalubre de locuit etc.[2] Adoptarea Decretului nr. 313 a fost scânteia care a generat o adevărată explozie socială la Motru. Deşi liderii comunişti promiteau un nivel de trai mai bun, prin aplicarea decretului, situaţia minerilor a fost grav afectată, în condiţiile în care asigurarea bazei zilnice de alimente devenea aproape imposibilă. Mai mult, decretul a făcut responsabile autorităţile locale în satisfacerea nevoilor de consum din producţia proprie[3], fapt ce a pus în mare dificultate autorităţile din judeţul Gorj, deoarece condiţiile de relief şi de sol nu permiteau cultura grâului pe suprafeţe mari, astfel încât să se poată asigura hrănirea populaţiei. De altfel, acest tip de problemă caracteriza majoritatea judeţelor orientate spre producţia carboniferă, care nu puteau mobiliza efectivul de forţe cerut de conducerea centrală pentru îndeplinirea noilor norme.

Situaţia s-a complicat şi mai mult în Motru datorită problemelor privind aprovizionarea oraşului cu pâine, făină, mălai etc., apărute ca urmare a obligaţiei prevăzute de Decretul nr. 313. Conform prevederilor acestuia, minerii puteau cumpăra alimentele raţionalizate numai din localităţile de domiciliu. Oraşul Motru avea o situaţie specială : în unitatea minieră lucrau aproximativ 11 000 de navetişti care se aprovizionau de aici[4] cu pâine pentru familii, rude şi mulţi consăteni. Or, prin aplicarea strictă a decretului, un număr foarte mare de locuitori ai zonei miniere nu mai puteau să-şi asigure alimentul de bază zilnic, fapt ce a generat împotrivirea directă a minerilor faţă de decretele lui Nicolae Ceauşescu şi, din cauza disperării, revolta lor violentă.

1. „Exigenţe în aplicarea prevederilor Decretului 400/1981", *În slujba patriei*, 16 august 1982.
2. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 43.
3. „Decretul nr. 313", loc. cit.
4. Vezi mărturiile lui Victor Boroianu şi Liviu Bălănescu, în Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 48.

Un aspect la fel de important în declanşarea evenimentelor de la Motru l-a reprezentat modul în care autorităţile locale au decis aplicarea prevederilor Decretului nr. 313. Acesta a stârnit o adevărată stare de haos şi ambiguitate la nivel local, autorităţile din Gorj neînţelegând modul în care trebuiau aplicate dispoziţiile secretarului general al partidului. Deşi prim-secretarul judeţului, Nicolae Gavrilescu, le cerea subordonaţilor aplicarea *ad litteram* a decretului[1], neînţelegând modalitatea de calcul a raţiei de 400 de grame, a solicitat folosirea unei formule extreme derivată din consumul mediu pe persoană. Faptul denotă lipsa de colaborare dintre liderii comunişti centrali şi locali, dar şi teama şi excesul de zel al liderilor locali. Această situaţie a dus la radicalizarea atitudinii nu numai a minerilor, ci şi a locuitorilor din zonă. Este cunoscut faptul că, pe măsură ce magazinele alimentare din oraşe deveneau tot mai goale, iar pâinea se raţionalizase, foarte multă lume se deplasa la magazinele minerilor pentru a se aproviziona[2]. Motru reprezenta un centru de aprovizionare ce reuşea să asigure alimentele de bază pentru aproximativ 20 000 de oameni, navetişti, dar şi locuitori din satele învecinate[3]. Minerii îşi cumpărau pâinea la intrarea şi la ieşirea din tură, iar pentru asigurarea consumului zilnic erau aduşi brutari speciali pentru a face „pâinea minerului", realizată numai din făină, apă şi sare[4], ce reprezenta alimentul de bază al acestor oameni.

Ziua de 19 octombrie 1981 : momentele principale

Astfel, aplicarea Decretului nr. 313 reprezintă unul dintre principalele motive de revoltă ale minerilor din Motru, moment care punea accentul pe situaţia generală a României, pe situaţia de criză atât de la nivelul sectoarelor economice, dar şi de la nivelul partidului. Ziua de 19 octombrie 1981 reuşea să pună în lumină situaţia reală din România, modul în care dictatorul decidea soarta populaţiei şi modul în care subordonaţii locali aplicau ordinele date de acesta. Reacţia extremă a minerilor din Motru nu a reprezentat un eveniment nou de ripostă împotriva politicii de stat, dar reuşea să pună o presiune majoră asupra autorităţilor comuniste, ce se dovedeau slab organizate în contracararea rapidă a manifestanţilor.

Decizia de punere în aplicare a decretului, hotărâtă în cadrul şedinţei Comitetului Orăşenesc de Partid, a fost transmisă către toate punctele alimentare din incinta minelor şi din oraşe. Este important de precizat că, deşi autorităţile locale prevăzuseră apariţia unor nemulţumiri în rândul minerilor la aflarea noilor norme, ele nu se aşteptaseră la o revoltă atât de radicală a minerilor împotriva politicii comuniste şi la rapida lor solidarizare.

Realizând situaţia critică în care îi arunca aplicarea decretului de către autorităţile comuniste, minerii au dat semnalul de revoltă la mina Roşiuţa, sub forma refuzului de a intra în schimbul al doilea de lucru[5]. În scurt timp, nemulţumirile s-au extins în întreaga zonă a oraşului Motru, determinând autorităţile locale ca, în paralel cu anunţarea conducerii centrale, să încerce calmarea minerilor şi să-i convingă de necesitatea aplicării decretului. Intenţia autorităţilor a fost nu numai sortită eşecului, dar, în doar câteva ore, revolta s-a radicalizat, minerii scandând lozinci împotriva decretului şi a dictatorului : „Vrem pâine ! " ; „Ceauşescu-PCR, pâinea noastră unde e ? Ai dat-o peste hotare, ca noi să murim de

1. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 54.
2. *Ibidem*, p. 55.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*, p. 57.

foame ! ” ; „Jos Ceauşescu ! ” ; „Jos dictatorul ! ” ; „Au avut dreptate Petroşanii ! ” ; „Dăm cărbune şi vrem pâine, pentru ziua cea de mâine ! ” etc.[1]

Scandarea acestor lozinci demonstrau dubla realitate din zona Motrului, ca de altfel din întreaga Românie : una oficială, caracterizată prin starea de mulţumire şi angajare a clasei muncitoare pentru realizarea unor producţii record, iar alta reală, ce demonstra nemulţumirea şi sărăcia poporului, şi mai ales imposibilitatea regimului de a asigura alimentul de bază al populaţiei, pâinea.

La scurtă vreme după izbucnirea revoltei s-au conturat trei centre importante : *zona centrală a oraşului Motru*, în care s-au strâns femeile, muncitorii şi ţăranii veniţi să se aprovizioneze, *mina Roşiuţa* şi *mina Leurda*[2], unde revolta era mai radicală şi mai bine organizată. Tocmai de aceea, în acest ultim centru, prim-secretarul Nicolae Gavrilescu a încercat cu disperare să-i convingă pe mineri să renunţe la revoltă, promiţându-le cantităţile de pâine solicitate de către aceştia. Dar încercarea sa a eşuat, Nicolae Gavrilescu fiind huiduit de către protestatari, fapt ce demonstra că discursul politic al liderilor comunişti locali nu mai reuşea să producă impactul dorit în rândul minerilor, cerinţa expresă a acestora fiind aducerea lui Nicolae Ceauşescu la Motru[3]. Acesta a fost momentul în care autorităţile locale au realizat gravitatea acţiunii, minerii nemaiputând fi liniştiţi prin promisiuni. Ca urmare, s-a hotărât înştiinţarea conducerii centrale de partid şi a Securităţii, solicitându-se intervenţia în forţă pentru calmarea spiritelor. Printre primii care şi-au făcut apariţia la Leurda a fost Emil Bobu, secretar cu probleme organizatorice al CC al PCR, ceea ce însemna conştientizarea de către autorităţi a stării de criză din zonă. La Motru, Emil Bobu a încercat într-o primă fază calmarea minerilor folosind manipularea propagandistică prin proslăvirea politicii lui Nicolae Ceauşescu şi evidenţierea respectului partidului pentru oamenii muncii[4]. Neobţinând rezultatul scontat, Bobu a hotărât pacificarea minerilor prin aducerea unor maşini cu pâine pentru crearea unei situaţii de „mulţumire” a acestora şi rezolvare a situaţiei. Era însă prea târziu, minerii refuzând să accepte acest compromis de moment.

Constatând eşecul în stoparea revoltei, liderii politici au părăsit „masa tratativelor” şi au decis retragerea către Comitetul Orăşenesc de Partid, unde au stabilit legătura telefonică cu Nicolae Ceauşescu pentru primirea de noi ordine[5], concomitent cu chemarea trupelor de Miliţie şi Securitate, însărcinate cu restabilirea ordinii şi cu împiedicarea minerilor de a se organiza. De asemenea, au fost concentrate forţe importante constituite din activişti de partid şi informatori, care aveau datoria să informeze autorităţile în privinţa acţiunilor minerilor. Pericolul reprezentat de mineri, care se organizau tot mai mult ca un grup omogen, a îngrijorat Inspectoratul Judeţean Gorj al Ministerului de Interne, condus de colonelul Sălceanu Grigore, care, în informările către conducerea centrală de partid, vorbea despre o mulţime de 3 000-4 000 de oameni strânşi în oraşul Motru[6].

Cu toate acţiunile autorităţilor comuniste, minerii din centrele Ploştina, Roşiuţa, Râpa, Leurda şi Horăşti au reuşit să se strângă în faţa comandamentului organizat de către autorităţi, care s-au văzut obligate să mai încerce încă o dată stabilirea unui dialog cu protestatarii. În acest sens, minerii au ales cinci-şase reprezentanţi care să discute cu autorităţile comuniste şi să prezinte mulţimii rezultatele negocierilor. Se pare că în cadrul acestor discuţii s-a vorbit chiar despre renunţarea la aplicarea Decretului nr. 313, dar nici

1. Gheorghe Gorun, *op. cit.*
2. *Ibidem*, p. 63.
3. *Ibidem*, p. 65.
4. *Ibidem*, p. 66.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*, p. 68.

această decizie nu a reuşit calmarea masei de mineri strânsă în centrul oraşului[1]. Dimpotrivă, nemulţumirea minerilor s-a accentuat, atingând cote violente : erau aruncate pietre în cei trimişi la discuţii, iar autorităţile erau surprinse de coeziunea şi solidaritatea de care dădeau dovadă protestatarii.

Înţelegând amplitudinea revoltei şi pericolul situaţiei, autorităţile comuniste au trecut la organizarea unor puncte de criză, rolul lor fiind să observe mai atent mişcările minerilor şi să găsească noi metode pentru reprimarea protestatarilor. Unul dintre cele mai importante centre de criză s-a înfiinţat la etajul al treilea al sediului administrativ, unde se aflau şeful Securităţii judeţului, lucrători din Miliţie şi activişti ai Comitetului Judeţean al PCR. Aceştia au decis ca măsuri de urgenţă salvarea documentelor şi a actelor oficiale de partid, precum şi împiedicarea protestatarilor să-şi procure arme[2]. Potrivit mărturiilor unor participanţi, acesta a fost cel mai important centru de acţiune în care s-au hotărât planurile şi deciziile ce au fost luate împotriva minerilor.

Al doilea centru a fost stabilit în cadrul Combinatului Minier, unde s-au strâns majoritatea liderilor veniţi de la centru aflaţi în permanentă legătură cu Nicolae Ceauşescu. Aici erau Emil Bobu, Nicolae Gavrilescu, George Homoştean[3], Tudor Postelnicu[4], Emil Macri[5] şi Nicolae Iscrulescu[6]. Potrivit lui Victor Nişulescu, participant la revoltă, se pare că minerii reuşiseră să afle planurile liderilor prin intermediul centralistei întreprinderii. Tot din mărturii, se pare că autorităţile au încercat ascunderea intensităţii revoltei în faţa dictatorului[7].

Al treilea centru de coordonare era amplasat în clădirea Şcolii nr. 1, de unde direcţionau acţiunile şeful Inspectoratului Judeţean al Ministerului de Interne şi instructorul CC al PCR. Aici s-a considerat că revolta atinsese cote alarmante, din moment ce se constata existenţa unor persoane care „incitau şi mai mult” minerii la revoltă. În aceste condiţii, se vorbea tot mai mult de intervenţia imediată a armatei, acest centru fiind locul de unde s-a decis intervenţia în forţă a trupelor, ceea ce a presupus deplasarea la Motru a unor unităţi MApN şi trupe operative ale Ministerului de Interne – mai exact, ale Miliţiei şi Securităţii[8]. Acestea au început supravegherea atentă a protestatarilor prin filmarea cu infraroşu şi fotografiere, precum şi infiltrarea unor agenţi pentru lansarea unor zvonuri menite să-i dezorganizeze[9].

Concomitent cu aducerea forţelor de represiune, autorităţile au urmărit găsirea unor noi canale de contact cu minerii. Cu acest scop l-au adus pe secretarul Comitetului Municipal al oraşului Târgu Jiu, Tudor Florică, un apropiat al minerilor din Motru. Informându-i cu privire la metodele dure de reprimare ce aveau să fie folosite împotriva lor dacă nu s-ar fi retras, Tudor Florică a încercat demotivarea minerilor prin crearea unui sentiment de frică. Nici această metodă de dezinformare şi ameninţare nu a reuşit, iar în jurul orei 22.00 revolta tindea să ajungă la apogeu, oraşul Motru devenind un adevărat câmp de război, în faţa căruia autorităţile se simţeau neputincioase[10]. Presiunea mulţimii a devenit atât de mare, încât

1. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 69.
2. *Ibidem*.
3. General-maior, ministru de Interne.
4. Şeful Departamentului Securităţii Statului (DSS).
5. General-maior, şeful Direcţiei a II-a, Contrainformaţii Economice, din Departamentul Securităţii Statului ; a avut un rol important şi în reprimarea grevei minerilor din 1977.
6. General-maior de Justiţie, şeful Procuraturii Militare, adjunct al Procurorului General.
7. *Ibidem*, p. 70.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*, p. 71.
10. *Ibidem*.

autoritățile au fost determinate să adopte măsuri suplimentare de siguranță, prin protejarea Fabricii de Armament Sadu și limitarea accesului străinilor în apropierea Motrului.

Potrivit martorilor, intensitatea maximă a revoltei a fost simțită între orele 22.00 și 1.00, când protestatarii au reușit să pătrundă în clădirea primăriei, determinând autoritățile să ia o decizie rapidă împotriva mulțimii violente[1]. Planul de represiune a presupus intervenția în forță a unităților MApN, a trupelor de Securitate, de Miliție și a gărzilor patriotice. La ultima variantă s-a renunțat, datorită faptului că acestea, întrucât erau formate în mare parte din mineri, se puteau solidariza cu protestatarii. S-au folosit metodele specifice arsenalului militar, avangarda reprezentând-o acțiunea de intoxicare-dezinformare realizată de agenții Securității, fiind urmată de intervenția în forță a trupelor de Securitate și Miliție[2]. Cel care a primit ordinul de reprimare a fost șeful Miliției, Vasile Băroianu, care a reușit să-i împiedice pe mineri să procure armamentul care se afla în incinta primăriei. Acesta a fost momentul în care s-a făcut simțită prezența directă a trupelor de represiune prin luptători echipați special pentru a face față reacției manifestanților și pentru a-i împrăștia, folosindu-se inclusiv tunurile de apă.

Participanții la revoltă vorbesc despre o metodă originală de diversiune pe care autoritățile au folosit-o în demobilizarea manifestanților : un grup de oameni îmbrăcați în salopete de mineri scandau continuu lozinci pro-Ceaușescu : „Ceaușescu-PCR ! ”, „Ceaușescu și minerii ! ”, „Ceaușescu-România, stima noastră și mândria ! ”, „Plecați acasă ! [3]. În paralel, efective militare impresionante aduse de la Târgu Jiu, Turnu-Severin și Craiova au reușit izolarea zonei și apărarea liderilor comuniști aflați la Motru, vorbindu-se chiar despre folosirea armamentului : cartușe de război, de manevră și trasoare.

Presiunea forțelor impresionante folosite și epuizarea fizică și psihică a protestatarilor au dus în cele din urmă la înfrângerea revoltei. Cu toate acestea, finalul revoltei rămâne enigmatic. O posibilă explicație a acestei situații este dată de reușita autorităților comuniste în destabilizarea și chiar desolidarizarea grupului de mineri, cunoscut fiind faptul că minerii reprezentau o forță atâta timp cât rămâneau solidari. Or, este foarte posibil ca impresionantele forțe de represiune aduse la Motru și diversiunile multiple practicate de către autoritățile comuniste să fi zdruncinat rezistența minerilor.

Anchete și condamnări

Cu aceeași rapiditate cu care revolta se pornise, autoritățile comuniste au ordonat ștergerea imediată a tuturor urmelor și secretizarea totală a evenimentului. Acesta este și motivul pentru care, de atunci până astăzi, numeroase date despre revoltă, despre numărul și soarta victimelor ei sunt puțin cunoscute. Din ceea ce se cunoaște cu certitudine, în perioada imediat următoare, autoritățile au alternat acțiunile de pacificare cu cele de pedepsire.

Chiar a doua zi după înăbușirea revoltei, reuniți într-o ședință extraordinară condusă de Emil Bobu, liderii centrali și locali au inițiat primele măsuri. S-a decis aprovizionarea de urgență a magazinelor alimentare, încât în doar câteva ore se puteau cumpăra cantități importante de carne, unt, cafea, pâine sau conserve[4]. La ordinul aceluiași Emil Bobu, au fost luate măsuri imediate pentru ștergerea cu forța a urmărilor revoltei, printre care : păstrarea secretului privind evenimentele de la Motru, reluarea activității la toate întreprinderile,

1. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 72.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 77.
4. *Ibidem*.

organizarea în toate unităţile economice şi în toate instituţiile a unor adunări generale de partid, sindicat, ale oamenilor muncii etc. Tot Bobu a fost cel care a stabilit şi sancţionarea protestatarilor, care au fost acuzaţi de „huliganism" şi „distrugere"[1], ei urmând să fie condamnaţi de drept comun. Dar pedepsirea nu viza decât un număr relativ mic de mineri, fapt determinat de încercarea autorităţilor de a-i intimida pe aceştia prin oferirea unor exemple de pedepsire, dar, în strânsă legătură cu aceasta, se urmărea evitarea declanşării unui alt eveniment de acest gen.

Admiţându-se dezechilibrul produs de revoltă, autorităţile au decis concentrarea tuturor forţelor în condamnarea legală a evenimentului, arestarea şi condamnarea minerilor devenind unul dintre obiectivele principale ale partidului. Pentru aceasta, au venit la Motru George Homoştean, Tudor Postelnicu, Nicolae Iscrulescu, Emil Macri, precum şi alţi conducători ai aparatului represiv[2]. Securitatea a preluat activitatea de investigare a revoltei, ea detaşând forţe impresionante în majoritatea întreprinderilor, în fiecare mină fiind înfiinţate birouri ale acesteia. S-a accentuat şi controlul asupra angajărilor, Miliţia investigând atent toate persoanele nou-venite în cadrul combinatului. De altfel, în perioada următoare revoltei, Ministerul de Interne a întocmit mai multe note-raport în care figurau un număr relativ mare de persoane din Motru aflate în procedurile Miliţiei, 123 în baza de lucru şi 1 244 în atenţia organelor de Miliţie. Este foarte posibil ca unele dintre acestea să fi fost implicate în revoltă. Poate din această cauză nota-raport nr. 038009 din 16 decembrie 1981, constatând că efectivele de Miliţie „nu au reuşit în totalitate să cunoască, preveni şi combată faptele antisociale care aduc atingere avutului obştesc, ordinii şi liniştii publice [aceleaşi acuze care au fost aduse şi revoltaţilor, n. n.]", solicita sporirea personalului Miliţiei Motru. În paralel, a crescut controlul informativ al zonei Motru, după cum se observă şi din nota-raport privind situaţia operativă din oraş din 18 decembrie 1981. Potrivit acesteia, în oraşul Motru existau 414 surse de informare, dintre care 53 de informatori, 111 colaboratori, 8 rezidenţi, 16 gazde (deţinători de case) şi 126 de persoane de sprijin[3].

O măsură specială luată de către autorităţi a fost cea de secretizare a evenimentului, fapt care îngreunează şi astăzi stabilirea unor date certe despre numărul total al celor implicaţi în revoltă şi al celor arestaţi şi condamnaţi după înăbuşirea ei. În această privinţă, s-a vorbit ulterior despre condamnarea a nouă persoane : Nişulescu Viorel, în vârstă de 22 de ani, din Roşiuţa, condamnat la şapte ani de închisoare ; Sârbu Gheorghe, din comuna Corneşti, în vârstă de 36 de ani, condamnat la opt ani de închisoare ; Târnovschi Nicolae, din Fundulea, în vârstă de 27 de ani, condamnat la şapte ani de închisoare ; Gaidaş Alexandru, din Mehadia, în vârstă de 19 ani, condamnat la opt ani de închisoare ; Chirilă Ştefan, din Motru, în vârstă de 22 de ani, condamnat la şapte ani de închisoare ; Soare Constantin, din Motru, în vârstă de 23 de ani, condamnat la opt ani de închisoare ; Tătaru Dumitru Dănuţ, din Codlea, în vârstă de 19 ani, condamnat la şase ani de închisoare ; Măciucă Valerică, din Hunedoara, în vârstă de 21 de ani, condamnat la opt ani de închisoare ; Ursan Valerică, din Suhărău, în vârstă de 19 ani, condamnat la şapte ani de închisoare.

Arestarea grupului de mineri a început în zilele de 22 sau 25 octombrie[4], martorii neputând oferi date concrete despre numărul exact al arestaţilor. Cei care povestesc despre arestări şi metodele folosite de Securitate în anchetarea minerilor sunt doi dintre condamnaţi : Victor Nişulescu şi Gheorghe Sârbu. Aceştia vorbesc despre aplicarea unor metode

1. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 81.
2. *Ibidem*, p. 82.
3. AMIRA, fond DOMO, inventar 12784, dosar 34/1981.
4. Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 83.

de represiune dure din partea Securităţii, urmărindu-se astfel obţinerea mărturiilor necesare în condamnarea revoltaţilor :

> anchetele se făceau noaptea între orele 22 şi 4 dimineaţa, într-o cameră mare, cu 4 difuzoare mari şi o staţie puternică [....]. În timpul anchetei eram torturaţi, prin bătaia continuă cu pumnii, picioarele, cu bastoanele de cauciuc şi de lemn. De asemenea, se foloseau camere speciale de tortură, amenajate pentru a servi unei anumite metode de torturare : mobră, rotisor, tiribombă, bătaia cu dunga riglei la unghiile mâinilor şi picioarelor, pus apă în încălţăminte şi bătaia la tălpile picioarelor, saci de nisip [...]. Totdeauna tortura se termina cu leşin. Aruncau apă pe tine şi, când îţi reveneai, te duceau în cameră. Se primeau 3-4 porţii de bătaie şi tortură în 24 de ore[1].

Cei doi amintesc de existenţa unor microfoane amplasate în celule şi de întrebările puse în timpul anchetei, cum ar fi : „Ce-aţi vrut să faceţi cu răscoala voastră ? " ; „Care mai sunt liderii mişcării pe lângă voi ? "[2] ; prin toate acestea se urmărea culegerea de informaţii despre revoltă.

Ultima declaraţie referitoare la revoltă a fost luată pe 1 decembrie 1981 de către procurorul militar Bob Radu, după această dată dosarul de cercetare fiind încheiat.

Procesul revoltei de la Motru, care a început pe 2 decembrie 1981 de un complet al Tribunalului Militar Timişoara, prezintă câteva caracteristici speciale. Inculpaţilor nu le-a fost permisă apărarea, avocaţii numiţi din oficiu neavând niciodată posibilitatea intrării în legătură cu cei arestaţi. Totuşi, Gheorghe Sârbu reţine că avocatul Ciobanu l-a apărat cu profesionalism, dar judecătorii au insistat să afle un singur lucru : dacă inculpaţii au fost la Motru pe 19 octombrie 1981[3]. Procesul s-a desfăşurat rapid, singura grijă a autorităţilor fiind reducerea revoltei la o simplă faptă antisocială, de drept comun, evitându-se astfel eventuale condamnări politice pentru revoltaţii din Motru. Tocmai de aceea, în timpul rechizitoriului, procurorii au pus pe seama învinuiţilor numai fapte de natură penală, fără legătură directă cu participarea la puternica acţiune de protest : distrugere în dauna avutului obştesc şi ultraj contra bunelor moravuri[4]. Cercetarea şi condamnarea celor nouă muncitori s-a făcut în urma unui proces rapid, iar pedepsele au fost mult prea mari pentru faptele menţionate în rechizitoriu. Un alt fapt demn de luat în considerare este modul în care au fost instrumentate cazurile împotriva celor nouă condamnaţi, implicarea unui procuror militar şi judecarea cauzei de către Tribunalul Militar Timişoara, demonstrând că avem de-a face cu un proces politic ce trebuia ascuns în spatele unor fapte de drept comun[5]. Condamnarea doar a câtorva mineri reprezenta de fapt intenţia autorităţilor de respingere a ideii de revoltă şi de acordare a unei încărcături de drept comun evenimentelor desfăşurate la Motru.

Se falsifica astfel adevărul despre un moment dramatic din istoria minerilor în timpul regimului comunist din România. Reacţia stârnită de adoptarea Decretului nr. 313 şi de condiţiile grele de muncă şi viaţă impuse de dictator au dus în realitate la solidarizarea minerilor împotriva regimului. Este recunoscut faptul că muncitorii care lucrau în medii cu risc sporit şi în condiţii dificile, cum erau industriile minieră, petrolieră sau industria grea, erau predispuşi la dezvoltarea unui spirit de solidaritate umană şi profesională, ceea ce le-a

1. Vezi mărturiile lui Gheorghe Sârbu şi Victor Nişulescu, în Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 87.
2. *Ibidem*, p. 88.
3. *Ibidem*, p. 90.
4. *Ibidem*, p. 91.
5. *Ibidem*, p. 92.

determinat capacitatea de a se angaja în mişcări protestatare de mare amploare, cum este şi cazul minerilor din Motru[1].

Practic, evenimentele din 1981 au pus în evidenţă situaţia generală din România acelor ani, dar semnalul de alarmă a venit dintr-un orăşel izolat, departe de mediile de informare, unde rar ajungeau informaţii despre starea economică a ţării. Acest fapt ar putea constitui şi explicaţia arsenalului de forţe aduse de autorităţi pentru înăbuşirea şi izolarea rapidă a zonei, a modului în care au organizat ştergerea imediată a urmelor printr-un proces rapid şi restrâns, încheiat doar cu nouă condamnări din rândul participanţilor, care, potrivit mărturiilor strânse de Gheorghe Gorun, se pare că au fost eliberaţi înainte de termen.

Este posibil ca măsurile luate atunci de autorităţile comuniste să fi avut efecte şi după prăbuşirea regimului comunist. Câţiva dintre condamnaţi au încercat după 1989 obţinerea unei sentinţe de reabilitare pe baza caracterului politic prin care se realizaseră arestările din 1981, folosindu-se de intrarea în vigoare a Decretului nr. 118 din 30 martie 1990 „privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum şi celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri". Totuşi, dintre cei care au depus astfel de cereri, numai Gheorghe Sârbu a primit din partea Procuraturii României, Direcţia Procuraturilor Militare, următoarea decizie : „faptele pentru care aţi fost condamnat prin sentinţa nr. 266/1981 a Tribunalului Militar Timişoara au caracter politic şi urmează să beneficiaţi de prevederile Decretului-lege nr. 118 din 30 martie 1990"[2]. Despre soarta celorlalţi condamnaţi se cunosc foarte puţine lucruri, de-a lungul condamnării fiind transferaţi prin mai multe penitenciare româneşti, necunoscându-se situaţia lor nici astăzi.

Situaţia de după 19 octombrie 1981

Chiar dacă au negat oficial criza regimului, revolta de la Motru a determinat autorităţile comuniste să iniţieze măsuri pentru oprirea declinului. Au fost reluate discuţiile referitoare la abaterile existente în Bazinul Olteniei, trecându-se peste momentul din octombrie 1981. Aşa cum era prezentată în rapoartele comuniste, criza din această zonă luase o amploare periculoasă pentru planurile dictatoriale, pentru acest lucru ea fiind pe ordinea de zi a şedinţelor de partid întreaga lună noiembrie a anului 1981. Chiar dacă nu făcea referire la revolta minerilor, la cauzele ce determinaseră reacţia de nemulţumire, la măsurile implementate de autorităţi în acest caz sau la cei care se făceau responsabili de evenimente, fiecare plenară desfăşurată după revoltă a pus în evidenţă deficienţele majore de la nivelul Combinatului Oltenia, atât problemele majore privind producţia din acest bazin, cât şi cele apărute în conducerea politică şi administrativă din acest sector. Atenţia conducerii centrale de partid s-a concentrat asupra problemei cantităţilor fictive declarate în privinţa producţiei miniere, luându-se decizia efectuării unor controale multiple pentru depistarea vinovaţilor.

În cadrul Plenarei CC al PCR din 21 noiembrie 1981 s-a hotărât numirea lui Ion Lăzărescu şi a lui Trandafir Cocârlă ca responsabili în anchetarea şi sancţionarea celor vinovaţi pentru neregulile depistate. Cei doi au raportat ulterior conducerii centrale înregistrarea unor pierderi semnificative în producţia de cărbune (circa 374 000 de tone), precum şi nerespectarea normelor de depozitare. Conform raportului întocmit, Nicolae

1. Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport Final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Editura Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 345.
2. Vezi mărturia lui Gheoghe Sârbu, în Gheorghe Gorun, *op. cit.*, p. 100.

Ceauşescu a cerut decizii clare împotriva celor vinovaţi, considerând că aceştia se făceau responsabili de „distrugerea avutului obştesc” (aceeaşi pedeapsă ce fusese aplicată şi în cazul minerilor din Motru). De altfel, raportarea unor cantităţi fictive se realiza, conform investigaţiilor autorităţilor comuniste, în toate centrele Bazinului Olteniei, printre care şi Motru. Măsurile luate în cadrul plenarei s-au concretizat prin înlocuirea a 14 cadre ale combinatului, motivul invocat fiind abaterea de la planul economic stabilit de conducerea centrală. Dintre aceste cadre, cei mai vinovaţi au ieşit Virgil Trofin şi Vasile Ogherlaci, anchetatorii acuzându-i de periclitarea anchetelor efectuate la nivelul combinatului, precum şi de ascunderea situaţiei încă de la sfârşitul anilor ’70, prin raportarea unor cantităţi false de cărbune extrase, astfel încât să se efectueze plata muncitorilor[1].

Înmulţirea dezbaterilor privind aceste nereguli din Bazinul Olteniei în plenarele de partid demonstrau conştientizarea situaţiei de criză existentă la nivelul sectorului carbonifer şi, în acelaşi timp, accentuarea acuzelor aduse liderilor conducerii locale, probabil întărite şi de evenimentele din octombrie.

Următoarea plenară, prezentând concluziile controlului efectuat de conducerea centrală în bazinul Olteniei, a pus în evidenţă fapte grave din Bazinul Olteniei : acuzaţii de mită, de folosire improprie a utilajelor şi creştere nejustificată a cheltuielilor, toate acestea fiind îndreptate împotriva conducătorilor ministerului, combinatului şi ai Comitetului Judeţean de Partid din judeţul Gorj. Ca urmare a neregulilor, Vasile Ogherlaci a fost sancţionat cu „vot de blam”, urmând să i se acorde un interval de şase luni pentru redresarea producţiei în cadrul bazinului. Alături de el au fost incriminaţi şi alţi lideri, cum ar fi Nicolae Gavrilescu şi Virgil Trofin, ultimul neaflându-se la prima abatere, toţi intrând sub stricta supraveghere a autorităţilor. Singurul punct discutat în cadrul plenarei ce ar putea să fie relaţionat cu generarea evenimentelor de la Motru a fost cel referitor la raportarea unor probleme apărute în aplicarea Decretului 313 – mai exact, în modul de aprovizionare a punctelor alimentare[2]. Cel care a adus această problemă în dezbaterea plenarei a fost însuşi Nicolae Gavrilescu, care remarca o problemă persistentă la nivelul judeţului Gorj în ceea ce priveşte cantităţile de alimente ce trebuiau distribuite către populaţie. Totuşi, liderii comunişti nu precizau cu exactitate cât de gravă era această problemă sau ce măsuri trebuiau luate pentru remedierea situaţiei.

În şedinţa din 21-25 noiembrie 1981, punând în discuţie rolul deciziilor asupra crizei din Bazinul Olteniei, au fost chemaţi la raport cei trei lideri implicaţi în problema de aici : Virgil Trofin, Vasile Ogherlaci şi Nicolae Gavrilescu. Conform acuzelor aduse, aceştia au fost sancţionaţi cu vot de blam şi retrogradaţi din funcţiile deţinute. În urma demiterilor, în funcţia de prim-secretar al judeţului Gorj a fost numit Petre Lungu, care a primit ordinul de restabilire a situaţiei la nivel de partid şi a combinatului. Situaţia „ajustării” cantităţii de cărbune din acest sector a fost prezentată ca o problemă ce începuse de la baza combinatului, prin vizarea lui Vasile Ogherlaci, şi mergea până la conducerea ministerului de resort, responsabil fiind considerat Virgil Trofin. Ca soluţie de remediere a situaţiei, autorităţile au decis reorganizarea combinatului prin împărţirea sa în două unităţi administrative, Motru şi Rovinari, ambele aflându-se sub conducerea unui comitet comun care avea responsabilitatea realizării unei supravegheri atente a activităţii. Motru a primit titulatura de comitet orăşenesc de categoria 1 şi avea în subordine şase comitete de partid pe întreprinderi şi patru comitete comunale[3]. De asemenea, conform raportului ce urmărea punctele pentru realizarea cincinalului 1981-1985, s-a hotărât alocarea unor sume foarte mari pentru

1. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 89/1981.
2. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 90/1981.
3. ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 94/1981.

ridicarea nivelului de trai al minerilor din cele două unităţi, urmărindu-se stoparea unor stări de nemulţumire ce puteau influenţa producţia.

Conchizând asupra modului de raportare a conducerii de partid asupra evenimentelor de la Motru, plenarele, deşi au subliniat numeroasele nereguli din industria carboniferă, lipsa de organizare, falsificarea indicilor de producţie, incompetenţa etc., refuzau să accepte adevăratele cauze reale, şi anume caracterul falimentar al politicii lui Nicolae Ceauşescu nu numai pentru industria energetică, dar şi pentru întreaga economie şi societate românească.

*

Evenimentele de la Motru din 19 octombrie 1981 reprezintă un punct important în analizarea întregii situaţii a României în ultimul deceniu de dictatură comunistă. Reacţia populaţiei de aici a fost o consecinţă a politicilor lui Nicolae Ceauşescu, care generaseră instalarea unei situaţii de criză generală a României. Aşa cum evidenţiau şi discuţiile din plenarele comuniste, deşi Ceauşescu a investit mari sume de bani în susţinerea planului energetic, politica sa era din start una falimentară, din cauza modului de organizare administrativă şi de dotare tehnică, a condiţiilor de muncă şi de viaţă ale minerilor şi, nu în ultimul rând, a indicilor utopici de calitate şi cantitate ai producţiei cincinale.

Realitatea ultimului deceniu de dictatură comunistă punea în evidenţă profunda criză economică în care se afla ţara, precum şi problemele ce apăreau la nivel organizaţional în cadrul Partidului Comunist, prin abaterile liderilor locali de la planurile stabilite la nivel central. Acest lucru era vizibil şi în cadrul judeţului Gorj, unde conducerea centrală remarca neregulile persistente în urma raportării unor cantităţi de cărbune false, incapacitatea liderilor de a recupera pierderile şi ascunderea acestei situaţii timp de câţiva ani. Producţia slabă a determinat autorităţile comuniste să emită nişte decrete de limitare drastică a consumului, care afectau radical populaţia muncitoare, şi aşa neputincioasă fizic pentru susţinerea în continuare a ritmului de lucru impus de dictator. Această realitate, precum şi problemele persistente din Bazinul Olteniei, au dus în cele din urmă la o reacţie puternică a muncitorilor împotriva condiţiilor impuse de autorităţile comuniste.

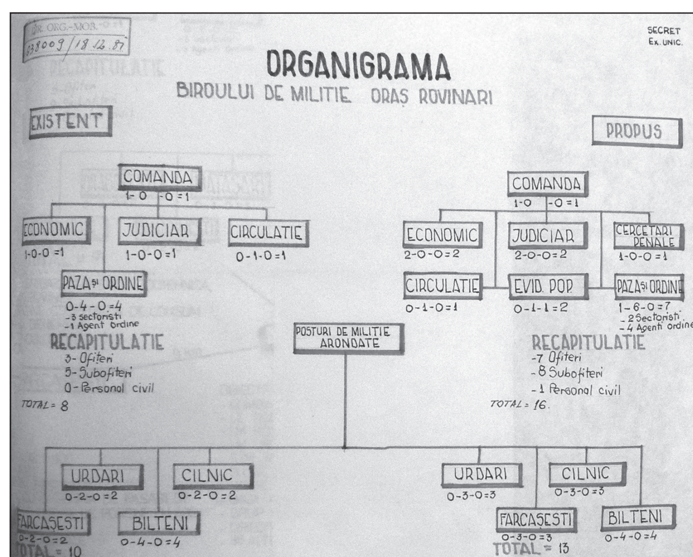
Pericolul reprezentat de apariţia unor astfel de manifestări împotriva regimului i-a determinat pe liderii comunişti să treacă de urgenţă la secretizarea evenimentelor de la Motru şi la aplicarea unor sancţiuni dure în cazul celor responsabili. Întrucât exista deja precedentul evenimentelor de la Lupeni din 1977, când muncitorii au reacţionat împotriva unei legi privind pensiile de asigurări sociale, autorităţile au decis reprimarea dură a manifestanţilor din Motru prin mobilizarea unor importante forţe ale Securităţii, Miliţiei şi Armatei, prin ştergerea rapidă a urmelor şi pedepsirea exemplară a unor manifestanţi.

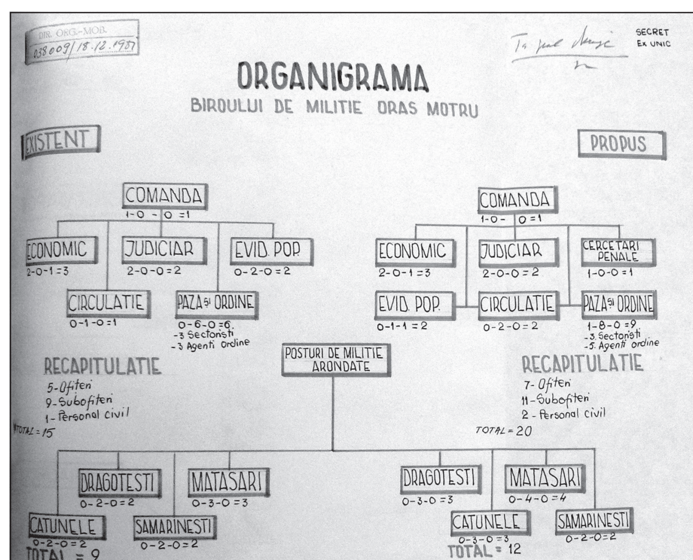
În opinia autorităţilor, Motru nu trebuia să devină încă un exemplu de urmat de către alţi nemulţumiţi (tot mai numeroşi) faţă de politica lui Nicolae Ceauşescu. Prin prisma acestui fapt, Motru a reprezentat un exemplu de contestare puternică la adresa dictatorului, un eveniment ce scotea la lumină adevăratele condiţii de viaţă, situaţia grea din marile întreprinderi, insuficienţa materială pentru menţinerea planului energetic şi, nu în ultimul rând, gradul de sărăcie ce caracteriza întreaga ţară. Totuşi, nici acest protest nu a reuşit determinarea regimului comunist să oprească politica de sărăcire a populaţiei, ceea ce a generat accentuarea şi generalizarea nemulţumirilor faţă de politica lui Nicolae Ceauşescu de îndeplinire a planului. Acestea au dus la revolta muncitorilor de la Braşov din noiembrie 1987 şi, în cele din urmă, la înlăturarea dictatorului şi a politicii sale în decembrie 1989.

ANEXE

Anexa 1

Organigrama Biroului de Miliţie al oraşului Rovinari – 18 decembrie 1981



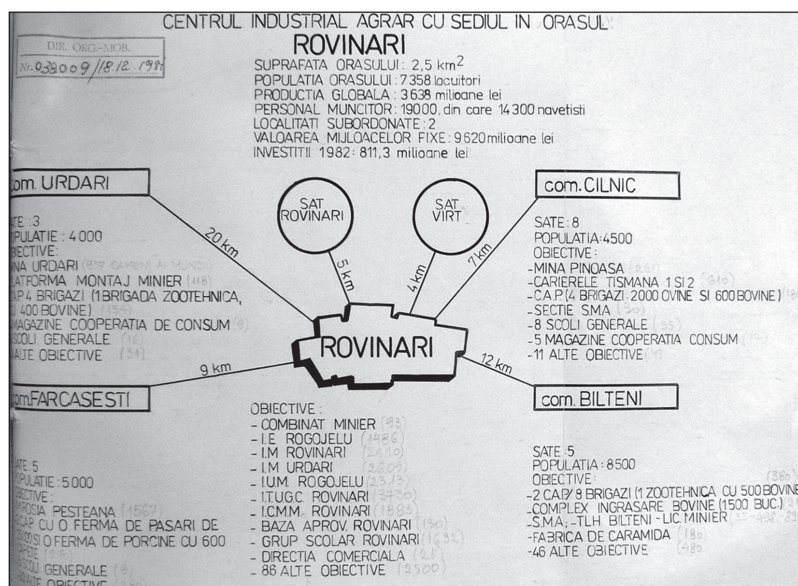


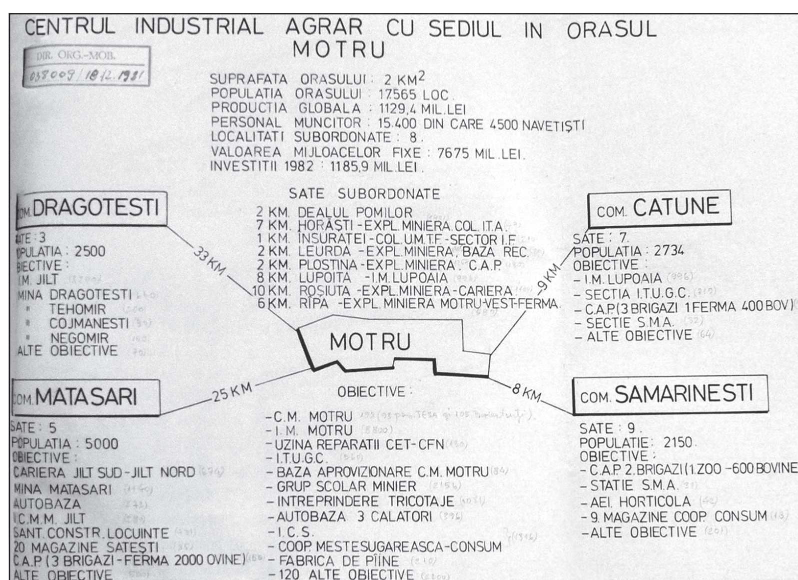
Sursă: Arhiva Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, fond DOMO, inventar 12791, dosar 4[1]

1. Dosarele nu au filele numerotate.

Anexa 2

Centrul Industrial Agrar, cu sediul în oraşul Rovinari – 18 decembrie 1981





Sursă: Arhiva Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, fond DOMO, inventar 12791, dosar 4

Anexa 3

Situaţia operativă întocmită de Inspectoratul Judeţean Gorj al Ministerului de Interne referitoare la oraşul Rovinari – 18 octombrie 1981

SITUATIA OPERATIVA
pe raza oraşului Rovinari

– Obiective economice	125
– în supravegherea form.economice	39
– în supravegherea form. P.O.	86
– Gestiuni	1.000
– Obiective, medii şi locuri de interes judiciar	82
– Surse de informare	148
– informatori	35
– colaboratori	104
– rezidenţi	4
– deţinători case	5
– persoane de sprijin	47
– Elemente în baza de lucru	62
– Persoane în atenţia org.de miliţie	839
– Liberaţi din penitenciare	–
– Infracţiuni descoperite	95
– economice	29
– judiciare	45
– circulaţie	21
– Cazuri la Legea 59	67
– Cauze şi reclamaţii cu A.N.rezolvate	65
– Lucrări penale rezolvate	225
– ref.de termin. urmăririi penale	71
– neînceperea urmăririi penale	59
– scoateri conform art.18^{1}	28
– clasări	–
– Amenzi aplicate	966/215.000
– pr.verbale şi val.	240/135.000
– amenzi pe loc	726/ 80.000
– Mandate executate	42
– cu închisoare	7
– la locul de muncă	35
– Mandate de aducere îndeplinite	79
– Cercetări la faţa locului	57
– Personal de pază	146
– pază militarizată	120
– pază proprie	46
– Cazuri la Legea 18/1968	–

SITUATIA OPERATIVA
pe raza oraşului Motru
pe anul 1981.

– Obiective economice	183
– în supravegherea form.economice	28
– în supravegherea form. P.O.	155
– Gestiuni	1.300
– Obiective,medii,locuri de interes judiciar	105
– Surse de informare	187
din care: – informatori	53
– colaboratori	111
– rezidenţi	8
– deţinători case	16
– persoane de sprijin	126
– Elemente în baza de lucru	123
– Persoane în atenţia org. de miliţie	1.244
– Liberaţi din penitenciare	25
– Infracţiuni descoperite	163
– economice	53
– judiciare	86
– circulaţie	24
– Cazuri la Legea 59/1968	72
– Cauze şi reclamaţii cu A.N. rezolvate	65
– Lucrări penale rezolvate	376
– referate de terminarea urm.penale	163
– neîncepere	98
– scoateri conf. art.18^{1}	51
– clasare	12
– Amenzi aplicate	1.500
– pr÷verbale şi valoarea	480/300390
– amenzi pe loc	965/75.760
– Mandate executate	133
– cu închisoare	55
– la locul de muncă	78
– Mandate de aducere îndeplinite	–
– Cercetări la faţa locului	92
– Personal de pază	168
– pază militarizată	120
– pază proprie	42
– pază obştească	6
– Cazuri la Legea 18/1968	2

Sursa: Arhiva Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, fond DOMO, inventar 12791, dosar 4

RELAŢIA DINTRE PUTEREA RELIGIOASĂ ŞI CEA POLITICĂ

Gabriel Catalan

Consideraţii şi documente privind elitele clericale ortodoxe din România comunistă (studiu de caz: ierarhul Sebastian Rusan)

În istoria românească, sunt bine cunoscute relaţiile de colaborare dintre puterea laică şi cea religioasă, în ţara noastră – la fel ca în toată lumea ortodoxă – existând o tradiţie seculară de supunere a ierarhiei ortodoxe faţă de puterea de stat şi chiar o confuzie intenţionat cultivată între stat şi Biserică sau între naţional, etnic şi confesional.

Însă era comunistă a însemnat apogeul acestui tip de raporturi de sorginte bizantină, comuniştii români începând acţiunile de epurare a clerului, inclusiv a unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române (BOR), încă de la preluarea puterii politice, la 6 martie 1945. De exemplu, au fost forţaţi să se retragă: mitropolitul Olteniei, Nifon Criveanu, la 20 aprilie 1945; mitropolitul Bucovinei, Tit Simedrea, la 30 iunie 1945; mitropolitul Moldovei, Irineu Mihălcescu, la 16 august 1947; episcopul Dunării de Jos (Galaţi), Cosma Petrovici, şi episcopul de Roman, Lucian Triteanu, în august 1947; episcopul Armatei, Partenie Ciopron, în august 1948, prin desfiinţarea Episcopiei Armatei; episcopul de Huşi, Grigorie Leu, prin desfiinţarea Eparhiei de Huşi şi contopirea ei cu cea de Roman, în februarie 1949; episcopul de Oradea, Nicolae Popoviciu, în octombrie 1950[1].

Astfel, guvernul comunist condus de Petru Groza a impus înlocuirea unor înalţi clerici ortodocşi cu prelaţi de încredere, apropiaţi ai principalilor lideri comunişti (vezi, de exemplu, relaţia preotului Ioan Marina, viitorul patriarh, cu liderul suprem al PCR, Gheorghe Gheorghiu-Dej), cu scopul de a controla BOR şi de a o folosi în propaganda politico-ideologică, mai cu seamă pentru cucerirea şi menţinerea puterii prin controlarea şi influenţarea unor largi categorii de cetăţeni.

Din aceste motive, pentru a obţine o funcţie bisericească sau pentru a o păstra, mulţi clerici au devenit delatori/securişti, colaborând ca informatori sau chiar ca agenţi (surse, ofiţeri sub acoperire, agenţi de influenţă, gazde ale caselor conspirative, persoane de sprijin, rezidenţi) ai aparatului comunist de represiune şi dezinformare.

De altfel, promovarea în funcţii de răspundere a unor prelaţi simpli, chiar marginali (unii chiar fără să fi fost monahi, aşa cum cerea tradiţia răsăriteană, alţii având o pregătire teologică şi intelectuală extrem de modestă), dar foarte ataşaţi „noului regim democrat”

1. Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu, Flori Stănescu, *The Imprisoned Church. Romania 1944-1989*, The National Institute for the Study of Totalitarianism, Bucureşti, 1999, pp. 26-33.

(regimul comunist), deşi uneori aveau „un trecut politic pătat"[1] şi deseori erau legaţi prin relaţii de înrudire sau prietenie cu nomenclatura partidului-stat, a reprezentat principala metodă de preluare a controlului asupra BOR de către PCR/PMR.

Trebuie precizat faptul că şi trecutul compromiţător (mai ales din punct de vedere politic) al unor prelaţi a fost folosit de comunişti pentru a-i şantaja şi manipula, controlând astfel şi conducând, de fapt, BOR. În acest sens, pot fi amintite cunoscutele simpatii şi activităţi legionare/de extremă dreapta ale multor ierarhi ortodocşi, printre care : Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului (1920-1955) ; patriarhul Justinian Marina (1948-1977) ; Sebastian Rusan, mitropolitul Moldovei (1950-1956) ; Firmilian Marin, mitropolitul Olteniei (1947-1972) ; Iustin Moisescu, mitropolit al Ardealului (1955-1956), al Moldovei (1957--1977) şi apoi patriarh (1977-1986) ; episcopii-vicari patriarhali Antim Nica Târgovişteanu (1950-1973), care a ajuns apoi arhiereul Galaţiului (1973-1995) ; Teoctist Arăpaşu Botoşăneanul (1950-1962), care a ajuns în cele din urmă patriarh între 1986 şi 2007, după ce a fost succesiv episcop de Arad (1962-1973), mitropolit al Olteniei (1973-1977), mitropolit al Moldovei (1977-1986) ; episcopul de Oradea Valerian Zaharia (1951-1969) ; Chesarie Păunescu, episcop al Tomisului (1944-1950) şi apoi al Dunării de Jos (1950-1973) ; Partenie Ciopron, episcop al Armatei (1937-1948), pensionat în august 1948, dar „reciclat" ulterior şi numit episcop de Roman (1961/1962-1978) ; Iosif Gafton, episcop de Argeş (1944-1949), devenit episcop al Argeşului şi Râmnicului (1949-1984) ; Antim Anghelescu, episcop de Buzău (1944-1979)[2].

De asemenea, foarte mulţi clerici din eşalonul secund împărtăşeau aceleaşi convingeri politice extremiste şi naţionaliste, fiind adesea recrutaţi şi promovaţi în importante funcţii ecleziastice, inclusiv în rândul chiriarhilor. Dintre aceştia, îi amintim doar pe câţiva, ale căror nume sunt mai cunoscute : Antonie Plămădeală, mitropolit al Ardealului (1982-2005) ; Nestor Vornicescu, mitropolit al Olteniei (1978-2000) ; Nicolae Corneanu, mitropolit al Banatului din 1962 ; Bartolomeu Anania, arhiepiscop de Cluj din 1993 şi mitropolit al celei mai mari părţi din Ardeal din 2006 ; arhimandriţii Ghenadie Floare, Gherasim Bica, David Glăvan, Benedict Ghiuş, Sofian Boghiu, Arsenie Papacioc, Sandu Tudor, Roman Braga, Felix Dubneac, Mina Dobzeu, Ioasaf Popa şi Grigorie Băbuş ; preoţii-profesori Liviu Stan, Spiridon Cândea, Dumitru Fecioru, Teodor Bodogae, Constantin Galeriu, Dumitru Stăniloae şi diaconul profesor Gheorghe Moisescu[3].

---

1. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 379--416 ; dosar 78/1946, f. 232 ; dosar 88/1947, f. 87.
2. ASRI, fond Documentar, dosar 909, ff. 510-513 ; dosar 2310, ff. 284-285 ; dosar 2488, ff. 166-167, 172-175 ; dosar 7755, vol. 3, ff. 61, 99, 103, 211, 239 ; dosar 7755, vol. 7, ff. 28-29, 45 ; ANIC, Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 34, 91, 161-162, 222, 311, 345, 379-416, 415, 426 ; dosar 76/1946, ff. 11, 19, 80-81 ; dosar 77/1946, ff. 14, 63, 110, 167 ; dosar 78/1946, ff. 1, 34, 121, 154, 190-191, 232 ; dosar 88/1947, ff. 3, 27, 30, 41, 43, 53-54, 71 ; Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1995, p. 310 ; *cf*. Cristina Păiuşan, „Politica patriarhilor României şi «colaboraţionismul» cu organele statului", în *Analele Sighet*, vol. 7, *Anii 1949-1953 : Mecanismele terorii*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999, pp. 115-116 ; Gabriel Catalan, „Aspecte ale rebeliunii legionare în cartierul Antim din Bucureşti", *Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă : Despre Holocaust şi comunism*, vol. I, 2002, Editura Polirom, Iaşi, 2003, pp. 144, 146, 149, 151.
3. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 153-154, 165-166, 209, 269, 311, 401-407, 430 ; dosar 76/1946, ff. 177, 246, 263 ; dosar 77/1946, ff. 6, 206, 389 ; dosar 78/1946, ff. 1, 103, 119, 154, 167 ; dosar 88/1947, ff. 72-73 ; ASRI, fond Documentar, dosar 2488, ff. 692, 696-697 ; dosar 7755, vol. 7, ff. 28-29, 34-35, 37-41, 43-45, 86-88, 94-96, 98-101.

S-a format astfel un sistem ecleziastic de tip clientelar, relaţiile dintre ierarhia comunistă şi cea ortodoxă unindu-i pe toţi protagoniştii într-un singur mare clan, nomenclatura, în pofida unor incidente sau neînţelegeri minore şi temporare ori a părerilor critice nemărturisite sau abia şoptite în intimitate de către unii ierarhi, cauzate exclusiv de interesele personale sau de grup intrate în divergenţă în unele momente, dar prezentate, în mod vădit exagerat, ca dovezi ale rezistenţei ori ale colaborării „raţionale", limitate, negociate a ierarhilor BOR cu regimul comunist de către unii istorici (ortodocşi) de astăzi care fie adoptă tonul evaziv, aparent neutru şi ultraprudent sub pretextul „obiectivităţii", fie fac apologia făţişă a ierarhiei de ieri şi de azi a BOR[1].

Cel mai bun exemplu îl constituie însuşi „patriarhul roşu", cum inspirat a fost supranumit în epocă Justinian Marina, cel care din simplu preot de mir în Râmnicu Vâlcea a devenit patriarh în 1948, prin voinţa regimului comunist[2], după ce Gheorghe Gheorghiu-Dej

---

1. Radu Ciuceanu, Cristina Păiuşan, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I (1945-1958), Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001 ; Cristian Vasile, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, Curtea Veche, Bucureşti, 2005 ; *idem*, „Rezistenţa ierarhiei ortodoxe în faţa presiunilor politice în anii 1946-1948", în *Arhivele totalitarismului*, nr. 3-4, 2004, pp. 18-27 ; George Enache, *Ortodoxie şi putere politică în România contemporană. Studii şi eseuri*, îndeosebi studiile „Patriarhul Justinian şi «apostolatul social»", pp. 15-156, şi „Episcopul Antim Nica şi poziţia sa faţă de relaţiile stat-Biserică în România comunistă", pp. 280-296, Editura Nemira, Bucureşti, 2005, pp. 15-296 ; *idem*, „Amestecul puterii politice în alegerea ierarhilor BOR", *Arhivele totalitarismului*, nr. 1-2/2004, pp. 7-32 ; *idem*, „Puterea politică şi Biserica Ortodoxă Română. Consideraţii istorice", *Rost*, anul I, nr. 8, octombrie 2003, pp. 25-30, şi nr. 9, nov. 2003, pp. 27-32 ; *idem*, „Statul şi Biserica Ortodoxă Română în anii «democraţiei populare»", *Dosarele istoriei*, nr. 9, 2003, pp. 11-21 ; Adrian Nicolae Petcu, „Securitatea şi cultele în 1949", în *Partidul, Securitatea şi cultele. 1945-1989*, Editura Nemira, Bucureşti, 2005, pp. 124-222 ; *idem*, „Biserica Ortodoxă Română în timpul Patriarhului Justinian", *Dosarele istoriei*, nr. 11, 2002, pp. 38-48 ; Adrian Nicolae Petcu, „Mitropolitul Sebastian Rusan, finul lui Petru Groza, dar şi duşmanul comuniştilor", *Rost*, anul I, 2003, nr. 10-11, pp. 45-48 ; Adrian Gabor, Adrian Nicolae Petcu, „Biserica Ortodoxă Română şi puterea comunistă în timpul Patriarhului Justinian", *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti*, anul II, Bucureşti, 2003, pp. 93-154 ; George Enache, Adrian Nicolae Petcu, „Biserica Ortodoxă Română şi Securitatea. Note de lectură", în *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune. Studii*, CNSAS, Bucureşti, 2001, pp. 108-136 ; Mihai Pelin, „Faţa necunoscută a Patriarhului Justinian Marina", *Vestitorul ortodoxiei*, anul XI, nr. 221-222, 15 martie 1999, p. 2 ; Gheorghe Vasilescu, „Patriarhul Justinian Marina, un apostol al Bisericii şi neamului românesc", *Vestitorul ortodoxiei*, an XII, nr. 264-265, 15 martie 2001, pp. 3-5, nr. 266-267, 15 aprilie 2001, pp. 4-5, nr. 268-269, 15 mai 2001, p. 8, nr. 270, iunie 2001, p. 7, nr. 273-274, august 2001, p. 6 ; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994 ; *idem*, „Şi-a făcut Biserica datoria ?", *Vestitorul ortodoxiei*, anul II, nr. 7-8, 1-30 aprilie 1990, p. 5 ; Ioan Dură, „Mărturii despre patriarhul Justin", *Glasul Bisericii*, anul XLV, 1990, nr. 3-4, pp. 113-116 ; *idem*, *Din istoria Bisericii Ortodoxe Române a anilor 1945-1989. Evidenţe şi realităţi din viaţa acesteia*, Editura Ramida, Bucureşti, 1994 ; *idem*, *Monahismul românesc în anii 1948-1989*, Editura Harisma, Bucureşti, 1994 ; *idem*, *Pătimirea Bisericii Ortodoxe Române (1945-1989)*, Editura Ramida, Bucureşti, 1994 ; *idem*, „Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtaţi din scaun şi trimişi în recluziune monastică de către autorităţile comuniste în anii 1944-1981", *Altarul Banatului*, serie nouă, anul XIII, 2002, nr. 10-12, pp. 34-56 ; Constantin Buchet, „Bisericile naţionale şi procesul de comunizare în Europa de Est. 1944-1947", *Arhivele totalitarismului*, nr. 1, 1998, pp. 22-29 ; Gheorghe Onişoru, „Atitudini politice ale clerului din România. 1944-1948", *Arhivele totalitarismului*, nr. 2-3, 1997, pp. 51-56 ; Dumitru Şandru, „Biserica din România. 1944-1948", *Arhivele totalitarismului*, nr. 1, 1998, pp. 210-228 ; Radu Preda, „Rezistenţa anticomunistă", *Renaşterea*, anul VI, 1995, nr. 11, p. 5.
2. Gabriel Catalan, „Înscăunarea patriarhului Justinian", în *Analele Sighet*. *Anul 1948 – instituţionalizarea comunismului*, vol. 6, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, pp. 706-711.

avusese grijă ca Ioan Marina să avanseze rapid în ierarhia BOR, fiind succesiv ales episcop-vicar mitropolitan de Iaşi (1945) şi mitropolit al Moldovei (1947), în urma unei campanii de acuzaţii şi persecuţii la adresa ierarhului ieşean Irineu Mihălcescu, care a fost forţat să se retragă din scaunul mitropolitan în august 1947.

La 30 iulie 1945, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. Tuns în monahism la mănăstirea Cetăţuia sub numele de Justinian, la 12 august 1945 a fost hirotonit arhiereu în catedrala mitropolitană din Iaşi, cu titlul de Vasluianul. În calitate de arhiereu-vicar a organizat asistenţa socială în cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor, necesară în împrejurările grele de după război şi în cursul secetei ce bântuia atunci în Moldova. În august 1947, în urma retragerii din scaun a mitropolitului Irineu Mihălcescu, s-a încredinţat arhiereului Justinian conducerea Arhiepiscopiei Iaşilor, ca locţiitor de arhiepiscop şi mitropolit, iar în noiembrie 1947 a fost ales mitropolit al Moldovei, fiind învestit şi înscăunat în decembrie 1947, în cadrul festivităţilor tradiţionale. În urma morţii patriarhului Nicodim Munteanu (27 februarie 1948), mitropolitul Justinian a devenit locţiitor de patriarh. La 24 mai 1948, Colegiul Electoral l-a ales în scaunul de Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungrovlahiei şi Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, fiind înscăunat la 6 iunie 1948[1].

Un traseu similar a avut preotul Sebastian Rusan, care a urcat şi el foarte repede treptele ierarhiei ecleziastice, ajungând protopop de Satu Mare (iulie 1945), locţiitor de episcop al Maramureşului (octombrie 1946), episcop de Sighet/Maramureş (noiembrie-decembrie 1947) şi, concomitent, pentru scurtă vreme, locotenent de episcop la Râmnicu Vâlcea (1948-1949)[2], iar în final mitropolit al Moldovei (martie 1950)[3].

Să detaliem modul în care Sebastian Rusan a devenit din episcop de Maramureş mitropolit de Iaşi, ascensiunea sa anterioară fiind relatată în autobiografia pe care o reproducem mai jos. În septembrie 1948, Sebastian Rusan devenea arhiepiscop al Sucevei şi Maramureşului prin desfiinţarea Episcopiei de Maramureş şi unificarea ei cu Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor (cum se numea din mai 1947 fosta Mitropolie a Bucovinei, cu sediul la Suceava), iar la 25 martie 1950 a fost investit şi înscăunat mitropolit al Moldovei, după ce Adunarea Naţională Bisericească hotărâse la 26 februarie 1950 desfiinţarea Arhiepiscopiei Sucevei şi Maramureşului şi contopirea ei cu Arhiepiscopia Iaşilor[4]. El l-a înlocuit la Iaşi pe Justinian, care a fost adus în mai-iunie 1948 pe scaunul patriarhal de la Bucureşti[5], dar care a continuat să asigure şi conducerea Mitropoliei Moldovei, prin intermediul vicarului Teoctist Arăpaşu (1948-1950) rămas la Iaşi[6], după moartea patriarhului Nicodim Munteanu (27 februarie 1948) şi a mitropolitului de drept al Moldovei, Irineu Mihălcescu (3 aprilie 1948)[7].

1. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, manual pentru seminariile teologice, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987, pp. 399-400.
2. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 443.
3. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediţia a doua, vol. 3, *Secolele XIX şi XX*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994, pp. 442, 492, 543, 548, 560.
4. *Ibidem*, pp. 442, 548.
5. G. Catalan, *Înscăunarea...*, pp. 706-707.
6. Numit de patriarhul Justinian la sfârşitul anului 1948 în locul arhiereului Valerie Moglan, care a fost pensionat, Teoctist Arăpaşu era „omul de încredere al patriarhului" – vezi ASRI, fond Documentar, dosar 7755, vol. 3, f. 99 ; ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 77/1946, ff. 11, 21, 140 ; dosar 78/1946, f. 64, 218 ; dosar 88/1947, f. 109 ; *cf.* C. Păiuşan, *op. cit.*, p. 116 ; P. Caravia, V. Constantinescu, F. Stănescu, *op. cit.*, p. 31.
7. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediţia a doua, vol. 3, pp. 485, 535, 543.

Există voci care acuză faptul că aceste două personalităţi bisericeşti, patriarhul Nicodim şi mitropolitul Irineu (care i-ar fi urmat, după tradiţie, lui Nicodim în scaunul patriarhal), au murit în condiţii cel puţin suspecte[1], dar fără să sublinieze că interesul diriguitorilor comunişti de atunci era eliminarea acestor bătrâni ierarhi tocmai pentru ca în fruntea BOR să poată fi instalaţi aceşti clerici colaboraţionişti ai comuniştilor, Justinian Marina şi Sebastian Rusan, avându-i ca protectori pe Gheorghiu-Dej şi Petru Groza[2].

Sebastian Rusan, ca şi Ioan Marina, a fost călugărit cu puţin timp înainte de a primi arhieria, el fiind doar preot de mir ; devenit văduv în urma decesului soţiei, ca şi în cazul lui I. Marina, el avea nu mai puţin de 17 copii, spre deosebire de Justinian (Ioan) Marina, care avea numai doi[3].

Cum s-a ajuns în situaţia ca BOR să fie condusă de astfel de clerici ? ! Documentul pe care-l prezentăm în continuare va lămuri această întrebare oarecum retorică. Sebastian Rusan a devenit numărul doi în ierarhia ortodoxă datorită calităţii sale de fin al lui Petru Groza[4], iar I. Marina a ajuns patriarh tocmai datorită relaţiilor sale personale de amiciţie cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe care l-a şi găzduit în 1944, după evadarea din lagărul de la Târgu Jiu, în casa lui din Râmnicu Vâlcea, pe când era parohul bisericii Sfântul Gheorghe din acel oraş[5].

Chiar şi mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, în ciuda unor mici divergenţe (inerente, de altfel, în mai toate cazurile), a colaborat foarte strâns cu regimul comunist, un rol important în această privinţă avându-l înrudirea sa cu premierul (pro)comunist Petru Groza, a cărui nepoată (fata fratelui său din Târgu Mureş, dr. Victor Groza) se căsătorise în noiembrie 1948 cu nepotul mitropolitului[6].

De asemenea, episcopii vicari patriarhali ai lui Justinian Marina aveau prieteni şi protectori printre nomenclaturiştii momentului : Antim Nica Târgovişteanu, fost episcop de Ismail şi Cetatea Albă în timpul lui Antonescu şi director al Institutului Teologic Ortodox din Bucureşti, apoi secretarul Sfântului Sinod, era protejatul lui Radu Roşculeţ, fost ministru al Cultelor, şi al lui Costică Ignat, fost prefect tătărescian de Galaţi, prietenul lui Miron Constantinescu şi naşul de hirotonisire al lui Justinian Marina[7], iar Teoctist

1. Cristian Vasile, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist…*, pp. 21, 120-129, 151, 156 ; *idem*, „Rezistenţa antisovietică în România (1944-1948). Clerici şi ierarhi", *Destin românesc. Revistă de istorie şi cultură*, nr. 3, 2000, p. 134 ; *idem*, „Politica religioasă a PCR", *Ziarul de duminică*, supliment al cotidianului *Ziarul financiar*, nr. 24, vineri, 3 noiembrie 2000, p. 4.
2. Dan Ciachir, „Groza şi Biserica", *Cuvântul*, nr. 7 (255), iulie 1998, p. 10 ; C. Păiuşan, *op. cit.*, pp. 113, 115, 117.
3. D. Ciachir, „O farsă arhierească", *Cuvântul*, nr. 8 (256), august 1998, p. 10 ; ASRI, fond Documentar, dosar 2488, ff. 172-173.
4. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, f. 217 ; dosar 88/1947, f. 35 ; Sylvaine Guinle-Lorinet, „Situaţia Bisericilor din România în anii '50 văzută de la Vatican", *Mesagerul Sfântului Anton*, nr. 46, mai-iunie 2001, p. 23 ; Dan Ciachir, *O farsă...* După unele surse, S. Rusan a fost susţinut şi de ministrul Cultelor Radu Roşculeţ, fiind membru al PNL-Bejan ; vezi ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 76/1946, f. 122.
5. Bartolomeu Anania, arhiepiscop de Cluj, *Atitudini*, Editura Arhidiecezană, Cluj-Napoca, 1999 ; *idem*, *Amintiri despre patriarhul Justinian*, comunicare prezentată la simpozionul dedicat personalităţii patriarhului Justinian, organizat la 21 februarie 2001 în aula Palatului Patriarhiei Române ; filmul documentar *Memorie în alb şi negru*, realizat în 1998-1999 de TVR (redacţia „Viaţa Spirituală") şi Biroul de presă al Patriarhiei Ortodoxe Române ; C. Păiuşan, *op. cit.*, pp. 113, 115, 117 ; M. Păcurariu, *Istoria BOR*, p. 399 ; *idem*, *Istoria BOR*, vol. 3, pp. 433, 485.
6. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, f. 28.
7. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 88/1947, f. 11 ; ASRI, fond Documentar, dosar 909, ff. 510-513.

Arăpaşu Botoşăneanul, „cunoscut pentru sentimentele sale democratice” şi „un element cu pregătire şi încadrat încă din anul 1945 în partidul claselor muncitoare”, era susţinut de prietenii săi dr. Vasile Mârza, lider al PCR/PMR Iaşi şi ministru al Sănătăţii, şi generalul Constantin Vasiliu-Răşcanu de la Iaşi, fiind „un colaborator intim al patriarhului Justinian încă de pe vremea când era la Iaşi”[1].

Dar aceste promovări nu erau datorate numai unor astfel de „capricii ale sorţii”[2], cum încercau să ne convingă unii comentatori ai istoriei relativ recente a BOR, care probabil resimt încă nostalgia vremurilor apuse (oare ? !), când guvernul şi Sfântul Sinod erau aproape mereu în consens, conlucrând la distrugerea societăţii civile româneşti, inclusiv a celorlalte culte şi mai ales a catolicismului.

O explicaţie mult mai complexă constă în cultivarea oportunismului, lichelismului şi carierismului de către puterea comunistă, precum şi în lipsa unei minime demnităţi morale, a unei rezistenţe anticomuniste reale şi, în ultimă instanţă, a unei atitudini creştine veritabile a ierarhilor ortodocşi.

Acestea sunt principalele cauze ale colaborării cvasipermanente şi cvasitotale a ierarhiei ortodoxe române cu regimul comunist, pe fondul relaţiilor simfonice tradiţionale ale ortodoxiei cu statul şi al supremaţiei incontestabile a URSS în Europa de Est, fenomene istorice magistral expuse şi demonstrate de Pedro Ramet[3] şi Sabrina P. Ramet[4], precum şi de istoricul belgian Olivier Gillet în a sa teză de doctorat din 1995 (*L'Église orthodoxe et l'État communiste roumain (1948-1949). Étude de l'idéologie de l'Église orthodoxe : entre traditions byzantines et national-communisme*), publicată în 1997 sub egida Universităţii Libere din Bruxelles cu titlul *Religion et Nationalisme. L'idéologie de l'Église orthodoxe roumaine sous le régime communiste* şi a cărei traducere în limba română a fost publicată în 2001 la Editura Compania.

Cazul Sebastian Rusan este emblematic pentru întreaga ierarhie ortodoxă. Activitatea sa, ca a oricărui ierarh ortodox al epocii, a fost permanent concentrată asupra priorităţilor politico-propagandistice ale regimului comunist. Astfel, în pastoralele, predicile şi cuvântările sale[5] a elogiat neîncetat politica internă şi externă a guvernului comunist, insistând mai ales asupra politicii agrare (îndemnurile repetate către ţărani pentru predarea cotelor de produse agricole şi alimentare la stat şi pentru executarea la timp a lucrărilor agricole)[6] şi a alianţei RPR cu URSS, „ţara păcii”. Iată, de exemplu, viziunea mitropolitului Rusan despre ziua de 23 august 1944 : „piatra de hotar ce desparte lumea veche a exploatării omului de către om de lumea cea nouă a cuceririlor şi marilor realizări ale poporului muncitor”, „ziua în care poporul muncitor şi-a făurit independenţa şi suveranitatea naţională”, „marea sărbătoare a omului nou”, „ziua eliberării patriei de sub jugul fascisto-hitlerist de

1. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 163, 272 ; dosar 78/1946, f. 217 ; dosar 88/1947, f. 35.
2. *Cf.* D. Ciachir, *O farsă...*
3. Pedro Ramet, *Cross and Commissar. The Politics of Religion in Eastern Europe and the USSR*, Indiana University Press, Bloomington, Indianapolis, 1987.
4. Sabrina P. Ramet, „Church and State in Romania before and after 1989”, în Henry F. Carey (ed.), *Romania since 1989 : politics, economics and society*, Lexington Books, Lanham, 2004.
5. Majoritatea reunite în *Osteneli chiriarhale*, Editura Centrului Mitropolitan, Iaşi, vol. I, 1954.
6. Vezi „Îndemnuri la împlinirea campaniei agricole”, în *Osteneli...*, pp. 442-454 ; Gh. Burluşanu, „O datorie patriotică de seamă : îndeplinirea la timp a muncilor agricole de toamnă”, *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 8/1954, pp. 875-880 ; *idem*, „Dezvoltarea agriculturii e o îndatorire a întregului popor. Clerul BOR sprijină măsurile luate de conducerea statului”, *BOR*, nr. 10, 1954, pp. 1066-1077 ; Teodor N. Manolache, „O îndatorire de mare cinste pentru preoţii bisericii noastre : sprijinirea muncilor agricole de primăvară”, *BOR*, nr. 3-4, 1955, pp. 325-329.

către armatele victorioase ale marii noastre prietene, Uniunea Sovietică”. Iată şi viziunea sa în privinţa regimului comunist şi a rolului BOR :

> Statul nostru, al regimului de democraţie populară, garantează libertatea exercitării cultelor religioase, dând posibilitatea ca fiecare cult, în locaşurile lui de închinare, să-şi exercite cultul respectiv, în deplină libertate. […] Preoţimea îşi cunoaşte rolul ei social şi conlucrează armonios cu reprezentanţii puterii de stat la întărirea şi înfrumuseţarea Patriei noastre, a RPR. Preoţii sunt purtători de har în faţa sfintelor Altare, dar şi cetăţeni loiali ai Statului nostru. În lupta pentru apărarea păcii, ei se află în primele rânduri, conduşi de ierarhia superioară bisericească. Pilda dată de IPS Patriarh Justinian şi de toţi membrii Sfântului Sinod este grăitoare în această privinţă. Decoraţiile ce stau pe pieptul unora dintre ierarhi, ca o răsplătire morală şi concretă din partea conducătorilor Patriei noastre, ilustrează meritul preoţimii în lupta pentru apărarea păcii. Iar apărarea păcii cuprinde toate manifestările de viaţă socială : pe tărâm cultural, administrativ şi economic. Asigurând bunăstarea, munca şi ordinea în ţara noastră, contribuim la cauza păcii în lume. […] Toate acestea dovedesc că în regimul de democraţie populară BOR are cele mai prielnice condiţii de dezvoltare şi misionarism. […] Pentru toate aceste motive de ordin patriotic şi bisericesc, Biserica Ortodoxă din Moldova, prin glasul smereniei mele, aduce cuvânt de slăvire zilei de 23 august 1954, când se împlineşte un deceniu de la eliberarea Patriei noastre[1].

S. Rusan a fost unul dintre agenţii propagandistici de marcă ai regimului comunist, participând activ la întruniri naţionale şi internaţionale organizate în „apărarea păcii” : Mişcarea pentru Apărarea Păcii din RPR, Congresul Partizanilor Păcii din RPR, Congresul Mondial al Partizanilor Păcii, Consiliul Mondial al Partizanilor Păcii, conferinţele panortodoxe şi interconfesionale de la Moscova şi din RPR etc.[2]

În acest sens, prezentăm câteva mostre din gândirea sa :

> Ca păstor duhovnicesc al dreptcredincioşilor din Moldova care au fost atât de greu loviţi în cursul ultimului război dezlănţuit de imperialiştii germani, ca ierarh al Bisericii Ortodoxe care osândeşte agresiunea şi jaful şi binecuvântează pacea şi munca, protestez cu hotărâre împotriva reînarmării Germaniei occidentale şi pregătirii unui nou război. Totodată, salut cu bucurie şi cu încredere Declaraţia guvernelor europene care au participat la conferinţa de la Moscova, declaraţie care arată singura cale dreaptă spre înlăturarea primejdiei unui nou război şi asigurarea păcii în Europa şi în lumea întreagă. Socotesc de a mea datorie să arăt că orice fiu al Bisericii Ortodoxe care urmează întru totul învăţăturile Mântuitorului are datoria sfântă de a sprijini hotărârile conferinţei statelor europene pentru asigurarea păcii şi securităţii în Europa, deoarece însuşi Hristos a poruncit urmaşilor săi să fie ziditori ai păcii. Învăţătura Bisericii Ortodoxe osândeşte războiul de cotropire, dar recunoaşte sfinţenia şi dreptatea luptei pentru apărare. […] De aceea, duşmanii păcii trebuie înfrânţi atunci când ar încerca să dezlănţuie furtuna. Şi uriaşele forţe ale păcii pot s-o facă dacă toţi cei ce iubim pacea vom fi strâns uniţi în jurul steagului păcii, înălţat şi purtat cu cinste şi vrednicie de Uniunea Sovietică. Aceasta este credinţa mea nezdruncinată şi acesta este îndemnul părintesc pe care-l fac tuturor clericilor şi credincioşilor mei[3].

1. Sebastian Rusan, „Un deceniu de eră nouă. 23 August 1944 – 23 August 1954”, *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, nr. 7-8, 1954, pp. 1-4.
2. Vezi *Osteneli…*, pp. 124-205, şi colecţia revistelor bisericeşti *BOR* (1948-1956), *Ortodoxia* (1949-1956) şi *MMS* (1950-1956), din care exemplificăm doar cu articolul scris de pr. Scarlat Porcescu, „Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Sebastian, crainic al Bisericii Ortodoxe Române peste hotare”, *MMS*, nr. 9-10, 1954, pp. 10-17.
3. S. Rusan, „Poporul nostru vrea Pace, dar va şti la nevoe să-şi apere marile sale cuceriri ! Duşmanii păcii trebuie înfrânţi”, *România liberă*, nr. 3170, 12 decembrie 1954, *apud*. *MMS*, nr. 12, 1954, pp. 53-54.

Acest discurs nu era singular, ci se încadra în tipologia limbii de lemn uzitată de toată ierarhia BOR :

> Dar nu putem să nu ridicăm glas de împotrivire faţă de uneltirile conducătorilor acelor neamuri care pun la cale reînvierea militarismului german, fie ei englezi, americani sau francezi. […] Ideea liniştii, păcii şi securităţii colective în Europa va birui, căci forţa morală care însufleţeşte jumătate din populaţia planetei noastre nu poate fi cu nimic înfrântă. […] Sub faldurile uriaşei Mişcări pentru pace, în care s-a înrolat şi poporul nostru, alături de popoarele celor mai mari ţări din lume – China şi Rusia –, nu se ascunde nici teama, nici laşitatea, ci dragostea omului pentru semenii săi, pentru fericirea şi bunăstarea lor. Acestea trebuie apărate împotriva oricăror silnicii. Precum în trecut, aşa şi mâine de va fi nevoie, poporul nostru va şti să-şi apere mormintele strămoşilor, ogoarele roditoare ale patriei, munţii şi pădurile, atelierele şi uzinele, aşezămintele de cultură şi sfintele biserici străbune. Domnul puterilor va fi cu noi. Încrederea noastră în biruinţa păcii este neclintită[1].
>
> …în aceste zile în care unii cârmuitori de state din Apusul Europei şi America – prin uneltirile lor împotriva păcii dăruită de Dumnezeu – slujesc vrăjmaşului neamului omenesc, voi aţi fugit de rău şi v-aţi alipit de bine[2].
>
> Ne întristează mult – mai ales în aceste slăvite zile ale Învierii Domnului – când vedem pe unii conducători de popoare din Apusul Europei şi din cele două Americi că plănuiesc să topească vieţile omeneşti şi bunurile adunate cu străduinţe de veacuri, prin focul armelor atomice[3].

Toată această „mişcare mondială pentru apărarea păcii" era de fapt creaţia şi instrumentul KGB-ului, la care colaborau autorităţile civile, militare şi bisericeşti din toate „ţările de democraţie populară"[4]. Colaboraţionismul clerului BOR în această problemă primordială a propagandei comuniste interne şi externe rezultă şi din declaraţia dată la 16 iulie 1951 de către preşedintele Sfântului Sinod, patriarhul Justinian :

> Mai mult de 80% din clerul BOR s-a încadrat în Comitetele de Luptă pentru Pace, activând cu toată sinceritatea şi conştiinciozitatea pentru întărirea frontului păcii, iar noi urmărim cu atenţie această acţiune importantă, încurajând şi evidenţiind pe cei harnici şi de bună credinţă[5].

Lăudând activitatea propagandistică clericală în aceeaşi chestiune, Petre Constantinescu-Iaşi, vicepreşedinte al Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii din RPR, declara în 1954 :

> Din totalul de 2 135 de preoţi din Arhiepiscopia Bucureştilor, sunt : în Comitetul Permanent 1 preot, în Comitetul Capitalei 1 preot, în comitetele regionale 3 preoţi, în comitetele raionale 37, în comitetele locale 2 093. Din aceşti 2 093, sunt 31 preşedinţi, 41 vicepreşedinţi, 119 secretari[6].

1. Pastorala de Crăciun din 1954 a lui Justinian, *apud* T.N. Manolache, „Înfăptuiri în lupta pentru pace în anul 1954", *BOR*, nr. 1-2, 1955, p. 36.
2. „Cuvântul Sfântului Sinod al BOR către clerul şi credincioşii din RPR", *BOR*, nr. 3-4, 1955, pp. 195-196.
3. „Scrisoarea irenică trimisă de IPS Patriarh Justinian cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Învierii Domnului din 1955", *BOR*, nr. 5, 1955, p. 376.
4. Olivier Gillet, *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*, Editura Compania, Bucureşti, 2001, p. 122.
5. S. Rusan, „Îndrumător al strădaniei Bisericii Ortodoxe Române în slujba păcii", *BOR*, nr. 5-6, 1953, p. 473.
6. T.N. Manolache, *Înfăptuiri…*, p. 35.

În acest context, mitropolitul Rusan, al doilea în rang în ierarhia BOR, a fost, ca toţi ceilalţi arhierei, un promotor al cultului personalităţii în interiorul BOR. Cu ocazia aniversării a cinci ani de la întronizarea lui Justinian ca patriarh, el îl elogia, în numele său şi în numele Sfântului Sinod, astfel :

> În climatul acesta al luptei împotriva primejdiei unui nou război a fost sortit să-şi încordeze puterea de vâslaş al BOR, către limanul liniştitor al păcii omenirii, şi IPS Patriarh Justinian. În epoca noastră de mari prefaceri sociale, BOR a fost trezită din rosturile ei liniştite ale ritualisticii cultice şi dinamizată spre un apostolat social, având ca ţel central apărarea păcii. Trezitorul, veghetorul şi îndrumătorul comunităţii religioase ortodoxe române la acţiunea de apărare a păcii este Înalt Prea Fericitul Patriarh Justinian[1].
> Vorbirea, scrisul şi fapta Patriarhului nostru se împlinesc zilnic cu cauza păcii, Înalt Prea Sfinţia Sa devenind nu numai promotor, dar şi pilduitor în lupta pentru pace. […] La marile realizări spirituale şi materiale pe care Patriarhul sărbătorit le-a dăruit Bisericii strămoşeşti, în răstimpul celor cinci ani de patriarhat, acţiunea de apărare a păcii îi aureolează întreaga activitate ca o cunună de lauri pusă pe capul unui „luptător pentru o cauză dreaptă şi sfântă”. […] Noi, cei de azi, căutăm să urmăm calea cea dreaptă deschisă de Patriarhul nostru, să-i ascultăm îndrumările şi să ne dăm contribuţia la înălţarea prestigiului Bisericii şi la întărirea şi înflorirea Patriei noastre scumpe, RPR, după exemplul de dăruire dat de Înalt Prea Sfinţia Sa. […] Biserica strămoşească să fie slăvită, iar numele Înalt Prea Sfinţiei Voastre să rămână peste veacuri şi milenii legat de epoca prosperităţii, culturii, artei, belşugului, dreptăţii şi păcii în ţară şi în întreaga lume. Întru mulţi ani, Înalt Prea Fericite Părinte Justinian, Patriarhul nostru iubit şi venerat[2].

Totodată, mitropolitul Rusan s-a bucurat la rândul său de beneficiile cultului personalităţii, similare pentru toată ierarhia BOR[3].

Problemele pastorale interne cele mai importante pentru mitropolitul Rusan, ca de altfel pentru întreaga ierarhie a BOR, au fost combaterea catolicismului şi a stiliştilor, în regiunile Maramureş, Bucovina şi Moldova existând numeroase comunităţi catolice şi ortodoxe de rit/stil vechi[4]. În Moldova şi Bucovina (Suceava) se înregistrau multe convertiri ale ortodocşilor la stilişti[5], iar populaţia catolică (atât de rit latin, cât şi de rit grec) era deosebit de numeroasă şi dinamică, în Maramureş existând cel mai mare procent de clerici şi laici greco-catolici/uniţi, ce refuzaseră să treacă la ortodoxie sau retractaseră „revenirea” la BOR[6].

Conferinţele în care erau înfieraţi catolicii şi stiliştii de arhiereul Rusan erau organizate de acesta împreună cu autorităţile centrale şi locale (prefecţii, deputaţii, primarii şi

1. S. Rusan, „Îndrumător…”, p. 464.
2. „Clerul şi credincioşii ortodocşi au datoria să sporească neîncetat contribuţia lor în lupta pentru apărarea păcii – Hotărârile Sfântului Sinod şi ale Adunării Naţionale Bisericeşti”, *BOR*, nr. 5-6, 1953, pp. 579-580.
3. Vezi *MMS*, nr. 9-10, 1954, cu dedicaţia „Sărbătorirea IPS Mitropolit Sebastian la împlinirea a şaptezeci de ani”.
4. Vezi *Osteneli…*, pp. 399-422, şi colecţia revistelor bisericeşti *BOR* (1948-1956), *Ortodoxia* (1949-1956) şi *MMS* (1950-1956).
5. *Cf.* S. Rusan, „Cuvânt de îndrumare către credincioşii care s-au lăsat amăgiţi de înşelători”, *MMS*, nr. 9, 1955, pp. 489-495, şi arhimandrit Ilie Cleopa, „Cuvânt de lămurire în legătură cu rătăcirile stiliştilor”, *BOR*, nr. 3-4, 1955, pp. 251-294.
6. Ion Zubaşcu, „Desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, în documentele Securităţii”, în *Analele Sighet*, vol. 6, pp. 689-690 ; Cristian Vasile, „Biserica Română Unită (Greco-Catolică) în primul an după desfiinţare”, în *Analele Sighet*, vol. 7, p. 126 ; *cf. Osteneli …*, pp. 399-416.

secretarii de partid ai judeţelor, regiunilor şi oraşelor respective)[1] şi erau însoţite de măsuri de persecuţie (supraveghere informativă, arestări, anchete, caterisiri) luate îndeosebi asupra clericilor catolici nereveniţi (sau care retractaseră revenirea) la ortodoxie şi a preoţilor stilişti, consideraţi schismatici şi eretici[2]. De exemplu, caterisirea[3] şi arestarea arhiereului pensionar ortodox Galaction Cordun, fostul vicar episcopal de Constanţa (Silistreanu), care a revenit la stilul vechi şi a devenit şeful spiritual al Bisericii Ortodoxe de stil vechi, cu rang de mitropolit, în 1955[4], ori persecutarea clericilor catolici de ambele rituri din Bucovina/Suceava, Maramureş şi Moldova au fost în mare măsură datorate zelului pe care-l manifesta Sebastian Rusan, mitropolitul ortodox al Moldovei, în slujirea intereselor partidului şi statului comunist.

Trebuie amintit şi rolul pe care Rusan l-a jucat în pregătirea politico-spirituală a lui Andrei Moldovan, arhimandrit din Akron-Ohio/SUA, rămas văduv, care a fost chemat în ţară, tuns în monahism la mănăstirea Neamţ, hirotonit episcop la Sibiu şi trimis, după ce a fost reciclat câteva luni, să preia conducerea Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America, pe care a păstorit-o între anii 1950 şi 1963 (fostul episcop Policarp Moruşca, numit în 1935 şi aflat în ţară din 1939, a fost pensionat forţat în 1948), având ca obiectiv principal reunirea tuturor parohiilor ortodoxe române şi a tuturor emigranţilor români în cadrul acestei episcopii subordonate BOR, dar şi serviciilor de spionaj comuniste române şi sovietice, pentru care lucra sub acoperire, desfăşurând totodată acţiuni de propagandă şi dezinformare[5].

„Pentru merite deosebite dobândite în activitatea desfăşurată în acţiunile legate de problema păcii”, S. Rusan a primit cea mai înaltă distincţie comunistă românească : Ordinul Steaua RPR, mai întâi clasa a II-a, în iunie 1953, şi apoi clasa I, în septembrie 1954, cu prilejul împlinirii a 70 de ani[6]. Cu aceleaşi ocazii, „pentru merite în activitatea patriotică şi pentru contribuţia adusă cauzei păcii”, erau decoraţi cu acelaşi ordin şi alţi ierarhi

1. ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 177, 188 ; dosar 76/1946, ff. 122, 255.
2. Vezi „Lucrările Sinodului Permanent. Spicuiri din procesul-verbal al şedinţei din 23 mai 1955”, *BOR*, nr. 5, 1955, p. 474.
3. În urma scrisorii din 5 aprilie 1955 trimise, prin Tribunalul Capitalei RPR, Sfântului Sinod al BOR, prin care se anunţa acceptarea propunerii şi alegerii sale ca mitropolit al Bisericii Ortodoxe de stil vechi (vezi „Caterisirea arhiereului pensionar Galaction Cordun”, *BOR*, nr. 3-4, 1955, pp. 214-216), arhiereul Galaction Cordun a fost scos definitiv din treapta episcopală la 14 aprilie 1955 (vezi „Circulara nr. 5956 din 12 mai 1955 adresată protopopiatelor şi mănăstirilor din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Iaşilor”, *MMS*, nr. 5-6, 1955, pp. 367-368).
4. „65 de ani de persecuţie a Bisericii Ortodoxe Române de Stil Vechi. Octombrie 1924 – decembrie 1989”, Editura Schimbarea la Faţă, Mănăstirea Slătioara, 1999, pp. 88-103 (pentru întreaga prigoană împotriva acestui cult, vezi pp. 78-136) ; Liviu Grigorescu, „Politica de laicizare a slujitorilor Bisericii şi a credincioşilor”, în *Analele Sighet*, vol. 7, pp. 109-110.
5. *Cf.* M. Păcurariu, *Istoria BOR*, vol. 3, pp. 497, 566, şi *Osteneli...*.
6. Vezi „Înalt Prea Sfinţitul Patriarh Justinian şi alţi reprezentanţi ai clerului ortodox au fost decoraţi cu ordine ale RPR”, *BOR*, nr. 5-6, 1953, pp. 423-431 ; *Clerul şi credincioşii ortodocşi...*, pp. 568-586 ; „Sărbătorirea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Sebastian cu prilejul împlinirii a 70 de ani”, *BOR*, nr. 9, 1954, pp. 946-947 ; T.N. Manolache, *Înfăptuiri...*, p. 35 ; Vasile Flondor-Iaşi, Festivitatea de la Catedrala Mitropolitană din Iaşi în urma decorării Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Sebastian cu Ordinul Steaua RPR, clasa a II-a”, *MMS*, nr. 6, 1953, pp. 35-42 ; Sc. Porcescu, „Sărbătorirea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Sebastian în ziua de 22 Septembrie a.c., cu ocazia celei de a 70-a aniversări a zilei sale de naştere”, *MMS*, nr. 9-10, 1954, pp. 18-38 ; Teofil Herineanu, „«Un om la locul lui». Cuvinte la un popas”, *MMS*, nr. 3, 1955, pp. 81-83 ; colaboratori, „Prinos Înalt Prea Sfinţitului Sebastian cu prilejul împlinirii a cinci ani de la înscăunarea ca mitropolit al Moldovei şi Sucevei”, *MMS*, nr. 3, 1955, pp. 84-112.

ortodocşi : patriarhul Justinian (clasa I), mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan (clasa a II-a) şi episcopul Oradei, Valerian Zaharia (clasa a III-a), la 6 iunie 1953, iar la 3 septembrie 1954 mitropolitul Olteniei, Firmilian Marin (clasa a II-a), mitropolitul Banatului, Vasile Lăzărescu (clasa a III-a), episcopul Romanului şi Huşilor, fost greco-catolic, Teofil Herineanu, şi episcopul vicar patriarhal Teoctist Arăpaşu Botoşăneanul (clasa a IV-a)[1]. Pentru a sublinia cauzele, consecinţele şi importanţa acordată acestor evenimente de către cei decoraţi, redăm un pasaj din declaraţia unuia dintre ei pe această temă :

> Acord decorării mele semnificaţia adânc grăitoare de preţuire a contribuţiei adusă pe tărâm bisericesc la întărirea unităţii poporului nostru, prin consecvenţa cu care am militat o viaţă întreagă pentru eliberarea din cătuşele Vaticanului a credincioşilor şi clerului din Ardeal, căzuţi în mrejele papalităţii acum un sfert de mileniu. Puţine acte vor fi trezit un răsunet mai viu în sufletele credincioşilor şi clerului din Ardeal ca acesta, care chezăşuieşte şi confirmă în acelaşi timp bunele raporturi dintre Biserică şi Stat, menite să sporească încrederea în viitorul patriei şi dragostea faţă de conducătorii fireşti ai poporului nostru. Voi împărtăşi clerului şi credincioşilor ortodocşi din Ardeal sentimentele mele de nespusă bucurie, prin declaraţiile pe care le voi răspândi prin presa bisericească şi prin viu grai, arătând semnificaţia acestui act pentru întărirea dragostei de patrie şi a hotărârii de a lupta pentru apărarea păcii. De asemenea, socotesc, ca o datorie de onoare a mea, să sprijin orice acţiune menită să promoveze bunăstarea şi propăşirea patriei noastre scumpe, Republica Populară Română[2].

După doi ani de la acordarea ultimei decoraţii, prin care i se recunoşteau înaltele merite în edificarea socialismului şi în propaganda externă (majoritatea ierarhilor ortodocşi din România erau colaboratori sau chiar agenţi ai Departamentului de Informaţii Externe/ DIE – serviciul de spionaj al regimului comunist românesc, care era subordonat direct şi total celui sovietic)[3].

1. Vezi *Înalt Prea Sfinţitul Patriarh Justinian…*, pp. 423-425 ; *Clerul şi credincioşii ortodocşi…*, pp. 568-586 şi T. N. Manolache, *Înfăptuiri…*, p. 35.
2. Declaraţia lui Nicolae Bălan, publicată în *Universul*, nr. 24, 15 iunie 1953, *apud Înalt Prea Sfinţitul Patriarh Justinian…*, pp. 427-428.
3. Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roşii. Amintirile unui general de Securitate*, Editura Venus, Bucureşti, 1992, pp. 7, 326, 328-332. Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului, a recunoscut formal în anul 1997 că a colaborat cu Securitatea ; vezi I. Zubaşcu, „Înalt Prea Sfinţitul Nicolae Corneanu mărturiseşte că a colaborat cu Securitatea”, *România liberă*, 10 martie 1997, p. 1 şi 11. Mărturisirea sa nu a fost spontană, ci a fost făcută sub presiunea dezvăluirilor acuzatoare ale unor preoţi ortodocşi bănăţeni pe care i-a persecutat şi caterisit din motive politice sub regimul Ceauşescu ; vezi cotidianul timişorean *Renaşterea* din 8-10 ianuarie 1997, săptămânalul *Academia Caţavencu*, nr. 10, 1997, şi volumul lui Liviu Negoiţă, *Biserica şi Puterea. Document*, Editura Eurostampa, Timişoara, 1998. După acelaşi model de pseudomărturisire a colaborării cu Securitatea, arhiepiscopul Andrei Andreicuţ de Alba-Iulia a declarat, tot în 1997, că a fost forţat prin presiuni psihice şi şantaj să semneze un angajament de informator ; vezi Florian Bichir, „Arhiepiscopul de Alba-Iulia, Andrei Andreicuţ, a recunoscut, încă din 1997, că a colaborat cu Securitatea : «După 12 ore de presiuni inimaginabile, am semnat»”, *Evenimentul zilei*, 31 martie/1 aprilie 2001, pp. 1, 3. În 2006, arhiepiscopul Teodosie Petrescu al Constanţei, cu numele conspirativ Mache (pe numele laic Porcu Macedon, schimbat apoi în Macedon Petrescu), a declarat că a semnat la Miliţie „un jurământ” de susţinere a statului comunist din patriotism (de fapt, era vorba despre un angajament de informator). Colegiul CNSAS a hotărât că „nu a fost agent/colaborator al poliţiei politice comuniste”, deşi el este „titularul dosarului fond reţea nr. R 25, anul 1987”, iar Bartolomeu Anania, arhiepiscopul Clujului şi mitropolitul celei mai mari părţi a Ardealului, a dat publicităţii fragmente din memoriile sale, din care reieşea că a dat Securităţii informaţii „sub presiune”, sugerând chiar că ar fi fost „drogat” în acest scop. Totuşi, aceste „mărturisiri” au rămas unicele de acest fel în toată ierarhia ortodoxă

La 15 septembrie 1956, mitropolitul Sebastian Rusan a murit, la vârsta de 72 de ani[1].

Putem afirma, deplin întemeiaţi pe documente de felul celor utilizate în acest studiu, că relaţia dintre BOR şi comunism nu a fost doar una de faţadă, de circumstanţă, ci a reprezentat o strânsă colaborare, reciproc avantajoasă pentru cele două nomenclaturi, cea laică şi atee a partidului unic şi cea clericală, a Bisericii dominante „strămoşeşti".

O asemenea relaţie ne îndreptăţeşte să vorbim despre trădarea naţiunii române de către ierarhia BOR şi despre o ortodoxie comunistă, totalitară, ale cărei reminiscenţe există şi astăzi în România, nicidecum despre rezistenţa ei anticomunistă, aşa cum o face chiar în ceea ce-l priveşte pe Sebastian Rusan unul dintre tinerii istorici de curte ai Patriarhiei Ortodoxe Române[2], al cărui stil hagiografic, pe alocuri chiar penibil, îl discreditează complet, în opinia noastră.

De altfel, ierarhii ortodocşi (şi foarte mulţi preoţi) au fost nu doar colaboratorii regimului comunist (inclusiv ai Securităţii), patriarhul Justinian fiind fără discuţie un membru al nomenclaturii statului comunist (ori asimilat acestui statut) şi încă unul cu o foarte mare putere, aşa cum erau şi alţi ierarhi ortodocşi – mitropoliţi, arhiepiscopi, episcopi şi episcopi vicari (printre care chiar vicarul său, ajuns în 1986 patriarh, Teoctist Botoşăneanul)[3] –, ci cu siguranţă membri ai PCR, lucru confirmat de documente ale Securităţii pe care le-am publicat sau despre care am scris (vezi *Evenimentul zilei*, 19 ianuarie 2001 ; *Libertatea*, 22 martie 2001 ; *Mesagerul Sfântului Anton*, nr. 47, iulie-august 2001 ; *Dorul*, nr. 164, octombrie 2003, nr. 165, noiembrie 2003 şi nr. 179, februarie 2005), dar şi de mărturiile unor ieromonahi care au trăit în acele vremuri, cum ar fi părintele Ilarion Argatu. Cunoscutul duhovnic, exorcist şi stareţ de la Mănăstirea Cernica, trecut în lumea drepţilor în 1999, care a fost „singurul dintre cei 175 de preoţi [ortodocşi] din judeţul Iaşi" care „a refuzat cu demnitate înscrierea în PCR", a fost permanent persecutat, din 1948 fiind urmărit de Securitate ca un fugar pe capul căruia se pusese o recompensă consistentă şi căruia i se expropriase averea. Apoi, în 1953, a fost condamnat la închisoare pe viaţă şi

---

română, toţi ceilalţi arhierei păstrând o tăcere strictă în această chestiune. După o serie de „scurgeri de informaţii", urmate de bâlbâieli, ezitări, declaraţii contradictorii şi ocolişuri ruşinoase, Colegiul CNSAS a emis cu mare greutate în anii 2007-2008 mai multe decizii şi note de constatare privind colaborarea cu Securitatea şi „poliţia politică comunistă" a unor ierarhi ortodocşi : Nicolae (numele laic Nicolae Mihail) Corneanu, mitropolitul Banatului (nume conspirative : Munteanu, Popa Vasile, Popescu Ion/Ioan, Munteanu Ioan) ; Pimen (Vasile) Zainea, arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor (nume conspirative : Sidorovici, Petru) ; Andrei (Ioan) Andreicuţ, arhiepiscopul de Alba Iulia (nume conspirative : Ionică, Vasile) ; Visarion Răşinăreanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului (numele laic : Dumitru Bălţat ; nume conspirativ : Vladimir) ; Casian (Costică) Crăciun, episcopul Dunării de Jos (nume conspirative : Crin, Casius, Casio) ; Calinic (Constantin) Argatu, episcopul Argeşului şi Muscelului (nume conspirativ : Zamfir). Despre alţii, cum ar fi Norocel (Gavril) Epifanie, episcopul Buzăului şi Vrancei, Nifon (Nicolae) Mihăiţă, arhiepiscopul de Târgovişte, şi Daniel (Dan-Ilie) Ciobotea, patriarhul BOR din 2007, a anunţat că fiecare a avut la Securitate dosar personal (de reţea/informator/colaborator/persoană de sprijin), dar că în decembrie 1989 acestea au fost distruse.

1. M. Păcurariu, *Istoria BOR*, vol. 3, p. 543.
2. Adrian Nicolae Petcu, „Mitropolitul Sebastian Rusan, finul lui Petru Groza, dar şi duşmanul comuniştilor", *Rost*, an I, 2003, nr. 10-11, pp. 45-48.
3. Încadrarea conducătorilor bisericeşti ai tuturor cultelor religioase recunoscute din RSR, mai ales ai ierarhiei BOR, în nomenclatura de partid şi de stat este dovedită prin documentele oficiale ale partidului-stat, cum ar fi broşura de uz intern *Conducerea de partid şi de stat a Republicii Socialiste România. Organele şi organizaţiile PCR, organele puterii de stat şi legislative, instituţii şi organizaţii centrale şi obşteşti, societăţi ştiinţifice şi culturale, reprezentanţe diplomatice*, octombrie 1975, pp. 102-104 ; vezi ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cancelarie, dosar 364/1975.

abia în 1964 amnistiat. Părintele Ilarion Argatu a declarat net că toţi clericii ortodocşi din Iaşi erau comunişti cu carnet de pe vremea lui Justinian[1].

Documentele pe care le reproducem în continuare demonstrează din plin aceste afirmaţii ; este frapantă asemănarea lor cu documentele privind biografiile şi autobiografiile unor importanţi activişti comunişti sau chiar cu cele ale unor membri ai Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

1. Gabriel Mateescu (secretar de redacţie), „«Războiul nevăzut» al părintelui Ilarion Argatu", *Lumea credinţei* (fosta revistă lunară *Credinţa ilustrată*), ianuarie 2004, p. 43 ; *cf*. Ion Zubaşcu, „Sub patriarhul Justinian Marina, toţi preoţii regiunii Iaşi au fost membri PCR", *România liberă*, 10.01.2004.

ANEXE

Anexa 1

Recomandarea Consiliului BPD Maramureş pentru alegerea lui Sebastian Rusan ca episcop al Maramureşului[1]

Prefectura Judeţului Maramureş
Cabinetul Prefectului
Doc. nr. 233/29 septembrie 1947

Domnule Ministru,

Alăturat, avem onoarea a vă înainta hotărârea Consiliului BPD din Maramureş, prin care în unanimitate se hotărăşte sprijinirea candidaturii la scaunul Episcopesc al Maramureşului a PC Sale Protopop Sebastian Rusan, actualul Locotenent de Episcop.

Din partea administraţiei judeţului, recomandăm şi noi călduros sprijinului Dvs. la alegerea PC Sale în scaunul de Episcop al Maramureşului.

Anexăm şi o autobiografie a candidatului nostru.

Prefectul Judeţului Maramureş,
Nicolae Vancea
D-lui Ministru de Interne Teohari Georgescu

„Dovada"

Doc. nr. 226/24 septembrie 1947

Hotărârea Consiliului BPD Maramureş din şedinţa ţinută la 23 septembrie 1947

Luând în discuţie problema reîntregirii scaunului de Episcop al Eparhiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi cunoscând sentimentele democrate ale PC Sale protopop Sebastian Rusan de Satu-Mare şi lupta democrată pe care PC Sa a dus-o în protopopiatul Satu-Mare şi în cuprinsul Eparhiei Maramureş [Consiliul BPD, n.n.], cu unanimitate de voturi a hotărât să recomande şi să susţină alegerea de episcop al Maramureşului în persoana PC Sale protopop Sebastian Rusan, actualul locotenent de episcop al Maramureşului.

Prefect	Secretar PCR
[indescifrabil]	[indescifrabil]
[Nicolae Vancea, n.n.]	

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 57/1947, ff. 46-47

1. Document înregistrat la MAI/DAS la 9 octombrie 1947 şi trimis la dosar pe 29 noiembrie 1947.

Autobiografia Protopopului Sebastian din Satu-Mare, actual Locotenent de Episcop al Maramureşului în Sighet

M-am născut la 22 Septemvrie 1884 în comuna Secaşel, judeţul Târnava Mică, din părinţi ţărani. Clasele primare şi Liceul le-am făcut la Blaj. Am la bază 8 clase, Liceu, Bacalaureat şi Academia Teologică din Sibiu.

În 1 Decembrie 1907 am fost instalat în parohia Crăciuneşti, lângă Băiţa, judeţul Hunedoara. Aci am păstorit până în Octomvrie 1912. În scurtul interval de timp, în o comună de oameni săraci, dar cinstiţi, am făcut o biserică şi am refăcut şcoala, pe acea vreme confesională. Am păstorit acest popor de Moţi necăjiţi cu dragoste şi devotament, legându-ne sufleteşte unii de alţii în aşa fel, că şi astăzi susţin corespondenţe cu oameni de seamă din sat.

În 6 Octomvrie 1912 am fost instalat în puternica Parohie Vulcan din Valea Jiului, ca paroh al muncitorilor mineri de acolo. Aci am avut frumos teren de activitate şi am obţinut frumoase realizări. Vulcanul era o parohie din cele mai mari în Ardeal, dar absolut desorganizată, fără biserică şi fără casă parohială. Până la această dată, muncitorii erau foarte neglijaţi sub raport cultural. Am înfiinţat organizaţii culturale-morale, pe cari le-am şi prezidat. Am ţinut conferinţe pentru muncitori şi intelectuali. Am zidit o biserică frumoasă, bine înzestrată, am cumpărat teren pentru zidirea casei parohiale şi am contribuit în mare măsură la zidirea unei şcoli primare monumentale, în Parcul cărei şcoli cu strădania mea s-a ridicat un monument din bronz al unui Dorobanţ Român.

În 15 August 1916, cu prilejul intrării României în războiul prim mondial, am fost deţinut de autorităţile ungureşti, apoi, după ce am fost pus în libertate, am fost înrolat ca preot militar şi trimis la frontul din Bucovina, de unde, în Aprilie 1917, am fost trimis la Aziago în Italia. După terminarea războiului şi după Adunarea Naţională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, am reocupat parohia Vulcan, unde mi-am continuat activitatea întreruptă în 1916.

În 1 Martie 1929 am fost numit administrator protopopesc în Haţeg, judeţul Hunedoara.

În iunie 1931 am trecut paroh la Ocna Sibiului.

În Octomvrie 1933 am ocupat parohia şi protopopiatul Odorhei din Secuime. Parohia centrală protopopească era fără biserică şi fără casă parohială. Am început organizarea parohiei centrale şi a celorlalte parohii din cuprinsul judeţului. În 1934 am început zidirea casei parohiale, care şi astăzi este o podoabă a oraşului Odorhei. În 1935 am pus piatra fundamentală la o măreaţă Catedrală, care în 1938 a fost binecuvântată şi predată destinaţiunii. Am partea mea de merit la zidirea celor 9 Biserici de pe raza judeţului Odorhei. În August 1940 am fost ales şi confirmat protopop titular definitiv al Satmarului. După nedreptul verdict de la Viena din 30 august 1940, m-am refugiat în Ardealul liber.

Ca refugiat, am fost utilizat în parohia Vistea de jos, Făgăraş, unde am desvoltat o frumoasă activitate culturală. Ziua de 23 August 1944 mă găseşte la Vistea.

În 25 Septemvrie 1944 am plecat în misiune la Odorhei, pentru a reorganiza protopopiatul, apoi a trece să ocup protopopiatul Satu-Mare. La Odorhei, datorită politicei eronate a Guvernului de atunci, am stat numai până în 14 Noemvrie 1944, când am fost nevoiţi să părăsim Ardealul de Nord, unde am revenit abia la 13 Martie 1945, datorită simţului practic şi înţelepciunei D-lui Prim-Ministru Dr. Petru Groza şi a devotaţilor săi colaboratori.

În 26 Februarie 1945 am plecat în misiune la Maramureş, unde am activat pentru democratizarea vieţii româneşti, chiar în Sighet.

În Iulie 1945 am fost instalat protopop la Satu-Mare. Am fost cel dintâi care am înţeles şi apreciat ritmul vieţii şi m-am încadrat în viaţa democratică a poporului, intrând ca luptător printre primii exponenţi ai democraţiei.

În August 1945 am fost ales preşedinte activ al Apărării Patriotice din Satu-Mare, în care calitate m-am bucurat şi mă bucur până în ziua de astăzi de cea mai frumoasă consideraţie şi apreciere din partea tuturor cetăţenilor şi organizaţiilor politice din Satu-Mare, fără deosebire de rasă sau credinţă religioasă. Această demnitate o deţin până în ziua de astăzi. În calitatea mea de preşedinte al Apărării Patriotice, am activat cu mult tact şi cât se poate de serios pentru înfrăţirea şi buna înţelegere între popoarele conlocuitoare, am întemeiat şi susţinut mai multe cămine de zi, în cari se adăposteau şi se hrăneau cca. 350 copii, în marea lor majoritate orfani de război.

Am organizat o colonie de vară în comuna Livada, tot pentru îngrijirea şi buna îndrumare a orfanilor de război. Am înfiinţat, în cadrele Apărării Patriotice, o secţie I.O.V.R. şi am purtat deosebită grijă de soarta acestor victime a războiului Hortisto-fascist. Ori de câte ori oficialitatea Statului a ţinut a se manifesta pentru lămurirea cetăţenilor în sens democratic, eu am ţinut conferinţe în limba română şi când a fost nevoie şi în limba maghiară. În toate împrejurările, în adunări publice bine cercetate şi chiar în Sfânta Biserică, am prezentat Guvernul de largă concentrare democratică prezidat de Dl. Dr. Petru Groza, ca de Dumnezeu trimis şi singurul salvator din situaţia dezastruoasă în care se găsea ţara, după războiul fascist de exterminare. Am propovăduit în public, cu curajul cuvenit, dar în mod cuviincios şi convingător, că toţi cetăţenii trebuie să sprijinească activ tânăra democraţie românească. Tot în cadrele Apărării Patriotice am organizat şedinţe literare, pe cari le-am prezidat. La una din aceste şedinţe, ne-am ocupat cu lucrarea scrisă de Dl. Dr. Petru Groza, în umbra celulei [titlul volumului, n. n.], la alta cu opera poetului ungur Ady Endre ş.a.m.d. Am organizat ceaiuri, baluri şi alte conveniri, bine cercetate de public, tocmai ca să împrietenim poporul cu acţiunea de democratizare a Guvernului. Am propovăduit respect şi recunoştinţă faţă de puterea noastră aliată şi protectoarea de la răsărit, Rusia Sovietică, cu Genialul ei conducător, Generalisimul Iosif Vissarionovici Stalin. Am activat cu multă putere şi frumos rezultat pentru adâncirea legăturilor de prietenie între poporul român şi cel Rusesc, în cadrele asociaţiei ARLUS.

Cu un cuvânt, de la August 1945 până în Octomvrie 1946, când am fost numit Locotenent de Episcop al Maramureşului şi am trecut la Sighet, nu a existat o mişcare de ordin democratic la Satu-Mare la care eu să nu fi luat parte activă, însufleţind şi lămurind publicul asistent. La plecarea mea din Satu-Mare, spre marea mea satisfacţie, am lăsat regrete unanime în sufletul tuturor cetăţenilor, atât a românilor, cât şi a celor de alte neamuri. Am refăcut catedrala din Satu-Mare, bombardată în decursul războiului, asemenea şi casa parohială.

În 1 Noemvrie 1946 m-am instalat ca Locotenent de Episcop la Sighet, unde din prima zi am început să colaborez frăţeşte cu Blocul Partidelor Democratice şi în special cu toate partidele şi organizaţiile politice. Cu autoritatea mea am contribuit efectiv la isbânda în alegerile din 19 Noemvrie 1946 a BPD-ului. Am determinat pe cale paşnică pe colaboratorii mei să consimtă ca anumite imobile proprietatea Episcopiei, să fie puse în mod gratuit la dispoziţia Sindicatelor Unite Muncitoreşti, a Partidului Frontul Plugarilor şi a Armatei Sovietice, simţindu-mă mândru că am putut veni în ajutorul organizaţiilor politice şi a armatei Eliberatoare Ruseşti. Despre atitudinea mea corectă şi democratică pot mărturisi cei chemaţi din Sighet. Am înşirat momentele mai importante din viaţa mea, lucruri cari se pot constata prin fapte şi oameni de bună credinţă. Nu am fost om savant, dar însufleţit

de ataşamentul şi dragostea care mă leagă de popor, am activat pe teren practic, numai pentru înălţarea Sfintei Biserici şi pentru binele poporului. Am propovăduit pacea şi iubirea dintre oameni, spre care scop cu multă trudă, dar cu însufleţire cuvenită, am zidit trei biserici, una şcoală şi una casă parohială, aşa că rezultatul activităţii mele pastorale, culturale şi sociale, este vizibil şi controlabil. Mulţumesc lui Dumnezeu şi celor ce m-au ajutat în această lungă şi istovitoare muncă. Am activat creştineşte şi pronunţat democrat.

Protopop Sebastian Rusan Locotenent de Episcop,

Sighet la 22 Septemvrie 1947

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 57/1947, f. 48

Anexa 2

Patriarhul Nicodim

29 mai 1947

Născut la 1865, în comuna Pipirig, judeţul Baia (Moldova).

Fire şovăielnică, capricios, viclean, avid de bani, foarte orgolios. Toate aceste defecte sunt accentuate şi de vârsta înaintată (82 ani).

Extrem de influenţabil, se lasă condus de sfaturile intimilor săi (ambii cu tendinţe net reacţionare), prof. I.D. Ştefănescu şi Arhiereu V. Vasilache[1].

Fiind convins de intimii lui că „lucrurile se vor schimba şi regimul democrat din România va fi înlăturat”, se fereşte pe cât poate de a se afirma ca un prieten al regimului :

– ezitări faţă de participarea la Congresul General al Preoţilor, unde au luat parte şi delegaţi sârbi şi bulgari (Octombrie 1945) ;
– eschivarea de la revista trupelor în curtea Patriarhiei (24 Ianuarie 1946) ;
– ezitări de a participa la deschiderea Parlamentului ;
– *idem* în ceea ce priveşte vizita la Moscova.

Aceste atitudini nu pot fi explicate printr-o trăsătură a caracterului său, care „l-ar ţine departe de cele lumeşti”, deoarece faţă de regimul trecut s-a manifestat făţiş ca prieten :

– scrisoare către I. Antonescu, felicitându-l de [pentru] victoria în conflictul cu Horia Sima ;
– „Crucea Biruitoare” acordată Regelui şi lui I. Antonescu în timpul războiului anti-sovietic.

*

Faţă de congresul panortodox pe care a auzit că Patriarhul Alexei are intenţia să-l convoace la Moscova, Nicodim are o atitudine şovăielnică. Lasă impresia că ar vrea să păstreze „independenţa” Bisericii Ortodoxe Române.

Dragostea de independenţă nu l-a oprit totuşi ca în Martie 1946, făcând o vizită fostului Nunţiu Papal, să sărute medalia papală, ceea ce echivalează cu o recunoaştere a superiorităţii Papei.

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 30-31

1. Despre acesta din urmă se afirmă că ar fi fost „metresa” lui. De altfel, acuzaţia de pederastie a mai fost făcută Patriarhului pe timpul când era episcop la Huşi şi întreţinea „relaţii” cu elevii seminarului.

Anexa 3

Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului

29 mai 1947

Născut în anul 1882, în comuna Blaj, Fălăul Superior, judeţul Năsăud, dintr-o familie de preoţi.

Este doctor în teologie şi filozofie.

În anul 1920 este hirotonisit, în calitate de mitropolit al Ardealului, fără să fi fost preot.

În 10 Iunie 1920 a fost ales membru onorific al Academiei Române.

În anul 1936, Mitropolitul Bălan este semnalat ca făcând parte dintre susţinătorii revistei *Sfarmă Piatră*, al cărei conducător moral era Nichifor Crainic.

În Martie 1938 a patronat la Alba Iulia serbările prin care se jubilia înscăunarea dictaturii regale, prin înfiinţarea FRN-ului [Frontul Renaşterii Naţionale].

Mitropolitul Bălan este semnalat ca simpatizant legionar, fiind prezent la toate parăzile [paradele] legionare, oficiind slujbe religioase cu ocazia aducerii osemintelor lui Moţa şi Marin, intervenea pentru eliberarea din închisori a preoţilor legionari.

În anul 1943 este semnalat că se manifestă împotriva conducerii antonesciene, iar în Iulie 1944 ia contact cu Maniu, căzând de acord că este necesară încheierea armistiţiului.

Pe timpul regimurilor trecute, prin schimbarea Miniştrilor Cultelor, reuşea să-şi scoată anumite sume de bani din bugetul Statului.

Mitropolitul Bălan este semnalat de multă vreme ca homosexual.

El este un om extrem de orgolios, ranchiunos, autocrat.

Mitropolitul N. Bălan este contra actualului regim.

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 34

Anexa 4

Mihălcescu Irineu, mitropolitul Moldovei

29 mai 1947

Născut la 25 aprilie 1874, în comuna Pătârlagele, judeţul Buzău, dintr-o familie de preoţi.

Este licenţiat al Facultăţii de Teologie din Bucureşti cu „magna cum laude” şi doctor în filozofie, susţinându-şi teza cu „suma [sic !] cum laude”.

Este cunoscătorul câtorva limbi clasice şi moderne.

În anul 1935 făcea parte din organizaţia Cruciada Românismului, societate care lua atitudine contra mişcărilor extremiste şi era pentru apropierea pe plan economic de Germania.

Mitropolitul Mihălcescu Irineu este Mare H[i]erofant în Francmasoneria română şi partizan al contopitei [contopirii] Bisericei [Bisericii] Ortodoxe Române cu Biserica Anglicană.

Este cotat ca cel mai slab ierarh din punct de vedere administrativ şi foarte materialist.

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 36

Anexa 5

Nicolae Popovici, episcop al Oradiei Mari

29 mai 1947

Născut în anul 1903 în comuna Biertan, judeţul Târnava Mare.

A urmat Academia Teologică la Sibiu şi Facultatea de Teologie din Cernăuţi.

A mai făcut studii de specialitate la Atena, München, Leipzig şi Breslau.

La 28 aprilie este ales episcop al Eparhiei Oradea Mare.

După cedarea Ardealului de Nord, a rămas la Oradea Mare, însă a fost expulzat, deoarece era un bun animator de masse (sic!), fiind alături de popor.

După răsboi (sic!) a revenit la Oradea Mare.

Este un om tânăr, înzestrat cu alese calităţi sufleteşti, cu putere de muncă, inteligent, hotărât, dotat cu cultură superioară, în viitor are drumul larg deschis, fiind iubit de clerul inferior şi superior, spre el îndreptându-se privirile când se discută problema succesiunei (sic!) la tronul patriarhal.

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 37

Anexa 6

Emilian Antal, mitropolitul Bucovinei de Sud

29 mai 1947

Născut la 20 octombrie 1894, în comuna Topliţa, judeţul Mureş. A fost nepotul Patriarhului Miron Cristea.

Studiile teologice le-a făcut la Sibiu.

A urmat doi ani la Universitatea din Budapesta.

Patriarhul Nicodim, pentru a-l îndepărta din anturajul său, îl numeşte Mitropolit al Bucovinei de Sud, cu sediul la Suceava.

Om de caracter, serios, muncitor, inteligent, capabil, sobru, bun diplomat, este iubit şi stimat de popor şi de cler.

În cursul carierei sale a avut o activitate bogată pe linie administrativ-bisericească şi cultural-socială.

Este un sincer şi devotat colaborator al regimului actual.

Mitropolitul Emilian Antal este unul din prelaţii de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române, căruia i se conturează un viitor strălucit.

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală Politică, dosar 75/1946, f. 35

Anexa 7

Direcţiunea G-rală a Siguranţei Statului
Serviciul I Bir. 6
18 februarie 1948

REFERAT

Alăturatul „Apel”, care a fost răspândit în întreaga ţară, este redactat de episcopul Antal Emilian, locţiitorul de Mitropolit al Bucovinei.

Scopul urmărit este discreditarea în faţa Guvernului, în faţa clerului ortodox şi a întregii opinii publice, a Mitropolitului actual al Moldovei, Justinian Marina.

Mitropolitul Justinian Marina este considerat ca omul de încredere al Guvernului şi ca atare cu cele mai multe şanse de a fi ales patriarh.

Mitropolitul Antal, fiind convins că Justinian Marina şi-a câştigat această situaţie înşelând buna credinţă a unor personalităţi din actualul regim prin intrigi şi calomnii, a luat hotărârea de a porni o acţiune de aşa-zisă lămurire a opiniei publice asupra activităţii din trecut şi prezent a Mitropolitului Marina, cu scopul de a-l compromite şi determina astfel să se retragă din înalta funcţie bisericească pe care o ocupă.

Textul discursului incriminat, rostit de Justinian Marina la instalarea sa ca Mitropolit al Moldovei, cuprinde extrase care, cu foarte mici excepţii, sunt identice cu textele discursurilor rostite de fostul rege Carol II, cu ocazia instalării episcopilor de Oradea, Cluj şi Argeş.

Din relaţiile obţinute de la organele poliţieneşti cu privire la cei doi ierarhi rezultă următoarele:

Episcopul Antal Emilian Târgovişteanul, nepot al fostului Patriarh Miron Cristea, este născut în Topliţa Română, Mureş.

A fost locţiitor de episcop al Argeşului sub regimul Antonescu. Nu a desfăşurat nici un fel de activitate cu caracter politic. A fost în relaţii proaste cu Mihail Antonescu, care nu-l agrea şi care l-a destituit din post pentru faptul că se dovedise că trăia în concubinaj cu soţia unui protoiereu.

În prezent este locţiitor de mitropolit al Sucevei, însă locuieşte mai mult la Bucureşti, unde păstrează încă legături cu fosta sa soţie, de care a divorţat pentru a putea intra în viaţa monahală.

La Suceava, întreţinerea sa este asigurată din fondurile mânăstirii, în detrimentul călugărilor, care sunt astfel nemulţumiţi.

Cu ocazia procesului Maniu, [Antal] a dat dispoziţiuni preoţilor de sub conducerea sa să nu vorbească în biserică [despre] acţiunea de trădare a acestuia.

Mitropolitul Justinian Marina – fost[ul] preot Ion Marina din R. Vâlcea – este cunoscut de organele de Siguranţă respective ca un părtinitor al elementelor reacţionare cu care era în contact permanent.

Este susţinător al numitei Cârstea Leopoldina, de origine germană, pe care a luat-o cu dânsul la Iaşi.

Aceasta, în toamna anului 1944, a înlesnit evadarea din lagărul Ostroveni, [judeţul] Vâlcea, a trei prizonieri germani, ajutată fiind de preotul Ion Marina.

Din informaţiile obţinute din cercurile Patriarhiei rezultă însă că Mitropolitul Justinian Marina activează în prezent pe linie democrată, fiind cotat ca singurul element de încredere dintre înalţii ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, având totodată şi cele mai multe şanse de a fi ales patriarh.

Comisar-şef

[neprecizat şi nesemnat]

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 91 f-v

Anexa 8

D.G.S.S.
10 iunie 1948

NOTĂ

Biserica Ortodoxă Română, care numără peste 10 milioane de credincioşi răspândiţi pe întreg teritoriul ţării, este împărţită în şase Arhiepiscopii/Mitropolii, câte una de fiecare provincie, şi 12 Episcopii.

Preoţimea ortodoxă română a luat întotdeauna parte la luptele politice, încadrându-se în diferite partide, însă nu se poate afirma că în totalitatea ei sau cel puţin în marea sa majoritate a susţinut un regim sau altul.

Aceasta din cauză că şefii săi ierarhici nu au impus credincioşilor ortodocşi obligaţia de a se înscrie şi a activa sau nu în anumite organizaţii, care eventual ar fi fost susţinute de aceştia.

Preoţii ortodocşi au avut deci toată libertatea de a îmbrăţişa politica pe care a[u] crezut-o ca fiind conformă cu ideile lor.

După 23 august 1944 însă, activitatea majorităţii acestor preoţi s-a canalizat spre partidele mai mult sau mai puţin istorice : Naţional Liberal Brătianu, Naţional Ţărănesc Maniu sau Naţional Liberal Tătărescu, în cadrul cărora au dus o acţiune reacţionară, antidemocratică, ostilă regimului, iar alţii, în frunte cu majoritatea conducătorilor lor : protopopi, episcopi şi chiar mitropoliţi, s-au menţinut într-o stare de rezervă, uneori chiar de rezistenţă, faţă de noile măsuri cu caracter democrat luate de guvern.

Cu ocazia procesului Maniu, numeroşi preoţi au refuzat să vorbească în biserică despre acţiunea trădătoare a acestuia.

Cazul a avut un caracter de generalitate mai ales în raza Mitropoliilor Bucovinei şi Ardealului, unde ierarhii respectivi, Emilian Antal şi Dr. Nicolae Bălan, au dat în mod expres dispoziţiuni în acest sens.

În sânul conducerii Bisericii Ortodoxe s-au înregistrat o serie întreagă de fricţiuni determinate în special de concurenţa pentru ocuparea câtorva scaune de mitropoliţi şi episcopi aflate vacante, precum şi de alegerea ca Patriarh al RPR a IPS Mitropolitul Marina al Moldovei.

Iniţial, Justinian Marina nu a fost susţinut în mod efectiv decât de către Arhiepiscopul Craiovei, Firmilian Marin.

Succesul obţinut în alegerile din martie a.c. de FDP, precum şi votarea noii Constituţii au adus însă schimbări radicale în atitudinea clerului ortodox, în special în rândurile conducătorilor, care, pierzând probabil orice speranţă într-o schimbare a situaţiei actuale, s-au hotărât să facă act de supunere.

Astfel că, începând din luna aprilie şi până în prezent, nu ni s-au mai semnalat nici un fel de manifestări ostile din partea clerului ortodox.

Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului şi chiar Emilian Antal al Sucevei au făcut declaraţii publice, în scris sau verbal, în favoarea actualului regim.

La această clarificare a situaţiei a contribuit în special interesul şi înţelegerea arătată de Guvern pentru Biserica Ortodoxă ; atitudinea hotărât democratică a Patriarhului Justinian

Marina, transmisă prin pastoralele sale, precum şi contactul direct dintre o parte din membrii Guvernului şi mitropoliţii ortodocşi.

Reformele anunţate recent de Mitropolitul Justinian Marina cu ocazia înscăunării sale ca Patriarh, precum şi sprijinul promis de către actualul Guvern vor determina desigur clerul ortodox să se încadreze din ce în ce mai mult şi mai hotărât în noul ritm de viaţă democratică imprimat de conducătorii Republicii Populare Române.

Sursă : ANIC, fond Ministerului Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, ff. 119-120

Anexa 9

131/11 noiembrie 1948
[Cultul] Ortodox

NOTĂ

Preotul Cândea Spiridon, profesor la Academia Teologică Sibiu, consilier tehnic la Ministerul Cultelor, membru mai vechi în FP [Frontul Plugarilor], fost legionar.

Preotul Cândea, în timpul guvernării legionare, era consilier eparhial şi omul de încredere al mitropolitului, cât şi omul său de legătură pe lângă mişcarea legionară.

După rebeliune, datorită relaţiilor strânse pe care Bălan le-a avut tot timpul cu fostul mareşal Antonescu, preotul Cândea scapă de orice sancţiune penală, fiind doar trecut din postul administrativ mai influent, de consilier eparhial, în acela didactic, de profesor la Academie.

Fiind membru în adunarea eparhială, face cunoştinţă [cu] Prim-ministrul Dr. Petru Groza, la fel membru în aceeaşi adunare.

Între ei se încheagă relaţii mai strânse, care duc în cursul iernii 1944-1945 la o colaborare politică. În iarna aceea, autorităţile locale îl căutau pe Cândea pentru a-l aresta, în urma rolului pe l-a jucat în timpul guvernării legionare. El fuge la Bucureşti şi solicită sprijinul D-lui Groza, pe atunci vicepreşedinte al Guvernului. Dl. Groza îl trimite în Maramureş cu însărcinarea de a organiza FP, ceea ce şi reuşeşte să facă. În primăvara anului 1945, împreună cu preotul Liviu Stan, este numit referent tehnic la Ministerul Cultelor.

Preotul Cândea trece la Sibiu drept un om foarte abil. Intrarea sa în FP nu s-a făcut la îndemnul mitropolitului. Totuşi, a căutat mereu să-l servească, deşi la un moment dat a luat măsuri care nu au fost întru totul pe placul lui Bălan (referitor la înlocuirea secretarului său, părintele Alexandru Popa, cu preotul Ion Munteanu). Alexandru Popa a fost cel mai intim om al mitropolitului.

Astăzi, Cândea pare a nu fi rupt complet cu trecutul odată cu intrarea sa în FP. În orice caz, de câte ori vorbeşte cu oamenii opozanţi ai regimului, nu pune multă căldură în apărarea poziţiilor afirmate de Guvern. Astăzi este şi vicepreşedinte al Astrei.

Relaţiile lui cu fosta mişcare legionară nu sunt destul de clare. În ultimul timp, este destul de îngrijorat de propria sa soartă, plângându-se că cercurile oficiale, deşi el s-a încadrat de atâta vreme, îl suspicionează [suspectează] pentru că în trecut a fost legionar. Este destul de informat; nu ştiu dacă informaţiile le deţine din surse directe sau ele se sprijină şi pe deducţiuni personale. Priveşte cu mâhnire măsurile ce s-au luat în ultimul timp faţă de legionari. Astăzi, relaţiile dintre Cândea şi Bălan sunt din nou foarte strânse.

Preotul Liviu Stan [este] la Academie, consilier tehnic în Ministerul Cultelor, membru în FP, fost legionar.

A intrat în FP la îndemnul lui Cândea, fiind numit în Ministerul Cultelor, tot la recomandaţia lui Cândea. În general, Liviu Stan este cu mult mai puţin simpatizat decât Cândea. Este considerat fricos şi se mulţumeşte să-l secondeze pe Cândea. În schimb, este intrigant şi bun uneltitor.

Sursa: P. 61
Rap. nr. 550 din 1.IX.1948
Jl. nr. 3592 din 9.IX.1948

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 209 f-v

Anexa 10

22 noiembrie 1948

NOTĂ

Sâmbătă, 13 Noiembrie a.c., IPS Justinian a plecat la Dragoslavele, de unde s-a înapoiat luni.

Însuşi fiul său, Ovidiu Marina, s-a exprimat faţă de informatorul nostru că scopul vizitei a fost acela de a se duce tratative cu Episcopii greco-catolici deţinuţi acolo pentru ca aceştia să semneze actul de unire cu Biserica Ortodoxă şi să îndrume credincioşii pe această linie.

Ovidiu Marina a spus : „ar fi bine dacă cel puţin pe unul din ei l-ar corupe taică-meu, iar în cazul când nu se va ajunge la nici un rezultat, vor fi daţi pe mâna Poliţiei".

În continuare a spus că o vizită de felul acesta urmează a fi făcută de către Patriarh la Mănăstirea Neamţ, unde de asemenea se află reţinuţi preoţii greco-catolici care sunt refractari actului unirii dintre cele două Biserici.

DSC

Sursa : Fedia ; Valoare posibilă

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 262

Anexa 11

131/23 noiembrie 1948
[Cultul] Ortodox

NOTĂ

În ziua de 1 Noiembrie a.c., preotul V. Holbură de la biserica Sfinţii Arhangheli, revizorul eparhial şi omul de încredere al episcopului Antim Anghelescu, a plecat la Bucureşti cu un memoriu din partea protoieriei, semnat de către protoiereii Gogu Sârbu şi Ştefan Casaru [Căşaru], în care solicitau ca biserica brăileană să ţină mai departe de episcopia Buzăului şi să nu fie trecută la episcopia Dunării de Jos Galaţi.

Cheltuielile necesare făcute cu această deplasare fiind suportate de către preotul Radu Stanciu, cumnatul episcopului.

Preotul V. Holbură, la Bucureşti, a luat legătura cu preoţii [preotul] Hagi de la biserica Cuţitul de Argint din Bucureşti, cu care este bun prieten.

Preotul Hagi, din informaţii, l-a recomandat numiţilor Liviu Stan şi Cândea, consilieri pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri, care sunt cunoscuţi ca foşti legionari. În timpul guvernării legionare, numitul Liviu Stan a fost director general la Ministerul Cultelor, cunoscut de majoritatea preoţilor ca legionar notoriu şi că în acel timp şedea cu pistolul pe masă.

În prezent, sus-numiţii sunt membri în organizaţia Frontului Plugarilor.

Memoriul urmează a fi supus D-lui Prim-Ministru Dr. Petru Groza pentru rezolvare.
Sursa: DRSP Galaţi
Rap. nr. 13/31027 din 17.XI.1948
Jl. nr. 63195 din 19.XI.1948

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 269

Anexa 12

131/24 noiembrie 1948
[Cultul] Ortodox

NOTĂ

1. Mitropolia Moldovei, cu sediul în Iaşi. Se dă ca sigură alegerea actualului mitropolit al Olteniei, Firmilian Marin, un foarte bun cărturar şi democrat convins, este considerat ca cel mai pregătit membru al Sfântului Sinod, a făcut parte din delegaţia bisericii Republicii Populare Române la congresul panortodox din Moscova, a lucrat şi a fost preşedintele comisiunii pentru redactarea proiectului de regulament al învăţământului religios din RPR, adoptat în întregime de Sfântul Sinod.

2. Episcopia Dunării de Jos, cu sediul în oraşul Galaţi. Candidatul cel mai serios este PS Antim Nica, actualul locotenent de episcop, a fost episcop al Ismailului, este originar din Basarabia, acum încadrat în regimul de democraţie populară şi este susţinut de către Dl. Ministru Miron Constantinescu, membru în PMR, Comitetul Central, care se pare că este din oraşul Galaţi. Vor mai candida la această episcopie şi arhimandriţii : Valerian Zaharia, Dionisie Udişteanu şi poate unii din arhiereii disponibili ca Pavel Şerpe şi alţii.

3. Episcopia Romanului, cu sediul în oraşul Roman. Are un singur candidat serios : pe arhimandritul Teocrist [Teoctist] Arăpaşul, de la Mitropolia Moldovei, este un element cu pregătire şi încadrat încă din anul 1945 în partidul claselor muncitoare, este un colaborator intim al patriarhului Justinian încă de pe vremea când era la Iaşi. Are ca prieteni şi susţinători la episcopat pe Domnul Ministru al Sănătăţii, Dr. Mârza, care de altfel a luptat şi pentru ÎPSS [Înalt Prea Sfinţia Sa] Justinian ca să ajungă mitropolit la Iaşi şi mai pe urmă patriarh. Contracandidaţi va avea pe arhimandritul Valerian Zaharia, arhiereul Emilian Antal, susţinut de Domnul Ministru Emil Botnăraş [Bodnăraş], şi pe fostul episcop al armatei, Partenie Ciopron, a cărui episcopie a fost desfiinţată.

4. Episcopia Râmnicu Vâlcea, cu sediul la Râmnicu Vâlcea. Nu are un candidat serios, cu şanse de reuşită ; la această episcopie se vor prezenta mai mulţi, şi anume : PS Iosif Gafton, titularul episcopiei de Argeş şi locotenent de episcop la Râmnicu Vâlcea, se luptă să devină titular la Râmnic pentru motivul că episcopia de Argeş este expusă unei desfiinţări. Episcopul Gafton se spune că ar fi susţinut de fostul primar [al Bucureştiului] C. Doncea şi [de] D-na Ana Pauker pentru acest post.

Alt candidat este arhimandritul Valerian Zaharia ; singurul cleric susţinut de PNP [Partidul Naţional Popular] şi de unii membri ai Sf. Sinod şi din PMR, arhimandritul Valerian Zaharia este considerat un candidat din oficiu la toate cele trei episcopii. În cercurile patriarhale a apărut un nume nou pentru episcopia de Râmnic, este vorba de preotul văduv Beştea dintr-o comună din Argeş, se spune că este nepotul D-lui Anton Alexandrescu, secretarul general al Frontului Plugarilor, iar Dl. Alexandrescu este bine ştiut ca prieten cu IPS Justinian şi nu este exclus ca să fie ales la Râmnicu Vâlcea acest preot Beştea.
Sursa : Nicu

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 272 f-v

Anexa 13

131/11 decembrie 1948

NOTĂ

Luni, 6 Decembrie, ÎPSS Justinian, împreună cu arhimandritul Teoctist Harăpaş [Arăpaşu] şi cu fiul său Ovidiu Marina au vizitat mânăstirile din Valea Prahovei, începând cu cea din Predeal şi terminând cu cea de la Ghighiu, la 6 km de Ploieşti. […]

Din ce în ce mai mult prietenia dintre ÎPSS Justinian şi arhimandritul Harăpaş pare a se adânci : se crede că acesta va fi candidatul Patriarhului pentru scaunul de mitropolit al Moldovei, cu tot trecutul său politiceşte pătat.
Sursa : Nicu

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, f. 232 ; dosar 75/1946, f. 379 ; *ibidem*, f. 416

Anexa 14

131/6 ianuarie 1949

NOTĂ

Pe data de 1 ianuarie 1949, ÎPSS Justinian a făcut următoarele mişcări de preoţi şi arhierei :

[…] Vicarul Mitropoliei Iaşi, arhiereul Valerie Moglan, a fost pensionat şi înlocuit cu arhimandritul Teoctist Arăpaşu. Acesta pretinde că este membru PMR[1] şi activist democrat, deşi a fost cuzist[2] şi apoi legionar.

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol.3, f. 99

1. Partidul Muncitoresc Român, noua denumire a Partidului Comunist după înglobarea unei mari părţi din Partidul Social-Democrat la 21 februarie 1948.
2. A.C. Cuza, profesor universitar de drept la Iaşi, a fost liderul organizaţiei politice Liga Apărării Naţional-Creştine, apoi al Partidului Naţional Creştin, ambele partide fiind profund antisemite.

Anexa 15

131/20 ianuarie 1949

NOTĂ

Cu ocazia vizitei sale la Bucureşti în 13 ianuarie, mitropolitul Nicolae Bălan a criticat actuala atitudine a Patriarhului Justinian, pe care l-a numit Injustus (adică cel nedrept), afirmând că este un om fără caracter, care în trecut a ezitat multă vreme între legionari şi comunişti, primind adeseori în casă membri ai ambelor grupări în camere separate în acelaşi timp.

Tot Nicolae Bălan afirma că Teoctist Arăpaşu, care pretinde că a făcut parte din mişcarea de rezistenţă din Franţa şi că este un devotat membru de Partid încă din ilegalitate, este în realitate un legionar camuflat ca atâţia alţii, strecuraţi în PMR.

În general, Nicolae Bălan a făcut o impresie proastă, fiind deprimat şi suferind, preocupat totodată de o serie de probleme personale, fără nici o legătură cu misiunea sa bisericească.
Sursa : Mitică Stănescu

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 76/1946, ff. 80-81

Anexa 16

131/1 martie 1949
Ort. [Ortodox]

NOTĂ

Preotul Moisescu Justin, profesor la Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti, fost profesor la Facultatea de Teologie din Varşovia, Cernăuţi şi Suceava, simpatizant legionar, are adeseori întrevederi nocturne cu fostul deputat manist de Muscel M. Brătulescu, în casa preotului I. Brătulescu, parohul bisericii Manea Brutarul din Str. G-ral. Budişteanu.

Ultima întrevedere a avut loc Duminică, 20 februarie a.c., în prezenţa preotului I. Brătulescu şi a preotului-profesor Grigore Cristescu.

Deputatul ţărănist-manist Brătulescu M., vorbind despre acţiunea subterană a membrilor fostului partid [al lui] Maniu şi despre strânsa legătură cu elementele din ţară şi din străinătate, arată: „prăbuşirea regimului actual nu mai este decât [o] chestiune de luni, de puţine luni".

Sursa: M. Stănescu
Valoare: serioasă

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 77/1946, f. 14

Anexa 17

131/22 aprilie 1949
Ort. [Ortodox]

NOTĂ

Ierodiaconul Anania Vartolomeu [Bartolomeu], din serviciul Palatului Patriarhal, a fost numit Inspector al Patriarhiei.

Anania Vartolomeu [Bartolomeu], fost legionar, participant la rebeliune cu cazier, a luat parte în 1946 la mişcările reacţionare şi şovine de la Universitatea din Cluj.

Pentru atitudinea sa antidemocratică a fost exclus din Universitate.

Salariul pe care-l primeşte astăzi este de 11 500 lei.

Sursa : Vanea Haralambie
Valoare : serioasă

Observaţiunile Serviciului

Participă la toate lucrările importante în cadrul Bisericii Ortodoxe Române alături de Justinian, fiind socotit omul de încredere al acestuia. Profitând de acest lucru şi pentru a-şi proteja prietenii săi, face dese intervenţii pe lângă Patriarh.

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 77/1946, f. 206

Anexa 18

131/2 mai 1949
Ort. [Ortodox]

NOTĂ

Anania Vartolomeu [Bartolomeu], fost intendent la Patriarhie, în prezent inspector al Patriarhiei, are un frate fost legionar, Anania Dumitru, domiciliat în Griviţa, Bucureştii--Noi, Str. Corbului nr. 28.

D-na Zaharia Maria, soacra D-lui Dumitru Anania, spune că inspectorul Bartolomeu Anania a fost legionar, [ea] fiind vizitată de către acesta foarte des între anii 1945-1948, [el] fiind urmărit de Poliţie.

În prezent, Anania Vartolomeu [Bartolomeu] se află plecat la mănăstirea Bistriţa, jud. Vâlcea, fiind în concediu de Paşti, unde are legături intime cu diferite maici.
Sursa : Vania Haralambie
Valoare : serioasă

Observaţiunile Serviciului

Anania Vartolomeu [Bartolomeu] întreţine legături cu elemente legionare ca : Albescu, Sandu Ionescu şi alţii.

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, f. 167

Anexa 19

131/24 mai 1949
Ortodoxi [Ortodocşi]

NOTĂ

Preotul Anania Vartolomeu [Bartolomeu], secretarul patriarhal al Mitropoliei Bucureşti, este născut în comuna Pesceana, jud. Râmnicu Vâlcea. După terminarea cursului primar urmează studiile la Seminarul Central din Bucureşti, azi Institutul de Teologie, iar în anul 1941, găsindu-se în clasa [a] VIII-a, pe când era director al acestui seminar profesorul teolog Firmilian, azi mitropolitul Craiovei şi care era [şi] comandantul organizaţiei Frăţiile de Cruce, organizaţia tineretului legionar, unde [Anania] a fost înscris şi unde a activat în anii 1941-1942, când s-a călugărit, plecând la mânăstirea Bistriţa, în apropiere de mânăstirea Arnota, unde pe atunci era şcoala de pregătire a cadrelor legionare.

Din anul 1942 până în anul 1948, luna noiembrie, când a fost adus de către Patriarh la palatul patriarhal în calitate de intendent al palatului, ca după câteva luni să poată ajunge secretar patriarhal şi după aceea inspector al tuturor seminariilor monahale din ţară şi inspector administrativ peste toate mânăstirile de maici şi de călugări. Aceasta [s-a întâmplat] pentru că călugărul Anania Vartolomeu [Bartolomeu] este un fel de rubedenie al [a] fostului preot Marina Ion, azi patriarhul Justinian.

În toate aceste funcţiuni arătate, călugărul Vartolomeu [Bartolomeu] a devenit un fel de dictator în administraţia şi conducerea personalului ; astfel, mută şi schimbă din serviciu pe cine vrea, folosind tot felul de procedee în contra celor ce muncesc, este căutat zilnic de tot felul de călugări, călugăriţe şi de persoane civile care [au] spus că-l caută în interes de serviciu, fiind chemate de el în calitate de inspector.

Este vizitat des de fratele său, ing. Anania, şi [de] soţia acestuia, care locuiesc în Bucureştii-Noi, unde au un atelier auto.

Recent, a fost căutat de generalul pensionar Tetrat Traian, domiciliat în Bucureşti, str. Antim nr. 23. Acest general este un simpatizant al călugărilor, cărora le face tot felul de cadouri, ca să se roage pentru el spre a i se ierta astfel tot ce a greşit el în viaţa militară.
Sursa : DSC, Velican
Jl. nr. 58631 din 20.V.1949

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, f. 154 f-v

Anexa 20

131/6 iunie 1949

NOTĂ

Cu privire la alegerile de episcopi ce au loc între 6 şi 9 Iunie 1949, preoţii aparţinând eparhiei Galaţi care urmează cursurile de îndrumare de la Institutul Teologic din Bucureşti comentează alegerea lui Antim Nica ca episcop la Galaţi ca fiind sigură. Aceste comentarii sunt comentate intens şi susţinute de preoţii Vârgolici Simion şi Tătaru C., cunoscuţi reacţionari.

În Galaţi însă opinia preoţilor atât a celor încadraţi, cât şi a celor neîncadraţi politiceşte este contrarie acestor comentarii, aceştia discutând despre activitatea lui Antim Nica următoarele :

Antim Nica a cumpărat prin intermediul unui preot Vasilian din Tulcea, în prezent la biserica Sf. Nicolae Sârbi din Bucureşti, o maşină în valoare de 350 000 lei pe care o ţine în Bucureşti la un frate al său pentru uz personal şi din care s-a ales cu o sumă apreciabilă.

Antim Nica, împreună cu preotul Picos Constantin de la Cancelaria Episcopiei Galaţi a dosit o serie de lucruri de la fosta Episcopie Huşi, făcând şi acte false de cheltuieli, însuşindu-şi 700 000 lei din 840 000 lei cât avea Episcopia Huşi.

Antim Nica refuză să discute cu reprezentantul Sindicatului preoţesc, preotul Teofan Stănescu, exprimându-se că va termina cu „această bombă de minciuni" după ce va organiza episcopia. De asemenea, a interzis preoţilor Tudorel Popa şi Piroşca Neculai să participe la corul Sindicatului Funcţionarilor Publici din Galaţi.

În ziua de 14 aprilie, organele de Securitate din Galaţi au ridicat de la sediul Episcopiei din Galaţi o serie de broşuri cu caracter subversiv.

În discuţiile pe care le are cu intimii săi, Antim Nica afirmă că nu îi este frică de nimeni, deoarece este susţinut de Patriarh.

Antim Nica trăieşte cu o călugăriţă, anume Evlampia Vasilescu, iar în ultimul timp a cerut de la mânăstirea Tudor Vladimirescu din Tecuci să i se trimită „maici de serviciu", însă conducerea mânăstirii, ştiind pentru ce le întrebuinţează, a refuzat.

Sursa : V. Haralambie
Valoare : serioasă

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 88/1947, f. 71 f-v

Anexa 21

131/7 iunie 1949
STRICT SECRET

NOTĂ

Suntem informaţi că arhimandritul Anania Vartolomeu [Bartolomeu], inspector patriarhal, ar candida pentru Episcopia Buzăului în locul episcopului Antim Anghelescu, care candidează pentru locul de mitropolit al Moldovei.

Anexăm fişa personală a arhimandritului Anania Vartolomeu [Bartolomeu].

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 88/1947, f. 73

Anexa 22

131/6 iunie 1949
Fişe

Anania Vartolomeu [Bartolomeu]
Inspector patriarhal

S-a născut în comuna Glăvile, judeţul Vâlcea, la 18 Martie 1921.

După terminarea cursului primar a urmat studiile Seminarului Central din Bucureşti, azi Institutul Teologic, [pe] care le-a absolvit în anul 1941. În timpul studiilor la acest seminar a activat în organizaţia legionară Frăţiile de Cruce ca şef de cuib, participând şi la rebeliunea legionară din anul 1941.

În anul 1942 s-a călugărit, plecând la mănăstirea Bistriţa, unde pe atunci era şcoala de pregătire a cadrelor legionare.

În anul 1946 a participat activ la rebeliunea studenţească naţional-ţărănistă din Cluj, dispărând apoi din acea localitate.

În anul 1947 a fost arestat la Cluj, unde reapăruse pentru a lua contact cu studenţii şi profesorii universitari legionari activişti. Fiind trimis la mânăstirea Vrancei sub pază, a dispărut [la] 2 zile după sosirea sa.

În anul 1948, după ce şi-a luat licenţa în Teologie, Patriarhul Justinian l-a numit intendent la Patriarhie, iar în anul 1949 a fost numit inspector patriarhal.

În funcţia pe care o deţine în prezent se poartă ca un zbir faţă de personalul în subordine, mutând şi schimbând din serviciu pe cine doreşte.

În prezent, continuă să aibă legături cu diferite elemente legionare şi, pentru a-i proteja, face intervenţii pe lângă Patriarh pentru a fi numiţi în diferite posturi.

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 88/1947, f. 72

Anexa 23

Direcţiunea Securităţii Capitalei
Ort. [Cultul ortodox]
[Serviciul Culte] III
Nr. 16.603
11 iunie 1949

NOTĂ INFORMATIVĂ

Alegerile de mitropolit la Iaşi şi episcopi la Roman şi Galaţi au făcut obiectul unor comentarii aparte în rândul preoţilor care urmează cursurile de îndrumare de la Institutul Teologic din Capitală.

O chestiune care a fost mult comentată a fost aceea că Guvernul intenţiona să scoată cei doi mitropoliţi ai Ardealului şi să-i instaleze în Moldova, iar în locul lor să fie aleşi doi foşti greco-catolici reveniţi la ortodoxie.

În legătură cu aceasta, preotul Petre Alexandrescu de la Parohia Izvorul Nou a declarat într-un cerc de preoţi, de faţă fiind şi informatorul nostru, că trecerea celor doi ardeleni în Moldova şi înlocuirea lor cu uniţi reveniţi la ortodoxie ar însemna o greşeală de tactică a Guvernului, întrucât aceştia nu vor lucra în mod sincer pentru ortodoxie, ci, din contră, vor face în mod clandestin politică de simpatie cu Vaticanul, pregătind în acest sens terenul în ţară.

Admiţând cazul – spune preotul Petre Alexandrescu – că situaţia politică s-ar schimba în ţară, atunci aceştia nu ar face altceva decât ar trece imediat de partea Vaticanului, luând după ei chiar şi credincioşii ortodocşi.

În ceea ce priveşte al doilea punct de vedere al Guvernului, ca în Moldova să fie aleşi din foştii greco-catolici reveniţi, această măsură este privită de preoţi ca mult mai potrivită decât prima, întrucât în felul acesta ei nu ar mai putea duce o politică de duplicitate, datorită faptului că masa credincioşilor din Eparhiile lor este totalmente ortodoxă.

În acelaşi cerc de preoţi discutându-se faptul că Marţi, 7 iunie a.c., nu s-au putut face alegeri de mitropolit la Iaşi, preoţii Marius Constantinescu şi Burluşanu au spus că oamenilor Patriarhului li s-au întocmit încă de mult [timp] dosare cu trecutul lor politic fascisto-legionar şi că Guvernul de data aceasta nu mai înţelege să lase pe Patriarh să-şi instaleze oamenii lui care sunt pătaţi prin politica lor din trecut, aşa cum s-a întâmplat cu alegerea lui Firmilian al Craiovei.
Sursa : Aron
Măsuri luate : se semnalează spre ştiinţă

Sursă : ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 78/1946, ff. 190-191

Anexa 24

Materiale documentare despre încadrarea personalului clerical şi administrativ al Patriarhiei, Arhiepiscopiilor şi Episcopiilor Ortodoxe, lucrare definitivată în februarie 1949 de Patriarhul Justinian, la cererea Ministerului Cultelor

131/30 august 1949

NOTĂ

Mitropolia Moldovei are sub conducerea ei Arhiepiscopiile Iaşi şi Suceava şi Episcopiile Roman şi Galaţi.

Mitropolia Moldovei şi Arhiepiscopia de Iaşi este condusă de Patriarhul Justinian, ca fost mitropolit al acestei eparhii, ajutat de arhimandritul Teoctist Arăpaşu, numit în funcţia de vicar al Arhiepiscopiei de Iaşi.

Acesta a activat în mişcarea legionară, iar în timpul rebeliunii legionare a participat la distrugerea unei sinagogi din cartierul Antim ; este cunoscut că a practicat homosexualitatea.

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol. 3, f. 211

131/4 octombrie 1949

NOTĂ

Mitropolia Moldovei are sub conducerea ei Arhiepiscopiile Iaşi şi Suceava şi Episcopiile Roman şi Galaţi.

Mitropolia Moldovei şi Arhiepiscopia de Iaşi este condusă de Patriarhul Justinian, ca fost mitropolit al acestei eparhii, ajutat de arhimandritul Teoctist Arăpaşu, în calitate de vicar.

Acesta a activat în mişcarea legionară, iar în timpul rebeliunii legionare a participat la distrugerea unei sinagogi din cartierul Antim, Bucureşti.

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol. 3, f. 239

Anexa 25

13[1]/28 noiembrie 1949
DSC

NOTĂ

Lupta pentru postul de protopop la Sectorul IV Roşu continuă.

Patriarhul rămâne încă pe punctul său de vedere, şi anume preotul Sârbu Nicolae să fie numit ca protopop în provincie, iar la Sectorul IV să-l numească pe preotul Ştefan Vasile.

Preotul Ştefan Vasile este susţinut pentru a deveni protopop de următorii: Firmilian Marin, mitropolit al Olteniei, Partenie Ciopron, arhiereu vicar, Justin Moisescu, profesor Liviu Stan şi preotul Dumitru Fecioru, toţi cunoscuţi ca foşti legionari.

Lupta ia aspecte tot mai variate, iar Patriarhul se demască tot mai mult a fi stăpânit şi condus de legionari.

Părerea generală a preoţilor este că, până la urmă, Nicolae Sârbu, din „raţiune legionară" şi din motive de „politică personală", pe care Patriarhul o face în vederea zilei de mâine, nu poate pune protopop pe un preot cunoscut cu activitate de „stânga", şi nu de „dreapta" sau cel puţin de „centru".

Preoţii, văzând jocul Patriarhului, conchid că Partidul „e moale" în a-şi impune punctul de vedere în anumite chestiuni din domeniul bisericesc.

„Aron"

Spre ştiinţă

Sursă: ANIC, fond Ministerul Afacerilor Interne – Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 75/1946, f. 311

Anexa 26

131/30 ianuarie 1950

NOTĂ

Problema clerului refugiat de pe teritoriul Basarabiei şi Bucovinei de Nord este importantă prin faptul că, datorită educaţiei şi spiritului reacţionar şi antisovietic în care aceşti preoţi au trăit şi şi-au dus activitatea, continuă şi în prezent o parte dintre ei să nutrească aceleaşi sentimente antidemocratice, sperând într-o răsturnare a regimului actual şi reîntoarcerea lor de unde au venit.

Din cele constatate până în prezent, este de menţionat faptul că tocmai acei preoţi care în trecut au depus activitate în cadrul partidelor istorice sau pe linie legionară mai menţin şi în prezent sentimentele lor naţionaliste, transformând aceste sentimente ostile în acţiuni îndreptate contra regimului actual, fiind sprijiniţi în activitatea lor de capii Bisericii Ortodoxe, fie tacit, fie chiar direct prin promovări în posturi de conducere.

Până în prezent, s-a stabilit că au funcţionat în Basarabia cca 760 preoţi, 63 călugări şi cca 80 cântăreţi.

Astfel, se constată că cele mai multe semnalări de activitate duşmănoasă împotriva regimului se desfăşoară în regiunea Moldovei (cu un număr aproximativ de 273 preoţi, 14 călugări şi 28 cântăreţi basarabeni), unde funcţionează ca vicar şi locţiitor de mitropolit arhiereul Teoctist Arăpaşu, fost legionar cu activitate intensă şi cu participare la rebeliune, devastând Sinagoga din Str. Antim împreună cu legionarii Grigore Băbuş, preot la patriarhie, Mitrofan Chiriac şi alţii. Arăpaşu, în urma legăturilor ce le-a avut cu Patriarhul, a reuşit în prezent să deţină o influenţă asupra acestuia, care are intenţia şi-l va susţine pe Arăpaşu de-a ocupa postul de Mitropolit al Moldovei la viitoarele alegeri.

În fruntea activităţii antidemocratice din aceeaşi regiune se află episcopul Galaţilor, Antim Nica (Nicov), fost legionar, făcându-şi studiile teologice la Paris, Strassburg [Strasbourg], Anglia şi Siria. Activitatea misionară a început-o în anul 1935 la Mitropolia Basarabiei, unde a înfiinţat o societate misionară numită Prietenii Misiunilor, al cărei preşedinte a fost până în anul 1937, când episcopul Visarion Puiu, criminal de război fugit în străinătate, l-a numit ca exarh al mânăstirilor.

Sursă: Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 909, f. 510

Anexa 27

131/30 septembrie 1950

NOTĂ

Anania Valeriu, fost FDC [Frăţiile de Cruce], internat în 1942 la Târgu Jiu ; a participat la rebeliunea studenţească de la Cluj din 1946 ; în 1946 şi 1949 a avut legături cu grupări subversive.

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 2488, f. 692

Anexa 28

131/5 octombrie 1950
Tabelul elementelor suspecte intrate în mănăstiri după 23 august 1944

NOTĂ

Fişă

Numele şi prenumele : V. Anania
Nume de călugărie : Valeriu
Date de stare civilă : născut la 18 martie 1921 în comuna Glăvile-Vâlcea. A fost hirotonisit ierodiacon în 1946.
Profesia anterioară : student.
La ce mănăstire se afla : asistent supraveghetor la mănăstirea Radu Vodă din Bucureşti.
Activitate înainte de 23 August 1944 : ca seminarist la Seminarul Central din Bucureşti, a activat în organizaţia legionară FDC, continuând să activeze şi după rebeliune, fapt pentru care în 1942 a fost internat la Târgu Jiu.
Activitatea după 23 August1944 : în 1946, ca student la Facultatea de Medicină din Cluj, a participat activ la rebeliunea studenţească naţional-ţărănistă din Cluj, după care a dispărut. În 1947 a fost arestat şi trimis sub stare de arest la mănăstirea Vrancei, de unde a dispărut. În 1949 a adăpostit la Patriarhie legionari ca : Stanciu Roman, Alex. Ionescu etc. Tot în 1949 a avut legături dovedite cu organizaţia subversivă V3. Are legături cu foşti legionari ca : Gherasim Bica, Grigore Băbuş, precum şi cu soţiile lui Moţa şi Marin.
Observaţiuni : …

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 2488, f. 697

Anexa 29

[131/]12-25.VII.1955

NOTĂ

Moldova

În ziua de 17 şi 18.VII.1953, la schitul Tarcău-Neamţ, în pridvorul casei sale şi la râul Tarcău, diaconul Chiorbeja a spus :

a) Ghenadie Caraza, fost stareţ la schitul Tarcău, era apreciat de patriarh, a făcut toată gospodăria, a fost duhovnic la mănăstirea Văratec, ajutând-o pe maica stareţă Irina Leca. […]

Patriarhul i-a cerut însă nişte servicii, despre care Ghenadie n-a vrut să audă. Era vorba de bani, afaceri, venituri pentru patriarh, atât din punga lui Ghenadie, care era bogat, cât şi din punga mănăstirilor Bistriţa şi Văratec. Neacţionând Ghenadie, patriarhul s-a dus la el şi s-a apucat să-l jefuiască de bunuri. Astfel, l-a pus pe Teoctist, care era vicar la Iaşi (până la alegerea lui Sebastian [Rusan, ca mitropolit al Moldovei]), ca împreună cu Partenie Buşcu, prieten al lui Teoctist şi exarh al mănăstirilor, să devalizeze casa lui Ghenadie de la schitul Tarcău, o casă cu 4 camere, hol şi toate acareturile. În această casă, Ghenadie, care a fost peste 40 de ani stareţ la Bistriţa, om simplu, cu 4 clase primare, dar bun gospodar şi întreprinzător, care se ocupa şi cu exploatarea de păduri, fiind şi preşedintele unei societăţi forestiere câtva timp, adunase o mulţime de avere : zeci de covoare şi covoraşe, mobilă de cea mai scumpă, veselă scumpă etc. etc. Casa era proprietatea lui, ridicată de el. Făcuse o turbină şi avea lumină electrică, lămpi frumoase şi diferite instalaţii de gospodărie casnică, toate electrice. În plus, mai avea şi schitul şi între 150-200 stupi sistematici, sporiţi tot de Ghenadie şi îngrijiţi de el. Teoctist s-a dus şi a ales pentru sine ce a vrut, apoi l-a trimis pe Partenie Buşcu, care a deschis casa cu forţa, a declarat-o proprietatea schitului şi a furat şi au cărat improvizat. A furat şi a vândut şi număr de stupi. A lăsat casa deschisă săptămâni de-a rândul, ca să se poată spune că lucrurile au fost furate. Totul a fost dus la Iaşi, unde Buşcu cu Teoctist şi-au luat partea, dându-i şi patriarhului partea leului. Mai târziu, Buşcu a spus către unii călugări că ar fi luat ceva, mai nimic, să scoată ochii lui Teoctist şi altor feţe bisericeşti şi politiceşti cu ceva daruri, covoare etc.

Marcu

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol. 5, ff. 43-44

Anexa 30

10 mai 1957
Întâlnirea a avut loc la 12 martie 1957, la agentul „Marcu” acasă, cu lt.-maj. Curcă Gh.

NOTĂ

Chiorbeja Ion, Ghenadie Caraza şi Galaction

[Chiorbeja Ion] Este fiu de ţăran din apropiere de Tarcău-Neamţ. De tânăr a intrat în mănăstirea Bistriţa de lângă Piatra Neamţ, unde era stareţ unchiul său Ghenadie Caraza, care s-a îngrijit de el în toată vremea. Unii călugări spuneau că Ghenadie nu i-ar fi unchi, ci chiar tată lui Chiorbeja. Nu ştiu care este adevărul, destul că Ghenadie l-a îndrumat să meargă la seminar şi apoi la Institutul Teologic din Bucureşti, pe care l-a absolvit în 1951, fiind unul din cei mai buni studenţi.

Cu ocazia examenului de licenţă, în iunie 1951, deşi Chiorbeja făcuse o teză foarte bună şi referatul asupra acestei teze era întocmit de către profesorul Ion Coman, care o [aprecia] cu cea mai mare notă (10), a intervenit Teoctist, care era atunci rectorul Institutului Teologic, şi l-a obligat pe Coman să-i schimbe nota ce i-o dăduse lui Chiorbeja la teză din 10 în 7 sau 8.

Printr-o astfel de schimbare, urma ca şi nota generală la examen să-i fie scăzută, scopul lui Teoctist fiind să-l îndepărteze pe Chiorbeja de Teologie, ca nu cumva să urmeze studiile superioare de magisteriu [predoctoratul].

Teoctist a stăruit şi faţă de alţi profesori care mai erau în comisia examinatoare, ca Grigore Cristescu, Liviu Stan etc., ca să-l noteze mai slab pe Chiorbeja, spunând că este un element rău, necorespunzător ca purtare pentru a i se da note mari.

Nici unul din profesori n-a ţinut seamă de presiunile lui Teoctist, în afară de Coman, care i-a coborât nota de la 10 la 8.

Chiorbeja, văzând cele ce i s-au făcut din partea lui Teoctist şi scârbit de toate, s-a hotărât să plece din călugărie şi să se apuce de altceva. În felul acesta, i-a venit gândul să studieze medicina. Constatând că nu-i de ajuns de sănătos şi nevrând să-l supere pe Ghenadie Caraza, nu s-a lepădat de călugărie, dar s-a înscris la Medicină la Cluj. Acolo a studiat primii 3-4 ani şi apoi s-a transferat la Bucureşti, de vreo 2 ani. Acum este în anul 6 şi locuieşte la căminul călugărilor de lângă Patriarhie. Îmbolnăvindu-se de icter de vreo 2 luni, a plecat recent din Bucureşti la o mănăstire din apropierea capitalei.

Ca student la Teologie, a fost întreţinut de mănăstirea Bistriţa, de schitul Tarcău-Neamţ, de Ghenadie Caraza, dintr-o bursă de la Mitropolia Moldovei şi din ajutoare de la Episcopia Romanului.

Ca student la Medicină, este întreţinut de mănăstirea Bistriţa, schitul Tarcău şi Ghenadie Caraza.

În anul 1953, vara, la schitul Tarcău, Chiorbeja a spus că Teoctist, cu care era prieten de multă vreme, a încercat în primăvara lui 1951 să se apropie de el cu gânduri nefireşti de homosexual, fapt care l-a revoltat în aşa măsură pe Chiorbeja, încât l-a înjurat pe Teoctist. De atunci Teoctist îi poartă o ură de moarte şi s-a dus la patriarh şi l-a pârât că ar fi duşman al patriarhului, că-l vorbeşte de rău, că-l acuză de jefuirea lui Caraza etc.

Ca urmare, patriarhul şi Teoctist l-au urmărit grav de tot de atunci, cu denunţuri şi pâri pe la Securitate etc., şi s-au opus ca el să studieze mai departe. Totuşi, el s-a înscris la Medicină la Cluj, fără să afle patriarhul şi Teoctist, apoi s-a înţeles cu episcopul de la Roman, Teofil, să-l ocrotească.

Patriarhul i-a cerut lui Teofil să-l caterisească [pe Chiorbeja] după ce a aflat că se înscrisese la Medicină, dar Teofil s-a opus, dar l-a avertizat pe Chiorbeja să se păzească de inamici.

Chiorbeja a mai spus că Teoctist, împreună cu Partenie Buşcu, acum exarh al mănăstirilor la Iaşi, l-au jefuit pe Ghenadie Caraza din ordinul lui Justinian, care era la Iaşi [vicar mitropolitan sau mitropolit], furându-i şi încărcând în camion tot ce avusese Ghenadie ca lucruri de valoare la mănăstirea Bistriţa-Neamţ [unde fusese 35-40 ani stareţ] şi apoi tot ce avea la casa sa de la schitul Tarcău, în 4 camere, covoare, veselă din cea mai scumpă, tacâmuri de argint pentru 24 de persoane, tablouri etc. Ghenadie a scăpat un tablou de Grigorescu, fugind cu el în pădure.

Participant la această operaţie a fost şi fiul patriarhului [Ovidiu Marina], care însă nu s-a arătat la schit, a rămas în vale, conducând operaţiile.

După ce Ghenadie a fost jefuit la Bistriţa şi Tarcău, a mai fost jefuit o dată de Teoctist şi de fiul patriarhului la mănăstirea Văratec, unde fusese dus în surghiun, ca duhovnic, ca să se piardă zvonurile hoţiilor de pe Valea Bistriţei şi a Tarcăului. Captura de la Văratec a fost însă mai mică, fiindcă Ghenadie fusese avertizat de nişte maici şi îşi ascunsese bine ce mai avea.

Acuzat că ar fi trăit cu nişte maici tinere, ca Margareta Oculescu şi altele, Ghenadie a fost apoi surghiunit de patriarh la mănăstirea Horazim, Neamţ, unde se găseşte şi acum.

Ghenadie Caraza făcuse afaceri mari cu exploatări de păduri, cereale etc., în asociaţie cu nişte liberali şi în concurenţă cu nişte evrei. Prin 1945-1946, evreii respectivi i-au făcut denunţuri că-i antisemit etc.

Justinian se informase că e bogat şi-l vâna să-l jefuiască, ameninţându-l mereu că va avea neplăceri politice etc., ca să-l sperie şi să nu zică nimic când va fi jefuit.

Concomitent cu Ghenadie a mai fost jefuit prin aceleaşi metode şi aceiaşi inşi economul mănăstirii Bistriţa, un anume părinte Galaction. Acesta făcuse şi el afaceri cu Ghenadie şi era bun prieten cu el. Galaction se îngrijise în special de Teoctist […] şi el este cel care i-a plătit lui Justinian o sumă de cocoşei ca să-l facă pe Teoctist întâi arhimandrit, apoi o sumă şi mai mare ca să-l facă arhiereu, nădăjduind şi Galaction, şi Ghenadie că în felul acesta îl vor îmblânzi pe Justinian şi-şi vor câştiga prin ucenicul lor Teoctist un vlădică protector.

De fapt, însă, i-au deschis numai pofta de bani lui Justinian, care i-a tuns numărul unu pe amândoi.

Fiindcă Ghenadie tace la Horazim, l-au lăsat în pace, dar pe Galaction, fiindcă bea şi vorbeşte, l-au dus din Moldova în Muntenia, să i se piardă urma şi să nu-i divulge pe Justinian şi Teoctist.

Chiorbeja a mai spus în 1953 la Tarcău că îl cunoaşte bine pe Nil Dorobanţu şi că-i ştie toate năroziile, căci a fost şi pe la Tarcău o dată cu 12 apostoli, iar apoi cu 12 bogorodiţe, dar că el l-a demascat şi l-a luat la goană din Tarcău după ce Nil îi gonise pe toţi călugării de acolo şi declarase că-şi aşază tabăra acolo.

Când nu de mult Galaction fusese la Bucureşti, Teoctist i-a dat ordin să plece imediat la Bascoavele, unde se găseşte de când a fost adus din Moldova.

Atunci când a fost adus din Moldova, Teoctist l-a adus cu maşina până aproape de Bascoavele şi-l ţine acolo, să nu mişte deloc.

Galaction s-a săturat de surghiun şi vrea să plece de la Bascoavele. În acest scop venise la Bucureşti să vadă ce se poate face. În Bucureşti a tras la Chiorbeja, fiindcă îl ştia mai de

omenie şi i-a fost duhovnic. Teoctist, aflând că a venit Galaction la Bucureşti, s-a dus să vorbească cu el, dar, spunându-i-se că este în cameră la Chiorbeja, a renunţat şi i-a lăsat vorbă să se ducă Galaction la el imediat, iar după ce s-a văzut cu Teoctist, [Galaction] a plecat îndată şi înspăimântat înapoi la Bascoavele.

Cu toate că Chiorbeja ştie multe despre Teoctist şi Justinian, totuşi, nu vorbeşte, vrea să stea liniştit până îşi isprăveşte Medicina, căci îi este de mare ajutor faptul că locuieşte la căminul călugărilor.

Galaction i-a fost duhovnic lui Teoctist şi lui Partenie Buşcu şi le ştie păcatele, iar când bea, vorbeşte şi-i înjură, spunând ce ştie. De aceea l-a gonit Teoctist atât de repede, ca să nu fie ispitit să spună câte ceva „nou" despre el şi despre alţii.

Chiorbeja este un om înzestrat, inteligent şi foarte muncitor. Este ironic şi zeflemist, de aceea mulţi călugări se temeau de limba lui. Este totuşi destul de tăcut şi discret, având şcoală călugărească. Sentimente politice n-a manifestat ca student la Teologie, nici nu ştiu să fi făcut vreo politică.

Are ură neîmpăcată împotriva lui Justinian şi a lui Teoctist, deşi li se supune şi se pare că s-ar găsi în armistiţiu cu aceştia.

„Marcu"

2 ex. [exemplare] S.A. [iniţialele redactorului sau dactilografei notei]

Sursă: Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol. 5, ff. 38-40

Anexa 31

6 octombrie 1958
Ex. nr. 2
STRICT SECRET

REFERAT
privind activitatea contrarevoluţionară
desfăşurată în cadrul mânăstirilor

Din materialele informative şi de anchetă pe care le deţin organele MAI rezultă că încă după primul război mondial mânăstirile au constituit puternice focare de activitate legionară, o serie de elemente dintre călugări participând activ în organizaţii legionare, sprijinind şi propagând ideile acestora. Legionarii au găsit întotdeauna sprijin moral şi material în cadrul mânăstirilor, s-au folosit de acestea pentru atragerea de noi membri şi pentru educarea lor în spirit legionar.

Astfel, mânăstirea Cernica din raionul Brăneşti este cunoscută ca cel mai puternic centru legionar din mânăstiri, toţi călugării care au fost în această mânăstire fiind membri şi participanţi activi în organizaţia legionară. Conducătorul activităţii legionare din această mânăstire a fost călugărul Dionisie Udişteanu, cu gradul de comandant legionar, duhovnicul lui Corneliu Zelea Codreanu. Tipografia mânăstirii a fost folosită pentru tipărirea de manifeste şi publicaţii legionare ; călugării au participat la marşuri ; se făceau parastase, cununii şi boteze legionare, iar în timpul rebeliunii au fost înarmaţi cu pistoale pe care le ţineau în mâneca sutanei, fiind gata să intervină la ordin. Menţionăm că o parte din aceşti călugări sunt şi în prezent în mânăstire, iar alţii s-au împrăştiat prin alte mânăstiri din ţară. […]

Au intrat astfel în mânăstiri legionari ca : Anania Valeriu Bartolomeu (arestat), conducătorul rebeliunii studenţeşti organizată la Cluj în 1946, Hurducaciu Natalia, conducătoarea cetăţuilor din Turda, Vasilache Vasile-Solon, chestor în poliţia legionară, Vasilache Aneta (soţia lui), conducătoarea cetăţuilor din Galaţi, Marieta Iordache, conducătoare de cetăţui, Bolănescu Ion, Munteanu Cecilia, Papacioc Anghel (arestat) şi alţii, foşti poliţişti ca : Arsene Dumitru, Daschievici Vasile, Garaderică Vasile, Litaniuc Vasile, Duma Iosif, foşti ofiţeri ca : Dorobanţu Nicolae, Coroianu Nicolae, Georgescu Justin, Teodorescu Alexandru, zis Sandu Tudor, care a fost director al ziarului fascist *Credinţa*. […]

Mânăstirea Sâmbăta din raionul Făgăraş, în anii 1945-1948, este folosită ca loc de întâlnire a legionarilor. Fiind găzduiţi la această mânăstire între anii 1945-1948, legionarii Andrei Decebal Cornel, Braga Roman, Sultana Petre, Calmuschi Mircea, Calmuschi Ion şi alţii fac pregătire paramilitară, învăţând cum să mânuiască pistolul şi cum să folosească terenul în caz de luptă cu organele de stat. […]

În anul 1948, călugării Ioasaf Popa, Bonifatie Podoreanu şi Teofil Mocăniţa de la mânăstirea Ciolanu, raionul Buzău, l-au ascuns pe Burducea Constantin, fost ministru al Cultelor, căruia i-au procurat buletin fals, înlesnindu-i şi fuga din ţară printr-un canal ilegal. […]

Din ancheta legionarilor arestaţi în ultimul timp : Zamfiroiu Grigore, Lucuţă Traian, Braga Roman, Papacioc Anghel, zis Arsenie, s-a stabilit că între anii 1948-1954 elementele legionare au stabilit încă din închisori, în timp ce executau diferite condamnări, ca după punerea în libertate o parte din ei să se călugărească şi din mânăstiri să continuie activitatea legionară. […]

Legionarii din rândul clerului ortodox de la mânăstiri şi celelalte instituţii bisericeşti, împreună cu alte elemente legionare din rândul laicilor, abuzând de libertăţile pe care Constituţia RPR şi celelalte legi le acordă cultelor, sub masca propagării cultului, desfăşoară o intensă activitate legionară de subminare a regimului democrat-popular din RPR.

Legionarul Sandu Tudor, fost ziarist fascist, proprietar şi director al ziarului *Credinţa*, care în trecut a scris o serie de articole împotriva clasei muncitoare şi a mişcării muncitoreşti, după 23 August 1944 s-a călugărit, devenind stareţ al schitului Rarău – în trecut, frecventat de legionari, împreună cu grupul său contrarevoluţionar a desfăşurat o intensă activitate duşmănoasă până în luna iunie 1958, când au fost arestaţi.

Acest duşman înrăit al regimului a popularizat în jurul său un grup de legionari ca : Braga Roman, Papacioc Anghel-Arsenie, Făgeţeanu Adrian, care au mai fost condamnaţi după 23 August 1944 pentru activitate legionară, iar după ieşirea din închisoare s-au călugărit. De asemeni, în activitatea lui criminală, Sandu Tudor avea legături cu legionarii : Anania Valeriu Bartolomeu, Ghiuş Benedict Vasile de la Patriarhie, prof. Stăniloae Dumitru de la Institutul Teologic din Bucureşti, prof. Alexandru Mironescu şi alte elemente legionare, care sub masca activităţii religioase de „manifestare a cultului”, au organizat o serie de întâlniri secrete la schitul Rarău, regiunea Suceava, mitropolia din Iaşi, mânăstirea Plumbuita din Bucureşti, biserica Antim din Bucureşti şi în case particulare, atrăgând în asociaţia clandestină mistico-legionară Rugul Aprins al Maicii Domnului un număr de tineri de la institutele de învăţământ superior din Bucureşti şi Iaşi, cărora le-au făcut educaţie legionară, îndemnându-i să se călugărească şi din mânăstiri să continuie activitatea legionară. [...]

Mai departe, Braga Roman declară :

„Tot în cadrul acestei activităţi duşmănoase, am participat la meditaţiile ţinute în anul 1957, vara, de către stareţul Sandu Tudor la schitul Rarău. Cu ocazia acestor meditaţii religioase, împreună cu Sandu Tudor am făcut educaţie antimaterialistă unui grup de studenţi de la Facultatea de Arhitectură din Bucureşti”.

Mironescu Şerban, fost student la Institutul de Arhitectură din Bucureşti, declară despre activitatea subversivă a grupului contrarevoluţionar condus de Sandu Tudor următoarele :

„În cadrul adunărilor noastre clandestine, Sandu Tudor, Mironescu Alexandru, Roman Braga, Arsenie Papacioc şi Antonie Plămădeală au abordat probleme cu caracter legionar. S-a arătat că în situaţia de azi, organizaţia legionară trebuie să aibă o legătură mai strânsă cu Biserica. Legionarii trebuie să treacă în număr cât mai mare în cadrul Bisericii şi al mânăstirilor – ca preoţi şi călugări –, de unde vor putea să continuie activitatea duşmănoasă împotriva regimului din RPR.

Sub acoperirea unei activităţi monahale de atragere a poporului la credinţă, se va putea duce o acţiune de educare în spirit duşmănos faţă de regimul din RPR a celor cu care vin în contact şi vor putea face propagandă ostilă”. [...]

Legionarul Anania Valeriu Bartolomeu, fost bibliotecar al Patriarhiei şi intim al Patriarhului, în afară de activitatea contrarevoluţionară desfăşurată în cadrul grupului subversiv condus de Sandu Tudor, a mai desfăşurat activitate contrarevoluţionară împreună cu legionarul Iovan Corneliu Silviu, zis Ion (condamnat), fost duhovnic al mânăstirii Vladimireşti din regiunea Galaţi şi alţi legionari în anul 1946 la Cluj, fiind organizatorii acţiunilor contrarevoluţionare ale elementelor duşmănoase din rândul studenţilor.

Anania Valeriu, zis Bartolomeu, împreună cu călugării legionari Nicolae Veniamin şi Bica Teodor şi cu ştirea mitropolitului Firmilian Marin, în mânăstirile Polovraci şi Tismana din regiunea Craiova, a ascuns în anul 1949 pe legionarul Atanasiu Ştefan, zis Fănică, şi pe fostul poliţist legionar Făgeţeanu Adrian, care erau urmăriţi de organele de stat.

În mânăstirea Polovraci aceştia au ascuns unele materiale legionare şi actele personale ale legionarului fugar Veselovschi, precum şi armament, care au fost descoperite de organele de stat cu ocazia unei percheziţii în anul 1958.

La mânăstirea Viforâta din regiunea Ploeşti, Anania Valeriu Bartolomeu a iniţiat şi organizat un grup duşmănos compus din călugăriţele legionare Olimpiada Litescu [Liţescu] şi Rada Litescu [Liţescu], arestate de organele Ministerului Afacerilor Interne, cărora le-a făcut pregătire legionară şi le-a dat instrucţiuni să activeze subversiv.

Fiind la Patriarhie, Anania Valeriu Bartolomeu, împreună cu Benedict Ghiuş au sprijinit moraliceşte şi materialiceşte o serie de legionari, printre care şi pe legionarul Radu Gyr, după ce acesta a ieşit din închisoare. Astfel, au dat lui Radu Gyr sume de bani, alimente, [iar] Anania Bartolomeu a iniţiat unele demersuri ca Radu Gyr să fie pensionat de Uniunea Scriitorilor şi să i se publice unele poezii.

În discuţiile avute, au stabilit ca şi Radu Gyr să se călugărească.

Sume importante de bani a dat pentru ajutorul legionar mitropolitul Craiovei Firmilian Marin, care a avut cunoştinţă de faptul că în mânăstirile de pe raza mitropoliei sale sunt găzduiţi ilegal fugari şi sprijiniţi materialiceşte.

Un exemplu caracteristic de îmbinare a mai multor forme şi metode de activitate duşmănoasă este mânăstirea Tudor Vladimirescu. Din anchetarea unor elemente duşmănoase din cadrul mânăstirii, rezultă că atât înainte de 23 August 1944, cât şi după această dată, în mânăstire s-a desfăşurat o intensă activitate legionară, atât în rândul cetăţenilor, cât mai ales în rândul cetăţenilor din afară.

În afara şedinţelor şi cântecelor legionare, se făceau chiar ceremonii religioase, parastase pentru legionarii morţi, aşa cum a fost la 22 septembrie 1945, când s-a[u] oficiat parastase pentru Codreanu, Moţa şi alţi comandanţi legionari. Mai mult, mânăstirea Tudor Vladimirescu ajunsese loc de întâlnire pentru o serie de legionari din diferite regiuni ale ţării. […]

Din anchetele efectuate în ultimii ani a rezultat că episcopiile, mitropoliile şi patriarhia ortodoxă sunt centre unde s-au adunat elemente legionare.

Cunoscând această situaţie, legionarul Atanasie Constantin, zis Puiu (arestat la MAI), a dat instrucţiuni legionarului Zamfiroiu Grigore de „a se ocupa” de activitatea legionară din mânăstiri şi de a conduce această activitate.

Legionarul Zamfiroiu Grigore a multiplicat şi difuzat la mânăstirea Plumbuita din Bucureşti, împreună cu alte elemente legionare, poeziile legionarului Radu Gyr, pe care legionarii le folosesc ca materiale de „îndoctrinare”, iar pe autorul lor îl socotesc „conducător spiritual” al organizaţiei legionare.

Legionarul Felix Dubneac, stareţ al mânăstirii Plumbuita, a difuzat la rândul său în rândul altor elemente legionare din mânăstire aceste materiale.

Legionarii Felix Dubneac şi Sofian Boghiu de la mânăstirea Plumbuita făceau parte şi din grupul subversiv al legionarului Sandu Tudor şi au activat intens alături de acesta, prof. Mironescu Alexandru, Anania Valeriu Bartolomeu, Benedict Ghiuş şi ceilalţi, pentru pregătirea legionară a unor tineri.

Faţă de actuala situaţie din mânăstiri, conducerea Bisericii Ortodoxe adoptă o atitudine de aparent „indiferentism politic”. Ea nu ia măsuri şi nici nu semnalează organelor competente atitudinea şi activitatea duşmănoasă a unor călugări şi călugăriţe.

În general, nu se vede din partea conducerii Bisericii Ortodoxe dorinţa sinceră de a remedia actuala stare de lucruri. Dacă uneori a semnalat organelor competente activitatea duşmănoasă desfăşurată în unele mânăstiri (cum a fost aceea de la mânăstirile Tudor Vladimirescu şi Sihăstria), conducerea Bisericii nu a făcut acest lucru decât în momentul în care acestea loveau în autoritatea bisericească, cu toate că activitatea duşmănoasă din mânăstirile menţionate era bine cunoscută conducerii bisericeşti cu mult timp înainte.

Justificându-le ca pe o necesitate socială şi îmbrăcându-le abil în haină democratică, măsurile luate de conducerea Bisericii au fost îndreptate spre extinderea şi înviorarea vieţii mânăstireşti, permiţând ca să se desfăşoare activitate subversivă legionară în cadrul mânăstirilor de care în bună parte are cunoştinţă.

Atitudinea patriarhului în această problemă este în bună măsură rezultatul influenţei exercitate asupra sa de elementele de care s-a înconjurat.

Sub acest aspect însă, trebuie menţionat faptul că de la venirea sa la conducerea Bisericii Ortodoxe, patriarhul a acţionat în mod sistematic pe linia înlăturării elementelor cunoscute ca progresiste şi promovării elementelor cele mai reacţionare din rândul clerului, în special a legionarilor.

S-a ajuns astfel ca la cabinetul patriarhal, în rândul consilierilor patriarhului, ca şi în alte posturi de răspundere, numărul elementelor reacţionare să fie covârşitor.

Astfel, la cabinetul patriarhal au fost aduşi numai legionari : episcopii vicari Antim Nica şi Teoctist Arăpaşu, bibliotecarul palatului patriarhal Anania Vartolomeu [Bartolomeu] (arestat), ajutorul acestuia Scrima Andrei, trimis de patriarh în India pentru studii şi care din datele pe care le deţinem rezultă că nu se va mai întoarce în ţară, Cazacu Niţişor, secretarul cabinetului patriarhal.

Din cei 10 consilieri existenţi la Patriarhie şi [la] Arhiepiscopia Bucureştilor, numai 2 nu sunt cunoscuţi cu activitate politică în trecut, iar 5 sunt cunoscuţi ca legionari : Soare Gheorghe şi Preda Athanasie, consilieri la Patriarhie, şi Petcu Alexandru, Dimancea Stan şi Zamfirescu Alexandru, consilieri la Arhiepiscopia Bucureştilor.

Ministrul Afacerilor Interne
General-colonel,
Alexandru Drăghici (ss)

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol.7, ff. 28-46, *passim*

Anexa 32

10 decembrie 1958
Ex. nr. 1
STRICT SECRET
Retur
D. III [Direcţia a III-a]
Pag. 3 [cuvinte scrise de mână de un ofiţer superior]

NOTĂ
privind datele ce se cunosc asupra lui Anania Valeriu (Bartolomeu), ierodiacon bibliotecar la Patriarhie, în prezent arestat şi condamnat

Încă de la vârsta de 14 ani – 1935 –, în timp ce era elev la Seminarul Central din Bucureşti, s-a înscris în organizaţia legionară din cadrul seminarului, activând în cuibul Mănunchiul de Prieteni.

La numai un an de zile – 1936 – s-a încadrat în FDC – „Frăţiile de Cruce” –, în cadrul căreia i se încredinţează funcţia de îndrumător pe linia activităţii legionare, funcţie ce o deţine până în anul 1941, la rebeliune.

După trecerea sa în monahism, continuă să desfăşoare activitate legionară, participă la înmormântarea unui comandant legionar – 1941 –, pentru care fapt a fost reţinut timp de o lună de zile.

La numai un an de zile după aceea – 1942 – a fost din nou arestat, întrucât în podul mânăstirii Cernica, unde funcţiona, au fost descoperite materiale legionare şi armament ascunse de el, pentru care a fost condamnat abia în 1943 la 6 luni închisoare.

Eliberat în 1944, i s-a fixat domiciliu obligatoriu la mânăstirea Polovraci, fiind considerat un element activ legionar şi periculos societăţii.

În 1946, în timp ce era student la Facultatea de Medicină din Cluj, se situează în fruntea acţiunilor huliganice întreprinse de studenţii tineretului naţional-ţărănesc şi legionar de la căminul „Avram Iancu”, după care se ascunde prin diverse mânăstiri pentru a nu fi arestat.

În 1949, în timp ce funcţiona la Patriarhie, a adăpostit aci pe comandantul legionar Anastasescu Ştefan.

În acelaşi timp, a activat în gruparea legionară împreună cu legionarul [legionarii] Cristofor Dancu, Ipolit Ciobotaru, Gherasim Bica şi alţii.

Tot în anul 1949 a avut legături cu organizaţia subversivă „Vlad Ţepeş III”, a fost arestat şi eliberat ulterior „din ordin”.

În acelaşi an, a stabilit legături criminale cu legionarul Dancu Cristofor, care îi vorbeşte despre activitatea sa contrarevoluţionară şi îi dă instrucţiuni lui Anania să treacă la organizarea elementelor legionare în secret.

Folosind funcţia sa ce o avea la patriarhie, în urma inspecţiilor făcute în cadrul mânăstirilor, poartă discuţii cu diferiţi legionari cunoscuţi mai dinainte şi contactează pe alţii pe care îi sprijină să-şi găsească diferite servicii, iar pe alţii din punct de vedere financiar. Exemplu : a sprijinit pe legionarul Ionescu Ştefan (Fonfonel) şi alţii.

După punerea în libertate în anul 1956 a legionarului Radu Gyr, îl sprijină pe acesta materialiceşte, face demersuri pe lângă unele personalităţi din rândul intelectualilor cu

influenţă, pentru a aranja ca acesta să primească o pensie mare prin Uniunea Scriitorilor din RPR şi să-i publice unele lucrări.

A avut legături strânse cu preotul Silviu Iovan şi călugăriţa Iordache Mihaela, ambii legionari şi conducătorii acţiunii contrarevoluţionare de la fosta mânăstire Vladimireşti, de care era ţinut în [la] curent cu întreaga activitate criminală desfăşurată de aceştia, pe care a aprobat-o şi sprijinit-o prin sfaturile pe care le dădea.

În anii 1948-1958 a întreţinut legături subversive cu preoţii călugări : Sandu Tudor, Benedict Ghiuş, profesor Mironescu Alexandru – toţi arestaţi – şi alte elemente duşmănoase cu care împreună a dus o intensă activitate de agitaţie contrarevoluţionară şi defăimare a regimului democrat-popular din RPR.

Cele de mai sus sunt recunoscute de însăşi Anania Vartolomeu [Bartolomeu] în declaraţiile sale, confirmate şi de arestaţii Bica Ştefan, Nicolae Vasile Veniamin, Anastasescu Ştefan, Mironescu Alexandru şi Ghiuş Benedict în declaraţiile lor.

Călugăriţa legionară de la mânăstirea Viforâta, Litescu [Liţescu] Gheorghiţa – arestată – declară că Anania Valeriu s-a deplasat în toamna anului 1955 la această mânăstire şi [le-]a cerut ei şi altor călugăriţe legionare să organizeze ajutorul legionar din puţinul pe care îl au şi să lase impresia că acest ajutor îl face din milă pentru a nu fi descoperiţi.

În anchetă s-a mai stabilit că încă din anul 1953 Anania Valeriu a organizat împreună cu legionarii Răducu Veniamina, stareţa mânăstirii Viforâta, Litescu [Liţescu] Gheorghiţa, Xenia Cojocaru şi Damian Tudor Teofil, călugăr duhovnic, un grup subversiv în care a atras încă un număr de 11 elemente.

Activitatea acestui grup a constat în îndoctrinarea legionară, ajutorare[a] materială a legionarilor eliberaţi din detenţie sau a familiilor acestora, găzduirea unor fugari legionari urmăriţi de organele de stat, audierea în cadrul mânăstirii a posturilor de radio imperialiste şi răspândirea de zvonuri tendenţioase.

De asemenea, au organizat deseori serbări, onomastice, parastase sau aşa-zisele „simpozioane”, în cadrul cărora se prezentau scrieri cu conţinut mistico-naţionalist scrise de Radu Gyr şi alţii, căutând prin aceasta să atragă în activitatea lor din interior şi elemente din afara mânăstirii.

N.O. [Nota ofiţerului] : Desfiinţarea schiturilor Viforâta şi Rarău.

3 ex. CN/SA.

Sursă : Arhiva Serviciului Român de Informaţii, fond Documentar, dosar 7755, vol.7, ff. 86-88

Anexa 33

Teoctist Arăpaşu, mitropolitul Olteniei

Are domiciliul la Craiova, str. K. Marx nr. 10, judeţul Dolj.

Născut la 7 februarie 1915 în comuna Stănceni, satul Tocileni, Botoşani.

Studii : Seminarul teologic de la Cernica între 1932-1940 ; Facultatea de Teologie Bucureşti, între 1940-1944.

Funcţii :

- Mănăstirea Bistriţa, Neamţ, monah, între 1935-1937 ;
- Mănăstirea Bistriţa-Neamţ, diacon, între 1937-1940 ;
- Centrul Eparhial Bucureşti, 1942-1943 ;
- Catedrala patriarhală, ca diacon, 1943-1945 ;
- Mitropolia Moldovei, preot, 1945-1949 ;
- Mitropolia Moldovei, exarh, 1948-1949 ;
- Mitropolia Moldovei, vicar, 1949-1950 ;
- secretar al Cabinetului Patriarhului între 28 februarie-august 1948 ;
- secretar al Cancelariei Sinodului Bisericii Ortodoxe Române şi al Administraţiei Patriarhale în 1950-1951 ;
- episcop-vicar patriarhal din martie 1950-octombrie 1954, cu care prilej a fost rector al Institutului Teologic Bucureşti ;
- vicar patriarhal pentru Arhiepiscopia Bucureşti între 1954-1962 ;
- episcopul eparhiei Aradului între 28 iulie 1962 – 28 ianuarie 1973 ;
- mitropolitul Olteniei şi arhiepiscop al Craiovei de la 28 ianuarie 1973 şi în prezent ;
- a fost membru al Comitetului de Luptă pentru Pace, C.L.P., Bucureşti ;
- este membru al Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste [1973].

Sursă : ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cadre, dosar A/592, ff. 2 (*ibidem*, f. 4 ; *ibidem*, f. 10)

Anexa 34

11.XII.1974
EP/1 ex.

FIŞĂ
privind pe Arăpaşu Teoctist, mitropolit al Olteniei

Este născut la 7 februarie 1915 în comuna Vânători, Botoşani, fiul lui Dumitru şi Marghioala, de cetăţenie şi naţionalitate română, cu domiciliul în oraşul Craiova.

Teoctist Arăpaşu a urmat diferite şcoli monahale în mănăstirile Bistriţa şi Cernica, iar în anul 1944 a obţinut licenţa în teologie.

După terminarea studiilor, Teoctist Arăpaşu a ocupat diferite funcţii în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, între care şi rector al Institutului teologic şi episcop vicar la Patriarhie.

În anul 1962 a fost numit episcop al Aradului, iar în 1972 mitropolit al Olteniei, unde funcţionează şi în prezent.

Este cunoscut că în perioada 1937-1941 a făcut parte din organizaţia legionară.

În prezent nu este semnalat cu manifestări ostile la adresa regimului.

Sursă: ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cadre, dosar A/592 f. 1 (*ibidem*, f. 3)

Anexa 35

Ministerul de Interne
U.M. 0920, Direcţia I, Direcţia [a] III-a
Serviciul D
STRICT SECRET
Exemplar [nr.] 1
Nr. 00389830 din 14.02.1978
Aprob.

NOTĂ DE MĂSURI

În semestrul I al anului în curs vor fi pregătiţi în mod diversificat, la obiect şi în funcţie de posibilităţile personale următorii intelectuali: Fănuş Neagu, Ion Alexandru, Mircea Radu Iacoban, Mircea Sântimbreanu, Horia Lovinescu, Radu Beligan, Trandafir Gheorghe, „Cîmpeanu", „Costache", „Mihai", „Marian", Patriarhul Justin Moisescu, mitropoliţii Teoctist Arăpaşu, Corneanu Nicolae, „Adam", „Rotaru", „Bistriţeanu", „Barbu".

Răspund: Direcţia I

UM 0920
Direcţia a III-a
Serviciul D

Observaţii: document din Arhiva Securităţii publicat fără alte referinţe privind sursa de istoricul Stejărel Olaru în *Cotidianul*, serie nouă, nr. 2 (4068), 5 ianuarie 2005, p. 8

Anexa 36

Teoctist Arăpaşu

Născut la 7 februarie 1915, în satul Vânători, comuna Stănceni, judeţul Botoşani.

Originea socială : tatăl a fost ţăran cu gospodărie mijlocie.

Naţionalitatea : română.

Studii : Facultatea de Teologie.

Cunoaşte limba franceză.

Este arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

A urmat şcoala primară în satul natal (1921-1927), după care a intrat la mânăstirea Vorona şi apoi la Neamţ.

Între anii 1932-1940 a urmat cursurile Seminarului Teologic de la mănăstirea Cernica, iar în 1940-1944 pe cele ale Facultăţii de Teologie din Bucureşti.

În 1935 a fost trimis [tuns] în monahism la mănăstirea Bistriţa-Năsăud ; în 1937 a fost hirotonit diacon, iar în 1945 preot.

Din unele informaţii existente în dosarul personal rezultă că a desfăşurat activitate legionară (depozitând materialele de propagandă în mânăstirile Cernica şi Căldăruşani şi participând chiar la rebeliune).

A îndeplinit următoarele funcţii :

- 1942-1945 – diacon la Catedrala Patriarhiei şi Centrul Eparhial din Bucureşti ;
- 1945-1948 – preot la Catedrala Mitropolitană din Iaşi ;
- 1948-1949 – exarh al mânăstirilor din Moldova ;
- 1949-1950 – vicar administrativ la Mitropolia Moldovei ;
- 1950 – secretar al Cancelariei Sinodului şi Administraţiei Patriarhale ;
- 1950-1954 – rector al Institutului Teologic Ortodox din Bucureşti ;
- 1954-1962 – episcop vicar patriarhal ;
- 1962-1973 – episcop al Aradului ;
- 1973-1977 – arhiepiscop al Craiovei şi mitropolit al Olteniei ;
- din octombrie 1977 este arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

A sprijinit, în toate ocaziile, acţiunile iniţiate de organele locale de stat. A fost membru al Comitetului de Luptă pentru Pace din Bucureşti, aducând o contribuţie bine apreciată la îndrumarea preoţilor în a sprijini această acţiune. A scris articole cu orientare progresistă, în revistele teologice.

Ca episcop-vicar patriarhal, episcop al Aradului, mitropolit al Olteniei şi, în prezent, al Moldovei şi Sucevei, a primit diferite delegaţii străine care se interesau de situaţia cultelor din România. Cu aceste ocazii, a prezentat în mod corect realităţile din ţara noastră, atât pe linie bisericească, cât şi realizările poporului român pe plan economic, social şi cultural.

În predicile ţinute cu prilejul serviciilor religioase ce le oficiază şi a[l] vizitelor canonice din parohii, îndeamnă preoţii şi credincioşii să participe la acţiunile iniţiate de organele de stat, să aibă o comportare moral-cetăţenească corectă.

A făcut parte din diferite delegaţii ale Bisericii Oortodoxe Române care au vizitat biserici din mai multe ţări.

În activitatea sa manifestă uneori o atitudine dură în relaţiile cu preoţii şi o anumită tendinţă de îngâmfare faţă de ceilalţi ierarhi.

În general însă, Teoctist Arăpaşu s-a făcut apreciat prin buna gospodărire a eparhiei, prin grija faţă de monumentele istorice, prin atitudinea de justă orientare a clerului în activitatea social-obştească.

A fost decorat cu ordine şi medalii ale RS România.

Din 1975 a fost ales deputat în Marea Adunare Naţională în toate legislaturile.

Despre familie :

Tatăl, Dumitru Arăpaşu, şi mama, Marghioala, foşti ţărani cu gospodărie mijlocie, sunt decedaţi.

Are doi fraţi şi o soră, foşti ţărani cooperatori în comuna Stănceni, judeţul Botoşani.

A mai avut cinci fraţi şi două surori, toţi ţărani în comuna natală, decedaţi [1978-1980].

Sursă : ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cadre, dosar A/592, ff. 5-7

Anexa 37

Departamentul Cultelor
30.VI.1988

Teoctist Arăpaşu

Născut la 7 februarie 1915, în satul Vânători, comuna Stănceni, judeţul Botoşani
Originea socială : tatăl a fost ţăran cu gospodărie mijlocie.
Naţionalitatea : română.
Studii : Facultatea de Teologie.
Cunoaşte limbile : franceză.
Este patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, arhiepiscop al Bucureştilor şi mitropolit al Ungro-Vlahiei.

A urmat şcoala primară în satul natal (1921-1927), după care a intrat la mănăstirea Vorona şi apoi la Neamţ.

Între anii 1932-1940 a urmat cursurile seminarului teologic de la mănăstirea Cernica, iar în 1940-1944 pe cele ale Facultăţii de Teologie din Bucureşti.

În 1935 a fost tuns în monahism la mănăstirea Bistriţa-Neamţ ; în 1937 a fost hirotonit diacon, iar în 1945 preot.

Din unele informaţii existente în dosarul personal rezultă că a desfăşurat activitate legionară (depozitând materiale de propagandă în mănăstirile Cernica şi Căldăruşani şi participând chiar la rebeliune), iar în timp ce era elev la seminar a practicat homosexualismul.

A îndeplinit următoarele funcţii :

- 1942-1945 – diacon la Catedrala Patriarhiei şi Centrul Eparhial din Bucureşti ;
- 1945-1948 – preot la Catedrala Mitropolitană din Iaşi ;
- 1949-1950 – vicar administrativ la Mitropolia Moldovei ;
- 1950 – secretar al Cancelariei Sinodului şi Administraţiei Patriarhale ;
- 1950-1954 – rector al Institutului Teologic Ortodox din Bucureşti ;
- 1954-1962 – episcop-vicar patriarhal ;
- 1962-1973 – episcop al Aradului ;
- 1973-1977 – arhiepiscop al Craiovei şi mitropolit al Olteniei ;
- 1977-1986 – arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei.
- din 16 noiembrie 1986 este patriarh al BOR, arhiepiscop al Bucureştilor şi Mitropolit al Ungro-Vlahiei.

A sprijinit, în toate ocaziile, acţiunile iniţiate de organele locale de stat. A fost membru al Comitetului de Luptă pentru Pace din Bucureşti, aducând o contribuţie bine apreciată la îndrumarea preoţilor în a sprijini această acţiune. A scris articole cu orientare progresistă în revistele teologice.

Ca episcop-vicar patriarhal, episcop al Aradului, mitropolit al Olteniei şi al Moldovei şi Sucevei, a primit diferite delegaţii străine care se interesau de situaţia cultelor din România. Cu aceste ocazii, a prezentat în mod corect realităţile din ţara noastră, atât pe linie bisericească, cât şi realizările poporului român pe plan economic, social şi cultural.

În predicile ţinute cu prilejul serviciilor religioase ce le oficiază şi a[l] vizitelor canonice din parohii, îndeamnă preoţii şi credincioşii să participe la acţiunile iniţiate de organele de stat, să aibă o comportare moral-cetăţenească corectă.

A făcut parte din diferite delegaţii ale Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat biserici din mai multe ţări.

În activitatea sa manifestă uneori o atitudine dură în relaţiile cu preoţii şi cu ceilalţi ierarhi.

Ca patriarh, Teoctist Arăpaşu este apreciat prin [pentru] îndrumarea perseverentă pentru buna gospodărire a eparhiilor, prin [pentru] grija faţă de monumentele istorice, prin [pentru] atitudinea de justă orientare a clerului în activitatea social-obştească, pentru slujirea cu devotament a patriei, cerând permanent clerului şi credincioşilor să participe activ la dezvoltarea economică-socială a ţării, la înfăptuirea politicii de pace, de prietenie şi largă colaborare cu toate popoarele.

A fost decorat cu ordine şi medalii ale RS România.

Din 1975 a fost ales deputat în Marea Adunare Naţională în toate legislaturile.

Despre familie :

Tatăl, Dumitru Arăpaşu, şi mama, Marghioala, foşti ţărani cu gospodărie mijlocie, sunt decedaţi.

Din cei şapte fraţi şi trei surori, toţi ţărani, mai trăieşte un frate, fost cooperator în comuna natală.

Preşedinte,

Ion Cumpănaşu

[semnătura în clar : „I. Cumpănaşu” + ştampila : „Departamentul Cultelor. Preşedinte”]

Sursă : ANIC, fondul CC al PCR – Secţia Cadre, dosar A/592, ff. 8 (f-v)-9

Csongor Jánosi

Alegere de episcop în Eparhia Reformată Cluj : numirea în funcţie a protopopului de Sibiu, Nagy Gyula

Încercarea de a găsi cărţi de specialitate, lucrări ştiinţifice care să analizeze rolul şi activitatea Bisericii Reformate din România în perioada 1945-1989 ne oferă rezultate aproape nule în momentul de faţă. Pintre altele, trebuie să semnalăm în acest sens opera lui Tökés István[1], o încercare menită să acopere cerinţa formulată după 1989. Însă subiectivitatea cu care se apropie autorul faţă de cele întâmplate în regimul trecut subminează analiza critică şi, prin urmare, opera respectivă trebuie considerată mai degrabă un memorial decât o lucrare ştiinţifică.

Literatura de specialitate lipseşte nu numai din cauza faptului că persoanele capabile – în special clericii – să realizeze o operă de asemenea anvergură au beneficiat de un patronaj favorabil din partea reprezentanţilor Departamentului Cultelor şi a organelor de Securitate ale vechiului regim, dar şi din motivul că accesul la documentele din arhive care să ofere o bază solidă unei viitoare lucrări ştiinţifice a fost mult îngrădit. În unele cazuri, documentele unor evenimente din viaţa Bisericii Reformate au dispărut pur şi simplu.

Semnalăm câteva încercări de a extrage evenimente mai importante din şirul întâmplărilor perioadei respective. Astfel, în luna octombrie a fiecărui an, în perioada postcomunistă, a fost prezentat publicului cazul unor persoane ecleziastice implicate într-o formă sau alta în Revoluţia Maghiară din 1956. Cu aceste persoane, dar şi cu supravieţuitorii acelei perioade au fost realizate interviuri, fiind scrise şi câteva studii şi articole despre persoanele respective. Studiul de faţă[2] este o încercare de a trata un eveniment extras din

1. Tökés István, *A romániai magyar református egyház élete 1945-1989*, Magyarságkutató Intézet, Budapesta, 1990.
2. În analizarea problemei, ne-am bazat într-o mai mică măsură pe materialul Arhivei Eparhiei Reformate Ardelene din Cluj, unde materialul documentar al Arhivei Episcopale din perioada 1958-1962 lipseşte în totalitate, în reconstituirea unor părţi protocolare fiind folositor doar materialul Consiliului Dirigent. Baza acestui studiu a constituit-o Arhivele Subsecretariatului de Stat pentru Culte, documentaţia activităţii Direcţiei de Studii din perioada 1949-1967 fiind la dispoziţia noastră. Pentru a verifica şi a clarifica cele cuprinse în documentele de arhive, am apelat şi la metoda istoriei orale, încercând găsirea unor persoane care au participat direct la evenimente sau rude apropiate ale celor nominalizaţi pentru alegerea în funcţia de episcop.

viaţa Bisericii Reformate, unul de importanţă majoră, hotărâtoare în reglementarea relaţiei Stat-Biserică după anul 1962.

Încă de la început, considerăm necesar să menţionăm principalele acte legislative prin care a fost legiferată relaţia dintre Stat şi Biserică, atât pentru cultul reformat, cât şi pentru celelalte culte : Legea nr. 62 din 2 martie 1948, prin care cultele au fost obligate să-şi „armonizeze” statutele de funcţionare cu legislaţia comunistă ; Constituţia din 17 aprilie 1948[1], ce recunoştea „formal” libertatea religioasă ; Legea Învăţământului din 3 august 1948[2], care a lichidat educaţia confesională, şi Legea Cultelor din 4 august 1948[3]. Toate aceste măsuri legislative au avut scopul de a controla viaţa bisericească şi de a transforma instituţiile ecleziastice în instrumente docile. Totodată, s-au diversificat şi modalităţile de control şi verificare a cetăţenilor. La începutul anilor ’50, Biserica Reformată avea două eparhii : Eparhia de Cluj, care era şi cea mai mare, şi Eparhia de Oradea[4].

Majoritatea credincioşilor acestui cult sunt cetăţeni români, de etnie maghiară, care, ca şi ceilalţi cetăţeni români, indiferent de religia acestora, au fost bănuiţi de activităţi subversive pe toată durata regimului comunist. Pentru autorităţile vremii, lipsa unui control forte asupra Bisericii Reformate şi implicarea în activităţile acestui cult erau de neconceput, mai ales atunci când era vorba despre alegerea unui nou episcop, care, conform statutului, era ales pe viaţă.

În anii ’60, Departamentul Cultelor *a ales* trei episcopi în fruntea Bisericii Reformate, doi în Eparhia de Oradea, în locul defunctului Arday Aladár, pe Búthi Sándor, iar după decesul tragic al lui Búthi, la 15 martie 1967, pe protopopul de Oradea, Papp László. În Eparhia Reformată Cluj, la mai mult de un an şi jumătate după moartea episcopului Vásárhelyi János, a fost ales Nagy Gyula. La 11 decembrie 1960 a decedat episcopul Vásárhelyi János, iar problema alegerii succesorului a devenit una de importanţă majoră pentru Departamentul Cultelor. Potrivit articolului 119 din Statutul Bisericii Reformate, „Episcopul se alege pe viaţă”. Din această cauză, regimul comunist a urmărit ca pentru funcţia de episcop să fie propus un candidat potrivit, care să subordoneze statului fără ezitare Eparhia Clujului şi să o conducă după directivele venite de la centru[5].

Candidatul „potrivit” trebuia să îndeplinească anumite criterii pentru a fi acceptat de Departamentul Cultelor. Preselecţia pentru funcţia de episcop lua în calcul situaţia familială (un avantaj îl reprezenta provenienţa dintr-un mediu muncitoresc sau de ţărani săraci), dar analiza nu se limita la originea socială ; la fel de importante erau activitatea social-politică şi religioasă a candidatului, precum şi a membrilor familiei şi a rudelor apropiate.

Pe lângă trecutul imaculat (chiar dacă până în momentul respectiv nu a excelat în devotament şi loialitate faţă de partid), după acceptarea sprijinului organelor de stat, candidatul potrivit îşi asuma obligatoriu şi colaborarea cu organele de Securitate. Astfel, viitorul episcop era obligat să devină colaborator al Securităţii, ceea ce presupunea întocmirea regulată a unor note informative despre situaţia internă şi externă a Bisericii Reformate, despre activitatea preoţilor şi a credincioşilor şi să conducă în conformitate cu directivele Departamentului Cultelor şi ale organelor de Securitate.

În sprijinirea ideilor exprimate, dar şi pentru a arăta importanţa alegerii episcopale din Cluj, citām din raportul anonim redactat de Direcţia de Studii a Departamentului Cultelor la data de 11 aprilie 1961 :

1. *Monitorul Oficial*, nr. 87, 10 aprilie 1948.
2. *Ibidem*, nr. 177, 3 august 1948.
3. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 55/1955, f. 47.
4. Biserica Reformată avea 694 269 de credincioşi, dintre care două treimi se găseau în Eparhia din Cluj (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 6).
5. *Ibidem*, f. 32.

Alegerea episcopului reformat la Cluj şi poziţia Departamentului Cultelor faţă de această alegere este cu atât mai importantă cu cât ea va trebui să constituie o linie pentru alegerile viitoare. Noul ales va trebui să fie un om care, din iniţiativă proprie, să ia măsuri în vederea îndrumării clerului şi a credincioşilor pe o linie de loialitate faţă de stat. Episcopul să fie acela care să sesizeze abaterile unor preoţi şi să-i sancţioneze conform gravităţii faptului. Ţinând seama că toţi episcopii protestanţi sunt bătrâni – ep. Müller Frederic, 77 ani, ep. Kiss Alexa, 73 ani, ep. Arday Aladár, 71 ani, ep. Argay Gheorghe, 68 ani –, unii fiind şi bolnavi, se poate presupune că în anii care vor veni se vor ţine încă alegeri pentru completarea scaunelor rămase vacante, şi aceste alegeri trebuie să aibă rolul de a înlătura episcopii cu concepţii învechite şi înlocuirea lor cu elemente mai tinere, persoane care prezintă garanţie că şi fără intervenţia Departamentului Cultelor vor conduce eparhia pe o linie justă, de loialitate faţă de stat. Alegerea de la Cluj trebuie să constituie un pas mai departe în această direcţie[1].

În problema alegerii episcopului din Cluj, organele de stat aveau de urmărit două obiective : găsirea candidatului „potrivit" şi simularea alegerii acestuia de către Adunarea Eparhială, conform statutului în vigoare[2] al Bisericii Reformate.

Cine era în mod normal candidatul cu cele mai mari şanse pentru funcţia de episcop ? Pentru a analiza problema cât mai amănunţit, Departamentul Cultelor l-a însărcinat pe profesorul de teologie Mózes András să realizeze un referat pe tema succesiunii episcopale de la începuturi până în prezent[3]. Din referatul respectiv a reieşit că, de la început până la Sinodul din 1726, a fost ales un prim-notar eparhial, care, în unele cazuri, a trecut şi la rezolvarea unor probleme ce intrau în sarcina vicarului episcopal.

Însă în Eparhia Reformată Cluj nu a existat niciodată funcţia de „vicar", locţiitor episcopal[4]. Sinodul din 1726 pune în practică sistemul „succesiunii", conform căruia

---

1. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 14.
2. Încă de la început, Biserica Reformată din Republica Populară Română a acţionat în conformitate cu dorinţa organelor centrale. Astfel, a răspuns favorabil Legii nr. 62 din 2 martie 1948, care a ordonat confesiunilor religioase ca în decurs de trei luni să-şi armonizeze statutele de funcţionare cu legea referitoare la reglementarea generală a cultelor, precum şi cu precizările legii actuale şi să le trimită spre aprobare la Ministerul Cultelor (vezi István Tökés, „A kultusztörvény módosítása után", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 7, 15 aprilie 1948, Cluj, pp. 194-196). Prin convocarea corpului legislativ al Bisericii Reformate din România, al Sinodului la data de 24 mai 1948 la Oradea, Biserica Reformată a trecut la soluţionarea problemei (vezi János Vásárhelyi, „A Zsinat egybehívása", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 8, 30 aprilie 1948, Cluj, pp. 219-220 ; János Vásárhelyi, „Zsinatunk", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 10, 31 mai 1948, Cluj, pp. 279-280 ; János Vásárhelyi, „Egyházunk álláspontja. Zsinati megnyitó beszéd", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 11, 15 iunie 1948, Cluj, pp. 311-316). Fiind formulată nevoia unui nou statut de funcţionare, este reconvocat Sinodul Universal la Cluj, unde în zilele de 24-27 octombrie 1948 a fost redactat noul statut (vezi István Tökés, „Zsinati megnyitó beszéd", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 21, 15 noiembrie 1948, Cluj, pp. 641-650 ; „A Román Népköztársaságban lévö Magyar Református Egyház Kolozsvári 1948. október 24-én megnyílt Zsinatának jegyzökönyve", *Református Szemle*, anul XXXXIII, nr. 22, 30 noiembrie 1948, Cluj, pp. 668-695, care a fost promulgat de Prezidiul Marii Adunări Naţionale prin Decretul nr. 591 din 1 iunie 1949 – ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 70).
3. Informaţie de la dr. Gyula Dávid, fiul prim-notarului eparhial Dávid Gyula (născut la data de 13 august 1928 în Araci, judeţul Covasna ; naţionalitatea : maghiară ; religia : reformată ; studii : Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, pensionar ; interviul a fost realizat de autor în Cluj-Napoca la data de 29 octombrie 2008 şi se află în arhiva personală a autorului).
4. La data de 1 ianuarie 1964, Eparhia Reformată Cluj a înfiinţat funcţia de vicar, locţiitor episcopal, funcţie cu remuneraţie bănească. Între 1964 şi 1973, funcţia de vicar, locţiitor episcopal a fost deţinută de dr. Dávid Gyula. În 1973, odată cu devenirea vacantă a funcţiei de locţiitor eparhial, se iveşte următoarea problemă : care practică rămâne în vigoare în viaţa Bisericii ? Dacă se adoptă

prim-notarul eparhial ales era următorul episcop. Începând din secolul al XIX-lea, episcopul este ales, dar, de obicei, prim-notarul – vicarul eparhial – era candidatul oficial al Consiliului Dirigent al Eparhiei, care, în toate cazurile, a fost ales episcop. Pentru a înţelege importanţa funcţiei de prim-notar eparhial, suntem nevoiţi să facem unele precizări. Consiliul Dirigent conduce Administraţia Eparhială de la o adunare eparhială la alta. Preşedintele Consiliului Dirigent este prim-notarul. Acesta e ales dintre preoţii hirotoniţi care funcţionează în eparhie. El este membrul şi notarul Adunării Generale Eparhiale, al Consiliului Episcopal, precum şi al Comisiei de Vizitaţie Bisericească, este notarul Comisiei Disciplinare Eparhiale şi, potrivit paragrafului 125 din statutul de funcţionare, este locţiitorul legal al episcopului[1].

La moartea episcopului Vásárhelyi, funcţia de prim-notar eparhial era ocupată de Dávid Gyula[2], care a câştigat alegerile din 12 aprilie 1953 (cu 69 de voturi pentru şi 15 împotrivă) în faţa referentului eparhial Tökés István, sprijinit la vremea respectivă de Ministerul Cultelor[3]. Pentru o vreme, prim-notarul eparhial s-a dus doar ocazional la Cluj, dar din 1 noiembrie 1958 s-a mutat la Centrul Episcopal[4], după ce a fost ales preot paroh în biserica din Strada Kogălniceanu în locul condamnatului László Dezsö[5]. De atunci, aproape în

o decizie în privinţa funcţiei de prim-notar eparhial, atunci orice preot sau orice persoană de calitate asemănătoare (profesor teologic etc.) poate fi aleasă în funcţia canonică a prim-notarului parohial, păstrând în acelaşi timp funcţia salarială îndeplinită până atunci, chiar dacă postul lui nu se află la centrul eparhial din Cluj. Dacă decizia Consiliului Dirigent susţine păstrarea funcţiei de vicar, atunci persoana aleasă să fie mutată la Cluj, trebuie reglementată sfera ei de activitate şi nu în ultimul rând statutul organizatoric al Bisericii, funcţia fiind nereglementată până atunci. Consiliul Dirigent a adoptat însă o hotărâre pozitivă pentru tradiţie şi astfel a fost blocată sistematizarea funcţiei de vicar în cadrul Eparhiei Reformate Cluj (István Tökés, *A romániai magyar református egyház élete 1945-1989*, Magyarságkutató Intézet, Budapesta, 1990, p. 300).

1. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 7. Trebuie sesizată modalitatea diferită de rezolvare în Eparhia de Oradea : „În caz de boală, de absenţă mai îndelungată, de deces sau în cazul când postul de episcop devine vacant, locţiitorul legal al episcopului cu drepturile şi atribuţiile acestuia este […] în eparhia Oradiei cu privire la atribuţiunile de preşedinte : cel mai vechi protopop în oficiu, iar cu privire la atribuţiile administrative : prim-notarul ecleziastic" (art. 125, *ibidem*, ff. 26-27).
2. „Tata a fost preot la Araci până la 1938, serviciul lui a durat aici 11 ani. În primăvara anului 1938 a fost chemat de credincioşi la Odorheiul Secuiesc în locul preotului decedat, Vajda Ferenc. Devine protopop la începutul anilor '40, fiind ales în locul lui Nagy Lajos" (informaţie de la Gyula Dávid).
3. „Acest lucru a fost adevărat. La vremea aceea, Ministerul Cultelor a sperat că în persoana mea va primi un partener care îi va ajuta în toate problemele bisericeşti. Au vrut să mă elimine din Consiliul Dirigent, pentru a face loc lui Szöcs Endre. Szöcs Endre, pentru a intra în Consiliul Dirigent, a intervenit în favoarea mea ori la Securitate, ori la Ministerul Cultelor, ca să fiu sprijinit în a fi ales în funcţia de prim-notar eparhial. Fără dubii a existat o asemenea situaţie. Ministerul m-a sprijinit în contradicţie cu voinţa mea, am şi protestat împotriva acestuia, sunt urmări scrise şi în această privinţă. Un anume Rodeanu [Ion] m-a sprijinit din partea Ministerului şi a vrut să fiu votat" (informaţie de la István Tökés, născut la 8 august 1916 în Malnaş, judeţul Covasna ; naţionalitatea : maghiară ; religia : reformată ; studii : Facultatea de Teologie Reformată din Cluj ; pensionar ; interviu realizat de autor în Cluj-Napoca la data de 20 noiembrie 2008 ; interviul se află în arhiva personală a autorului).
4. István Tökés, *op. cit.*, p. 48.
5. Preot în Cluj, protopop. În perioada 1940-1944 a fost deputat în Parlamentul maghiar. Pentru activitatea politică anterioară, a fost arestat la 15 august 1952 şi internat administrativ la Canal şi în colonia de muncă Peninsula până la 12 septembrie 1954. La data de 25 iulie 1957 a fost arestat în legătură cu procesul Dobai şi a fost condamnat de către Tribunalul Militar Cluj la cinci ani de închisoare pentru difuzarea ziarelor din Ungaria apărute în perioada revoluţiei. Deoarece în sentinţă a fost calculată şi sancţiunea administrativă anterioară, a fost eliberat la 10 noiembrie

totalitatea cazurilor, a rezolvat şi sarcinile episcopale în locul episcopului bolnav, care i-a cedat sarcinile guvernamental-directoriale ale eparhiei.

În analiza problemei trebuie luate în considerare şi spusele episcopului Vásárhelyi în legătură cu alegerile din 1953 :

> totdeauna, în alegerile de episcopi şi viceepiscopi, s-au făcut simţite două tendinţe, şi anume : una a personalului de la centru, de a fi ales un profesor de la institut sau un consilier din centru, iar alta a preoţilor şi protopopilor, de a fi ales unul dintre ei[1].

Persoana lui Dávid Gyula a fost privită favorabil de ambele părţi, iar Adunarea Eparhială convocată l-ar fi ales în mod automat în funcţia de nou episcop[2]. Deşi a condus eparhia în bune relaţii cu Departamentul Cultelor, persoana lui Dávid Gyula devine inacceptabilă, din cauza cazierului „familial". Fiul său, fiica cumnatului său şi cumnatul cumnatului său sunt condamnaţi la ani grei de închisoare[3]. Pe de altă parte, se pare că au fost luate în considerare şi cele afirmate în 1953 de către împuternicitul Regiunii Autonome Maghiare[4], care l-a caracterizat ca fiind „egoist, şovinist" şi „de faţadă" :

> Protopopul David Iuliu [Dávid Gyula] din Odorhei antrenează preoţii la acţiuni şi este bine văzut de autorităţile raionale, însă activitatea lui pare a fi dubioasă şi numai de faţadă, este egoist, şovinist, este înconjurat de elemente foste burgheze, eu nu-l propun pentru [o] funcţie mai mare[5].

1960. Era considerat principalul favorit la funcţia de episcop, dar condamnările l-au eliminat încă de la început dintre candidaţi (Gyula Dávid [coord.], *1956 Erdélyben. Politikai Elítéltek életrajzi adattára 1956-1965*, Erdélyi Múzeum-Egyesület-Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 2006, p. 225).

1. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 11.
2. „De data aceasta, credem că cele două tendinţe despre care a vorbit fostul episcop Vásárhelyi Ion la alegerile din 1953 se găsesc întruchipate în persoana viceepiscopului David Iuliu, care timp îndelungat a fost preot-protopop şi din 1953 a îndeplinit funcţia de viceepiscop, care în ultimii 2-3 ani a condus efectiv episcopia reformată Cluj. Atât cei din centru (profesori, funcţionari, superiori de la Centrul Eparhial), cât şi delegaţii protopopiatelor şi parohiilor îl considerau pe David Iuliu candidatul lor. Pentru aceasta, alegerea de episcop trebuie pregătită bine, căci fără o pregătire amănunţită şi făcută din timp, în cazul când persoana lui David Iuliu ar fi considerată necorespunzătoare din punct de vedere politic, eşecul ar fi sigur." (*ibidem*, f. 12)
3. Fiul prim-notarului eparhial, Dávid Gyula Jr., la vremea respectivă ajutor-profesor la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, a fost considerat organizatorul comemorării ţinute la 1 noiembrie 1956 în cimitirul Házsongárd în amintirea victimelor Revoluţiei Maghiare şi condamnat la şapte ani (vezi Gyula Dávid, *op. cit.*, pp. 34, 129-130). Soţia prim-notarului Dávid Gyula a fost sora profesorului de teologie Imre Lajos, pensionat forţat în 1948. În momentul arestării, la 4 aprilie 1959, fiica profesorului, Imre Magda, a fost profesoară la şcoala generală nr. 22 din Cluj, a fost implicată în procesul teologilor reformaţi de la Institutul Teologic Protestant de Grad Universitar din Cluj şi a fost condamnată la 10 ani de închisoare (informaţie de la Gyula Dávid, vezi şi Gyula Dávid, *op. cit.*, pp. 37, 185.). Sora soţiei profesorului Imre Lajos a fost soţia preotului reformat din Zălan (jud. Covasna) Bencze József. Acesta a fost persecutat de autorităţi într-o primă fază din cauza faptului că, fiind considerat preot-chiabur, s-a opus înfiinţării gospodăriei agricole colective din Zălan, dar, beneficiind de Ordonanţa 241 din 24 septembrie 1955, a fost scutit de sancţiuni. În 1958 a fost pus sub acuzaţia de port ilegal de armă, dublată de ascunderea unui dezertor din armată. A fost condamnat la 16 ani de către Tribunalul Militar Cluj, iar la recursul din 17 iulie 1958 i s-a modificat sentinţa la 20 de ani de închisoare (informaţie de la Gyula Dávid ; vezi şi Gyula Dávid, *op. cit.*, p. 97).
4. În document nu se specifică numele împuternicitului Departamentului Cultelor în Regiunea Autonomă Maghiară.
5. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 12.

Trebuie să vorbim şi despre încercările organelor de Securitate din Cluj de a ataca şi de a denigra persoana prim-notarului eparhial pentru a-l scoate din cursa pentru scaunul episcopal. Astfel, după ce prim-notarul a povestit în cercul de prieteni o anecdotă vânătorească, a fost chemat la Securitate pentru a da seamă de situaţia armei cumpărate în perioada 1940-1944. A doua oară, organele de Securitate au încercat să dovedească faptul că tocmai cumpărase o carte omagială despre Horthy Miklós, carte apărută în 1943[1].

Pe lângă persoana prim-notarului din Eparhia Cluj, s-au vehiculat printre posibilii candidaţi şi câteva nume din Eparhia Reformată Oradea, printre care cel al prim-notarului Búthi Sándor şi ale protopopilor Peuker Leó şi Szablyár Kornél[2]. Búthi, principalul candidat, s-a ciocnit însă de rezistenţa preoţimii din Eparhia Cluj :

> Din păcate, numele lui Buthy [Búthi] Alexandru, lansat în legătură cu ocuparea scaunului de episcop, a fost legat de unificarea celor două episcopii. Această variantă ar fi fost lansată de prorectorul Institutului Teologic din Cluj, unitarianul dr. Bende Béla. Cu toate că persoana lui Buthy Alexandru ar corespunde din toate punctele de vedere să figureze ca primul dintre candidaţii de episcop, totuşi, faptul că de numele său s-a legat problema unificării celor două episcopii prin desfiinţarea celei de la Oradea, după moartea actualului episcop Arday Aladár, Buthy Alexandru a devenit o persoană neagreată de preoţi, ei de data aceasta s-ar opune alegerii lui, de teama de a nu contribui la dispariţia unei unităţi cultice. Această ostilitate faţă de Buthy a reieşit cu ocazia unei conferinţe pe care acesta a ţinut-o la Institutul Teologic. Programarea lui Buthy a fost considerată de unii ca o încercare de a-l lansa şi a-l face cunoscut în rândul preoţilor din eparhia de Cluj. Unul dintre participanţii la conferinţă a şi mulţumit lui Buthy pentru conferinţa ţinută, dar i-a spus că nu mai este de dorit să vină la Cluj[3].

Potrivit tradiţiei şi statutului de funcţionare, alegerea episcopului era realizată prin vot secret de către Adunarea Eparhială, întrunită într-o sesiune extraordinară de alegeri. Fiind

1. Informaţie de la Gyula Dávid.
2. „Cu toate că este vorba de completarea scaunului vacant de episcop al episcopiei reformate de Cluj, totuşi, problema a trecut peste graniţele eparhiei şi constituie temă de discuţie şi în episcopia vecină a Oradiei. Aceasta se datoreşte că printre episcopabili sunt amintiţi şi trei preoţi din Oradea, şi anume : Buthy [Búthi] Alexandru – vicarul episcopiei de Oradea –, protopopul Pajker [Peuker] Leo din Timişoara şi preotul Szabiár [Szablyár] Cornel – protopop de Săcueni, actualmente paroh de Baia Mare. Candidaturile preotului Pajker Leo şi preotului Szabiár Cornel nu sunt privite cu seriozitate şi prea puţini gândesc în mod serios că vreunul din ei ar putea deveni episcop. Persoana lui Buthy Alexandru, vicarul episcopiei de Oradea, în lupta pentru obţinerea scaunului de episcop este susţinută de o serie de elemente care s-au dovedit în decursul timpurilor ataşaţi regimului nostru. Profesorii Szöcs Andrei şi Teleky Mihail văd în preotul Buthy Al[exandru] persoana care ar fi în stare să imprime de sus în jos preoţimii din eparhie o linie sănătoasă de sprijinire a tuturor acţiunilor social-economice ale regimului. Aceste elemente speră că, dacă viitorul episcop va fi un om cinstit faţă de regim şi nu va merge pe drumul fostului episcop – Vásárhelyi Ion, care a căutat să sprijine în aceeaşi măsură elementele reacţionare –, se va imprima şi Institutului Teologic un program accentuat de îndrumare cetăţenească a teologilor." (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, ff. 8-9)
3. *Ibidem*, f. 10. Vicarul episcopal Búthi a terminat Teologia Reformată în 1934. Între 1935 şi 1941 a fost preot în comuna Arpăşel (jud. Oradea), între 1941 şi 1942 preot la Timişoara, între 1942 şi 1943 preot la Chişinău Criş (jud. Arad), între 1943 şi 1944 preot la Ineu de Criş (jud. Arad), între 1945 şi 1950 preot iarăşi la Arpăşel, iar din 1950 a fost mutat la Oradea, în funcţia de consilier episcopal. În 1954 a fost ales preot paroh la parohia IV Rât din Oradea, locuind în acelaşi casă cu episcopul Arday Aladár. A fost organ conducător în UPM până la desfiinţarea acesteia. La 2 martie 1960 a fost ales în funcţia de vicar episcopal, iar în momentul alegerii noului episcop de Cluj el era deja episcop de Oradea. Organele elective, presbiteriile parohiale l-au ales pe Búthi, în unanimitate de voturi, la data de 26 noiembrie 1961 în funcţia de episcop (*ibidem*, ff. 1, 57-58).

vorba despre autoritatea reprezentativă şi de conducere a eparhiei[1], potrivit articolului 135 din Statut, Adunarea Generală este compusă din clerici şi mireni. Printre membrii cu drepturi depline se numără : prim-curatorii eparhiei, prim-notarul ecleziastic al eparhiei, referentul misiunii eparhiei, membrii comisiei disciplinare a eparhiei, prim-notarul laic al eparhiei şi notarii eparhiei, protopopii, prim-curatorii, respectiv curatorii, prim-notarii ecleziastici ai protopopiatelor ; prim-curatorul, curatorul şi toţi profesorii titulari şi ordinari ai secţiunii reformate a Institutului Teologic Protestant, precum şi reprezentanţii aşezămintelor susţinute de eparhie într-un număr stabilit de Adunarea Generală. Se adaugă doi reprezentanţi ecleziastici şi doi reprezentanţi laici ai protopopiatelor care numără peste 20 000 de suflete, câte un reprezentant ecleziastic şi un reprezentant laic al protopopiatelor care au 15 000 de suflete şi un reprezentant ecleziastic şi câte un reprezentant laic din protopopiatele care au sub 15 000 de suflete. Aceşti reprezentanţi sunt aleşi dintre preoţii care funcţionează pe teritoriul protopopiatului respectiv dintre membrii Bisericii care locuiesc pe teritoriul protopopiatului şi sunt sau au fost presbiteri. Jurisconsulul, referentul catihet şi arhivarul eparhial, precum şi consilierii Consiliului Dirigent, dacă nu au mandat special, sunt membri cu drept de vot consultativ ai Adunării Generale. Şi funcţionarii Eparhiei, care nu au fost menţionaţi mai sus, pot lua parte la şedinţele Adunării Generale şi sunt datori să dea lămuririle necesare, însă ei nu au decât drept de vot consultativ[2]. În afară de cei sus-menţionaţi, nimeni nu poate fi considerat membru al Adunării Generale ; şi cei care pe baza statutului nu au decât drept consultativ nu pot fi înzestraţi cu drept de vot, decât cu decizia Sinodului. În condiţii normale, Adunarea Generală este convocată de către episcop şi prim-curator, iar în situaţii speciale, cum este şi în cazul nostru, de locţiitorii lor, de comun acord cu Consiliul Dirigent. Convocarea trebuie să aibă loc în împrejurări normale, cu cel puţin o lună înaintea deschiderii Adunării Generale. Subiectele principale ale Adunării trebuie să fie cuprinse în circulara de convocare. Adunarea este legal constituită dacă sunt prezenţi un sfert dintre membrii cu drept de vot[3].

Nota Direcţiei de Studii din 30 aprilie 1962 ne oferă alte amănunte despre Adunarea Generală :

> La Adunarea Generală a Eparhiei Clujului, în mod normal participă 172 de persoane, dintre care 89 sunt clerici-preoţi şi profesori de teologie şi 83 de mireni. În prezent, nouă locuri sunt neocupate, ceea ce înseamnă că la o viitoare Adunare Generală vor participa numai 163 de membri ai Adunării Generale[4].

Trebuie precizat faptul că, în cazul în care episcopul nou ales nu are oficiu preoţesc (parohie) în eparhia în care a fost ales, articolul 122, aliniatele 2 şi 3 specifică următoarele :

> Dacă episcopul ales n-are oficiu preoţesc în eparhia respectivă, până la un an după intrarea în vigoare a alegerii, trebuie să ocupe un oficiu preoţesc în eparhie. Termenul acesta – în caz întemeiat – poate fi prelungit cu încă un an de Adunarea Generală a eparhiei[5].

Acestea au fost împrejurările în care Eparhia Reformată Cluj s-a pregătit pentru alegerea celui de-al patruzeci şi treilea episcop în şirul episcopilor reformaţi. Dacă până la episcopul

1. Eparhia Clujului cuprindea 20 de protopopiate, cu 557 de parohii şi 101 filiale. Adunarea Generală a Eparhiei ia măsuri conform statutului pentru alegerea funcţionarilor eparhiali (art. 137, lit. e) şi dispune în privinţa instalării episcopului (art. 137, lit. f) (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 64).
2. La rândul său, episcopul se află printre membrii cu drepturi depline ai Adunării Generale Eparhiale (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, ff. 64-65).
3. *Ibidem*, f. 9.
4. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 2.
5. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 15.

Vásárhelyi episcopii erau aleşi din rândul profesorilor de teologie, cu acest episod se încheie şirul episcopilor doctrinari şi se alege un cunoscător al pastoraţiei (anterior, Vásárhelyi era protopop).

*

Reconstituirea cronologică a evenimentelor atrage după sine analiza procedurii de candidare, a celei de alegere şi a celei de învestire în funcţia de episcop, ultima în urma apariţiei decretului de recunoaştere din partea Consiliului de Miniştri al RPR.

Referatul prim-curatorului eparhial dr. Martonossy György, prezentat Consiliului Dirigent la Cluj la 24 mai 1962, a sintetizat evenimentele de la 10 decembrie 1960, moartea episcopului Vásárhelyi, până în momentul respectiv. Putem constata „temporizarea" alegerilor[1] din partea Departamentului Cultelor, pentru a nu greşi şi pentru a avea timp suficient pentru pregătirea temeinică a acestora.

După apelul oficiului împuterniciţilor din Cluj, Prezidiul Eparhiei, potrivit tradiţiei, l-a propus pe prim-notarul eparhial dr. Dávid Gyula pentru funcţia de episcop. Această propunere a fost înaintată şi Departamentului Cultelor, susţinând că, în rezolvarea acestei probleme, ca de altfel în toate cazurile, Prezidiul Eparhial urmăreşte o soluţionare de comun acord cu Departamentul Cultelor. Au trecut luni de zile în aşteptarea răspunsului favorabil.

În toamna anului 1961 a fost adus la cunoştinţa Prezidiului Eparhial faptul că Departamentul Cultelor *nu se mulţumeşte* cu o singură persoană propusă şi insistă pentru o listă cu mai multe opţiuni. Conformându-se cerinţei, Prezidiul Eparhial a întocmit o listă cu şase nume : 1. dr. Dávid Gyula ; 2. dr. Tökés István[2] ; 3. Szöcs Endre[3] ; 4. Barabás Benedek[4] ; 5. Nagy Gyula ; 6. dr. Juhász István[5].

---

1. Potrivit raportului din 11 aprilie 1961, „Nu va surprinde pe nimeni această temporizare a problemei alegerii episcopului, cu atât mai mult cu cât este cunoscut faptul că fostul episcop al eparhiei reformate de Oradea – Sulyok Ştefan – a fost ales la data de 1 mai 1921 şi a fost recunoscut de Stat la data de 24 mai 1940, adică după 19 ani. Chiar şi episcopul Vásárhelyi Ioan, ales ca episcop la 30 iunie 1936, a fost recunoscut de Stat numai după un an, în 1937" (*ibidem*, f. 13).
2. Dr. Tökés István a terminat Facultatea de Teologie Reformată în 1938, a continuat studiile în Kassel, Tübinga şi Basel. În 1941, la cererea episcopului Vásárhelyi, s-a întors acasă, devenind secretar episcopal până în 1946, când a fost ales în funcţia de referent al misiunii eparhiei. În referatul din 11 aprilie 1961, este caracterizat în felul următor : „Consilierul Tökés Ştefan este bine cunoscut organelor Departamentului Cultelor prin faptul că a fost candidat la postul de viceepiscop în 1953, când fostul Minister al Cultelor îl considera un element care merită să ocupe acest post ; se pare că în perioada actuală n-ar mai corespunde pentru un post atât de mare ca acela de episcop al eparhiei Clujului" (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 13).
3. Szöcs Endre, de formaţie preot reformat, a devenit inspector al Ministerului Cultelor, are un merit deosebit în mutilarea Eparhiei Reformate Cluj şi anexarea protopopiatelor din Sălaj cu 69 de parohii la Eparhia Reformată Oradea în 1951 (István Tökés, *op. cit.*, p. 42). A depus un efort deosebit pentru reglementarea catehetică în cele două eparhii reformate în anii 1951-1952 (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 51 bis/1952). În cele din urmă, încercările lui de a obţine o poziţie favorabilă în cadrul Bisericii Reformate au avut rezultat, iar prin decizia Departamentului Cultelor nr. 19473/1959 se recunoaşte de la data de 1 decembrie 1959 angajarea sa ca profesor suplinitor temporar la Catedra Studiul Biblic şi Exegeza Vechiului Testament, fiind recunoscut ca profesor titular în urma şedinţei din 7 mai 1960, ţinută de Senatul Institutului Teologic Protestant Unic de Grad Universitar din Cluj (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 55 bis/1960, ff. 22, 67).
4. Referatul din 11 aprilie 1961 ne oferă o altă caracterizare : „Barabás Benedek din Târgu Mureş este o persoană fără importanţă, care se bucură de simpatia unui cerc redus de preoţi din Târgu Mureş şi împrejurimi" (*idem*, dosar 47/1960, f. 13).
5. Potrivit referatului din 11 aprilie 1961, „merită atenţie rectorul Institutului Protestant din Cluj, dr. Juhász Ştefan. Un om serios, bine pregătit din punct de vedere teologic, care se bucură de o

Lista a fost înmânată inspectorului-şef Rodeanu Ion la Bucureşti de către prim-curatorul Martonossy György şi prim-notarul eparhial Dávid Gyula. În acelaşi timp, a fost dezbătută şi situaţia persoanelor propuse pe listă. Neprimind răspuns, prim-notarul şi prim-curatorul eparhial, prezenţi la instalarea în funcţie a mitropolitului dr. Corneanu Nicolae la Timişoara, la data de 4 martie 1962, l-au rugat pe omniprezentul Rodeanu Ion să se pronunţe în legătură cu lista înaintată.

La câteva de zile de la această întâlnire, lui Dávid Gyula, prim-notar eparhial şi principalul candidat la funcţia de episcop, i s-a comunicat că, din cauza împrejurărilor de familie, „deşi persoana lui nu este lipsită de încredere şi activitatea lui de până acum este ireproşabilă”, nu poate fi ales episcop[1].

La 25 martie 1962, prim-notarul şi prim-procuratorul eparhial din Cluj, prezenţi la Oradea la instalarea lui Búthi Sándor în funcţia de episcop al acestei eparhii[2], i-au rugat pe inspectorii-şefi Bărbulescu şi Rodeanu să ia măsuri pentru numirea unui episcop la Cluj. Răspunsul a fost că problema se află în curs de rezolvare şi dânşii să ceară audienţă.

După asemenea antecedente, la data de 3 aprilie 1962, prin reprezentanţa Departamentului Cultelor din Deva, prim-curatorului eparhial dr. Martonossy György i s-a comunicat ca la 7 aprilie să se prezinte în faţa împuternicitului-şef din Cluj, Hoinărescu Tepeş. În cadrul audienţei, inspectorul-şef i-a propus prim-curatorului ca Prezidiul Eparhial să întocmească o nouă listă, care să cuprindă *persoane tinere între 40 şi 48 de ani*. La rugămintea prim-curatorului eparhial, împuternicitul-şef a făcut şi propuneri, pe lângă persoanele din lista precedentă insistând pentru preoţii Csutak Csaba din Cluj şi Péntek Árpád din Turda. Cu lista întocmită pe baza directivelor lui Hoinărescu, la intervenţia celui din urmă, prim-curatorul dr. Martonossy s-a prezentat, de data aceasta singur, în faţa subsecretarului de stat Dumitru Dogaru la data de 17 aprilie 1962. I s-a comunicat că toate persoanele propuse pentru funcţia de episcop sunt cunoscute şi că se va sfătui cu forurile superioare pentru a adopta o decizie finală. La data de 21 mai 1962, prim-curatorul, după ce a fost anunţat în prealabil în privinţa datei audienţei prin reprezentanţa Departamentului Cultelor din Deva, s-a prezentat la Bucureşti, unde subsecretarul Dogaru i-a comunicat, în prezenţa inspectorului-şef Nenciu, că dintre candidaţi doar protopopul de Sibiu, Nagy Gyula, va beneficia de aprobarea guvernului, dacă Adunarea Generală Eparhială îl va alege în funcţia de episcop[3].

Din răspunsul lui Dogaru putem deduce că factorul decizional în alegerea noului episcop era în primul rând Partidul Comunist, a cărui portavoce este în cazul nostru Departamentul Cultelor, şi nu Adunarea Generală, după cum era prevăzut în statut. Pusă în faţa acestei situaţii, Adunarea Generală Extraordinară s-a văzut nevoită să aleagă candidatul propus de guvern pentru a pune capăt frământării şi sentimentului de nesiguranţă din cadrul eparhiei. În altă ordine de idei, prim-curatorul a transmis mesajul subsecretarului de

oarecare simpatie în rândul preoţilor. Ceea ce-l caracterizează este încercarea de a găsi rezolvarea problemei reformate prin încadrarea acestui cult în legile ţării în aşa fel ca Biserica să-şi perpetueze existenţa, eventual să se întărească. Menţionez că persoana lui Juhász Ştefan nu este văzută bine de organele locale” (*ibidem*, ff. 12-13).

1. Documentul cu titlul „Tisztelt Atyafiak! Kedves barátaim!”, din arhiva personală a dr. Dávid Gyula Jr., f. 1.
2. Cu prilejul depunerii jurământului de episcop, în numele Eparhiei Reformate din Cluj, prim-notarul eparhial dr. Dávid Gyula i-a transmis episcopului de Oradea urări respectuoase şi a declarat: „Cele două eparhii reformate din Cluj şi Oradea, ca fraţii într-o familie, sunt legate una de alta prin credinţa comună, prin canoanele comune şi prin legăturile multilaterale ale vieţii” (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 28/1962, f. 57).
3. Documentul citat din arhiva personală a dr. Dávid Gyula Jr., f. 2.

stat în cadrul şedinţei Consiliului Dirigent la 24 mai 1962, iar după ce membrii acestuia s-au pronunţat favorabil[1] pentru candidatura protopopului de Sibiu[2], s-a trecut la următorul pas al ceremoniei de alegere a episcopului : convocarea Consiliului Protopopesc şi a Consiliului Dirigent în zilele de 14-15 iunie 1962 la Cluj[3].

Conform articolului 142 al statutului, Consiliul Protopopesc este un organ de propunere şi de consultare şi are următoarele atribuţii : propune şi se pronunţă în toate problemele de mărturisire de credinţă, de confesiune, de cateheză, diaconie, de cârmuire şi administraţie bisericească.

Potrivit procesului-verbal, la consfătuirile Consiliului Protopopesc din 14 iunie 1962 sunt prezenţi Dr. Dávid Gyula, vicar eparhial (în calitate de preşedinte al consiliului), Dr. Tökés István, director general (în calitate de secretar) şi protopopii : Ady Elemér (protopopiatul Huedin), Barabás Benedek (protopopiatul Târgu-Mureş), Batiz András (protopopiatul Reghin), Bányai Ferenc (protopopiatul Dej), Bedö Béla (protopopiatul Orăştie), Bertalan József (protopopiatul Luduş), Bíró Sándor (protopopiatul Târnăveni), Bitai Pál (protopopiatul Turda), Farkas György (protopopiatul Târgu Secuiesc), Gazda Lajos (protopopiatul Aiud), Kassay Géza (protopopiatul Cluj), Köblös Endre (protopopiatul Zalău), Nagy Gyula (protopopiatul Sibiu), Simó János (protopopiatul Odorhei) şi Szöke Sándor (protopopiatul Gherla)[4]. Din partea Departamentului Cultelor a fost invitat împuternicitul regional Hoinărescu Tepeş[5].

1. După numirea forţată, declarată oficială a protopopului de Sibiu, candidatul dr. Tökés István, a doua zi, la 25 mai 1962, acesta a trimis o scrisoare Securităţii în care cerea să-i fie specificate „obiecţiile” pentre care nu a fost preferat în funcţia de episcop. La 2 iunie 1962, reprezentantul Securităţii din Cluj i-a comunicat personal : „sunt multe obiecţii, dar problema în fond este lipsa colaborării. Altfel, astăzi aţi fi episcop” (István Tökés, *op. cit.*, p. 51).
2. Nagy Gyula s-a născut la data de 30 septembrie 1909 în Chiuruş, judeţul Covasna, de origine secui. A terminat colegiul reformat „Bethlen” din Aiud, apoi Teologia Reformată din Cluj. După terminarea studiilor, este numit capelan la biserica reformată din Petroşani, unde funcţionează 17 ani. La 1 iulie 1949 este mutat la parohia din Sibiu. În 1950 a devenit casier protopopial, consilier şi deputat pentru şedinţele generale eparhiale, iar în 1953 a devenit subnotar eparhial. În 1951 a fost ales în funcţia de protopop de Sibiu, iar în 1955 şi 1959 a fost reales în funcţia de protopop. Însă foarte importantă pentru viitorul lui e următoarea afirmaţie a inspectorului Cultelor : „face parte din grupul preoţilor cu atitudine loială” (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 47/1960, f. 11).
3. Potrivit adresei nr. 3003/1962 din 2 iunie 1962, Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Cluj a apelat la bunăvoinţa Departamentului Cultelor, pentru „a aproba ţinerea şedinţei *Consiliului Protopopesc* al Eparhiei Reformate Cluj, urmând să aibă loc în ziua de 14 iunie 1962, orele 10, în sala de consfătuire a Episcopiei, precum şi ţinerea şedinţei *Consiliului Dirigent*, la 15 iunie 1962, orele 11”. Şedinţele aveau un singur punct pe ordinea de zi : „*candidarea oficială a protopopului Nagy Iuliu în funcţiunea de episcop* al Eparhiei Reformate Cluj”. Semnificativă este propunerea împuternicitului Regiunii Cluj, Hoinărescu Tepeş, şi a împuternicitului secretar, Alexa Augustin, către Direcţia Împuterniciţilor din Bucureşti : „propunem a se aproba ţinerea şedinţelor şi a ne comunica din timp dacă participă vreun delegat al colectivului de împuterniciţi, cunoscând şi faptul că la consiliile protopopeşti, conform tradiţiei religioase a cultului, nu participă nici un laic. De asemeni, rugăm a ne comunica şi ce atitudine trebuie să adoptăm”. În referatul său din 7 iunie 1962, directorul Neicu de la Direcţia de Studii a comunicat următoarele : „Având în vedere caracterul statutar al şedinţelor ce au fost convocate, ţinând seama şi de avizul pozitiv al împuternicitului regiunii Cluj, propunem să se aprobe ţinerea Consiliului Protopopiatului Reformat Cluj şi a şedinţei Consiliului Dirigent, urmând a se da dispoziţie şi tov. Vişan Ladislau, care se află în prezent la Cluj, să cunoască lucrările acestor adunări, să ia măsuri pentru o desfăşurare corespunzătoare, să asiste la discuţii şi să raporteze” (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, ff. 4-7).
4. Absent a fost Bartha Sándor, protopopul din Sfântu Gheorghe, fiind împiedicat de chestii oficiale, dar care a comunicat adeziunea sa la hotărârea Consiliului Protopopesc (*ibidem*, f. 17).
5. *Ibidem*, f. 8.

După încheierea serviciului divin introductiv, prim-notarul, dr. Dávid Gyula, a deschis consfătuirea şi a rezumat pe scurt istoricul perioadei de la moartea episcopului Vásárhelyi. Prim-notarul a precizat că, având în vedere împrejurarea sa familială regretabilă, îşi retrage candidatura şi

> De data aceasta, repetă retragerea sa, are acum pentru prima oară ocazia în faţa Consiliului Protopopesc de a declara acest fapt, ca să fie mai uşoară rezolvarea situaţiei, oferindu-şi totodată şi pe mai departe serviciile sale[1].

Dr. Dávid Gyula a prezentat poziţia unanimă în urma consfătuirii din luna mai a membrilor Consiliului Dirigent în favoarea candidatului Nagy Gyula, o poziţie deja comunicată de Departamentului Cultelor şi pe care Prezidiul o face cunoscută şi Consiliului Protopopesc, menţionând că : „Nagy Iuliu, protopop din Sibiu, se bucură de încredere atât din partea forurilor interioare, cât şi a celor exterioare". Prim-notarul i-a rugat pe protopopii prezenţi să-şi exprime cu încredere şi sinceritate părerea proprie, cât şi voinţa protopopiatelor lor, subliniind că, după expunerea părerilor, Consiliul Protopopesc va formula Consiliului Dirigent o moţiune[2]. Cei prezenţi au adoptat o poziţie favorabilă pentru candidatura protopopului de Sibiu. Interesante sunt însă cuvântările protopopilor Bitai Pál[3] şi Simó János[4], din care reiese o situaţie confuză în eparhie şi nu tocmai o unitate deplină în ceea ce priveşte persoana candidatului la scaunul episcopal.

În urma consfătuirii, Consiliul Protopopesc a înaintat Consiliului Dirigent următoarea hotărâre :

1. *Ibidem*, f. 36.
2. *Ibidem*, f. 18.
3. Prezentăm aici cuvântarea protopopului de Turda : „Preavenerabile Consiliu Protopopesc ! Binecuvântat să fie Dumnezeu pentru telegrama cu 13 cuvinte cu care a fost convocat Consiliul Protopopesc pentru candidarea episcopului. Binecuvântat să fie Dumnezeu pentru faptul că această telegramă a pus capăt frământării şi nesiguranţei de un an şi jumătate. […] este de netăgăduit că candidaturile în legătură cu persoana viitorului episcop, adică combinaţiile permise şi criticile făcute în mod inadmisibil – ba chiar bătăile, după cum s-a exprimat în mod figurat fratele nostru Tökés Ştefan, director general –, au creat o asemenea situaţie în viaţa publică a Eparhiei noastre, în care s-a slăbit în noi şi între noi ceea ce ar fi trebuit să devină de tăria granitului după moartea răposatului nostru episcop Vásárhelyi Ioan : încrederea. Şi aceasta în aşa măsură că, după fiecare nouă candidatură, după ivirea numelui fiecărui nou candidat, s-a scufundat tot mai adânc pământul sub picioarele noastre. Şi a fost firesc acest proces, pentru că, după cum am auzit din cartea lui Isaia, sunt timpuri când oamenii grăiesc şi totodată Dumnezeu tace. În acest an şi jumătate, de multe ori mi s-a părut că au fost perioade când Dumnezeu ne-a lăsat singuri. Şi ce atitudine a avut în acest an şi jumătate corpul protopopesc ? Deşi după vechime sunt unul dintre protopopii cu cea mai mică vechime – să nu fie dezaprobat şi condamnat cuvântul meu –, dacă afirm că atitudinea noastră de politică bisericească a fost aşa-zisa „politică a struţului", conform căreia, învăluindu-ne în mantia noastră protopopească, am aşteptat trecerea crizei provocate de candidaturile de episcop" (*ibidem*, ff. 22-23).
4. Prezentăm aici cuvântarea protopopului de Odorhei : „Din partea protopopiatului Odorhei, deoarece doresc să fiu sincer, trebuie să spun că la noi în chestiunea alegerii episcopului este nevoie şi de o mică «transformare» a opiniei bisericeşti. Protopopul şi vicarul Dávid Iuliu a fost un om foarte drag şi foarte apreciat al protopopiatului Odorhei şi ne-am luat rămas-bun cu gândul că pleacă spre scaunul episcopal. Acest sentiment este viu şi de azi acolo. Vicarul Dávid Iuliu, cu înţelepciune curată şi cu smerenie, a rezolvat din partea sa problemele ivite, şi noi cu aceeaşi înţelepciune şi smerenie primim şi urmăm îndrumarea sa. Din partea mea trebuie să mai spun : ca preot şi apoi ca protopop, am avut convingerea că problemele vieţii sunt mai mari decât noi şi noi nu putem sluji decât dacă avem foarte multă smerenie, intenţie bună şi dacă ne respectăm unii pe alţii în mod reciproc şi cu deplină omenie" (*ibidem*, f. 25).

> În baza consfătuirilor temeinice şi sprijinindu-se pe înţelegerea Prezidiului cu Departamentul Cultelor, Consiliul Protopopesc se pronunţă în mod solemn pentru candidatura de episcop a lui Nagy Iuliu, protopop din Sibiu. Această hotărâre o aduce la cunoştinţa Consiliului Dirigent şi roagă autoritatea noastră supremă de a lua măsurile necesare pentru convocarea Adunării Generale de alegere a episcopului pe ziua de 21 iulie şi pentru rezolvarea sarcinilor legate de aceasta[1].

Putem constata şi mulţumirea reprezentantului Cultelor, Hoinărescu Tepeş, faţă de modul în care au decurs evenimentele :

> Constat cu satisfacţie că a existat o unitate deplină. Asigurările făcute mă îndreptăţesc a trage concluzia că munca a fost încununată cu succes. Cred că această unitate va rămâne şi în viitor. Ţin a asigura şi pe dl. Nagy Iuliu că dânsul se va bucura de tot sprijinul nostru. Acest sprijin a fost acordat şi până în prezent, iar noi la fel am simţit o largă înţelegere din partea eparhiei. Conducerea eparhială a înţeles să dea sprijinul necesar pentru realizarea scopului[2].

A doua zi, şedinţa extraordinară din 15 iunie 1962 a Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate Cluj, prezidată de prim-curatorul dr. Martonossy György[3], a luat act de raportul prezentat şi a aprobat propunerea Consiliului Protopopesc („consideră pe Dl. Nagy Iuliu [Gyula] protopop din Sibiu, candidat oficial [la funcţia de episcop] al Eparhiei Reformate din Cluj"), însărcinând Prezidiul să ia măsuri pentru pregătirea şi convocarea Adunării Generale Eparhiale în vederea alegerii episcopului. Folosindu-se de ocazia ivită şi nu în ultimul rând pentru a creşte solemnitatea momentului, actul alegerilor a fost urmat a doua zi de hirotonirea preoţilor, realizarea programului iniţial fiind propusă pentru 21 iulie 1962[4].

Prin adresa nr. 3260 din 16 iunie 1962, Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Cluj a solicitat de la Departamentul Cultelor aprobarea pentru a convoca Adunarea Generală Eparhială, ce urma să aibă loc în zilele de 21-22 iulie 1962 în sala de rugăciune a Institutului Teologic Protestant Unic din Cluj[5]. La rândul său, împuternicitul Regiunii Cluj a înaintat adresa Consiliului Dirigent la Direcţia Împuterniciţilor din Bucureşti, avizând favorabil şi propunând „să se aprobe aşa cum s-a propus"[6]. Potrivit referatului din 2 iulie 1962 semnat de directorul Neicu de la Direcţia de Studii, „propunem să se aprobe convocarea şi ţinerea Adunării Generale Eparhiale Cluj, urmând a se da dispoziţie împuternicitului acelei regiuni să comunice Episcopiei aprobarea dată de Departamentul Cultelor"[7]. Data convocării Adunării Generale Eparhiale a fost modificată în cele din urmă şi, potrivit notei 8804/1962, a fost stabilită pentru zilele de 28-29 iulie[8]. Consiliul Dirigent al Eparhiei

1. *Ibidem*, f. 26.
2. *Ibidem*, f. 27.
3. La şedinţa Consiliului Dirigent au fost prezenţi : dr. Martonossy György, Geröffy Jenö, Illés György, Bíró Ferenc (primcuratori), dr. Dávid Gyula (vicar), dr. Tökés István (director general), Szöcs Endre, Barabás Benedek, Nagy Gyula, dr. Juhász István şi Bíró Sándor (membri clerici), Szabó Lajos, dr. Daróczi Ferenc, Vészi Pál, dr. Tunyogi Cs. Gyula, dr. Szász István, Páll Sándor (membri laici) (*ibidem*, f. 11).
4. *Ibidem*, ff. 14-15.
5. Ordinea de zi a Adunării Generale Eparhiale a cuprins următoarele puncte : 1. serviciul divin ; 2. constituirea ; 3. alegerea episcopului ; 4. hirotonirea preoţilor (*ibidem*, f. 51).
6. *Ibidem*, f. 50.
7. Faptul că alegerea va fi regizată după bunul plac al Departamentului Cultelor reiese şi din ultimul citat al referatului : „Propunem de asemenea ca un delegat al Departamentului, împreună cu împuternicitul regional să se ocupe în prealabil de pregătirea lucrărilor adunării şi să asiste la aceasta" (*ibidem*, ff. 48-49).
8. Nota din 3 iulie 1962, adresată Direcţiei Împuterniciţilor, a dat dispoziţii împuternicitului regiunii Cluj să-şi comunice data aprobată Eparhiei Reformate Cluj (*ibidem*, f. 47).

a făcut faţă şi cerinţelor protocolare, fiind invitaţi membrii Departamentului Cultului de pe lângă Consiliul de Miniştri, dar şi împuternicitul regional din Cluj atât la şedinţele alegerii, cât şi la mesele comune din cele două zile ale Adunării Generale[1].

În vederea bunei desfăşurări a lucrărilor, colectivul însărcinat de conducerea Departamentului Cultelor[2], compus din Stănescu Ştefan (inspector principal), Vişan Vasile (şef de serviciu), Hoinărescu Tepeş (împuternicit regional cu supravegherea pregătirii şi desfăşurării ordinii de zi în bune condiţii), a luat din timp legătura cu conducerea Centrului Eparhial, stabilind în detalii toate măsurile necesare. Astfel, în ziua de 27 iulie, la sediul Episcopiei Reformate Cluj, a fost convocată o şedinţă de pregătire la care au participat : dr. Dávid Gyula (vicar), dr. Tökés István (consilier eparhial) şi protopopul Nagy Gyula, iar din partea Departamentului Cultelor, cei trei menţionaţi mai sus. Pe lângă „consfătuirile" protocolare, reprezentanţii Departamentului au insistat cu succes în prealabil pentru participarea ca invitaţi a profesorului Nagy József (omis pentru că nu preda o disciplină teologică) şi a conferenţiarilor Borbáth Dániel şi Mózes András (omişi pentru că nu aveau titlul de profesor), cadre didactice la Institutul Teologic Protestant care, în baza prevederilor statutare, deşi nu îndeplineau condiţiile, aveau drept de vot[3].

Conducerea Eparhiei Reformate Cluj şi a Institutului Teologic Protestant, în colaborare cu autorităţile locale, au luat măsuri pentru asigurarea cazării şi meselor necesare pentru delegaţii Adunării Generale Extraordinare[4].

Lucrările Adunării Generale Extraordinare din 28 iulie 1962 au început la ora 10 şi s-au desfăşurat în sala festivă a Institutului Teologic Protestant[5], conform programului stabilit în prealabil[6]. Pentru desfăşurarea lucrărilor au fost convocaţi un număr de 132 de membri,

---

1. AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 1/I, 50/1911, ff. 1-7.
2. Vezi dispoziţia nr. 1487/1962 (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 52).
3. Potrivit raportului întocmit la Cluj în data de 30 iulie 1962 de către reprezentanţii Departamentului Cultului, „În cadrul acestei şedinţe de pregătire a fost stabilită întreaga procedură a desfăşurării ordinii de zi, au fost văzute şi la recomandarea noastră au fost îmbunătăţite referatele şi cuvântările şi s-a fixat de comun acord încadrarea în timp a tuturor lucrărilor pentru ambele zile. Astfel, s-au adus îmbunătăţiri telegramelor de salut adresate conducătorilor RPR şi Departamentului Cultelor, cuvântul introductiv al prim-curatorului general, referatul cu propuneri de alegeri al Consiliului Dirigent, constituirea Comisiei de Votare, precum şi cuvântul omagial de felicitare pentru noul ales al vicarului dr. David Iuliu şi răspunsul candidatului ales. [...] s-au fixat de bun acord cu conducerea Episcopiei Reformate persoanele care urmau să toasteze la masa comună din ziua de 28 iulie a.c. şi ideile ce trebuiau exprimate, precum şi procedura de hirotonire a preoţilor din 29 iulie a.c." (*ibidem*, f. 56. Vezi şi AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 37/ I.50/1911, ff. 1-3).
4. Potrivit adresei nr. 4025/1961 din 20 iulie 1962 către Sfatul Popular, Serviciul Comercial al oraşului Cluj, Institutul Teologic Protestant a comunicat următoarele : „Cu onoare vă rugăm să binevoiţi a ne repartiza următoarele alimente necesare pentru membrii Adunării Eparhiale ce va avea loc la 28-29 l. c., în total pentru 370 de mese (280 prânzuri şi 90 cine) : 90 kg carne de porc, 85 kg pâine, 185 l vin" (AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 36/I, 50/1911, ff. 1-2).
5. ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 69.
6. Pe baza raportului reprezentanţilor Departamentului Cultelor, lucrările adunării din 28 iulie 1962 s-au desfăşurat în baza următoarei ordini de zi : 1. serviciul divin oficiat de către dr. Dávid Iuliu, vicarul Episcopiei Reformate Cluj ; 2. cuvântul de deschidere al Adunării Generale extraordinare, rostit de dr. Martonossy Gheorghe, prim-curator general ; 3. apelul nominal al membrilor Adunării Generale Extraordinare (dr. Tökés Ştefan, consilier) ; 4. citirea telegramelor de salut (dr. Tökés Ştefan, consilier) ; 5. delegarea întocmirii procesului-verbal al şedinţei de către preşedintele Adunării (dr. Martonossy Gheorghe) ; 6. propunerea Consiliului Dirigent privind alegerea de episcop (dr. Tökés Ştefan, consilier) ; 7. desemnarea Comisiei de Votare şi fixarea orei votării (dr. Martonossy Gheorghe,

dintre care 84 de clerici şi 48 de laici. La lucrări s-au prezentat 111 membri (67 de clerici şi 44 de laici), constatându-se absenţa a 21 de membri (17 laici şi 4 clerici, dintre care 6 motivat şi 15 nemotivat)[1].

La recomandarea reprezentanţilor Departamentului Cultelor, conducerea eparhială, pentru a cunoaşte poziţia membrilor Adunării Generale faţă de candidatul oficial, a luat măsura ca, atât la ridicarea buletinului de vot, cât şi la introducerea acestuia în urnă, Comisia de Votare[2] să-l bifeze pe fiecare membru. După expirarea timpului de 60 de minute, au fost colectate 110 buletine de vot (candidatul de episcop nu a votat), rezultatul fiind net favorabil candidatului : 107 voturi exprimate pentru candidatul oficial, două voturi anulate, un vot neexprimat prin abţinere[3].

Trebuie amintite telegramele de salut trimise lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, lui Ion Gheorghe Maurer şi directorului general de la Departamentul Cultelor, Dumitru Dogaru[4], ale căror texte au fost primite cu entuziasm de către Adunarea Generală Extraordinară, entuziasm manifestat şi după terminarea alegerii, când toţi membrii Adunării au adus felicitări noului episcop ales, Nagy Gyula. Aceeaşi atmosferă favorabilă („starea de spirit pozitivă") a domnit şi la „masa albă" care a avut loc la Institutul Teologic Protestant.

Tot în cadrul şedinţei din 28 iulie, la propunerea Consiliului Dirigent, Adunarea Generală Extraordinară a aprobat hirotonirea a 40 de preoţi, care în prealabil au susţinut examenul de capacitate[5]. Ziua de 29 iulie 1962 a fost rezervată hirotonirii preoţilor. Slujba de hirotonire a avut loc în Catedrala Reformată din Cluj, din strada Kogălniceanu, fiind

---

prim-curator general) ; 8. raportul Consiliului Dirigent despre hirotonirea preoţilor (dr. Tökés Ştefan, consilier) ; 9. votarea ; 10. raport despre rezultatul votării (protopopul Ady Elemér, preşedintele Comisiei de Votare) ; 11. felicitarea episcopului ales (dr. Dávid Iuliu, vicarul Episcopiei Reformate Cluj) ; 12. răspunsul candidatului ales, rostit de Nagy Iuliu (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 55 ; vezi şi AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 33/I.50/1911, ff. 1-10).

1. AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 33/I.50/1911, ff. 1-10.
2. Comisia de Votare a fost alcătuită din Ady Elemér, protopop din Tetişu, preşedintele comisiei, respectiv Farkas György, protopop din Covasna, şi Nagy Károly, prim-curator din Târgu Mureş, membri ai comisiei (AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 39/ I.50/1911, ff. 1-3).
3. Potrivit raportului întocmit, „Cele două voturi au fost anulate de comisie pe considerentul că, la desfacerea lor, s-a constatat că pe unul candidatul oficial a fost şters fără a se adăuga alt nume, iar pe celălalt buletin candidatul oficial a fost înlocuit cu dr. Dávid Iuliu. Nu a putut fi încă identificat membrul care s-a abţinut de la votare. Se presupune că ar fi cleric. Din partea noastră nu s-au efectuat investigaţii pentru a nu se da ocazia la comentarii. [...] Menţionăm că, imediat după anunţarea rezultatului votării, telefonic a fost informat Departamentul Cultelor, direct tov. director general Bărbulescu Ioan" (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, f. 57).
4. *Ibidem*, f. 75.
5. Au fost hirotoniţi preoţii : Adorjáni László din Ercea, Altmann Márton din Eremieni, Bajka Zoltán din Budiu Mic, Bartha Lajos din Şieu-Sfântu, Bartha Sándor din Olteni, Bereczki László din Bezid, Bereczki Zoltán din Gruişor, Bölöni András din Vişea, Bustya Dezsö din Luduş (Eczkentelep), Buzás László din Cluj, Csáky Károly din Ghineşti, Damó Hümér din Nuşeni, Dávid Lajos din Trei Sate, Demeter József din Filpişu Mic, Fazekas Sándor din Cluj, Fábián Levente din Chilieni, Felházi Árpád din Iclozel, Gaál Tibor din Sânmartin, Hegedüs József din Săvădisla, Kassay Géza din Cojocna, Kerekes Márton din Feiurdeni, Kiss Károly din Heria, Kiss Zoltán din Verveghiu, Kovács Antal din Pănet, Kovács Tibor din Aluniş, Kövecsi Imre din Cotuş, Nagy Gábor din Secuieni, Okos István din Sic, Püspök Sándor din Fizeşu Gherlii, Szász Ferenc din Miheşu de Câmpie, Szász István din Tonciu, Székely József din Blăjel, Szigyártó Miklós din Ighiu, Szilágyi Endre din Turdaş, Szücs Ervin din Hărănglab, Tatár Aladár din Cându, Ungvári Dezsö din Telechia, Végh Barna din Culpiu, Bencze Ferenc din Oţeni şi Demeter Gábor din Satu Mic (*ibidem*, ff. 78-79).

condusă de dr. Dávid Gyula. Hirotonirea s-a desfăşurat în prezenţa membrilor Adunării Generale Extraordinare şi a unui număr de circa 350-400 de credincioşi. Actul propriu-zis de hirotonire a fost oficiat de către fiecare protopop pentru preoţii din protopopiatul respectiv, ajutaţi de vicarul dr. Dávid Gyula şi consilierul dr. Tőkés István, ambii din partea Centrului Eparhial[1]. Ceremonia de hirotonire a fost urmată de o masă comună la Institutul Teologic Protestant, la care au participat membrii Adunării Generale Extraordinare şi preoţii hirotoniţi.

Cu această ocazie, au rostit cuvântări : dr. Dávid Gyula, în numele centrului eparhial, dr. Juhász István, în numele Institutului Teologic Protestant, protopopul Kassay Géza, în numele părinţilor noilor hirotoniţi, şi preotul Okos István, în numele preoţilor hirotoniţi. Cuvântările rostite s-au referit în general la îndatoririle preoţeşti şi cetăţeneşti ce le revin preoţilor pentru îndrumarea credincioşilor „în scopul realizării sarcinilor pe tărâm obştesc"[2].

Alesul Adunării Generale Eparhiale trebuia recunoscut de către Consiliul de Stat al RPR. Acest lucru s-a produs prin Decretul din 26 septembrie 1962, semnat de preşedintele Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej, potrivit căruia : „Protopopul Nagy Iuliu se recunoaşte în funcţia de Episcop al Eparhiei Reformate din Cluj, pentru care a fost ales de către Adunarea Generală Extraordinară a acestei eparhii în ziua de 28 iulie 1962"[3].

Potrivit statutului, ceremonia de recunoaştere şi procedura alegerii episcopului au fost finalizate cu instalarea bisericească tot în prezenţa Adunării Generale Eparhiale. Atât programul[4], cât şi organizarea propriu-zisă a ceremoniei s-au desfăşurat sub atenţia binevoitoare

---

1. Descrierea ceremoniei de hirotonire o găsim în raportul reprezentanţilor Departamentului Cultelor : „Conform tradiţiei Bisericii Reformate, adunarea membrilor Adunării Generale Extraordinare şi a preoţilor s-a făcut la sediul Episcopiei, care se găseşte în apropierea Catedralei, şi nu în incinta Institutului Teologic Protestant, aşa cum se obişnuia până în prezent. […] În baza unei vechi tradiţii a Bisericii Reformate, după hirotonire, membrii Adunării Generale Extraordinare s-au deplasat la Centrul Eparhial, unde consilierul dr. Ştefan Tökés, în calitate de director general, a salutat pe noul episcop şi pe viceepiscop. La rândul său, noul episcop a mai fost salutat de vicarul dr. Dávid Iuliu, care în acelaşi timp, în numele noului episcop şi al său personal, a mulţumit consilierului pentru salutul adus. După această solemnitate, preoţii hirotoniţi s-au prezentat în faţa noului episcop şi a viceepiscopului şi au adus mulţumirile lor pentru sprijinul acordat de Episcopie de a deveni preoţi şi pentru îndrumările date. În cuvântul său de mulţumire, preotul Hegheduş Iosif, în numele colegilor săi, a adresat cuvinte de recunoştinţă la adresa Departamentului Cultelor pentru sprijinul acordat în munca lor. Acestora le-a răspuns vicarul dr. Dávid Iuliu, cu care ocazie a dat şi unele îndrumări preoţilor hirotoniţi pe linie bisericească şi social-obştească" (ASSC, fond Direcţia de Studii, dosar 29/1962, ff. 58, 84).
2. De remarcat concluzia finală din raportul reprezentanţilor Departamentului Cultului : „În concluzie, lucrările Adunării Generale Extraordinare a Episcopiei Reformate Cluj, cu ordinea de zi mai sus menţionată, a decurs în bune condiţiuni, realizându-se obiectivele propuse de către conducerea Departamentului Cultelor" (*ibidem*, f. 59). Starea de mulţumire a fost exprimată însuşi de secretarul general, Dumitru Dogaru, prin adresa din 1 august 1962, către prim-curatorul Eparhiei Reformate Cluj, dr. Martonossy György : „Vă rog să primiţi dvs. personal şi să transmiteţi membrilor Adunării Generale Eparhiale reformate din Cluj mulţumiri deosebite pentru sentimentele de preţuire faţă de conducerea statului şi opera de construcţie socialistă din partea noastră, exprimate prin telegrama din 28 iulie a.c. La rândul meu, vă fac cele mai bune urări de succes în realizarea hotărârii dvs. de a sprijini cu acelaşi devotament, în continuare, lupta pentru consolidarea păcii în lume" (AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 44/I.50/1911, ff. 1-2).
3. *Ibidem*, f. 67.
4. Ordinea de zi a Adunării Generale Extraordinare a Eparhiei Reformate Cluj întrunită în ziua de 21 octombrie 1962 a fost împărţită în constituire (1. serviciu divin ; 2. deschidere ; 3. măsuri privind procesul-verbal ; 4. tabelul nominal al membrilor Adunării) şi în programul propriu-zis (5. raportul nr. 5600/1962, I, al Consiliului Dirigent ; 6. cuvântarea episcopului Nagy Iuliu ; 7. cuvântul de

a reprezentanţilor Departamentului Cultelor. Ceremonia de instalare a avut loc la 21 octombrie 1962, la catedrala din strada Kogălniceanu, numărul mare al invitaţilor de onoare (în total 64 de persoane, printre care lideri ai diferitelor culte, personaje mai importante din cadrul Departamentului Cultelor, membri ai Consiliului Popular, ai partidului, intelectuali, profesori universitari, academicieni, scriitori)[1] contribuind la solemnitatea evenimentelor, dar în acelaşi timp atestând victoria organelor de stat asupra Bisericii Reformate.

*

Studiul de faţă nu şi-a propus să analizeze dacă alegerea în funcţia de episcop a protopopului Nagy Gyula a fost inspirată sau nu. Dar, prin numirea lui, organele de stat au înregistrat o victorie incontestabilă în bătălia care avea ca scop implicarea în activitatea Bisericii Reformate şi coordonarea ei într-o măsură cât mai mare. Statul avea nevoie de o conducere ecleziastică, iar în anii ’60 a reuşit să adopte o serie de măsuri pentru a-şi asigura poziţiile-cheie. În primul rând, funcţia de episcop, de prim-curator, de rector al teologiei, precum şi funcţiile protopopeşti au devenit „posturi de încredere”, fiind rezervate celor devotaţi regimului comunist. Aceasta nu înseamnă că celelalte funcţii din Biserica Reformată erau lipsite de importanţă şi că au scăpat de atenţia „organelor competente”.

Infiltrarea oamenilor de încredere în forurile de conducere ale Bisericii Reformate – Adunarea Generală Eparhială, Consiliul Dirigent şi Consiliul Episcopal – a transformat aceste organe în marionete, fără o putere reală de decizie, care s-au conformat nemijlocit directivelor trasate de Ministerul Cultelor. Pot fi constatate caracteristici ale cultului personalităţii la episcopii aleşi, lucru inadmisibil pentru gândirea evanghelică[2]. Beneficiind de protecţia totală a organelor de stat, episcopii se considerau inviolabili, adversarii lor fiind consideraţi în mod automat duşmani ai regimului. Poziţia lor de loialitate deplină faţă de stat a contribuit decisiv la atrofierea vieţii bisericeşti din toate punctele de vedere, schimbarea regimului din decembrie 1989 punând capăt unui statut de aservire fără precedent.

salut al preşedintelui sinodal, episcopul Búthi Sándor ; 8. telegrame ; 9. instalarea episcopului în catedrală ; 10. încheierea şedinţei) (AERA, fond Consiliul Dirigent al Eparhiei Reformate Ardelene, dosar 53/I.50/1911, f. 7).

1. *Ibidem*, ff. 9-13.
2. István Tökés, *op. cit.*, p. 56.

www.polirom.ro

Redactor : Gabriel Cheşcu
Coperta : Radu Răileanu
Tehnoredactor : Constantin Mihăescu

Bun de tipar : noiembrie 2008. Apărut : 2008
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax : (0232) 21.41.00 ; (0232) 21.41.11 ;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail : office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel. : (021) 313.89.78 ; E-mail : office.bucuresti@polirom.ro

---

Tiparul executat la Tipografia LIDANA, Suceava
Tel. 0230/517.518, 206147 ; Fax : 0230/206.268
